

The Project Gutenberg eBook of Lauri Stenbäck, by Eliel Aspelin-Haapkylä

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lauri Stenbäck

Author: Eliel Aspelin-Haapkylä

Release date: September 17, 2015 [EBook #49994]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAURI STENBÄCK ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

LAURI STENBÄCK

Kirj.

Eliel Aspelin-Haapkylä

Otava, Helsinki, 1917.

SISÄLLYS.

Ruotsalaisen painoksen esipuhe.

Ensimmäisen suomalaisen painoksen esipuhe.

Ensimmäinen luku. 1811-1837.

Stenbäckin suku. — Vanhemmat ja koti Kuortaneella. — Koulunkäynti — Muutto Vöyrille ja koti siellä. — Runoilijalahjat ilmaantuvat.

Toinen luku. 1827-1828.

Ensimmäinen ylioppilasvuosi: Seurustelu Vöyriellä. — "Rukouksia ensimmäisellä herranehtoisillani." — Opintoja. — "Ajatelmia." — Ensi kerran saarnastuolissa. — Matkatuumia.

Kolmas luku. 1828-1834.

Kaksi vuotta Helsingissä. — Kaksi vuotta Upsalassa: "Matkamuistoja."
— Kotona ja taas Helsingissä: uusissa oloissa, ystäviä ja tovereja.
— Kaksoishäät Vöyriellä. — Osakuntaelämää. — "Anna", "Tytön rukous",
"Kirje ystävälleni" y.m. runoelmia. — "Ajatelmia." — "Eräs kesäilta."
— Edelleen osakuntaelämää. — Akateeminen oikeudenkäynti.

Neljäs luku. 1835.

Herätys. — Runoilu: "Hyvää yötä", "Luontokappalten huokaus",
"Kohtauksia eräästä murhenäytelmästä" y.m. — Pietismi.

Viides luku. 1835-1837.

Östringin kuolema. — Stenbäckin kertomus Östringin kehityksestä.
— "Öisiä säveliä." — "Uskonnollisista romaaneista." — Sairaus.
— "Gaseeleja" y.m. runoelmia. — Kotona: Tulevaisuudentuumia y.m.

Kuudes luku. 1837-1840.

Pietismi yliopistopiireissä. — Totuuden puolesta: kaikki tai ei mitään. — Runebergin ja Stenbäckin välinen polemiikki. — Lähempiä suhteita: kotoisia muutoksia, avioliittoja heränneiden keskuudessa y.m. — Evankelinen Viikkolehti. — Ensimmäinen Porthaninjuhla.

Seitsemäs luku. 1840-1841.

Perhekokous Kuortaneella. — Runoilua. — Runoelmain ensimmäinen painos. — Kuvaus Stenbäckin runouden luonteesta. — Riemujuhlan varjossa. — Kihlaus ja häät. — Evankelisen Viikkolehden viimeinen aika ja lakkautus. — "Katkelma runoudesta." — Miksi Stenbäck lakkasi runoilemasta.

Kahdeksas luku. 1841-1846.

Pohjanmaalla. — Oikeudenkäynti pietistejä vastaan Vöyriellä. — Papiksivihkiminen. — Achrénin kuolema. — "Muutamia sanoja pietismistä." — Kaksoishäät Espoossa. — Väitöskirja dosentinvirkaa varten sekä akateemisen konsistorin mielipide pietismistä ja Stenbäckistä. — Suhde hedbergiläisyyteen. — "Nya Morgonväkter." — Viimeinen Helsingin-aika. — "Theologiska Tractater, I." — Nimitys koulunrehtoriksi Vaasaan.

Yhdeksäs luku. 1846-1882.

Asettuminen Vaasaan ja sikäläisiä oloja. — Koulupuheita, pedagoginen toiminta. — Opettajayhdistyksessä. — Aikakauskirjatuomia. — Kirjailijatoiminta: "Theologiska Tractater, II", "Ur det dolda lifvet", Runoelmain toinen painos, "Thomas Arnold" y.m. — Kirjeenvaihtoa. — Käänteet pietismissä.

Kymmenes luku. 1852-1855.

Kesänviettoa. — Vaasan palo ja muutto Uuteenkaarlepyyhyn. — Pedagogiikan professorin-viran haku. — Opinnäytematka. — Lukukausi professorina. — Muiden ja omaa arvostelua.

Yhdestoista luku. 1856-1869.

Isokyrö ja uusi koti siellä. — Virsikirjatyö Turussa. — Kivulloisuutta ja parannuksillakäynti-matkoja. — Virsikirjatyö kotona: virsikirjaehdotus. — Stenbäckin virsikirjaehdotuksen vaiheet.

Kahdestoista luku. 1869-1870.

Vaihtelevia harrastuksia. — "Yhteisen kansan naissivistyksestä."
— Kolmas painos runoelmia: "Epilogi ystäväilleni." — Kotielämää.
— Katovuodet. — Viimeinen aika ja kuolema.

Ruotsalaisen painoksen esipuhe.

Varsinaisten suurmiestemme rinnalla esiintyi 1830- ja 1840-luvulla joukko nerokkaita henkilöitä, joiden nimet — joskaan ei yhtä loistavan säleikön ympäröiminä — ovat lähes yhtä kulumattomasti piirtyneet sivistyksemme historiaan. Etumaisia tästä joukosta on Lauri Stenbäck, jonkun verran tuttu, mutta enimmäkseen tuntematon nykyiselle sukupolvelle. "Tosirunoilijana myönnetään hänelle kyllä sija suurimpaimme rinnalla, mutta hyvin vähän tiedetään tai muistetaan, että hän samalla oli erään henkisen liikkeen jaloin edustaja kulttuurielämässämme, jonka liikkeen merkitykselle kansan kasvattajana tähän saakka tuskin on annettu täyttä arvoa. "Pietismi", joka saattoi Stenbäckin laskemaan runoilijakanteleeseen käsistään, ei näet ollut yksinomaan taantumusliike, vaan sillä oli samalla positiivinen sisältö siveellisesti puhdistavaa ja kohottavaa laatua, joka on mahtavasti vaikuttanut yleiseen käsitys- ja ajatustapaan kauas ulkopuolelle ei ainoastaan "heränneiden", vaan kirkollismielisten piirien yleensä. Alkaneena aikaisemmin kuin kansallinen liike se on katsottava jonkunmoiseksi pohjavirraksi jälkimmäiselle, ja jos tahtoo oikein ymmärtää, kuinka ne ihanteet ovat muodostuneet, jotka etupäässä Topeliuksen isänmaallisen runouden ja lukukirjain vaikutuksesta ovat tulleet yhteisiksi ylhäisille ja alhaisille maassamme, niin on ehdottomasti uskonnollinen uudistus otettava lukuun. Itsetietoisesti, koko sielunsa palavalla innostuksella taisteluun antautuminen "maailmaa" vastaan, sitä pintapuolisuutta ja kevytmielisyyttä, sitä "leben und leben lassen" -teoriaa vastaan, jonka vanhempi sukupolvi oli tehnyt todellisuudeksi, se on pietismin, se on Stenbäckin työ. Hän taisteli kristittyinä kristillisyyden nimessä eikä uskonut mihinkään muuhun uudistukseen kuin uudistumiseen uskon ja Pyhän Hengen kautta, mutta siitä huolimatta ulottui — kuten sanottu — elämäkatsannon uudeksimuuttuminen muihinkin kuin niihin, jotka liittyivät pietismin, jopa sen suoranaisiin vastustajiinkin. Ne, joista tämä väite tuntuu paradoksilta, verratkoot vain niitä vaatimuksia velvollisuuden täyttämiseen ja elämäntapoihin nähden ylipäätään, jotka nyt asetetaan ei ainoastaan papeille, vaan kansalaisille yleensä, ennen pietismin aikaa vallassa olleihin käsityksiin, niin he myöntävät sanotun todeksi. Se että, varsinkin myöhemmin aikoina, muitakin syitä on ollut tähän vaikuttamassa, ei vähennä pietismin perustavaa merkitystä.

Tämä käsitys pietismin ja Stenbäckin merkityksestä sivistyselämällemme on minussa teoksen valmistelun varrella vakaantumistaan vakaantunut ja selittää tämän elämäkerran laveuden. Ei ainoastaan runoilijalle ollut tehtävä oikeutta, vaan myöskin pietistille, joka "masensi" runoilijan, eikä mikään menettely ollut mielestäni siihen soveliaampi kuin noudattaen täyttä objektiivisuutta antaa kumpaisenkin vapaasti tulla esiin ja tulkita mielensä astumatta kriittisesti ehkäisten väliin. Tämä menettelytapa on, arvatakseni, myös parhaiten tyydyttävä erilaisia lukijoita, sitä enemmän kun kuvattava persoonallisuus noina molempina suunnaltaan niin vastakkaisina kehityskausina pysyi täysin muuttumattomana, samalla intohimoisen kiihkeänä ja rakastettavan lapsellisena välittömyydessään ja vilpittömässä suoruudessaan. Niillekin, jotka Stenbäckissä ennen kaikkea näkevät teologin, on siten tärkein aines esitetty. Pietismin historiasta en ole ottanut esitykseen enempää kuin on ollut tarpeen hänen osuutensa ja asemansa valaisemiseksi tässä virtauksessa.

Siitä hyväntahtoisuudesta ja suuresta luottamuksesta, jolla kirjan ensi lehdellä mainitut [Teoksen ensimmäinen painos oli omistettu "Lauri Stenbäckin jälkeen jääneille rakkaille, *Ebba Stenbäckille* ja *Charlotta Achrénille*".] kunnioitetut henkilöt, runoilijan puoliso ja sisar, sekä monet muut sukulaiset ja vanhemmat ja nuoremmat ystävät ovat sallineet minun käyttää kirjeitä ja muuta kirjallista jälkeimistöä sekä osaksi suullisesti, osaksi kirjallisesti antaneet minulle arvokkaita tietoja, ilmaisen täten nöyrän kiitollisuuteni, samalla kuin lausun sen toivon, etten millään olisi loukannut sitä kallista kuvaa vainajasta, joka heillä on sydämissään.

Rauhalahdessa elokuulla 1900.

Ensimmäisen suomalaisen painoksen esipuhe.

Tuskin tarvinnee sanoa, miksi tämä teos ensiksi esiintyi ruotsinkielellä. Olihan kuvattava henkilö ruotsinkielinen runoilija ja kaikki lähteetkin samankielisiä. Ajan puute taas on synnä siihen, etten itse ole toimittanut suomalaistakin laitosta. Jos se on vahinkona pidettävä, niin se on yksistään minun eikä lukijan, sillä kääntäjä [O. Manninen.] on suorittanut tehtävänsä kypsyneellä kyvyllä ja uupumattomalla huolella. Kun sitä paitsi itse olen arkki arkilta tarkastanut työtä, ei käännös kovinkaan käännökseltä tuntune.

Sisällykseen nähden ei suomalainen laitos muutoin eroa ruotsalaisesta, kuin että joitakuita erehdyksiä on korjattu. Muutamat arvostelijat ovat kyllä moittineet teoksen laajuutta, ja kääntäessä olisi saattanut tehdä lyhennyksiä; kumminkaan en ole siihen suostunut, sillä kaikki, mitä olen Stenbäckin kirjelmiä teokseen ottanut, on minusta sen arvoista, että se rikastuttaa kirjallisuuttamme. Jos olisi ollut mahdollista ajatella niiden julkaisemista erikseen, niin se olisi kai ollut otollisempi tapa tehdä ne tunnetuksi; mutta itsekseni ei niitä mielestäni olisi voinut painattaa loukkaamatta vainajan

muistoa. Toisin on elämäkerrassa, missä jokainen kirje tai muu kirjallinen muistokappale ei ainoastaan luo valoa aikaan ja oloihin, vaan myöskin saa niistä tarpeellista valoa; siinä voi julkaista semmoistakin, jota ei koskaan ole yleisölle aiottu.

Vaikka Stenbäck vereltään ja hengeltään oli puhdas suomalainen, oli hän sukunsa mukana omituisten sivistysolojemme tähden näennäisesti vieraantunut suomenkielisestä osasta kansaamme. Kun hän nyt sekä runojensa suomennoksen [*Lauri Stenbäck, Runoja*, suomentanut Yrjö Weijola. Helsingissä 1900. Otavan kustantama.] että tämän elämäkerran kautta on tullut kansan tajuttavaksi, on harras toivoni, että kansa tuntee hänet omakseen ja sulkee hänet kalleimpien muistojensa joukkoon.

Helsingissä marraskuulla 1901.

Eliel Aspelin.

ENSIMMÄINEN LUKU. 1811-1827.

Stenbäckin suku. — Vanhemmat ja koti Kuortaneella. — Koulunkäynti. — Muutto Vöyrille ja koti siellä. — Runoilijalahjat ilmaantuvat.

Stenbäck-suvun historia alkaa liikuttavalla tarinalla velvollisuudentunnosta ja ihmisrakkaudesta, jossa säilyy kantaisän ja hänen veljensä muisto.

Suvun kantaisä, Jooseppi nimeltä, oli talollisen Heikki Liukun poika Lyyskilän kylästä Laihian pitäjältä. Kun poika tuotiin Vaasan triviaalikouluun, antoi rehtori hänelle nimen Stenbäck (kiviluoma) muistoksi muutamasta isosta kivistä luomassa eli joessa kotitalon kohdalla. Papintutkinnon, joka siihen aikaan oli alemmista kansankerroksista opin teille lähteneiden tavallinen päämäärä, Jooseppi Stenbäck suoritti 27 vuoden vanhana Turussa, ja hänet määrättiin sen jälkeen ensin kotipitäjänsä kirkkoherran apulaiseksi ja myöhemmin Ilmajoen kappalaiseksi. Vihan aikana hän oli kutsuttu julistamaan rauhaa ihmisille. Viholliset täyttivät maan, jonka asukkaat turvattomina olivat jätetyt heidän mielivaltaansa. Ketkä suinkin kykenivät, pakenivat meren taakse taikka kätkeytyivät erämaihin. Pakolaisiin olivat liittyneet myöskin kaikki näiden seutujen papit paitsi Jooseppi Stenbäckkiä, joka järkähtämättömänä pysyi paikallaan. V:een 1714 hän piti vaimonsa ja lapsensa luonaan, mutta silloin hän toimitti heidät Tukholmaan. Varmaankin oli ero katkera, mutta sittenkin hän oli kai iloinen ollessaan yksin, sillä hänen ei tarvinnut pelätä ainakaan omaistensa henkeä, kun hänet vähän aikaa myöhemmin vangittiin ja kuljetettiin Vaasaan. Jooseppi Stenbäckin vankeuden aikana kaupungissa — niin tarina kertoo — tapahtui eräänä yönä, että hänen vanhempi, naimaton veljensä Laihialta salaa hiipi hänen luoksensa ja rukoili saada jäädä hänen sijaansa vangiksi, jotta nuorempi veli paeten pelastuisi perheelleen ja seurakunnalleen. Yöllinen kohtaaminen päättyi niinkuin luonnollista oli. Kieltäytyen vastaanottamasta uhria Jooseppi jäi nytkin paikalleen, ja veljen täytyi palata samaa tietä kuin oli tullutkin. Kun sama veli jonkun aikaa sen jälkeen lähti viemään ruokatavaroita sydänmaassa piileskeleville omaisilleen, joutui hän vihollisten käsiin ja surmattiin. Joosepin taas kasakat kuljettivat Kristiinankaupunkiin, pidellen häntä niin pahasti, että hän tuli rammaksi molemmilta jaloiltaan. Rauhanteon perästä hän palasi seurakuntaansa ja ryhtyi jälleen virkaansa hoitamaan — vaikk'ei kuitenkaan niin kuin ennen. Voimatta itse liikkua paikaltaan kannettiin hänet sunnuntaisin nojatuolissa kirkkoon, missä kansa hartaasti kuunteli kovia kokeneen miehen opetuksia.

Jooseppi Stenbäckin pojista joutui Lauri-niminen konrehtoriksi Turun katedraalikouluun, Tuomas Limingan kirkkoherraksi ja Juhani kappalaiseksi Alahärmään. Keskimmäinen näitä veljeksiä on tunnettu muutamien painosta julkaistujen suomalaisten ja ruotsalaisten saarnojen tekijänä, jota paitsi hän on kirjoittanut (ruotsiksi) "historiallisen kertomuksen Raahesta ja Saloisista" (Tukholmassa 1769). Nuorimmalla oli useita poikia, joista jälleen kolme, Kaarle Fredrik, Juhani ja Kustaa, tuli papiksi. Ensinmainittu on sen kodin perustaja, joka on tämän elämäkertomuksen varsinainen lähtökohta.

Kun Pohjanmaa menneen vuosisadan alussa uudestaan tuli sotatantereeksi, oli Kaarle Fredrik Stenbäck kirkkoherrana Kuortaneen pitäjässä, seudulla, joka oli kesällä 1808 tapahtuvien sotaliikkeiden ja tappelujen keskellä. Pitäjän enimmin viljelty, väkirikkain osa sijaitsee näet Kuortanejärven ympärillä, jonka rantaa maantie Lapuan ja Alavuden välillä kulkee. Järven itäisimmän ja isoimman, Kirkkojärveksi sanotun ulapan itärannalla on pitäjän kirkko ja vastapäätä toisella rannalla pappila. Kun tämä on noin 20 kilometriä Lapualta, 30 Alavudelta ja ainoastaan puolitoista kilometriä Ruonan sillalta, niin tykkien jyske näiltä kolmelta samannimiseltä tappelutantereelta häiritsi sen rauhaa yhä uudestaan, vain joidenkuiden viikkojen väliajalla. — Jo tässä mainittakoon, että pappila

asemapaikkaansa nähden on kauneimpia Etelä-Pohjanmaalla. Niinkuin nimikin, Haapaniemi, ilmaisee, on talo järveen pistävällä niemellä. Järven puolella asuinrakennusta on puutarha, josta kirkkoherra Stenbäckin istuttama lehtokuja johtaa alas rantaan. Näköala aukean, saarettoman järven yli oli muinoin vielä kauniimpi kuin nykyään. Silloin näet Melliniemi vasemmalla ja Hiironiemi oikealla kädellä pappilan niemestä enimmäksi osaksi olivat metsän vallassa, samoin kuin vielä tätä nykyä vastakkainen ranta, mistä kirkon katto ja kellotapuli huippuineen kohoavat tumman havumetsän ylitse.

Kirkkoherra, joka oli syntynyt 1760, oli sodan aikana parhaimmissa miehuudenvoimissaan. Oltuaan yhdeksän vuotta koulunopettajana Pietarsaareissa oli hänet 1790 nimitetty Alahärmän kappalaiseksi viran tultua avoimeksi hänen vuotta aikaisemmin kuolleen isänsä jälkeen. Vuotta ennen sodan syttymistä hän oli päässyt Kuortaneelle kirkkoherraksi. Samana vuonna kuin hän muutti Alahärmään, hän oli nainut kauppiaan tyttären Beata Mellbergin Pietarsaaresta, mutta tämä ei ollut hänen kohtaloissaan osallinen kauemmin kuin v:een 1807. Rouva kuoli näet kuukautta ennen Kuortaneelle muuttoa. Sodan alkaessa ei siis pappilassa ollut äitiä, joka olisi hoitanut siellä kasvavia kolmea lasta. Luultavasti oli nuorempien lasten, 11-vuotiaan Susanna Sofian ja 10-vuotiaan Kaarle Fredrikin, hoito uskottu joko jollekin vanhemmalle vaimonpuoliselle sukulaiselle taikka vanhimmalle siskolle, 16-vuotiaalle Elisabet Margaretille eli Lisetille, niinkuin häntä kotona nimitettiin. Paitsi näitä lapsia oli kirkkoherralla ensimmäisestä aviosta ollut kolme muutakin, joista kaksi oli kuollut aivan pieninä ja poika Simon Reinhold tapaturmaisesti saanut surmansa kaukana kodista.

Koska viimeksimainitulla tapahtumalla on välillinen merkitys aineeseemme katsoen, kerrottakoon se tässä. Tuntemattomasta syystä tämä poika, tuskin lapsenkamarista päässeenä, 1805 lähetettiin pitkälle merimatkalle — arvattavasti Pietarsaaresta olevassa laivassa, jonka omistaja taikka päällikkö oli joku äidin sukulaisia. Laiva kävi Espanjassa ja oli, sinne saakka kaiken sujuttua onnellisesti, juuri lähtenyt paluumatkalle, kun nuori Stenbäck Malagan ja Gibraltarin välillä hukkuu 25 p. marraskuuta mainittuna vuonna: hyökyaalto pyyhkäisi hänet kannelta mereen. Saatuansa surusanoman isä sepitti allaolevan suomenkielisen murherunon sisarusten laulettavaksi kirkossa, silloin kun tavanmukainen kiitos veljen kuolemasta tehtiin. Runo, joka sisältää lasten suuhun pantuja lohdutussanoja vanhemmille, painettiin Vaasassa varustettuna seikkaperäisellä otsakirjoituksella, jossa ilmoitetaan sepitelmän aihe. Säkeet kuuluvat näin:

Aalton pesä, myrskyin maja, aukko aava
Nieli veljemm siksensä;
Vaan säästä surus, äiti, isä: taivaan Isä
Sielun sulki syliinsä.

Mailman myrskyst, synnin seurast, sielun surmast
Merta tuimaa tuimemmast,
Niistä lastas säästääkensä Itsellensä,
Sanoi: tempaan Tuonelast.

Satamaan, jonk Isä sääsi, poika pääsi,
Vaaratonna vioista;
Onko syytä voivotella, valitella
Luojan laupiaan laitosta?

Jesus, lasten lunastaja, rakastaja,
Veljemm siellä kasvattaa;
Taivaan kuoriss' ihannellen, viittaa meillen:
Tänne tulkaat! toivottaa.

Toivon silmällä katsoin sinne, jäimme tänne
Murhemaalle taivaltaa,
Hyvällä isällä, äidillä iloks, lohdutukseks;
Ei meit Jesus unohda.

Rakas Jesu! Sielun paimen, paras paimen,
Kaitse meit näillä laitumilla,
Kaitse niityll runsahalla, raittihilla,
Vesillä vie virvoittaviin

Pieni näytelmä, jossa pikku tytöt — arvattavasti vanhan virsikirjan n:o 278 ("Etkös ole, ihmisparka") virren nuotilla — veisasivat nämä sanat, tapahtui Alahärmän kirkossa ja antaa alkuperäisyydessään sangen omituisen piirteen isän ja perheen luonteenkuvaukseen.

Kirkkoherra ei ollut kauan leskenä. Jo 1809 v:n alussa hän meni uusiin naimisiin Lapuan kirkkoherran tyttären Eva Maria Gummeruksen kanssa, joka oli syntynyt 1774 ja siis miestänsä 13 vuotta nuorempi.

Tästä aviosta syntyi neljä lasta, nimittäin Juhani Mikael 1809, *Lauri Jakob* 26 p. lokakuuta 1811, Charlotta Fredrika 1813, Maria 1814 ja Laura 1816, jotka, samoinkuin ennenmainitut kolme lasta ensimmäisestä aviosta, kasvoivat täysikäisiksi ja jäivät eloon vanhempainsa jälkeen.

Eri kirjaimilla painettu nimi on tulevan runoilijan, jonka elämäkerta tässä on kuvattavanamme. Edellinen nimi, Lauri [Kun Stenbäck Isossakyrössä ollessaan kirjoitti nimensä suomenkielisten kirjelmän alle, käytti hän muotoa *Lauri Stenbäck*.] (Lars), joksi häntä aina sanottiin kodissa, oli perhenimi, jota tähän päivään saakka jokaisessa polvessa joku suvun jäsen on kantanut. Seurakunnan kastettujen kirjasta, joka ilmaisee, että poika kastettiin 3 p. marraskuuta, otettakoon tähän kummien nimet, koska ne tavallaan osoittavat, miten perhe ja sen seurapiiri olivat kansanomaisia. Kummeina mainitaan: lukkari Juhani Perander ja hänen vaimonsa Klaara Höök, talollinen Siimon Hynnillä ja hänen vaimonsa Valpuri Jaakontytär, talollinen Matti Sysilampi ja hänen vaimonsa Agneeta Matintytär, talollinen Matti Koskela ja hänen vaimonsa Maria Heikintytär sekä demoiselle Maria Forbus. Kasteen toimitti apulainen Juhani Nygren.

Tätä kirjoitettaessa [1900] on se koti, jossa Lauri Stenbäck kasvoi, ollut hajonneena noin kuusikymmentä vuotta, ja useimmat sen nuoremmatkin jäsenet ovat toinen toisensa perästä eri paikoilla nähneet elämänsä päivän laskevan. Kumminkin on vielä yksi sisar — Charlotta — elossa, [Leskirouva Charlotta Achrén (o.s. Stenbäck) kuoli 90 vuotta täytettyään 1903.] ja hänen uskollista muistiansa on pääasiassa kiittäminen niistä tiedoista, joihin seuraava kuvaus perustuu. Kun tämä sisar oli runoilijaa kahta vuotta nuorempi, ovat siis hänen varhaisimmat omat muistonsa menneen sataluvun toisen vuosikymmenen lopulta; mutta aikaisemmistakin tapauksista hän on voinut antaa tietoja, sillä ne kuuluivat perhemuistoihin.

Ensiksi muutama sana vanhemmista. Isä oli ainakin vanhemmilla päivillään jotenkin raskasmielinen ja itse perhepiirissäkin harvapuheinen. Lasten kunnioitus häntä kohtaan oli suuri, ja he varoivat huolellisesti häiritsemästä häntä hänen kamarissaan, missä hän tavallisesti istui lueskellen. Kirjat, joita hän luki, lienevät enimmäkseen olleet hengellisiä. Huolimatta suljetusta luonteenlaadustaan oli hänellä kumminkin runollisia ja tavallaan taiteellisia taipumuksia. Tuo jo mainittu, jotenkin tavaton toimi, kun hän pani puolikasvuiset tyttärensä veisaamaan omaatekemäänsä runoa seurakunnan edessä kirkossa, ei ollut ainoa laatuaan. Muulloinkin hän kuuluu osoittaneen samaa taipumusta järjestämään näytelmäntapaisia esiintymisiä. Niin esim. oli hänellä tapana jouluksi sepittää lauluja lasten laulettavaksi joulukuusen ympärillä tanssiessa. Joskus hän kuuluu itsekin niin innostuneen ja lämminneen nuorison ilosta, että rupesi osalliseksi sekä lauluun että tanssiin. Suurempiarvoisia lienevät kirkkoherran runolliset lahjat tuskin olleet, eikä niistä näy jälkimaaailmalle säilyneen muuta jälkeä kuin edelläluetut säkeet, mutta sittenkin on täysi syy olettaa, että Laurin runoilijalahjat olivat isältä perityt. Tämä olettamus on sitä enemmän oikeutettu, kun hilpeä- ja helläluontoinen äiti, kuten Gummerus-suku yleensä, oli ennen kaikkea käytännöllinen ihminen. Hänestä oli periytynyt se vilkas, avoin, rakastettavan lapsellinen piirre pojan luonteessa, jonka kaikki ystävät ovat panneet merkille.

Siitä hellästä hoidosta, jonka äiti omisti lapsilleen, tuli runsain osa Laurille, epäilemättä siitä syystä, että hän näytti olevan muita vähemmin varattu elämän taistelua kestävä. Ruumiinrakennukseltaan hän alusta alkaen oli hento ja heikko, kasvot olivat hienopiirteiset ja kauniit sekä mieli tämän mukaisesti hyvin herkkätunteinen. Kun äiti huomattavasti hellitteli tätä lasta, noudattivat perheen muutkin jäsenet hänen esimerkkiänsä, ja kun Lauria niin oli ensin lapsena hemmoiteltu, eivät poikavuodetkaan tuottaneet hänelle voimistuttavampaa kehitystä. Hän laiminlöi kokonaan ne erilaiset urheiluharjoitukset, joihin kasvavat pojat maalla tavallisesti käyttävät enimmänsä osan aikaansa, ja pysyttelien sen sijaan enimmänsä sisarten seurassa. Tästä johtui, että hän olennoltaan oli kaino ja hiljainen, enemmän tytön kuin pojan kaltainen. Kumminkaan kainous ja hiljainen käytöstapa eivät estäneet häntä ilmaisemasta tunteitaan, kun mikä kävi hänen mielelleen. Päinvastoin oli hänen luonteensa semmoinen, että hän hyvin kiihkeästi, jopa liioitellun kiihkeästi ilmoitti sekä surunsa että ilonsa. Milloin hän oli iloinen kuin lintu, milloin pahalla tuulella, ja kun jälkimmäinen puuska sattui, silloin sisaret sanoivat: "nyt on Lauri taas lauantaituulellaan" — lauseparsi, joka jostakin unohtuneesta syystä oli tullut käytäntöön perheessä. Tavattomassa herkkämielisyydessä ilmeni runoilijaluonto ylipäänsä, mutta kun sanotaan, ettei hän lapsenakaan koskaan salannut tunteitaan, vaan ilmaisi ne suoraan ja avoimesti, niin esiintyi siinä yksilöllinen piirre, joka suoruuden ja avoimielisyyden muodossa koko elämän ajan pysyi yhtenä Lauri Stenbäckin luonteen pääpuolia. Äidin ja pojan suhteesta on vielä mainittava, että Lauri puolestaan palkitsi emon rakkauden sydämensä hartaimmalla kiintymyksellä. Hän oli, kuten sanotaan, valmis kantamaan äitiä käsillään, ja vielä vanhoilla päivilläkin hänen kasvonsa kirkastuivat, milloin vain puhelu siirtyi "mammaa" koskeviin muistoihin.

Surullista kyllä sattui lapsuusaikana onnettomuus, joka huolimatta Laurin synnyltään heikosta terveydestä antoi äidin sydämelle kylliksi aihetta ohjata hänen kasvatustaan yllämainittuun tapaan. Noin kuuden vuoden iässä tapahtui näet, että poika tapaturmaisesti istuutui taikka putosi astiaan, joka oli täynnä kuumaa vettä, ja poltti koko alaosan ruumistaan niin pahasti, että pelättiin hengenkin menevän. Monta viikkoa hän oli vuoteen omana ja kärsi, niinkuin ymmärrettävissä on, tuskia, jotka

olisivat olleet täysikasvuisenkin vaikeat kestää. Pikku poika osoitti kaiken aikaa ihmeellistä kärsivällisyyttä, mutta jostakin tavallista herkemmästä hienotunteisuudesta — tai miksi sitä olisi sanominen — hän ei sallinut nuorempien sisarusten tulla luoksensa katsomaan, kun hän makasi kääreissään. Ainoastaan läheisestä huoneesta, ovenraosta, he säälien kurkistelivat potevaa veljeään.

Lauri kehittyi nopeasti, ja varhain pantiin kirja hänen käteensä. Tavattoman varhain alkoi myöskin hänen koulunkäyntinsä kodin ulkopuolella. Syy siihen oli seuraava. Kun vanhin veli Kaarle Fredrik 1818 oli tullut ylioppilaaksi, sai hän paikan everstiluutnantti Tuomas Henrik Adlercreutzin luona Pälkäneen Myttälässä kahden pienen pojan kotiopettajana, ja samalla sovittiin, että hän toisi sinne mukanaan molemmat nuoremmat veljensä Jannen ja Laurin, jotta nämä yhdessä Adlercreutz-veljesten kanssa valmistettaisiin kouluun otettaviksi. Silloin Lauri ei vielä ollut täyttänyt seitsemättä vuottaan, ja ero kodista oli pienokaiselle varsin katkera. Myöhemmin vanhemmat kuuluvatkin katuneen sitä, että niin varhain toimittivat pojan maailmalle. Kumminkaan ei saattanut olla merkityksetöntä Laurin kehitykseen nähden, että hän jo lapsi-iässä tuli oleskelleeksi vieraassa, hienosti sivistyneessä kodissa. Everstiluutnantti, lauluissa ylistetyn sankarin Kaarle Juhana Adlercreutzin nuorempi veli, oli Hämeenlinnan jääkärijoukon majurina ollut mukana sodassa ja vähää myöhemmin nainut Sääksmäen Lotilasta Helena Gustava Blåfieldin, joka kuuluu olleen tavattoman rakastettava henkilö, sillä hänestä sanotaan, että tuli ikäänkuin päivänpaiste huoneeseen, kun hän astui sisään. Paitsi molempia poikia ja yhtä tytärtä kuului perheeseen everstiluutnantin kaksi naimatonta sisarta. Tässä kodissa eivät Stenbäck-veljekset kauan saattaneet tuntea itseään vieraiksi, ja mitä Lauriin tulee, sanotaan hänen vielä paljoa myöhemmin erityisellä lämmöllä puhuneen toisesta noita vanhoja neitejä — Hedda-tädistä —, joka sekä leikissä että todessa oli koettanut herättävästi johtaa poikain mieliä maallisista täydellisempiin. Sitä paitsi Lauri luku- ja leikkitovereistaan Kaarle ja Kustaa Adlercreutzista sai ensimmäiset lapsuudenystävänsä, joista hän erittäin liittyi jälkimmäiseen, häntä vuotta nuorempaan veljeen. Jo lapsuudessa näet esiintyi hänessä taipumus vilpittömällä ystävyydellä kiintyä jaloihin luonteihin, jommoinen mainittu ystävä varmaankin oli. Valitettavasti kävi kuitenkin niin onnettomasti, että Lauri hyvin varhain kadotti nämä niinkuin muitakin ystäviänsä.

Mitä lukuihin tulee, niin ne koskivat paraasta päästä Lindblomin katkismusta, "uskonnonhistoriaa" ja latinaa, jonka ohella harjoitettiin kirjoitusta ja laskentoa. Kaikissa näissä aineissa Lauri sai myöskin suorittaa tutkinnon, ennenkuin hänet 5 p. helmikuuta 1820 sisäänkirjoitettiin Turun katedraalikouluun. Vaasan triviaalikoulu olisi ollut lähempänä, mutta Turun oppilaitos valittiin sen tähden, että Kaarle Fredrik harjoittaessaan opintoja yliopistossa saattaisi olla nuorempain veljiensä tuki ja ohjaaja koulun aikana. Vaikka Janne-veli oli kaksi vuotta vanhempi, lähetettiin hänet yhdessä Laurin kanssa kouluun. Molemmat vastaanotettiin ensimmäiselle luokalle, ja niin he seurasivat toisiaan koko koulun läpi vieruskumppaneina, vanhempi aina nuoremman yläpuolella. Ettei veljesten edistys itse asiassa kumminkaan ollut niin yhdenmukainen kuin tästä saattaisi luulla, sen huomaa koulumatrikkelin lyhyistä tiedonannoista. Koko kouluaikana annetaan nimittäin Jannelle arvolauseet "*begriplig*" ja "*flitig*", jotavastoin Laurille, joka ensin oli saanut samat arvosanat, lukuvuodesta 1822-23 alkaen merkitään "*qvick*" ja "*flitig*". Jälkimmäisen suuremmat lahjat tulivat siis näkyviin, vaikka vähenevä ahkeruus hidastutti edistystä. Kahtena viimeisenä vuonna, 1825-27, rehtori on Laurin nimen kohdalle piirtänyt kysymysmerkin ahkera-sanana jälkeen — ensi kerran lyijykynällä, toisen kerran musteella!

Varhainen koulunkäynti ei mitenkään vieroittanut Lauria lapsuudenkodista. Päinvastoin hän oli siihen kiintynyt, jopa hellempään kuin pojat tavallisesti ovatkaan. Joka kerta kun hänen piti lähteä koulumatkalle, oli suru ja huoli yleinen koko perheessä, ja hänen itsensä sanotaan aina eron jälkeen olleen viikon tai pari ikäänkuin sairaana, ennenkuin hän jälleen tottui vieraaseen ympäristöön. Kerran kuuluu hetyminen menneen niin pitkälle, että vanhemmat antoivat Laurin jäädä kotiin koko lukukaudeksi. Mahdollisesti tämä tapahtui sen ankaran taudin jälkeen, joka, kuten tuonnempana tulee kerrottavaksi, häntä kouluaikana kohtasi. Mutta jos kaipaus Laurin poissa ollessa oli molemmin puolin suuri, niin oli ilo sitä suurempi, kun hän veljensä kanssa jälleen palasi lupa-ajoiksi kotia.

Varsinaiset lapsuusvuotensa, jolloin ilo huolimatta kaikista sitä katkaisevista kärsimyksistä ja kyynelistä on niin "sydämenkyläistä", nuori runoilija eli Kuortaneella. Tähän paikkakuntaan liittyi siis rakkaita, valoisia muistoja, jopa sellaisiakin, jotka myöhemmin pukeutuivat runon muotoon. Niitä oli m.m. seuraava. Eräänä syksynä, kun pakkaneen oli vetänyt järven ensimmäiseen hienoon jääriitteeseen, Lauri lähti omin päin peilikirkkaalle jäälle. Vaaraa aavistamatta hän oli jo mennyt hyvän matkaa rannasta, kun muut äkkäsivät hänet. Kun jää ei vielä kantanut aikaihmissiä, ei ollut muuta neuvoa kuin rannalta hätäisin huudoin kehoittaa ja houkutella lasta kääntymään takaisin vaaralliselta retkeltään. Tämän muiston sanotaan olevan pohjana tuolle ihmeellisen tunnelmalliselle "Meri" balladille, laatuaan ainoalle runoelmalle, minkä runoilija on jättänyt jälkeensä. — Välittömämmin soinnahtelevat Kuortaneen muistot eräässä keskenjääneessä runoelmassa nimeltä "Runoilija" 30-luvun alulta, jonka ensimmäinen stroofi puhuu "hänen hiljaisesta äidinmajastaan", humisevien "tummien kuusten" keskellä, ja seuraavat kuuluvat näin:

Satt han där vid hennes knän,
Lyssnande när hennes lofsång
Långsamt klang i månans sken,
Tills det lilla hufvud sänktes
Sakta med en bön till Gud.
Vid de rena psalmers ljud
Är så godt att somna.

Men när solen öfver världen
Glänste i sin gyllne dräkt,
Och när vårens blommor åter
Väcktes mildt af vindens fläkt,
Lekte han med dem förtroligt,
Språkade han med de små.
Hvad de allt förtäljde då,
Det må Herren veta.

Sköna saker var det säkert;
Ty bland dem han ofta satt
Länge, leende och lycklig,
Och hans öga glänste gladt.
Som en broder ibland syskon
Satt han, själf en blomma, där.
Ack det unga lifvet är
Rikt på frid och under.

Så bland lekar och bland blommor
Flöt hans fromma barndomstid,
Allt hvad stort han tänkte sedan
Låg uti hans bröst i frid — —.

[Monet tähtikirkkaat illat hän istui siellä emon polvien ääressä, kuunnellen kun hänen kiitosvirtensä kuutamossa vierä verkkaitsin sävelin, kunnes pikku pää vaipui hiljaa uniin, huulilla rukous luojan luo. Virsien puhtaihin säveliin on niin hyvä nukkua.]

Mutta kun aurinko loisti yli maailman kultaisessa kaavussaan, ja kun tuulen lempeä henkäys taas herätti kevään kukkaset, leikki hän niiden kanssa tuttavallisesti, haasteli pienoisten kera. Tietäköön taivas mitä kaikkea ne silloin kertoivatkaan.

Ihanaa se oli varmaankin; sillä niiden seurassa hän istui usein kauan, hymyillen ja onnellisena, ja hänen silmänsä loisti iloisesti. Niinkuin veli siskojen joukossa hän istui, itse kukka, kukkien kera. Ah, nuori elämä on rikas rauhasta ja ihmeistä.

Niin leikkien ja kukkien kesken kului hänen lapsuudenaikansa, kaikki, mitä hän sitten ajatteli suurta, uinui rauhassa hänen rinnassaan. — —]

Kuortaneella runoilija ensin oppi ihailemaan Suomen luonnon kauneutta sekä tuntemaan ja rakastamaan sen kansaa ja kieltä. Ihmis-iän ensimmäiset kaksitoista vuotta — niin kauan oli Kuortane Lauri Stenbäckin kotiseutuna — jättävät mieleen katoamattomia jälkiä, ja kun runoilija myöhemmin ihanassa runoelmassaan "Suomalainen isänmaani", turhaan etsittyänsä sitä kaupungista ja maalta, vihdoin laulaa:

Men framåt gick han — och han fann i ro
Ett folk i torfbetäckta hyddor bo,
Och friskhet glänste ur dess öppna öga.
Det var så välbekant, så svalt det var;
Hans hjärta kände, att det egde kvar
Sitt Finska Fosterland!

[Mutta hän kulki eteenpäin — ja löysi kansan,
joka asui rauhassa, turvekattomajoissaan,
ja terveys loisti sen avosilmästä.
Oli niin tuttua, oli niin vilpoista;
hänen sydämensä tunsu, että sillä oli
suomalainen isänmaansa!]

niin tuskin käy epäileminen, että hän ainakin ajatuksissaan oli palannut takaisin ensimmäiseen

kotiseutuunsa. Kansa siellä on vakavaa, avonaista, suoraa, ja kun hiekkainen maaperä on niukkakasvuista, on se oppinut tyytymään vähään ja tottunut yksinkertaisempiin elämäntapoihin kuin ennenmainittujen naapuripitäjien asukkaat. Vielä tänä päivänä tervanpoltto on kuortanelaiden pääelinkeino. Nyt on tosin varallisuus sielläkin suurempi, ja on ehkä "liikasivistyksen pilaantunut ilma" levinnyt sinnekin, mutta Stenbäckin aikana ei suinkaan laita ollut semmoinen. Siellä jos missään asui "turvekattomajoissa" se kansa, jonka luona oli "niin tuttua ja vilpoista" ja joka saattoi uudestaan virittää laulun hänen rinnassaan ja uskon isänmaahan.

Muuan seikka, joka sekä Laurille että koko perheelle teki Kuortaneen ajan muistot laadultaan erikoisiksi, oli se, että perhepiiri vain siellä oli eheä. Kirkkoherran molemmat tyttäret ensimmäisestä aviosta joutuivat näet jo siellä naimisiin: Lisette samassa pitäjässä Puodinkedon tilalla asuvan henkikirjuri D. Kr. Larickin sekä Susanna Sofia apulaispappi B. G. Hällstenin kanssa. Ne sisaret, joihin Lauri, niinkuin edellä on kerrottu, lähinnä liittyi niin suruissaan kuin iloissaankin, olivat kumminkin nuoremmat: Lotta, Maria ja Laura. Näistä taasen näyttää, niinkuin muun muassa myöhemmin aikoina kirjoitetut kirjeetkin osoittavat, ensinmainittu olleen Laurin sydämelle rakkain. Luonteeltaan he olivatkin enimmäkseen yhdenkaltaiset, sillä kaksi vuotta nuorempi sisar oli myöskin herkkämielinen ja kiihkeätunteinen. Sitävastoin kuuluu nuorin sisar, Laura, enimmäkseen muistuttaneen isää; hän oli tyyneempi luonteeltaan, ja hänellä oli soitannollisia ja runollisia lahjoja. Hän lauloi ja soitti pianoa sekä sepitteli runoja, joista, kuten vielä tulemme näkemään, yksi näyte tavataan "Evangeliskt Weckoblad'issa".

V. 1823 tapahtui perheen elämässä se tärkeä muutos, että Vöyrin pitäjä tuli sen kotiseuduksi. Molemmat paikkakunnat, niin Kuortane kuin Vöyrikin, ovat Etelä-Pohjanmaalla ja ainoastaan noin 100 kilometriä toisistaan, mutta erotus niiden luonnon ja kansan välillä on kuitenkin suuri. Edellinen on vielä sisämaata mäntymetsää kasvavine kankaineen ja järvineen; jälkimmäinen on rannikkoseutua. Vöyrillä leviää eteemme laaja, viljelty lakea, josta siellä täällä kohoaa kallio- ja kivimäkiä — entisiä saaria ja luotoja niiltä ajoilta, jolloin vihannat vainiot olivat kirkkaita, sinisiä ulapoita. Sekä etelä- että pohjoispuolella, s.o. Vähänkyrön ja Oravaisten kulmilla, maantie kulkee metsän läpi, mutta kun matkustaja on saapunut Vöyrin keskieteen, näkyy metsää vain vähäisen. Heikkona ja harvenneena se on vetäytynyt taivaanrannalle; vain mäkitörmillä on siitä vielä jälkiä. Länsipuolella tietä kohoaa peltojen keskellä pitäjän vanha, aikoja sitten liian ahtaaksi käynyt, valkeaksi maalattu puukirkko. Alkujaan on rakennus ollut vain tornilla ja hoikalla huipulla varustettu pitkä huone, mutta 1700-luvulla se on laajennettu ristinmuotoiseksi. Pari sataa askelta pohjoiseen päin kirkosta on pappila, johon perhe nyt asettui.

Kun rovasti Stenbäck tuli Vöyrille, oli pappilan päärakennus jo miltei aikansa palvellut. Viisi vuotta myöhemmin, 1828, rakennettiin näet se uusi, tilavampi huoneisto, joka nykyjäänkin on käytännössä. Itä- ja eteläpuolelta ympäröi taloa puutarha, jonka kirkon puolelta kartanoon tuova tie jakaa kahtia. Osaa eteläisestä puoliskosta sanotaan "vanhaksi puutarhaksi"; "uusi puutarha" on lähinnä uutta rakennusta. Tämän jälkimmäisen pääkaunistuksena on joukko suuria koivuja, joista vanhimmat ovat Stenbäckin ajoilta. Näitä puita runoilija kai tarkoitti, kun hän eräänä iltana lauloi:

Sköna, heliga bygd, med dina skogars sus,
Där mellan björkarnas blad gjuter sig solens ljus
Öfver mitt moders-hus,
God natt!

[Ihana, pyhä seutu humisevine metsinesi,
missä auringon valo koivujen lehtien välitse valuu
yli äitini majan,
hyvää yötä!]

Luonnollista on, että pappilan uudet asukkaat kaipasivat järveä, jonka rannalla he ennen olivat asuneet; mutta Vöyrinkin pappilalla on jotakin omituisen kaunista tarjona. Vähän pohjoispuolella taloa kohoaa nimittäin jotenkin laaja mäki eli vuori — Myrberget —, yksi noita ennenmainittuja saaria lakealla, kuitenkin toisista eroava siinä kohden, että se on kokonaan metsäinen. Sen jotenkin jyrkillä rinteillä kasvaa suuria kuusia ja lehtipuita, vilpoista siimestä tarjoten, ylhäällä taasen tavallista havumetsää kivisellä maaperällä. Se on palanen alkuperäistä metsäseutua viljeltyjen vainioiden keskellä, ja "vuori" on siksi korkea, että siltä on sangen laaja näköala tasangon kylien ja vainioiden ylitse. Siitä tuli runoilijan mielipaikka. Kun kesäaurinko nousi koilliselta taivaanrannalta ja vähitellen kultasäteillään kirkasti vihannat vainiot, talojen punaiset tuvat, kirkon ja äidinmajan, silloin luonnon ihanuus tenhosi runoilijan, ja me ymmärrämme, miksi "aamun loisto" niin usein kohtaa meitä hänen runoelmissaan. — Suoranaisimmin liittyy tähän paikkaan runo "Kevätaamu", ja vielä osoitetaan "ihmisen majaa" vuoren juurella, josta miehen kiroukset nousivat taivasta kohti häiriten luonnon sanatonta aamurukousta.

Mitä kansaan tulee, ovat vöyriäiset ruotsalaista rotua, tarmokasta ja ahkeraa, mutta myöskin eritoten

siihen aikaan raju- jopa hurjaluontoista. Vielä vuosisadan keskivaiheilla olivat veriset tappelut eri kylien nuorison välillä tavallisia sunnuntai-iltapäivän huvituksia. Itsestään on ymmärrettävää, että uusi ympäristö vaikutti pappilan nousevaan nuorisoon. Erittäin tuli se huomattavaksi kieleen nähden. Kuortaneella puhuttiin perheessä, niinkuin tavallista oli suomalaisten seutujen pappiloissa, molempia kieliä rinnatusten, jopa oli suomenkieli selvästi etusijalla. Vöyrillä sanotaan äidin yhä edelleen mielellään puhuneen suomea, jotavastoin lapset vähitellen vetäytyivät paikallisen kielen, ruotsin puolelle, niin että joskus tapahtui, että he vastasivat ruotsiksi, kun äiti heitä suomeksi puhutteli. Tämä asianlaita sekä sen ohella ruotsalainen koulukieli vaikutti ainakin Lauriin niin, ettei hän koskaan enää täydellisesti perehtynyt suomenkieleen, vaikk'ei se tosin koskaan tuntunut hänestä vieraalta.

Vöyrin aika alkoi Laurille surullisesti. Kesällä 1823, heti Turusta palattuaan, hän sairastui vaarallisesti isoonrokoon. Isä oli 1804 saanut Talousseuran hopeamitalin rokotuksen edistämisestä, mutta hänen omaa poikaansa kohtasi tuo tuhoisa kulkutauti. Sairaus tosin meni ohitse, mutta ei ikävittä seurauksitta. Se jätti arpia kasvoihin, vei iholta raikkauden ja, mikä pahinta, vioitti hänen terveytensä, ettei se enää koskaan tullut entiselleen. Kuvaavaa äidille on kertomus, että hän ensi aikoina Laurin parannuttua koki piilottaa kaikki peilit häneltä, ettei hän näkisi rumentavia rokonarpia kasvoissaan.

Laurin runoilijalahjat ilmaantuivat jotenkin varhain, saaden ensimmäistä herätystä Franzénin ja Choraeksuksen runoelmista — ainoat runokokoelmat kodin kirjastossa. Kouluaikana Turussa hän tutustui ruotsalaisiin runoilijoihin, Tegnériin, Atterbomiin, Stagneliukseen y.m. Sen mukaan kuin J. Ph. Palmén myöhemmin aikoina kuuluu kertoneen, oli Lauri Stenbäck erittäin suurella ihastuksella lukenut Atterbomin "Lycksalighetens ö" runoelmaa ja myöskin lainannut kirjan kertojalle, joka jonkun aikaa oli ollut hänen vierustoverinaan. Kenties nämä luvut koulutöiden ulkopuolella olivat syynä tuohon kysymysmerkkiin, jonka rehtori pisti Laurin ahkeruusarvolauseen jälkeen. Toinen syy oli ehkä se, että hän itsekkin sepitteli runoja. Milloin hän rupesi sitä tekemään, ei ole tarkoin tietty, sillä alussa hän ei mielellään näytellyt sepustuksiaan. Rauhassa miettiäkseen ja kirjoitellakseen hän oli ennenmainittuun vanhaan puutarhaan muutaman tuuhean ruusupensaston suojaan laittanut itselleen pöydäntapaisen, joka oli koristettu kukkamaljakolla. Siellä hän istui innostuksen hetkinä, uteliailta urkkijoilta piilossa. Ensimmäinen runoelma, jonka hän toi esiin, sanotaan olleen rakkautta huokuva, ylevämielinen onnentoivotus äidille eräänä Evan-päivänä. Toisen kertomuksen mukaan oli ensimmäinen sepitelmä onnentoivotus isälle, muutamana Fredrikin-päivänä, ja se oli muka antanut eräälle perheen ystävälle, pastori Thodénille, aihetta ennustaa, että pojasta oli aikaa voittaen tuleva suuri runoniekka. Silloin Lauri oli ollut noin 12-vuotias. Myöhemmin hän kirjoitteli omaisilleen runoja tavan takaa, milloin vain sopivia aiheita ilmaantui. Siten niitä syntyi aina uusia, ei ainoastaan nimi- ja syntymäpäivinä, vaan muulloinkin. Jos hän näki jonkun sisarensa suruisena ja alla päin, niin ei aikaakaan, ennenkuin hän pisti runon hänen käteensä, joskus innostuttavan, mutta usein myöskin leikkillisen pisteliään, kaikessa tapauksessa semmoisen, että se saattoi asianomaisen paremmalle tuulelle. Koulussakin hänen runoilijakykynsä tuli tunnetuksi. Kerran hän kirjoitti koko aineensa sujuvalla kuusimitalla ja sai sen johdosta kuulla rehtorin suusta sanat: "Sinusta saattaa vielä joskus tulla toinen — Sjöström!" — kiitoslause, joka merkitsi paljon sinä aikana, jolloin Sjöströmiä ihailtiin maan etevimpänä runoilijana. Joskus nimitettiin Lauria "Lasse Lucidoriksi" ja "runonsepustelijaksi" (versmakare).

Mutta taiteilijataipumukset osoittautuivat muullakin tavoin. Perheenjäsenten merkkipäivien y.m. sentapaisten tilaisuuksien kunniaksi hän toimeenpani mielellään kuvaelmia ja juhlallisia esiintymisiä. Eräänäkin kesäpäivänä — luultavasti Lauri silloin jo oli ylioppilas — kun moisesta syystä pappilassa oli vieraita, hän toimitti Lauran valkoiisiin puettuna esiintymään enkelinä vuoren rinteellä, yläpuolella sitä paikkaa, jossa seura oli, ja laulamaan tai lausumaan tilaisuutta varten sepitettyä runoa. Tämä taipumus, joka muistuttaa siitä, mitä edellä on kerrottu isästä, näyttäytyi myöskin siinä, että Lauri kernaasti sekaantui sisariensa pukuasioihin. Hän puetti heidät milloin niin milloin näin ja oli mielissään, kun näki heidät uudessa asussa. Sanalla sanoen hän oli perheen makutuomari, kuosinvalitsija ja -määrääjä, osoittaen tässä toimessaan sekä vilkasta mielikuvitusta että omaperäisyyttä.

Varhaisin Lauri Stenbäckin tekemä runo, mikä on meidän aikaan säilynyt, on samalla ensimmäinen, jonka hän on nähnyt painettuna. Sydämen suru oli sen synnyttänyt, sillä runo kirjoitettiin erään ystävän kuoleman johdosta. Koulussa Lauri oli tullut hyväksi ystäväksi Kaarle Leonard Kjemmerin kanssa. Kjemmer, kauppiaan poika Kokkolasta, oli 1823 tullut kolmannelle luokalle, jolla Stenbäck-veljekset silloin olivat, ja rehtori on kirjoittanut hänen osalleen samat arvosanat kuin Laurille, nimittäin "qvick" ja "flitig". Kolme vuotta ystävät elivät yksissä töissä ja iloissa, mutta silloin ystävyysseiteen katkaisi kuolema, joka 9 p. lokakuuta 1826 lopetti Kjemmerin päivät. Stenbäck seiso nyt ensi kerran rakkaan ystävän parien ääressä, ja syvästi liikuttettuna hän lausui julki surunsa ja kaipauksensa runosäkeissä, jotka hän luultavasti itse luki haudalla ja jotka sittemmin julkaistiin Åbo Tidningarissa (N:o 84, 28 p. lokak. 1826). Säkeet kuuluvat näin:

Du gode! jorden dig en vagga bäddar,
Och sluter hjärtligt i sin moders-famn:
Visst är där ljuft! Den hulda tidigt räddar

Från jordens tummel dig i hvilans hamn.
Du är ej mer! här stå vi stumma, bleka,
Och tårar strömma vid din tysta graf: —
Mer vi ej svärma kring, ej mer vi leka,
Vårt vänskapsband brast, ack, så tidigt af.

O, säg, hvem trodde, när vi muntert sprungo
I barnslig dans på livvets blomsterstig,
Hvem trodde nyss, då glädjens sånger klungo,
Att allt så plötsligt skulle ändra sig!

I salig krets vi sutto vid din sida,
Och hörde oskuldsstämmans rena ljud,
När tanken då flög ut i världen vida,
Hvem trodde nu dig se i dödens skrud?

Och när vi läste om de drottar höga,
Om Frithiof, om hans hjältekraft i nord,
Och hjärtat brann i blixten af ditt öga,
Hvem trodde dig såsnart försänkt i jord?

En härlig tid! än invid himlaranden
Den skimrar i förklarad purpurskrud!
Vi fatta blott dess sken, du själfva anden:
För oss dess röst är endast återljud.

Men boren var du ej för jordens villa:
Du ville se det skönas urbild ren;
O, slumra nu vid jordens hjärta stilla,
Dit polens stjärna ser med bleknadt sken!

Han tyckes hviska till de vänner alla,
Till mor och syskon evighetens tröst:
"Hvad är det mer? de vissna löfven falla;
Men prof vad dygd ei räds för livvets höst!"

[Sa hyvä! maa valmistaa sinulle kehdon
ja sulkee sinut hellästi emonsyliinsä:
Onhan se suloista. Tuo armas pelastaa sinut
varhain elon temmellyksestä levon satamaan.

Sinua ei ole enää! tässä seisomme sanattomina, kalpeina,
ja kyynleet virtaavat äänettömän hautasi äärellä; —
enää emme ilakoitse, emme leiki enää,
ah, niin varhain katkesi ystävyystemme side.

Oi sano, kuka uskoi, konsa iloisina riensimme
lapsellisin tanssein elon kukkapolkua,
kuka uskoi äsken, kun ilon laulut kaikuivat,
että kaikki niin äkisti oli muuttuva!

Onnellisessa piirissä me istuimme vieressäsi
ja kuulimme viattoman äänen puhtaan soinnun;
kun ajatus silloin liiti kauas avaraan maailmaan,
ken uskoi sinut nyt näkevänsä vainajan vaattehissa?

Ja konsa luimme noista ylevistä ruhtinaista,
Frithiofista ja hänen sankarivoimastaan pohjolassa,
ja sydän paloi silmäsi salamassa,
ken luuli sinut kätkevänsä niin pian maan poveen?

Ihana aika! vieläkin se kajastaa taivaanrannalla
kirkastuneessa purppurapuvussaan!
Me käsitämme vain sen hahmon, sinä itse hengen:
meille sen ääni on kaikua vain.

Mutta et ollut syntynyt maan harhoja varten:
sinä tahdoit nähdä kauneuden ikikuvan puhtaana;

oi, uinu nyt tyyntä unta maan sydämellä,
minne pohjan tähti luo valjua valoaan!

On kuin se kuiskaisi kaikille ystäville,
äidille ja siskoille iäisyyden lohtua:
"Miksi enää murehtia? kaikki lehdet lakastuvat,
mutta koeteltu hyve ei pelkää elon syksyä."]

Säkeissä tuntee jälkikaiun Tegnéristä — eikä ainoastaan sen tähden, että Frithiof mainitaan. Hauska olisi tietää, onko toimittaja Sjöström tehnyt muutoksia Stenbäckinkin runoon, niinkuin tapahtui ei täyteen kahta kuukautta myöhemmin, kun Runeberg samaan lehteen painetulla runolla ("Till solen") ensi kerran runoilijana astui yleisön eteen. Muutamat säkeet, niinkuin viimeinen molemmissa viime strooфеissa, saattavat sitä ajattelemaan. [Janne-veli, joka muuten valittaa, että (sukkelampi) Lauri kiusasi häntä leikinteoillaan, on merkinnyt päiväkirjaansa: "Nyt on Åbo Tidningissä sekä Lassen että Runebergin kirjoittama runo — saa nähdä millaisia runoseppiä heistä aikaa voittaen tulee!" — Kuinka uusi ruotsalainen runous oli vaikuttanut koululaisiinkin, huomataan siitä, että Janne käyttää itsestään ja tovereistaan nimitystä "Nordmanna söner" (Pohjolan pojat).]

V. 1827 toukokuun 15 p. jätettiin Consistorium Ecclesiasticumiin esitys, että se luokka, johon Stenbäck-veljekset kuuluivat, saisi päästötodistuksen koulusta. Kirjoitus luettelee 18 oppilasta. Näistä mainitaan erittäin "ahkeruuden ja onnellisten luonnonlahjain sekä sen johdosta suuremman edistyksen" tähden neljä (m.m. F. L. Schauman ja J. Ph. Palmén) ja lisäksi "lupaavien taipumusten vuoksi nuorempi Stenbäck, vaikk'ei hän aina ole täysin ansainnut nimitystä ahkera". Ylioppilaskirja Laurentius Jacobus Stenbäckille — *optimae spei juvenis* — annettiin 19 p. kesäkuuta s.v., ja sen oli allekirjoittanut yliopiston silloinen rehtori Gust. Gadolin.

TOINEN LUKU. 1827-1828.

Ensimmäinen ylioppilasvuosi: Seurustelu Vöyrillä. — "Rukouksia ensimmäisellä herranehtoollisellani." — Opintoja. — "Ajatelmia." — Ensi kerran saarnastuolissa. — Matkatuumia.

Lauri Stenbäck oli viimeisiä Turun ylioppilaita; ei täyttä kahta kuukautta siitä, kun hän oli saanut ylioppilaskirjansa, oli maan vanha pääkaupunki lukemattomine menneisyyden muistoiheen tuhkana. Hävityksen välittömiä seurauksia oli sekin, että yliopisto muutettiin Helsinkiin, nuoreen, vaurastuvaan pääkaupunkiin. Siellä avattiin korkeakoulu 1 p. lokakuuta, mutta sekä alkavaksi syyslukukaudeksi että seuraavaksi kevätlukukaudeksi Stenbäck jäi kotiin Vöyrille. Oliko tulipalon tuottama häiriö yliopiston toiminnassa vai kenties levon tarve vai vielä joku muu seikka syynä päätökseen, että hän oli viettävä ensimmäisen lukuvuoden kotona, on epätietoista, mutta seuraavasta on kyllä ilmenevä, että tämä aika oli tuleva hyvin tärkeäksi hänen kehitykselleen.

Aluksi meidän on ajateltava Lauri iloisena ja huolettomana liikkuvan omaistensa piirissä lukien runoutta ja runoja kirjoitellen puutarhan ruusupensasmajassa. Edellisessä jo mainitut kotoisen elämän piirteet kuuluvat nimittäin ensimmäiseen ylioppilasaikaankin. Selvää on kuitenkin, että hän ylioppilaana oli ottava toisen aseman kuin ennen sekä kodissa että siinä seurapiirissä, mikä seudulla oli tarjona. Kun viaton olento ja naiivit tunteenpurkaukset ilmaisivat nuorta poikaa, muistutti ylioppilasarvo muille, että oltiin tekemisissä nuoren miehen kanssa.

Stenbäckin perheen seurustelupiiristä on ensiksi mainittava, että itse pappilan asukkaihin kuului myöskin pastorinapulainen Jonas Lagus perheineen, joka asui "pienellä puolella". Tämä pietismin historiassa kuuluisa mies, Jonas Nilsson Lagus (niin on nimi kirkonkirjassa), oli jo 1817 yhdeksäntoista vuoden iässä [Akianderin mukaan (Hist. upplysningar om de relig. rörelserna i Finland VI, s. 211) Lagus oli syntynyt Kurikassa 1798. Olematta vielä laillisessa iässä hän saattoi ainoastaan arkkipiispa Tengströmin välityksellä tulla vihityksi papinvirkaan. Kuten Vöyrin kirkonkirjoista näkyy, ilmoitettiin virallisesti hänet syntyneeksi 1796 ja siis kaksi vuotta vanhemmaksi kuin hän todella oli.] tullut Stenbäckin edeltäjän, rovasti Esaias Wegeliuksen, apulaiseksi Vöyrille. Muutamia vuosia myöhemmin hän meni naimisiin Wegeliuksen kasvattityttären Lovisa Eleonora von Essenin kanssa ja jäi appensa kuoltua (1821) Vöyrille sekä Stenbäckin rovastiksi tultua edelleen hänen apulaisekseen. Nyt kuitenkin Laguksen olo tässä ruotsalaisessa seurakunnassa lähenei loppuaan, sillä 1828 hän astui Ylivieskan kappalaisen virkaan, missä hän oli ottava tehokkaasti osaa uskonnolliseen liikkeeseen; hänen oma herätyksensä, josta on niin paljon kirjoitettu, lienee jo tapahtunut Vöyrillä alkupuolella hänen

sielläoloon. Lagus oli runsaslahjainen henkilö, vilkas ja hienotunteinen sekä ilmeisiä runoilijalahjoja omaava. Jo kotona sekä sittemmin yliopistossa hän oli erinomaisella menestyksellä ryhtynyt tutkimaan vanhoja kielitä ja klassillista sekä uudempaa kirjallisuutta useilla kielillä. Mutta nämä opinnot, joihin hän oli koko sielullaan antautunut, katkesivat äkisti ainiaksi. Hänen isänsä kuoli 1816, ja katkeran surun vallassa, jonka tämä tapaus hänelle tuotti, hän taipui äidin ja sisarusten kehoituksiin sekä päätti ruveta papiksi. Samalla tai ainakin samasta syystä hän hylkäsi myöskin runoilamisen, jonka sanotaan jo saattaneen hänet Ruotsin fosforistien yhteyteen. Jos onkin luonnollista, että sellainen elämänaikoiden muutos on tuottanut rauhattomuutta ja sisällisiä taisteluja, on luultavaa, että Lagus yhdeksän vuotta vaikutettuaan papintuomissa oli löytänyt rauhansa jälleen. Olihan herätys antanut papin kutsumukselle uuden valon, jota paitsi onnellinen perhe-elämä (hänellä oli kaksi poikaa, Selim Sigwart ja Saladin, joiden romanttiset niinet sopii huomata) oli omansa täyttämään tyhjän sijan hänen sielussaan. Joka tapauksessa voi pitää varmana, että hänellä oli sympaattinen vetovoima Lauri Stenbäckiin, jonka luonnonlahjojen kanssa hänen omansa olivat niin sopusoinnussa, sitä suuremmalla syyllä, kun Laguksesta sanotaan, että hän "puhujalahjoillaan ja lukeneisuudellaan, avonaisella, iloisella, seurallisella sekä samalla rehdillä ja vaikuttavalla olennollaan" voitti yleistä rakkautta ja luottamusta. He lukivat yhdessä englanninkieltä ja Homerosta, mutta mitään todistetta vanhemman ja kokeneemman miehen suoranaisestä vaikutuksesta nuoreen ylioppilaaseen ei ole olemassa. Kumminkin on hyvin todennäköistä, että hän muun muassa on saattanut antaa Laurille muutamia piirteitä siihen (seuraavassa puheeksi tulevaan) papin ihanteeseen, jonka hän tähän aikaan loi itselleen. Varmaa on, että hän samoin kuin koko Stenbäckin perhe silloin ja yhä vastakin tunsivat lämmintä ystävyttä Lagusta kohtaan.

Muita perheitä Vöyrillä ei ollutkaan, joiden kanssa Stenbäckit olisivat olleet tuttavallisemmassa seurustelussa. Sitävastoin yhdisti heitä sukulaisuus ja ystävyys läheisesti Oravaisten kappalaisen, toht. Jakob Wegeliuksen, ja samassa pitäjässä olevan Kimon ruukin hoitajan, luutnantti Otto Maurits von Essenin, sekä sedän, Laihian rovastin Johan Stenbäckin, perheeseen. Kaikissa näissä kodeissa oli kasvamassa lukuisia nuorempi polvi, enemmän tai vähemmän yhdenikäisiä Vöyrin pappilan nuorison kanssa. Ne muutamit peninkulmat, jotka erottivat kodit toisistaan, eivät estäneet seurustelua, ennemminpä edistivät: vierailut, joita tehtiin varsinkin joulun aikaan, mutta muulloinkin milloin oli soveliaista aihetta, olivat vain sitä perinpohjaisempia, s.o. vanhoja suomalaisia, ei "ranskalaisia visiittejä". Kun Wegelius perheineen 1827 muutti Sulvaan ja viittä vuotta myöhemmin Maalahteen, ei tietysti paria peninkulmaa pitempi matka peloittanut vierailevia.

Nyt seuraa merkittävin vaihe runoilijan nuoruudenhistoriassa. Tarkoitamme hänen ensimmäistä ehtoollisellakäyntiään. Tämä uskonnollinen toimitus, joka useimmille nuorukaisille tuskin on muuta kuin sovinnaisen määräyksen noudattamista, sai Stenbäckissä ei ainoastaan runollisen, vaan myöskin uskonnollisen suunnan ilmestymään tavalla, joka valaisee koko hänen elämänsä.

Stenbäckin koti oli alusta alkaen kristillinen koti. Tosin ei siinä merkityksessä, joka vuosikymmentä myöhemmin tuli ainoaksi vallitsevaksi, mutta joka tapauksessa parhaimmassa ennen herätysaikaa. Hagbergin, Wallinin, Hedrénin saarnoja ja muita silloin käytettyjä hartauskirjoja luettiin ahkerasti, eivätkä vanhemmat jättäneet lapsiaan kehoituksia ja varoituksia vaille, joskin ne annettiin lempeässä muodossa. Niinpä esim. äiti, kun tyttäret olivat tulleet romaani-ikään ja hän näki heidät syventyneinä milloin mihinkin kirjaan, useinkin huokaili: "Voi, jospa kerran lukisitte Raamattua sellaisella innolla kuin nyt romaaneja ahmitte!" Vallassaoleva kristillisuus ei siis vaatinut jyrkkää luopumista romaaninluvusta, yhtä vähän kuin tanssista tai soitosta tai maaseudulla mahdollisesta muodinmukaisuudesta ja hienoudesta vaatteissa ja elämäntavoissa. Pian oli asia kuitenkin oleva toisin.

Mitä Lauriin tulee, valtasi hänen mielensä rippikouluaikana voimakas uskonnollinen vaikutus. Janne oli jo 1826 käynyt rippikoulun, mutta Laurilta se jäi vuotta myöhemmäksi, niin että hän tuli sille omistaneeksi alun ylioppilasaikansa ensimmäistä syyslukukautta. Nautittuaan isänsä opetusta ja johtoa hän meni ensi kerran herranehtoiselle 10 p. lokakuuta ja — toisen kerran jo 21 p. samaa kuuta. Valmistusaikana huomasivat Laurin likeiset hänessä ilmeisen mielenmuutoksen. Hän alkoi näet vetäytyä pois sisarusten seurasta etsien sen sijaan yksinäisyyttä ja häiritsemätöntä rauhaa ajatuksilleen. Ihmetyksellä jopa pelollakin arvailtiin, mikä mahtoi vaivata ennen niin iloista ja seurallista veljeä ja mihin tuo häneen äkisti tullut umpimielisyys saattoi viedä. Mutta ei kestänyt kauan, ennenkuin hän itse ilmaisi mitä mielessään liikkui. Muutamia päiviä ensimmäisen ehtoollisellakäyntinsä jälkeen hän ojensi äidilleen hänelle omistamansa runosikermän, joka samalla kuin se on hänen runottarensa aikaisimpia jälkimaailmalle säilyneitä tuotteita on merkillinen todiste siitä käänteestä, joka hänessä oli tapahtunut.

Runoelmilla eli lauluilla on nimenä "*Rukouksia ensimmäisellä herranehtoisellani*", ja niiden johdantona on seuraava naiivi, franzenimaisen herttainen omistus:

Till Mamma.

Jag på mitt hjärtas strängar slagit har
Och stammat fram en sång om gyllne dar,
Då själ'n på barnbal hos Guds englar var,
Fick höra deras harpors ton så klar
Och böjde knä för Gud, sin vän och far.

Den sången lägger jag här för dig ner
Och kysser dig uppå din hand och ler;
Du är mig kär — du hör mig då jag ber
Dig ej försmå den skänk din gosse ger.
Om mer han egde — o, nog gaf han mer.

Lars.

[*Mammalle.*

Olen kosketellut sydämeni kieliä ja sopertanut laulun kultaisista päivistä, jolloin sielu oli lastentanssiaisissa luojaen enkelien luona, sai kuulla heidän harppujensa helkkysäveliä ja notkisti polvensa Jumalan, ystävänsä ja isänsä, edessä.

Sen laulun tässä lasken eteesi ja suutelen sinun kättäsi ja hymyilen; sinä olet rakas minulle — sinä kuulet minua, kun pyydän, ettet halveksu lahjaa, jonka lapsesi antaa. Jos hänellä olisi enemmän — oi, kyllä hän enemmän antaisi.

Lauri.]

"Rukouksista", joita on kuusi, kolme ensimmäistä kuuluu valmistukseen, neljäs koskee itse päivää, "tärkeintä elämässäni", viides on riemulaulu vahvistetusta liitosta, ja vihdoin kuudes luo silmäyksen tulevaisuuteen. Tätä luontevuutta sikermän sommittelussa vastaa täysin hänen ikäisekseen hämmästyttävän syvä sointu ja sisällyksen mukaan vaihteleva rytmi eri lauluissa. Ensimmäisen laulun neljä kymmenrivistä stroofia alkaa psalmintapaisella sävelellä:

Fader öfver alla fäder!
Hör, o hör min röst också;
Krossad djupt till dig jag träder,
Låt mig nåd inför dig få!

[Isien isä, sinä ylhäinen,
kuule, oi kuule minunkin ääneni;
syvästi musertuneena astun tykösi,
suo minun löytää armoa edessäsi!]

ja päättyy synnin syvyyttä vaikeroituaan rukoukseen anteeksiannosta:

Ack, förlåt mig, fader, fader!
Är jag nu ditt barn ej mer?
Jag vill med de myriader
Falla för din fot här ner
Och med heta tårar skölja
Dina fötter natt och dag,
Och mitt syndaanlet dölja,
Tills du ser med välbehag
På din fallne son, som gråter,
Och du tar i famnen åter.

[Ah, anna minulle anteeksi, isä, isä! Enkö enää olekaan lapsesi? Minä tahdon myriadein kera langeta jalkoihisi ja valella niitä kuumin kyynelin yötä ja päivää ja peittää syntiset kasvoni, kunnes katsot suosiollisesti langenneeseen, itkevään poikaasi ja jälleen suljet hänet syliisi.]

Toisessa laulussa on lausuttu luja luottamus anteeksiantoon sille, joka lankee ristin juurelle. Loppustroofi kuuluu:

Jag öppnat har mitt bröst för dig,
Jag tillredt hjärtats sal.
Drag in, o Mästare, hos mig
Och tyd för mig ditt tal!
Jag vet nu, då jag gråter,

Att du så hult förlåter.

[Olen avannut rintani sinulle,
olen valmistanut sydämeni salin.
Astu, oi mestari, sisääni
ja selvitä minulle puheesi!
Nyt tiedän, koska itken,
että sinä annat anteeksi niin armiaasti.]

Kolmannen laulun aloittaa valitus ihmisistä, jotka ovat sysänneet hänet luotaan. Koskeeko tämä ehkä hänen lähimpiäänkin, jotka, kuten edellä on mainittu, eivät ymmärtäneet mitä hänen mielessään tapahtui?

O, ej de drömma om den veka själ,
Som går och gråter blod vid hvarje smärta.
Jag ensam fjärran gick. — Var det ej väl?
Jag flög till dem med kärleksrågadt hjärta.
Tillbaka stötte de. — Var det ej hårdt?
Och lefva nöjd bland dem, hur svårt, hur svårt?

[Oi, eivät he aavista sitä hentoa sielua, joka itkee verta jokaisesta tuskasta. Minä kuljin yksinäni etäällä. — Eikö se ollut oikein? Minä riensin heidän tykönsä sydän rakkautta kukkuroillaan. He sysäsivät minut luotaan. — Eikö se ollut kova teko? Elää tyytyväisenä heidän parissaan, kuinka vaikeaa, kuinka vaikeaa se on?]

Epäilemättä näiden sanojen takana piilee katkera kokemus, jonka hän seuraavissa stroofeissa käsittää Herran lähettämäksi rangaistukseksi, jonka puoleen hän kääntyy uskolla ja toivolla. Laulu päättyy näin:

O, när det täckes dig, lägg korset på!
Det är dock ljuft att Jesu kors få bära!
Hur skall ej stödd af dig jag stadigt gå
Och bära vittnesbörd, Gud, till din ära.
När tröst behöfves, vill jag fly till dig,
Jag vet din engel sänder du till mig.

[Oi, milloin hyväksi katsot, sälytä risti hartioilleni?
Onhan kuitenkin suloista kantaa Jeesuksen ristiä!
Kuinka vakavana voinkaan kulkea sinun tukemanasi
ja todistaa, Jumala, sinun kunniaasi.
Konsa lohtua kaipaam, tahdon paeta turviisi,
tiedän ettäs lähetät enkelisi luokseni.]

Seuraava laulu, neljäs, jossa on kertosaie: Gud, öfver mig förbarma dig! on kaiketi sekä sisällykseltään että muodoltaan täydellisin. Runoelmassa vallitsee läpeensä yksinkertaisuus ja selvyys, jotka ilmaisevat suurta runoilijaa. Olkoon näytteeksi vain alkusaieet:

Hur skön din dag går åter upp Ur österns gyllne sal, o Gud,
Och löser upp hvar blommas knopp
Och jorden klär i ljusets skrud!
Gud, öfver mig förbarma dig!

Nu kommen är den helga stund,
Den viktigaste i mitt lif.
O, blicka i mitt hjärtas grund
Och därifrån all ondska drif!
Gud, öfver mig förbarma dig!

[Kuinka ihanana, oi Jumala, sinun päiväsi taas nousee
idän kultaisesta salista
ja avaa joka kukkasen kuvun
ja vaatettaa maan valkeudella!
Armahda minua, Jumala!]

Pyhä hetki on nyt joutunut,
tärkein elämässäni.
Oi, katsahda minun sydämeni pohjaan
ja poista sieltä kaikki pahuus!
Armahda minua, Jumala!]

Viidennessä laulussa on huomattavana sen riemuitseva rytmi ja helkkyvä kaksisäkeinen kerto. Kuunneltakoon vain ensi stroofia:

Så är jag din! Jag för dig stod
Och löftet svor.
Då kände jag, hur du är god
Och hur din kärlek stor.
Jag är Guds barn, o fröjd, o fröjd,
All kärleks och all lyckas, höjd!

[Siis olen omasi! Minä seisoin sinun edessäsi
ja vannoin lupauksen.
Silloin tunsin, kuinka sinä olet hyvä
ja kuinka rakkautesi on suuri.
Olen Jumalan lapsi, oi riemua, oi riemua,
kaiken rakkauden ja onnen kukkuraa!]

Kuinka välittömästi sävel "soi sydämen kieliltä"! Sama tunnelma, vaikka tynempänä, kaikuu vielä viime laulusta, emmekä voi jättää sen kuudesta stroofista ottamatta tähän kolmea seuraavaa:

Jag är så glad, jag är så nöjd,
I Herren Gud har jag min fröjd.
Jag sjunger säll min barnasång
Och sjunger om den än en gång,
Och än en gång.

O, till min Jesus kan jag fly,
När morgonsolens strålar gry.
Och när då qvällen kommer sen,
Jag somna får uppå hans knän
Som på min mors.

Så vill jag gå min väg med fröjd
Och hämta kraft från himlens höjd,
Till dess min graf jag tillredd ser,
Tills jag emot Guds anlet' ler
Så säll, så säll!

[Minä olen niin iloinen, olen niin tyytyväinen,
Herrassa Jumalassa minulla on riemuni.
Minä laulan onnellisena lapsenlauluani
ja laulan sen vielä kerran
ja vielä kerran.

Oi, Jeesukseni turviin saatan paeta,
kun aamuauringon säteet koittavat.
Ja kun taas ilta ehtii,
saan nukahtaa hänen polvilleen
kuin äitini polville.

Siis tahdon käydä tietäni riemulla ja hakea voimaa taivaan korkeudesta, kunnes näen hautani jo valmiina, kunnes kohtaan Jumalan kasvot hymyillen niin onnellisena, niin onnellisena!]

Nämä otteet antanevat niillekin lukijoille, jotka eivät ennestään tunne näitä vasta viidenteen Stenbäckin runoelmain painokseen (1899) otettuja lauluja, käsityksen niiden laadusta. Vaikka useat yksityiskohdat todistavat niiden aikaista syntyperää, huomaa kuitenkin ihmetyksellä, kuinka runokieli on kypsyyttä. Jo nyt, niinkuin aina edelleen, kumpuaa laulu yksinkertaisena ja luontevana sydämen syvyydestä. Jo nyt Stenbäck käyttää noita sanain ja säkeiden toisteluja, jotka ovat niin kuvaavia hänen lyriikalleen ja antavat sille niin voimakkaan ja hartaan sävyn.

Se uskonnollinen innostus, josta laulut puhuvat, oli epäilemättä täyttänyt nuoren runoilijan sielun ja sydämen, mutta luonnoltaan se oli toinen kuin myöhemmissä uskonnollisissa runoelmissa kohtaava. Synnintunto, rukoukset armosta ja laupeudesta sekä onni liiton uudistamisesta lausutaan ilmi niin sanoaksemme yleiskristillisesti; sitä ei vielä kannata se omituinen käsitys armon ja sovituksen etsimisestä, joka kuuluu pietismille ja jonka Stenbäck myöhemmin omisti. Kenties oli tämä synnä siihen, ettei hän ottanut laulusikermää runoelmainsa joukkoon, vaikka hän pienillä korjauksilla, joita hän teki

muihinkin runollisiin tuotteihinsa, olisi voinut viimeistellä ne täysvalmiiksi muodoltaan. Kuinka lieneekin, kieltämätöntä on, että laulujen todistus syvästä uskonnollisesta herätyksestä nuorukaisvuosina on mitä tärkeintä runoilijan ymmärtämiselle. Sillä joskin innostus lähinnä seuraavana aikana jäätyi, jopa silloin tällöin näytti aivan kadonneelta, ilmenee toki tuon tuostakin merkkejä perustunnelman ja elämäkäsitetyksen uskonnollisesta luonteesta.

Voisi tuntua siltä, kuin vastaesitellyn tapauksen olisi pitänyt muutta mutkitta johtaa Stenbäck papin uralle. Niin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä hänen taipumuksensa olivat liian selvästi kääntyneet esteettisiin ja kaunokirjallisiin harrastuksiin. Kotona viettämänsä vuoden ja pitkän aikaa vielä edelleen hän omisti aikansa miltei yksinomaan n.s. humaniorain lukemiseen. Paitsi ruotsalaista kirjallisuutta harrasti hän etupäässä saksalaisten klassillisten ja romantillisten kirjailijain lukemista. Omaisten tiedonannon mukaan hänellä oli Saksan kirjallisuutta tutkiessaan tapana sisarilleen kertoa, mitä hän siitä oli löytänyt kaunista ja vaikuttavaa. Tytöt kun eivät osanneet saksaa, kävi se niin, että Lauri vapaasti ja sujuvasti käänsi heille sekä suorasanaista että runomuotoisia kohtia. Kun tätä jatkui useita vuosia, opasti hän sisarensa Saksan kirjallisuuden tuntemiseen, joka siihen aikaan lienee ollut varsin harvinaista maalaispappien tyttärille. Ranskaa hän ei lukenut eikä myöskään englanninkieltä; vasta vanhemmalla iällä hän mainitaan mieltymyksellä harrastaneen englantilaista kirjallisuutta, jota hän luki ruotsalaisista ja saksalaisista käännöksistä. Näistä opinnoista ja Stenbäckin ajatuselämästä ylipäänsä ensimmäisenä ylioppilasaikana on todisteita säilynyt kolmessa käsikirjoitetussa vihossa, jotka kaikki ovat vuodelta 1828. Kaksi niistä sisältää hajanaisia mietelmiä, osaksi kirjoista, osaksi omasta varastosta saatuja. Niinpä on kirjaan pantuna Jean Paulin, Goethen, Schillerin, Herderin, Novaliksen, Fr. Schlegelin, Tieckin y.m. mietelmiä. Ennen muita on ensin mainittu kiinnittänyt hänen mieltään tähän aikaan. Sitä ei osoita ainoastaan otteiden paljous, vaan myöskin seuraava innostunut huudahdus: "On sanomattoman terveellistä sielulle lukea ja tutkiella sellaisia syviä kirjailijoita kuin Jean Paul; on kuin tuntisi tuulahduksen korkeasta, henkien ja enkelien sukuisesta Hengestä, joka puhalttaa maiset usvat sielustamme." Toisella kertaa hän lausuu lukemainsa kirjailijain johdosta: "Goethen ja yleensä parempien saksalaisten kirjailijain romaanit miellyttävät nuorukaista; Walter Scott enemmän miestä" — subjektiivinen arvostelu, jonka selittää hänen ihanteellisuuteen tähtäävä mielensä.

Mitä hänen omiin ajatelmiinsa tulee, on muistaminen, että ne on kirjoittanut nuorukainen, joka äsken oli täyttänyt kuusitoista vuotta. Se selittää tuon nuorekkuuden ja liioittelun hänen tavassaan lausua ajatuksensa, mutta siitä huolimatta ne sisältävät paljon sellaista, mikä on kuvaavaa Stenbäckin maailmankatsannolle kypsyneemmälläkin iällä. Sanalla sanoen: samoin kuin ehtoollisrukouksissa tapasimme ilmeisiä piirteitä tulevasta runoilijasta, samoin tunnemme nuorukaisen ajatuksista tulevan miehen. Luonnollisesti on suuri osa ajatelmia syntynyt lukemisesta eikä persoonallisesta elämäkokemuksesta, mutta vaikkapa ne siis eivät olekaan ehdottomasti alkuperäisiä, lausuvat ne kuitenkin sattuvalla tavalla ilmi, mitä hän on pitänyt totena ja oikeana. Sen vuoksi seuraavat otteet muistiinpanovihoista eivät ainoastaan liene täysin paikkansa ansaitsevia, vaan myöskin lukijan mielenkiintoa herättäviä.

Mainittiin jo, että mietelmät ovat hajanaisia, s.o. seuraavat toisiaan ilman yhteyttä, niin että ainoastaan poikkeuksellisesti pari kolme muodostaa yhtenäisen ajatusjakson. Jotta ne olisivat nautittavampia lukea, on ne tässä järjestetty ryhmiin aineen mukaan jättäen pois sellaista, jolla ei ole näyttänyt olevan persoonallista luonnetta.

Itsetunto.

Oikein ajattelevan ja tunteikkaan tulee aina olla kyllin itselleen; hänellä tulee olla rohkeutta seurata hyvää haltiaansa etsimättä syrjästä ketään tuekseen.

Joka miehen tulee olla kyllin itselleen.

Nöyryys Jumalan edessä on voimaa ja miehuutta ihmisten edessä. Miehekäs ylpeys ja sankarivoima on oman sisällisen arvonsa tuntemista.

Ei mikään ole niin tuskallista kuin nähdä itsensä syyttömästi sivuutetuksi.

Syvän ja pysyvän haavan viiltää sydämeen, kun näkee sielunsa tunteet ja halut väärinkäsitetyiksi ja halveksituiksi.

Se joka pelkää vaikeuksia, ei ole tehty niiden voittajaksi.

Elämä.

Voimaton elämä on kurjinta kaikesta; se kahlehtii mielikuvituksen, jollei se sitä kokonaan hävitä, ja alentaa ihmisen eläinten kaltaiseksi. Taistelu antaa vereksiä voimia, ja on aina jotain kaunista siinä, että saa koetella voimiaan.

Kuinka monta kuvaa nuoruus luokaan itselleen; se luo elämän itselleen käsitystensä mukaan. Onnellinen se, jolla on voimaa vaeltaa sitä tietä, jonka nuoruuden saastuttamaton, riemukas mielikuvitus on viitoittanut!

Millä ajatuksilla nuorukainen, joka elää elämänikänsä vilkkainta ja aavistusrikkainta aikaa, valitsee tulevaisuudeksi toimeittoman, yksitoikkoisen elämän, on käsittämätöntä.

Muutamille ihmisille on tarpeen tuntea itsensä kaikkien rakastamaksi, ja kun he eivät siksi tule, mikä myöskin on mahdotonta, tuottaa se heille ääretöntä tuskaa; tulee aina koettaa kulkea sitä uraa, jonka on itselleen viitoittanut, välittämättä muusta ja elämättä mitään muuta varten.

Kysytään rohkeutta taisteluun kohtaloa vastaan, joka kuitenkin aina tulee voittajaksi, mutta kuitenkin on suloista rohkealle ja voimakkaalle miehelle antaa sen salamain viuhua päänsä ympärillä.

Ei koskaan ole vielä syntynyt suurta miestä, joka on suorittanut jotakin todella suurta ja taivaallista, jolla ei olisi ollut tulinen, kuohuvatunteinen sielu ja joka ei olisi kyennyt tuntemaan innostusta kauniista ja jumalallisesta.

Seurustelu, nainen.

Se joka ei ole kunnioitettavampi kotoisessa elämässään kuin julkisessa ja seuraelämässä, on huono ihminen.

On aina hupaisinta, kun itse huvittaa itseään.

Teeskentelevää ihmistä kohtaan ei koskaan voi tuntea vilpittöntyä kunnioitusta. Se joka aina on iloinen, on teeskentelevä. On aina hupaisempaa ihmisen seurassa, jolla on huomattava luonteen piirre, vaikkapa häijykin, kuin teeskentelevän. Teeskentelevän ihmisen seurassa on vaikea itse olla luonnollinen ja avomielinen.

On kummallista kuinka ihmiset, jotka kokoontuvat huvitellakseen, saavat huvitusta siitä tyhjästä elämästä, joka tavallisesti on ominaista moisille seurapiireille. He vaivaavat aivojaan pitääkseen puhelua vireillä, ja mies se, joka on kalustanut muistinsa muutamalla tusinalla tuhmansukkelia kaskuja ja jolla on juoruava kieli, hänet siellä aina otetaan avoimin sylin vastaan. Mutta kuinka oikeinajatteleva ihminen voi tyytyä moiseen lörpötykseen, on vaikea sanoa. Siksi harvalla onkin hauska moisissa seuroissa.

Se joka nauraa ilkeän ihmisen tyhmille sukkeluuksille, se alkaa iljettää muita. Voikohan ilkeys suututtaa enemmän kuin tyhmyys? Voi kyllästyä niin toiseen ihmiseen, että ei siedä häntä silmiensä eteenkään.

Jokapäiväisyys ja yksitoikkoisuus parhaiten voivat tukahduttaa neron; sen vuoksi on sille, jolla on korkeampia lahjoja, niin ylen vaarallista oleskella arki-ihmisten seurassa.

Ihana on se tunne, jonka tuottaa tieto siitä, että on voittanut toisen ihmisen kunnioituksen ja mieltymyksen; se on miltei sama kuin hyvän työn teosta.

Mies tuntee aina ensiksi jonkunmoista vastenmielisyyttä toista sukupuolta kohtaan.

Naisten seura on aina hauskeempaa ja mieltäkiinnostavampaa kuin miesten.

Jos nainen puhuu vähäpätöisiä asioita, on se siedettävää, mutta kuulla miehen puhuvan ansioistaan, varallisuudesta ja taloudesta, kertovan uutisia tai vetisiä, naurettavia kaskuja — totta tosiaan se on liian iljettävää. Myöskin on naisilla yleensä terävämpi silmä oikein arvostelemaan ihmisiä kuin miehillä. Ja kuinka paljon kauniimmalta sukkeluus soi kaunottaren suusta.

Erilaisia ihmisiä.

Kylmä ihminen on tuhat kertaa huonompi kuin haaveilija. Haaveilija tuntee vilkkaasti ja syvästi, mutta mitä voi odottaa kylmältä?

Ei mikään ole loukkaavampaa kuin kuulla arki-ihmisten halpamaisia arvosteluja sydämemme pyhimmistä ja rakkaimmista tunteista. Arki-ihmisten luonteelle on ominaista uskoa, että kaikki tulee tehdä ruoan ja toimeentulon, vaatteen ja leivän vuoksi.

Arkipäiväiset, kylmät ihmiset on kohtalo määrännyt hiljaa ja ilkkuen pistämään tikarin jalompien ihmisten rintaan. Anna minulle taivaallinen voima, oi Jumala, että kestäisin heidän pistojaan, kunnes lopullinen surmanisku sattuu, enkä säästääkseni itseäni kulkisi heidän teitään ja eläisi heidän kurjaa elämäänsä!

Tavallisesti sanotaan pahantekijälle olevan ominaista, ettei hän voi katsoa ihmisiä silmiin, ja usein kuitenkin ei kunniallisinkaan voi sitä tehdä.

Hämilläolo on aina jaloa ja se osoittaa saastumatonta sydäntä. Se joka ei joskus ole hämillään, on joko julkea tai hyvin teeskentelevä.

Joka ihminen on alussa hämillään, kun hän astuu maailmaan; hän ei tunne ympäröiviä esineitä ja arastelee vastaantulijoita.

Ihmisestä, jolla häntä puhutellessa on ystävällinen näkö, mutta muuten paha ja kiukkuinen katse, saan aina huonoja ajatuksia.

Vakavasta ja umpimielisestä ihmisestä voi helposti saada huonoja ajatuksia; iloisuus virtaa aina puhtaasta lähteestä ja osoittaa sielua, jolla ei ole mitään moitetta tunnossaan.

Suru ja ilo.

Ihminen, joka ei joskus ole suruinen, ei koskaan voi olla oikein iloinen.

Se joka sanoo osaaottavan sanan tuskassamme, saa meiltä paljon suuremman arvonannon ja rakkauden kuin se, joka tekee meille suurimpia palveluksia.

Tuska on ihmiselle hyödyllinen; se innostuttaa hänen mielikuvitustaan ja pakottaa hänet ulkopuolelta maailmaa etsimään päämäärää, johon hän voi kiintyä.

Kuinka vähän ja samalla kuinka paljon ihminen tarvitsee voidakseen olla iloinen ja onnellinen! Minusta tuntuu toisinaan, kuin minun tulisi aina olla iloinen ja aina voida olla tyytyväinen; ah, ilo on niinkuin aurinko, se karkoittaa pois kaikki usvat ja hämärät, mutta kuitenkin seuraa musta yö sen jäljessä.

Äidillinen luonto avaa sitä lempeämmin sylinsä, mitä enemmän tuntee itsensä ihmisten hylkäämäksi.

Kyynet ovat sydämen avaimet, ne ovat ihmisen kalleimmat koristukset. Silloin kun ihminen on autuas, hän sulaa kyyneliin ja samoin, kun hän on onneton; siitä voi myöskin aavistaa, kuinka lähellä taivaallinen autuus ja mainen onnettomuus ovat toisiaan. Minä kiitän Jumalaa niistä hetkistä, joihin hän on koroittanut ja antanut minun sieluni ilosta paisua, niinkuin niistä, jolloin hän on masentanut sen, että se selkeämmin tuntisi mitättömyytensä hänen ja hänen armonsa edessä.

Ystävyys.

Selittämätön kunnioitus — jumaloiminen silloin valtaa sielun, kun se löytää ihmisen, joka ymmärtää sen poltteen ja sen salaiset liekit. Olisi valmis lankeamaan hänen jalkoihinsa ja vuodattamaan sielunsa hänen helmaansa.

Ystävyys on pyhempi ja armaampi kuin rakkauden, samoin kuin pohjolan kesäyö on ihanampi ja hurmaavampi kuin etelän.

Ihminen tuntee aina povessaan tarpeen omistaa ystäviä, hänen sielunsa harhailee alati ympäri etsien heimolaista saadakseen hänen syliinsä vuodattaa sydämensä selittämättömät liekit, sanomattomat tunteet.

Ystävät rakastavat aina kestävämmän ja syvämmän kuin rakastajat.

Aina tahtoo mieluummin saada ystävän kuin rakastajattaren; ystävyys on pyhä liekki on ikäänkuin valmistus rakkauden hehkuvaan tuleen.

Ensimmäinen nuoruuden ystävyys jättää pysyvimmän jäljen sieluun.

Tulee aina tuntea oma arvonsa; siten tuntee myös, kuinka syvästi onnelliseksi voi tehdä sen, joka luottamuksella heittäytyy ystävänä syliimme ja antaa meille sydämensä.

Omituista on mikä tunne valtaa mieleemme, kun meidän on eroaminen niistä, jotka ovat meille rakkaat. Emme luule koskaan enää voivamme olla iloisia; tunnemme itsemme yksinäisiksi koko maailmassa, ja sydän tulee niin tyhjäksi ja suruisaksi.

Rakkaus.

Mitä olisi maailma ilman rakkautta! Se on elonprinsiippi kaikessa.

Ken rakastaa vailla vastarakkautta, koettaa ylenkatseella rakastettuaan kohtaan tyydyttää ylpeyttään; ah, tämä ylpeys sulaisi kuitenkin ensimmäisestä ystävällisestä sanasta rakastetun huulilta.

Tunteelliselle on kaksin verroin tuskaisa tunne, ettei näe itseään niin paljon rakastetuksi kuin katsoo ansaitsevansa; hehkuva sielu rakastaa äärettömästi, mutta vaatii myös ääretöntä vastarakkautta.

Tuntemme jonkunmoista sukkamielisyyttä, kun näemme useiden rakastavan ja pitävän arvossa sitä, jota rakastamme saamatta hänen vastarakkauttaan.

Tunteelliselle sielulle on jo paljon olla *lähellä* sitä, jota rakastaa, vaikka rakastettu ei tunnekaan tunteitamme. Uskottelemme, että rakastettu toki toisinaan ajattelee meitä, kun olemme hänen silmiensä edessä, ja toistensa ajattelemisenhan on niin hurmaavaa rakkaudelle.

Tuskallisinta on nähdä, että ne, joita rakastamme, eivät meitä ymmärrä.

Jonkunmoinen sääli sekaantuu halveksitun rakkauden synnyttämään ylenkatseeseen; tuntemme, että ei kukaan voisi niin hyvin silmätä rakastetun sydämeen kuin me, ja ettei kenelläkään olisi niin monta riemua tarjottavana kuin meillä.

Tahdon edelleen rakastaa niin palavasti, niin lakkaamattomasti, että vihdoin joku samansävelinen sydän avautuu minun hehkuvalle, pyhälle rakkaudelleni. Tämä syvä, hehkuva rakkaus on aina oleva minun sieluni perusaine, kunnes se näkee kaipauksensa tyydytetyksi ja aavistuksensa toteutetuksi. Sillä en koskaan usko, että taivassyntyinen kaipaus jää täyttymättä.

Maallinen rakkaus ei ole koskaan alhainen ja halveksittava; se on kuva taivaallisesta ja ylimaailmaisesta. Sen vuoksi säilytä suloisen, rikasaavisteisen rakkauden tunne syvällä sielusi sisimmässä, jos maan jäinen käsi tahtoo sammuttaa sen säkenen.

Sillä vaikeinta, mutta myös vihdoin suloisinta ja voitollisinta on voida säilyttää sielunsa hennot ja aavistavat tunteet, tähteet enkelien maailmasta, puhtaina maan matalasta ja arkipäiväisestä saastasta.

Runous.

Lyijykahlein olemme sidotut elämään, joka meitä ympäröi. Jos voisimme kohota siihen ihanteelliseen elämään, joka joskus kuvastuu sieluumme, avautuisi meille uusi maailma.

Mielikuvitus on se voima, joka kohottaa meitä maata korkeammalle. Mielikuvitukseton ihminen on puoli-ihminen; ihminen, jolla on kylmä järki, vaan ei mielikuvitusta, on mies, joka voi käydä, mutta ei juosta.

Se joka luulee, että runoilijan sydän ei sisällä enemmän kuin mitä hän laulaa, ei käsitä neron syvyyttä.

Runoilijan jokainen ajatus, jokainen tunne on runoutta — koko hänen elämänsä on eepos.

Täytyy olla runoilija oikein käsittääkseen runoilijaa.

On äärettömän suloista lukea kaunista runoelmaa, mutta äärettömän paljon kauniimpaa se on runoilijalle, joka sen on sepittänyt. Se joka luulee, että runoilija voi laulaa kylmäverisesti ja kylmällä harkinnalla, ei tiedä mitä runous on.

Tosi runoilija ei sepiä koskaan; hän laulaa ilmoille mitä hän tuntee sydämensä kyllyydessä, hänen sielunsa on kohonnut ylös maasta, hänen olentonsa väräjä, ja silloin hän tuntee mitä hänen tulee laulaa ja ihmettelee itse jäljestäpäin tunteitaan.

Runous on inspiratsionia, hengen purkautumista ilmoille; siitä sen ihmeellinen, sen korkea merkitys ja sen taivaallinen voima.

Minun on mahdoton käsittää, miten runoilija voi olla uskonnoton.

Uskonto on taiteen A ja O, sen sisin elämänprinsiippi. Ei kukaan tosi taiteilija ole saanut aikaan mitään suurta ilman uskontoa. Siitä lähtevät hänen sielunsa hiljaiset, autuaat aavistukset, ja se on päämäärä, jonka tähtitarhaiseen kotimaahan hän pyrkii.

Itse runouden olemukselle on ominaista kohottaa meitä lähemmäksi Jumalaa, jopa on runous uskonnon synnyttäjiä, niinkuin Novalis sanoo: jumaluuden ilmestys, joka soinnuttaa sielua hyvyteen.

Kukapa voisikaan kuunnella oikeaa runoelmaa tuntematta itseään kohotetuksi maallisuudesta ylemmäksi, rohkeuden innostamaksi ja tuntematta kulkevansa kohti pyhää, aavistettua päämäärää.

Mitä on kaunis maan päällä, jollei meidän aavistuksiamme, meidän mielikuvitusleikkejämme? Todellisuus ei voi tarjota meille mitään, joka voisi tyydyttää sielua.

Runoilijaa ei tule missään tuomita tavallisen ihmisen mitalla. Hän on ilmiö, taivaasta tullut profeetta.

Virheissäänkin hän on suuri ja kaunis — kaunis samoin kuin tulivuoret ovat kauniit; ne peloittavat ja kiehtovat sielua puoleensa samalla kertaa, ja niiden sisässä riehuva tuli syyttää ilmoille liekkejä ja säkeniä, mutta ei koskaan voida käsittää sen syvyyksien hehkuvaa kuohua.

Ihanimmat hetket, joita ihminen nauttii, ovat, rukousta lukuunottamatta, ne, jolloin mielikuviutus vapaasti saa lyödä leikkiään, mutta nämä hetket ovat liian kalliita ja liian korkeita ihmiselle — siksi niitä on niin harvoin.

Ihmisten välinpitämättömyys on vahingollisinta taiteilijalle; hän tahtoo, että ihmiset kuuntelisivat hänen säveliään, ja hän ikävöi, että joku samantunteinen rinta antaisi vastakaiun hänen tunteilleen. Veltostuneena ja arkipäiväisenä, turmeltuneena aikana voi tuskin mitään taiteilijaa syntyä.

Nero.

Vaaditaan neroa neron arvostelemiseen. Kuinka harvat ihmiset tuntevat sen hengen, joka johtaa neron toimia, ja kuitenkin kaikki luulevat pystyvänsä niitä arvostelemaan. Siksi juuri nerot ovat niin usein onnettomia, siksi he niin harvoin voivat tulla hyvin toimeen ulkonaisessa maailmassa, joka ei ole heitä varten. Nero tuntee usein tuskaa vain siksi, että hän on nero, ja kuitenkin hän ei tahtoisi vaihtaa osaansa mihinkään maailmassa.

On kummallista, jollei tulisi umpimieliseksi, kun aina on arkipäiväisten ihmisten seurassa; se on synnä niin monen neron onnettomuuteen, ja siitä heidän valituksensa maisen elämän mataluudesta.

Jos minun olisi nerolle annettava neuvoja, neuvoisin ensiksi yksinäisyyttä. Yksinäisyyttä nerot tarvitsevat ennen kaikkea järjestääkseen kuviensa ja aatteittensa rikkauden.

Sukkeluus.

Tosi sukkeluus ei synnytä koskaan naurua; se seestyttää mielen ja vaikuttaa, että otsan rypyt katoavat sisäisen hymyn heleässä valossa.

Ainoastaan hullunkurinen sukkeluus pakottaa nauramaan.

Voi nauraa myöskin typeryydelle, siksipä onkin niin vähän eroa hullunkurisen sukkeluuden ja tyhmyyden välillä.

Ei mikään ole niin harvinaista kuin oikea sukkeluus, vaikka tuskin on sitä ihmistä, joka luulee olevansa sitä vailla.

Uskonto.

Kristillisuus on tyhjentyvätön; mitä pitemmälle siihen tunkeudumme, sitä enemmän näemme sen äärettömyyden.

En tiedä, kuinka ne ihmiset voivat tulla aikaan, joilla ei ole mitään uskontoa lohduttajaksi tuskassaan.

Taivaassa täytyy kaikkien maallisten tunteiden kadota, ainoastaan uskonto on täydellisyydessään ja kirkastetussa puhtautessaan asuva autuasten sydämissä. Uskovaisella on esimaku siitä rukouksessa.

On varmaankin sanomattoman suloista kuolla rukoukseen: siinä henki siirtyy vain aavistettuun pyhään maahan, joka rukouksessa avaa porttinsa uskovaiselle, väräjäville mielikuviutuksellemme.

On kaunista ja hurmaavaa levätä rakastetun ystävän povella, mutta mitä se on kuitenkin siihen verraten, että saa levätä Jeesusuksen sydämellä, josta pyhä veri virtaa ja puhdistaa meidän sydämemme. Ylimailmainen rauha väikkyi ympärillämme, ja kyynel kuohahtaa silmästä. Sellaisina hetkinä selvimmin voi tuntea, kuinka äärettömän mitätön maa riemuineen on taivaan autuuteen verraten — silloin tahtoisi kuolla saadakseen täysin sammuttaa janonsa valon lähteestä.

On mahdotonta olla antamatta anteeksi joka ihmiselle, kun rukoilee; siinä astumme itse esiin synnin kuorman kukistamina, ja Hän avaa meille sylinsä ja sulkee meidät sydämelleen.

On hetkiä, jolloin katsomme koko ihmissuvun viheliäiseksi ja katalaksi. Sydän tuntee itsensä tyhjäksi ja sulkeutuu maailmalta. Mitä olisimme silloin ilman uskontoa?

Saattaisi sanoa uskoa mielikuviutukseksi; mielikuviutus ja ymmärrys ovat kaiken uskonnollisuuden molemmat peruspylväät.

Yksinkertaiselle kristitylle on Raamatussa kaikki niin selvää, että hän ihmettelee, kuinka voisi olla näkemättä kaikkea, ja hän tahtoisi kuolla tuhat kertaa sen totuuden puolesta.

Kristityllä on hetkiä, jolloin hänen uskonnollisuutensa ikäänkuin uinailee, jolloin aamun aurinko peittyy häneltä usvaan; ne ovat pimeyden viettelyksiä, ne ovat todistuksia ihmisen heikkoudesta ja sen kultaisen lauseen totuudesta, että kaikki hyvä tulee ylhäältä.

Hurskas joutuu alussa hourivaan hämmästykseen, kun hän näkee maailman ympärillään kaikessa alastomuudessaan, mutta se juuri saattaa hänet avaamaan sydämensä jumaluudelle.

On hetkiä, jolloin tunnemme tuskaisen ikävän sisimmässämme; se on jumaluuden kutsuva ja kehoittava ääni sielussamme.

Hurskaus ja mielikuvitus ovat ihmissuvun kauneimmat ominaisuudet. Hurskaus näyttää meille jumalallisen pyhässä salaisuudessaan, ja mielikuvitus näyttää meille maailman puhtaassa, väärentämättömässä viattomuudessaan.

Jonkunmoinen lapsellisuus on kuuluva puhtaille sieluille sekä tunteissa että teoissa; Herran sanan mukaan: ellette tule niinkuin lapset, ette suinkaan tule sisälle taivaan valtakuntaan.

Uskonnollisuuden laita on kuin tulen; jollei sitä aina hoida ja viritä, sammuu se vähitellen, huomaamattamme.

On kestäminen monta taistelua, monta kieltäymistä, monta herjausta voidakseen säilyttää jumaluuden kipinän elävänä sielussaan; mutta niin on kaiken jumalallisen laita. Maa ei koskaan voi suvaita sitä, mikä on jumalallista, siksi tuleekin olla joko jumalinen taikka ainoastaan maallinen.

Kuinka moni nykyaikana asettaa jumalallisen maallisia korkeammalle?
Oi, täytyy hämmästyä ja itkeä!

Oi, anna pyhä lippu minun käteeni. Minä tahdon astua kuin profeetta ihmisten eteen ja rukoilla ja kehoittaa heitä kohottamaan sisäiset katseensa, jolleivät ne jo ole pimentyneet, ylös kohti taivaallista yhteistä isänmaata matalasta maanmullastaan, kurjista arkihuolistaan, tehottomista riemuistaan, maallisista pyyteistään ja viheliäisestä arkielämästään. Ja sittenkuin olen julistanut ihmisille sieluni kaipauksen, sen näyt ja sen aavistukset, tahdon langeta sinun jalkojesi juureen ja antaa henkeni sinun huomaasi, oi Herra. — Silloin ovat hämärät aavistukset kirkastuvat ja korkea, taivaallinen rauha tuleva täydelliseksi.

Oi, Jumala, säilytä minun sydämeni puhtaana tämän maailman pahuudesta. Sinä olet itse sanonut: haurasta ruokoa en tahdo taittaa ja kituvaa liekkiä en tahdo sammuttaa. Ota minun sydämeni ja paina se omaasi vasten, että sen lävitse virtaisi oikea pyhä tuli, ylhäinen, ylimaailmainen rauha. Ja sinä, minun Vapahtajani, minun toivoni, minun kaipaukseni ja minun autuuteni, tule ja laskeudu suuren Isän jalkoihin ja rukoile minun puolestani.

Minä kiitän Jumalaa, kun hän kurittaa minua, se todistaa, että hän ei ole minua unohtanut. Oi, täyttäköön hänen henkensä minut kokonaan, että voisin vaeltaa koroitetuna maan mataloista ja katsoa viheliäisten ihmisten alituista maallista pyyntöä jalkojeni alla sekaantumatta heidän saastaiseen kihinänsä. Oi, jos voisin alituudessa rukouksessa, autuaassa ikävöimisessä istua sinun jalkojesi juuressa ja soittaa sydämeni vienoja kieliä sinun kunniaksesi. Ihmiset tarttuvat niihin karhunkäsin eivätkä tiedä itse, mitä vihlovia soraääniä he synnyttävät.

Paitsi näitä ajatelmia voisi vielä muodostaa yhden ryhmän, joka koskee pappeja. Olen kuitenkin jättänyt ne mukaan ottamatta, koska kolmanteen edellämainituista vihoista on yhteen sovitettu ja kehitetty ennen kirjoitetut ainetta koskevat hajanaiset mietelmät. Se on kirjoitus, joka selvästi todistaa, kuinka vakavasti Stenbäck jo tällä nuorella iällään käsitteli kysymystä uskonnonopettajan tehtävästä samoin kuin silloin vallitsevaa penseyttä kristillisessä elämässä. Hän moitti ankarasti siihen aikaan tavallista moralisoivaa saarnatapaa ja deklamoivaa prameilua käsitellessä aineita, "joiden tulisi innostuttaa tunnetyhjintäkin mielikuvitusta". Papit koettavat liikuttaa kuulijoita mahtipontisilla huudahduksilla vanhuuden harmaista hapsista, köyhyyden kyynelistä, sairauden kurjuudesta ja kuolemasta, mutta uskosta ja sovitukselta he eivät puhu. Hän syyttää heitä, että he siveysaarnaisella opillaan ja järkikantaisuudellaan ovat saaneet aikaan sen välinpitämättömyyden uskonnosta, joka oli yleisesti vallitsevana. Penseyden ja välinpitämättömyyden sijasta hän tahtoo taistelua — "taistelua omaa itseänsä ja maailmaa vastaan". Sillä "täynnä taistelua on kaikkien pyhain miesten elämä ollut, niin oli Lutherin elämä, niin oli myös Jeesuksen. Rohkenemme väittää, että hyvä ja korkein välttämättömästi vaatii taistelua ilmestyäkseen. — — Taistelun myrskyn täytyy ensin hälventää usvat, ennenkuin Jumalan henki liikkuu syvyyden päällä."

Näytteenä nuorekkaan intomielisestä tyylistä olkoon seuraava kappale:

"Tuskin on mitään kauniimpaa ja ylevämpää kutsumusta kuin pappien. He ovat kuin muinaisten päivän patriarkat oraakkeleita ja isiä, lasten ja kotiväen ympäröimiä, ja samoin kuin he niiden opastajia

elämän tiellä. — — — Tunnen aina harrasta iloa, kun ajattelen papin tehtävää jossakin syrjäisimmässä seudussa, minne siveettömyyden saastuttava tuulahdus ei vielä ole ulottunut ja missä ihana, vakaa suomalainen henki vielä ei ole kuoleutunut. Kuinka paljon hurskas pappi toki voisikaan saada aikaan, jos hänellä olisi vuorenvakaa ja puhdas tahto, palava pyhä into. Itse hänen kutsumuksensa antaa hänelle jonkunmoisen ylimaailmaisen pyhyiden, ja jos kukaan, niin juuri hän olisi velvollinen ja kykeneväkin vuodattamaan kuulijainsa sieluihin iäisen, jumalallisen taivaallista hurmausta, uskonnollisuuden autuasta rauhaa. Hänen tehtävänsä on vaalia kansallisuuden pyhää tunnetta, innostusta hallitsijaa ja maata kohtaan. — Suomalainen, ainakin syvässä Suomessa ja kenties enimmin puhtaassa pohjolassa, ei ole vielä riisunut päältään ikivanhaa leimaansa, vielä kieltänyt muinaista, syvästi vakavaa kansallishenkeään. Eikö pappien rinta paisu, kun he ajattelevat, kuinka paljon heidän tulisi ja kuinka paljon he voisivat aikaansaada. Eikö syvä tunne kutsumuksesi korkeudesta värisyttänyt sieluasi, eikö sydämesi sykkinyt ja silmäsi kyyneltynyt, kun sinut juhlallisesti vihittiin vielä juhlallisempaan virkaasi? Papeille kuuluvat sielut, se mikä on kalleinta ja kauneinta ihmisessä, jumaluuden taivaalliset kuvat; niitä he voivat puhdistaa ja innostaa tai voivat syvemmälle vaivuttaa pimeyden, uskottomuuden ja synnin syliin, niistä heidän on vastaaminen Jumalan edessä." — —

Eivät mitkään runoelmat, eivät mitkään kirjeet olisi voineet päästää meitä syvemmälle silmäämään Lauri Stenbäckin sielunelämään hänen nuorukaisvuosinaan kuin ne ajatukset, joihin lukija nyt on tutustunut. Ne ovat kirjoitetut julkisuutta ajattelematta; nämä muistiinpanovihot ovat olleet hänen uskottunsa, joilta hän ei ole salannut mitään. Sen vuoksi niissä on meille kallisarvoinen "document humain". Ajatelmissa avautuu vastustamattomalla herttaisuudella nuorukaissydän, puhdas kuin kulta, hehkuva ja liekehtivä kaikelle hyvälle ja kauniille, jalolle ja todelle. Topelius on sanonut Stenbäckkiä "palavaksi sieluksi", ja merkkillistä on, kuinka tämä lause käy yksin hänen omien sanojensa kanssa, kun hän tahtoo kuvata niitä tunteita, jotka yksin olivat hänelle oikeita — koska ne olivat hänen omiaan. Kaikkiin ajatuksiin luo hehkuva elävä innostuksen tuli, joka tähtää jumaluuteen. "Tulee olla joko jumalainen taikka ainoastaan maallinen", sanoo hän, ja sen vuoksi hän myöntää harrastuksen arvoiseksi ainoastaan sellaisen, jolle hän voi antaa jumalallisuudesta muistuttavia nimityksiä. Siten on onnellisen ilo autuutta; rakkaus, jota hän tuntee vain vastarakkaudettomassa muodossa, on pyhä, kuva taivaallisesta ja ylimaailmaisesta; ystävyys tuli on pyhempi kuin rakkauden; runoudella on taivaallinen voima, se on jumaluuden ilmestys; taiteilijan sielua värisyttävät autuaalliset aavistukset; ja vihdoin täytyy ihmisen olla kauniin ja jumalallisen innostama voidakseen saada aikaan jotakin suurta ja taivaallista. Tällä kannalla ollen hyökkäykset noita kylmiä arki-ihmisiä (s.o. saksalaisten "Philisterejä") vastaan tuskin sisältävät mitään itserakkautta, ja tosiaan olisi liiaksi vaadittua, että nuori kirjailija hyvänsuovalla huumorilla katselisi seuraelämän näyttelijöitä. Ei myöskään tule runouden ja runoilijan korkeuden ylistyksessä nähdä mitään muuta kuin ilmausta siitä mielenlennyksestä, jota hän runoilijana jo oli ehtinyt kokea. Hän tunsikin olevansa runoilija, ja hänellä oli myöskin se oman arvion tunto, jonka kyky tuo mukanaan, mutta luulottelemaan itsestään liikoa hänellä nähtävästi ei ollut taipumusta, sillä itseään hän ei nimitä runoilijaksi eikä neroksi. Uskonnon ja runouden, taiteen ja elämän yhteensulattamisessa ilmenee läheistä sukulaisuutta varhaisen uusromantiikan kanssa. Epäilemättä on sillä lukemisella, jota hän tähän aikaan harrasti, osansa tähän, mutta nuo kaikkea käsittävät, tuliset tunteet olivat varmaan hänen omansa, samoinkuin uskonnollisuus oli todellista, ei opittua.

Jos tahtoo verrata Stenbäckin "ajatelmia" johonkin sen kirjallisuuden tuotteista, jota hän harrasti, niin kaiketi olisi lähinnä Novaliksen "Fragmente". Mutta vertailu tuskin antaa muuta tulosta kuin sen negatiivisen, että suomalaisella runoilijalla ei ollut senkään vertaa taipumusta filosofiseen ajattelemiseen kuin saksalaisella. Ainoastaan tunteella Stenbäck käsittää sen, mikä häntä vetää puoleensa — halusta käsitteiden selvittämiseen tuskin näkee jälkeä. Ajattelijanakin hän oli lyyrikko ja ainoastaan lyyrikko. Lopuksi huomautettakoon, että ajatelmissa ei ilmene mitään sanottavaa luonnontunnetta. Sillä lause, että luonto avaa lempeästi sylinsä sille, jonka ihmiset ovat hylänneet, on aivan yksinäinen. Sitä vastoin tunne syrjäisten seutujen turmeltumatonta kansaa kohtaan, joka on lausuttu julki kirjoituksessa papeista, ansaitsee huomiota, sillä se oli paljoa myöhemmin saava muotonsa jo mainitussa runoelmassa "Suomalainen synnyinmaani".

Paitsi jo puheena olleita on vuodelta 1828 vielä eräs kirjallinen muisto säilynyt, pitkä 160-säkeinen runoelma "Charlottelle", kirjoitettu elegisellä runomitalla samoinkuin "Kirje ystävälleni", joka on runokokoelman alussa. Runoelma on merkkillinen, sillä se todistaa, että Stenbäck ei läheskään vielä ollut niin kehittynyt runoilijana, kuin ehtoollislauluista päättäen voisi luulla. Sen sijaan kuin nämä on sellaisinaan saatettu painaa, on muutamia kuukausia myöhemmin syntynyt runoelma sekä sisällykseltään että muodoltaan liian haparoiva ja korulauseinen julkaistavaksi. Sen voi lähinnä määrittellä kokeeksi runomuodossa esittää joukon edellisen tapaisia ajatuksia runoudesta ja uskonnosta. Hehkuvat, ylenpalttiset tunteet ovat samat ja lauseet yhtä korkealle pingoitettut tai vielä korkeammalle. Siellä täällä havaitaan suoranaisia goottilaisen koulun vaikutuksia, esim. kun sisaresta käytetään sanoja "nordmannjungfru" tai "ljuf som Gefion, härlig som Freja", mutta toisissa paikoissa tavataan lauseparsia, jotka kohtaavat kypsyneessäkin runoilijassa: "lefnadens branter", "klingande sång" y.m.

Parhaiten tuntee hänet kuitenkin intohimoisesta sävelestä, joka soi läpi runoelman. Sillä "veljesrakkauden täyttä taivaanhurmausta" (broders-kärlekens fulla himlaförtjusning) hän laulaa tässä yhtä hehkuvasti kuin myöhemmin ystävyyttä "kirjeessä ystävälle". Sanalla sanoen runoelma on täysin tyyppillinen nuoren sydämen purkaus tosi runoilijan povesta, jonka kuohuvat tunteet tulvivat esiin, taiteen ja hyvän aistin niitä vielä kesyttämättä. Sitä ihmeteltävämpi on "rukousten" miltei täydellinen muoto.

Kuten tunnettua ei meillä ole tavatonta, että papinpojat ylioppilaiksi tultuaan silloin tällöin isänsä asemesta nousevat saarnastuoliin. Niin tapahtuu usein, vaikka pojat eivät olisi aikoneetkaan papinuralle. Se on toiselta puolen koe esiintyä julkisena puhujana, toiselta puolen helpotus isälle, joka mielellään joskus nauttii vapautta. Lauri Stenbäckkin saarnasi muutamia kertoja nuorena ylioppilaana, ensi kerran pääsiäispäivänä 1828. Se oli juhlapäivä sisarille. Lauri oli ottanut pitääkseen aamusaarnan, kun taas veli Kaarle Fredrik piti puolipäiväsaarnan. Lauri oli aloittanut vapisevalla äänellä, mutta rauhoittunut sitten ja esittänyt saarnansa läpeensä kauniisti. Hän pani jo silloin suurta painoa hyvään lausumiseen, ja vaikka ääni oli jotenkin heikko, tuli se siten kuuluvaksi. Kun lisäksi saarnan sisältö, kuten kerrotaan, oli selvästi mietitty ja hyvin sommiteltu, ei se voinut olla tehoamatta kuulijoihin.

Samaan aikaan kuin Lauri ensi kerran saarnasi, tuumi hän vakavasti lähteä syksyllä Upsalaan harjoittaakseen opintoja sikäläisessä yliopistossa. Vuotta ennen oli vanhin veli Kaarle, luultavasti Turun palon tähden, matkustanut sinne ja hän kehoitti nuorempiakin veljiään tulemaan Ruotsiin. Isäkin oli ensin sitä mieltä, että veljesten sopisi olla yhdessä Upsalassa niinkuin ennen Turussa, mutta Janne ei mitenkään tahtonut matkustaa kotimaasta. Silloin Lauri mietti lähteä yksin. Tästä hän kirjoittaa siihen kuohuilevaan tyyliin, jonka jo tunnemme mietelmistä, ystävälleen J. Ph. Palménille [Vapaaherra E. G. Palménia on tekijän kiittäminen neljän Lauri Stenbäckin kirjeen jäljennöksestä, jotka hän on tavannut isänsä jälkeensä jääneiden paperien joukossa. Kaikki ovat Stenbäckin ensimmäiseltä ylioppilasvuodelta 1827-28.] (22/4 1828): "Tiedän kyllä, että semmoisella matkalla voisin kerätä suuria aarteita tulevaisuutta varten, mutta joskus, kun ajattelen lähtöä Suomesta, olen kahden vaiheilla, tuleeko minun matkustaa vai eikö. Nuorukaiselle, joka on astuva maailmaan, on sentään peloittavaa joutua niin kauas kodista ja sitten olla yksin ihmisten keskellä, joita sydän ei tunne ja joita aivan toiset olot kiinnittävät yhteen. — Mutta mitä hyötyä on elämästä, jos pysyy kiinni siinä turpeessa, joka on nähnyt sen koittavan, ja onko jumaluuskipinä sen sisässä leimahtava, jollei sitä hoideta ja jollei tuulahdus tavan takaa saa sitä elvyttää? Toimia tahtoo raitis nuorukaissielu; se tahtoo päästä maailmaan etsiäkseen suuria tehtäviä, joita se aavistaa taivaallisissa unelmissa, ja viilyyttääkseen paloaan. Ah — kuinka ymmärtäisi elämämme runoutta, kuinka ymmärtäisi sen syvää merkitystä ja kuinka voisi nauttia elämätä sen korkeassa jumaluudenkuvassa, jollei katsele ympärilleen ja tutki ääretöntä maailmaa. Onhan jokapäiväisyys ainoastaan kivettymä, tyhjä kuori, tuleeko ja voiko sielu tyytyä siihen? Ei — sydäntä tulee hänen etsiä; käsittämätöntä kaihoansa heleään henkimaailmaan tulee hänen koettaa selittää itselleen ja elämän arvoituksen salaisuutta tulee hänen koettaa ilmi saada. Eihän semmoinen ihminen kykene aikaansaamaan mitään suurta, jonka sielu tyytyy ikuisesti yhtäläiseen, jonka sielu ei tahdo liittää tuolle puolen jokapäiväistä näköpiiriä. Ylös aurinkoa kohti kohoaa kotka, lintujen kuningas, ja korkealla maan pinnasta leivo laulaa livertele. — Ällös sano, että puhun runollisesti — tiedän hyvin, ettet ole käsittänyt elämää siinä alhaisessa merkityksessä, mikä sillä on niin monen ihmisen mielestä, ja että sinunkaan sielusi ei viihdy alhaalla sumun peittämissä maassa. Ah — sydämeni sanoo minulle, ettet halua elää tavallisten, maassa matavain ihmisten kurjaa elämää, vaan että sinäkin aavistat kauniimpaa, ylevämpää ja jumalallisempaa elämänsisällystä, joka nostaa meidät ylös maasta — ja saattaa meidät lähemmä Jumalaa — ja kuinka puhuisinkaan silloin runollisesti — onhan silloin koko elämämme runoutta — Jumalan ilmaisemaa runoutta. — Neuvo mitä minun on tekeminen. Tietoihin nähden tulisi varmaan äärettömän paljon enemmän tehdyksi Upsalassa kuin täällä; onhan siellä Geijer ja Atterbom ja Palmblad ja niin monta muuta kelpo ja kunnon opettajaa — ja mitä se merkitsisikään! Ihanaa olisi, jos minulla sentään olisi mukanani joku täältä, niin ettei minun tarvitsisi olla vieraana, joku, jolle voisin uskoa itseni. Kalle on pian eroava yliopistosta. Jospa sinä miettisit asiaa ja tulisit mukaan. Mitä sanot? — — Kalle kirjoittaa, ettei Upsalassa ole kalliimpaa kuin Turussa, pikemmin huokeampaa; ja saisisihan siellä järjestää elämänsä mielensä mukaan. Paras ystävä, mieli asiaa."

Nähtävästi Palménin vastaus oli kieltävä, ja Stenbäckinkin aiheet tällä kertaa raukesivat. "Isä ei mielellään näe", hän kirjoittaa 9/6 "että me [Janne ja Lauri] eroamme, ja kenties onkin parempi, että vielä viivyn Suomessa jonkun vuoden. Vuosien mukana tulee vakavammaksi ja lujemmaksi kuin nuoruuden ajattelemattomassa iässä; ja vakavuutta onkin ennen kaikkea tarpeen tullakseen yksin toimeen niin kaukaisella paikkakunnalla. Vuoden taikka puolen [!] päästä täytyy minun kuitenkin lähteä Upsalaan. Olen liiaksi mieltynyt ajatukseen saada harjoittaa opintoja siellä voidakseni luopua siitä; ja kaihomielin odotan sitä aikaa, joka vie minut sinne." — — Todellisuudessa hänen toiveensa toteutuivat kaksi vuotta myöhemmin.

KOLMAS LUKU. 1828-1834.

Kaksi vuotta Helsingissä. — Kaksi vuotta Upsalassa: "Matkamuistoja". — Kotona ja taas Helsingissä: uusissa oloissa, ystäviä ja tovereja. — Kaksoishäät Vöyrillä. — Osakuntaelämää. — "Anna", "Tytön rukous", "Kirje ystävälleni" y.m. runoelmia. — "Ajatelmia." — "Eräs kesäilta." — Edelleen osakuntaelämää. — Akateeminen oikeudenkäynti.

Sen puolenseitsemättä vuoden pituisen ajanjakson Lauri Stenbäckin opintoajasta, jota tämä luku käsittelee, jakaa hänen oleskelunsa Upsalassa kolmeen jotenkin yhtä pitkään osaan, joista ensimmäinen käsittää lukuvuodet 1828-30, toinen Upsalan ajan eli lukuvuodet 1830-32 sekä kolmas seuraavan ajan syyslukukauden 1834 loppuun.

Ensimmäisistä Helsingin vuosista tiedämme vähän. Lauri ja Janne lähtivät yhdessä pääkaupunkiin ja asuivat koko ajan yksissä. Kevät- ja syyslukukaudella 1829 oli veljeksillä asunto teoreettisen filosofian professorin Fredrik Bergbomin luona, jolla edellisestä syksystä saakka oli hallussaan katurakennuksen alakerta puuseppä Öhrnbergin talossa Maneesikadun varrella n:o 7 Kruununhaassa. Saman talon yläkerrassa asui Bergbomin anoppi, kamreerinrouva Anna Margareta Tengström, lastensa kanssa, Fredrikin, joka oli ylioppilas, ja Fredrikan, joka joulukuussa 1828 meni kihloihin Runebergin kanssa. Kevätlukukaudella 1830 Stenbäckit taas asuivat "porvari Petrellin luona Kruununhaassa", sillä professori Bergbom oli kuollut ennen lukukauden alkua 10 p. tammikuuta, ja mainitun talon molemmat kerrokset oli jaettu Tengströmin perheen ja Runebergin kesken, joka oli muuttanut sinne. Janne alkoi heti lukea papin tutkintoa varten, jotavastoin Lauri valitsi sellaisia luentoja, jotka olivat yhteydessä niiden opintojen kanssa, mitä hän jo omin neuvoin oli aloittanut. Syksyllä 1828 hän siten kuunteli filosofian professorin Bergbomin, opinhistorian professorin F. W. Pippingin ja puhe- ja runoustaitteen professorin J. G. Linsénin luentoja, jonka ohella hän näyttää käyttäneen ranskankielen lehtorin Fredr. Granbomin opetusta; keväällä ja syksyllä 1829 hän kuunteli edelleen Bergbomia ja Linséniä sekä keväällä 1830 Linséniä ynnä apulaisen A. G. Sjöströmin luentoja kreikankielestä.

Päätäten siitä, mitä tiedämme sen ajan ylioppilaselämästä, oli sillä varsin vähän tarjottavaa nuorukaiselle, jolla oli Stenbäckin taipumukset. Ylioppilaiden tavat ja huvitukset eivät olleet omiansa vaikuttamaan ylentävästi ja kasvattavasti vastatulijaan; päinvastoin ne olivat räikeässä ristiriidassa hänen ihanteellisen katsantotapansa kanssa. Ei myöskään niissä ahtaammissa piireissä, joihin ylioppilasjoukko jakautui osakunnittain, ilmennyt mitään korkeampia rientoja. Pohjalaisella osakunnalla oli tosin jo jäsentensä joukossa vastaisuuden suurmiehiä: J. L. Runeberg, J. V. Snellman ja J. J. Nervander, joista viimeksimainittu tuli kuraattoriksi 1829, mutta toistaiseksi heillä ei näytä olleen, kuten muutamia vuosia myöhemmin, harrastuksena koettaa herättää uutta henkeä toveristoon. Hyvin todennäköistä on, että Stenbäck jo silloin tutustui näihin miehiin, ja erityisesti huomautettakoon, että hän sinä aikana, jonka hän asui Bergbomin luona, tuskin on voinut olla kohtaamatta Runebergia. Kuitenkaan ei hän vielä tähän aikaan liene tullut lähempään suhteeseen kenenkään kanssa heistä tai muista heidän ikäisistään ja seurustelutovereistaan. Sen voimme päätätä siitä, ettei hänen koskaan mainita olleen osallisena n.s. lauantaseuran kokouksissa, jotka alkoivat keväällä 1830. Hänen nuoruutensa ei kaietikaan olisi ollut voittamattomana esteenä, sillä myöhemmin otettiin piiriin seitsemän vuotta nuorempi Topelius. Luultavinta on, että hän ei vielä tähän aikaan ollut kyllin tunnettu tullakseen joukkoon. Kun hän Ruotsinmatkansa jälkeen palasi Helsinkiin, tuli hän kyllä ystävällisiin väleihin Runebergin, Snellmanin, Lillen y.m. seuran jäsenten kanssa, mutta silloin hän oli liian läheisesti liittynyt toiseen ryhmään lahjakkaita nuorukaisia ruvetakseen tähän seuraan.

Kiinnittäen huomiota siihen uskonnolliseen herätykseen, jonka Stenbäck kotona oli kokenut, ja siihen aatteelliseen elämäntutkimukseen, jonka hän on lausunut julki ajatelmissaan, tuskin erehdymme olettaessamme, että hän näinä kahtena vuotena vietti hiljaista elämää jakaen aikansa opintoihin ja seurusteluun samanikäisten ystäviensä kanssa. Niistä mainittakoon tässä ainoastaan Kustaa Adlercreutz, joka luultavasti ystävyystensä Stenbäck-veljeksiin oli tullut Pohjalaiseen osakuntaan, vaikka hänellä synnyinpaikkaansa katsoen ei ollut siihen aihetta (veli Kaarle Adlercreutz oli setänsä välityksellä siirtynyt ruotsalaiseen sotapalvelukseen), sekä Johan Jakob Östring, joka tuli ylioppilaaksi syksyllä 1829. Viimeksimainittu jäi myös kevätlukukaudeksi 1830 Helsinkiin, ja juuri tähän aikaan sai alkunsa se ystävyys, josta Stenbäck niin lämpimästi on laulanut. Siitä todistaa runoelma "Hyvää huomenta", joka kirjoitettiin keväällä 1832 ja ilmeisesti viittaa aikaisempaan yhdessäoloon.

Kirjalliset jäljet tältä ajalta ovat vähäpätöisiä. Maaliskuun 17 p. 1830 Stenbäck esitti Pohjalaisen osakunnan kokouksessa, joka pidettiin filosofisessa oppialissa, 12 teesiä tarkastettavaksi. Silloisen tavan mukaan olivat teesit, paitsi kahta viimeistä, latinaksi kirjoitetut. Yhdestoista oli nimittäin sitaatti Jean Paulista ja kahdestoista Elgströmin distikoni:

Ja, om kloketens bud blef människans yttersta regel,

ej i vår lefnad fanns något gudomligt och stort.

[Niin, jos viisaukset ovat ylin ihmisen ohje,
mitänä suur' eloss' ei, ei jumalallista ois.]

Alkuperäiset teesit ovat enemmän tai vähemmän tarkkoja käännöksiä eri "ajatelmista" vuodelta 1828. Kahdessa on uskonnollinen sisältö, neljässä kirjallinen tai esteettinen, muut taas ovat hajanaisia mietelmiä.

Tietenkään nuori runoilija ei jättänyt lyyransa kieliä ruostumaan. Kuitenkaan ei ole paljon jäljellä siitä, mitä hän näinä vuosina runoili. Ainoastaan kesältä 1830 on kaksi pientä tilapäärunoelmaa säilynyt, joista toinen, kirjoitettu heinäkuussa, on otettu runoelman joukkoon nimellä "Lemmikki". Tämä runoilijan yhdeksäntenätoista vuotena syntynyt, ajatukseltaan ja muodoltaan kauniisti suoritettu runoelma on siten vanhin niistä, jotka hän on katsonut julkaisukelpoisiksi, ja kun vertaa sitä edellä puheina olleihin säkeihin "Charlottelle", täytyy myöntää, että edistys on suuri. Toinen runoelma, merkitty 6 p. syyskuuta kirjoitetuksi, on taas hyvin heikko, oikeaa riimiseipustusta, omistettu erälle ystävälle, joka matkustaa pois "iloisen päivän" päätyttyä. Ystävää kehoitetaan nauttimaan niin kauan kuin ilo kestää —

Vara glad och muntra upp de andra,
Det är dygden hos en yngling det;
Då, hvart hälst du än må vandra,
Följer nöjet alltid dina fjät.

Efterlängtd kommer du till nöjen,
Saknad blir du, om du ej är där;
Saknad ibland muntra flickors löjen,
Saknad ibland ynglingar du är. — —

[Olla iloinen ja ilahduttaa muita,
se on nuorukaisen hyve se;
silloin, kunne kulkenetkin,
huvi aina seuraa askeliasi.

Varrottuna tulet huvituksiin,
sinua kaivataan, jos jäät tulematta;
kaivattu olet sinä iloisten impien leikeissä,
kaivattu poikain parvessa.]

Se on sävel, joka tuntuu meistä aivan vieraalta Stenbäckin kanteleelle, ja epävarmaa on, onko hän sillä alalla sepittänyt mitään arvokasta, mutta siitä näkyy kuitenkin, että hänelläkin on ollut huoleton aikansa, jolloin hän on hyväksynyt lauselman, jonka hän on asettanut runonsa alkuun:

Ich will den Weg, den ich zu laufen habe,
Mit Rosen mir und anderen bestreun.

[Sirottaa ruusuilla ma tahdon tieni
itseni ja muiden iloksi.]

Jo muutamia viikkoja myöhemmin oli mieliala muuttunut.

* * * * *

Stenbäckin halu päästä matkustamaan Ruotsiin ja opiskelemaan jonkun aikaa Upsalassa ei ollut Helsingissä haihtunut, vaan hän otti 19 p. elokuuta 1830 erokirjan yliopistosta siirtyäkseen sinne. Ensimmäisessä niistä neljästä runoelmasta, joilla runokokoelmassa on yhteisenä päällekirjoituksena "*Matkamuiistoja*", on runoilija kuvannut tunteitaan kotimaasta lähtiessä. Hän ei laula "jäähyväisiään" iloisella mielellä. Hän on näkevinään lapsuuden rannan hiljaisten metsien viittaavan lähtijää palaamaan, ja hän kysyy itseltään, mitä hän etsii kaukaa maailmasta:

Ligga din längtans öar därborta,
Ligga de kvar där jag var?

[Ovatko kaihosi saaret tuolla kaukana,
jäivätkö ne sinne, missä olin?]

"Ajatusten usvasta" hämöttää pelko, että hän ei ole löytävä sitä, mitä etsii. Toinen runoelma, "Tukholma", osoittaakin, että se surunvoittainen tunnelma, joka on ensimmäisen tuntomerkkinä, on muuttunut pettymyksen ja harhatoivon tunteeksi, niin pian kuin hän on ennättänyt silmällä ympärilleen

Ruotsin maalla. Ei tosin tunneta, kuinka pian Tukholmaan tulonsa jälkeen hän on kirjoittanut säkeet, mutta joka tapauksessa niiden pääasiassa täytyy kuvastaa ensimmäistä vaikutusta. Lapsuudenlaaksossaan hän oli uneksinut kuninkaasta, joka kultainen kruunu päässään istuu valtasalissa, Kustaa Vaasasta, joka antoi "maineen levon" maalleen, Kustaa Aadolfista ja hänen satureistaan, suuruudesta elämässä ja sanoissa, mutta todellisuudessa hän kyllä näki elävän kuninkaan sekä muinaisten suurten kuningasten kuvapatsaat, mutta hän ei nähnyt kruunua eikä suuruutta, vaan – "kansan pikku askareissaan hajanaisin mielin". Runoelma on selvästi syntynyt lohduttomana hetkenä, jolloin hän stroofien epigrammimaisessa loppusäkeessä on tullut vaihetellen toistaneeksi viimeistä säettä Uhlandin balladista "Linna meren rannalla": Die Jungfrau sah ich nicht!

Kolmannessa runoelmassa, "Tervehdys Upsalalle", runoilija antaa meidän silmätä vielä syvemmälle sydämeensä. Hän tervehtii maankuulua kaupunkia, Sveanmaan sydäntä, joka on vetänyt hänet tykönsä, mutta hän tekee sen murhemielisenä, sillä hän ikävöi takaisin kotia, äitinsä majaan (alkujaan: isän majaan), joka on täynnä rakkaita olentoja, iloa ja lempeä. Ja sitten saamme tietää, että kaupunki on houkutelut häntä lumoavalla äänellä, joka puhui laulusta ja elämän uljuudesta vapaissa rinnoissa.

Att mången djärf förhoppning bröt
liksom en solens blixst sig fram,
Att hvarje vårfröjd blektes, och
min själ blef stor, blef allvarsam.

[Että moni rohkea toive leimahti mieleeni
niinkuin auringon salama,
että kaikki kevään riemut vaalenivat, ja
minun sieluni tuli suureksi, vakavaksi.]

Hän oli silloin seurannut tuota kaihoa "riehuvan rintansa" syvyydessä ja jättänyt kodin ja ystävät sekä kysyy, mitä kaupungilla on antaa sen korvaukseksi:

Bor ljuset här? bor sången här? Och bor det friska lifvet här?

[Asuuko valo täällä? asuuko laulu täällä?
Ja asuuko raikas elämä täällä?]

Upsalassakin vaikuttaa häneen syvimmin menneen suuruuden tunne, ja hän lopettaa runoelman toistettuun kysymykseen, eläkö vielä suuri, ylpeä voima poikien povissa?

Lokakuun 20 p. 1830 allekirjoitti P. D. A. Atterbom filosofisen tiedekunnan dekanuksena Lauri Stenbäckin ylioppilaskirjan, ja hänet kirjoitettiin silloin yliopiston matrikkeliin. Hän pääsi siten heti ainakin ulkopuolisesti lähestymään ruotsalaisen laulun suurmiestä, jonka runoelmaa "Lycksalighetens ö" hän jo koulussa oli ihailnut, ja toisena hän kohtasi yliopiston silloisen rehtorin, E. G. Geijerin. Lähes kaksi vuotta, s.o. kevätlukukauden alkuun 1832, Stenbäck oli ruotsalaisena ylioppilaana. Mutta kaikeksi ikäväksi tiedämme perin vähän tästä osasta hänen elämänsä. Ei ainoakaan hänen Ruotsista kirjoittamista kirjeistä ole säilynyt, ja niiden sisällyksestä muistetaan vain, että hän alati kirjoitti ikävästään kotiinsa ja niiden rakastettujen luo, jotka hän sinne oli jättänyt. Runoelmassa taas, jotka suoranaisesti ovat aiheutuneet Upsalan ylioppilaselämästä, on olemassa ainoastaan yksi iloisessa seurassa 11 p. joulukuuta 1830 improvisationin tapaisesti syntynyt maljaruno "Skål för den ädla, den härliga Norden". Niin ollen ei ole ollut muuta neuvoa kuin silloisesta sanomalehdistöstä, etupäässä politiikkaa ja kirjallisuutta käsittelevästä "Correspondenten" lehdestä, joka alussa joulukuuta 1830 alkoi ilmestyä Upsalassa 3-numeroisena viikossa, koettaa koota muutamia valonpilkahduksia Stenbäckin ruotsalaisen ylioppilasajan valaisemiseksi, eikä se ole tapahtunut aivan menestykseksi.

Muutamia viikkoja Stenbäckin kirjoittamisesta yliopistoon vietettiin Upsalassa tuhatvuotisjuhla muistoksi kristinopin tulosta Svithiodiin ja sen yhteydessä muistojuhla Augsburgin tunnustuksen esittämisestä Kaarle V:lle 300 vuotta sekä Kustaa Aadolfin menosta Saksaan 200 vuotta aikaisemmin. Lavean ohjelman suorittamiseen meni neljä päivää, 28, 29 ja 30 p. marrask. sekä 1 p. jouluk. Yliopiston juhlaan oli Geijer sepittänyt kutsumuskirjoituksen, ja siinä esitettiin Häffnerin sepittämä kantaatti, jonka sanat olivat Zeipelin kirjoittamat. Juhla alkoi juhlallisella jumalanpalveluksella Kolminaisuuden kirkossa, jonne virastot, porvaristo, ylioppilaat ja koulunuorisot kulkivat saatossa, ja päättyi ruotsiksi ja latinaksi pidettyihin akateemisiin puheisiin sekä vietettiin "kuninkaan säätämässä muodossa" sillä poikkeuksella, että ylioppilaat tuntemattomasta syystä jättivät tuomiokirkon tornista laulamatta virren: Bereden väg för Herran. Tämä suurenmoinen juhla, joka koski myöskin Suomelle kalliita muistoja, oli epäilemättä omansa herättämään Stenbäckin harrasta mielenkiintoa, jota paitsi tilaisuus tarjosi vieraalle paljon uutta nähtävää. Muun muassa mainittakoon, että perintöprinssi Oskar juhlan vuoksi oleskeli useita päiviä Upsalassa ja sillä aikaa tuli yliopiston sekä opettajain että opiskelijain yhteyteen.

Jos kysymme, mikä muutoin saattoi herättää opiskelevan nuorison harrastusta siihen aikaan, jolloin

Stenbäck oleskeli Upsalassa, niin ei tarvitse epäröidä vastausta. Kirjalliset kysymykset eivät varmaankaan sitä tehneet, sillä tähän aikaan vallitsi lepo Ruotsin parnassolla, sittenkuin pitkäaikainen sota romantikkojen ja akateemikkojen välillä 20-luvulla vihdoinkin oli lakannut. Suurten runoilijain maine oli vakaantunut ja saattoi sitä vähemmän tulla väittelyn alaiseksi, kun ei kukaan heistä tähän aikaan julkaissut uusia runoelmia. Almqvist taas julkaisi vasta 1832 ensimmäisen osan "Törnrosens bok" teostansa. Correspondentien kirjallinen osasto onkin verrattain vähäarvoinen. Siinä tavataan heikkoja alkuperäisrunoelmia ja hyvin vähän merkitseviä arvosteluja yhtä mitättömistä kirjallisista tuotteista. Sen sijaan tarjosi valtiollinen osasto ja varsinkin ulkomaita koskeva perin jännittävää lukemista. Uutiset vallankumousliikkeistä, joita ympäri Eurooppaa seurasi Ranskan heinäkuunvallankumouksen jälkeen, ja ennen kaikkea marraskuusta 1830 lokakuuhun 1831 kestänyt Puolan kapina kiinnittivät suuresti yleisön mieltä eikä vähimmin opiskelevan nuorisoon. Useita kirjoituksia voisi sanomalehdestä ottaa tämän todisteeksi. Ylioppilaat tunsivat mitä lämpimintä osanottoa puolalaisia kohtaan, ja kun kolkkona syyspäivänä sanoma kapinan kukistamisesta saapui, "huomattiin ylioppilaiden joukossa surullinen ja levoton mieliala". Suruharjoja ripustettiin ikkunoihin, ja luentosalien oviin sekä muihin paikkoihin kiinnitettiin kehoitus ylioppilaille kokoontua klo 6 illalla torille laulamaan tilaisuuteen sepitettyjä säkeitä, jotka koskivat Puolan kohtaloa. Tämän johdosta kokoontui nuorisoa lukuisammin "kuin mitä tuskin milloinkaan oli nähty", vaikka sää oli hyvin epäsuotuisa. Kuuluvalla äänellä luettiin säkeet lyhdyn valossa ja laulettiin sitten sävelellä: O, yngling, om du hjärta har. Sitten kuljettiin laulaen Linnamäelle ja Kustaa I:n muistopatsaan edessä laulettiin "ne sanat, joilta sen päivän säkeet olivat lainanneet sävelensä". Sitten huudettiin: "Eläköön niiden suurten miesten muisto, jotka ovat kaatuneet vapauden puolesta!" jota tuliset hurraahuudot seurasivat. Joukossa nähtiin myöskin useimmat professorit. Sitten kulkue palasi jälleen vapauden marsseja laulaen torille, missä erottiin.

Maaliskuussa 1831 sanomalehti avasi erityisen osaston "Suomen uutisia", joka kuitenkin jäi hyvin laihaksi ja usein kokonaan puuttui. Sitä paitsi oltiin niin varovaisia, että esim. uutinen tunnetusta kohtauksesta Helsingissä 16 p. jouluk. 1830, jolloin eräässä ylioppilasseurassa muuan ylioppilas iloisella tuulella ehdotti puolalaisten maljan, ei saanut sijaa mainitussa osastossa, vaan aloitettiin se sanoilla: "Eräässä, ei kaukaisessa yliopistossa" j.n.e. Ulkomaalaisista lehdistä otettiin perättömiä uutisia Suomessa yltyvästä levottomuudesta, että muka kapina oli ollut syttymäisillään y.m. Myöskin ne raa'at vallattomuudet, joita tehtiin venäläisenä pääsiäisyönä 1 p. toukok. 1831, mainitaan kapinallisen mielenkuohun ilmaukseksi. [Näistä tapauksista ks. *Th. Rein*, Juhana Vilhelm Snellman, I.]

Minusta on ollut syytä mainita kaikki tämä, koska siitä levottomuudesta, jonka valtiolliset tapaukset herättivät opiskelevassa nuorisossa, voi päätellä, että aika ei juuri ollut omansa tekemään Stenbäckin Upsalassa oloa sellaiseksi kuin hän sen oli kuvitellut. Valtiollinen suunpieksäntä kukoisti enemmän kuin "laulu", joka oli lähinnä hänen sydäntään, jota paitsi ei myöskään sellainen kiihtymys, jota politiikka herättää, hyvin vastannut sitä "raikasta elämää", jonka hän toivoi siellä kohtaavansa. Edelleen voi sanoa, että huolestuttavat kotimaan uutiset varmaankin, vaikka hän saikin kirjeissä rauhoittavia tietoja, tekivät ulkomaalla oleskelun tuskalliseksi. Ken sitä on kokenut, myöntää varmaankin, että silloin mieluummin soisi olevansa isänmaan pohjalla, kun ajat ovat uhkaavat.

Kuitenkaan ei puutu todisteita siitä, että Stenbäckinkin yleinen valtiollinen harrastus veti mukaansa. Hän on itse antanut muutamia kirjoituksia Correspondenteniin, joilla tässä yhteydessä, on merkityksensä.

Lopulla vuotta 1831 tapaamme ensi kerran Stenbäckin nimimerkin tässä lehdessä. Numeron 83 (12 p. jouluk.) aloittaa runoelma "Salongscen", käänös Anastasius Grünin äsken ilmestyneestä kuuluisasta kokoelmasta valtiollista tendenssilyriikkaa "Spaziergänge eines Wiener Poeten". Runoelma kuvaa kepeän ironisesti, kuinka kaikkivaltias Metternich miellyttävän kohteliaana liikkuu ihailevien vierastensa kesken loistavassa salongissaan, sillä aikaa kuin eräs "holhokki parka", Itävallan kansa, seisoo ja odottaa salin oven ulkopuolella nöyrä rukous huulillaan: "Enkö kuitenkin saisi olla hieman vapaa?" Käänös ei ole läheskään niin oivallinen kuin ne, jotka tunnemme runokokoelmasta. Kolmas stroofi lopusta on kokonaan jätetty pois, ja kahdesta viimeisestä ei käy täysin selville, että rukoilija on koko kansa eikä yksityinen henkilö. Joka tapauksessa on runoelman valinta kuvaava.

Numerossa 86 tavataan edelleen samalta nimimerkiltä "Fragment af Heine". Kappale on käänös XXIX luvusta runoilijan italialaisia "matkakuvia" ja sisältää mietelmiä Napoleonista sekä ajan vapaus- ja tasa-arvoisuuspyrinnöistä, jotka mietelmät ovat aiheutuneet käynnistä Marengon taistelulentästä. Heine alkaa ylistämällä Napoleonin neroa, mutta tuomitsee hänen tekonsa ja etupäässä sen, että hän 18 p. Brumaire-kuuta petti vapauden. Tähän tekoon saattoi hänet salainen taipumus aristokratiaan, ja sen vuoksi oli suuren suuri erehdys, että Euroopan ylimystö Englannin edustamana verisellä vihalla soti häntä vastaan. Sitten sanotaan, että "kansallisuus" on lahonnut ja kulunut [!] — ei ole enää olemassa kansoja Euroopassa, ainoastaan puolueita. Valtiopoliitikan rinnalla runoilija näkee puoluepolitiikan, jota hän, sen vuoksi että sen harrastukset ovat henkisempää laatua, tahtoi nimittää hengen politiikaksi (Geisterpolitik). Tämä politiikka ilmenee kahden suuren puoluejoukon taistelussa ajan suuresta kysymyksestä, joka ei ole ainoastaan yksityisten sorrettujen kansallisuuksien, vaan koko Euroopan

vapauttaminen "etuoikeutettujen, ylimystön talutusnuorasta". Heine ylistää ranskalaisia siitä, että he ovat aloittaneet taistelun tasa-arvoisuuden puolesta, ja lausuu lopuksi muun muassa seuraavat sanat: "Kukin aika uskoo, että sen taistelu on tärkein kaikista; se on ajan varsinainen usko, siitä se elää ja kuolee; niin tahdomme mekin elää ja kuolla tässä vapauden uskonnossa, joka kenties enemmän ansaitsee uskonnon nimen kuin tuo ontto, nukkunut sielukummitus, jota vielä on tapana uskonnoksi nimittää."

Huomattakoon, että Stenbäck vastalauseetta on kääntänyt viimeksi siteeratun lauseen, panematta siihen kuitenkaan kovin suurta painoa. Että hänen mieleensä olivat vaikuttaneet Heinen poliittiset ajatukset eikä hyökkäys uskontoa vastaan, käy ilmi pitemmästä poliittisesta kirjoituksesta, joka otsakkeella "Valtiollisia mietelmiä, joulukuun lopulla 1831" on painettuna 10:nteen n:oon 18 p. 1832. Kirjoitus on, luultavasti sen salaamiseksi, että kirjoittaja oli suomalainen, [Kuinka niitä suomalaisia, jotka tähän aikaan oleskelivat Ruotsissa, pidettiin silmällä, näkyy seuraavasta esimerkistä. Fredr. Cygnaeus aikoi 1831 matkustaa Ruotsin kautta Englantiin. Mutta hän pysähtyikin ensin mainittuun maahan ja oleskeli syksyllä Upsalassa. Siellä hän sai N. A. Gyldénin kautta mainitsematomalta taholta annetun varoituksen oleskelemasta kauemmin Ruotsissa, missä myötätuntoisuuden osanotto Puolaa kohtaan oli niin lämmin. Ks. *E. Nervander*, Minne af Fredr. Cygnaeus, s. 85.] nimimerkitön, mutta kuitenkin varmasti Stenbäckin tekemä, sillä hänen jälkeensä jääneissä papereissaan on melkoinen katkelma sen konseptia. Tämä kirjoitus, merkittävä todiste siitä, kuinka ajan valtiolliset kysymykset olivat sytyttäneet Stenbäckin innokkaan mielen, on kirjoitettu nuorekkaaseen tyyliin, joka toisinaan muistuttaa "ajatelmia" vuodelta 1828. Itse ajatusjuoksuun ovat Heinen edellisiteeratut sanat suuresti vaikuttaneet. Hän aloittaa lyhyesti kuvaten Ranskan suurta vallankumousta, merkkiä ihmiskunnan vapautussotaan, ja johtuu sitten Napoleoniin. "Näistä vallankumouksen rajuisista aalloista nousi Napoleon, tuo ihana mies, jonka ajatukset olivat suunnattoman suuret ja jonka kaikki teot vaikuttivat juuria myöten, — tuo jättimäinen uudistaja, jonka suuruuden edessä meidän vähäisyytemme säpsähtää. Hänellä oli kyllin yli-inhimillinen voima tyynnyttää pauhaavia aaltoja ja hillitä sekasortoisia joukkoja." — — Napoleon "olisi varmaankin puhtaammassa muodossa elvyttänyt aristokratian ja despotismin sekä saattanut kansat vapaaehtoisesti polvistumaan niiden eteen[!]. Mutta kohtalo, kaitselmus, ajanhenki, uusi aika, tai miksi sitä nimitettäneenkin, kukisti hänet; se nosti häntä vastaan hänen luonnollisen liittolaisensa aristokratian, joka ihmisyydelle onnellisessa erehdyksessä ikuisiksi häviökseen liittyi kansojen kanssa taistelemaan tuon mahtavan miehen persoonallista tarmoa ja voimaa vastaan." — — Aristokratia ja despotismi luulivat voittonsa täydelliseksi, kun olot olivat palautuneet vanhoilleen, mutta "kansojen yleinen riemu Napoleonin kukistumisesta oli valhe", rauha oli keinotekoista horrosta, väsähtämistä. Heinäkuun vallankumous osoitti, että vapaus ei ainiaksi ollut laskenut aseitaan, mutta mitä oli maailma voittanut tällä vallankumouksella ja muilla, jotka sen aiheuttamina syntyivät? Tekijä puhkee valittamaan: "Sinun heinäkuunpäiväsi, Ranska, olivat täynnänsä aamunriemua, mutta miksi nukuit jälleen? Vapauden kukka oli puhkeamaisillaan, mutta miksi jätit sen kuihtumaan doktrinäärien ja oikean keskittien huostaan? Kansa hehkui jaloa intoa, rohkeaa innostusta pyhän asian puolesta ja taisteli arvokkaasti kauneinta taistelua, mitä koskaan on käyty, mutta kuka on korjannut sen hedelmät?" — Sitten seuraa seikkaperäisempi silmäys Ranskan valtiollisiin oloihin ja henkilöihin ja eurooppalaisen sodan mahdollisuuteen Venäjää, "tuota antiliberaalisuuden ritaria", vastaan. Kirjoittaja ei usko sotaa mahdolliseksi, mutta ei katso myöskään valitettavaksi, jos se syttyisi. Se näet välttämättömästi jouduttaisi vapaamielisyyden voittoa — "yleisen mielipiteen voima on korkeampi kuin pistimien, ja vapauden puolustajia olisi maasta nousemalla nouseva". Sen jälkeen käännettyään huomionsa Englannin politiikkaan hän päättää kirjoituksensa seuraavilla sanoilla vuodesta 1831, joissa runoilija yht'äkkiä astuu valtiollisen tuulenpieksäjän sijalle:

"Monet rohkeat toiveet tervehtivät sitä vuotta, joka äsken on nukkunut menneisyyteen. Vaipukoon se iäiseen lepoon. Lempeän illan tyven lepää entisyyden yli, kaikki muistot loistavat korkeamman valaistuksen hohteessa ja ovat meille kahta tutumpia ja rakkaampia; me seisomme hiljaisessa surussa ja syvässä vakavuudessa toiveittemme haudalla. Ah! elämä on yhtämittaista hautausta, sen vuoksi meidät valtaa sen ääretön tuska ja yllättää sen vakavuus, mutta sinä, oi taivaallinen toivo, sinä luot aina päivänpaistettasi haudoille. Emme kestäisi muiston synkkää, ainaista hautaussoittoa, jolleivät toivon ystävälliset kevätuulet alituisesti kuiskaisi ympärillämme elämän halua ja rohkeutta. Varsinkin jokaisessa uudessa ajankäänteessä viettää toivo juhlaa ja leikkii kanssamme niinkuin enkelit lasten kanssa. Iloitkaamme siitä!"

Paitsi tätä kirjoitusta, jossa hieman kummaksuen näemme Stenbäckin esiintyvän politikoitsevana Heinen toistajana ja Napoleonin ihailijana, on samassa lehdessä vielä kaksi runollista avustetta Stenbäckin kynästä. Jouluk. 29 p. 1831 oli siinä luettavana "Tervehdys Upsalalle", jonka yläotsakkeena oli "Matkamuiistoja" sekä numero 4. Numero osoittaa, että runoilija tähän aikaan oli kirjoittanut kaikki ryhmän runoelmat, joista myöskin "Skon luostari", jota ei vielä ole mainittu, väreilee samaa surunvoittoista tunnelmaa kuin muutkin. Siinäkin runoilijan mielen täyttää ahdistus hänen silmätessään menneen suuruudenajan muistoja, eikä hän löydä mitään lohtua todellisuudesta. Viimeisen kerran on nähtävänä Stenbäckin antama avustus ruotsalaisessa sanomalehdessä 23 p. kesäkuuta 1832 (n:o 104).

Se on runoelma "Hyvää huomenta", omistettu "Johannekselle". Että tämä juhannusaattona julkaistu tervehdys tarkoitti runoilijan ystävää Östringiä, on epäilemätöntä, vaikka hänellä oli myöskin tapana sanoa vanhempaa veljeänsä Johannekseksi. Hän on lähtenyt kävelylle ihanana kevätaamuna, ja kultainen valo, vapaa, lämmin tuuli herättävät hänen elämänhalunsa ja intonsa —

Mitt hjärta lifvas och min långa saknad,
Den flyr, som vintern flyr, när vår'n är vaknad —

[Sydämeni elpyy ja pitkä kaihoni
se pakenee kuin talvi, konsa kevät herää. —]

hänen mieleensä johtuu, kuinka hän muinoin ystävän keralla on uneksinut uljaista mainetöistä ja vannonut jakavansa elämän riemut ja tuskat tasan hänen kanssaan. Raskas tunnelma, joka painostaa matkamuistoja, on pois puhallettu, ja runoilija laulaa täynnä riemua:

Så fri som fordom står jag här på höjden
Och blickar glad emot den nya dagen,
Den vinkar rik på kraftigt lif och full
Af blommors doft och solens gull!

[Niin vapaana kuin muinoin seison kukkulalla
ja katson iloisesti kohti uutta päivää,
se viittaa uhkuen voimakasta elämää
ja täynnä kukkien tuoksua ja auringon kultaa.]

Milloin ja missä runoelma, joka parissa kohden muistuttaa Oresteen ja Pyladeen ystävyiden kuvausta Goethen *Ifigeneiassa*, on kirjoitettu, on tietymätöntä. On näet merkitty Stenbäck jo 9 p. helmik. eronneeksi Upsalan yliopistosta, mutta ei tunneta, kuinka pian sen jälkeen hän palasi kotia. Kenties hän viipyi kevään loppuun Tukholmassa ja kirjoitti nuo säkeet siellä, tai ne syntyivät Vöyrillä hänen kotia tultuaan. Loppusanat näyttävät viittaavan jälkimmäiseen, mutta miksi hän olisi lähettänyt runoelman meren taa painettavaksi?

Olemme tulleet Stenbäckin Upsalassaolo-ajan loppuun. Se mitä on kerrottu ei vastusta laisinkaan Essenin tiedonantoa, että sikäläiset vuodet samoin kuin sen edelliset ja aluksi seuraavatkin Helsingissä olivat omistetut "humaniorain" lukemiselle ja toverielämälle. Voimme arvata, että Stenbäck tällä aikaa teki mieltäkiinnittäviä tuttavuuksia; mutta merkillistä on kuitenkin, että traditsioni ei tiedä, eikä runoelmista ilmene, että hän Upsalassa olisi tehnyt mitään kestävämpää ystävyidenliittoa. Tämä antaa meille aihetta vielä viivähtää hetkisen siinä pettymyksessä ja tyhjiin menneessä toivossa Ruotsiin nähden, jonka matkamuistot niin selvästi lausuvat ilmi.

Selitys siihen, että Stenbäck ei ruotsalaisista löytänyt mitä haki, on kaikei lähinnä siinä, että hän hehkuvassa runoilijakuvittelussaan oli luullut siellä kohtaavansa suuruutta ja loistoa, jommoista todellisuuden oli mahdoton tarjota. Mutta älköön luettako kaikkea runoilijaluonteen syyksi. Ansaitsee näet ottaa huomioon, että Stenbäck ei ollut ainoa, joka siten tunsu itsensä pettyneeksi. Päinvastoin näkyvät lahjakkaat nuoret suomalaiset ensimmäisinä vuosikymmeninä Ruotsista eroamisen jälkeen yleensä tulleen samaan kokemukseen, ja se on psykologisesti selitettävissä. Kun Suomi oli ikäänkuin lamautunut väkivaltaisen irtirepäisyn jälkeen, kun täällä kotona vielä ei ollut alkanut orastaa mitään itsenäistä kirjallista eikä kansallista elämää, toivoivat ne nuoret suomalaiset, jotka lähtivät Ruotsiin, sieltä löytävänsä kaiken, mitä he täällä kaipasivat, ja vielä lisäksi olojemme täydellistä ymmärtämistä. Mutta tavallista näyttää olleen, että tämä toivo petti — ja mieli jäi ankeaksi ja vierastavaksi, vaikka pettymys ei purkautunutkaan koviksi sanoiksi. Tämän todisteeksi voi mainita seuraavia esimerkkejä. Eräessä kirjeessä, jonka tunnettu suomalainen runoilija Abraham Poppius helmikuussa 1818 kirjoitti A. J. Sjögrenille, kerrotaan muun muassa, kuinka Pippingsköld, toinen suomalainen, joka samaan aikaan kuin kirjeen tekijä opiskeli Upsalassa, usein lasi pilaa niistä käsityksistä, joita ruotsalaisilla oli suomalaisista ja venäläisistä, ja kuinka heidän mielestään muka ainoastaan Ruotsi ja Saksa merkitsivät jotakin. Poppius katsoo tämän osoittavan suurta kiittämättömyyttä Suomea kohtaan ja jatkaa: "Sen vuoksi ei kukaan rehellinen suomalainen voi rakastaa tätä kiittämätöntä, veltoa, heikkohermoista, köyhää, puolueineen itseänsä raatelevaa, esi-isiensä suurtoilla kerskailevaa ja niihin luottavaa Ruotsia", sekä lisää seuraavassa kirjeessä: "Tahtoisimme ainakin osoittaa ruotsalaisille, että voimme tulla toimeen ilman heidän kieltään ja tapojaan, jopa ilman heidän Thoriaan ja Odiniaan, jotka he olisivat osanneet varsin isällisesti istuttaa meihin — jos olisivat vähemmin halveksineet meitä ja meidän kieltämme emintimä-aikanaan." — Tähän esimerkkiin Stenbäckin matkaa aikaisemmalta ajalta voi lisätä toisen myöhemmältä ajalta, tarkoitan Topeliuksen saamaa vaikutusta, kun hän 1843 ensi kerran kävi Ruotsissa. Samoin kuin vanhempi runoilijaveljensä, vaikka lempeämmin, laulaa hänkin Ruotsin suuresta muinaisuudesta, joka uinuu marmorihautoissa tai seisoo toreilla vaskivarustuksissaan, ja kuinka hän suruisena kääntyessään haudoilta pois turhaan etsii suuruutta elämästä:

Jag sökte kraften och fann behaget,
Jag sökte brynjor och ax jag såg.
Jag sökte höga världsstormartanken:
I diktens blommor som dröm han låg.

O Mälarstad, hur du skiftat öde!
Ditt åskmoln tynar i vårregn af,
Och dagens flyktiga löjen dansa
Med siden sko öfver kämpens graf.

[Etsin voimaa ja tapasin sulouden,
etsin sotisopia ja näin tähkäpäitä.
Etsin korkeaa maailmanuhmaaja-aatetta:
runon kukkasissa se lepäsi unelmana.

Oi Meelarin kaupunki, kuinka kohtalosi on vaihtunut!
Sinun ukkospilvesi lientyy kevätvihmaan,
ja päivän köykäiset ilveet tanssivat
silkkikengin urhon haudalla.]

Ja muistelmissaan omasta elämäkerrastaan hän tunnustaa Ruotsinmatkansa vaikuttaneen, että hän sen jälkeen alkoi tuntea harrastusta suomalaista kansallisuutta ja sen kieltä kohtaan.

Näiden toisten suomalaisten antamien lausuntojen valossa täytyy Stenbäckin matkamuistoille antaa pelkkää yksityiskäsitystä suurempi merkitys. Samalla kuin ne lausuvat ilmi sen tuskan, jota yksityinen runoilijasydän tunsi, kun todellisuus tyyllä kädellä rikkoi sen tuulentuvat, ovat ne merkinä siitä käännetilasta, jossa Suomen kansa siihen aikaan oli, sille kun vähitellen selveni, että kansan täytyy elää omaa elämäänsä — jos sen ollenkaan on mieli elää.

* * * * *

Tultuaan kotia Ruotsista Stenbäck nautti täysin siemauksin kauan kaivattua onnea saada elää omaistensa piirissä, ja hän jäi myöskin syyslukukaudeksi Vöyrille. Yhtenä syynä siihen, että hän ylioppilasaikanaan tuon tuostakin vietti lukukauden kotonaan, oli epäilemättä se, että hän samoinkuin toisetkin veljet sai kaiken ylläpidon isältään. Tosin olivat elatuskustannukset yliopistossa-olijalle siihen aikaan verrattomasti pienemmät kuin nyt, mutta kun ajoittain kaikki kolme poikaa yhtä aikaa oleskelivat siellä, kävi se kylläkin tuntuvaksi. Kuitenkin oli vanhin kevätlukukauden lopussa 1831 palattuaan Upsalasta seuraavana syksynä vihityttänyt itsensä papiksi, ja sitä seuraavana kevätlukukautena oli keskimmäinenkin veljeksistä suorittanut jumaluusopillisen päästötutkintonsa. Viimeksimainittu oli aloittanut papintoimensa isänsä apulaisena.

Kevätlukukaudeksi 1833 Stenbäck matkusti Helsinkiin, missä hän sai asunnon kamreeri von Bonsdorffin luona Kruununhaassa ja kirjoittautui jälleen yliopistoon.

Olot yliopistossa ja varsinkin Pohjalaisessa osakunnassa, johon Stenbäck taas tuli, olivat olennaisesti muuttuneet niinä kahtena ja puolena vuotena, jotka hän oli ollut poissa. Kesäkuun 19 p. 1832 oli korkeakoulu vihkinyt uuden kauniin talonsa Senaatintorin varrella juhlallisuudella, johon oli yhdistetty ensimmäinen promotsioni, mikä pidettiin juhlasalissa. Mutta niin tärkeää kuin yliopiston menestykselle olikin, että se oli saanut siirtää toimintansa noihin avaroihin, valoisiin saleihin, ei ollut vähemmän tärkeää, että samalla aikaa uusi henki oli alkanut päästä valtaan ylioppilasmaailmassa. Silloin eläneiden todistuksen mukaan se ensinnä ilmeni Pohjalaisessa osakunnassa vuonna 1832, josta se vähitellen varttuen levisi muihinkin ylioppilaspiireihin. Se mies taas, josta ensimmäiset uudistusriennot lähtivät, oli Juhana Vilhelm Snellman, joka nyt, juuri tultuaan filosofian kandidaatiksi, oli alkanut ottaa tehokkaammin osaa osakuntaelämään.

Tämän luvun alussa on jo viitattu siihen, että ylioppilaselämä oli hyvin vähän mieltäylentävää. Huonoihin tapoihin, joita Turusta oli siirtynyt Helsinkiin, kuului halu juominkeihin ja tappeluihin sekä rettelöihin käsityöläisten, kisällien ja puotipalvelijain ynnä muiden ei-akateemisten yhteiskunta-ainesten kanssa. Luonteeltaan vilkasten ja kuumaveristen pohjalaisten joukossa ei tietysti ollut vähin määrää ylioppilaita, jotka hillitsemättömästi nauttivat "iloista ylioppilaselämää", käsitellen nykyhetken vaatimuksia yhtä keveästi kuin tulevaisuuden. Tämän yhteydessä oli muitakin epäjärjestyksiä ja ikävää eripuraisuutta osakunnan piirissä syntynyt. Ratkaisematta jääköön, onko tämä kaikki täysin selitetty sillä R. I. Holstin väitteellä, [Minnesteckning af J. J. Östring, 1841. Tulee usein siteerattavaksi seuraavassa.] että olot olivat muuttuneet sellaisiksi, "sittenkuin patriarkallinen ja perheenomainen suhde inspektorin ja kuraattorin toiselta sekä osakunnan muiden jäsenten välillä toiselta puolen — suhde, joka oli tehnyt kaikki kirjoitetut säännökset tarpeettomiksi — aikojen kuluessa vähitellen oli lakannut". Kuinka hyvänsä, uudistuksia oli tarpeen, ja muutamat vanhemmat osakuntalaiset, Snellman

etupäässä, ottivat sen toimekseen eli, kuten Holsti lausuu, päättivät "*omin päin, aprioristen käsitteiden mukaan* uudestaan järjestää osakunnan". Alku tähän tehtiin kevätlukukaudella 1832 siten, että Snellmanin laatimat kurinpitosäännöt esitettiin osakunnalle sen hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Sääntöjen sisällyksestä mainitsee Rein seuraavaa: [J. V. Snellman, I, s. 98.] "Alku kuuluu: 'Puolestansa hyvän esimerkin kautta auttaakseen siveellisyyden edistämistä sen kunnan keskuudessa, jonka jäseniltä isänmaa odottaa vastaista menestystään, ovat allekirjoittaneet sitoutuneet seuraavasti.' Sitten esitetään kymmenessä pykälässä, että jäsenet päättävät yliopistoaikanaan olla käymättä ravintoloissa, vielä vähemmän niissä nauttia väkijuomia, lukuunottamatta ruokapaikkoja, joissa viiniäkin ateriaksi olkoon sallittu. Täten tehdyt säästöt oli käytettävä voimistelun hankkimiseksi osakuntalaisille. Osakuntahuoneissa saisi pitää kokouksia, joissa kohtuulliset juomingit olisivat luvallisia ja esitelmiä tulisi pitää, ei kuitenkaan useammin kuin kerran lukukaudessa. Kokouksissa ei lyödä korttia; kiivasta sananvaihtoa ei sallita."

Väittelyä näistä säännöksistä jatkettiin innokkaasti vielä syyslukukaudella, ja tuloksena oli niiden täydellinen hylkääminen. Syy niiden kohtaamaan vastustukseen käy ilmi Holstin sanoista: "Kun nämä säännökset, vaikka olivat hyvin harkitut, eivät kuitenkaan olleet ilmaisuna mistään itse osakunnassa elävästä periaatteesta, vaan enemmän johtuivat yksityisestä sen piirissä vaikuttavasta henkilöstä, täytyi niiden suurimmalle osalle sen jäseniä tuntua *ulkoapäin* annetuilta ja pakotetuilta rajoituksilta ja siteiltä." Vastapuolueen etupäässä oli Stenbäckin ystävä Östring, "joka palavasti rakasti itsenäisyyttä ja joka kouluajaltaan oli perinyt vastenmielisyyden kaikkeen kurinpitoon" sekä kannatti "itsessään oikeaa, mutta käytännössä vaarallista lausetta: että ihmistä ei koskaan voida parantaa *lain* kautta". Vaikka hän ei kyvyssä vetänyt vertoja vastustajalleen, johti kuitenkin vastarinta jo mainittuun tulokseen, ja siten "lakkasi se vanhempain valta, jota vanhemmat osakuntalaiset suuremman akateemisen sivistyksensä nojalla alati olivat osakunnassa käyttäneet". Niin meni Snellmanin uudistusyritys myttyyn, mutta ainoastaan — näennäisesti. Väittely oli näet saattanut, vastustajat tekemään itsellensä selkoa siitä, mitä akateeminen vapaus oikeastaan merkitsi, ja niin kävi, että se henki, josta Snellmanin ehdotus oli lähtenyt, vähitellen sai heidätkin valtaansa, ja ennenkuin vuosi oli kulunut, oli sama henki osakunnassa tullut valtaan, vaikka sääntöehdotusta ei oltu hyväksytty.

Stenbäckin palatessa Helsinkiin oli sääntökysymys jo ratkaistu, mutta se ei estänyt häntä tehokkaasti ottamasta osaa siihen korkeamman henkisyiden kannattamaan elämään, joka nyt alkoi versoa osakunnassa. Hän liittyi luonnollisesti siihen piiriin lahjakkaita nuorukaisia, jossa hänen ystävänsä Östring oli koossapitävänä, joskaan ei aina johtavana henkilönä. Tämä ryhmä pohjalaisia, johon paitsi Östringiä ja Stenbäckkiä kuului Matias Aleksander Castrén, Erik Aleksander Ingman, Fredrik August Ehrström, Carl Gustaf von Essen ja Henrik Piponius, muodosti seuran, jota, vaikkapa se oli nimetön eikä ole saavuttanut mitään kuuluisuutta niinkuin lauantaiseura, kuitenkin voi katsoa sen vastineeksi. Sen jäsenet olivat kaikki nuorempia kuin Runeberg, Nervander, Snellman ja muut lauantaiseuraan kuuluvat, mutta heidän harrastuksensa aatteellisiin kysymyksiin ei ollut silti vähempi ja heidän toverielämänsä tuskin vähemmin henkevä, tuskin vähemmin hupaisan pilan ja säkenöivän sukkeluuden höystämä. Ainakin kuuluu Stenbäck vanhoilla päivillään kuvailleen tämän ylioppilaspiirin elämää sellaiseksi. Usein olivat keskustelut niin mieltäkiinnittäviä, niin hupaisia ja sukkelia, oli hän sanonut, että ne olisivat ansainneet tulla painetuiksi. Kun arvostelu koski hänen iloisinta ylioppilasaikaansa, on luonnollista, että etäinen entisyys loi siihen hohdettaan, joka vei liioitteluun, mutta luetellut nimet ovat joka tapauksessa sellaisia, ettei tarvitse tinkiä pois paljoa.

Nämä toverit olivat hyvin erilaisia taipumuksiltaan ja luonteiltaan.

Östringistä on olemassa kaksi luonteenkuvausta, toinen Holstin antama, toinen Stenbäckin Holstin esityksen oikaisemiseksi.[Om "Minnesteckning af J. J. Östring af R. I. Holsti", H:fors 1841, nimim. S. Helsingfors Morgonbladissa 1842, n:ot 6-8, 24-31 p. tammik.] Molempia kuvauksia toisiinsa verratessa huomaa, että ne pikemmin täydentävät kuin vastustavat toisiaan. Erilaisuus näet johtuu perimmältään siitä, että Stenbäck arvostelee ystäväänsä myöhemmin saavuttamaltaan uskonnolliselta kannalta, joka oli Holstille vieras. Seuraavassa käytetään molempia lähteitä.

Johan Jakob Östring syntyi 22 p. toukok. 1813 Närpiön pappilassa. Hänen lapsuutensa kului, kertoo Holsti, täydellisessä kahleettomassa vapaudessa, mutta siitä huolimatta tai kenties juuri siksi tuli se tasaisuus, joka on ominaista hänen kotiseudulleen, hänen luonteensa perusjuonteeksi. Jo poikana oli hänellä sisäänpäin kääntynyt mieli ja vakava olento, samalla kuin hän myöskin saattoi päästää vapaan, hillittömän ilon valloilleen. Ankara, Östringille outo kurinpito Vaasan triviaalikoulussa ei saavuttanut tarkoitustaan hänessä, vaan hänestä tuli johtava sielu moniin koirankureihin, joille hänen kuitenkin sanotaan osanneen antaa jonkinmoista aateluutta ja joissa ilmeni ajatusta ja mielenmalttia. Ahkera hän ei ollut, mutta hyvän päänsä avulla hän oli koulun taitavimpia oppilaita ja suoritti kunnolla ylioppilastutkintonsa. Se tapahtui, kuten jo on mainittu, syyslukukaudella 1829, jolloin Stenbäck liittyi häneen. — Kuulkaamme nyt, kuinka tämä kuvaa ystävänsä luonnetta: "Östring kuului epäilemättä niihin, jotka luonto on varustanut mitä oivallisimmilla lahjoilla ja kyvyillä. Hänellä ei tosin ollut sitä, mitä sanotaan neroksi tai luovaksi hengenvoimaksi; mutta hänellä oli mitä runsaimmassa määrin selvä

ja terävä ymmärrys, tavaton kyky helposti ja vaivatta käsittää ja omistaa asioita, jotka tuottavat muille mitä suurinta ponnistusta, sekä selvästi esittää niitä uudestaan. Myöskin oli hänen muistillaan se joustavuus, joka on välttämätön ehto n.s. hyvälle päälle. Mutta voisi sanoa, että hänen päänsä oli kehittynyt hänen sydämensä kustannuksella." Tämän viimeisen lauseen Stenbäck sitten selittää tavalla, joka tuntuu hämmästyttävältä ystävän suusta. Hän sanoo: "Jo lapsuudesta olivat ne suloiset siteet, jotka kiinnittävät ihmissydämiä toisiinsa, suureksi osaksi outoja hänelle; se rakkaus, joka lämpimällä alttiudella liittyy toiseen unohtaen oman itsensä — ei ollut koskaan täyttänyt häntä. Hän seurusteli mielellään toverien kanssa, mutta vähemmin tarpeesta tavata samanmielisiä sydämiä, joihin hän lämmöllä ja rakkaudella olisi voinut liittyä, kuin kuluttaakseen ikävää aikaa. — — Sanalla sanoen: hyvä pää ei hänessä ollut yhdistynyt lujaan, tarmokkaaseen ja lämpimään luonteeseen." Nämä Stenbäckin sanat, tämä valitus ystävän sydämen kylmyydestä luovat jyrkän valon heidän suhteeseensa. Kylmyydellä hän kaiketi tarkoittaa sitä luonteen tasaisuutta, josta Holsti puhuu. Stenbäck ei ystävästään löytänyt sitä leimuavaa innostusta, joka oli hänelle itselleen ominaista, ja luultavasti hän usein kärsi siitä, ajattelemaan että tämä erilaisuus oli kenties välttämätön ehto heidän ystävyydelleen.

Kahtena ensimmäisenä lukukautena Helsingissä Östring opiskeli kreikankieltä otaksuttavasti Stenbäckin kanssa yhdessä, joka silloin myöskin alkoi kuunnella Sjöströmin luentoja. Sen ajan, jonka jälkimmäinen vietti Upsalassa, edellinen oleskeli kotiopettajana Uudessakaarlepyyssä. Syyslukukaudeksi 1832 Östring taas tuli Helsinkiin ja saavutti huomiota oppositiorin johtajana Snellmanin kurinpitosääntöjä vastaan, tullakseen kohta sen jälkeen yhdeksi innokkaimpia puuhaajia osakunnan uudistamiseksi Snellmanin tarkoittamaan henkeen. Holstin mukaan johtui se vaikutus ja vetovoima, joka hänellä tässä puuhassaan oli tovereihinsa, tosin hänen etevästä individualiteetistaan, mutta samalla siitä, että se ei koskaan näyttänyt hänessä itsetietoisena, että hän ei koskaan pyrkinyt muiden yläpuolelle. Ystäväpiiriin Östringiltä omaksumat harrastukset taas tarkoittivat suuremman vapauden ja itsenäisyyden levittämistä opintoihin ja osakunnan kehittämistä jonkunmoiseksi kirjalliseksi seuraksi, missä yksityiset jäsenet kykynsä mukaan ilmoittaisivat toisilleen opintojensa hedelmiä ja ajattelunsa tuloksia. Mitä hänen omiin opintoihinsa tulee, siirtyi hän klassillisesta kirjallisuudesta uudenaikaiseen, ennen kaikkea saksalaisten runoilijain teoksiin, jotka hän katsoi soveliaammiksi kuin kreikkalaisten ja roomalaisten kasvattamaan sielujamme. Mutta pian hän sai kaiketi kyllikseen niistäkin ja antautui sitten filosofian lukemiseen, varsinkin Hegelin, jonka hän omaksui rajattomalla luottamuksella, enemmän luonnollisesta hengenheimoudesta kuin syvemmän käsityksen ja mietiskelyn johdosta. — Nämä piirteet osoittavat Östringin kehitystä vuoden 1834 loppuun. Mitä sitten seurasi, näemme ensi luvusta.

Östringistä, joka ei ennättänyt saada nimeänsä tunnetuksi ylioppilaspiirien ulkopuolella, on osittain siitä syystä, osittain hänen suhteensa vuoksi Stenbäckiin ollut tarpeellista puhua laveammin; mitä muihin ystäviin tulee, voi esitys olla lyhyempi.

Matias Aleksander Castrén, nerokas kielentutkija, oli syntynyt samana vuonna kuin Östring ja oli papinpoika hänkin, mutta kotoisin Pohjois-Pohjanmaalta ja tullut ylioppilaaksi 1830. Siinä mestarillisessa elämäkerrassa, jonka Snellman on kirjoittanut hänestä, tarkoitetaan puheenaolevaa ystäväpiiriä, kun sanotaan, että "Castrénin lähimpään seurustelupiiriin kuului muutamia nuoria miehiä, jotka etupäässä harrastivat kaunokirjallista lukemista ja joista myöskin yksi ja toinen oli antautunut kaunokirjallisiin harjoituksiin", ja että hän, joka "muutoin tähän aikaan oli itseensä sulkeutunut, heidän seurassaan oli innostava ja innokas osanottaja". Että häneltä itseltään ei puuttunut runollista kykyä, on hän osoittanut Kalevalan ruotsinnoksellaan. Edelleen mainitaan, että hän harrasti myöskin filosofian tutkimista ja otti osaa osakunnassa pidettyihin väittelyihin "filosofian puolesta pietismistä vastaan".

Erik Aleksander Ingman, maanmittarin poika, oli syntynyt Lohtajalla 1810 ja tullut ylioppilaaksi 1827. Suoritettuaan filosofian kandidaattitutkinnon 1833 hän valitsi itselleen lääketieteellisen uran, jolla hän ajan pitkään oli tekevä itsensä kuuluisaksi uranaukaisijaksi nykyaikaiselle lääketieteelliselle käsitystavalle. Mutta se ei estänyt häntä samalla ansaitsemasta sijaa suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Tässä mainitsemme vain, että hän jo 1832 käänsi suomeksi Iliadin ensimmäisen laulun ja pari vuotta myöhemmin julkaisi käännöksiä Anakreonin ja Saphon lauluista, joista Helsingfors Morgonblad tiesi kertoa, että ne sekä Lönnrotin toimittama suomalaisen kansanrunouden julkaisu olivat herättäneet ulkomaisten oppineiden ansaittua huomiota. Ingmanin kirjallisuuden- ja suomenkielenharrastus liitti hänet tovereihin, joille hänen erikoisoppialansa oli aivan vieras.

Fredrik August Ehrström taas oli papinpoika kuten useimmat ystävyksistä, mutta syntynyt 1801 Luodossa ja siis melkoista vanhempi ja enemmän elämää kokenut kuin muut. Raivaten tietään läpi hädän ja puutteen hän oli ensin käynyt Vaasan merikoulun ja perämiehenä purjehtinut muutamia vuosia merillä. Erään onnettoman matkan jälkeen hän oli jälleen tarttunut kirjaan ja tullut ylioppilaaksi 1823. Hänen ilmeiset soitannolliset lahjansa ja kaunis tenoriäänensä auttoivat hänet muutamaksi aikaa saamaan laulunopettajan viran Pietarissa, mutta hän palasi sitten Helsinkiin, missä hän myöskin hankki elatuksensa laulunopetuksella, ollen edelleen kirjoitettuna ylioppilaaksi yliopistoon. Nyt puheena olevaan aikaan hänen nimensä tuli tunnetuksi ympäri maata niiden sävelmien kautta, joita hän sepitti

"Lähteeseen", "Joutseneen" ja muihin Runebergin runoelmiin, sävelmien, jotka vielä tänäkin päivänä ovat tunnetut ja rakastetut mitä laajimmissa piireissä. Elinvoimallaan todistavat nämä sävelmät — ensimmäinen yksinkertainen taidemusiikki, mikä meillä on kaikunut kotimaiselta pohjalta — kuinka alkuperäiset Ehrströmin lahjat olivat. Että hän liittyi Östringin piiriin, puhuu hyvää sekä siitä että hänestä itsestään. Snellman on kauniisti kuvannut hänen luonnettaan hänen kuolemansa jälkeen (1850) sanoen, että hän oli "oikein ajatteleva, rauhaisa, osaaottavainen kanssaihmissä kohtaan, isänmaataan rakastava ja täynnä lämpöä kaikkea kohtaan, mikä elämässä on jaloa ja ylevää", sekä edelleen: "Ehrströmillä ei ollut suurta oppia eikä laajaperäisiä tietoja, mutta hänellä oli kaunis humaninen sivistys, joka ilmeni lämpimänä harrastuksena kaikkea yleistä, yleisinhimillistä kohtaan."

Piirin nuorin jäsen oli Carl Gustaf von Essen, syntynyt 1815, mutta tullut ylioppilaaksi jo 1830. Stenbäckin kanssa hän oli tullut tuttavuuteen jo aikaisemmin kuin yksikään muista. Hän oli näet toinen järjestyksessä Oravaisissa asuvan luutnantti von Essenin pojista, jonka perheen läheisiä tuttavuuksia Stenbäckit olivat. Sitä paitsi hänellä oli poikavuosinaan ollut opettajana Jonas Lagus, joka oli nainut hänen tätinsä Vöyrin pappilasta. Ylioppilaaksi tultuaan Essen oleskeli kaksi kesää kotiopettajana Laguksen luona Ylivieskassa ja tuli silloin "herätykseen". Siitä ajasta hän oli päättänyt tulla papiksi, vaikka hän samalla tahtoi saavuttaa maisterin arvon. Opinnotkin siis toivat hänet lähelle kaunokirjallisuutta harrastavia ystäviä, vaikka hänellä itsellään ei ollut runollisia lahjoja. Luonnostaan hänellä oli iloinen ja seurallinen luonne sekä tavallista runsaampi varasto sukkeluutta ja satiirista kykyä, joka ei koskaan uupunut, ei vanhuudessakaan, mutta joka nuoruuden aikana oli eloisimmillaan. Kun seuraavassa usein saamme kohdata Essenin, voi edelläsanottu riittää kuvaamaan häntä tällä aikakaudella.

Viimeiseksi jää Henrik Gabriel Piponius, josta meillä on vähimmin tietoja. Hän oli syntynyt 1812, tuli ylioppilaaksi 1830 ja filosofianmaisteriksi 1836. Häneltä ei puuttunut kirjallisia taipumuksia, ja hän julkaisi yhtä ja toista Helsingfors Morgonbladissa (1838 kirjoituksia musiikista ja muusta pakinatyyliin). Myöhemmin hän vaikutti opettajana Kokkolassa ja Oulussa; hän kuoli 1847. J. V. Snellman, jonka serkku hän oli, C. G. von Essen ja Z. Topelius lukivat Piponiuksen Pohjalaisen osakunnan parhaiden joukkoon.

Heidän läheisistään osakuntaelämää lämpimästi harrastavista tovereista mainittakoon vielä lisäksi muutamia, jotka syystä tai toisesta tulevat kuvauksessamme näkyville ja sen vuoksi voidaan katsoa kuuluviksi aineeseen: Jakob Johan Peuron, Holstin mukaan Östringin hyvä ystävä, jolla kuten viimeksimainitulla oli matrikkelissa harvinainen mainesana "spes nostratum et decus", mutta joka kuoli jo 30 p. joulukuuta 1834; Berndt Henrik Lindfors, jonka Essenin ja Piponiuksen keralla Topelius kerran lukee osakunnan "valiomiesten" joukkoon; Johan Fredrik Cajan, jonka historialliset opinnot johtivat hänet kirjoittamaan ensimmäisen Suomen historian kokeen (liitteenä Lönnrotin Mehiläiseen 1835-40); Karl Robert Ehrström, F. A. Ehrströmin nuorempi veli, kuollut piirilääkärinä Raahessa (1881), ja Rudolf Israel Holsti, Z. Topeliuksen lähimpiä ystäviä, jolla oli harvinainen taipumus filosofiaan ja joka sitä paitsi lämpimästi harrasti kirjallisuutta ja myöskin runoilua. Edellisiä vanhempi oli Aron Borg, joka tuli teologian dosentiksi ja professoriksi, mutta vaikutti sittemmin käytännöllisenä pappina, sekä Snellmanin ja Runebergin aikalaiset ja ystävät L. J. Ahlstubbe ja G. H. Ståhlberg, tunnetut näiden suurmiesten elämäkerroista.

Stenbäckin toiminnasta osakunnassa vuodelta 1833 on vähän kerrottavaa. Kevätlukukausi näyttää kuluneen ilman huomattavampia uudistuskokeita miltään taholta, ja syyslukukauden hän taas oli poissa. Osakunnan pöytäkirjassa mainitaan, että Stenbäck 16 p. helmikuuta ja 9 p. maaliskuuta oli esiintynyt tavanmukaisissa väittelyharjoituksissa, edellisellä kerralla opponenttina ja jälkimmäisellä auktorina; teesejä ei kuitenkaan ole pantu muistiin. Edelleen kerrotaan niissä eräs tapahtuma, joka tarkoittanee häntä, vaikka hänen nimeään ei mainita. Huhtikuun 20 p. annettiin osakunnan puolesta kolmas vihko "Vinterblommor" kalenteria toiseksi palkinnoksi kolmen Uhlandin romanssin käännöksestä, mutta nimilippua avattaessa löydettiin kääntäjän nimen asemesta ainoastaan "kehoitus todelliseen kirjalliseen pyrkimykseen ja vapaudenrakkauteen". Strömborg [J. L. Runeberg, III, s. 239.] on katsonut todennäköiseksi, että nimetön palkinnonsaaja oli Runeberg, nojaten siihen, että kaksi päivää myöhemmin Morgonbladissa oli painettuna eräs Uhlandin romanssi, joka kahden muun keralla esiintyy hänen runoelmiensa joukossa. Mutta kun otetaan huomioon, että Runeberg tähän aikaan jo oli julkaissut ensimmäisen kokoelman runoelmia, servialaiset kansanlaulut ja "Hirvenhihtäjät", näyttää tuskin luultavalta, että hän olisi tahtonut kilpailua kirjallisesta palkinnosta ylioppilasosakunnassa. Uhlandin runoelman käännöksen esiintyminen lehdessä ei ole myöskään kylliksi todistava. Sitä vastoin on Stenbäck, joka erityisesti osoittaa kiintyneensä Uhlandin runouteen, hyvin voinut olla halukas ottamaan osaa kilpailuun — seikka, mikä, kuten saamme nähdä, uudistui pari kertaa myöhemmin. Myöskin näyttää kehoitus harrastamaan vapautta viittaavan häneen — se soi ikäänkuin kaikuna hänen vapaudeninnostuksestaan Upsalassa.

Siitä, mitä tuonnempaan tulee kerrottavaksi, on ilmenevä, että Stenbäckin osanotto osakuntaelämään oli vilkkain vuonna 1834. Sitä ennen meidän on kuitenkin seuraaminen häntä kotia, missä harvinainen

perhejuhla valtasi kaiken hänen huomionsa.

* * * * *

Tammikuun 16 p. 1834 oli rovasti Stenbäckin ja hänen puolisonsa hopeahääpäivä, ja lapset tahtoivat tehdä kaikkensa sen juhlistamiseksi. Katsokaamme, mitä olosuhteet myönsivät. Kaarle Fredrik, silloinen Utsjoen ja Inarin kirkkoherra, oli tullut ennen joulua isän kotiin ja mennyt kihloihin neiti Ottilia von Essenin kanssa, joka äskettäin oli täyttänyt 16 vuotta, ja päätettiin, että häitä ei vietettäisi morsiamen kotona Oravaisissa, vaan Vöyrillä yllämainittuna päivänä. Marie taas oli jo aikaisemmin mennyt kihloihin Vöyrin entisen kirkkoherranapulaisen (Jonas Laguksen seuraajan), Piippolan kappalaisen Konrad Ottelinin kanssa, ja heidänkin häikseen valittiin sama päivä. Häiden lisäksi tuli vielä yhdet kihlajaiset. Janne näet oli löytänyt elämäkumppanikseen demoiselle Ulla Wegeliuksen Maalahdelta, vanhemman tyttären edellämainitusta perheestä, ja kihlaus oli julkaistava tuona suurena päivänä.

Vielä elää monta muistoa noista muhkeista kaksoishäistä, ei ainoastaan harvoissa vielä elävissä mukanaolleissa, vaan jälkeläisissäkin toisessa ja kolmannessa polvessa. Vieraita oli lukuisasti, suku ja ystävät kaikilta tahoilta olivat rientäneet lumisten kenttien halki vierasvaraiseen pappilaan. Myöskin J. V. Snellmanin sanotaan olleen läsnä Anna-sisarensa keralla. Kaupungista tuodun orkesterin soittaessa hopeasulhanen ja luutnantti von Essen johtivat tyttärensä saliin, Laihian rovasti Stenbäck toimitti vihkimisen, ilmoitti sitten kihlauksen ja puhui sen jälkeen liikuttavasti hopeamorsiusparille, molemmille vihityille pareille ja kihlatuille. Kauniit olivat morsiot olleet: Marie mustassa silkissä ja Ottilia valkeassa silkkityllissä, molemmilla kruunu ja sepele päässä sekä häilyvät valkeat sulkatöyhdyt hiuksissa. Tämä jälkimmäinen oli ajan muoti, mutta ei juuri niin, että töyhdyt olivat eri pitkät. Naisten kesken kuiskailtiin, mikä siihen oli ollut syynä. Marie oli kovaksi onnekseen saanut pienemmät ja vähemmän koristavat sulat ja pukeutuessaan päivitellyt sitä. Silloin oli tuleva käly lämminsydämisesti vaihtanut pisimmän sulkansa ystävän lyhimpään sanoen: Vaihtakaamme, niin on kummallakin samanlaiset! Muutoin häät vietettiin iloisesti, vanhaan tapaan. Ateriat tarjottiin vanhassa rakennuksessa, uudessa taas leikittiin ja tanssittiin. Mattoja oli levitetty kartanolle uudelta puolelta vanhalle, ja niiden välillä tepsuttelivat kuin metsäkanaset nuoret neitokset valkeissa puvuissaan ja kengissään.

Mutta sittenkin tuntui, kuin iloa olisi jäytännyt aavistus tulevasta ajatustapain mullistuksesta. Puolitoista vuotta aikaisemmin, elokuussa 1832, oli tohtori Wegelius Maalahdella pitänyt tyttärensä Bettyn ja Vaasan koulun kollegan, sittemmin Vaasan kappalaisen, maisteri Gustaf Henrik Schroderuksen häät, ja siellä oli Carl Gustaf von Essen, joka vast'ikään oli tullut Ylivieskasta ja heti kohta herättänyt huomiota muuttuneella olennollaan, keskellä erästä tanssia yht'äkkiä alkanut hehkuvin sanoin nuhdella suruttomasti ilveileviä ihmisiä ja intomielin puhua "ainoasta tarpeellisesta" elämässä sekä siten saanut aikaan suuren hämmästyksen ja häiriön iloisessa hääjoukossa. Tämä oli loukannut Lauri Stenbäckin sopivaisuudentunnetta, ja hän oli edeltäkäsän sanonut, ettei hän aikonut sallia, että moiset kohtaukset häiritisivät hänen siskojensa hääiltoa. Kun siis Essen-veljekset (myöskin vanhempi veli Otto oli joutunut herännäisyyden valtaan) saapuivat, otti hän heiltä lupauksen, että he eivät häiritisi häärauhaa. Edelleen sanotaan hänen hääpäivän aamuna puhuneen kauniisti veljensä nuorelle morsiamelle elämän kauneudesta ja rakkaudesta sekä kuinka Jumala rakastaa juuri iloa ihmisissä eikä synkeyttä ja raskasmielisyyttä. Kaikki meni siis häiriöttä, lukuunottamatta yhtä ainoaa pikku tapausta. Häävierasten joukossa oli eräs salakihloissa oleva pari. Kun soitettiin tanssiin, meni sulhanen pyytämään morsiantaan, mutta sai kieltävän vastauksen. Hän hämmästytti kovin, sillä he olivat usein ennen tanssineet, ja kun morsian edelleen vakuutti, että hän ei enää koskaan tahtonut tanssia, vaan ennemmin noudattaa Jumalan tahtoa kuin ihmisten, joutui sulhanen niin pois suunniltaan, että huudahti: Olkoon sitten välimme lopussa! Morsian pysyi kuitenkin vakaana päätöksessään. — Myöhemmin tapahtui onneksi sovinto, ja kolmantena hääpäivänä, viimeisenä, ilmoitettiin kihlaus myöskin vielä koossa oleville vieraille. Tämä sulhanen oli nuori pappi, joka kohta itse oli kuuluva innokkaimpien heränneiden joukkoon; morsian taas oli yksi niistä monista nuorista, jotka Essenin sanoista Maalahden häissä olivat saaneet piston sydämeensä.

Kaksi viikkoa häiden jälkeen Kaarle Fredrik lähti nuoren vaimonsa kanssa pitkälle matkalle Lappiin. Samoin kuin Lauri oli tervehtinyt Marie-siskoaan hänen ensimmäisenä kuulutuspäivänään säkeillä ("Morsian"), jotka ovat runokokoelmassa, oli hän omistanut kälylleen runomuotoisen tervehdyksen.

* * * * *

Helmikuussa 1834 tapaamme Lauri Stenbäckin Helsingissä. Saman kuun 5 p. oli kuraattorinvaali osakunnassa. Maisteri Ståhlberg, joka vakinaisen kuraattorin Nervanderin ulkomaanmatkan aikana oli ensiksi valittu v.t. kuraattoriksi, oli näet luopunut tästä toimesta, ja Snellman valittiin nyt hänen sijaansa. Erään tuonnempana mainitun kirjeen mukaan oli Runebergilla lähinnä häntä enimmäkseen äänet, ja hän olisi ehkä saanut ehdottoman enemmistön, elleivät useimmat olisi tienneet, että hän oli haluton vastaanottamaan tointa. 26 p. yhä samaa kuuta vietettiin tavallinen lukukausijuhla, josta tunnettiin yhtä ja toista mieltäkiinnittävää. Paitsi osakunnan inspektoria, professori G. Hällströmiä, ja

kunniajäseniä sekä muiden osakuntain edustajia olivat yliopiston rehtori, professori Pipping (ei saapuvilla juhlassa) ynnä professorit Linsén ja Ilmoni kutsutut juhlaan. Juhla alkoi sillä, että E. A. Ingman esitti suomeksi kääntämiään kohtauksia Oehenschlägerin Correggiosta. Myöhemmin Stenbäck luki katkelman eräästä kirjoittamastaan novellista. [Niin sanotaan pöytäkirjassa ja myöskin erään samanaikuisen henkilön yksityisessä kirjeessä, mutta Z. Topeliuksen päiväkirjan mukaan se oli ollut käännös. Stenbäckin papereissa ei ole jälkeäkään novellista.] Illan kuluessa annettiin eroavalle v.t. kuraattorille merkiksi osakuntalaisten kiitollisuudesta komea kannella ja jalalla varustettu, hopeahelainen juomasarvi, jossa oli suomenkielinen kirjoitus:

Juo ja laula ja juo!
Kaitsialle kaivatulle,
Carl Henrik Ståhlbergille.

Hänen maljaansa juotaessa laulettiin Stenbäckin tilaisuuteen sepittämät säkeet, jotka olivat pilamukailu tunnetusta laulusta: "Svearne fordomdags drucko ur horn". Laulun esitti kuoro, jonka perustaminen on myöskin merkki osakuntaelämän kohoamisesta. Muitakin maljoja juotiin, m.m. Runebergin, joka vastasi kunnianosoitukseen laveammin kuin tavallisesti. Edelleen kuului ohjelmaan Linsénin ja Ilmonin juhlallinen ottaminen osakunnan kunniajäseniksi. Mieliä tuli kaiken tämän aikana hyvin innostuneeksi — ei kuitenkaan niin paljon viinistä, sillä oli päätetty supistaa juomavaroja, ja juhla ei maksanutkaan enempää kuin kaksi taalaria mieheen. Viimeinen malja, Stenbäckin esittämä, koski yleistä veljeyttä. Tämän johdosta tulivat m.m. Runeberg ja Topelius "veljiksi". Viimeksimainitun päiväkirjan mukaan oli Runeberg, "Suomen kunnia, akatemian kaunistus ja pohjalaisten valo", selittänyt, että ehdotus koski myöskin heitä — "sen pidin kunniakkaimpana kaikesta, mitä minulle täällä on tapahtunut", lisää Topelius sitten. — Snellman, joka viran puolesta on kirjoittanut pöytäkirjan, päättää kertomuksen juhlasta seuraavilla sanoilla: "Vaatimattoman illallisen jälkeen kukin lähti kotiansa hyvin tyytyväisenä iltaansa, joka todella täyttikin kaikki viattoman ilon ja hauskuuden vaatimukset." Extra protocollum saattoivat toverit suosituimmat joukostaan, Ståhlbergin, Runebergin, Ahlstubben ja Snellmanin itsensä, kirkkaassa kuutamossa kukin kotiansa.

Samoin kuin Stenbäck tässä juhlassa oli toveripiirin huomattavimpia, samoin hän oli myöskin osakunnan niin sanoaksemme arkielämässä.

"Natsionistien" oli tapana kokoontua kahdenlaisiin kokouksiin, varsinaisiin maakuntakokouksiin latinankielisiä väittelyjä varten tai yksityisempiin n.s. "torstai kokouksiin", joissa vallitsi vapaampi seurustelu. Näistä myöhemmistä Lindfors lausuu eräässä kirjeessä (2 p. huhtik. 1834) Cajanille, kuvaten siinä poissaolevalle ystävälleen toverielämää, "että ne lopulta hälvenivät sumuun ja savuun — tarkoitan tupakansavuun". Herättääkseen suurempaa harrastusta kokouksiin oli Snellman syksyllä 1833 ehdottanut, että ne, jotka kuuntelivat saman professorin luentoja, vuoroittain tovereille esittäisivät pääkohdat luennoista, joten samassa kokouksessa tulisi esitetyksi mieltäkiinnittäviä asioita eri tieteenaloilta. "Yritys saavutti alussa suosiota", sanoo Lindfors, "ja asian uutuus houkutteli ensimmäisiin kokouksiin useita, jotka muuten harvoin niissä näyttäytyivät. Mutta tämänkin uuden muodon valtasi pian tupakansavu, sillä harvat olivat ne kollegiot, jotka voivat kiinnittää kaikkien mieliä. Kemia ja piinkovuinen filosofia eivät saaneet monta kokouksissa pysymään. Siinä taas pula innokkaimmille tovereille. Tästä palkähästä päästi meidät Lauri Stenbäck, tuoden esille ehdotuksen, jonka jälkeen kokoukset ainakin tätä nykyä ovat jotenkin kukoistavat." Kirjallinen ehdotus on Stenbäckin jälkeensä jääneissä papereissa ja osoittautuu ankaraksi hyökkäykseksi väittelykokouksia tai oikeammin niiden latinankielen käyttöä vastaan. Kun todistuskappaleelta ei puutu sivistyksellistä merkitystä, ansaitsee se tulla lyhyesti esitetyksi. Väittelykokoukset merkitään itsepäisesti säilytetyiksi "tähteiksi siltä jäykältä pedanttilta ajalta, jolloin latina oli kaiken sivistyksen alku ja loppu". Kenties ne muinoin edistivät latinan käyttämistä puhekielenä, kun preses saattoi vaatia kenen tahtoi esiintymään opponenttina, mutta nykyään ne olivat yhtä hyödyttömiä kuin ikäviä. Esiintyvien tehtävä oli vastenmielinen ja ujostuttava, ja vieras kieli pani raskaan kahleen ajatusten lennolle. Lisäksi tuli, että kaksi kolmannesta osakunnasta, maanmittarit ja juristit, kokonaan pysyi erossa näistä harjoituksista. "Mutta kun kokouksillamme ei saata olla mitään muuta tarkoitusta kuin ajatusten vaihdolla saada aikaan henkistä yhdyssidettä, yhteistä harrastusta siihen, mikä on oikeaa ja jaloa, pitää vireillä yleishenkeä, joka jalostuttaa pienet persoonalliset pyyteemme ja pyrintömme, niin meillä ei ole ainoastaan oikeus, vaan myöskin velvollisuus ajatella niiden tarkoituksenmukaisempaa järjestämistä." Tällä perustalla Stenbäck ehdottaa, että keskustelut tästä lähtien pidettäisiin ruotsinkielellä ja että teesejä ei esitettäisi, vaan sen sijaan kullakin olisi oikeus kirjallisesti (nimeään ilmoittamatta, jos niin tahtoi) kysymyksen muodossa ehdottaa joku aine käsiteltäväksi. Enemmistö ratkaisee, mikä kysymys ensinnä otetaan ratkaistavaksi, ja kukin, joka tahtoo lausua mielipiteensä, puhuu yhden kerran enintään neljännestantunnin, jollei haluta kuulla häntä uudelleen. Siten tulisi tyhjä väittely vältetyksi ja saataisiin jaloa ja elähdyttävää huvia.

Ehdotus hyväksyttiin, ja siitä oli seurauksena, että ruotsinkielen käyttäminen väittelykokouksissa tuli suvaituksi, vaikka vielä myöhemminkin latinankielisiä väittelyjä silloin tällöin pidettiin. Esitetyt

kysymykset tuli ripustaa Hällströmin muotokuvan verholle [!], jotta olisi tilaisuus nähdä ne edeltäksin. Seuraavassa kokouksessa kuraattori luki kysymykset, äänestettiin mitkä otettaisiin käsiteltäviksi, ja sitten väittely pääsi vauhtiin. "Tämän metodin mukaan meillä nyt on ollut kaksi kokousta", kirjoittaa Lindfors edellämainitussa kirjeessä, "emmekä ole ehtineet käsitellä kuin kolme kysymystä. Siitä voit arvata, että väittelyt ovat olleet vilkkaita. Ne näyttävät nyt herättävän suunnattomasti harrastusta, mutta se on niin häilyvää tämä harrastus. Se käy kuitenkin päinsä, niin kauan kuin me voimme uudella korvata makunsa menettänyttä vanhaa. Ikinä ei ole ajattelemistakaan saada kokouksille niin yleistä mielenkiintoa, että ne meidän juristi- ja maanmittariylioppilaisissa herättäisivät osanottoa kansallisiin asioihin [!] — — Kortinpeluu se luullakseni estää heitä kunnioittamasta meitä seurallansa. Mutta kenties olen kohtuuton heille. — — Huvin vuoksi", jatkaa hän, "tahdon mainita, mitä tähän saakka esitetyt kysymykset ovat koskeneet. 1:seksi Onko mahdollista, että Suomi koskaan voi tulla suomalaiseksi? Miltei kaikki vastaukset tähän kysymykseen olivat myöntäviä. Asia esitettiin monelta näkökannalta. Osa arveli sen mahdolliseksi jo sen muiden valtioiden vallanalaisena ollessa, toiset väittivät itsenäisyyden välttämättömäksi ehdoksi siihen. 2:seksi Oliko Tegnériä arvosteltu oikeudenmukaisesti Morgonbladissa? Muistanet kai, että muiden ruotsalaisten runoilijain joukossa hänkin sai aluksi — sillä arvostelija lupasi lisää — pikku arvostelun. Asia tahtoi kallistua Runebergin tappioksi. 3:nneksi herätti kysymys: Tarvitseeko sivistyneen kristityn meidän päivinämme perustaa kristillisyyttään muuhun kuin Raamattuun? vilkasta osanottoa ja pitkää väittelyä, jonka jatkaminen siirrettiin ensi kokoukseen." — —

Näiden kysymysten jälkeen seurasi useita muita, sisällykseltään vaihtelevia. Yleisempien aineitten ohella, sellaisten kuin painovapaus, sivistyneen kansan oikeudet sivistymättömiin nähden j.n.e., esiintyi toisia, jotka näyttävät olevan erityisesti kuvaavia tälle ajalle, nimittäin uskonnollisia ja suomalais-kansallisia. Edellistä laatua oli vielä kevätlukukaudella väittelyn alaisena ollut kysymys: Milloin on ollut suurempi joukko uskonnollisia hartauskirjoja kuin meidän aikanamme, ja mitä siitä voi päätää? sekä jälkimmäisiä seuraavat kaksi: Tekisikö hallitus ottamalla suomenkielen tutkintovaatimusten joukkoon enemmän äidinkielemme viljelykseksi kuin se jo on tehnyt avaamalla tietä sen opiskelemiselle perustamalla suomenkielen lehtorin viran? Olisiko hyödyllistä, että ilmestyviä suomenkielisiä kirjoja arvosteltaisiin jossakin suomalaisessa sanomalehdessä? Keskustelu suomenkielen tutkintoaineeksi ottamisesta antoi epäilemättä K. R. Ehrströmille aiheen 1 p. toukokuuta tehdä seuraavan kysymyksenmuotoisen ehdotuksen: Kun suomenkielen taitoa ei virallisesti vaadita, eikö voisi voittaa jotakin sillä sopimuksella ylioppilaskunnan piirissä, että kukaan ei saisi lähteä yliopistosta (ei saisi osakunnan todistusta) sitä ennen suorittamatta näytettä suomenkielen taidossa? Ehdotusta kannatettiin lämpimästi ja pantiin heti esille lista, johon ne saivat merkitä nimensä, jotka tahtoivat sitoutua suorittamaan suomenkielen tutkinnon. Snellman kirjoittautui ensimmäisenä, M. A. Castrén häntä lähinnä, ja seuraavien joukossa olivat Stenbäck, Östring, Essen, Pionius, Holsti, Lindfors, Cajan j.n.e. Useimmat (niiden joukossa Stenbäck) myöhemmin kyllä unohtivat innostuksen hetkellä antamansa lupauksen, mutta asia osoittaa kuitenkin sitä intoa, mikä osakunnassa vallitsi, — ja nuoruuden innostuksella on kaikissa tapauksissa syvällisempi merkityksensä. Kuinka pian se haihtuukin, on se kuitenkin se lämmin kevätilma, missä aatteiden kylvä parhaiten menestyy. Niin yleensä, ja kaksin verroin sinä aikana, josta on puhe. On huomaaminen, että tämä piiri nuoria tuntemattomia maistereita ja ylioppilaita oli ainoa forum, missä siihen aikaan moiset yleiset ja isänmaalliset pyrinnot olivat ajatustenvaihdon esineinä; — sieltä lähtivät, kuten Z. Topelius on sanonut, ne uudet mielipiteet, jotka kerran olivat tulevat yliopiston ja koko synnyinmaan tunnussanoiksi.

Mitä kysymyksiä Stenbäck on esittänyt ja mitä mielipiteitä hän on lausunut, ei tunneta, mutta että hän innokkaasti otti osaa väittelyihin, siitä ei ole epäilystä. Huhtikuun 5 p. käsiteltiin väittelyssä erityisesti hänen esittämiään latinaisia ja saksalaisia teesejä, jolloin Bygden ja Essen olivat opponentteina. Näyttää kuin hän itsekään ei olisi tahtonut jyrkästi rikkoa traditsioneja. Sitä paitsi hän oli ahkerana osamiehenä erään käsikirjoitetun sanomalehden toimittamisessa, joka myöskin lienee syntynyt hänen aloitteestaan ja jota yksi numero oli luettavana joka viikkokokouksessa. Varsinkin lienee hän käyttänyt arvostelijavirkaansa suurella terävyydellä. Valitettavasti on sanomalehteä tallella ainoastaan muutamia numeroita, ja sen vuoksi tiedämme tämän ainoastaan kahdesta pahoinpidellystä kirjailijasta. Toinen niistä on Essen, joka kerran oli ryhtynyt runonsepustukseen ja jota arvostelija tervehti sanoilla: "Kovin, kovin pitkää — ja niin typerää" — sekä toinen Z. Topelius, jonka lehdelle antamaa runoa pideltiin niin pahoin, että hän tunnustaa sen vuoksi niin myöhään uskaltaneensa [Topelius oli 27 vuoden vanha, kun hänen ensimmäinen runovihkonsa ilmestyi. Ylioppilaina hän oli painattanut ainoastaan yhden runoelman H. M:iin 1838 n:o 53, "Den stolta Rosen" käsittämättömällä nimimerkillä E—r.] ensimmäisen runokokoelmansa. Onnellinen aika, jolloin runoilijat olivat niin herkkätunteisia!

Mutta ei ainoastaan toverien suljetussa piirissä, vaan myöskin yleisön edessä näemme Stenbäckin tänä kevätlukukautena esiintyvän. Tästä lähin hän silloin tällöin alkoi julkaista runoelmia Helsingfors Morgonbladissa. Ensi kerran se tapahtui 28 p. helmikuuta, kaksi päivää edelläkerrotun lukukausijuhlan jälkeen, ja likellä on se ajatus, että Runeberg siellä oli kehoittanut häntä antamaan avustusta

sanomalehdelle. Silloin painettu runoelma oli "Anna", nimimerkillä S., jota merkkiä Stenbäck jo oli käyttänyt Upsalassa ja jota hän edelleen tavallisesti käytti. Myöhemmin ilmestyi tämän vuoden ajalla lehdessä: "G. F. J. Adlercreutz, huokaus hänen haudallaan" (25 p. huhtikuuta), "Tytön rukous" (2 p. toukok.) ja "Taillefer", Uhlandin romanssi (11 p. heinäk.). Kaikki nämä runoelmat tavataan runokokoelmassa.

Ensinmainitulla runoelmalla, yhdellä niistä perin harvoista eroottisista, joita runoilijalta tunnemme, on kieltämättä biografista merkitystä, mutta kysymykseen, kuka tuo "Anna" oli, josta hän käyttää nimityksiä "lapsuudenystäväni", "nuoruudenmorsioni", emme, kummallista kyllä, tiedä vastausta. Sen kertojan mukaan, jonka tulisi parhaiten tuntee asia, ei häntä luultavasti koskaan ole ollut todellisuudessa olemassa, mutta sitä vastustaa sekä runo että runoilijan luonne — Stenbäckin ei ollut tapana laulaa kuviteltuja tunteita. Hänen runoutensa ystävät ja niiden joukossa sellaiset, jotka ovat säilyttäneet traditsioneja runoilijaa hyvin lähellä olleista henkilöistä, tietävätkin mainita sukunimen runon etunimelle, mutta koska historiallista varmuutta puuttuu, emme tahdo sitä tässä toistaa. Kysymys on muuten antanut aihetta useampaan otaksumiseen, joista *yksi* ansaitsee mainitsemista tullakseen samalla kumotuksi. Kuulee usein sanottavan, että runoelma muka koskee erästä nuorta tyttöä, Annaa, joka kohta Stenbäckin perheen muutettua Vöyrille otettiin pappilaan ja kasvoi siellä pääasiallisesti palvelijana, mutta osittain jonakin parempana. Että hän ei voi olla kyseessäoleva henkilö, käy selville siitä, että hän 1834 vielä oli kymmenvuotias lapsi. Tarinan syntyminen on kuitenkin helposti selitettävissä, kun muistamme, että runoelmat ilmestyivät 1840. Siihen aikaan oli "pikku Anna", joksi häntä perheessä sanottiin, kaunis ja suloinen neitonen, ja harvat muistivat, että runoelma oli ollut painettuna kuusi vuotta aikaisemmin. Stenbäckin perheen hajottua joutui Anna, jonka isä oli ollut ruotusotilas Päivisten kylästä, kaksikymmenvuotiaana naimisiin talollisen Johan Backilsin kanssa Bertinkylään. — Kuka tuo Anna lieneekin ollut, todistaa puheenaoleva runoelma kuitenkin, että Stenbäckillä samoinkuin muillakin on ollut nuoruudenlempensä — ja kuinka voisi muuta ajatellakaan? Toinen kysymys, jonka vastaus on yhtä hämärä, on se, koskeeko runoelma "Rakkaus" samaa suhdetta. Jos panemme huomiota ainoastaan ajatukseen, kuuluvat ne ehdottomasti toisiinsa. Yhdistettyinä niissä kuvastuvat pienen, ei ylen harvinaisen traagillisen lemmenromaanin peruspiirteet. Jälkimmäinen runoelma ilmaisee runoilijan syvätehoisella kielellä sen tuskan, minkä hän tunsu huomattessaan, että hän muinoin rakastetussaan oli rakastanut vain omaa fantasiakuvaansa — nyt rakastettu kulkee hänen kupeellaan ainoastaan menneiden päivien aaveena.

Gustaf Adlercreutz oli Stenbäckin pitkän poissaolon aikana 1831 eronnut yliopistosta ja mennyt Suomen merisotaväkeen. Koska hän oli sijoitettu Helsinkiin, saattoivat ystävykset tavata toisiaan vielä Stenbäckin kotimaahan palattuakin, mutta kuolema oli pian katkaiseva ystävyysn siteet. Nuori meriupseeri kuoli kevättälvella 1834 eräällä matkalla Nokian kartanossa Pirkkalassa, siis ei kaukana kotipitäjästään Pälkäneeltä, jonne hänet haudattiin. Luultavasti Stenbäck oli hautajaisissa saapuvilla ja luki sepittämänsä säkeet haudalla — siihen näyttää ensimmäinen stroofi suoranaisesti viittaavan. Runoelma ilmaisee syvää tuskaa, nimittää ystävän lepokammiota "ystävyyteni ja iloni haudaksi", ja loppusäe kuuluu alistuneelta ja väsyneeltä, kuin sanat olisivat vanhan miehen suusta:

Alla kära band
Brista efter hand;
Gud blott evig är.
Alla vänner ila
Småningom till hvila;
O, hvem ville ensam dröja här.

[Kaikki rakkaat siteet
vähitellen ratkeavat;
Jumala vain on ikuinen.
Kaikki ystävät rientävät
vähitellen lepoon;
oi, kenpä tahtoi viipyä yksin täällä.]

Kenties hän näillä sanoilla tarkoitti myöskin surevaa äitiä, joka seiso i haudalla ainoan tyttärensä, Amalien, kanssa, puolisonsa ja toisen poikansa jo aikaisemmin mentyä manalle. Hänellä itselläänhän oli vielä monta rakasta elossa.

Päätäten Stenbäckin runoilusta yleensä on epäilemättä myöskin "Tytön rukous" sepitetty tiettyä henkilöä tarkoittaen. Kuka se on ollut, on kuitenkin jäänyt selvittämättä. Huomattakoon muutoin, että se on vanhin niistä runoelmista jotka runoilija on ottanut lyriikkansa uskonnolliseen osastoon. A. G. Ingelius on säveltänyt sen, ja tämä laulu sekä "Tähti", johon K. Collan on säveltänyt musiikin, ovat Stenbäckin tunnetuimmat ja suosituimmat runoelmat.

Mainitut runoelmat osoittavat, että runoilija jo oli kehittynyt pitkälle kypsyydessä, ja hän olikin

ehtinyt siihen aikaan, joka oli oleva hänen tuotteliaimpansa; myöhemmin painetuista on näet vielä useita runoelmia luettava vuoden 1834 osaksi. Tässä mainittakoon vain kaksi, joiden syntymisajan todistaa merkitty päivämäärä. Toinen on Östringille osoitettu loistava runoilijakirje, joka ylistäen iloa, ystävyyttä ja laulua aloittaa runokokoelman. Se on kirjoitettu heleänä heinäkuun aamuna Sipoossa, jonne Stenbäck 18 p. kesäk. oli lähtenyt Helsingistä. Niin hän oli ilmoittanut yliopistoon, ja voimme lisätä vain, että hän luultavasti asettui sinne kesäksi voidakseen häiritsemättä jouduttaa kandidaattilukujaan. Kuinka erilainen tämän runokirjeen sävy onkaan vast'ikään mainittuun sururunoelmaan verraten:

— — — Som svanen simmar i viken,
Simmar i glädje och ljus, fri och lycksalig, min själ;
Och mitt hjärta blir lätt, och fullt af lyckan att lefva
Klappar det vänligt och varmt, stolt af sin ungdom
och eld —

[— — — Kuin joutsen ui lahdella,
ui minun sieluni ilossa ja valossa, vapaana ja autuaana;
ja minun sydämeni keventyy ja täynnä elon onnea
se sykkii armaasti ja lämpimästi ylpeänä nuoruudestaan
ja tulestaan —]

Niin on hänen mielensä, ja riemuiten hän tervehtii iloa, vierasta taivahan maista, ystävyyttä, joka rakkauden hehkuvilla väreillä kuvattuna saa selityksensä sanoissa:

Står blott du för min blick och ser jag ditt redliga öga,
Bleknar det allt och till stoft sjunker det, som det ock är.
Låt oss älska, o, låt oss för dygd och sanning tillsamman
Brinna beständigt, o vän, brinna och verka och dö! —

[Kun sinä vain olet katseeni edessä ja kun näen rehellisen silmäsi,
kalpenee kaikki ja vaipuu tomuun, jota se onkin.
Rakastakaamme, palakaamme alati yhdessä hyveelle ja totuudelle,
oi ystäväni, palakaamme, työskennelkäämme, kuolkaamme! —]

sekä vihdoin laulua, jonka ihanuus saa hänet huudahtamaan:

Är jag ej lycklig! O, är ej lifvet mig lätt som en vårdag,
När det af diktens sol härligt förgylles och värms?
Dväljes jag icke med fröjd i mitt hjärtas ljufliga trollvärld,
Som mig lockar alltjämt, öppen enär jag det vill,
Glad som ett barn och rik som en kung, som sitter och tronar,
Stolt af sin ära, och ser rike och land, som är hans?

[Enkö ole onnellinen! Oi, eikö elämä ole minulle kuin kevätpäivä,
kun runouden aurinko sitä ihanasti kultaa ja lämmittää?
Enkö riemulla viihdy sydämeni suloisessa taikamaailmassa,
joka minua alati houkuttelee, avautuen konsa vain tahdon,
iloisena kuin lapsi ja rikkaana kuin kuningas, joka istuu
valtaistuimellaan kunniansa korkeudessa ja katselee
valtakuntaa ja maata, jonka hallitsija hän on?]

Olemme ottaneet tähän nämä säkeet — ei siksi, että ne ovat vastakohtana edelliselle runoelmalle, sillä moisia vastakohtia eli ristiriitoja, jos niin tahtoo sanoa, tapaa alinomaa tosi lyyrikossa, joka vain laulaa vaihtelevia mielialojaan, vaan siksi, että runoilija on tässä mitä kauneimmin ilmilausunut sen sisäisen rikkauden, josta hän pian vapaasta tahdostaan oli luopuva.

Toinen päivätty runoelma on ylioppilaslaulu, jonka keskimäinen säkeistö täyssointuisesti laulaa ilmoille Stenbäckin korkean käsityksen ylioppilaselämästä:

Oss gläder ej leken, och stugan är trång,
Men mäktiga röster oss mana;
Dem vilje vi följa vår lefnad så lång
På ärans bestrålade bana.
Att sanningen söka, det längtar vår själ;
Med flygande fanor och klingande spel
Går tåget till henne beständigt.

[Meitä ei ilahduta leikki, ja ahtaalta tuntuu tupa,

mutta mahtavat äänet meitä kehoittavat;
niitä tahdomme seurata kautta elämämme
kunnian säteilevällä polulla.
Totuutta etsiä ikävöi meidän sielumme;
liehuvin lipuin ja helisevin soitoin
käy tiemme alati sitä kohti.]

[Tämä laulu on ensi kerran painettuna Joukahaisessa II, Helsinki 1845. Se on siinä ensimmäisenä kolmesta, yhteisellä otsakkeella "Ylioppilaslauluja" julkaistusta runoelmasta, jotka kaikki ovat nimimerkittämiä. Toinen laulu, "Vind, som far hän till nord, Hälsning bär till älskad jord!" on J. V. Snellmanin sepittämä 1834 (ei 1835, niinkuin otsakkeen alle on merkitty), ja kolmas, "En vän, en mö, en sång, en bål, Att dricka hela världens skål", Z. Topeliuksen ja K. I. Holstin "yhtiössä sepittämä, jokseenkin puolet kumpaiseltakin, parsien toinen toistamme", kirjoittaa edellinen yksityisessä kirjeessä tekijälle (26 p. marrask. 1897).]

Paitsi runoelmia on myöskin kaksi suorasanaista muistoa Stenbäckin kirjallisesta toiminnasta tallessa tältä vuodelta. Osakunnan lehdessä 7 p:ltä lokakuuta oli seuraava kokoelma mietelmiä nimimerkillä S.:

Ajatelmia.

Tankar, otaliga tankar,
Sägen, hvar kasten I ankar?

Runeberg.

Miksi pitäisi valittaa ja olla epätoivossa? Nuoruuden kynelet ovat kuin kevätsade, joka vain tekee vastaheränneen maan tuoreemmaksi ja vihannammaksi, ja pian astuu iloinen aurinko taas näkyviin.

Miksi pitäisi ylvästellä? Ah, ethän tiedä, ennenkuin kylmä tuuli hyisenä käy yli onnesi ja ilosi kukkatarhan ja tekee sen kylmäksi ja tyhjäksi. Onnellinen sinä, jos sinulla silloin on ystävän lämmin povi nojatakseksi.

Ystävyys ja rakkaus tarvitsevat yksinäisyyden rauhaa kukoistaakseen; maailman hälinässä haihtuu suloinen tuoksu, ja ainoastaan halpa kukka jää jäljelle.

On ihmisiä, jotka eivät koskaan voi tulla oikein tutuksi ja uskotuksi ystäväksi toisen kanssa; mutta eivätpä he voi tulla siksi itsellensääkään.

On kauheaa elää koko pitkä elämä vieraana itselleen ja muille.

Se ihminen, joka ei koko avarasta maailmasta voi löytää ystävää, joka voisi tyydyttää hänen sydäntään, ei ansaitse ikinä löytääkään sellaista.

Kunnioitus ja luottamus on parasta, mitä ihminen voi tarjota toiselle, ja mitä on rakkaus ja mitä ystävyys muuta?

On olemassa sieluja siksi itserakkaita, etteivät koskaan suo muille kunnioitusta, ja sydämiä siksi suljettuja, että niitä ei koskaan lämmitä luottamuksen vieno ja pyhä valo.

Ystävällinen sana on avain kaikkein sisimpään ja kaikkein pyhimpään, mutta katkera sana on hiottu miekka, joka ei ainakaan sovi leikkiaseeksi.

Moni on katkera ja kylmä ainoastaan siksi, että elämän kahle ja maailman helle heitä rasittaa, — he eivät ole löytäneet voitollista, sopusointuista rauhaa, mutta yksinäisyyden hiljaisuudessa he avaavat usein kuin illan orvokki tuoksuvan teränsä.

Kaikki tai ei mitään on rakkauden vaatimus; sen vuoksi seuraa sitä mustasukkaisuus välttämättömästi.

Lapsuuden ihana etuus ei ole viattomuus, vaan ilo. Se herättää meissä aavistuksen ilon iankaikkisuudesta ja korkeudesta.

Ei ole voimaa maan päällä neroa voittavaa; kun maan mahtavat hallitsevat ja luulevat itsensä itsevaltiaiksi, vallitsee kuitenkin aina nero heitä ja koko maailmaa.

Valtiollisen vapauden edistymisestä on siunattuna hedelmänä, että kaikki sotaväki vähitellen katoaa ja jokainen kansalainen samalla tulee sotilaaksi, niinkuin alkujaankin on ollut laita.

On ihanaa olla isäntänä siinä rakennuksessa, jonka on nostanut, mutta on myöskin riemullista hajoittaa laho hökkeli.

Satiiri on se suola, joka höystää kaikki, tai oikeammin huumori.
Hyvänsävyiset nahjukset luulevat huumorissa näkevänsä häijyn sydämen.

Kylmimmissäkin ihmisissä on runoudelle avointa tunnetta, joskaan he eivät tahdo sitä tunnustaa tai eivät itse tiedä siitä. Se mikä luo kauniin, lumoavan hohteen yli kaiken, se mikä tekee elämän vienoksi ja suloiseksi, se mikä lämmittää sydäntämme, se mikä kiinnittää meitä toisiimme — se on kaikki runoutta. Runous virtaa kuin auringon valo yli kaiken, ja sitä vailla olisi kaikki harmaata ja valjua.

Säveltaiteilijaa voi ainoastaan säveltaiteilija arvostella, filosofia filosofi, talonpoikaa talonpoika, mutta runoilijasta luulee kuka hyvänsä voitavansa lausua tuomion — eikä se ole kohtuutonta ja turmiollista?

Oi lempeä, auringon kirkastama illantyyne, samoin kuin sinä ystävällisesti suljet maan syliisi ja kuiskailet yleisestä rauhasta ja sovinnosta, niin on myöskin kerran puhdas, harras sopusointu Jumalan ja luonnon kanssa täyttävä sydämeni ja tekevä minut onnelliseksi ja levolliseksi; sillä ei koskaan korkeampi henki saata hukkoa voittamatta ja rauhaa löytämättä.

Eikö useinkin syvä sisäinen vakavuus, korkeamman taivaallisen hengen tuulahdus valtaa jokaista ihmissielua; mutta ei koskaan tahdota sitä tuntea jumaluuden herättäväksi ääneksi sisimmässämme.

Kaikki tahtovat mielellään, että heitä pidetään uskonnollisina, mutta ei kukaan tahdo mielellään lukea Jumalan sanaa, jota vailla ei kuitenkaan mitään uskonnollisuutta voi olla olemassa.

Jos siis kuka (sielunsa iäisen autuuden tähden) katsoo itselleen tarpeelliseksi lukea jotain uskonnollista kirjaa, ei hän suinkaan ota Raamattua, tuota ainoaa elämän lähdeä, vaan mieluummin jonkun sokeroidun postillan tai noita maireita Hartaushetkiä, joista ei voi sanoa kyllin paljon pahaa. Ah niin, sillä ne eivät häiritse meidän hiljaista, onnellista arkielämäämme eivätkä peloita tavallisia rakkaita ajanvietteitämme!

Älkäämme pettäkö itseämme; tullaksemme kääntyneiksi ja kristityiksi vaaditaan meiltä kolme asiaa eikä mitään muuta: Jumalan sanan lukemista, valppautta ja rukousta. Onko se niin vaikeaa?

Muutamille on uskonto ikäänkuin mikä mieleentarttuma, joka raskaana ja rasittavana painaa heitä; ei se perusjohde, joka elähdyttää ja tekee vapaaksi.

Niin pian kuin uskonto synnyttää synkkyyttä ja umpimielisyyttä, ei se varmaankaan ole oikeaa ja täydellistä laatua, sitä, joka antaa ilon ja vapauden ja rauhan.

Olisiko uskonnon tarkoitus tehdä meidät välinpitämättömiksi maailmasta tai sen meistä? Ennemmin opettaa se meitä sitä enemmän *rakastamaan* maailmaa.

* * * * *

Nämä mietteet, jotka jo runoilijan kuoleman jälkeen pari kertaa ovat olleet painettuina, [Hufvudstadsbladetissa 1871, n:o 111 A, 14 p. toukok. (E. Nervanderin toimesta) ja Joukahaisessa VII, Helsinki 1873.] ovat, kuten luonnollista, sekä sisällykseltään että muodoltaan melkoista etevämpiä kuin ajatelmat ensimmäiseltä ylioppilasvuodelta. Että toiselta puolen sisällinen samansukuisuus on silmännähtävä, tarvitsee tuskin huomauttaa. Mutta tärkeämpää on panna merkille, että Stenbäck myöhemmin hylkäsi nämäkin kypsyeemmät ajatukset; nekin ovat ominaisia ainoastaan eräälle hänen kehityskausistaan. Sitä osoittaa eräs alkuperäinen käsikirjoitus, missä useimmat tavataan samassa järjestyksessä kuin edellä. Päälimmäiseksi hän on kirjoittanut: "Ei kelpaa", jota paitsi hän on pyyhkinyt pois muutamia ja tehnyt muistutuksia toisiin. Niinpä hän on viimeisen mietelmän kohdalle merkinnyt: "Niin, *rakastamaan*, mutta ei *maailmaa*." Viimeisen edellisen kohdalla on kysymys: "Mitä on ilo?" Kokonaan pois pyyhitty on ajatus: Uskonto ei voi eikä tahdo hävittää sitä, mikä on inhimillistä ihmisessä, vaan ainoastaan jalostaa sen; se ei ole kuluttava tuli, joka tuhoaa inhimillisyyden, vaan aurinko, joka luo sille korkeamman valon ja kirkastaa kaikki. Reunaan on sitä paitsi kirjoitettu: "Päinvastoin." Samoin on pyyhitty pois mietelmä: Samoin kuin aurinko loistaa yli kukoistavan viljellyn vainion, samoin valistaa uskonto sivistyneen ihmisen, mutta sivistymättömälle se on kuin aurinko yli kuivan nummen; se on sama valo, mutta eri leiviskät. Tähän on muistutettu: "Ei ensinkään totta." Vihdoin kuuluu erityisesti hylättyihin ajatus: Mitä puhutaan kunnianhimon turmiollisuudesta? Enemmän pahaa on kaikkina aikoina syntynyt sen puutteesta kuin liiallisuudesta; jos ihminen olisi enemmän kunnianhimoinen, ei hän olisi niin pieni ja kehno. — Kritiikki lienee vuodelta 1839, jolloin hän, niinkuin saamme nähdä, julkaisi joukon ajatuksia ja mietelmiä.

Toinen edelläviitattu muisto Stenbäckin toiminnasta vuonna 1834 on "Eräs kesäilta", keskustelun muotoon seipetty kirjoitus silloisen ajan runollisesta kirjallisuudesta, kenties alkujaan aiottu osakunnan sanomalehteen, mutta sitten painettu Helsingfors Morgonbladiin 1837 (n:ot 39 ja 40, toukok. 29 p. ja kesäk. 2 p.). Nimimerkki **, jota hän on käyttänyt perin harvoin, [Toisen kerran sillä on merkitty H. M:ssa 1836, n:o 68, Uhlandin runoelman käännös "Den nattliga Riddarn".] on tähän saakka

pitänyt kirjoittajan salassa, mutta Stenbäckä ei osoita sen kirjoittajaksi ainoastaan esitystapa, vaan sekin, että eräs edelläolevista mietteistä esiintyy siinä miltei sanasta sanaan. Muutoin se on lavein ja parhaiten harkittu lausunto sen ajan ja varsinkin nuoren Ruotsin kaunokirjallisuudesta ja runoilijoista yleensä, minkä hän on jättänyt jälkeensä — ollen muun muassa merkillinen siitä, että ne korkeat vaatimukset, jotka hän nyt panee runotaiteelle, kohta asetetaan itsekunkin kristillisyydelle: molemmissa tapauksissa puolinaisuus saa yhtä säälimättömän tuomion.

* * * * *

Osakuntaelämä syyslukukaudella 1834 osoittaa samaa korkeaa henkistä innostusta kuin kevätlukukaudellakin. Sen viihtyisyyden enentämiseksi oli vuokrattu tilavampi huoneisto, jota paitsi pidettiin huolta siitä, että "kahvia ja teetä parasta lajia" oli saatavana kokouksissa, jotka nyt pidettiin tiistaisin ja aloitettiin klo 6 eikä klo 5 ip., kuten ennen oli ollut tapa.

Eräänä ensimmäisistä illoista Stenbäck nosti kysymyksen soveliaihin toimenpiteihin ryhtymisestä niiden pohjalaisten nuorukaisten hoitamiseksi, jotka olivat tulleet kaupunkiin yksityisellä opetuksella valmistuakseen ylioppilastutkintoa ja osakuntaan tuloa varten. Tämän johdosta päätettiin asettaa ehdoksi vastaiselle toveripiiriin ottamiselle, että kunkin noista nuorukaisista tuli ilmoittautua osakunnan kuraattorille ja antaa tieto asunnostaan ja opettajastaan sekä joka lukukauden lopulla tuoda hänen nähtäväkseen opettajan antama todistus ahkeruudesta ja moitteettomasta käytöksestä. Sitä paitsi heille myönnettiin oikeus olla läsnä osakunnan kokouksissa, vaikka saamatta äänestää sen asioissa, ja lausuttiin se toivomus, että he ahkerasti käyttäisivät tätä oikeuttaan. — Tämä Stenbäckin esitys antoi välillisesti aihetta panna tilin alaisiksi jo osakuntaan tulleetkin, ja siten rangaistiin kuutta jäsentä sopimattomasta käytöksestä joko "mielipiteentuomiolla" tai erottamisella.

Lukukausijuhla vietettiin 19 p. lokakuuta samalla tavoin kuin kevätlukukaudellakin. Tällä kertaa aloitti ohjelman maisteri Ahlstubbe esitelmällä Porthanista. [Esitelmä on painettuna Helsingfors Morgonbladissa 1835, n:oissa 1-4.] Esitelmä, joka pidettiin 30 vuotta jäljellä suuren miehen kuoleman, oli ensimmäinen yritys elvyttää Porthanin muistoa nuoremman polven mielissä, ja puhuja rikastutti kuvaustaan vanhoilta Turun ylioppilailta saaduilla piirteillä. Osakunnan juotua "muun ylioppilaskunnan" maljan laulettiin tilaisuutta varten sepitetyt säkeet, jotka Z. Topeliuksen päiväkirjan mukaan olivat Stenbäckin edellämainittu "Ylioppilaslaulu". Viimeinen malja kohotettiin "kotona oleville", ja sen esitti kuraattori Snellman, joka myös oli sepittänyt runon sen jälkeen luettavaksi, jo mainitun laulun "Vind, som far hän till nord". [Ks. *Rein*, J. V. Snellman, I, s. 119.] Siis kaksi uutta ylioppilaslaulua samana iltana, ja molemmat semmoisia, että ne elivät vuosikymmeniä! Ei ihme siis, että innostus kohosi korkealle, kuten Topelius muistiinpanoissaan sanoo. Snellman taas mainitsee pöytäkirjassa todistuksena läsnäolevien professorien hyväntahtoisesta osanotosta, että he olivat juhlassa klo 12:een saakka (juhla oli alkanut klo 6), sekä sanoo, että siinä oli huomattavana ylioppilaskemuille "vähemmän tavallinen tyyneys ja iloisuus ilman melua". Itse juhlan päättäjäisistä hän mainitsee edelleen: "Keveän illallisen jälkeen pantiin toimeen Collegium cantorum Bellmanianum ja jatkettiin iloisia lauluja vuorotellen klo 1/2 2:een, jolloin miehissä lähdettiin pois tulessa ja sateessa, jota tuskin kuitenkaan paljon huomasivat ne, jotka kuten allekirjoittanut pitävät tämäntapaisia toverijuhlia yhtenä ajan ilahduttavista merkeistä."

Keskusteluja jatkettiin tälläkin lukukaudella, ja m.m. olivat käsiteltävinä seuraavat kysymykset: Ovatko Bellmanin laulut vahingollisia siveellisyydelle? Mikä on valtion ja kirkon suhde? Mitkä ovat todellisen kirjallisen arvostelun periaatteet? Onko d-kirjain poistettava suomenkielestä? j.n.e. Myöskin pidettiin väittelykokouksia, ja Stenbäck esiintyi taas auktorina 4 p. marraskuuta. Tästä kokouksesta on Topelius merkinnyt päiväkirjaansa: "Lauri Stenbäck piti miehuullisesti puoliaan, ja hänellä oli myöskin runoutta väitöstensä joukossa."

Jos luomme katsauksen kaikkeen mitä tässä on kerrottu pohjalaisen osakunnan elämästä näinä kahtena lukukautena, on myöntäminen, että siinä näemme miltei ihanteellisen kuvan nuorekkaasta pyrkimyksestä kohti oikeutta ja totuutta ja kohtuullisesta ilosta ilman pedanttisuutta. Kuka olisi siis saattanut aavistaa, että vuosi oli päättyvä katastrofiin, joka tavallaan vaikutti koko elämänkatsannon muuttumiseen muutamissa niistä, jotka innokkaimmin olivat ottaneet osaa tähän elämään! Niin kuitenkin tapahtui, ja käymme nyt kertomaan tätä akatemiansisäistä rettelöä, jonka seurauksiin nähden Stenbäck joutui yhteen kohtaloon lähinten ystävänsä kanssa.

"Juttua" käsitteleviä asiapapereja lukiessa tulee ehdottomasti muistaneeksi senlaatuisia näytelmäkappaleita, joille ranskalaiset ovat antaneet nimen "pièces à tiroir". Alussa emme näe jälkeäkään niistä, joihin mielenkiintomme kohdistuu. Asia alkaa siten, että eräs ylioppilas Spåre valittaa rehtorille, että häntä 17 p. marrask. klo 6 ip., tullessaan professori Laguksen yksityiseltä kollegiolta lainopillisesta luentosalista, neljä ylioppilasta monella tavoin oli häirinnyt, jopa yksi tehnyt väkivaltaakin, siitä että hän edellisenä päivänä, sunnuntaina, oli ollut tanssihuveissa seurahuoneella, vaikka ylioppilaskunta filologisessa oppisalissa pidetyssä kokouksessa lauantaina oli päättänyt, että

ylioppilaiden tuli pysyä poissa sosieteetin "picknickeistä", ja pyytää että syylliset saatettaisiin lailliseen edesvastaukseen. Tutkittaessa huomataan, että "kokous" oli saatu toimeen osaksi suullisilla kehoituksilla, osaksi nimettömillä, luentosaleihin jätetyillä lapuilla, joissa "ne jotka tahtovat ottaa osaa ylioppilaskunnalle yhteiseen asiaan" kutsutaan kokoukseen, sekä että itse kokouksessa Yrjö August Wallin puheenjohtajana oli ilmoittanut, että eräältä ylioppilas Tigerstedtiltä "picknickien" toimikunta oli kieltänyt pääsyn niihin, ja sen johdosta ehdottanut, että ylioppilaat olisivat käymättä noissa tanssihuveissa, kunnes oli saatu selville, oliko hän antanut aihetta toimenpiteeseen. [Asiapapereista saa tietää, että oikeastaan rehtori oli kieltänyt pääsylimun T:ltä. Tämä ei ennestäänkään ollut yliopistonviranomaisten suosiossa, ja viimeksi hän oli pannut erään picknickien toimikunnan jäsenen tilille siitä, että tämä nähdessään etteivät ylioppilaat välittäneet tanssimisestä oli lausunut siihen tapaan, että he hyvin joutivat pysyä poissa, koska eivät edistäneet hauskuutta. Rehtori ei sentähden tahtonut antaa hänelle niitä pääsylippuja, joita rehtorinkansliassa alennetulla hinnalla oli ylioppilaille tarjona, jota paitsi hän myöskin oli kieltänyt häntä lunastamasta pilettejä salongin ovelta.] Läsnaolevat olivatkin yhtyneet tähän ehdotukseen määräämättä kuitenkaan mitään rangaistusta niille, jotka eivät päätökseen alistuneet. Muuta ei kokouksessa ollut tapahtunut, mutta todistuksista kävi kuitenkin ilmi se merkillinen seikka, että kutsumuslaput oli levitetty, ennenkuin voitiin tietää mainitun ylioppilaiden poissulkeminen picknick-seuroista. Siis kokouksen alkuperäinen tarkoitus oli varmaan ollut joku toinen — ja täten tulemme kysymyksen toiseen ja tärkeämpään osaan. Kurinpitokomissioni näki olevan aihetta jatkaa tutkimuksiaan, sitä enemmän, kun ylioppilaiden kokoonkutsuminen oli vastoin järjestystä ja hyvää tapaa sekä loukkaus akateemisille viranomaisille yksinomaan kuuluvaa nuorison kokoonkutsumisvaltaa vastaan. Silloin havaittiin myöskin, että Wallin ainoastaan kutsumuslappujen johdosta oli tullut kokoukseen ja siellä esiintynyt yksityisten kehoituksesta, tuntematta laisinkaan kokouksen varsinaista aihetta. Kuitenkin lausuivat muutamat sen arvelun, että kokouksella oli tarkoitettu aikaansaada mielenosoitus jumaluusopillista tiedekuntaa vastaan sen vuoksi, että se oli hylännyt teoreettisen filosofian dosentin A. A. Laurellin julkaiseman väitöskirjan dogmatiikan professorin arvoa varten, ja epäluulo kutsumusten laittamisesta kohdistui maisteri Ahlstubbeen, koska oli kuultu hänen lausuvan kovia uhkauksia teologista tiedekuntaa kohtaan, että muka pitäisi "usuttaa" ylioppilaskunta sitä vastaan y.m.s. Silloin kun tämä oli kurinpitokomissionin käsiteltävänä, olivat todelliset alkuunpanijat jo ilmoittautuneet rehtorille, vaikka tämä ei heti ollut tahtonut antaa sitä tiedoksi, kun syylliset eivät halunneet esiintyä komissionin edessä. Nyt se ei kuitenkaan enää ollut vältettävissä, vaan kutsuttiin kaikki asianosaiset tutkittaviksi. Siten saatiin lopulta selville, että Erik Aleksander Ingman, Matias Aleksander Castrén, Jakob Johan Östring, Fredrik August Ehrström, Lauri Jaakko Stenbäck ja Henrik Gabriel Piponius, viimeksimainitun luokse kokoontuneina, olivat sopineet keskenään siitä, että ylioppilaskokous oli saatava toimeen, ja myöskin itse pitäneet huolen kokoonkutsumisesta. Varsinaiseksi tarkoitukseksi ilmoitettiin aikomus vakuuttaa Laurellille ylioppilaskunnan luottamusta, mutta yksityisesti oli myöskin lausuttu, että ylioppilaiden paheksuminen oli lähetystön kautta saatettava apulaisen Jakob Algot Gadolinin tiedoksi, joka silloin hoiti dogmatiikan professorin virkaa. Selitykseksi, minkä tähden kysymys ei ollenkaan tullut käsiteltäväksi kokouksessa, ilmoitti Stenbäck, "että tarkemmin mietittäessä oli huomattu ehdotus sopimattomaksi". C. G. von Essen — joka oli kaikkia asiaan takertuneita niin lähellä, että ehdottomasti kysyy, miks'ei hän ollut muassa — mainitsee, että paheksuminen etupäässä koski Gadolinia, siksi että hänet pari vuotta aikaisemmin, kun vapaana oleva apuraha nuoria kirjailijoita varten annettiin, oli asetettu Runebergista edelle, sekä että oli aiottu suurenmoisella pakotuksella koettaa saada hänet ahdashenkisenä, kykenemättömänä opettajana, joka vain oli parempien kykyjen tiellä, eroamaan yliopistosta. Oikeudenkäyntiä pidettiin tiheillä istunnoilla 18 p:stä marrask. 16 p:ään jouluk., jolloin päätös julistettiin. Kurinpitokomissioni oli havainnut, että laiton kokous sisälsi rikollisen pyrkimyksen koroittamaan yksityisen mielipiteen muille ohjeeksi, pyrkimyksen, joka oli tahtonut päästä voimaan akateemisia viranomaisia vastaan muuttaakseen tottelevien tahdon laiksi hallitseville, ja tämä pyrkimys oli sitä arveluttavampaa ja turmiollisempaa laatua, kun se, jo ennenkin joskus havaittuna, tällä kertaa osaksi oli lähtenyt sellaisista yliopiston jäsenistä, joiden kypsyneemmältä sekä iältä että tiedolta komissionilla oli ollut toivo ja oikeus odottaa arvokkaampaa esikuvaa nuoremmille j.n.e., sekä tuomitsi sillä perustuksella mainitut kuusi alkuunpanijaa julkiseen eroon yliopistosta puoleksi vuodeksi, Wallinin salaiseen eroon samaksi ajaksi ja Ahlstubbelle yksityisen varoituksen pöytäkirjaan pantavaksi.

Isku kohtasi kuutta pohjalaista, joita toverit pitivät etevimpinä piirissään. Mitä osakunnassa asiasta keskusteltiin, piilee seuraavien sanojen taakse: "kokous oli sitä laatua, että siitä ei mitään pöytäkirjaa voi pitää". Todistuksia erotetuille annettaessa pantiin kaikille sama arvolause: "erinomainen ahkeruus ja kaikissa suhteissa vakava ja hyvä käytös". Että toveristo katsoi tuomion kohtuuttomaksi, voi päättää noista tavalliseen arvolausekaavaan lisätyistä sanoista "kaikissa suhteissa".

Herätys. — Runoilu: "Hyvää yötä", "Luontokappalten huokaus",
"Kohtauksia eräästä murhenäytelmästä" y.m. — Pietismi.

Stenbäckin aikomus oli ollut jäädä Helsinkiin joululomaksi, mutta yliopistosta erotettuna hänen täytyi heti lähteä kaupungista. Hän kutsui silloin ystävänsä Östringin, joka oli varaton, viettämään erotusajan Vöyrin pappilassa, ja onnettomuustoveriensa seurassa, joista osa asettui lähemmäksi pääkaupunkia, sekä jääpien toverien vähän matkaa saattamina he lähtivät pohjoista kohti.

Stenbäckistä ja Östringistä sanoo Essen, että he aluksi miltei ylpeilivät marttyyriudestaan, mutta mieliala muuttui pian. Kohta Vöyrille tultuaan Östring kirjoitti eräälle ystävälleen: "Tiedätkö, että olen alkanut katsella asiaamme synkemmältä puolelta ja pelkään, että me studiosi homines näemme asian yksipuolisen ihanteelliselta kannalta. Tahtoisin mielelläni kuulustella siitä jonkun vanhemman kansalaisen neuvoa, nota bene, jonkun joka todella rakastaisi minua." Tämä osoittaa, että hän ja varmaankin Stenbäck hänen kanssaan jo tuomitsi yritystään nousta yliopiston kaitselmukseksi. Molemmissa alkoi sitten, sillä aikaa kuin he hiljaisessa, rauhallisessa kodissa harjoittivat yhdessä opintoja ja runoilua — sillä, sanoo Essen, myöskin Östring oli runollinen luonne, joskin vielä enemmän mietiskelyyn taipuvainen — syvällekäypä sisällinen kehitys, joka johti koko persoonallisuuden uudistavaan uskonnolliseen herätykseen.

Mitä Stenbäckiin tulee, jonka sielunelämään huomiomme lähinnä kiintyy, oli se murros, joka hänessä nyt tapahtui, kauan valmistanut tuloaan. Jäljet puheenaolleesta herätyksestä, jonka hän oli tuntenut ensimmäisen ehtoollisellakäyntinsä aikaan, olivat ylioppilasvuosina, kenties erittäinkin Upsalan aikana, tosin suureksi osaksi, mutta eivät kuitenkaan kokonaan kadonneet. Hänen sielunsa syvyydessä piili vielä hehku tuhan alla odottaen elähdyttäviä tuulahduksia. Kotimaahan ja kotia palattuaan hän näyttääkin pian saaneen tuntea niitä, sillä vaikkapa hänen omaisensa myöhempänä aikana ovat pitäneet hänen esiintymistensä kaksoishäissä tammikuussa 1834 todistuksena siitä, että hänen mielensä oli alkavaa uskonnollista liikettä vastaan, on kuitenkin samalta vuodelta olemassa vahvempia päinvastaisia todistuksia. "Tytön rukous" on kieltämättä lähtenyt lämpimästä uskonnollisesta mielestä, ja itse hän on pannut sen uskonnollisten runoelmiensa joukkoon. Edelleen huomattakoon nuo syksyllä osakunnan lehteen kirjoitetut ajatelmät, joista kolmas osa on sisällykseltään uskonnollisia, sekä loppu "Erästä kesäiltaa", missä sivistyneiden onntoa kristillisyyttä ankarasti tuomitaan. [Ruotsalaisessa painoksessa on tähän paikkaan lisätodistuksena Stenbäckin uskonnollisuudesta otettu eräs kirje Charlotte-sisarelle 14 p:ltä joulukuuta 1834. Vaikka päivä ja vuosiluku on kirjoittajan omakätinen ja selvä, eikä sisarkaan, kun tekijä ennen painattamista tiedusteli vuosiluvun oikeutta, osannut sitä epäillä, on jäljestäpäin kumminkin selvinyt, että kirje on joulukuulta 1835, johon aikaan sisällisyys parhaiten sopiikin. Kirje on tässä painoksessa muutettu seuraavan luvun alkupuoleen.] Käyhän kaikesta tästä ilmi, että hänen ajatuksillaan jo ennestään oli ehdottomasti uskonnollinen suunta, mutta ymmärrettävästi ei sen tähden ole kielletty, ettei äkillinen ero toverielämästä suuresti olisi vaikuttanut siihen kääntymiseen, joka nyt seurasi. Päinvastoin on otaksuminen, että juuri tuo ulkonainen murros saattoi sisälliseen murrokseen entisen elämän kanssa, syvempään ja täydellisempään kuin kenties muutoin pitkiin aikoihin olisi tapahtunut.

Laurin olosta kotona tähän aikaan ovat sisaret, kooten yhteiset muistelmansa, panneet seuraavan muistiin: [Sisarten kirjalliset muistiinpanot veljestä ovat tehdyt hänen kuolemansa jälkeen 1870 Essenin kehoituksesta, joka siihen aikaan oli pohjalaisen osakunnan inspehtorina ja oli ottanut pitääkseen senvuotisessa Porthaninjuhlassa esitelmän Stenbäckistä.] "Hetu huomattiin suuri muutos, hän oli niin nöyrä ja hiljainen, ja jotain korkeampaa ja kauniimpaa kuin kaikki se, mitä hän ennen oli rakastanut, heräsi. Hän kulki koko kesän joka aamu klo 4 Myrbergetille ja palasi toisinaan niin liikuttavan sydämellisenä ja ystävällisenä kotia. Emme voineet käsittää mikä nyt oli tullut hänen mieleensä, mutta ei kestänyt kauan, ennenkuin hän rakkaasti erinomaisella kaunopuheisuudellaan alkoi kehoittaa meitä lukemaan Jumalan sanaa ja kääntymään Herran puoleen. Ja varmaa on, että hän oli välikappaleena lähimmilleen ja monelle muulle uuden elämän aloittamiseen. Hän ei ollut silloin ankara ja laillinen, vaan niin evankelisen rakkaudellinen, että ei voi kyyneliä vuodattamatta ajatella sitä aikaa." — Tähän kesään kuuluu varmaan myöskin seuraava pikku juttu, jonka eräs Laurin naispuolinen serkku on kertonut. Pappilan nuoriso oli siellä vieraisilla olevien ystävien seurassa lähtenyt huviretkelle veneellä. Noustiin maihin eräälle saarelle, ja seura huvittelihe parhaansa mukaan tanssilla ja muulla. Silloin tytöt äkkäsivät, että Lauri hiipi veneelle ja istahti sinne lukemaan jotakin. Uteliaisuus kävi suureksi, ja he arvelivat keskenään, mitä hän mahtoi lukea. Oliko se ehkä rakkauskirje, joka hänet veti seurasta pois? Ja silloin huudettiin yhteen ääneen: "Aatteles, nyt Lauri on rakastunut!" Sitten he näkivät hänen taas nousevan ja kätkevän jotakin veneen perätuhton alle. Kaksi uteliainta ei voinut hillitä itseään, vaan pujahti vuorostaan veneelle, kun luulivat olevansa kenenkään huomaamatta. He tahtoivat nähdä mitä Lauri oli piilottanut. Mutta kuinka he tulivatkaan hämilleen, kun he laudan alta löysivät — Uuden Testamentin!

Muutoin sanotaan, että alkua herätykseen kotona Vöyrillä lähti Laurista. Hän se juuri vaikutti muihin,

Östringiinkin. Sisarissa näyttäytyi sisällinen muutos itsestään myöskin ulkonaisesti. Uusimuotiset korkeat hiuskammat pantiin pois, palmikot laskettiin alas, sormukset ja korvarenkaat joutuivat lähetysäästökassaan, kaulukset ja koristellut osat puvusta hylättiin, jopa heitettiin tuleenkin. "Näissä herätyksen ilmauksissa, kirjaviiden vaatteiden hylkäämisessä y.m. oli paljon liioittelua; mutta varmaankaan se ei ollut Jumalalle vastenmielistä, sillä se lähti hartaasta halusta noudattaa hänen mieltänsä. Muutoin sitä ei koskaan pidetty pääasiana. Se johtui itsestään, ja siksi ei ollut mikään vaikeus 'kieltäytyä', niinkuin sitä silloin sanottiin."

Tässä kuvauksessa Stenbäckin luonteesta ensimmäisenä herätysaikana on ensinnä huomattava, että hän oli osoittanut "liikuttavaa sydämellisyyttä" ja "evangelista rakkaudellisuutta". Tästä voimme aavistaa, ettei hänen kristillisyydellään heti alussa ollut tuota ankaraa, askeettista luonnetta, joka sille myöhemmin oli ominaista, ja me ymmärrämme, miksi hän vielä jonkun aikaa edelleen jatkoi runoilemista. Samaten voimme siitä päättää, että sillä kuvauksella, jonka hän itse kuusi vuotta myöhemmin on kirjoittanut Östringissä tähän aikaan tapahtuneesta muutoksesta, ainakin osaksi on myöhemmän kehityskauden leima. Sen vuoksi emme vielä katso olevan syytä tässä käyttää tuota tärkeää lähdettä heränneen Stenbäckin elämäkäsityksen valaisemiseksi.

Tämän käsityksen nojalla runoilijan sisällisestä kehityksestä olemme tässä koettaneet järjestää joukon runoelmia, jotka epäilemättä kuuluvat vuosiin 1835 ja 1836. Mahdollista on, että joku "Öisistä sävelistä", joissa hän ilmaisee niitä sieluntaisteluita ja tuskia, mitkä herätys sai aikaan, on edellisenä vuonna kirjoitettu, mutta useimmat lienevät kuitenkin syntyneet vasta jälkimmäisenä vuonna. Se hävitystaistelu "runon haaveita" vastaan, joka niissä kuvastuu, ei näet varmaankaan kuulunut muutoksen ensimmäisiin ilmauksiin. Todennäköisesti vanhin noista runoelmista, "Katumus", tuli painetuksi alussa vuotta 1836 (Tidn. i andl. ämnen n:o 4, 20 p. tammik.), ja muista runoelmista on ainoastaan "Hyvää yötä", joka tunnelman lempeässä kirkkaudessa ja syvyydessä muistuttaa Goethen "Wanderers Nachtlied" laulua, suurimmalla todennäköisyydellä kesältä 1835. Tämä runoelma, jossa runoilija sanoo hyvää yötä "äitinsä majalle", on näet epäilemättä Vöyrillä syntynyt, ja seuraavana kesänä hän ei oleskellut siellä.

Stenbäckin jälkeenjääneiden käsikirjoitusten joukossa on muutamia lehtiä, jotka paperin ja käsialan laadusta täytyy päättää samaan aikaan kuuluviksi — erotusaikaan 1835 —, ja ne osoittavat, että hän ei ainoastaan kuten ennenkin helkyttänyt lyyraansa, vaan suunnitteli mielessään suurempia runoteoksia kuin koskaan. Että ei tarvitse olla epätiedossa ajasta, sen todistaa uusi sävel ja uskonnollinen perusajatus, joka on yhteinen kaikille. Ensiksi mainittakoon neljän oktaavosivun pituinen katkelma kertovaa tendenssirunoelmaa, joka on kirjoitettu viisijalkaisiin jambisäkeihin. Runoilija on ilmeisesti tarkoittanut kuvausta, jonka tuli tehdä selväksi "heränneen" ja "vanhankristityn" vastakohta. Kirjoitettu osa — aihe oli liian epärunollinen viehättääkseen kauemmin kuin ohimenevän hetken — on keskustelu sielustaan huolehtivan nuorukaisen ja hänen vanhan rippi-isänsä, "kolmekymmentä vuotta saarnanneen" pastorin, välillä. Seuraava ote näyttää katkelman laadun:

Men synden, ärevördige herr pastor?

Ack, synden! hvem är utan synd på jorden?
Vi kunna dock ej bli så heliga,
Gud nåde oss, att vi ej skulle synda;
Men om vi tro på Kristus blott, så skadar
Ej synden oss, ty han för den har lidit,
Och som man vet, dog han för oss på korset,
På det vi icke skulle bli fördömda.
Ja väl, jag vet det!

— — — — —
Nog komma mörka tankar, om man vill
Fördjupa sig i dessa dunkla saker
Och med sig själf gå alltför strängt tillväga.
Då kan man råka i melankoli —

— — — — —
Låt bli då, käre vän, att mycket grubbla.
Du kunde därmed bli — det Gud bevare —
Blott en af dessa mörka pietister,
Som hänga hufvudet och sitta jämt
Gudsnådlige med näsan öfver boken
Och lefva ej som andra människor,
Men mena i sitt högmod att blott de,
De äro omvände, men ingen annan. — —

[Mutta synti, kunnioitettava herra pastori?

Ah, synti! kuka on synnitön maan päällä?
Emmehän toki voi tulla niin pyhiksi,
Jumala armahtakoon, ettemme tekisi syntiä;
mutta jos vain uskomme Kristukseen,
niin ei synti meitä vahingoita,
sillä sen takia hän on kärsinyt,
ja kuten tiedämme, hän kuoli puolestamme ristillä,
ettemme tuomituiksi tulisi.
Niin, sen mä tiedän!

— — — — —
Kyllä tulee synkkiä ajatuksia, jos tahtoo
syventyä näihin hämäriin asioihin
ja menettelee itseänsä kohtaan liian ankarasti.
Silloin voi vaipua alakuloisuuteen —

— — — — —
Ole siis, rakas ystävä, paljon mietiskelemättä.
Sinusta voisi siten tulla — Herra varjelkoon —
vain yksi noita synkkiä pietistejä,
jotka kallella-päisinä alati hurskastellen istuvat
kirja nenän alla eivätkä elä kuin muut ihmiset,
vaan luulevat ylpeydessään, että vain he,
he ovat kääntyneitä, mutta ei kukaan muu. — —]

Toisella katkelmalla on nimi "Rudolf, kohtauksia", ja se on ensi repliikeistä alkaen vuoropuhelua Rudolfin ja hänen morsiamensa välillä. Se alkaa näin:

Säg, att du älskar mig?
Ja väl, jag älskar dig.
Du älskar mig?
När solen steg i ljussom nu
Ur hafvet upp och neder göt sin gyllne glans,
Satt jag engång på denna klippas brant med dig,
Och när du svor att älska mig, då svor ock jag
Att troget älska dig i lifvets lust och nöd.
Den eden hörde solen, hörde haf och jord,
Och Herren Gud i himlen, Rudolf, hörde den.

[Sano, että minua rakastat?
Niin, minä rakastan sinua.
Sinä rakastat minua?
Kun päivä nousi valoisana kuin nyt
meren helmasta, valaen maille kultaloistettaan,
istuin kerran kanssasi tämän kallion reunalla,
ja kun vannoit minua rakastavasi, silloin minäkin
vannoin uskollisesti sinua rakastavani ilossa ja surussa.
Sen valan kuuli aurinko, kuuli meret ja maat
ja taivaan Jumala sen kuuli, Rudolf!]

Kuultuaan tämän vakuutuksen Rudolf ihmettelee, kuinka hänen morsiamensa katse on niin outo ja kylmä; hän aavistaa, että hän ei ole enää sama kuin ennen ja että juopa on avautunut heidän välilleen. Niin, sanoo morsian, en ole enää sama, ja minä kiitän Jumalaa siitä.

Din brud du lämnade i syndens mörker smidd —

[Morsiosi jätit synnin pimeyden kahleisiin —]

Tähän päättyy katkelma, mutta aihe on kuitenkin selvä. Tarkoituksena on ollut kuvata herätyksen aikaansaama traagillinen rikkoutuminen kahden rakastavan välillä.

Samalla paperilla on myöskin valmiiksi kirjoitettu runoelma "Luontokappalten kuoro" (Chor af kreaturen), joka itse asiassa on sama, mikä nimellä "*Luontokappalten huokaus*" on runokokoelmassa, ihanimpia mitä Stenbäck on kirjoittanut. Merkillistä kyllä se ei alkujaan ole ajateltu yksinään olevaksi, vaan kuuluvaksi runosikermään. Se näkyy siitä, että runoilija myös on aloittanut runoelman nimeltä "Elementtien kuoro" (Chor af elementerna), jota kuitenkin on kirjoitettu vain sanat: "Hvad lider natten, och när." Itse motiivi antaa taas aiheita siihen luuloon, että Stagneliuksen runoelmat siihen aikaan ovat vaikuttaneet Stenbäckiin, sillä jälkimmäisessä kokoelmassa "Liljor i Saron" on laulu "Kreaturens suckan", jota paitsi sama runoilija on kirjoittanut runosikermän "Elementerna". Kumminkin supistuu

yhtäpitäväisyys ainoastaan aiheeseen. Stagnelius tulkitsee, gnostillisen maailmankäsityksensä mukaisesti, luomakunnan huokauksen kehoitukseksi ihmisille kohoamaan alkuelämään, ideain maailmaan, ja samalla aineen kahleista vapauttamaan myöskin luontokappaleet, joita "maagillisesti" ajaa sama voima kuin ihmistäkin. Stenbäckin runoelma taas on korkealentoinen mukailu Paavalin kirjeestä roomalaisille, 8: 19-22. Minkä aavistuksen luomakunnan kaipauksen ja toivon päämäärästä, kadotetun viattomuuden onnesta, antaakaan neljäs stroofi:

Hvem ger oss igen vår första frid,
den klingande morgonens frid,
Då värma oss gaf Guds bröst, och ljuft
vi hvilade alla därvid;
Då blickande upp, hans klara ljus
vi saliga sågo en gång
Vid englarnas chor, som skalf i skyn,
och morgonstjärnornas sång?
Hvem ger oss tillbaka morgonens tid,
Vår första frid?

[Kuka antaa meille jälleen ensimmäisen rauhamme,
helkkyvän aamun rauhan,
kun lämpöä soi meille Luojan syli, ja me kaikki
suloisesti lepäsimme sen suojassa;
kun kohotetuin katsein autuaina näimme kerran
hänen kirkkaan valonsa kuullen enkelien kuoron,
joka soi pilvissä, ja aamutähtien laulun?
Kuka antaa meille jälleen aamun ajan,
ensimmäisen rauhamme?]

Alkuperäinen käsikirjoitus osoittaa runon syvää liikutusta väräjävine rytmeineen kirjoitetuksi yhtä vauhtia, yhdellä ainoalla vähäpätöisellä korjauksella.

Lopuksi on tässä yhteydessä merkittävä paljoo aikaisemmin aloitettu, mutta vasta nyt päätetty runoelma, *"Kohtauksia eräästä murhenäytelmästä"* (Scener ur ett sorgespel), joka huolimatta nimestään on niin valmis kuin tarkoitus on koskaan ollut. Sen aihe on sama kuin "Rudolf" katkelman; mottona sillä ovat Franzénin säkeet:

Gif akt! det helga riket är ej af denna värld; ej af dess vise funnet, ej af dess hjältar vunnet

—

[Huomaa! pyhä valtakunta ei ole tästä maailmasta; ei sen viisasten löytämä, ei sen väkevien valloittama —]

ja sen muodostaa kolme kohtausta eli osaa. Ensimmäisessä, jonka nimi on "Jäähyväiset" (Afskedet), Raimar-sankari lähtiessään sotaretkelle voittaakseen mainetta ja kunniaa lausuu hyvästi morsiamelleen, Margerithalle. Ensin tämä ei tahdo häntä päästää, mutta kun sulho innostunein sanoin on kuvannut, kuinka esi-isien esimerkki ja syvät äänet hänen sisässään kehoittavat häntä menemään, kuinka hän palatessaan ylpeänä sankariteoistaan on laskeva voitokkaan kalpansa morsiamensa jalkain juureen, Margeritha itsekin kehoittaa häntä lähtemään.

Toinen osa, "Margerithan usko" (Margerithas tro), jonka runoilija itse on julkaissut Helsingfors Morgonbladissa (1836, n:o 60, 15 p. elok.), on pitkä yksinpuhelu, jossa Margeritha tunnustaa vastaanottaneensa kristinuskon. Maahan tullut munkki ("Pater" = Isä) on häntä opettanut ja kastanut hänet. Jumalan suoman armon tunnossa hän on onnellinen ja valmis kantamaan tuskaa ja ristiä, joka ehkä on hänelle määrätty.

Runoelman kolmannessa osassa, "Kirus" (Förbannelsen), esiintyy Margeritha ensin yksinään. On aamu, hän "polvistuu alttarin ääreen metsässä" ja laulaa seuraavan laulun (jossa vähän muutettuna tunnemme viimeisen kappaleen runosikermästä "Rukouksia ensimmäisellä herranehtoollisellani"):

Jag är så glad, jag är så nöjd;
I Herren Gud har jag min fröjd.
För honom sjunger jag min sång,
Och sjunger om den än en gång,
Och än en gång.

Ej fruktar jag min framtidsdag;
Si, af Guds englar ledes jag.

Och skulle allt då väl ej gå?
Och skulle då jag glad ej nå
En gång min graf?

Till Herren Jesus kan jag fly,
När morgonsolens strålar gry;
Och vid hans fötter finner jag,
Att denna dag och hvarje dag
Hans nåd är ny.

Hans Ord är mig ett dagligt bröd,
Det är mitt svärd, min staf, mitt stöd.
Därvid förblifver jag och vet,
Att det består i evighet,
Fast allt förgås. —

Hvi frågar jag hur himlen är,
Hvad saligheter vänta där?
Jag har ju himlen i min barm,
När bönen flyger fri och varm
Till Herren Gud.

O, låt mig af mitt hjärtas grund
Tillbedja dig hvarenda stund,
Och tjäna dig och älska dig,
Som allraförst har älskat mig
Och älskar än.

[Olen niin iloinen, niin tyytyväinen;
Herrassa Jumalassa on minun riemuni.
Hänelle minä laulan lauluni,
ja laulan sen vielä kerran,
ja vielä kerran.

En pelkää, tulevia päiviä;
katso, Jumalan enkelit minua johtavat.
Eikö silloin kaikki kävisi hyvin?
Ja enkö silloin kerran iloisena
saavuttaisi hautaani?

Herran Jeesuksen turviin voin paeta,
kun aamuauringon säteet koittavat;
ja hänen jalkojensa juuressa havaitsen,
että tänä päivänä ja joka päivä
hänen armonsä on uusi.

Hänen sanansa on minulle jokapäiväinen leipä,
se on minun miekkani, sauvani, tukeni.
Siinä pysyn ja tiedän,
että se säilyy iankaikkisesti,
vaikka kaikki hukkuu. —

Miksi kysyn, kuinka taivaassa on,
mitkä autuudet siellä odottavat?
Minullahan on taivas povessani,
kun rukous kohoaa vapaana ja palavana
Herran Jumalan luo.

Oi, anna minun sydämeni pohjasta rukoilla sinua joka hetki, ja palvella ja rakastaa sinua,
joka kaikkein ensiksi olet rakastanut minua ja vieläkin rakastat.]

Silloin tulee Raimar ja kysyy, onko totta, että Margeritha kalvaiden pappien hämärän opin vuoksi
hylkää elämänsä riemun ja kunnian? Margeritha nousee polviltaan pyytäen, että hän ei katselisi niin
synkästi eikä puhuisi vihassa, sillä ilolla hän tahtoo sanoa totuuden —

Icke är jag mer densamma, Prisd vare därför Herren! Som den fångna fågeln fröjdas, när
den får med fria vingar sväfva sjungande mot solen, som den blinde gläds, när ljuset lyser

ljufligt i hans öga, si, så fröjdas ock mitt hjärta, gläder sig i Gud min ande; ty Han har mig fört ur dödens djupa, dystra dal till lifvet.

[En ole enää sama, ylistys Herralle siitä! Niinkuin vangittu lintu riemuitsee, kun se vapain siivin saa liittää laulaen kohti aurinkoa, niinkuin sokea iloitsee, kun valo suloisesti loistaa hänen silmäänsä, katso, niin minunkin sydämeni riemuitsee, niin iloitsee minun henkeni Jumalassa; sillä Hän on johtanut minut kuolon syvästä, synkästä laaksosta elämään.]

Jumala on lahjoittanut hänelle autuuden toivon, ja entinen elämä on nyt kuin kolkko yö hänen takanaan, täynnä vaikerrusta, kurjuutta ja syntiä! Hän ei tahdo irtautua Kristuksen syylistä, vaan rukoilla armoa itselleen, hänelle ja kaikille. Raimarin silmissä Kristuksen papit taas ovat rosvoja, jotka ovat vieneet häneltä hänen morsiamensa; rakastetun silmäin täytyy jälleen avautua näkemään päivän valoa ja maan riemua.

Icke kan du stå förskjuten, ensam i den vida världen; icke kan du mörk och dyster lefva så det långa lifvet. Nej, kom åter Margeritha, älskade i mina armar!

[Et voi seisoa hylättynä, yksin avarassa maailmassa; et voi noin synkkänä ja kolkkona elää pitkää elämääsi. Ei, tule Margeritha, rakastettu, jälleen syliini!]

Mutta neito vastaa:

Är jag ensam, när jag eger med mig Gud och alla englar? Är jag mörk och dyster, Raimar, när jag känner i mitt hjärta evighetens frid och glädje?

[Olenko yksin, kun minun kerallani on Jumala ja kaikki enkelit? Olenko synkkä ja kolkko, Raimar, kun tunnen sydämessäni iäisyyden rauhan ja ilon?]

Mitä olisi hänen hurskautensa ja luottamuksensa, jollei se antaisi hänelle uskallusta ja voittoa:

I mitt hjärtas djup jag känner, att jag kan bestå till ändan och en stund för lifvets krona lida jordens vedermöda. Vill den arma själen svikta, när med giftig tunga världen sjunger om sin lust och glädje, si, så eger jag en trogen vän, som kan mig väl bevara. Till Hans kors jag vill mig smyga och för Hans försonings fullhet bedja om Hans Andas bistånd. — —

[Sydämeni syvyydessä tunnen, että voin kestää loppuun asti ja kärsiä hetken maan vastuksia elämän kruunun saadakseni. Jos sielu raukka on horjumaisillaan, kun maailma myrkkykielin laulaa hekkumataan ja iloaan, katso, minulla on uskollinen ystävä, joka voi minut hyvin varjella. Hänen ristinsä juureen tahdon hiipiä ja Hänen sovituksensa runsauden edessä rukoilla Hänen Henkensä apua. — —]

Vielä koettaa Raimar taivuttaa morsiantaan muuttamaan mielipiteensä, mutta vaikka Margeritha myöntää, ettei hän tuskatta ole riistänyt sydämestään rakkauttansa, "suloista, syntistä unelmaa", hän kuitenkin pysyy lujana. Silloin Raimarin epätoivo muuttuu vihaksi, ja katkerasti hän kiroaa sitä, jota ennen oli rakastanut, ja sitä hetkeä, jolloin Kristuksen papit astuivat jalkansa hänen kotimaahansa.

Stenbäck ei ollut liian ankara itseänsä kohtaan, kun hän julkaistessaan runoelmansa ei ottanut mukaan näitä "Kohtauksia eräästä murhenäytelmästä" — muun muassa niissä on tuskin merkkiäkään ajan- ja luonteenkuvauksesta. Mutta toiselta puolen ei käy kieltäminen, että runo, taiteellisuuden syrjään jättäen, herättää mielenkiintoa monessakin suhteessa. Aiheeltaan ja sommittelultaan kappale on täysin romanttinen. Raimar, Hugurin poika, joka lyö hopeakilpeensä laulaessaan jäähyväisensä morsiamelleen lähtien maailmalle saavuttamaan voittoja ja mainetta, on ilmeisesti gööttien heimon jälkeläisiä. Tämä samoin kuin Stenbäckin kypsyneemmälle runoilulle tavaton sentimentaalisuus sekä lopuksi käsittelyn naiivisuus yleensä todistaa, että runoelma pääasiallisesti on ensimmäisiltä ylioppilasvuosilta. Luultavasti se on muisto Upsalan ajalta, kuten myöskin Essen luulee muistavansa. Tätä arvelua tukee vielä se seikka, että Margerithan kuvaus kasteesta muistuttaa ehtoollislauluja, jopa on yksi niistä pantu hänen suuhunsa. Kolmannessa näistä lauluista runoilija on sitä paitsi lausunut meille saaneensa kokea, kuinka ihminen saa kärsiä uskonsa tähden, ja epäilemättä johtuu aiheen valinta juuri tästä kokemuksesta. Kun sitten uusi, ratkaiseva herätys tapahtui, elpyivät nuo puoliksi unohtuneet muistot ja vaikutelmat ensimmäisen ehtoollisellakäynnin ajalta, ja hän otti uudelleen käsiteltäväksi keskenjääneen aatteen tällä kertaa tehdäkseen runon valmiiksi. Varsinaisesti muuttelematta kahta ensimmäistä kohtausta, jotka ilmeisesti ovat aikaisemmin kirjoitetut, hän lisäsi nyt loppukohtauksen, jossa varsinkin Margerithan tunnustus Kalmarille sekä sisällykseltään että muodoltaan vastaa runoilijan kehitystä. Siinä lausuttu usko ja luottamus on kuitenkin valoisaa ja "evangelisen rakkaudellista", se tuntuu enemmän runoilijan ensimmäisen uskonnollisen innostuksen voimakkaalta uudistukselta kuin muistuttaa pietismistä, ja tämän nojalla mielestämme näissä "Kohtauksissa eräästä murhenäytelmästä" on ilmaus herätyksen ensi kaudesta Stenbäckissä.

Kuten edellä on mainittu, oli pohjalaisella osakunnalla lukukausijuhlissaan tapana jakaa kirjallisia palkintoja jonkun sopivan kirjan muodossa. Syyslukukaudella 1835 päätettiin, Snellmanin ehdotuksesta, käyttää rahapalkintoja ja säädettiin, että oli asetettava kaksi palkintoa, ensimmäinen kuuden ja toinen kolmen tukaatin suuruinen vuosittain kilpailua varten. Ensimmäistä kilpailua varten Stenbäck kirjoitti puhtaaksi kappaleen "Kohtauksia eräästä murhenäytelmästä", joka vielä on tallella. Maaliskuun 2 p. 1836 julistettiin palkintolautakunnan lausunto, joka oli Runebergin kirjoittama. Siinä sanotaan runoelmasta, että sen "varsinkaan draamalliselta näkökannalta arvosteltuna" ei oltu katsottu täysin vastaavan lautakunnan vaatimuksia palkinnon saamista varten, "vaikka muutamien yksityisten kohtien ansiot, varsinkin puhtaasti lyyrilliset, olivat tulleet tunnustetuiksi". Sitä vastoin annettiin toinen palkinto ylioppilas Sandbäckille, jolla oli kilpailussa runomittainen käännös eräästä Sofokleen Antigonen näytöksestä. Ensimmäistä palkintoa ei siis tällä kertaa laisinkaan jaettu, ja Stenbäck sai käsikirjoituksensa takaisin nimilippua avaamatta. Kuitenkaan ei ole epäilemistä, että Runeberg sekä käsialasta että sisällyksestä tiesi kuka tekijä oli, ja sen vuoksi on otaksuttavaa, että Stenbäck hänen kehoituksestaan julkaisi "Margerithan uskon" Helsingfors Morgonbladissa.

* * * * *

Seurattuamme Stenbäckin vaiheita siihen käännekohtaan hänen elämässään, josta tässä olemme puhuneet, täytyy meidän hetkeksi jättää hänet näkyvistä luodaksemme opastavan silmäyksen siihen uskonnolliseen liikkeeseen, joka tähän aikaan parhaillaan levisi maassamme ja jonka ilmauksia oli se muutos, mikä kesällä 1835 tapahtui Vöyrin pappilan nuorisossa, samoinkuin tuhannet muut.

Se herännäisyys, joka tunnettuna (kuten Stenbäck kerran sanoo) "säädetyllä puoluenimellä" *pietismi*, kohosi korkeimmilleen 30- ja 40-luvulla, johti — kirkkohistoriallisesti katsoen — sukujuurensa siitä Spenerin, Francken y.m. etevien miesten edustamasta pietismistä, joka sataviisikymmentä vuotta aikaisemmin oli syntynyt Saksassa luonnollisena vastavaikutuksena silloiselle kuolleelle puhdasoppisuudelle. Alkuperäinen pietismi oli levinnyt kaikkiin protestanttisiin maihin, ja sen pyrintö tehdä kristinoppi eläväksi ihmisten sydämissä oli siitä pitäen pysynyt eleillä kautta aikain. Mutta samalla aikaa myöskin se kylmä ja ulkopuolinen käsitys Kristuksen opista, jota ortodoksia oli edustanut, ei ainoastaan ollut siirtynyt polvesta polveen, vaan lisäksi ratsionalismin ja vihdoin n.s. spekulatiivisen teologian vaikutuksen alaisena lakkaamatta voimistunut ja levinnyt. Meidän maassamme olivat 18:nnessä vuosisadalla yksityiset papit (Johan Wegelius, Abraham Achrenius y.m.) tulleet tunnetuiksi pietisteinä ja myöskin kansan seassa aikaansaamallaan herätyksillä saaneet kimppuunsa kirkolliset auktoriteetit, mutta 19:nnessä vuosisadalla alusta alkaen esiintyi pietismi pääasiallisesti puhtaastaan kansanomaisena liikkeenä, siten että yksinkertaiset rahvaanmiehet nousivat opettamaan ja ohjaamaan vertaisiaan.

Tätä ymmärtääksemme on meidän muistaminen, että silloin oli käsissä aamu sen jälkeen kuin valistusajan aurinko oli vaipunut verivirtaan. Voltairen ja ensyklopedistien työ oli kantanut hedelmänsä, ja se ei ollut paljoa vahingoittunut, joskin se oli muuttanut karvaa uusromantiikan vaikutuksesta. Vapaa-aatteisuus oli meilläkin saanut lukuisasti kannattajia, vaikka harvoin, jos harvoinkaan, niin ihanteellisessa muodossa kuin Runebergin runoelman Döbelnissä, ja missä uskontoa ei oltu heitetty kokonaan syrjään, siellä oli kuitenkin välinpitämättömyys elämän korkeimmista kysymyksistä tullut yleiseksi ylemmissä luokissa. "Epäuskon voima", sanoo Z. Topelius, [1868 års förslag till Svensk Psalmbok — anmärkningar och rättelser. Porvoo 1876.] "oli niin yleisesti levinnyt, että kaikkein hienostuneinta ratsionalismia pidettiin kristillisyytenä sen materialismin rinnalla, joka kielsi Jumalan ja sielun kuolemattomuuden. Järkipärisen ajattelemisen anastaessa uskon alueen astui moraalinen uskonnon sijalle: hedelmät ilman puuta. Hyve oli muodissa, s.o. huulilla; tunteellisuus itki helliä kyyneliä onnettomuuksia ja hautoja nähdessään. Nämä kyynelät, nämä kärsimykset katsottiin riittäviksi, jotavastoin vanhurskauttamisen Kristuksen kautta, jollei sitä suorastaan kielletty, kuitenkin peitti varjoon sellainen käsitys jumalallisesta laupeudesta, että ei jäänyt mitään sijaa Jumalan Pyhyydelle ja kostavalle tuomiolle. Näiden sisällisten onttouksien lisäksi tuli se syvä ylenkatse, jolla n.s. valistuneet silmäisivät tietämättömää joukkoa, s.o. niitä yksinkertaisia kristittyjä, joille usko vielä edelleen pysyi elämänskysymyksenä." Eivätpä edes itse papeissa "ajanhengen" vaikutukset olleet vähemmän ilmeisiä. Heidän saarnansa olivat, kuten Stenbäck jo nuorena ylioppilaana valittaa, suureksi ojaksi sisällyksetöntä deklamoimista tai kukitetulla kielellä esitettyjä moraalisia opetuksia. Elämässäänkin he olivat kaikkea muuta kuin esikuvallisia, sillä juomista, kortinpeluuta ja tanssia, muita huvituksia mainitsematta, ei pidetty soveltumattomina papin arvolle. Niin ollen saattoi sellainenkin kuulumaton seikka tapahtua, jonka Jonas Lagus kertoo eräässä kirjeessä arkkkipiispa Melartinille, että muutaman Pohjanmaan ruotsalaisen rannikkopitäjän papilla, jolle eräs mies oli ilmaissut käyskelevänsä itsemurha-aikeissa, ei ollut antaa parempaa neuvoa onnettomalle kuin kehoitus, että hän täyttäisi aikeensa "sellaisella tavalla, ettei kenelläkään olisi hankaluutta hänestä hänen kuoltuaan" — jonka jälkeen mies upottautui suohon, josta hänet seuraavana kesänä löydettiin. Tosin oli olemassa poikkeuksia, mutta yleinen asianlaita oli kuitenkin, että kansa ei papeiltaan saanut sitä lohdutusta ja ohjausta, jota se tarvitsi. Ja kansan uskonnontarve ei ollut saanut mitään vaikutusta, vielä vähemmän heikontunut

ylemmissä luokissa liikkuvista kulttuurivirtauksista. Ei kouluja eikä sanomalehtiä ollut olemassa, jotka olisivat saattaneet vähentää uskonnon merkitystä työtätekeviltä ja raskautetuilta, antaen heille edes jotakin henkistä ravintoa. Päinvastoin oli henkinen tarve yhä kasvamassa Suomen kansassa, sisäänpäin kääntynyt ja mietiskeleväinen kun se on luonnoltaan, ja kun sen janoa eivät sammuttaneet ne, joiden, asetettuina elävän veden kaivon ääreen, olisi tullut pitää juomaa tarjolla, niin se haki itse tiensä raikkaan lähteen tykö. Ja silloin syntyi uskonnollinen herätys, niin elinvoimainen ja laajalle ulottuva, ettei ennen oltu nähty vertaa. Myrskynä se kulki yli paikkakuntien, ja kun vähitellen ei ainoastaan suuri joukko pappeja, vaan myöskin lukemattomia muita sivistyneen herraluokan jäseniä eri osissa maata liittyi heränneihin kansan lapsiin tuntien itsensä heidän kanssaan veljiksi ja sisariksi etsiessään rauhaa ja sovitusta ristin juurelta, silloin herännäisyys sai aavistamattoman merkityksen ei ainoastaan kansan henkiseen kasvatukseen nähden ylipäänsä, vaan myöskin kansallisesti katsoen. Se oli ensimmäinen henkinen liike, joka käsittäen lukuisia kansalaisjoukkoja eri osista maata lasi pohjan sille yhteisyyden tunnolle, jolla myöhemmin oli suuri merkitys itsetietoisien kansallishengen kehittymiselle.

Täten yleisesti viitattuumme herännäisyyden oikeutukseen ja välttämättömyyteen vastavaikutuksena vallitseville käsityksille uskonnollisista kysymyksistä sekä sen merkitykseen yleensä, on tehtävänäamme koettaa kuvata pietismille ominaiset luonteenpiirteet, sillä kaikissa kansoissa ja kaikkina aikoina on henkisillä liikkeillä oma omituinen luonteensa.

Mainittiin, että liike lähti kansasta. Mitenkä heränneet papitkin panivat painoa tähän seikkaan, todistaa muuan Stenbäckin kirje 6 p:ltä maalisk. 1841, jossa hän eräälle ruotsalaiselle teologille (O. W. Skarstedtille) puhuu suomalaisesta herännäisyydestä.

"Se herätys", kirjoittaa hän, "joka kulkee yli maan, on saanut alkunsa talonpoikien keskuudessa; he ovat onneksi täällä pohjalla ja muodostavat itse perustuksen. Yksinkertaisuudessaan he ovat uskollisesti käyneet Jumalan hengen koulua, oppineet yksinkertaisesti häneltä ja siten voittaneet hengellisen valon ja jumalallisen viisauden aarteet, jota saatana ei niin helposti ole tekevä tyhjäksi. Jos me oppineet herrasmiehet olisimme olleet herätyksien johtajina ja olleet niiden alkuna ja lähteenä, niin Jumalan asia epäilemättä samentuisi kaikenmoisista opintuulista ja pysähtyisi tai täytyisi eksytyksillä; siten mekin epäilemättä pian muuttuisimme ainoastaan kuoleutuneiksi supranaturalisteiksi, joilla kaikesta armon vaikutuksesta on vain kaikenlaisia kristillisiä käsityksiä ja tyhjiä ajatuksia päässä jäljellä, niinkuin valitettavasti on käynyt esim. Saksassa. Mutta kun talonpojat sotien ja taistellen vaalivat sisällistä elämää ja lakkaamattomalla sisällisellä valppaudella säilyttävät uskon jumalallisen yksinkertaisuuden ja kirkkaan valon, niin seuraa siitä häämöitys meillekin oppineihin sokkeloihimme ja lyö meitä ja pistää meitä silmiin, kun maailmallisen viisauden ja hienostuneen turmeluksen virvatuli on viekoittelemaisillaan mieleemme. Kuinka paljon olemme heille ja heidän rukouksilleen velassa, saamme kai kerran nähdä. Jo lopulla viime vuosisataa tapahtui voimakas ja yleinen herätys Savon talonpoikien keskuudessa, ja eräs sen etevimmistä johtajista, talonpoika, Paavo, elää vielä ja on todella koko maan apostoli. Ollen luonnoltaan ja olennoaltaan Lutherin kaltainen on hänellä vielä, vaikka käy jo seitsemättäkymmentä, tavaton luontainen tarmo, ja sitä henkeä ja voimaa, joka hänestä puhuu, ei saata kukaan vastustaa. Hän on ollut erinomainen Jumalan välikappale maassamme; missä suurempia herätyksiä on tapahtunut tai heränneet nukahtaneet taas tai eksyneet harhateille, on tuo voimakas, korkeasti armoitettu ukko Jumalan väkevyydessä johtanut kaikki. Hän asuu ja hoitaa pikku tilaansa kaikessa hiljaisuudessa, eikä hän koskaan ole omaksunut opettajan tapoja ja mahdikkautta, mutta kaikilla heränneillä on häntä kohtaan yleinen luottamus, ja he kääntyvät hänen puoleensa, milloin se on tarpeen. Sen vuoksi hän saa usein matkustaa milloin minnekin ja jättää aina pysyviä jälkiä käynneistään. Minusta on, kuin voisin kuvailla mielessäni Paavalin hänet nähdessäni; ei merkkiäkään tekopyhydestä tai ulkonaisesta hengellisyydestä näy hänen olennessaan, mutta sisällisessä elämässä Jumalalle, Jumalan teissä, kiusausten kuumuudessa ja uskon salaisessa taistelussa hänellä on elävä kokemus ja hän on aina työssä ja valppaana. Hänen ohellaan on samoissa seuduissa muutamia muita valistettuja, urhoollisia ja rehellisiä isiä Kristuksessa, jotka kukin paikkakunnallaan ovat pienen näkymättömän kirkon johtajina, sillä aikaa kuin varsinaiset opettajat ja paimenet nukkuvat syvimässä turvallisuudessa ja unessa ja vain toisinaan töytävät hereille — musertaakseen ja hajoittaakseen piskuisen lauman. Hyvin monta on Savossa pantu koviin sakkoihin ja pidetty vankeudessa vedellä ja leivällä, jotta kristillinen tuli heissä nääntyisi nälkään ja tukehtuisi."

Paavo Ruotsalainen, joka Stenbäckin mieleen tuo Lutherin ja Paavalin kuvan, oli tosin syntynyt jo 1777 ja nuorukaisena liittynyt silloisiin heränneihin kotipitäjässään Iisalmella, sekä, monessa kohden tyytymättömänä heidän käsitykseensä, kerjäten elatuksensa kulkenut 1799 erään taivaallisiin asioihin perehtyneen miehen, seppä Jaakko Högmanin, luo Jyväskylään ja häneltä saanut lohduttavaa perusopetusta, mutta hänen johtajavaikutuksensa alkoi paljoo myöhemmin. Lähes kaksi vuosikymmentä uutta vuosisataa, s.o. noin 40:nteen ikävuoteensa saakka, hän eli — oikeana Runebergin Paavon esikuvana — vaimoineen ja lapsineen mitä suurimmassa puutteessa "pettupapriikillaan", joksi hänen leikillä oli tapana sanoa hallanarkaa tilaansa, taistellen niitä sisäisiä taisteluja, joissa hän kypsyy kutsumukseensa. Silloin hän äkisti möi kaiken omaisuutensa muuttaaksensa Puolaan. Aie meni

kuitenkin myttyyn; hän ei päässyt edemmäksi kuin Viipuriin. Tältä matkalta palattuaan, josta hän ei mielellään myöhemmin puhunut, hän aloitti työnsä kotimaisena lähetyssaarnaajana. Noin 1820:n paikkeilla hän oli voittanut aikaisemman herätyssuunnan kotiseudullaan, ja sittemmin Nilsiiän asetuttuaan hänestä tuli se oppi-isä, jota tuhannet heränneet sielut, oppineet ja oppimattomat, kuuntelivat rajattomalla luottamuksella.

Kun Paavo Ruotsalaisen oppi ja opetustapa kaikissa pääkohdissaan pysyi muuttumattomana niinä kolmena vuosikymmenenä, jotka hän vaikutti, voimme viipymättä esittää sen pääpiirteet seuraten erästä nimeänsä mainitsematonta asiantuntijaa, jonka valaisevan selonteon Akiander on painattanut. [Historiska upplysningar om de religiösa rörelserna i Finland. Helsinki 1862. VI, s. 80 seur.]

Paavo ei koskaan tahtonut olla oman tai uuden opin esittäjä. Se mitä hän opetti, oli sisällykseltään yhtäpitävää Lutherin kirjoitusten kanssa, vaikk'ei hän, taitaen ainoastaan äidinkieltään, ainakaan kehitysaikanaan ollut voinut suoranaisesti käyttää hyväkseen niistä muita kuin vähää katkismusta. Ne kirjat, joita hän etupäässä luki, olivat paitsi Raamattua ja ennen kaikkea Uutta Testamenttia, Armonjärjestys, Freseniuksen Rippikirja ja Wegeliuksen postilla. Puhuessaan hän edellytti myöskin, että lukijat olivat johonkin määrin perehtyneet tähän kirjallisuuteen, ja hänen sanoillaan oli aina käytännöllinen tarkoitus. Hän ei ryhtynyt selvittämään erityisiä oppilauseita, vaan puhuen vapaasti, yksinkertaisesti, selvästi ja asiallisesti, vaikka useinkin kuvaannollisilla lauseilla ja vertauksilla, hän aina sovitti opetuksensa niiden kuulijain tilaan, jotka hän kulloinkin näki edessään. Hänen esityksensä tarkoituksena oli siis milloin johtaa kuulijoita itsensä koettelemiseen ja estää heitä tyytymästä paljaaseen tietoon tai ulkonaisiin hartaudenharjoituksiin taikka tunteenliikutuksiin, joita he olivat kokeneet, milloin huolenalaisista sieluista poistaa kaikenlaisia epäuskon ja omanvanhurskauden esteitä, että he luottamuksella ja viipymättä kääntyisivät kaikkien syntisten Vapahtajaan, milloin rangaista hengellisesti laimeita siitä, että he joko tahtoivat jakaa sydämensä Jumalalle ja maailmalle tai jo langenneina raskaihin synteihin koettivat peittää sen jumalisuuden verhoon. Hän selitti, kuinka uskon elämä ei koskaan pysy voimassa ilman jokapäiväistä parannusta ja uudistusta, ilman valppautta, rukousta ja taistelua, sekä kehoitti nuhdeltuja, kun heillä vielä oli armon päivä edessään, viipymättä alkamaan alusta, pelolla ja vavistuksella huolehtimaan, että he autuaiksi tulisivat, ahkerasti lukemaan Jumalan sanaa j.n.e., joka kehoitus saattoi olla sangen evankelinen ja houkutteleva, jos kuulijat olivat vähemmässä määrin rikollisia, mutta myöskin sangen ankara, jos he olivat tai jos heitä pidettiin pahemmin paatuneina. — "Kaikessa hänen puheessaan ilmeni syvä tietoisuus koko ihmissuvun pohjattomasta turmeluksesta ja Jumalan laupeuden äärettömästä syvyydestä. Ihminen tuli mitättömäksi hänen käsityksessään: Jumala tuli kaikeksi ja tuli sanomattomalla hartaudella palveltavaksi. Mutta useimmilla ihmisillä oli hänen mielestään vähän tietoa sekä synnin että armon syvyydestä. Kutsuttujen ja tarkoitukseltaan vilpittömienkin ihmisten (jotka nimittäin eivät tahdo käydä sydän jaettuna tahi tahallaan suosia mitään helmasyntejä) tarvitsi käydä ahkerasti koulua, tavalla evankeliumia, alttiisti kärsiä, kieltäytyä" j.n.e.

Se kirjailija, jota tässä seuraamme, katsoo peruspiirteeksi Paavon uskossa ja opetuksessa, perusaatteeksi, joka vallitsi hänen esitystään ja joka oli ohjeena hänen omalle kristillisyydelleen, seuraavan yleislauseen: *Ihminen itsessään on joka hetki hengellisen kuoleman alainen; jokaisen uskovaisten tarvitsee joka päivä noutaa elämää ja ravintoa Herran kädestä, Herran uudestisyntyvästä ja elähdyttävästä hengestä. Hän ei saa laisinkaan luottaa saavutettuun hengelliseen kokemukseen ja saatuihin armonlahjoihin, vaan hänen tulee joka päivä todellisena syntisenä, jossa itsessään ei mitään hyvää ole, anoa ja saada ilmaiseksi armo, elämä ja kaikki.*

Tämä jokapäiväisen katumuksen ja parannuksen vaatimus on tuottanut Paavon opille nimen "katumuspietismi" ja nostanut häntä vastaan syytöksen, että hän on jättänyt syrjään milloin yhden milloin toisen kohdan "autuuden järjestyksestä", mutta ennen kaikkea ei ole tahtonut tietää "pyhityksestä" ja "armontilasta", jossa ihminen voi alinomaan tuntea itsensä turvalliseksi ja onnelliseksi armon omistamisessa. Mutta usein todistuksen mukaan ei tämä johdu siitä, että Paavo olisi kieltänyt toisen taikka toisen, vaan siitä, että hän puhuen enimmin "etsimisestä, valvomisesta, rukoilemisesta, odottamisesta, vanhurskauttamisesta armon kautta, jokapäiväisestä uudistuksesta j.n.e." pysyi kiinni perustuksessa, josta oikea "pyhitys" lähtee, hyläten kaiken, jolla ei tätä perustusta ollut.

Se herätys, joka joko lähti Paavon oppisuunnasta tai välittömästi omaksui sen, levisi 20- ja 30-luvulla laajalti maamme itäosiin, sekä Karjalaan että varsinkin Savoan, jonka tähden sitä myös on sanottu "savolaiseksi" pietismiksi. Enemmän väärinkäsityksestä kuin eroavaisuudesta varsinaisissa pääkohdissa asetui "ruotsalaisuus" vastustamaan "renqvistiläisyyttä", toista Itä-Suomessa levinyttä pietististä suuntaa, jonka Liperin apulaispappi H. Renqvist oli jotenkin samaan aikaan pannut alkuun. Pohjanmaalla, jonne Ruotsalainen vei oppinsa 30-luvun keskipaikoilla, se sitävastoin tuli yksin vallitsevaksi. Jo 1834 oli Paavon maine saapunut Jonas Laguksen kuuluville Ylivieskaan, ja kirjeiden kautta tämä koettaa saada lähempiä tietoja hänestä. Pari vuotta myöhemmin he tutustuivat persoonallisesti toisiinsa, ja Lagus lausuu sen jälkeen (1837) eräässä kirjeessä: "P. Ruotsalainen on minun mieheni, ja minä hyväksyn in totum et tantum hänen mielipiteensä, jotka sekä johtavat

Kristuksen luo että pysyttävät Hänen luonaan jokaisen heränneen sielun." Täynnä kunnioitusta ja rakkautta kansasta noussutta harrasta uskonsankaria kohtaan Lagus pysyi sitten kuolemaansa saakka (1857) hänen herätys-suuntansa etevimpänä edistäjänä Pohjanmaalla. Häntä lähinnä oli Pidisjärven kappalainen, sittemmin Lapuan apulaispappi Nils Gustaf Malmberg innokkain tämän pietismin kiivailija. Jo aikaisemmin kuin Lagus oli hän 1834 Pidisjärvellä tavannut Paavon ja oman kertomuksensa mukaan tuntenut itsensä sen sisäisen vakavuuden, sen vakaumuksen ja sydämellisen avomielisyyden lyömäksi ja voittamaksi, jolla Paavo puhui ja rukoili kaikkien puolesta ja kanssa siinä "seurassa", jossa he ensi kerran tapasivat toisensa.

Sanotaan, että Paavo itse vähemmin uurasti voittaa uusia kannattajia puolelleen kuin hänen opetuslapsensa. Hänen oma tarkoituksensa oli enemmän pitää koossa heränneitä, johtaa heitä ja estää kaikkinaisista eksytyksistä. Sen vuoksi hän kehoitti kokeneimpia ja luotettavimpia kullakin paikkakunnalla valvomaan muita; itse hän ainoastaan kutsuttaessa kävi heränneitä tapaamassa eri osissa maata. Sellaisia kutsuja hän kuitenkin sai usein, ja niin hän joutui tuohon omituiseen matkaelämään, josta Stenbäck puhuu edellä siteeratussa kirjeessä. Kun sitten tuomiokapituli (1823 ja 1828) velvoitti papistoa "valvomaan, ettei luvattomia seuroja pidettäisi, sekä estämään harhaoppisia ja yltiöllisiä uskonkäsityksiä rahvaasta", varoitti Paavo itse uskolaisiaan pitämästä suuria kokouksia. Sen sijaan alkoivat heränneet käyttää hyväkseen muita kokoustilaisuuksia, niinkuin häitä, hautajaisia ja erittäinkin markkinoita, jolloin "uskonveljet" saattoivat tulla kokoon herättämättä erityistä huomiota. Markkinavilillä kulki miehestä mieheen sen kaupunkilaisen nimi, jonka avarassa tuvassa tai salissa seura oli illalla pidettävä. Määrättyinä hetkenä vaelsivat heränneet kokoukseen, ja kun tupa oli täysi, aloitti kuka sattui laulun "Sionin virsistä" tai virren tavallisesta virsikirjasta, johon kaikki muut yhtyivät. Sitten joku luki saarnan Wegeliuksen tai Björkqvistin tai myöhemmin myöskin Lutherin tai Nohrborgin postillasta, jonka jälkeen Paavo, jos hän oli läsnä, tai joku muu kokoneemmista lyhyesti käsitteli sisällystä sovittaen sen kuulijoihin. Myöskin pidettiin itsenäisiä, vapaita esityksiä armonjärjestyksestä t.m. sellaisista aineista. Usein, mutta ei aina, päätettiin seura rukouksella.

Nämä useinkin pitkät matkat markkinoille, häihin y.m. ovat yhtenä suomalaisen herätyksen omituisena piirteenä. Ei ollut tavatonta, että Pohjanmaan ja Etelä-Suomen heränneet käyttäen sen ajan alkuperäisiä kulkuneuvoja matkustivat Kuopion markkinoille tavataksaan Paavo Ruotsalaista, ja kun herätys pääsi vauhtiin Pohjanmaalla, matkusti pietistejä Helsingistä sinne kuulemaan Lagusta, Malmbergiä ja muita tunnettuja saarnamiehiä ja persoonallisesti tutustumaan heihin. Se oli henkinen virkistysmatka, samoin kuin höyrylaivojen ja rautateiden aikakaudella yht'äkkiä pistäydytään Berliiniin tai Pariisiin. — Paavoon itseensä ja samoin moneen muuhun tämä matkustelu vaikutti kylläkin turmiollisesti. Kuten tunnettua ovat markkinat tähän päivään saakka olleet niitä tilaisuuksia, joissa enemmän kuin koskaan muulloin kiusauksia on maalaisia väijymässä. Varsinkin on päihdyttävien juomain saanti viekoittelevaa. Paavokin lankesi tähän kiusaukseen, vaikka hän kotona vietti raitista elämää, ja tuotti siten itselleen ja hengenheimolaisilleen arvaamatonta vahinkoa. Syynä siihen, ettei tuomio hänen heikkoudestaan tässä suhteessa ollut ankarampi kuin että hän edelleen säilytti uskolaistensa luottamuksen, on kaikei etupäässä se, että väkijuomien väärinkäyttäminen siihen aikaan oli niin paljoa yleisempi kuin meidän päivinämmä.

Täten olemme tulleet pietistien elämään ylipäänsä ja heidän käyttäytymiseensä muita ihmisiä kohtaan. Luonnollista on, että heissäkin oli ilmenevä samoja epäedullisia ominaisuuksia, joita tavallisesti esiintyy kaikissa uskonnollisissa puolueissa ja lahkoissa. Joskaan ei kaikissa eikä maltillisemmissä, ilmeni kuitenkin heränneiden suuressa joukossa tuo tunnettu "hengellinen ylpeys", joka epäluulolla halveksii ja tuomitsee kaikkia ulkopuolella olevia, se totuudenrakkauden puute, joka puolueellisesti peittelee hengenheimolaisten virheitä, sekä lopuksi se maailmanhalveksiminen, joka pitää syntinä ei ainoastaan viattomintakin iloa, vaan ylipäänsä kaikkea, mikä ei ole välittömässä yhteydessä "ainoan tarpeellisen" kanssa. Sitävastoin emme tahdo ehdottomasti lukea moitittaviin puoliin sitä omituista pukua, jolla heränneet erottautuivat muista ihmisistä. On kyllä totta, että erityisen puvun ottaminen edisti hengellistä ylpeyttä, mutta alkujaan siinä ei ollut mitään paheksuttavaa. Sekä Jonas Lagus että Paavo Ruotsalainen ovat selittäneet asian tavalla, joka meidän on hyväksyminen. Kumpainkin sanoo, että sillä alkujaan ei tahdottu muuta kuin että heränneiden tuli hylätä vieraat, enemmän tai vähemmän loisteliaat vaatteet ja koristukset, joita "muoti" taikka kauppiat olivat tuoneet rahvaankin pariin, palautuakseen siihen yksinkertaisempaan pukuun, jota esi-isät olivat kantaneet. Niin otettiin käytäntöön nuo körttinutut, jotka heränneille tuottivat nimen "körttiläiset". "Että tässä muutamat", sanoo Lagus, "ovat menneet liiallisuuksiin ja etteivät kaikki körtinkantajat ole heränneitä, kuuluu asian luontoon, sillä tehtäköön mitä tahansa, aina syntyy väärinkäytöksiä". Että herätys kuitenkin kaikkialla, missä se pääsi juurtumaan, vaikutti henkisesti ja siveellisesti kohottaen kansaa, sitä ei liene kukaan puolueeton ja maltillinen katselija kieltänyt. Kieltämättä oli pietistien joukko yleensä kansan vakavin, tervein osa, ja kun liike oli ehtinyt siihen tyynempään suvantokauteensa, joka aina seuraa ensimmäistä rajua kuohua, esiintyivät useat heistä sen jalostuneina ja puhdistuneina edustajina. Tähän mielipiteeseen yhtyy kaikei jokainen, joka 50- ja 60-luvulla tai myöhemmin on tutustunut miehiin ja naisiin, jotka olivat kuuluneet heränneihin eivätkä olleet kieltäneet entisyyttään.

Huolimatta koulusivistyksen puutteesta (kansakouluja ei näet ollut olemassa heidän nuoruudessaan) ovat he yleensä näyttäneet olevansa ajattelevimpia vertaisistaan. Hengellisten kysymysten alinomainen mietiskely ja pohtiminen oli näet kehittänyt heidän luonnollista älyään ja tottumus lukemiseen tehnyt että he, kun sanomalehdet kävivät yleisemmiksi, olivat tiedonhaluisempia kuin muut, jonka lisäksi vielä tulee, että he elämässään saattoivat olla esikuvana nuoremmalle polvelle. Eikä vielä tänäkään päivänä heidän polvensa ole kuollut sukupuuttoon. Suuressa lähetystössä, joka 1899 kevättalvella kokoontui Helsinkiin, vetivät nuorten katseita yhä uudestaan puoleensa muutamat kunnianarvoiset vanhukset, jotka tullessaan pohjanperäisistä kodeistaan herättivät huomiota harmailla sarkavaatteillaan, mutta varsinkin körttiröijyllään. Ei saattanut tulematta liikutetuksi katsella heidän syväryppyisiä kasvojaan, joiden tarmokkaat piirteet ilmaisivat voittamatonta lujutusta ja elämän koettelemuksissa terästyntä vakaumusta, samalla kuin äly loisti pienistä vilkkaista silmistä. Nämä miehet olivat sotavanhuksia suuren herätyksen päiviltä.

Edellinen esitys tarkoittaa pääasiallisesti herätystä kansan parissa; lisäksi on vielä sanottava muutamia sanoja sen leviämisestä ylempiin luokkiin. Vuonna 1835 näyttää pietismi vielä olleen vähän tunnettu sivistyneissä piireissä, ainakin Helsingissä. Kesäkuussa oli Helsingfors Morgonbladissa (n:oissa 49-52) luettavana kirjoitus lahkolaisuudesta Kajaanin seudulla, niin lavea, että kirjoittaja, ei vähemmin huomattava mies kuin Elias Lönnrot, ilmeisesti oli lähtenyt siitä ajatuksesta, että hän käsitteli yleisölle vierasta ainetta. Kuvaus on kyllä ylipäänsä asiallinen, mutta pysyttelee enimmäkseen ulkonaisissa piirteissä, puvussa, ulkonäössä, kokouksissa j.n.e. sekä mainitsee uskonnollisen mielenhäiriön ja ekstaasin kohtauksia, joita siellä täällä sattui, mutta joita tuskin voi lukea *tämän* herätyksen yleisiin tuntomerkkeihin kuuluviksi. Annettuaan kuitenkin pietisteistä sen tunnustuksen, että he "ylipäänsä kumminkin ovat hiljaista, siivoa väkeä", lausuu hän oman kantansa ilmi seuraavassa pikku vertauksessa, joka tendenssiltään on "Vanhan puutarhurin kirjeiden" edelläkävijä:

"Oli kerran kaksi miestä, jotka laaksossa olevasta majastaan kulkivat vuorelle, missä heidän herransa asui. Toinen kiinnitti silmänsä alinomaan kukkulaa kohti, jolle he vaelsivat, peläten muutoin eksyvänsä. Siitä seurasi, että hän usein kompastui tiellä oleviin puunjuuriin ja kiviin. Toinen silmäsi myöskin usein kukkulaa kohti, mutta katseli samalla eteensä maahan ja kulki horjumatta ja kompastumatta. Mutta ympärillään hän näki missä ruohoja ja kukkia, missä kypsiä marjoja ja hedelmiä, ja kerran hän auttoi matkakumppaninsa hukumasta syvään, mutaiseen rapakkoon, johon hän oli pudonnut. Molemmat tulivat kuitenkin vihdoinkin perille. Silloin sanoi vuoren herra toiselle: 'Miksi olet niin viheliäisen näköinen, ja miksi silmäsi tuijottavat, ikäänkuin et olisi saanut maistaa unta moneen yöhön, ja miksi ovat vaatteesi niin likaiset? Veljesi sitävastoin on iloinen ja hänen vaatteensa puhtaat. Ettekö ole samasta huoneesta lähteneet ja ettekö ole kumpikin vaeltaneet samaa tietä?' Silloin mies vastasi: 'Tosin olemme samasta huoneesta lähteneet ja samaa tietä olemme vaeltaneet, mutta tämä katsoi maan kukkasiin ja söi sen hedelmiä, minä sitävastoin kiinnitin katseeni alinomaan tähän kukkulaan, etten eksyisi.' Silloin sanoi vuoren herra: 'Sinä taitamaton, sinä olisit voinut tehdä niinkuin veljesi, sillä niin korkea on minun asuntoni, että se näkyy kaikkialle, kuhun olisitkin tullut, mutta sinä kaiketi olet pitänyt sitä samanlaisena kuin kaikki muut majat laaksossa.'"

Lönnrotin kirjoitus (jossa merkillistä kyllä ilmenee jonkun verran sitä ymmärtämyksen ja myötätuntoisuuden puutetta, jota usein kohtaa sivistyneissä, kun he itse opin ja tiedon puolesta istuen kukkuraisen pöydän ääressä ottavat arvostellakseen kansassa kulkevia henkisiä liikkeitä) oli, joskaan sitä tarkoittamatta, omiansa antamaan tukea sille käsitykselle pietismistä, mikä sitten tuli hyvin yleiseksi ja millä muun muassa perusteltiin niitä pakkotoimenpiteitä, joiden alaisiksi sen kannattajat pian joutuivat, nimittäin että se saattoi ihmisiä mielisairiksi tai ainakin aikaansai arveluttavia häiriöitä ja eksootyksia. Kuvaus herätti huomiota, ja marraskuussa samana vuonna tapaamme lehdessä lähetetyn kirjoituksen, joka puolustaa heränneitä Lönnrotia vastaan. Kirjoittaja, teologi (kenties Johan Fredr. Bergh, joka puolitoista kuukautta myöhemmin alkoi julkaista sanomia Tidningar i andliga ämnen), näyttää olevan sitä mieltä, että Lönnrot oli vain tahtonut pilkata heränneitä, joita hän aivan väärin nimittää lahkolaisiksi, koska heidän oppinsa ei eroa kirkon opista. Aikomuksemme ei ole käydä lähemmin tarkastamaan tätä kynäkiistaa, joka muutoin ei enää jatkunut. Mutta tärkeämpi aineellemme on Runebergin vastalause jälkimmäiseen kirjoitukseen. "Yhtymättä", sanoo hän, "niihin yleisiin mielipiteihin, joista tämä kirjoitus näyttää aiheutuneen, ja voimatta havaita mitään loukkaavaa siinä yksinkertaisessa, harmittomassa esityksessä, jota vastaan se on tähdätty, ei toimitus kuitenkaan ole katsonut itseään oikeutetuksi palauttamaan sitä julkaisematta, varsinkin kun kirjoitus kielestä ja tyylistä päättäen voi olla todisteena siitä, että niillä uskonnollisilla käsityksillä, joita sanotaan olevan osalla Kajaanin seudun väestöä, on puoltajia myöskin korkeammassa merkityksessä kirjallisesti sivistyneiden luokassa maassamme". Nämä sanat todistavat ehdottomasti, että pietismi vielä tähän aikaan oli varsin vähän tunnettu ja levinnyt ylemissä luokissa. Pari vuotta myöhemmin asianlaita ei enää ollut oleva niin.

Jos kysymme, mistä sivistyneistä piireistä pietismi sai kannattajansa, niin vastaus kuuluu: nuorisosta! Puhuaaksemme ensin niistä papeista, jotka tulivat pietismin lipunkantajiksi, olivat he paitsi muutamaa

harvaa poikkeusta syntyneitä jäljestä sodan ja siis iältään kahden- ja kolmenkymmenen vuoden välillä, silloin kun he saavuttivat nimen ja maineen uskovaisten parissa. Iloisella rohkeudella he tunnustivat vakaumuksensa, palavalla halulla he saarnasivat puhtaalla kansanomaisella kielellä, joka ei koskaan ennen ollut kaikunut kirkoissamme, ja täynnä innostusta he ennemmin saivat kehoitusta kuin masentuivat "maailman" hyökkäyksistä. Mutta ei ainoastaan nuoria pappeja, vaan myöskin muita nuoria kumpaakin sukupuolta liittyi heränneihin huolimatta kaikesta vastustuksesta vanhempien omaisten puolelta. Ja se vastustus, joka monella oli voitettavana, se pilkka ja iva, jota useimmat saivat kestää, ei ollut vähäinen. Oli todella tarvis rohkeutta, kestävyyttä ja voimaa kieltääkseen kaikki vakaumuksensa tähden, kulkeakseen sen kiirastulen läpi, joka oli niiden edessä, jotka luopuivat maailmasta. Kuinka monta traagillista tapausta sattuikaan perheissä, kun yht'äkkiä poika tai tytär esiintyi pietistinä ja kieltäytyi puvussa ja tavoissa noudattamasta vallitsevaa tapaa. Useinkin syntyi pitkällisiä, repiviä ja veriin saakka haavoittavia rikkumisia niiden välille, joiden olisi tullut ainoastaan rakastaa toisiaan.

Esimerkkinä, ei katkerimmasta, vaan tavallisesta, kerrottakoon muutamia piirteitä eräästä papinperheestä. Vanhemmat tietysti eivät olleet uskonnon vihollisia — päinvastoin kuului asiaan, että ne perheen jäsenet, jotka sunnuntaisin eivät olleet kirkossa, saivat jonkun Franzénin tai Hedrénin saarnan ravinnokseen - mutta "pietismistä" he eivät tahtoneet tietää. Perheessä oli vanhempia tyttäriä noin kaksikymmenvuotiaita ja "pikku tyttöjä" 14-16 vuoden ikäisiä. Erään iloisen uutisen johdosta isä antoi kerran kaikille lapsille hopearahan kullekin, mutta yhdelle vanhemmista, jonka käsi tapaturmaisesti oli loukkautunut, kultarahan. Kultarahan saaja käytti sen ostaaksensa Arndtin "Totisen Kristillisyyden", Murbeckin postillan ja vielä erään kolmannen heränneiden hyväksymän kirjan. Kun isä näki nämä kirjat, otti hän ne pois ja pani kirjakaappiinsa. Tällä sensuuritoimenpiteellä ei kuitenkaan ollut toivottua vaikutusta, sillä vanhemmat tyttäret hiipivät jokaisessa sopivassa tilaisuudessa isänsä huoneeseen lukemaan noita kiellettyjä kirjoja. Se ei siis auttanut; isoista tytöistä tuli vanhempien murheeksi pietistejä. He pukeutuivat mustiin tai sinisiin, kuosiltaan mitä yksinkertaisimpiin pukuihin, joihin kuului tumma, kaulan ympäri rintaneulalla kiinnitetty huivi. Hiukset riippuivat pitkänä palmikkona, niinkuin koulutyttöillä on tapana meidän aikanamme. "Mikä kiekura sinulla on niskassasi?" kysyttiin siltä, joka kiinnitti hiuksensa päälle. Lisäksi he lukivat tai lauloivat alati Sionin virsiä, jotka he osasivat ulkoa. Kun ei ollut mitään neuvoa isoille, piti ainakin pikku tytöt pelastaa. Heitä kiellettiin vakavasti tai houkuteltiin välistä tarjoamalla marjahilloa ja juustoa — sen ajan herkkutavaroita — menemästä sisarten puolelle, jotka asuivat eri piharakennuksessa. Mutta merkillistä kyllä ei mikään maailmassa ollut niin hauskaa kuin kuulla vanhempien sisarten puhuvan, lukevan ja laulavan. Pikku tytöillä oli vastustamaton veto poikki pihan, he kantoivat "Armonjärjestyksen" hameentaskussaan tai piilottivat kirjan sänkyynsä lukeakseen sitä salaa, kuten muilla on tapana varkain lukea kiellettyä romaania. Kun eräs täti sai salaisuudesta vihiä, tuli ankara tilinteko, mutta se ei asiaa auttanut, ja ennen pitkää vanhemmat näkivät ympärillään pelkkiä pietistejä. Kuultiin tyytymättömiä ja kovia sanoja toiselta puolen ja katkeria kyyneliä vuodatettiin toiselta; mutta asia ei ollut autettavissa. Päinvastoin alkoivat nuoret nyt käännyttää vanhempiaan, joka lopulta onnistuikin ainakin äidin osalta. [Kuvaus perustuu anoppini, Amanda Revellin (o.s. Hällfors), kertomukseen. Hän oli itse yksi "pikku tyttöjä" ja pysyi silloin omaksumallaan kannalla kuolemaansa saakka, joka hänet saavutti 80 vuoden vanhana 1911. Tapauksen paikka oli Isonkyrön pappila. Tekijän muist.]

Herätyksestä opiskelevan nuorison piirissä lausuu eräs nimensäilmoittamaton ylioppilaselämästä 40-luvulla muutamia sanoja, joilla on yleistä pätevyyttä. Liittyen Stenbäckin "Öisiin säveliin" hän kirjoittaa:

"Tämä synkkä ja tuskallinen sieluntaistelu harvoine ylevän, kiihkomiellisen innostuksen puuskineen oli todella suuressa määrin viehättävää nuorille mielille, jotka olivat alkaneet ikävöidä jotakin korkeampaa kuin hetken leikkivää turhuutta ja jotka eivät olleet vielä tieteellisistä opinnoista voineet saada mitään korvausta vapaan yliopistoelämän jo vaalenevan hohteen sijaan. Pietismin ylpeä maailmanhalveksuminen herätti myöskin aavistuksen korkeammasta, suurenmoisesta sielunelämästä, jonka rinnalla kaikki maailmallinen pyrintö raukesi tomuun. Sen ensimmäinen ankara käsky: 'Astukaat pois maailmasta ja erottakaat itsenne siitä!' ei meitä pelästyttänyt; askeesilla on kaikkina aikoina ollut ylemmyyden hohde, ja se on siitäkkin syystä vaikuttanut puoleensavetävästä Mutta mitä sanottaneenkin tästä uskonsuunnasta, ankaraa vakavuutta ja syvää siveellistä pohjaa ei voitane kieltää sillä olleen, joskin se usein on otettu verhoksi vähemmin jaloille pyyteille."

Pietismin laajaa leviämistä sekä kansaan että sivistyneihin edistivät tietysti suuressa määrin ne vainot, joiden alaiseksi se joutui sekä kirkollisten että maallisten viranomaisten puolelta. Oikeudenkäynnit pappeja ja talonpoikia vastaan, jotka olivat kokouksissa osallisina — kuuluisin oli Kalajoella pidetty 1838-39, jossa yhdellä kertaa viisi pappia, J. Lagus, N. G. Malmberg, F. O. Durchman, L. H. Laurin ja J. Hemming, istui syytettyjen penkillä — ankara hengellinen sensuuri y.m. vaikuttivat kuin öljy tuleen. Kalajoen käräjäpäivinä kerääntyivät uskovaiset iltaisin laulamaan, rukoilemaan ja keskustelemaan, s.o. pidettiin juuri samanlaisia seuroja kuin ne olivat olleet, joiden vuoksi syytetyt oli vedetty oikeuteen, ja herännäisyys levisi kahta suuremmalla vauhdilla. Samaan aikaan leimahti innostus myöskin heränneissä ylioppilaissa Helsingissä niin, että hirmukuvat korkeiden asianomaisten

mielikuvituksessa kasvoivat mitä peloittavimpaan suuruuteen. Tietysti viranomaiset eivät aavistaneet, että heillä oli suuri osansa siihen, että pietistit voivat perustaa hyökkäyksensä maailman pahuutta vastaan todellisuuteen, joka koetteli heidän uskallustaan, samalla kuin se vahvisti heidän uskoaan asiaansa ja myöskin aikaansa liiallisuuksia, joilla, jolleivät olisi jääneet kokonaan ilmestymättä, ainakin olisi ollut vähemmän aihetta.

Heränneiden "liioittelusta" lausuu Essen varsinkin ylioppilaihin katsoen, joihin hän silloin itse kuului, seuraavat hyvin ajatellut ja hyvin sanotut sanat: "Olen sittemmin monta kertaa, arvostellessani samanlaisia ilmiöitä muilla elämän aloilla, luullut saavani hyötyä vertailusta siihen, mitä silloin sain kokea, ja tullut sitä tehdessäni siihen tulokseen, ettei millään aatteella, jolla on kylliksi elinvoimaa ja totuuden voimaa päästäkseen valtaan elämässä, voi olla menestystä, ellei sitä kannattamassa ole innostus, jota välinpitämättömät samoin kuin vastustajat eivät voi katsoa muuksi kuin kiihkoiluksi, ja että itse *liioittelut* eräällä asteella ovat niin yhdistyneet aatteen toteuttamistyöhön, että se niitä vailla tuskin voi tuottaa mitään suuria tuloksia. Itse se vastarinta, jonka juuri liioittelut osaksi synnyttävät ja joka ainakin niiden vuoksi pitää itseänsä oikeutettuna, on välttämättömästi tuleva eduksi hyvälle asialle ja edistävä sen voitollepäisyä, koska totuuden luontona on voittaa itse tappioiden kautta."

Pietistien omissa silmissä olivat vainot, parjaus, pilkalliset nimitykset, syytökset liioittelusta y.m. ulkonaisena todistuksena siitä, että he taistelivat sitä taistelua, joka Kristuksen seuraajien aina on ollut kestettävä, ja koko se liike, joka kulki kautta aikakauden, johtui heidän mielestään Pyhän Hengen välittömästä vaikutuksesta. Se joka kerran kirjoittaa Suomen 19:nneen vuosisadan historiaa ja on kyllin etäällä voidakseen oikein arvostella tapahtumia, on siinä kenties näkevä itsenäisen ja omituisen elonilmauksen tuossa ensimmäisessä sukupolvessa, joka vuosisataiset yhdyssiteet katkaisseensa sodan jälkeen oli saavuttanut täysi-ikäisyyden. 30-luvun "nuori Suomi" nousi valloittamaan taivaallista isänmaata, koska maallinen ei ollut vielä tullut eläväksi voimaksi, ei vielä antanut nuorille mitään ihannetta, jota varten elää. Että liike loppujaan ei ole vaikuttanut ainoastaan ylentävästi uskonnollisella ja kirkollisella alalla, vaan myöskin jättänyt laajoja jälkiä kulttuurielämään yleensä, on jo viitattu. Jopa, sanoaksemme kaikki yhdellä kertaa, lienee käsitys lujuudesta vakaumuksessa, pyrkimyksestä totuuteen, oikeuden asettamisesta yläpuolelle kaikkia näkökohtia ihmisarvon korkeimpina ehtoina juuri tämän henkisen murroksen johdosta suuressa määrin tullut selväksi ja tietoiseksi kansallemme.

VIIDES LUKU. 1835-1837.

Östringin kuolema. — Stenbäckin kertomus Östringin kehityksestä. —
"Öisiä säveliä." — "Uskonnollisista romaaneista." — Sairaus. —
"Gaseeleja" y.m. runoelmia. — Kotona: Tulevaisuudentuumia y.m.

Erotettuja eivät toverit olleet unohtaneet. Osakunnan lukukausijuhlissa 17 p. helmik. 1835 oli juotu malja poissaoleville tovereille, "joiden joukossa", kirjoittaa Snellman pöytäkirjaan, "erittäinkin kuusi, etevimmät piiristämme, vaikka kurinpitotoimikunnan erottamat yliopistosta muka rikoksesta lakia vastaan, tunnustettiin kaipauksella muistetuiksi". Maljan esitti lääketieteenkandidaatti Ehrström, ja sen jälkeen laulettiin Topeliuksen sepittämät runosäkeet.

Kuitenkin tiedämme, ettei ainakaan kaksi kaivatuista, Stenbäck ja Östring, enää ollut samalla kannalla kuin ennen, kun he syyskuun lopulla palasivat Helsinkiin. Topelius sanoo Stenbäckistä, että "hän palasi palavana pietistinä leimuten intoa ylioppilaselämän huonoja tapoja vastaan", sekä edelleen: "kun hänen sanansa enemmän häiritsivät kuin innostuttivat toveripiiriä, vetäytyi hän siitä syrjään ja seurusteli enimmäkseen hengenheimolaistensa kanssa". Holsti taas lausuu laveammin Östringistä: "Hänen olennollaan ja käytöksellään näytti vielä olevan sama tasainen ja vaatimaton luonne kuin ennenkin, mutta hän ei luonut enää samaa viihtyisyyttä, samaa viileyttä ympärilleen, sillä missä hän kulkikin, oli ikäänkuin synkkä varjo olisi seurannut häntä, ja hänen avoimen, vapaan ja tyynen katseensa edessä oli ikäänkuin pilvi, suuren, mahtavan käden asettama pilvi, joka osoitti, että pohjalla kuitenkin myrsky kuohui. Hän vetäytyi nyt kokonaan syrjään toverien piiristä ja eli ainoastaan omaa sisäistä elämäänsä. Jo ennen Helsinkiin tuloaan hän oli kirjoittanut siitä: 'välttämätöntä on nyt pysytellä yksinäisyydessä niin kauan kuin työ on keskeneräinen, sillä silloin joutuu aina nurjien arvostelujen alaiseksi, samoin kuin itsekin aina näkee asiat kierosti ja takaperoisesti'. Hän eli sen vuoksi nyt kokonaan kammioonsa sulkeutuneena, eikä koskaan oltu nähty Östringiä niin uutterana kuin tähän aikaan. Pyhä Raamattu sekä kreikkalaisten ja roomalaisten kirjailijain tutkimus täytti hänen sielunsa."

Ystävykset asuivat yhdessä, heillä oli kaksi huonetta vahtimestari Sjöholmin talossa "Uuden

Vuorikadun" varrella, ja he harjoittivat opintoja innokkaasti, ei ainoastaan siitä syystä, että harrastus osakuntaelämään oli jäähtynyt, vaan etupäässä siksi, että kumpikin tai ainakin Östring jo kevätlukukaudella tahtoi suorittaa filosofian kandidaattitutkintonsa. Östring kirjoitti myöskin "pro gradu" ja sai siitä korkeimman arvolauseen, joka sitä ennen ei ollut tullut kenenkään osaksi. [Jo ennen olivat Östring ja Peuron hämmästyttäneet ylioppilasmaailmaa latinankielisestä kirjoituskokeesta saamallaan laudaturilla.] Mutta kohta saamme nähdä, ettei hän ollut ehtivä pitemmälle.

Tämän lukukauden lopulta, joulukuun 14 p:ltä 1835, on säilynyt Stenbäckin Charlotte-sisarelleen lähettämä kirje, jossa runoilijan silloinen mielentila selvästi kuvastuu:

"Rakas Charlotte! Miks'et sinä eikä Laura ole kirjoittanut minulle kertaakaan koko lukukautena? Olen ollut postissa joka postipäivä ja aina luullut, etten ainakaan tällä kerralla jää ilman kirjeitä, mutta kuinka vaikeaa on ollut aina palata tyhjin käsin kotia, sen voit itse kuvitella. Emmekö tästä lähin kirjoita useammin? Minä hyvin mielelläni kirjoittaisin joka toinen viikko, minulle olisi ihana sunnuntaihuvi hetkisen puhella Teidän kanssanne, jotka olette minulle kalleimmat täällä maan päällä, puhuttuani Jumalani kanssa, joka on yli kaiken ja taivaassa ja maassa paras ystävä. Mutta kuinka voinkaan tehdä sen ilolla, kun niin harvoin saan kuulla sanaakaan Teiltä! Mitä enemmän meidän Herran tähden täytyy pysyä erillämme suurimmasta osasta entisiä tovereitamme ja seuraamme, ettemme ehdoin tahdoin antaisi maailman itseämme saastuttaa, sitä rakkaampaa ja hupaisempaa olisi useammin vaihtaa sanaa Teidän kanssanne, hyvät, rakkaat ja tunnetut ystävät. En tiedä, mutta minusta tuntuu, kuin en olisi koskaan rakastanut Teitä niin paljon kuin nyt, ja minulla on toisinaan niin ihana riemu saada rukoilla Jumalaa vuodattamaan runsaan siunauksensa yli kodin ja meidän kaikkien yhteisesti. Niin, jos meillä maan päällä on niitä, joita rakastamme, niin rukoilkaamme Jumalaa heidän puolestaan, sillä se on sittenkin parasta ja suurinta rakkautta, mitä heille voimme osoittaa. Ja mikä riemu on tietää, että me rukoilemme heidän ja he meidän puolestamme, sitä ei saata sanoa. — Ah, rakas sisko, kun toisinaan tunnemme, kuinka heikko ja vaillinainen jumalanpalveluksemme on, haluamme niin hartaasti, että muut meitä elähdyttäisivät ja kehoittaisivat. Kuinka paljon onkaan meitä pidättämässä ja häiritsemässä ja estämässä? Kun parhaillaan koetamme olla Herran mielen mukaan, valvoa, rukoilla ja taistella, niin täytyy meidän usein kyllä tunnustaa, että olemme hyödyttömiä palvelijoita, ja taas hiipiä sitä lähemmäksi Kristuksen ristiä ja varjota itsemme hänen vanhurskaudellaan. Mitä olisimme ilman hänen armoaan ja ansiotaan? Se on kuitenkin varmaa, että me yhä enemmän saamme kokea ja havaita, onko mahdollista elää maailmassa niinkuin ennen, antaa loppumattomien, pienten syntisten puuhien ja maallisten n.s. huvitusten repiä ja kiehtoa mieltämme, vai täytyykö meidän todellakin, niinkuin Apostoli sanoo, ahkeroida pelvolla ja vavistuksella, että me autuaiksi tulisimme ja vaeltaisimme Jumalan pelvossa. Mitä enemmän Jumalan rakkaus saa täyttää sydämemme, sitä enemmän raukeaa kaikki, joka oli meille rakasta ja mieluista, tomuun. Herra Jumala täydentäköön meitä, vahvistakoon, tukekoon ja lujentakoon! Se joka voittaa, saa kaiken sen, mitä Jeesus on luvannut Ilmestyskirjan 2 ja 3 luvussa, ja emmekö mielellämme kantaisi tämän lyhyen elämän kuormaa ja hellettä taivaallisen perinnön ja elämän tähden? Auta meitä niin kilvoittelemaan ja taistelemaan, että me kaikki voiton saisimme, laupein vapahtaja!" — —

Kirje päättyy hengellisten kirjojen luetteloon, joiden oli määrä erään toverin mukana saapua äidille ja sisaruksille sekä sukulaisille Laihialle — muutamia Ruotsista tilattuja Schartaun teoksia oli tosin tullut mutta ne olivat vielä "sensuurikomiteassa"; edelleen onnentoivotuksia jouluksi ja "terveisiä Östringiltä ja minulta tuhansittain — Lauri-veikkosi".

Kun Holsti 1840 lausui edelläsiteeratut sanat Östringin muuttuneesta olennosta hänen palattuansa Helsinkiin, koski se Stenbäckiin, ja hän kirjoitti sen johdosta: "Se on mahdollista, eikä toisin voinut olla. Koska hän ei enää voinut ottaa osaa entisten toveriensa menoon ja elämään eikä heidän harrastuksiinsa ja pyrintöihinsä, täytyi hänen tuntua heistä kamalalta, synkältä ja epämieluiselta, niinkuin yleensä kristityn ihmisen läsnäolo aina on luonnolliselle ihmiselle painostava ja tukala, koska se häiritsee heidän omaatuntoaan ja saattaa heidät tuntemaan mielessään, että häntä hallitsee toinen henki kuin heitä." Huolimatta siitä käänteestä, jonka Stenbäck antaa asialle, lienee Holstin tekemä kuvaus oikeampi, sillä Vöyrin pappilassakin, jossa Östringin ympärillä oli samanmielisiä ystäviä, hän jätti jälkeensä muiston "kummallisen synkältä olennosta". Pääsyyinä tähän oli epäilemättä se, että Östring kantoi kalvavaa tautia rinnassaan. Perinnöllinen taipumus keuhkotautiin oli vähitellen kehittynyt niin, että Holstin sanojen mukaan "ainoakaan terve päivä ei enää paistanut hänen polulleen", ja että hän "sisimpään asti sielultaan järkytettynä ja murtunein ruumiinvoimin" suoritti mainitun kirjoituskokeen. Keskitalvella hänen tilansa paheni, ja maaliskuun alussa 1836 hän matkusti lääkäriinsä neuvosta Hämeenlinnaan, koska hänen rintansa siellä arveltiin paremmin voivan kestää kevään tuloa kuin Helsingissä. Stenbäck saattoi ystävänsä Hämeenlinnaan, missä tämä sai asunnon serkkunsa, tohtori Granlundin, luona, sekä palasi sitten pääkaupunkiin, huoli ja kaipaus sydämessä.

Tältä koettelemuksen ajalta on kolme kirjettä säilynyt. Ensimmäisestä, joka on kirjoitettu 31 p. tammikuuta 1836, näemme, että Stenbäck oli jäänyt joulunpyhiksi Helsinkiin eikä siis päivääkään ollut erossa Östringistä, jonka terveydentilasta kuitenkin ei mainita enemmän kuin edellisessäkään

kirjeessä. Muutoin on kirje tulvillaan rakkautta sisaria kohtaan, innostusta kulkemaan sitä parannuksen tietä, jonka herätys oli heille kaikille avannut, sekä neuvoja varsinkin pysymään Raamatussa ja Schartaun teoksissa, mutta karttamaan useimpia niistä hengellisistä kirjoista, joita aika vilisee täynnään. Toisesta, 13 p:ltä maaliskuuta, julkaisemme seuraavan otteen:

"Rakas Charlotte! Kun viimeksi kirjoitin Hämeenlinnasta, unohdin kiittää Teitä kirjeistänne. Oletteko jo saaneet kirjeen? Lähetin sen viime sunnuntaina tohtori Fahlanderin mukana, joka matkusti Vaasaan ja oli jättävä sen Rosenbergille. Muistutan Teitä vielä samasta, mitä siinä Teiltä Pyysin, nimittäin että kirjoitatte Östringille. Sain eilen kirjeen häneltä; hänen terveytensä ei ole parantunut eikä pahentunut, se ei ole voinutkaan tänä lyhyenä aikana. Mutta aivan yksinään hän on ja tarvitsisi kyllä osaaottavan ja rohkaisevan sanan. Tehkää vain mielikseni tässä asiassa ja kirjoittakaa hänelle ilman empimistä; jos hän muuten olisikin vieras Teille, niin tekeehän sairaus ja hauta meidät kaikki samanlaisiksi, ja kuka tahtoi silloin kieltäytyä lohduttamasta ja osaa ottamasta. Niin, ellei olisi mitään muuta syytä, niin onhan yksi kyllin suuri ja suurempi kuin mikään muu syy, että me Herran tähden olemme velvolliset auttamaan ja rohkaisemaan lähimmäistämme ja varsinkin sitä, joka haparoi eteenpäin samalla elämän tiellä, jota Jumala pitää avoinna meillekin. Jos Herra Jeesus on meille rakas, niin osoittakaamme rakkauttamme sillä, että meillä on rakkautta keskenämme ja että 'käymme sairaan tykönä' — antaen kaiken sen rohkaisun, lohdun ja avun, minkä voimme. Kuka tietää, mitä se voi aikaansaada? Kuka tietää, emmekö ilolla saisi havaita, että Jumala on antanut meidänkin tuoda apua ja rauhaa sairaalle sydämelle — emmekö mekin kerran saisi ylistää Jumalaa siitä, että Hän on nähnyt hyväksi käyttäa meitä aseena kädessään? Sanon sen, ei ainoastaan tähän asiaan nähden, vaan yleensä, että ellei Kristuksen rakkaus pakota meitä alati vaarinottamaan tilaisuutta tehdäksemme Hänen työtään ja löytäksemme parhaan riemumme sen käyttämisestä, ellei meillä ole keskinäistä rakkautta, ja varsinkin veljellistä rakkautta, niin meidän uskommekin on mitätön ja toivomme turha. — — — Luulen varmaan, että kirjoitatte, kirjoittakaa siis pian, mitä pikemmin sitä parempi, ainakin ennenkuin matkustatte Kuortaneelle. Toivotan Teille onnellista matkaa. Hoitakaa isää hyvin. Onko hän nyt ollut lukukinkereillä? Kunpa hän vain olisi ollut hyvästi vaetetettu. — [Sen jälkeen on puhe lähetetyistä kirjoista, Lauran nuoteista y.m.] — — Hämeenlinnassa ollessani Granlund tutki rintaani — ja hän sanoi, päinvastoin kuin mitä olin luullut ja luulen, ettei siinä ollut mitään vikaa; hän antoi minulle kuitenkin reseptin yskää vastaan, jota olen käyttänyt, ja luulen sen tehneen itselleni hyvin hyvää. — Herran kädessä on, salliiko Hän minun elää, niin suokoon Hän laupeutensa tähden, että myöskin palvelisin Häntä oikein ja empimättä — tehköön Hän minut siis vain kokonaan omakseen ja vahvistakoon ja tukekoon; suokoon että voisin olla vähin Hänen palvelijoistaan! Kuinka minä olen hidas ja laiminlyövä ja puolinainen; olen paljoa pahempi kuin luulette. — Olkoon Hän myöskin Östringin kanssa — auttakoon, ajakoon, pakottakoon, johtakoon häntä, nojautukoon armahtavasti hänen sairavuoteensa puoleen ja vuodattakoon rauhansa hänen ylitsensä. — Raskaalta tuntuu minusta useinkin näissä tyhjissä huoneissa, ja lukeminen sujuu huonommin. Rukoilkaamme hänen ja toistemme puolesta Jeesuksen nimeen! Laurisi."

J. K. [Seuraa terveisiä äidille tuhatkertaisesta ja kaikille muille erikseen luetellen.] "Pyydä Janneakin kirjoittamaan Östringille — hänen täytyy."

Siihen mielenahdistukseen, jota kirjeessä ilmaisee ajatuksen ainainen palaaminen sairaaseen ystävään, oli aihetta liiaksikin. Holsti kertoo näet: "Vaikk'ei Östringillä sairavuoteessaan ollut kärsittävästä mitään kovia ruumiillisia tuskia, kalvoivat kuitenkin syvät kärsimykset hänen sieluaan, ja ne kaksi kirjettä, jotka hän sieltä kirjoitti eräälle ystävälleen [Stenbäckille], osoittavat, että synkeys ja kuoleman katkeruus jo saarsi hänen henkeänsä. Maaliskuun 19 p:stä hän alkoi nopeasti heikontua. Siihen saakka hän oli pienemmin ja suuremmin keskeytyksin jatkanut lukujaan, mutta nyt hän sulki kaikki kirjat ja kiintyi ainoastaan Raamattuun, josta hän tuon tuostakin vuoteessansa maaten luki ääneensä itsekseen. Maaliskuun 22 p. aamulla kuultiin hänen siten lukevan ääneensä, mutta kun palvelija lyhyen hetkisen jälkeen meni huoneeseen kuulustamaan, oliko mitään tarpeen, oli vuoteessa ruumis, ja Östringiä ei enää ollut. Ihmissilmä ei ollut näkemässä hänen viimeistä taisteluaan. Pöydällä vuoteen ääressä oli avattuna 16 ja 17 luku Johanneksen evankeliumia. Siihen hän oli pysähtynyt. Näyttää kuin olisi kuolema näitä ihania, lempeitä rakkautta henkiviä lukuja lukiessa odottamatta kohdannut hänet ja ikäänkuin suutelolla irroittanut hänen kärsineen sielunsa iäiseen elämään. — Niin päättyivät Östringin päivät, ennenkuin hän vielä oli täyttänyt 23 vuotta." — Mitä kuolonsanoma merkitsi Stenbäckille, ei ole jäänyt hänen sydämensä salaisuudeksi. Maaliskuun 27 p. hän kirjoitti edellämainituista kirjeistä kolmannen, jonka otamme tähän kokonaan:

"Rakas isä! Hämmentyneenä, musertuneena ja sairain sydämin kirjoitan nämä sanat. Suurin suru on kohdannut minua, mitä elämässäni olen kokenut. Ainoa rakastettu ystäväni on kuollut. Keskiviikkona toi kirje tohtori Granlundilta Hämeenlinnasta tämän raskaan ja aivan odottamattoman sanoman. Hän kuoli tiistaina 22 p. aamulla. Edellisenä lauantaina olin vielä saanut häneltä pitkän kirjeen, ja silloin hän luuli olevansa entisellään. Ah, rakas isä, se on hirmuista. Olen yksin, ja mitä kaikkea olen menettänyt, en saata sanoin sanoa. En tahdokaan

sitä sanoa, ei kukaan ole saava tietää, mitä me olimme toisillemme: ainoastaan Jumala ja me itse sen tunnemme. Hänelle olen valittanut ja ilmaissut kaikki suruni. Nyt en tahdo enää surra, niinkuin ne, joilla ei ole mitään toivoa. Tie taivaaseen on Jumalan ystäville suora ja lyhyt. Hän itse on seisonut juuri tässä vierelläni ja pyyhkinyt kyynelet silmistäni. Mitä tulisi minusta, jollen Jeesuksen sydämellä saisi itkeä tuskaani ja jollei Hänen lohdutuksensa minua tukisi. Ellei minulla enää ole ketään ystävää, niin Hän on oleva ainoa; niin, en tahdo ketään muuta; niin lempeästi on Hänen kätensä levännyt, päälläni kaikessa murheessa, että en koskaan tahdo tilaani toiseksi muuttumaan. Sen vuoksi Hän katkaisee kaikki siteet sitoakseen sydämen sitä enemmän ainoastaan itseensä — ja enkö ole monasti rukoillut Häntä ottamaan itseltäni kaikki, että Hän yksinään ottaisi ja omistaisi koko sydämeni? Minä kiitän Häntä; minä saan kerran paremmalla ylistyksellä kiittää Häntä — ei Hän ole päästävä minua kädestään, ennenkuin Hän asettaa minut kunniansa istuimelle riemuunsa. Ylistys olkoon Hänelle — kiittäkää Häntä te minun kanssani, kiittäköön Häntä koko taivaan sotajoukko. Minusta on kuin himmeä raja tämän ja tulevaisen elämän välillä yhä kirkastuisi — minusta on kuin jo lepäisin Hänen rinnallaan samoinkuin ystäväni enkä enää muistaisi tämän maan murhetta, viheliäisyyttä ja rauhattomuutta. Niin, sielumme on oleva vapaa ja levollinen ja autuas, kun koko maan päällä ei ole ketään kehenkä turvautua, ei ketään kehenkä kiinnittää sydämensä, vaan ainoastaan Jumala, niinkuin kerran on oleva tuolla ylhäällä. Oi, kuinka mielellään sydän taipuu Herran ohjaukseen, ja kuinka mielellään antaa kaiken mennä menojaan, kun tietää, että Hän elää ja hallitsee, joka on lukenut hiuskarvamme. Tuhat kertaa tahtoisin antaa elämäni Hänen edestään, oi, jospa voisinkin tehdä jotakin Hänen palvelukseksi! — Nähkääs, isä, enkö minä olisi pysyvä ja säilyvä loppuun asti? Minun puolestani rukoilee Jeesus — minun puolestani rukoilee myöskin hän, joka oli minulle niin rakas. Olen tuntenut sen näinä päivinä, ettei häätä eikä tuskaa eikä mikään muu ole erottava minua Jumalan rakkaudesta, joka on Jeesuksessa Kristuksessa, ja se juuri on tämän murheen jumalallinen hedelmä: tulkoon nyt mitä suruja ja vastuksia hyvänsä, tiedän ennakoita, että Jumala niillä vain on kiinnittävä minut lähemmäksi itseään, ja kiitän Häntä niistä jo nyt. Niiden avulla Hän on opastava minua, Hän on lähettävä ne osoittaaksensa vain rakkautensa ja armonsa runsautta — kunnes minäkin paljon murheen kautta saan astua Hänen valtakuntansa rauhaan. Oi niin, en tahdo maallista hyvää turhamieliselle, häilyvälle sielulleni; jätän sen Herran käteen ja jätän sovittajani sydämen huomaa itseni kurittamisen ja rankaisemisen, että minäkin pelastuisin. Rukoilen Häntä tekemään päinvastoin kuin mitä tahdon ja toivon, etten koskaan kadottaisi rahtuakaan Hänen armostaan. Ja sen Hän tekee, se Hänen täytyy tehdä rakkautensa vuoksi meille kaikille. Hänen täytyy temmata pois kaikki, mikä estää ja sitoo ja kahlehtii meitä, että ei kenkään hukkuisi, ja siellä sallia meidän kaikkien langeta maahan ja rukoilla Häntä, joka istuu valtaistuimella iankaikkisesti. Siellä myös saamme tavata ystävämme milloinkaan enää eroamatta. — Kiitän isää sydämellisesti rahoista; aioin tässä kirjeessä pyytää, sillä minulla ei ole paljoa jäljellä ja juuri tähän aikaan on useita menoja. Jumala suokoon isälle runsaimman siunauksensa! Minä syleilen Teitä, syleilköön Teitä myös Jumala! Lauri."

Yhtä syvästi kuin tässä kirjeessä on Stenbäck ilmausunut surunsa runoelmassa "Eräs yö". Runoelman, joka on kauneimpia kirjallisuudessamme, hän kirjoitti muutamia päiviä myöhemmin, Hämeenlinnassa pidettyjen hautajaisten jälkeen, ja se ilmaisee aivan samaa mielialaa, niin että yksityiset sanat ja käänteetkin muistuttavat kirjettä. Samoinkuin hän hämmästyneenä, musertuneena aloittaa kirjeensä, seisoo hän haudan ääressä "musertuneena, jäykkänä ja äänettömänä". Sittenkuin hän oli itkenyt ja taistellut koko pitkän yön — ja tämä ystävän haudalla valvottu yö ei ole seipitettyä — tuli Jumala tuoden lohdutuksen, ja hän tuntee itsensä sovitetuksi, vapaaksi ja iloiseksi siinä tiedossa, että ystävä ei lepää mustassa haudassa, vaan ikuisen rakkauden povella. Samoinkuin hän kirjeessä kirjoittaa, että hän ei voi eikä tahdo sanoa mitä oli menettänyt, päättyy runoelma:

Och ingen människa förnam hans klagan,
Men i hans hjärta bodde, ljus och klar,
Den dyra bilden kvar.

[Eikä kukaan ihminen kuullut hänen valitustaan,
mutta hänen sydämessään asui valoisana ja kirkkaana
tallella tuo kallis kuva.]

"Tervehdyksessä Upsalalle" sanotaan, että se houkutteleva ääni, joka kutsuu runoilijaa meren taakse, teki:

Att hvarje vårfröjd blektes och
Min själ blef stor, blef allvarsam.

[Että kaikki kevään riemut vaalenivat

ja minun sieluni tuli suureksi, tuli vakavaksi.]

Se on vaikeampi ymmärtää, kuin että *suru* vaalentaa kevään riemun ja tekee ihmisen vakavaksi. Surun, joka vaikutti niin, tuotti Östringin kuolema Stenbäckille. Jos mikään oli omansa jyrkentämään eroa nykyisyyden ja entisyyden välillä, oli se kaiketi tämä suru, ja se on sen vuoksi otettava lukuun, kun koettaa selvittää itselleen, kuinka hänen sielunelämänsä kehittyi. Nyt voimme myöskin hyvin palata kirjoitukseen Östringistä, jossa Stenbäck ystävistä puhuessaan avaa oman sydämensä. Se on muutoin myöskin välttämätöntä tässä lopettaaksemme sen episodin runoilijan elämästä, jonka ystävyys Östringiin muodostaa.

Ensiksi hän sanoo, minkälainen tämä ystävyys oli: "Minä olin vainajaan mitä läheisimmässä suhteessa, ja hänen kallis muistonsa tuo mieleeni kaiken, mitä sydämellisessä tuttavuudessa ja veljellisessä yhdyselämässä on iloista, elähdyttävää ja suloista; mutta paljoa enemmän kuin inhimillinen ystävyys kiinnitti meitä toisiimme se suuri ja korkea asia, johon me molemmat heräävän ajatuksen innolla ja ensimmäisen rakkauden hehkulla antauduimme ja jossa me tahdoimme elämässä ja kuolemassa pysyä, nimittäin kristillisyyden, jonka Jumala armossaan teki meille yli kaiken tärkeäksi ja kalliiksi." Tästä ymmärrämme, että hän ei voinut olla oikaisematta Holstin esitystä, kun tämä, tosin hyvässä tarkoituksessa, mutta silti erehdyttävästi, oli tahtonut selittää Östringin herätyksen jonkunmoiseksi kehitysjaksoksi hänen filosofisessa mietiskelyssään. — "Kristillisyyden", sanoo Stenbäck, "ei ole olemassa mietiskelyjä varten, vaan — — ihmiset elävät tässä maailmassa yksinomaan ja oikeastaan *elääksensä* kristillisyyden, vaikka he alinomaan unohtavat Kristuksen suuren sanan: Se, joka tekee minun Isäni tahdon, hän — eikä kukaan muu — on *havaitseva*."

Tehtyään edelläolleen yleisen luonteenkuvauksen Stenbäck esittää pääpiirteet Östringin elämästä yliopistossa. Nuorena ylioppilaana hän joutui vähitellen siihen toimeentuloon, joutilaaseen elämään, johon niin moni koulun pakosta päästyään ymmärtämättömyydessään on antautunut korvaamattomaksi vahingokseen, jota sittemmin tuskin suurimmillakaan ponnistuksilla voi edes osaksi korjata. Hyvin moni hyvä kyky on auttamattomasti mennyt hukkaan, vaipunut kokonaan kelpaamattomaksi ja kykenemättömäksi tai vihdoin äärettömässä epätoivossa syöksynyt irstauteen ja paheisiin, siksi että ensimmäiset ylioppilasvuodet on uhrattu niin sanotun ylioppilasvapauden ja toverielämän nauttimiseen sekä siten laiminlyöty ylioppilaan ensimmäinen velvollisuus, vakava ja uuttera opiskelu. Jonkunmoinen ymmärryksen ja mielen aateluus pidätti tosin Östringiä ulkonaisista silminnähävistä paheista ja erheyksistä. Mutta hänen sielunsa kadotti paljon joustavuuttaan, ja autio mielenkylästä uhkasi vallata hänet. — Östringin sielun syvyydessä paloi salainen levottomuus, hämärä kaipaus, joka pakotti häntä kiihkolla ja jonkunmoisella epätoivon innolla antautumaan kaikkeen, mikä hänestä näytti voivan täyttää sitä tyhjyyttä, jota hän kantoi sisällään ja josta Jumalan kutsuva ja kehoittava ääni puhui hänelle, vaikk'ei hän sitä tietänyt tai ottanut siitä vaaria. — Tämän levottomuuden ajamana Östring turvautui runouden ja kirjallisuuden lukemiseen, velton laiskuuden tavalliseen pakopaikkaan ja surulliseen keinoon, joka on tärvellyt monta ihmistä. Sillä kohtuuton askaroiminen näissä asioissa on kaiketi enemmän kuin mikään muu omansa lamauttamaan ja eksyttämään sielua ja tekemään sen kelpaamattomaksi sekä maata että taivasta varten. — — Sittenkuin Östring oli enemmän perehtynyt akateemisiin oloihin, näytti harrastus osakuntaa kohtaan korporationina ja yhteisen ylevemmän hengen elvyttäminen sen piirissä tarjoavan alaa jalommalle pyrkimykselle ja ihanteelliselle innostukselle ja toiminnalle. Aatteessa kaikkia vallitsevasta ja elähdyttävästä yhteisyyden hengestä, yhteisestä suurenmoisesta yhteiskuntaelämästä ja kohoamisesta yläpuolelle yksityisiä pikku pyrintöjä ja pyyteitä oli niin paljon houkuttelevaa ja lupaavaa; ja kun tällä aatteella ei ollut suurempaa vaikutusala, kääntyi se osakuntalaitokseen ja sen uudistamiseen. Östring tarttui tavallisella levottomalla halullaan tähän aatteeseen, ja muutamat muut yhtyivät samaan harrastukseen ja kannustivat toisiansa eteenpäin. On varmaa, että ainakin muutamissa heistä tämä leimahtava innostus osakuntaelämään johtui lämpimästä halusta tyydyttää sielua, joka kaipasi jotakin jalompaa, ja syvästä tyytymättömyyden tunteesta omaa sisäistä ja ulkonaista asemaansa kohtaan. Mutta huolimatta kaikesta tästä täytyi, Stenbäckin mielestä, yrityksen, joka väkisin tahtoi ihanteittensa mukaan saada paremman hengen heräämään ja laskeutumaan osakuntaan, mennä myttyyn, koska ei itse seistä ainoalla totisella ja vakaalla pohjalla, koska ei ollut oppaana Jumalan henki, jota vailla kaikki uudistustyöt maailmassa ovat pelkkiä tuulentupia. — Kuitenkin oli Östring sisäisestä, voittamattomasta kyllästyisestä siihen löyhään ravintoon, jota runous tarjosi, johtunut filosofian tutkimiseen. Varsinkin vaikutti häneen Hegelin filosofian muoto, sen johdonmukaisuus ja dialektiikka, vähemmin sen sisällös. Kuitenkin esti häntä hänen osaksi luontainen, osaksi nuoruudelle kuuluva henkevytensä jäykistymästä Hegelin muodollisuuteen ja antautumasta sen järkkymättömän ja säännöllisen rautatien kuljettavaksi (rautatien ruumiille ja Hegelin filosofia hengelle — ne syntyivät samaan aikaan!). — Silloin sattui se tapaus, joka erotti Östringin joksikin aikaa yliopistosta.

Tähän saakka Östring oli tavallaan ollut kiintynyt niihin kolmeen harrastukseen, jotka pääasiallisesti vallitsivat aikaamme, nimittäin runouteen, politiikkaan ja tieteeseen, noihin mahtaviin kahleisiin, joihin useimmat niin sanotut sivistyneet ihmiset meidän päivinämmä ovat kietoutuneet. Yliopistosta

erotettuna hän näki Jumalan ihmeellisen johdatuksen kautta tulleen muuttetuksi toisiin oloihin. Ne siteet, jotka olivat häntä kahlehtineet, höltyivät; ne kauniskuoriset harrastukset, jotka olivat olleet hänen korkeimpansa ja parhaansa, alkoivat raueta kokoon ja hälvetä pois, mutta sisällinen tyhjiys ja levottomuus jäi jäljelle ja kävi sitä selvemmäksi; se sekava hurmio, jossa hän oli elänyt, alkoi kadota, ja hänen henkensä huomasi tuskalla olevansa vieras omalle itselleen. Hänen sekä ulkonainen että sisällinen tilansa johti nyt hänet omaan itseensä ja pakotti hänet katsomaan omaan sydämeensä. Ja mitä enemmän hän katsoi, sitä enemmän avautui hänelle uusi maailma, josta hän ei tähän saakka ollut tietänyt, ja uudessa valossa hän näki itsensä, suuntansa ja pyrintönsä. Hän havaitsi surulla ja vavistuksella, että hän oli erehtynyt koko elämän päämäärästä, jopa ettei hän vielä koskaan ollut sitä aavistanut, että ainoa ja oikea iäinen totuus oli hänelle kokonaan tuntematon ja ettei hän vielä ollut astunut askeltakaan sitä löytääkseen ja voittaakseen; että hän oli seurannut petollisia virvatulia ja niitä seuratessaan unohtanut kaikkien ihmisten ainoan suuren pääasian, etsiä Jumalaa ja hänen elävää tuntemistaan. Hän havaitsi, että samalla kuin hänen päänsä oli täynnä filosofisia mietiskelyjä, samalla kuin hänen sielunsa itsetyytyväisenä oli elävinään ainoastaan kauniissa, korkeissa ja jaloissa harrastuksissa, synti yhä asui hänen sydämessään järkkymättömänä ja esteettömänä erottaen hänet kauaksi Luojastaan ja Jumalastaan, että synti hänessä kuitenkin oli murtamaton, ja hän eli kuin voimaton vanki sen vallassa. Mutta hänen omassatunnossaan kuului voittavalla voimalla Jumalan ääni: Olkaat pyhät niinkuin minä olen pyhä; ellei joku uudestisynty — —, ellette käänny ja tule niinkuin lapset, ei teidän pidä taivaan valtakuntaan sisälle tuleman. Nyt oli kirves pantu puun juurelle, ja kaikki valekangastukset katosivat, mutta Herra yksin puhui: tee parannus, tai minä lyön sinut maahan! Tämä on *herätys*, ja ken ei sitä ole kokenut, ei ole vielä astunut ensimmäistä askelta sillä tiellä, joka vie elämään. — — Tässä ei filosofiolla ollut mitään osaa, ja Jumalan armo oli liian syvästi ja perinpohjaisesti ottanut Östringin valtaansa, jotta hän olisi voinut joutua tuohon, ei harvinaiseen, erehdykseen sovitella filosofiaa ja kristillisyyttä yhteen, rakentaa itselleen filosofinen kristillisyyden ja tyytyä siihen. Raamattu tuli hänen lähteekseen, hänen valokseen ja johtajakseen, tähdeksi, jota hän yksistään tahtoi seurata. Luonnollisesti täytyi sen syvän musertumisen, sen olennonpohjaisen uudistuksen, jonka alaiseksi Östring nyt joutui, kuvastua myöskin hänen kirjeissään; sillä ei kukaan kaiketi luulottele, että sellainen muutos saattaa tapahtua ilman tuskaa ja ristiriitaa sielun syvyydessä tai että se suru, joka ihmiselämässä on syvin, synnin suru, voi olla aivan löyhä ja tuulessa häilyvä. — Siten hän palasi yliopistoon kaikissa suhteissa toisena ihmisenä kuin minä hän sieltä oli lähtenyt. Ne monet siteet, jotka häntä ennen olivat kiinnittäneet, olivat katkenneet, ja hän seisoj vapaana ainoastaan Jumala yläpuolellaan ja kanssaan ja kutsumuksensa ahdas piiri ympärillään. Onnellinen se, joka on löytänyt suuren, totisen, pyhän yksinkertaisuuden, uskon yksinkertaisen silmän! — Kaikki herätti toivoa, että hänestä kerran oli tuleva voimakas ja oikeamielinen puolusmies Kristuksen asialle. Mutta Jumalan viisaus oli päättänyt toisin. Tuskin olivat hänen silmänsä auenneet elämän valoa näkemään, kun Herra otti hänet pois taivaan kirkkaaseen valoon. Hän etsi palavalla halulla Jumalan armoa, hän löysi sen ja kuoli. Onnellinen hän!

* * * * *

Olemme esittäneet Stenbäckin kuvauksen paljon lyhennettynä, mutta kuitenkin niin, että hänen omia sanojaan on käytetty. Tähdellistä on, että miltei kaikki, mitä hän sanoo ystävästään, soveltuu häneen itseensä. Hänkin oli elänyt tuota iloista ja vapaata ylioppilaselämää, jota hän niin ankarasti tuomitsee (eräässä kirjeessä Skarstedtille 14 p. jouluk. 1840 hän puhuu "hukatuista" Upsalan vuosistaan); hänkin oli, ja varmaankin innostuneemmin kuin Östring, syventynyt kaunokirjalliseen lukemiseen, joka hänen silmissään nyt on vain turmion välikappale; hänkin oli harrastanut osakuntaelämän kohottamista ja erotiuksen johdosta käsi kädessä Östringin kanssa käynyt läpi herätyksen murroksen, sen tuskaiset taistelut ja vapauttavan riemun, ja vihdoinkin hän näyttää samalla kertaa valinneen uskonnonopettajan kutsumuksen, päättäen kirjeestä, jonka hän ystävänsä kuoltua kirjoitti isälleen ja jossa hän huokaa ja rukoilee, että voisi jotakin tehdä Herransa palveluksessa. [Helsingfors Morgonbladissa 1838, n:o 3, on kirjoitus "Reflexioner öfver Prestaämbetet (Ur en aflidens papper)", joka tietääksemme on ainoa julkaistu näyte Östringin tavasta ajatella ja kirjoittaa. Tämä todennäköisesti Stenbäckin antama kirjoitus on tehty herätyksen jälkeen, ja sen kokoonpuserrettu filosofinen tyyli on merkkillisenä vastakohtana ystävän välittömälle esitystavalle.]

Taustanaan se sielunkehitys, jota Stenbäck täten on kuvannut, tulevat runoelmat sellaiset kuin "*Öisiä säveliä*" ymmärrettäviksi, ne tulevat meille leimuaviksi soihtuiksi, jotka luovat räikeitä valonvivahtuksia tuohon katkeraan, tuskaiseen, yöllisessä yksinäisyydessä käytyyn taisteluun, joka yhä uudistuneena jatkui, "kunnes Luoja toi lohdun" ja rauhan "soinnut" virisivät soimaan huomenessa. Runoelmaa "*Katumus*" pidämme, kuten jo on mainittu, vanhimpana "Öisistä sävelistä". Sitä mielipidettä ei puolusta ainoastaan se, että runoelma on aikaisemmin painettu, vaan vielä enemmän, että se "Tidningar i andliga ämnen" lehdessä esiintyy hyvin paljon muunneltuna siinä tarkoituksessa, että se lehden ohjelman mukaan olisi yleiskristillinen ja kansanomainen.

[Lehdessä runoelma kuuluu seuraavasti:

Låt upp, låt upp! Är jag förkastad vorden
Ifrån de fulltbesatta nattvardsborden?
Barmhärtige, är Du min Gud ej mer?
Hör Du mig ej, när jag med suckan ber?
Ja, jag har syndat, mycket har jag brutit;
Din helga nåd den har jag själf förskjutit.
Ett mörkt och dystert djup mitt hjärta är,
Och endast synd och otro härska där.

Ack, utan Gud hvad är allt lif på jorden? —
Ett dödens barn och domens är jag vorden;
För mig finns intet hopp i dödens stund,
För mig finns intet hopp på jordens rund.

Jag nedtryckt är och mina tårar rinna,
Men ingen tröstare kan här jag finna.
O, sluter äfven Du din famn för mig?
Ja väl, ja väl; — föraktat har jag Dig.

Där sitter Du och i din bok Du skrifver,
Rättfärdige, hvad jag mot Dig bedrifver,
Tills måttet fylles, tills Du stöter bort
Förbrytarn från ditt anlet innan kort.

Hvart skall jag fly? Jag kan ej Herren bida,
Hans helga vrede kan jag icke lida.
Hvart skall jag fly? — O, måste jag alltså
I mina synder dö och domen få?

Allt hvad mig fordom glädt, mig öfvergifver;
Hvad mig en vinning var, till stoft det blifver.
En blottad brottsling står för Herren jag
Och hör min dom ifrån Hans helga lag. —

O Gud, dock var i mina första dagar
Med mig din frid, som alla moln förjagar.
Då var din milda engel jämt mig när,
Och Herren Jesus var mig känd och kär.

O Jesus, Du min barndomsvän, förbarma
Dig öfver mig förtappade och arma!
Kan Du din fiende förlossa än
Och gifva din förspillda nåd igen?

O Du, som kom att syndens skuld borttaga!
O Du, som är så mäktig i de svaga,
För mig igenom helvete oeh död,
Men för mig blott till Dig, ur synd och nöd!

Så ond jag är, vill jag ditt kors omsluta;
Du skall mig ej, Du kan mig ej förskjuta.
Jag ångerns bittra tår vill gråta här,
Att jag för evigt ej må gråta där.

Avaja! avaja! Olenko hyljätyksi jäänyt
täysinäisiltä ehtoollispöydiltä?
Isä laupias, etkö enää ole minun Jumalani?
Etkö minua kuule, kun huokaan ja rukoilen?

Niin, olen syntiä tehnyt, paljon olen rikkonut;
Sinun pyhästä armostasi olen itse luopunut.
Pimeä ja synkkä syvyys on minun sydämeni,
ja ainoastaan synti ja epäusko vallitsee siellä.

Ah, Jumalatta mitä on kaikki elämä maan päällä? —
Kuoleman ja tuomion lapsi on minusta tullut;
minulla ei ole mitään toivoa kuoleman hetkellä,
minulla ei ole mitään toivoa koko maan piirissä.

Minä olen masentunut, ja kyyneleni vuotaa,
mutta ketään lohduttajaa en voi löytää täällä.
Oi, suljetko Sinäkin sylisi minulta?
Niin, niin; — olen Sinua ylenkatsonut.

Siellä Sinä istut ja kirjoitat kirjaasi,
Vanhurskas, mitä teen Sinua vastaan,
kunnes mitta täyttyy, kunnes sysäät pois
rikkojan kasvojesi edestä ennen pitkää.

Minne pakenen? En voi odottaa Herraa,
en voi kestää hänen pyhää vihaansa.
Minne pakenen? — Oi, täytyykö minun siis
synteihini kuolla ja saada tuomio?

Kaikki entiset iloni jättävät minut;
mikä minulle oli voitto, muuttuu tomuksi.
Paljastettuna pahantekijänä seison Herran edessä
ja kuulen tuomioni Hänen pyhästä laistaan. —

Oi Jumala, olihan ensimmäisinä eloni päivinä minun kanssani
Sinun rauhasi, joka karkoittaa kaikki pilvet.
Silloin oli Sinun lempeä enkelisi alati lähelläni,
ja Herra Jeesus oli minulle tuttu ja rakas.

Oi Jeesus, lapsuudenystäväni,
armahda minua kadotettua ja kurjaa!
Voitko vielä vihollisesi lunastaa
ja antaa menetetyn armosi jälleen?

Oi Sinä, joka tulit pois ottamaan synnin synn!
Sinä, joka olet niin väkevä heikoissa,
johdata minut kautta helvetin ja kuolon,
mutta johdata minut ainoastaan Sinun tykösi synnistä ja ahdistuksesta!

Kaiken pahuuteni pauloissa tahdon halata Sinun ristiäsi;
Sinä et tahdo, Sinä et voi minua hyljätä.
Tahdon itkeä täällä katumuksen katkeria kyyneliä,
etten siellä itkisi iankaikkisesti.

Viimeisen edellinen stroofi oli eräässä porvoolaisessa sanomalehdessä esiintyvän "Tidningar i andliga ämnen" lehden arvostelijan mielestä harhaoppinen, koska muka ainoastaan *yksi* on astunut alas helvettiin ja palannut sieltä. C. G. von Essen, joka H. M:ssä (1838, n:o 52-53) vastaa lehteä vastaan tehtyihin muistutuksiin, osoittaa, kuinka Stenbäckin sanat täydellisesti pitävät yhtä Raamatussa ja Lutherilla tavattavien lauseiden kanssa omantunnon kalvavasta tuskasta.]

Tullakseen moisen käsittelyn alaiseksi täytyi runoelman olla ennen kirjoitettu, s.o. otaksuttavasti syntynyt v. 1835. Lisäksi voi mainita, että se muistuttaa "ehtoollisrukouksia", joiden aika silloin, kuten tiedämme, uudestaan kirkastui runoilijan sisäiselle katseelle. Kaiketi tätä aikaa, jollei itse lapsuusvuosia, ajatellen hän laulaa:

Dock var med mig i mina första dagar
Guds frid, som alla syndens moln förjagar,
Då var hans goda engel jämt mig när,
Och Herren Jesus var mig känd och kär.

[Olihan kuitenkin ensimmäisinä eloni päivinä minun kanssani
Jumalan rauha, joka karkoittaa kaikki synnin pilvet,
silloin oli hänen hyvä enkelinsä alati lähelläni,
ja Herra Jeesus oli minulle tuttu ja rakas.]

Muutoin havaitaan tässä tunteenpurkauksessa se persoonallinen piirre (joka runon muunnelmassa on kokonaan hävinnyt), että hän sen tuskan alaisena, jonka synnintunto hänelle tuotti, heti toisessa stroofissa tuomitsee runoutensa:

Mot Gud, mot Gud jag hvarje stund har brutit,
Hans helga nåd med hat jag själf förskjutit,
Af diktens drömmar full min arma själ

Låg utan Gud och fann ändock sig väl.

[Jumalaa, Jumalaa vastaan olen rikkonut joka hetki,
Hänen pyhän armonsa olen itse vihalla hyljännyt,
täynnä runon haaveita oli poloinen sieluni
ilman Jumalaa ja viihtyi kuitenkin hyvin.]

Kahta voimakkaampana palautuu tämä piirre runoelmassa *"Huokaus"*, joka on persoonallisin koko tässä ryhmässä. Se on varmaankin kirjoitettu Helsingissä ja hyvin todennäköisesti jonkun aikaa Östringin kuoleman jälkeen. Kun runoilija aloittaa:

Hur mörkt är allt i detta dödens hus!

[Kuinka synkkää on kaikki tässä kuolon kodissa!]

niin voi siinä, syrjäyttämättä symbolisuutta, aavistaa tyhjyyden tunnetta siinä kodissa, joka ennen oli ollut yhteinen hänelle ja hänen ystävälleen, ja kun hän

— vandrar irrande förutan frid,
En bleknad skugga från en bättre tid,

[vaeltaa eksyksissä rauhatonna,
vaalenneena varjona paremmilta päiviltä,]

sekä ivallisesti puhuu, kuinka kiusattu, kaikille ymmärtämätön kulkija häiritsee ihmisten pikku elämää,

— — — lilla lif, det lugna,
Han skrämmer deras glädjes gälla ljud:
Ha, mänskobarn, det är visst hårdt, vid Gud!

[— — — rauhallista pikku elämää, hän säikyttää pois heidän riemunsa raiut; haa,
ihmislapset, onhan se kovaa, Herra nähköön!]

niin se voi vain tarkoittaa hänen yksinäisyyttään keskellä kaupungin vilinää ja toverien seuraa, kun kuolema ja synninsuru yhtäikaa peittivät hänet varjoonsa. Sitten hän luo tämän katkeransuloisen silmäyksen entisyyteen:

O, hvarför svällde någonsin mitt bröst
Af stora aningar, af ljuf förtjusning?
Hvi har jag lyssnat gladt till sångens röst?
Hvi har mitt druckna öga af dess ljusning,
Med glad, oändlig kärlek, sett en stråle
Förklara hjärtats djup och jordens rund,
En stund! ack! blott en kort bevingad stund?

Den strålen innerst i min själ dock gick,
Den var mitt lif i de försvunna åren;
Och lifvet öppet för min fria blick
Låg som ett solglänst blomsterfält om våren.

[Oi, miksi paisuttivatkaan rintaani konsanaan suuret aavistukset, suloinen hurmaus? Miksi olen riemuin kuunnellut laulun ääntä? Miksi on päihtynyt katseeni iloisella, äärettömällä rakkaudella nähnyt säteen kirkastavan sydämen syvyyden ja maan piirin, hetkisen aikaa, ah, vain lyhyen, lentävän hetken!

Tuo säde kuitenkin kulki sieluni sisimpään, se oli elämäni noina menneinä vuosina; ja avoimena oli elämä vapaalle katseelleni kuin kevään kukkaketo päivän kultaamana.]

Mutta nyt on yö peittänyt kaiken tämän ihanuuden, sydämen maailma on autio ja tallattu kuin tyhjäksi ryöstetty pyhäkkö. Jos vielä joskus väikkyy sielun silmien ohitse kuva niin taivaallinen kuin entisinä päivinä, niin se on vain virvavalo, langennut enkeli, joka valittaa ikäväänsä: runoilija on tullut mykäksi ja synkäksi. — Ja sitten hän jatkaa kysyen:

O, fattigdom i min förbrända själ,
Där kalla lik af forna fröjder sofva!

[Oi kolkko köyhyys palaneessa sielussani,
missä entisten riemujen kylmät ruumiit nukkuvat!]

onko tämä raskas kuorma pahain henkien lahja vai korkeudesta lähetetty rangaistus, joka on kärsivällisesti kannettava ja kestettävä? Kärsivällisyyttä ajatellessa kuohahtaa hänen mielensä:

Ack, tålamod! platt intet eger jag
Af denna dygd, som jag har hört dem prisa.
Jag vill ej domnad lefva lifvets dag
Med tålamodets tunga tröst till lisa;
Jag kan ej se af all min vår, som glänste,
Blott detta murkna, mörka minne qvar
Och denna oro, som ett mål ej har.

[Ah, kärsivällisyys! ei rahtuakaan ole minulla tätä hyvettä, jota olen kuullut heidän kiittävän. En tahdo elää horroksessa eloni päivää kärsivällisyyden raskas lohtu hoivanani; en saata nähdä kaiken kevääni loistosta tähteenä vain tätä lahoa, mustaa muistoa ja tätä levottomuutta, jolla ei ole päämäärää.]

Tähän epätoivoiseen, uhmansekaiseen tuskaan ei vielä piikoita mitään lohtua, ja runoilija pitää sitä vain toivon ilveenä, että

Dock stundom bilden af den man, som brinner
Af qval i bitter kamp och dolda strider,
Till dess han fri, försonad breder ut
Sitt inres rikedom med fröjd till slut.

[Ikäänkuin ukkospilven salama toki toisinaan välähtää kuva miehestä, joka palaa tuiman tuskan ja salaisten taistelujen liekissä, kunnes hän vapaana, sovitettuna vihdoinkin riemuiten levittää näkyviin sisäisen rikkautensa.]

Se on: sielunsa silmillä hän näkee itsensä kamppailevan pyrkien vapauteen ja sovitukseen.

Kuinka muuttunut onkaan mieliala seuraavassa runoelmassa "*Murheelle*". Intohimo ja uhma ovat kadonneet, ja vaikka pahat henget vielä vaivaavat runoilijaa, näyttää tuska tyyntyneeltä. Kuinka hän äsken onkin tuominnut runoutta, ei hänen mielikuvituksensa koskaan ole luonut suurenmoisempaa kuvaa kuin tässä yön kalpeasta sisaresta, lempeästä murheesta, jonka luota hän etsii rauhaa.

Den dunkelblåa slöjan upp du slår,
Och kronan glänser i ditt mörka hår;
Men hög och huld du räcker ut din hand
Och vinkar vänligt till ditt stilla land,
O milda moder sorg.

[Sinä nostat hämäränsinisen huntusi, ja kruunu kiiltää tummilla suortuvillasi; mutta korkeana ja lempeänä sinä ojennat kätesi ja viittaat ystävällisesti hiljaiseen maahasi, oi lempeä emo murhe.]

Kuka hän on, tämä murheen hengetär? Se ei ole ainoastaan ystävien kuoleman tuottama murhe, ei myöskään pelkkä synnin suru, "joka on syvin ihmiselämässä", yksilöllisesti käsitettynä, vaan synnin suru niin laajentuneena, että se käsittää koko maisen elämän tuskan, josta jokainen ihmislapsi saa osansa. Siksi runoilija kysyy saattajattareltaan:

Är du ej jordelifvets drottning, är
Du tröstande hvart brustet hjärta när?
Har du ej redan vid min vagga stått
Och sjungit sången om min lefnads lott,
O milda moder sorg?

[Etkö ole maisen elämän kuningatar, oletko
läsnä lohduttamassa jokaista särkynyttä sydäntä?
Etkö jo seisonut kehtoni ääressä
ja laulanut laulua eloni kohtalosta,
oi lempeä emo murhe?]

Kysyessään hän huomaa taivaallisen loiston ympäröivän hänen kasvojaan, ja samalla hän puhkeaa sanomaan:

Ha, för mitt öga brister sönder skyn;
Hvad ljusa världar öppnas för min syn!
Hvad evigt hopp igenom detta bröst

Far som en blyxt med ljus och ljufilig tröst,
O milda moder sorg!

[Haa, silmäni edestä hajoaa pilvi;
mitä valoisia maailmoita aukeaa katseelleni!
Mikä iäinen toivo tunkee kautta rintani
kuin salama tuoden valon ja ihanan lohdutuksen,
oi lempeä emo murhe!]

Ja loppustroofissa näemme murheen hengettären puhtaana ja kirkkaana kohoavan lumivalkeisiin siivin ja vievän kärsivän valon maahan.

Runoelma "*Juomingit*", ainoa, joka tähän saakka vielä on mainitsematta ja joka aloittaa sikermän "Öisiä säveliä", on epäilemättä myöhemmin kirjoitettu kuin yksikään muista. On luultavaa, että Stenbäck kirjoitti sen vasta silloin, kun hän järjesti nuo eri aikoina sepitetty runoelmat ja antoi niille yhteisen nimen. Yhtä syvältä runoilijan sisimmästä kuin muut laulut soivat, yhtä vähän on "Juomingeilla" tekemistä hänen persoonallisen elämänsä kanssa. Että hän ylioppilasaikanaan on nähnyt jotakin siinä kuvaamastaan todellisuudesta, on tosin epäilemätöntä, mutta se ei estä Esseniä olemasta oikeassa vakuuttaessaan, että Stenbäck ei koskaan ottanut osaa moisiin juominkeihin. Hän ei luultavasti koskaan olisi kirjoittanut runoelmaa, jollei hän olisi tahtonut saada taiteellisesti luontevaan asuun runosikermää, jonka hän oli päättänyt jättää kilpikirjoituksena osakunnalle. Topeliuksen päiväkirjan mukaan (osakunnan pöytäkirjat 18 p:stä huhtik. 1836 20 p:ään maalisk. 1839 ovat hukuneet) tiedämme, että se tapahtui syyslukukaudella 1836 ja että Stenbäck sai suuren palkinnon, kuusi tukaattia, joka silloin ensi kerran tuli käytäntöön. Kuraattori Nervander avasi lukukausijuhlan 11 p. marrask. mainitsemalla tämän. Samana iltana luettiin runoelmat julki ja "saavuttivat yleistä suosiota". Tuskinpa lienee mikään ylioppilasosakunta antanut palkintoa suurempiarvoisista runoelmista mitä sekä sisällykseen että muotoon tulee.

* * * * *

Syyslukukaudella 1835 saa turhaan hakea Stenbäckin nimeä osakunnan pöytäkirjoista samoin kuin hänen nimimerkkiään Helsingfors Morgonbladista. Paremmalla menestyksellä se tapahtuu v. 1836. Näemme, että hän kävi kokouksissa ja nautti toveriensa luottamusta, mutta samalla, ettei hänellä enää ollut halua tehdä ehdotuksia suuntaan tai toiseen. Kevätlukukaudeksi oli Nervander palannut monivuotiselta ulkomaanmatkaltaan ja luopunut kuraattoritoimestaan. Tämän johdosta osakunta toimitti kuraattorinvaalinsa 9 p. helmikuuta, ja Runeberg valittiin miltei yksimielisesti. "Osakunnan jäsenet, iloissaan tästä äänestyksen tuloksesta, jonka kautta sekä kotimaassa että sen ulkopuolella kuuluisa nimi oli tullut osakunnan ensimmäiseksi, valitsivat heti lähetystön, jonka jäseniä olivat Stenbäck, M. A. Castrén, Topelius ja O. Heikel", esittämään osakunnan nöyrän pyynnön, että Runeberg vastaanottaisi toimen. Lähetystön jäsenet viettivät koko illan tämän luona hauskassa keskustelussa, mutta palasivat tuoden kieltävän vastauksen. [Vrt. *Strömborg*, J. L. Runeberg, III, s. 354.] Sitten Nervander suostui toistaiseksi olemaan kuraattorina. Helmikuun 19 p. valittiin Stenbäck komiteaan, jonka toimenä oli määrätä kirjaostoja osakunnan kirjastoon, jota paitsi inspehtori valitsi hänet samassa kokouksessa esiintymään auktorina eräässä väittelyharjoituksessa; 12 p:nä huhtikuuta taas "ehdotettiin, että osakunnan tulisi juhllallisella tavalla viettää manallemenneen toivehikkaan ja arvossapidetyn jäsenensä, J. J. Östringin muistoa" — asia lykättiin seuraavaan kokoukseen, eikä tiedetä mikä tuli päätökseksi, kun pöytäkirjat puuttuvat; luultavaa on, että Stenbäck ei ollut poissa kysymystä käsiteltäessä. Jos lisäksi vielä Topeliuksen päiväkirjan mukaan mainitaan, että Stenbäck syyslukukaudellakin esiintyi opponenttina eräässä väittelyssä, sekä muistetaan, että hän molempina lukukausina otti osaa kirjalliseen kilpailuun, niin on esitetty kyliksi todisteita siitä, että Stenbäck ei vielä ollut vetäytynyt osakuntaelämästä pois. Luvun alussa siteerattujen Topeliuksen sanain täytyy siis tarkoittaa tuttavallisempaa toverielämää, johon hän ei enää voinut ottaa osaa.

Helsingfors Morgonbladissa tavataan nimimerkki S. koko vuonna 1836 vain yhden kerran, nimittäin runoelmassa "Margerithan usko", josta jo on ollut puhe. Kuitenkin on lehdessä muitakin avustuksia Stenbäckin kynästä. N:ossa 31 (29 p. huhtik.) on siten jo alumpana kirjaa mainittu runoelma "Lemmikki" (Förgät mig ej), kirjoitettu kesällä 1830, mutta nimimerkillä *Ö—g*. Tämä nimimerkki johtaa ajatuksen Östringin nimeen, mutta miksi runoilija olisi merkinnyt runoelman sillä tavoin? Lähimpänä selityksenä näyttää olevan, että Östring olisi vaikuttanut sen syntyyn — mutta miten? sitä ei kukaan enää voine sanoa. Että Stenbäck itse on sepittänyt runoelman, sen todistaa sekä alkuperäinen käsikirjoitus että sen ottaminen runokokoelmaan. Kenties nimimerkki merkitsee aivan yksinkertaisesti: Österbottning. Sitten tapaamme n:ossa 46 (27 p. kesäk.) ne sanat, jotka Stenbäck oli kirjoittanut sen vuoden maisteripromotionin kantaatiksi. Ne eivät olleet kuitenkaan runoilijan lehdelle jättämät, vaan kuuluvat kertomukseen seppelöimisjuhlasta. Tämä uskonnollinen tilapäärunoelma, joka sai sijan vasta runoelmien toisessa painoksessa, on siitä huolimatta täysin Stenbäckin kanteleen arvoinen, eikä voi oikein ymmärtää, miksi hän epäröi julkaista sitä. Sisällykseen katsoen ansaitsee huomata, että hän

kaksivärssyisessä koraalissa asettaa laakeriseppeleen ja Kristuksen orjantappurakruunun vastatusten — vastakohta, joka vähäisellä muutoksella kerran oli liikuttavasti palautuva hänen sielunsa silmiin. Edelleen on n:ossa 68 (12 p. syysk.) Uhlandin runoelman käännös "Den Natlige Riddarn", nimimerkillä **. Stenbäckin tekemäksi todistaa käännöksen vertailu runokokoelmassa olevaan, mutta miksi hän taas tahtoi vetäytyä piiloon? Näyttää miltei siltä, kuin hän nyt olisi aristellut esiintyä julkisesti runoilijana. Vihdoin tunnemme Stenbäckin käden eräessä nimimerkittömässä, lähetetyssä kirjoituksessa "Bref till en vän", n:ossa 90 (28 p. marrask.). Se on lausunto "uskonnollisista romaaneista", niin Stenbäckin muuttunutta käsityskantaa kuvaava, ettemme voi olla ottamatta sitä tähän. Kuka tuo ystävä on, on vaikea sanoa, sillä ainoa, jonka kanssa hän tietävästi tähän aikaan vaihtoi kirjeitä, C. G. von Essen, oli mielipiteiltään yhtä ankara kuin Stenbäck eikä varmaankaan tarvinnut varoitusta romaanien lukemisesta. Kenties kirje ei laisinkaan ole kirjoitettu yksityiselle henkilölle, vaan on kirjemuoto valittu vain tekemään esityksen elävämmäksi ja avomielisemmäksi.

Uskonnollisista romaaneista.

Olet siis lukenut "Qvinnorna", ["Qvinnorna" samoin kuin "Vännerna" oli äskettäin ilmestyneitä (edellinen 1836, jälkimmäinen 1835) romaaneja, ja niiden tekijä oli "författarinna till Cousinerna", s.o. vapaaherratar Sofie von Knorring, jonka 40-luvun alkuun asti onnistui säilyttää salanimensä. Hänen romaaninsa, jotka yleisön suosiossa kilpailivat Fredrika Bremerin kirjain kanssa, olivat todellisuudenmukaisempia, vähemmin ihanteellisia kuin suomalaissyntyisen kirjailijattaren eivätkä suinkaan tunnettuja erityisestä uskonnollisesta tendenssistä. J. V. Snellman, joka Ruotsissa ollessaan tutustui vapaaherratar v. Knorringiin, on "Ruotsalaisissa varjokuvissaan" julkaissut kuvauksen tästä tavattoman sivistyneestä ja kokemusrikkaasta naisesta ja hänen romaaneistaan.] sinäkin! Huomaan selvästi, että tämä teos lähinnä on virittänyt ylistyksesi uusimmasta ruotsalaisesta romaanikirjallisuudesta ja sen uskonnollisesta suunnasta, sinun siihen perustuvat toiveesi ihmiskunnan jatkuvasta sivistyksestä y.m., mitä kaikkea kevyt mielikuvituksesi ja oivallinen haaveilukykyisi kultaisin värein on eteesi kuvannut. — Tuo ihastus ja nuo toiveet — kauniita ne ovat tosin ja hyviä, lapsellisen hyviä, mutta voi, veli, pelkkiä tuulentupia! Kuinka pahoille mielin oletkaan tuleva, kun kerran näet tuon ihanan rakennuksen pirstojen lentävän tuulessa sinne tänne, ja kuinka kodittomaksi, jollet ole rakentanut varmemmalle pohjalle! Olen nyt täydellä todella istuutunut sysäämään kauniin järjestelmäsi kumoon. Voisinpa vain tehdä sen miten kuten järjestelmällisesti! Mutta mitä levottomuuteni ei salli minun tehdä perin pohjin, siinä saat tyytyä vain viittauksiin, saat itse ajatella loput.

Sinusta on siis se uskonnollinen suunta, jota "Vännerna", "Qvinnorna" y.m. romaaneja-lukevan yleisön helmalapset ilmaisevat, voitto, ei ainoastaan sille kirjallisuuden haaralle, mihin ne kuuluvat, vaan koko lukevalle yleisölle — sanalla sanoen: sinusta se on tähdellinen ajan merkki.

Voivatko romaanit ylipäänsä edistää totista sivistystä, sanan korkeimmassa ja olennaisimmassa merkityksessä, todellista uskonnollista parannusta, on ensinnäkin asia, jota kovin epäilen. "Suurin voitto, minkä perkele on saavuttanut, oli se, kun hän näki ensimmäisen romaanin tulevan painosta" — on joku sanonut, en muista kuka. Minun täytyy alkaa tällä ankaralla lauseella perustaakseni siihen sen väitteen, että paremmat niistä, eli ne, joita tavallisesti sanotaan *hyviksi romaaneiksi*, sisältävät turmelusta ainoastaan vähäisemmän määrän — väitteen, jota en nyt ennätä riittävästi perustella, mutta jonka totuuden kuitenkin lienet havaitseva, jos antaudut oikein selvästi ajattelemaan tarkoitustamme ihmisenä, kykenemättömyyttämme sitä täyttämään ja tietä, *ainoa* tietä, joka voi tehdä meidät kelpoiksi siihen: sovituksen tietä ja Raamatussa viitoitettua autuuden järjestystä. — "Katsot asiaa liian ankaralta kannalta!" kuulen jo sinun huudahtavan. Mutta niin ankarastihan meidän on sitä katsominen, kun on kysymys sellaisesta sivistyksestä, mitä tässä tarkoitamme. Ja kun sitä paitsi otat lukuun sen ajan ja sen halun kaiken paremman ja terveellisemmän ravinnon nauttimiseen, minkä tämä keveä ruoka — romaaninlukeminen — riistää, niin suostunet kai piankin tähän ankaraan väitteeseen, jota en millään muotoa tahdo peruuttaa.

Mutta palataksemme *uskonnollisiin romaaneihin* on kysymys: voivatko *nekin* olla vahingollisia, kun ne ilmaisevat *totista* uskonnollista henkeä? En epäröi vastata tähän kysymykseen kuivasti vain: niin kyllä — mikäli henki *voi* olla tosi, olematta silti elämääntava henki. Elämääntavan en katso sen hengen olevan, joka hetkeksi herättää parempia tunteita, jopa hyviä päätöksiäkin, joka kehoittaa kieltäytymiseen, sovinnollisuuteen, ihmisrakkauteen, rakkauteen ja luottamukseen Jumalaa kohtaan y.m., mikä kaikki on itsessään hyvää ja jumalallisen lain mukaista, mutta mikä ei kuitenkaan ikinä voi kestää, niin pian kuin se — sanalla sanoen — ei lähde ainoastaan oikeasta perustuksesta, *uskon* perustuksesta. Elämääntava on siksi ainoastaan se henki, joka vie tähän perustukseen; joka kuolettaa koko entisen vale-elämän ja osoittaa meille, että aina siihen saakka olemme vaeltaneet turmion tiellä. Ennenkuin jyvä mätäneee maassa, ei se saata kehittyä ja nousta uuteen eloon, ihanampaan eloon. — Totisesti elämääntava ei siis se henki voi olla, joka ei samalla ole perinpohjaisesti *opettava*. Haaveksiva elämä on kaikissa tapauksissa korkeinta, mitä se saattaa herättää. Jos siis asiaan soveltuen joku romaani tahtoo esiintyä uskonnollisesti sivistävänä, täytyy sen olla täydellinen dogmatiikka, samalla kuin se on "huutavan ääni korvessa", joka lakkaamatta *häiritsee* niiden omiatuntoja, joita sen,

romaanina, oli tarkoitus *huvittaa*. — Ja tottahan se silloin lakkaisi olemasta romaani.

Mutta, jos sinusta sekin on voitto, että ihmiset nyt alkavat enemmän suvaita uskontoa kuin ennen, että lukeva yleisö mielihyvällä vastaanottaa romaaneja, joissa esiintyy luonteita sellaisia kuin Lydian, Lindan. Mutta kysytään: miksi nämä luonteet saavat osakseen niin paljon ihailua? Juuri siksi, että niiden uskonto on niin helppo omaksua: he elävät niin häiriytymättömässä sopusoinnussa Jumalansa ja itsensä kanssa; Häntä he lähestyvät ja Hänen kanssaan he seurustelevat niinkuin isän kanssa ja jättävät tyynellä luottamuksella kohtalonsa johdon Hänen haltuunsa — kaikki tämä tietämättämme, kuinka he siihen ovat tulleet, tai edes aavistamattamme, että mitään olennaista muutosta heissä itsessään on tämän luottamuksen, tämän turvautumisen perustuksena; sanalla sanoen: he ovat pyhimyksiä olematta ensin olleet syntisiä. — "Minua tosin he etsivät niinkuin se kansa, joka jo vanhurskauden tehnyt on" — Jes. 58: 2. — Kaikki tämä sopii varsin hyvin *sivistyneille kristityillemme*, jotka eivät muusta kristillisyydestä tiedä kuin siitä, minkä heidän häilyvät tunteensa tuokioksi muodostavat ja mikä sen vuoksi on niin mukavaa kuin suinkin. Mutta pane tämä Linda, joka nyt niin suurella turvallisuudella kutsuu Jumalaansa avukseen, pane hänet lankeamaan tomuun ja tunnustamaan itsensä "vaivaiseksi, syntiseksi ihmiseksi, joka tietää ansainneensa helvetin ja iankaikkisen kadotuksen"; pane hänet musertuneen sydämen syvyydestä huutamaan anteeksiantamusta ja armoa; pane sanalla sanoen hänen rauhansa ja luottamuksensa osoittautumaan totisen kääntymisen hedelmäksi, sellaisen, miksi se Raamatussa ja kanonisissa kirjoissamme säädetään — niin saat nähdä koko tuon ylistelijäin ja ystäväin parven paheksuen kääntyvän selin ja huudahtavan: Hän on haaveilija!

"Taas liian ankara!" arvelet kaiketi ja ajattelet jokseenkin seuraavaan tapaan: "Ne, jotka jo niin paljon ovat päässeet Jumalan sanan ja totuuden teeskentelemättömän kielen makuun, että sietävät niin voimakasta ravintoa, pysykööt muitta mutkitta Raamatussa ja raamatullisissa opetuskirjoissa; muita täytyy houkutella ja vähitellen johdattaa siihen." — Ymmärrän, ymmärrän! Mutta *kuinka pitkälle* luulet heidän seuraavan sinua? Niin, niin kauan kuin syötti maittaa, niin kauan kuin arx causae vielä on salassa eikä heissä itsessään asuvaa turmelusta ahdisteta. Ja mitä luulet voittaneesi tällä siten aikaansaadulla tunneuskonnolla? Sen, että heillä on yksi tuki lisää turvallisuudelleen, nimittäin tämä siten syntynyt uskonto, missä se Jumala, jota palvellaan, ei ole kukaan muu kuin heidän oma tunteellinen sydämensä. — Pane nuo sievät pikku "Naiset" ja "Ystävykset", ja mitä kaikkia ne lienevätkin, "Hartaushetkien", [Saksasta ruotsinnettu teos: *Andaktsstunder eller Christeliga betraktelser för hvar dag i året öfver de för människan viktigaste föremål*. Örebro 1829-30. Ankaran arvostelun kirjasta sisältää Tidn. i andl. ämnen 1837, n:o 4-5. Arvostelijan nimimerkki on F.] "Valistettujen uskonnon" ja monien muiden nykyajan hartauskirjojen kera, pane ne kaikki, kukin omalla siveltimellään, työhön saadakseen meidän elonsoppemme oikein perin pohjin kiilloitetuiksi ja punahohtaviksi — ja astukoon sitten esiin se, joka voi saada meidät uskomaan, että ne kaikkine näine koristeluineen, kaikkine kullaloistoineen ovat muuta ja muuna pysyvät kuin hautoina, jotka ovat täynnä kuolleitten luita!

"Musiikilla ei paranneta sairasta, eikä syntistä herätetä kohteliailla sanoilla", sen tiedämme Lutherin suusta — ja hänen sanansa ovat kaikkina aikoina käyneet toteen. "Nousemiseksi tai lankeemukseksi" on Kristus saarnattava. Puolinainen suostuminen ja puolinainen seuraaminen ei riitä, saatikka sitten omavanhurskas turvaaminen hetkellisiin tunteisiin; ja se on kuitenkin ainoa tulos, minkä nuo niin paljon kehumasi uskonnolliset romaanit kykenevät saamaan aikaan. "Totisesti, on sula petos kukkuloilla ja kaikilla vuorilla" — Jer. 3: 23. —

Jos Stenbäck tässä kirjoituksessa olisi tarkoittanut ainoastaan mitä tavallisesti "uskonnollisilla romaaneilla" ymmärretään, noita tarkoituksellisia kertomuksia, joissa usein jännittäviä rakkausjuttuja on verhottu sentimentaalisen uskonnolliseen sanatulvaan, niin olisi taipuvainen myöntämään hänen pääasiassa olevan oikeassa. Mutta kirjoituksen päämääränä on tuomita kaikki romaanit järjestään: kaikki ne ovat turmiollisia, kysymys on vain turmeluksen eri määräst. Mieli-
pitemien vaihdossa koetetaan päästä vastustajan kimppuun osoittamalla, kuinka hänen väitteensä vievät mahdottomuuksiin. Näiivissä suoruuudessaan on Stenbäck toista mieltä olevilta riistänyt tämän keinon itse sanoessaan, että romaanin ollakseen "uskonnollisesti sivistävä" tulee "olla täydellinen dogmatiikka" (ikäänkuin dogmatiikka olisi tehokkain keino siihen!). Kuitenkaan hän ei mennyt viimeiseen johtopäätökseen, että kaikki runous (sillä mitä romaanit muuta ovat?) on hylättävää. Hän ei tehnyt sitä vielä, mutta näemme hänen jo olevan sillä tiellä, joka oli vievä hänet tuohon hänelle itselleen niin kohtalokkaaseen loppujohteeseen. Ohimennen mainittakoon, että toimitus (Runeberg) on pannut vastalauseensa Stenbäckin ajatuksia vastaan, sanoen että "vaikka toim. ei suinkaan tahdo kannattaa lähettäjän mielipiteitä, ei kuitenkaan ole katsottu voitavan kieltää hänen kirjoitukseltaan sijaa lehdessä". Meidän silmissämme on kirjoituksen pääpaino toiselta puolen siinä, että se todistaa Stenbäckin jo lopulla vuotta 1836 tulleen niin pitkälle, toiselta puolen, että se antaa meille käsityksen niistä mielipiteistä, joita hän kannatti toveriensa kanssa väitellessään. Hän oli jo sen pietismin yksipuolisuuden vallassa, joka oli ylen halukas tuomitsemaan kaikkia kulttuurimuotoja ja kaikkia ihmishengen ilmauksia, jotka eivät suorastaan tähtää ainoaan, kaikki muut syrjäyttämällä hyväksytyyn

ihmisen pyrkimyksen päämäärään.

* * * * *

Varmaa on, että Stenbäck aikaisemmin oli aikonut valmistua promotsioniin, jossa hänen ystävänsä Castrén, Ingman, Piponius y.m. saivat laakeriseppeleensä, mutta todennäköisesti esti häntä ensiksi erotus ja herätys sekä sittemmin Östringin kuolema työskentelemästä niin tyynesti ja tasaisesti kuin olisi ollut tarpeen. Hän päätti sen vuoksi lykätä tutkintonsa syyslukukauteen ja matkusti 23 p. kesäkuuta, niinkuin yliopiston kirjoihin on merkitty, "lähimmälle maaseudulle, Degeröhön", lueskellakseen rauhassa. Jo 16 p. elok. hän palasi kaupunkiin ja alkoi suorittaa toisen toisensa jälkeen niistä kahdestatoista aineesta, jotka kandidaattitutkintoon siihen aikaan kuuluivat. Tutkintojen suorittaminen sujui tasaisesti, ja vain kaksi ainetta oli jäljellä, kun hän sairastui niin kovaan hermokuumeeseen, että hän "muutamia kuukausia" häilyi elämän ja kuoleman välillä. Tästä taudista, joka niin ankarasti järkytti Stenbäckin muutenkin heikkoa terveyttä, ei ole säilynyt mitään tarkempia tietoja. Ainoastaan sen muistavat sisaret, ettei hän itse eivätkä muut enää luulleet hänen nousevan sairastuoltaan. Kävi kuitenkin paremmin kuin oli luultu, ja hän kykeni vielä kevätlukukaudella lopettamaan tenttaaminsa ja suorittamaan tutkinnon. Filosofian kandidaatti-kirja, joka on dekanuksen allekirjoitusta vailla, mutta J. V. Snellmanin kontrasigneeraama, on päivätty 9 p. kesäk. 1837 ja osoittaa, että hän oli saanut korkeimman arvosanan kreikankieleessä ja sitä lähimmän kirjallisuuden historiassa, yleisessä historiassa, puhe- ja runotaiteessa, filosofiassa ja fysiikassa.

Päätän Stenbäckin esiintymisestä Helsingfors Morgonbladissa sattui hänen sairautensa joulu- ja tammikuun ajalle. Helmikuun 17 p. 1837 oli näet häneltä siinä (n:o 13) taas avuste. Se on runoelma "Kirje ystävälleni" kesältä 1834, merkitty lähetetyksi, mutta tekijän nimimerkittä. N:ossa 26 (10 p. huhtik.) on "Meri" nimimerkillä S. Onko tämä kaunis balladi, joka aiheensa vuoksi jo on mainittu ensimmäisessä luvussa, tähän aikaan kirjoitettu, on vähintäänkin epäiltävää. Runo kun ei ole uskonnollinen sisällykseltään, on se todennäköisesti syntynyt ennen herätysaikaa, mutta muodon täydellisyyteen katsoen on sen synnyntä otaksuttava niin myöhäiseksi kuin mahdollista. Tulemme siten siihen johtopäätökseen, että tämäkin runoelma luultavasti on kirjoitettu kesällä 1834. Edelleen on n:ossa 33 (5 p. toukok.) "Bachoksen kuvapatsas" Uhlandin mukaan sekä n:ossa 34 (8 p. toukok.) kolme "Gaseelia": I. On taivaassa mun kaikki ystäväni, II. Oi määrää Herran armon runsauden! sekä III. Mun Vapahtajain kuolemast' on nousut.

Näiden viimeksimainittujen runoelmain outo nimi ja muoto kaipaa muutamia selittäviä sanoja. Samalla kertaa kuin Topelius [Vrt. *Strömborg*, J. L. Runeberg, III, s. 354.] on kirjoittanut päiväkirjaansa pohjalaisten lähetystön käynnistä Runebergin luona kuraattorinvaalin johdosta, on hän merkinnyt: "Runeberg ja Nervander pitävät Friedrich Rückertiä suurimpana nykyään elävänä runoilijana." Tähän mielipiteeseen Stenbäck lienee sikäli yhtynyt, että hän kirjallisessa dialogissaan lukee Uhlandin ja Rückertin joukosta pois, sanoessaan ajan saksalaisilta runoilijoilta puuttuvan "neroa, voimaa ja alkuperäisyyttä". Edelleen todistaa hänen mielenkiintoansa Rückertiin se, että hänen jälkeensä jääneissä papereissaan on arkki, jolle hän on kirjoittanut useita tämän runoilijan runoelmia, niiden joukossa muutamia "gaseeleja". Rückert näet ja hänen jälkeensä Plåten saattoivat Saksan kirjallisuuteen tämän persialaisen runomuodon, jota Stenbäck käyttää niissä runoelmissa, joille hän myöhemmin antoi nimen "Sointuja". Runomuodon omituisuus on siinä, että se loppusointu, joka päättää ensimmäisen stroofin molemmat säkeet, sitten palaa jälkimmäisessä säkeessä jokaista seuraavaa, niin ikään kaksisäkeistä stroofia — huolimatta mikä stroofien luku on (tavallisesti 7:n ja 14:n välillä) tai minkälaisia säkeitä muuten on käytetty. Sisällykseen katsoen on gaseelimuoto paikallaan, milloin ajatus ja tunne lakkaamatta liikkuvat saman keskipisteen ympärillä. Itämaiden ja myöskin Saksan runoilijat olivat käyttäneet sitä osittain lemmenlauluihin, osittain mietiskelyrunoihin. Valitessaan sen ilmaistakseen uskonnollisia rauhan ja onnen tunteitaan raatelevan sieluntaistelun taisteltuaan Stenbäck osoitti tositaiteilijan esteettistä vaistoa, joka pettämättömästi johtaa häntä muotoon katsoen.

Ei ole mitään syytä otaksua ensimmäisiä gaseeleja syntyneiksi aikaisemmin kuin keväällä 1837. Näyttää kuin tuo niille ominainen rauhaisa mieliala olisi juuri se, jonka voi edellyttää vallinneen runoilijassa, kun hän taas alkoi virkistyä pitkän ja ankaran taudin jälkeen. Ensimmäiset ja kovimmat taistelut olivat ohitse, ja hän tunsu Jumalan suojelevan käden tukea saadessaan vähitellen terveytensä jälleen. Kuinka selvästi sen lausuu toinen gaseeli:

O rikedom i Herrans nåd och makt!
Beständigt ger på mig hans öga akt.

Beständigt mig med ljusa vingepar
Kringsväfvar skyddande hans englavakt.

Och Andans kraft och fridens helga ro
Han själf i detta skygga hjärta lagt j.n.e.

[Oi runsautta Herran armon ja voiman!
Alati hänen silmänsä minua vartioi.

Alati väikkyä ympärilläni valkeine siipineen
hänen suojeleva enkelivartionsa.

Ja Hengen voiman ja rauhan pyhän levon
hän itse on istuttanut tähän arkaan sydämeen j.n.e.]

Raju sydän on muuttunut "araksi", mutta myöskin hiljaiseksi ja levolliseksi. — Ensimmäisessä gaseelissa hän muistelee ystäviään, joiden hän on nähnyt vaipuvan hautaan, mutta sen hän tekee vain riemuitakseen siitä ajatuksesta, kuinka ystävällisesti heidän tervehdyksensä on kaikuva häntä vastaan, kun suuri isä kerran hänetkin kutsuu tykönsä. Kolmas vihdoin, samalla kertaa pääsiäis- ja kevätriemulaulu, on kaunein kaikista, täynnä voittoisaa uskoa ja iloa. — Pääasiallisesti saman mielialan kuin ensimmäisessä tapaamme kolmessa seuraavassa gaseelissa, jotka "Tidningar i andliga ämnen" sisälsi muutamia viikkoja myöhemmin (n:o 22, 16 p. kesäk.). Ensimmäinen: "Kun aamusella kuljin ohi ikkunan", on hurskas pikku laatukuva; toinen: "Miss' uskoa mä maassa löytänen?" uskovan sielun ja Jumalan välinen vuoropuhelu, ja kolmas: "Kun ulos astun majastani, oi ollos läsnä!" rukous Jumalan alituisesta läsnäolosta ja armosta.

Vielä helkkyi siis Stenbäckin kannel, ja samana päivänä kuin gaseelit olivat Morgonbladissa luettavina, hän lauloi runoilijan ylistykseksi:

Hvart skalden kommer, slår hans hand
I strängens guld med fröjd;
Han underna från diktens land
Förkunnar rik och nöjd.

Då ljusnar himlen, jorden står
Därunder lik en brud,
Men öfver land och vatten går
Den rena lyrans ljud.

[Kunne laulaja saapuu, koskettaa hänen kätensä
riemuiten kielien kultaa;
runon maan ihmeitä hän
kuuluttaa rikkaana ja tyytyväisenä.

Silloin kirkastuu taivas, ja maa sen
alla on kuin morsian,
mutta yli maitten ja vetten
vierii puhtaan kantelon sointu.]

Niin kuuluivat sen laulun loppusäkeet, jonka hän oli kirjoittanut Ehrströmin "Joutseneen" sepittämällä sävelellä laulettavaksi Runebergin jäähyväisjuhlassa "Sparbankenin" ravintolassa Töölönlahden rannalla. Aloite juhlan viettämiseen oli lähtenyt pohjalaisesta osakunnasta, joka kokouksessaan 29 p. huhtik. oli tehnyt siitä päätöksen, ja pohjalaisia olivat sentähden ne kaksi miestä, Aron Borg ja Lauri Stenbäck, jotka oli valittu, toinen suorasanaisesti, toinen runoksi, tulkitsemaan hetken merkitystä. Edellisen "lämpimin sanoin ja täysin sydämin" esittämää kunniavieraan maljaa seurasi laulu, joka osaltaan kohotti sydämellistä ja korkeaa isänmaallista mielialaa, joka kolmesatalukaiseen juhla joukkoon, nuorempia yliopistonopettajia ja ylioppilaita, jätti unohtumattoman muiston. Että Stenbäck kaikesta sielustaan otti osaa tämän illan ja suviyön kaihomielisestä iloon, joka oli omiaan vakuuttamaan Runebergille, että nuorison rakkaus seurasi häntä hänen erotessaan Helsingistä ja yliopistosta asettuakseen Porvooseen, siitä voimme olla varmat, sillä huolimatta kaikesta mielipiteiden erilaisuudesta ei hän koskaan empinyt avomielisesti tunnustaa ja kunnioittaa laulajaveljensä suuruutta.

Kohdakkaisen poismuuttonsa vuoksi oli Runeberg 1 p:stä huhtik. jättänyt Helsingfors Morgonbladın toimituksen Fredrik Vilhelm Alceniukselle, [Syntynyt Ilmajoella 1808, tullut ylioppilaaksi 1828, kuollut lääketieteen kandidaattina 1841.] edellisen vuoden promotsionissa seppelöidylle pohjalaiselle maisterille. Alcenius oli valinnut alakseen lääketieteen, mutta hänellä oli ilmeisiä kaunokirjallisia taipumuksia, niinkuin useat lehdessä julkaistut novellit osoittavat, ja hän oli ottanut toimittajan viran huostaansa saatuaan ystävänsä lupaamaan apuaan. Näihin ystäviin kuului varmuudella myöskin Stenbäck, sillä hän antoi nyt useammin kuin ennen avustusta lehteen. Viimeksiluetelluista ovat kaikki paitsi ensimmäinen uuden toimituksen ajalta, samoin kuin edellämäinittu kirjoitus "Eräs kesäilta", jota paitsi hän vielä kesäkuukausien kuluessa esiintyi useita kertoja. Siten on n:ossa 42 (9 p. kesäk.) aikaisemmin Upsalan Correspondentienissa julkaistu runoelma "Hyvää huomenta, Johannekselle"; n:ossa 44 (16 p. kesäk.) "Murheelle" sarjasta "Öisiä säveliä"; n:ossa 57 (31 p. heinäk.) Uhlandin

romanssi "Kuninkaanpoika" (Konungasonen), jota Stenbäck ei ole ottanut runojensa joukkoon, sekä n:ossa 59 (7 p. elok.) "Emännän tytär" (Värdinnans dotter), samoin Uhlandin mukaan.

* * * * *

Kesän 1837 Stenbäck taas vietti kotona Vöyrillä, mistä hän näyttää olleen poissa lähes kaksi kokonaista vuotta, joiden ajalla hän oli kokenut paljon. Hänen tulevaisuudenaikensa ja sieluntilansa näkyvät selvästi eräästä Kaarle Fredrikille Lappiin kirjoitetusta kirjeestä, jonka hän tähän aikaan on aloittanut, mutta jättänyt lopettamatta eikä todennäköisesti koskaan sitä lähettänyt. Häntä itseään koskeva osa on kuitenkin täydellinen ja seuraa tässä:

"Rakas veli! Kiitän sinua nyt ensiksi kirjeestä, jonka talvella sain Helsingissä — ja sen mukana tietoja Stockflethiltä Lapin opetuslaitoksesta y.m., jotka toivomuksesi mukaan annoin painattaa Morgonbladiin." (Sitten seuraa lyhyt selonteko kandidaattitutkinnosta 17 äänellä ja sen edellä olleesta taudista.) "Jouluksi tai ensi juhannukseksi olen aikonut vihityttää itseni papiksi ja tulla toiseksi apulaiseksi prof. Crohnsille [Erik Anders Crohns, syntynyt Iisalmessa 1785, kirkkoherrana Helsingissä v:sta 1824, saanut professorin arvonimen, kuollut 1865.] Helsinkiin sekä sen ohella tutkia teologiaa saavuttaakseni yliopistolliset arvoasteet ja sitten, jos Herra suo, saada jonkun paikan yliopistossa. Tässä näet tulevaisuudentuumani, vaikka minä itse nyt olen tehnyt suunnitelmia kauemmaksi tulevaisuuteen kuin mieleni onkaan. Pääasia on, että saan tulla papiksi Helsinkiin ja siellä saarnata Herrastani ja Mestaristani, minkä voin työllä ja sanalla, ja pudistaa nukkuvia ihmisiä hereille. Kun Jumala on nähnyt hyväksi temmata minut kuin kekäleen tulesta ja avata silmäni, kun hän on sallinut minun löytää elämän ja valon ja levon Vapahtajani sydämellä ja tuta hänen piinansa osallisuuden ja hänen ylösnousemuksensa voiman, niin en tahdo panna kynttilääni vakon alle, niin tiedän, että hän, joka on ottanut tämänkin syntisen, tämänkin tomun omakseen, voi ja tahtoo antaa minulle armoa ja voimaa sieluun ja ruumiin häntä palvellakseni ja ihmisille julistaakseni hänen armonsa runsautta. Oi, kuinka kaikki on vahinkoa ja lokaa loppumattoman Jeesuksen Kristuksen tuntemisen rinnalla, mikä käsittämätön ja suloinen elämä, kun elän, en kuitenkaan minä, vaan Kristus minussa. Sanoit kerran pelkääväsi, että minun umpi- ja arkamielinen olentoni olisi saattava minut samaan uskonnolliseen haaveiluun, mitä näit muutamissa muissa. Niinpä niin, huolimatta umpi- ja arkamielisestä olennostani on hän, joka on väkevä ja väkevä juuri heikoissa, voinut vetää minut tykönsä ja antaa minulle voimansa syntiä, maailmaa ja koko helvetin sotajoukkoa vastaan. Levottoman, runollisen hengen hän on voinut masentaa, umpimielisen luonnon hän on voinut voittaa ja luoda uudestaan, ja veressään hän on voinut tehdä sairaan ja kituliaan terveeksi ja puhtaaksi ja väkeväksi. Ylistetty olkoon hän iankaikkisesti. Kun hän on täällä tukenut ja turvannut minua ja itse matkaansaanut sekä tahdon että teon, ja kun hän sitten vihdoin antaa kalleimman kaikista lahjoistaan, taivaansa autuuden, niin olen siellä iankaikkisuudessa paremmin voiva kiittää ja ylistää häntä kaikesta. Saakoon hän tehdä minut oikein houkaksi maailman silmissä, pää-haaveilijaksi ja pietistiksi, sitä häneltä rukoilen ja sitä tahdon häneltä anoa yötä ja päivää. Ne ihmiset, syntisessä ilossaan ja terveydessään, ne viisaat, jotka tietävät kaikki, mutta ei Kristusta ristiinnaulittua, ne rauhattomat, joilla ei itsellään ole mitään rauhaa ja jotka eivät myöskään voi jättää muita rauhaan, juoksennelkoot ja rientäkööt ja touhutkoot; minä tahdon istua lujalla kalliolla, laulaen ja soittaen kuin lapsi, en tahdo pitää mitään yhteistä heidän kanssaan. Yksi ainoa silmäys Kristuksen sovituksen salaisuuteen ottaa halun kääntyä takaisin ja elää ja tehdä syntiä heidän kerallaan. Mutta miksi puhun monia sanoja; jos tahtoisin alkaa ylistää Vapahtajaani ja sitä armoa, jonka hän on antanut minulle tapahtua, eivät sadat tällaiset kirjeet riittäisi; eikä se nyt ollutkaan tarkoitukseni. Kun elää tässä uskon yhteydessä sen kanssa, joka on käsittämätön, ja näkee hänen armonsa vuotavan alas kaikkialle, niin on vaikea ajatella muuta. Minulla ei ole ainoastaan omasta kohdastani syy lakkaamatta kiittää ja ylistää häntä vaan myöskin siitä hyvästä työstä, jonka hän täällä on aloittanut toisissa, siksi että hän tahtoo tehdä kotimme panetelluksi, kristillisesti eläväksi kodiksi ja siksi että hän läheisimmissämme on herättänyt sen suuren, onnellisen murheen eikä anna sen talttua eikä uinahtaa jälleen." — — —

Tuskin missään kirjeessä Stenbäck on niin laveasti puhunut itsestään kuin tässä. Lukuisat kirjeet sisarille tältä ja lähinnä seuraavalta ajalta koskevat pääasiallisesti *heidän* sisällistä tilaansa, veli kun kirjeissä vastaa heidän kysymyksiinsä ja antaa heille neuvoja heidän murheissaan. Kuitenkin ne sisältävät tuon tuostakin sanoja ja lauseita, jotka valaisevat hänen omaa sielunelämänsä, ja tuonnempana saamme tilaisuuden nähdä, ettei hän aina ollut niin iloinen ja täynnä luottamusta kuin tässä, että hän ei aina istunut uskon kalliolla "laulaen ja soittaen kuin lapsi". Kuitenkin on tie selvä, ja se palava ja, olimme sanoa, uhkamielinen innostus asiaansa, jonka hän veljelleen lausuu, se on hänelle ominaista alati nyt seuraavina vuosina.

Kotioloissa oli se muutos tapahtunut, että Charlotte edellisestä syksystä pitäin oli kihloissa nuoren

papin, Lauri Josef Achrénin, kanssa, jonka nimi pian oli oleva ensimmäisiä heränneistä seurakunnanopettajista. Lauri kiintyi veljellisellä ystävyydellä lempisisarensa tulevaan mieheen, joka muutoin lapsuudesta asti oli ollut läheisessä suhteessa Stenbäckeihin. Achrén oli papin poika, syntynyt Vöyryllä samana vuonna kuin Lauri. Viisitoistavuotiaana hän oli suorittanut koulunkäyntinsä, ja vanhempain varattomuuden vuoksi rovasti Stenbäck ja muut ystävät kustansivat hänen ensimmäisen matkansa Helsinkiin, jonka jälkeen hän opintoajallaan hankki siellä toimeentulonsa kotiopettajan työllä. Hänellä oli sekä runollisia että soitannollisia lahjoja, ja hän olisi mieluummin antautunut kaunotieteellisiin opintoihin, mutta köyhyys pakotti hänet heti maisterinarvon saavutettuaan rupeamaan papiksi (1833). Kun hänen ensimmäinen virkapaikkansa oli Oravaisten pitäjä, voi hän edelleen seurustella Stenbäckien kanssa, mikä saattoi hänet sekä herätykseen että kihloihin. Hänenkin herätyksensä tapahtui 1835, ja se ystävä, joka — sen mukaan mitä F. G. Hedberg kertoo elämäkerrassa, jonka hän on liittänyt Achrénin tekemään Björkqvistin postillan käännökseen — varoitti häntä "esteettisistä houreista ja musikaalisista kuvitteluista", ei ollut kukaan muu kuin Lauri Stenbäck. Tunnettuaan itsensä ensimmäisinä pappisvuosinaan onnettomaksi siitä toimesta, mihin olosuhteet hänet olivat pakottaneet, niin että hän kerran eräällä nuorison huviretkellä tanssiessaan tulevan morsiamensa kanssa oli tälle päiviteltyt pakkoaan saarnata mitä ei itse uskonut, kehittivät pitkät sieluntaistelut, joista piirteitä esitetään mainituissa elämäkerrassa, hänestä palavan, hartaan kristityn. Lopuksi mainittakoon, että Stenbäck kesällä 1837 teki matkan Pidisjärvelle (nykyjään Nivala) Malmbergin luo, joka, kuten jo tiedämme, Laguksen kera ehdottomasti oli omaksunut Paavo Ruotsalaisen opin. Tämä käynti suuren pietistipäällikön luona, joksi Malmbergiä syystä voi sanoa, sillä hänen tulisessa, hillittömässä olennessaan oli jotain pakottavaa ja vallitsevaa, ei voinut olla hyvin pysyvästi vaikuttamatta Stenbäckiin, joskin Malmbergilta puuttui se tunteen hienous, joka olisi voinut olla pohjana sydämellisemmälle ja läheisemmälle ystävyydelle.

KUODES LUKU. 1837-1840.

Pietismi yliopistopiireissä. — Totuuden puolesta: kaikki tai ei mitään. — Runebergin ja Stenbäckin välinen polemiikki. — Lähempiä suhteita: kotoisia muutoksia, avioliittoja heränneiden keskuudessa y.m. — Evankelinen Viikkolehti. — Ensimmäinen Porthaninjuhla.

Toukokuussa 1835 oli Helsingfors Morgonbladissa luettavana seuraava, ei kovin tavaton ilmoitus: "Ylioppilas tarjoutuu joko tässä kaupungissa tai jossakin maaseudulla johtamaan vähemmän vaurastuneiden lasten opetusta. Lähempiä tietoja antaa J. V. Snellman, fil. maisteri." Kyseessäoleva ylioppilas oli C. G. von Essen, ja hän vastaanotti kotiopettajanpaikan tarjouksen, jonka oli tehnyt rouva Katalina Sofia Fabritius Kiteeltä, kaksi vuotta aikaisemmin kuolleen tilan- ja tehtaanomistajan, maisteri Johan Fabritiuksen leski. Kotiopettajaa haettiin kolmelle pikku tyttärelle. Asiaa välitti rouva Fabritiuksen veli, ylioppilas, sittemmin professori ja senaattori A. E. Arppe. Fredrik Cygnaeus lienee varoittanut häntä Essenistä, koska tämä muka oli "takertunut ajan uskonnolliseen kiihkoiluun", mutta Arppe oli arvellut, ettei siitä ollut mitään vaaraa, "ne houreet kyllä menevät ohitse". Niin matkusti Essen Puhoksen tehtaalte Karjalaan, missä hän rouva Fabritiuksen luona kohtasi myöskin hänen sisarensa Ebban ja Alexandran, joista edellinen oli noin 20, jälkimmäinen 15 vuoden ikäinen, ja missä ei kukaan aavistanut, että pohjalaisen ylioppilaan tulo oli oleva äärettömän tähdellinen käännekohta perhepiirin elämässä. Hänen mukanaan näet ei tullut ainoastaan hänen palava vakaumuksensa, vaan myös uskonnollista kirjallisuutta, muun muassa saksankielistä (Gossnerin y.m. teoksia), hänen oman suuntansa mukaista, eikä hän pannut kynttiläänsä vakan alle. Hän antoi talon tyttärille kirjojansa luettaviksi, sillä saksankieli ei ollut heille outo — he olivat käyneet saksalaisen tyttökoulun (Töchterschule) — ja itse hän puhui innostuksella "ainoasta tarpeellisesta". Ja seuraus oli, että rouva Fabritius ja hänen sisarensa olivat heränneitä jo aikoja ennen kuin ne kaksi vuotta, jotka Essen oli pikkutyttöjen opettajana, olivat päättäneet. Tämä sai aikaan melkoista paheksumista suvussa, ja Snellmankin, joka oli suositellut Essenia, sai siitä osansa. Kerrotaankin hänestä, että hän, kun myöhemmin eräs ylioppilas taas pyysi hänen välitystään kotiopettajanpaikan saamiseksi, oli tiedustanut, oliko ylioppilas pietisti vai eikö. Hän ei näet enää toiste tahtonut olla syynä moiseen mullistukseen hänelle vieraassa perheessä. Syksyllä 1837 rouva Fabritius muutti tyttäriensä ja Ebbasisarensa kanssa Helsinkiin, missä tytärten koulunkäynti ja kasvatus oli jatkuva.

Kun Stenbäck keskipalkoilla syyskuuta mainittuna vuonna palasi pääkaupunkiin, tapasi hän Essenin, ja tästä ajasta alkaen he asuivat yhdessä useita lukukausia perätysten, ensin kauppias Brennerin, sitten kamreeri Holmbergin talossa. Muistopuheessaan Stenbäckistä Essen lausuu, että Stenbäck "ei voinut olla vailla ystävää, jonka syliin hän voi vuodattaa sydämensä, ja Östringin kuoltua oikeastaan se veljeys

solmiutui hänen ja minun välilläni, jonka vasta kuolema katkaisi". Jo kotiopettajana ollessaan hän oli Stenbäckiltä saanut "useita ja pitkiä kirjeitä, palavinta uskonnollisuutta hehkuvia, kirjoitettuja hohtavan runolliseen tyyliin". Nyt, yhdessä asuen, yhteisissä opinnoissa ja harrastuksissa — sillä syksystä 1837 Stenbäck alkoi teologisen tiedekunnan jäsenenä harjoittaa siihen kuuluvia opintoja — kehittyi heidän ystävyytensä täydelliseksi luottamukseksi. Kuitenkin on syytä luulla, että ystävyysuhde Esseniin, joskin se katkeamatta kesti Stenbäckin kuolemaan asti, ei koskaan hänelle korvannut sitä, minkä hän Östringissä oli menettänyt. Vaikka Stenbäck itse oli suorasukainen sekä myöskin terävä ja satiirinen arvosteluissaan ja lausunnoissaan ja siis hyvin osasi oivaltaa Essenin sukkeluudet ja satiiriset hyökkäykset, tiedetään kuitenkin, että hän usein tunsu itsensä loukkautuneeksi tämän sanoista. Ystävä ei ollut runoilija, eikä hänellä ollut vaistoa täysin tajuamaan Stenbäckin tunne-elämän hienompia ja hennompia säveliä. Sen vuoksi voi hyvin arvata, että hänen sutkauksensa joskus kohtasivat toisen korvaa mielialan vallitessa, jolle ne olivat sorahtavana vastakohtana. Kuinka lienee ollutkin laita, varmaa on, että he siinä asiassa, joka oli heille kaikkein kallein, kehoittivat ja tukivat toisiaan, niin että he yhdessä enemmän kuin kukaan muu antoivat vauhtia sille pietistiselle liikkeelle, joka nyt levisi opiskelevalle nuorisoon.

Niistä pohjalaisista, jotka edellisestä tunneemme, liittyivät Topeliuksen tiedon mukaan muiden muassa Lindfors ja Piponius [Piponiuksen suhteen mainittakoon, että hänen elämänsä ei aina näytä olleen moitteeton (vrt. *Rein*, J. V. Snellman, I, s. 123) ja että Morgonbladissa 1838 on häneltä kirjoituksia, jotka eivät ilmaise pietististä ajatustapaa. Toiselta puolen hänellä oli osakunnassa ehdoton luottamus, kuten vähän tuonnempaan on näkyvä.] Stenbäckiin ja Esseniin. Edelleen on tässä innokkaana pietistinä ja heidän ystävänsä mainittava Julius Immanuel Bergh, yksi 1836 vihityistä maistereista. Julius Bergh, joka oli vuotta vanhempi kuin Stenbäck, kuului savo-karjalaiseen osakuntaan, mutta samanmielisyyden uskonnollisissa kysymyksissä oli saattanut heidät lähenemään toisiaan. Bergh oli, samoin kuin hänen 15 vuotta vanhempi veljensä, Nurmijärven kappalainen Johan Fredrik Bergh, Paavo Ruotsalaisen ja hänen oppinsa hartaimpia ja toimekkaimpia ystäviä. Myöskin vanhempi veli, joka oli ensimmäisiä heränneitä pappeja (siinä asetettava Jonas Laguksen rinnalle), oli vilkkaassa yhteydessä samanmielisten Helsingissä asuvain pietistien kanssa, mutta nuorempaa sekä Stenbäckkiä ja Esseniä pidettiin varsinaisina johtajina. [Ystävysten ja taistelutoverien eri luonteita kuuluu joku sukkelasti kuvanneen siten, että Julius Bergh taisteli ajatuksillaan, Stenbäck kynällään ja Essen kielellään.] Julius Berghin aikomus oli alkujaan jäädä yliopistoon, ja hän tuli jo 1839 teologian dosentiksi, mutta 1844 hän muutti koulunopettajan uralle ja tuli uskonnon lehtoriksi Kuopion kymnaasiin. Kun Essen aikaisemmin erosi yliopistosta, jäi Bergh vastamainittuun aikaan asti Stenbäckin lähimmäksi toveriksi Helsinkiin. Paitsi näitä voidaan vielä Fredrik Gabriel Hedberg lukea tähän eteläsuomalaiseen ryhmään pietistejä herännäisyyden ensi aikana. Hänkin oli pohjalainen ja syntynyt samana vuonna kuin Stenbäck, mutta tullut maisteriksi jo 1832 ja papiksi kaksi vuotta myöhemmin. Ollen pastorinapulaisena Lohjalla vuoteen 1838 hän saattoi silloin tällöin käydä tapaamassa ystäviään Helsingissä, eivätkä nämä puolestaan jättäneet vastaamatta vierassakäynteihin. Mielipiteiltään Hedberg ei tähän aikaan eronnut muista, vaikka hänestä sitten tuli n.s. evankelisen suunnan päämies, joka suunta 40-luvun keskivaiheilla jakoi pietistit kahteen sovittamattomaan leiriin.

Kuvatessamme yhdyselämää yliopistopiireihin kuuluvien pietistien keskuudessa voimme nojata kertojiin, jotka ovat olleet mukana ja joiden sanat täydentävät toisiaan. Tästä lausuu Essen seuraavaa: "Kuitenkin oli useita muitakin ylioppilaita miltei kaikista tiedekunnista, enimmäin kuitenkin teologisesta, kukin tahollaan joutunut saman hengen vaikutukseen, ja kaikki nämä liittyivät nyt yhteen ja muodostivat seurakunnan seurakunnassa. Kokoonnuttiin vuoroin kunkin luo miltei säännöllisesti yhtenä iltana viikossa yhteiseksi kehoitukseksi ja mielenrakennukseksi, joissa kokouksissa vuoroin luettiin milloin Raamattua, milloin jotakin hartauskirjaa tai jotakin kirkkohistoriallista j.n.e. ja vuoroin keskusteltiin ja laulettiin joku virsi. Koko pyrinällä oli käytännöllinen silmämäärä; se ei tarkoittanut opin uudistamista — se katsottiin kirkolla olevan puhtaana ja väärentämättömänä — vaan sen toteuttamista elämässä. Tämä käytännöllinen uskonnollinen pyrkimys, jollei kokonaan niellyt kaikkia muita harrastuksia, ainakin siirsi ne sivuun: kaikkea mikä ei suoranaisesti vaikuttanut kristillisen elämän syntyyn ja kehittymiseen, halveksittiin enemmän tai vähemmän, ja kaikki mikä katsottiin sitä ehkäiseväksi, joko se sitten ilmeni tieteessä tahi taiteessa tahi inhimillisessä yhdyselämässä, hylättiin armotta."

Sellaisia viikkokokouksia, joista Essen puhuu, pidettiin edelleen 40-luvulle asti, ja tältä ajalta on seikkaperäisempi kuvaus. Vuonna 1879 julkaisi nimimerkki —tt— Hufvudstadsbladetissa sarjan kuvauksia, "Studentlif på 1840-talet", joista yksi koskee uskonnollisia liikkeitä ylioppilaiden keskuudessa. Kirjoittaja sanoo, että eräs hänen rakkaimpia ystäviään jo aikaisin oli liittynyt pietisteihin. Ystävyys ei siitä häiriytynyt, vaan vaikutti kirjoittajaan ja vielä kolmanteen yhteiseen ystävänsä, että he päättivät yhdessä mennä erääseen uskonnolliseen kokoukseen, joihin pääsy aina oli avoin tovereille. Ja tässä seuraa kertomus heidän käynnistään:

"En koskaan ole unohtava sitä mahtavaa vaikutusta, joka minut valtasi astuessani suureen

huoneeseen, jossa lukuisa joukko vakavia, vanhempia ja nuorempia henkilöitä opiskelevaa nuorisoa oli koolla. Kokous oli juuri alkanut, ja keskustelu tapahtui vain matalalla äänellä. Ei kukaan pannut mitään huomiota tuloomme, ainoastaan molemmat nuoret isäntämme tulivat vastaamme ja osoittivat meille paikat, mutta palasivat kohta omaan seuraansa. Hetkistä myöhemmin aloitti koko seura, merkin saatuaan, virren n:o 48 vanhasta virsikirjasta: Ho satans boning tänker på, Dess grymma eld och låga!

"Mahtavasti mieleen vaikuttaen kuuluivat uhkaavat sanat koraalin vakavain sävelten kantamina, ja vaikutus oli sitä valtavampi, kun useimpien läsnäolijain katseet samalla olivat meihin kääntyneet. Virren päätyttyä seurasi taas syvä hiljaisuus, jonka kestäessä kaikki näyttivät vaipuneilta vakaviin mietiskelyihin. Niin kului hetkinen, jonka jälkeen eräs tovereista luki kappaleen Raamatusta ja sen johdosta selkeästi esitti oman käsityksensä. Muutamat muut saivat tästä aiheetta esittämään myöskin käsityksensä, joka useinkin melkoisesti erosi lukijan lausumasta, ja keskustelu kävi pian vilkkaaksi, vaikka se aina tapahtui maltilla ja vakavuudella. Lopuksi seurasi jonkunmoinen vapaaehtoinen ripittäytyminen kaikkien toverien edessä; kukin esitti yksinkertaisesti ja, minun täyden vakaumukseni ja kokemukseni mukaan, myöskin täysin vilpittömästi sielunsa tilan sinä aikana, joka oli kulunut viime tapaamasta. Verrattiin omaa hengellistä kokemusta toverien saavuttamaan, annettiin ja saatiin neuvoja, jolloin tarkasti teroitettiin mieleen, että, apostolin sanan mukaan, ainoastaan 'se, joka sallii itseänsä kuritettavan', voi toivoa voivansa vihdoinkin tehdä oikean ja totisen katumuksen ja parannuksen sekä voittaa sen niin hartaasti ikävöidyn 'salatun elämän Jumalassa', joka heidän kaikkien silmiin kangasti niin kauniina ja johon he kaikki niin vakaasti pyrkivät. Niitä oppilauseita, joita aikoinaan niin laajamaineinen kirja 'Armon järjestys' sisälsi, siteerattiin ja tuotiin todistukseksi usein, samoin kuin drastillisimpia paikkoja muista pietistien lempikirjailijoista, joiden joukossa 'Arndtin Totinen Kristillisuus' sekä 'Nohrborgin postilla' olivat ensimmäisiä. Harvoin ja silloin ainoastaan poikkeustapauksissa suotiin muutamia lohdutuksen sanoja jollekulle aivan musertuneelle omalletunnolle, mutta nekin niin ankarain ja vakavain varoitusten saattamina, että ne miltei kokonaan veivät voiman lohdutukselta. Mutta kuitenkin säteili niin kirkkaasti etäisessä, kenties saavuttamattomassa kaukaisuudessa rauhan ja autuuden toivo, semmoinen, jota emme voineet aavistaa edes nuoruuden rohkeimmissa unelmissa, ja jonka rinnalla kaikki maan loisto ja ihanuus näytti pelkältä tomulta ja viheliäisyydeltä.

"Mikä rikas, joskin synkkä sielunelämä avautuikaan nähtäväksemme tänä lyhyenä hetkenä, jonka omistimme ensimmäiselle käynnillämme pietistien kokouksessa, mihin tuskaisaan ja vakavaan henkiseen taisteluun, mihin korkeaan haaveiluun saimmekaan silloin tutustua — ja kaikki tämä poikkiesi niin täydellisesti nuorison tavallisesta, vallattomasti loruilevasta ilosta! — — Mutta maailman lapsina, joina vielä olimme, syttymättöminä fanatismiin hehkusta, väsyimme kuitenkin pian kaikkeen tähän kammottavaan vakavuuteen; meistä oli liian painostavaa tässä seurassa, ja me halusimme jälleen vapaaseen luontoon, missä nuoren kevään raikkaat tuulet niin iloisesti humisivat puiden vasta vihantuneissa latvoissa ja hento nurmi, sekin puhui hyvästä ja rakastavasta Jumalasta! Jäähvyäisiä heittäessämme lasi vanhempi isännistä hellästi ja vakavasti mielellemme, että mekin 'ajattelisimme mitä rauhaamme sopii' ja hylkäisimme pahan 'turmeltuneen maailman'. Nämä täyden vakaumuksen koko voimalla sanotut ystävälliset sanat eivät voineet olla tunkeutumatta syvälle nuoreen mieleemme. Lähdimme tästä kokouksesta tosin iloisina, että ainakin tällä kertaa oli päästy pakoon, mutta kylvö oli tehty ja langennut jo valmistettuun maahan; se oli myöskin pian kyllä sekä itävä että kasvava. Kotiin tultua emme enää päässeet entiseen nuorekkaan iloiseen mielialaamme, koetimme tukahduttaa henkemme rauhattomuutta vakavilla ja rasittavilla opinnoilla, mutta sekään ei onnistunut. Tunsimme yhä voimakkaampaa vetoa tuohon haaveilevaan piiriin, missä toivoimme mahdollisesti löytävämme tyydytyksen henkemme ikävöimiselle."

Lopuksi on meidän edelliseen liittäminen ote eräästä Stenbäckin kirjeestä (Skarstedtille, 6 p. maalisk. 1841):

"Täällä yliopistossa ovat muutamat ylioppilaat käsittäneet armon ja maailman pilkan ja katkeruuden alaisina, vakavuudella ja innolla astuneet parannuksen tielle, jättäneet entiset haaveensa ja tavoittelunsa, paheensa ja hyvät ystävänsä niissä, sekä valmistautuvat uhraamaan elämänsä ja voimansa rikkaan, lempeän, ihanan Herramme Kristuksen palveluksessa. Minä olen omasta puolestani aikonut tulla akatemian mieheksi ja lueskelen teologista tutkintoa varten, joissa luvuissa minulla on suurena ilona ja lohdutuksena, että minulla on toverina ja matkakumppanina samaa päämäärää kohti dosentti Bergh, joka jo kauan aikaa on ollut herännyt ja jolla on vakava henkinen pyrkimys, samalla kuin kaikkien täytyy tunnustaa hänen erinomaisen syvät tietonsa. Me kokoonnumme, 20—30-miehisenä joukkona, joka lauantai-ilta, seurustelemme keskenämme lämmittäen ja rohkaisten toinen toistamme. Näissä kokouksissamme laulamme, luemme jotakin henkirikasta kirjaa ja keskustelemme toistemme kanssa. Tuulahdus Herran hengestä väikkyä usein ylitsemme saaden meidät unohtamaan kaiken muun, niin että uusin voimin ryhdymme viikon työhön. Närkästys meitä kohtaan on usein ilmeinen ja purkautuu kuuluville, mutta lohdutamme itseämme sillä, että niin täytyy olla ja että siinä on ainoastaan unta, missä ei mitään taistelua ole. Äskettäin pidettiin täkäläisessä Suurkirkossa ['Suurkirkolla'

tarkoitetaan julkista jumalanpalvelusta ilman pilkallista sivumerkitystä. Pietistit eivät pitäneet itseään siitä erillään — 'se oli aina ensimmäinen, ja säännöllisesti käytiin kirkossa', on eräs nainen, joka kuului heränneiden joukkoon Helsingissä, ilmoittanut tekijälle.] jyrisevä saarna meitä — pietistejä vastaan, joita kuvattiin turmiollisiksi haaveilijoiksi ja fantasteiksi, joilla opissa ja elämässä oli moninaisia hairahduksia ja paheita, jotka hylkäsivät sivistyksen, järjen y.m. Jonka jälkeen kuulijoita vakavasti kehoitettiin 'Esvillan nimessä' tarkoin kavahtamaan meitä. Oi, kuolleessa rauhassa ei viihdy Kristus; missä hän alkaa herätä syntisten sydämissä, syntyy melua ja hälinää ja koko maailma raivoo sitä vastaan. Niin käy vieläkin ja niin on aina käynyt. Käyköön Herran Sebaotin nimeen! Jos Jumala on kanssamme, kuka voi olla meitä vastaan?"

Myöskin Essen lausuu mielipiteensä siitä "melusta", minkä uskonnollinen liike ylioppilaiden keskuuteen tullessaan herätti.

"Asian uutuus", sanoo hän, "herätti huomiota. Toisinaan kiehumapisteeseensä noussut lämpö toiselta puolen ja jäätympistettä lähenevä uskonnollinen kylmyys toiselta ei voinut olla synnyttämättä taistelua, joka joskus oli kylläkin kiihkeä molemmin puolin. Meitä varten otettiin jälleen käytäntöön vanha herjanimi 'pietisti', eikä parjauksia säästetty. Helsinki oli sitä paitsi vielä siihen aikaan nykyiseensä verrattuna pikkukaupunki, ja mitä mielettömimpiä juttuja sepitettiin, levitettiin ja uskottiin — ei ainoastaan pääkaupungissa, vaan ympäri maita mantereita. Huuto 'pietistisytyksestä' täytti kaikki kadut ja kujat, ja lopulta ei tarvinnut muuta kuin käydä vähän ahkerammin kirkossa kuin suuri joukko saadakseen pietistin nimen, ja tällä nimellä leimattiin siten useinkin aivan viattomia ihmisiä. Pian herätti asia poliisiviranomaistenkin huomiota. Stenbäck, Jul. Imm. Bergh ja minä, joita pidettiin tämän vaarallisen liikkeen johtajina, saimme kutsun v.t. kenraalikuvernöörin Thesleffin eteen tilille 'kansanvillitysvehkeistämme'. Hänen ylhäisyytensä tietysti otti meidät hyvin epäsuosiollisesti vastaan uhaten meitä Siperialla; mutta kun hän kuulustelun kestäessä sai tietää, että olimme Hänen Keis. Majesteetilleen ja keisarilliselle huoneelle uskollisia ja kuuliaisia, loppui kuulustelu siihen, että hän suudellen ja syleillen vakuutti meidän olevan 'keisarin ystäviä'. — Mutta uusi, vaarallisempi myrsky uhkasi. Saint-Simonismi oli jo näytellyt osansa Ranskassa ja lakannut olemasta uhkaavana kummituksena siellä. Mutta Helsingin poliisimestari oli, Jumala ties mistä, saanut päähänsä, että tämä kumouksellinen laho levitti ruttoaan Suomen pääkaupungissa, jonka tähden hän katsoi alamaisen velvollisuutensa vaativan antamaan siitä ilmoituksen Pietariin ja teki minulle sen kunnian, että ilmoitti minut liikkeen päämieheksi. Tämä raportti, joka oli vähällä saattaa silloisen kuvernöörin kreivi Armfeltin keisarin epäsuosioon, maksoi hänelle matkan Pietariin, missä väärinkäsitys selvitettiin. Mutta samasta hetkestä valvoi poliisi jokaista askeltamme. Oli kuin olisi pelätty, että hurskas hartauskokouslaulu hajoittaisi valtion Jerikonmuurit. Kuinka tarkka tämä valvonta oli, sain tietää, kun kerran matkalla tapasin kihlakunnan voudin, joka kertoi minulle, että hän edellisenä päivänä oli aikonut käydä luonani Helsingissä varoittaakseen minua luvattomista kokouksista, mutta saanut kuvernööriltä kuulla, että minä 'kaksi tuntia sitten olin lähtenyt kaupungista'. — Emme kuitenkaan tehneet kellekään ihmiselle mitään vääryyttä, ellemme ehkä toisinaan liian ripeästi ja ankarasti lausutulla tuomiolla. Tämä suvaitsevaisuuden puute, jota ei kaiketikään syyttä moitittu viaksemme, esiintyi kenties räikeimmin juuri Stenbäckissä. Hänen kantanaan varsinkin oli 'joko — taikka'. Kaikkea penseyttä hän vihasi. Se oli yhtä vieras hänen uudelle ihmiselleen kuin hänen vanhalleenkin. — Silmätessäni tähän menneeseen aikaan", lopettaa Essen, "en ole voinut olla muistelematta Geijerin lausetta fosforisteista: 'Mitä he nuoruuden ylimielisyydessä rikkoivat, on vahingoittanut ainoastaan heitä itseään. Mitä heissä oli ja mitä he vaikuttivat oikeaa ja hyvää, sen tunnen, ja se on pysyvä.'"

Näistä eri lausunnoista on Stenbäckin kirjoittamalla erityinen arvo sen vuoksi, että ainoastaan se on samanaikainen ja antaa käsityksen pietistien palavasta innostuksesta; toisten kertomuksen ovat vuodet verhonneet mietiskelyn udulla.

*****

Äskeisessä olemme käsitelleet kokonaisen jakson vuosia, mutta palaamme nyt syyslukukauteen 1837. — Jos Stenbäck vielä olisi voinut mielenkiinnolla seurata osakuntaelämää, olisivat sen vaiheet tänä ja lähinnä seuraavana aikana tuottaneet hänelle paljon huolta. Lokakuun 31 p. pidettiin kovaonninen kokous, jossa hänkin todennäköisesti oli läsnä. Kuraattori Nervander oli ehdottanut, että osakunta valitsisi 10 sensoria pitämään silmällä muutamia pahamaineisia tovereja, jotka hurjastelevalla elämällään vahingoittivat koko osakunnan mainetta. Mainitussa kokouksessa, jossa oli läsnä 70 jäsentä, toimitettiin vaalit suljetuilla lipuilla, ja siinä saivat Castrén 33 ääntä, Piponius 31, Stenbäck 29, Z. Topelius 27 j.n.e., mutta joku äänesti myöskin paria tunnetuinta renttua. Silloin Nervander suuttui ja virkkaen: "pidän itseni liian hyvänä, herrat, olemaan teidän narrinanne", luopui kuraattorin virastaan ja poistui kokouksesta heti. Siten syntyneitä välivaltioita käyttivät viranomaiset toimeenpannukseen kauan sitten tehdyn, mutta erinäisestä syystä tähän saakka täyttämättä jätetyn päätöksen jakaa osakunta pohjois- ja eteläpohjalaiseen, toimenpide joka tarkoitettuna masentamaan pohjalaisten vastustushenkeä vaikutti aivan päinvastoin ja vihdoinkin 1844 peruutettiin. Välillisesti vaikutti jako muun muassa Snellmanin eroon yliopistosta. Kun hän näet konsistorin määräämänä pohjoispohjalaisten

kuraattoriksi kieltäytyi ottamasta tointa vastaan, oli syy valmis siihen pitkään oikeudenkäyntiin yliopiston viranomaisten kanssa, jossa hän tosin joutui tappiolle, mutta jolla hän vahvisti ja laajensi sitä yleistä suosiota, jonka hän totuuden ja yliopistollisen vapauden pelottomana puolustajana jo sitä ennen oli saavuttanut nuoremmissa yliopistopiireissä. — Kaikki nämä riitaisuudet, jotka Rein on laveasti kuvannut Snellmanin elämäkerrassa, olivat tosin ulkopuolella Stenbäckin päharrastusta, mutta että vanhemman toverin urhoollinen kestävyys epäveroisessa taistelussa oli liikuttanut hänen omaa, korkeimpien päämäärien puolesta taisteluhaluista sydäntään, näemme siitä ylevästä laulusta, jolla hän tervehti Snellmania, kun pohjalaiset marraskuussa 1838 pitivät jäähyväisjuhlaansa entiselle kuraattorille, joka oli valmiina lähtemään Helsingistä pitkälle ulkomaanmatkalle. Laulu on lähtenyt runoilijan sisimmästä, ja siinä *totuudessa*, josta hän laulaa, sulavat Snellmanin ja hänen oma ihanteensa yhteen — niin erilaiset kuin ne olivatkin. Kun tähän otamme runon, teemme sen siinä tarkoituksessa, että se on tässä luettava enemmän runoilijaa ajatellen kuin miestä, jolle se on omistettu.

Broder, då klar och gudomlig den höga
Sanningen stod för vårt glänsande öga,
O, då svuro vi gladt att dö,
Att troget lefva för den och dö.

Och när i stilla tillbedjan vi lade
Ner för dess fötter det bästa vi hade,
Lifvets sträfvan och själens håg,
Hur ljust var lifvet, hur varm vår håg!

Skola vi svika vår ed, och i smärta
Vika tillbaka med sviktande hjärta?
Trötte och modlöse sjunka ner,
Ack, sjunka slagne i stoftet ner?

Nej, genom motstånd, förluster och strider
Sanningen segrande framgår omsider;
Segra skall den ändock till slut,
Och dö vi, segrar den dock till slut.

Därföre mod, o du klappande hjärta!
Fritt genom glädje och gladt genom smärta
Okränkt sanningens vän går fram,
Går mot det heliga målet fram.

Broder, vi räcka dig handen och svära
Troget att vittne åt sanningen bära;
Evig är den ännu som förr,
Och evigt segrar den än som förr.

[Veikko, kun kirkkaana ja jumalaisena korkea
totuus ilmestyi säihkyviin silmiimme,
oi, silloin vannoinme kuolevamme riemuiten,
uskollisesti elävämme ja kuolevamme sille.

Ja kun hiljaisessa rukouksessa laskimme sen
jalkain juureen parhaimman, mitä meillä oli,
elon pyrkimyksen ja sielun halun,
kuinka valoisa oli elämä, kuinka lämmin halumme!

Pettäisimmekö valamme, ja tuskassa
väistyisimme horjuvin sydämin?
Vaipuisimmeko väsyneinä ja lannistuneina,
ah, vaipuisimmeko voitettuina tomuun?

Ei, kautta vastusten, tappioiden ja taistojen
totuus kulkee voittaen vihdoin:
voittava on se lopultakin,
ja vaikka me kuolemme, on se voittava lopultakin.

Siis rohkeutta, oi sykkivä sydän!
Vapaasti ilon ja iloisesti tuskan kautta käy
loukkaamatonna totuuden ystävä eteenpäin,
eteenpäin kohti pyhää määräänsä.

Veikko, me ojennamme sinulle kätemme vanhoen
uskollisesti todistavamme totuuden puolesta;
iäinen se on vielä kuin ennenkin,
ja iäti se voittaa vielä kuin ennenkin.]

Itse juhlassa Stenbäck ei ollut läsnä, jonka tähden Snellmanin kerrotaan siellä sanoneen Essenille: "Koska Stenbäck on lähettänyt tänne paremman osansa, olisi hän voinut toimittaa tomumajansakin tänne."

Ymmärtääksemme Stenbäckkiä "pietistinä" ei tule koskaan unohtaa, kuinka palavasti innostunut hän oli siihen asiaan, joka oli vallannut hänen sielunsa ja mielensä. Ei kukaan ole vähemmän kuin hän mietiskellyt "armon järjestystä" eri asteineen. Kuinka yksinkertaisesti, jopa lapsellisesti, saa sanoa, hän käsitti kaiken tämän, kun asianhaarat eivät pakottaneet suurempaan systemaattisuuteen, näemme alati hänen kirjeistään sisarille ja lähemmille ystäville. Eräästä pitkästä kirjeestä Charlottelle (13 p:ltä marrask. 1837), joka ei sisällä sanaakaan muusta kuin heidän uskonnollisesta sielunelämästään, sivu sivulta samaan sujuvaan, välittömään tyyliin, joka on ominaista kaikelle mitä hän on kirjoittanut näistä asioista, otamme näytteeksi seuraavat rivit:

"Kristus on minun edestäni kuollut, niin, hän on kuollut, ja juuri minun edestäni, ja lain hän on ottanut pois; se antaa elämän ja rauhan. Minun ei tarvitse tehdä niin mitään; en kuuntele mitä laki sanoo, se ei koske minuun — mutta Kristuksen tahdon pitää, ja hän on oleva minun. Minun sydämässäni älköön laki sortavana, raskaana ja julmana tyrannina hallitko, vaan ainoastaan rakas Herrani Kristus, joka ei mitään vaadi, vaan antaa kaikki, anteeksiannon, rauhan, armon, elämän. Minä käyn uljaasti ja rohkeasti eteenpäin; omaatuntoa, kuningatarta, ei mikään laki, synti, kuolema tai perkele saa vangita ja rasittaa, vaan se kuuluu Herralle Jeesukselle, ja siksi se on yläpuolella kaiken muun, kaiken sellaisen. Kyllähän on syntiä sydämässäni, ja se on yhäti liikkeessä, mutta entäs sitten? sen vuoksi onkin Kristus minulle yhäti tarpeen; minä uskon siitä huolimatta, minä tiedän, että niin on hengellisen elämän luonto, että turmeluksen ja armon, lihan ja hengen täytyy sotia ja olla täydessä toiminnassa. Silloin on sisällisen ihmistemme laita parhain, kun on täysi elämä, työ, taistelu ja liike sisällämme. Jumala varjelkoon hiljaisesta levosta, kuolleesta levosta! Mutta kaikki se synti, joka sydämässä nostaa päätään, kaikki perkeleen tuliset nuolet eivät minua peloita — oi, sen vuoksi en tahdo heittää kaikkea menneeksi, en olla epätoivoinen, sillä minulla on vapaa ja alituinen pääsy vapaalle ja avoimelle lähteelle puhdistuakseni synnistä ja saastasta, minä tiedän missä armoistuin on, ja minä tahdon astua sen eteen *lohdullisesti* saadakseni laupeuden ja armon. Olisi kyllä kauhean suloista ja makeaa vanhalle Aatamille rauhassa katsella oman pyhyytensä kuvastimeen, istua pyhimyssäteikkö ympärillään ja myhäillä omalle itselleen. Mutta sellaista hirveää luopumista ei ole tapahtuva, niin kauan kuin Jumalan henki asuu ja vaikuttaa minussa — Ei ole hätää, Jeesus elää. Jumalan kiitos, että hän pitää minut kurissa ja antaa minun nähdä, että olen syntinen enkä mitään muuta. Niin tahdon riippua kiinni hänen ristissään, ja siinä on hyvä olla. — Niinpä niin, rakas Charlotte, minä kirjoitan omasta itsestäni, vaikka tahdoin kirjoittaa sinusta — armo ja rauha olkoon sinunkin kanssasi! Jeesus antakoon sinulle uskon, niin olet virkoava uuteen elämään; uskoa seuraa Jumalan pyhä henki, ja katso, kirjoitettu on, että se on täynnä vanhurskautta, rauhaa ja riemua. — — Sinä sanot niin tekojumalisesti: 'Ei, hän tahtoo musertunutta ja synnin haavoista kirvelevää sydäntä.' No, mistä otat tuon kirvelevän sydämen? Mikä nyt siihen on neuvona? Arvattavasti ensin saada syntinen, kova sydän pehmeäksi ja vähän muuttuneeksi ja sitten mennä Kristuksen eteen sanoen: kas nyt, nyt sitä kirvelee ja se on vähän vähemmin syntinen kuin ennen, nyt olisi aika, että antaisit minulle uskon ja tekisit loput. Sitä sinä pyydät, ja sitä olet pyytänyt vuosikausia, että saisit Kristuksesi puolivapahtajaksi, päälliseksi ja täytteeksi omalle vanhurskaudellesi. Herkeä, älä vaivaa itseäsi enää — lankea maahan ja tunnusta, ettet mitään ole, et mitään omista etkä mitään voi — Kristuksen täytyy laupeudesta ja armosta antaa sinulle *kaikki*." — —

Tässä on tosin huomattava, että Stenbäck ei puhu "maailman lapselle" tai välinpitämättömälle ja laimealle, silloin olisi kyllä ääni ollut toinen; mutta siitä huolimatta on myöntäminen, että tämä pietismi on niin evankelista kuin ajatella saattaa — jos kohta se vaatii alituista sotaa "syntiä ja lihaa" vastaan, jotka heikontavat ja karkoittavat pois uskoa. Näihin vihollisiin hän luki kaiken, minkä hän tunsii häiritsevästi vaikuttavan uskonalttiuteen, sallimatta vähintäkään tinkimistä enemmästä tai vähemmästä, ja voimme ymmärtää, miksi hän eräänä iltana muutamia viikkoja kirjeen kirjoittamisen jälkeen, kun Topelius kävi hänen luonaan, tämän hämmästykseksi selitti runouden olevan "hienoa hengen myrkyä". — "Hirmuisen nurinpäinen ja yksipuolinen käsitys", muistuttaa Topelius tähän päiväkirjassaan. Niin kyllä, varsinkin *yksipuolinen*, mutta, myöntäkäämme se, ymmärrettävä Stenbäckin kannalta: kaikki tai ei mitään, sillä ei kukaan tiennyt paremmin kuin hän, kuinka vaikeaa oli "masentaa" tuo levoton, runollinen henki. — Edelleen hän luki yllämainittuihin vihollisiin huomionpanemisen ja

mukautuvaisuuden muihin ihmisiin ja heidän mielipiteihinsä. Hän oli ankara, ei ainoastaan omaa itseänsä, vaan kaikkia muita sekä läheisiä että kaukaisempia kohtaan, eikä hän empinyt päästää kuuluville mitä ajatteli —, milloin hänellä oli tai hän luuli olevan syytä siihen. Edellämainittu kirje veljelle Lappiin on esimerkkinä. Eräästä hänen kirjeestään yhdelle sisaruksista oli Lauri tullut vakuutetuksi, että veljen uskonnollinen kanta ei ollut oikeaa laatua, ja silloin hän kirjoittaa hänelle suorat sanat. Näköjään kirje on jäänyt lähettämättä, mutta ei varmaankaan siksi, että hän olisi katunut kirjoittamaansa, vaan lienee joku hänen lähimmistään astunut väliin ja saanut hänet jättämään sen lähettämättä. Hänen ankaruudestaan muita arvostellessa olemme jo nähneet Essenin muistuttavan, ja toinenkin kertoja tältä ajalta todistaa samaa, vaikka lisäten, että hän samanmielisten seurassa ei ollut katkera ja synkkä, vaan "iloinen kristillisyydessään". [Sama henkilö on edelleen lausunut siihen suuntaan, että Stenbäck terävä- ja suorakielisyytensä vuoksi ei ollut läheisissä suhteissa tovereihinsa (muutamia harvoja lukuunottamatta), sillä hän herätti heissä aina pelkoa ja kunnioitusta. Niin totta kuin tämä kuuluikin hänen luonteeseensa, on kuitenkin huomattava, että hän kauan oli hyvin hermostunut puheenaolleen kovan hermokuumeen jälkeen alussa vuotta 1837. Se näkyi muun muassa siitä, että hänen oli vaikea tauota, kun oli alkanut nauraa. — Hänen ulkonäöstään tänä aikana voidaan samasta lähteestä mainita, että hän oli hyvin laiha ja kalpea. Kasvojen kalpeus pisti jyrkästi silmiin mustan tukan rinnalla. Sitä paitsi olivat rokonarvet selvemmät kuin vanhemmalla iällä.]

Olemme tahtoneet esittää kaiken tämän, sillä meidän on saaminen käsitys Stenbäckin kannasta siinä merkillisessä kynäsodassa Runebergin kanssa, joka sattui juuri tähän aikaan. On tärkeätä ymmärtää ja tunnustaa, että hänen silmittömyytensä ei ollut doktrinääristä laatua, vaan enemmän johtui hänen luonteensa tulisuudesta; hän oli — uskallamme sanoa sen paradoksin — runoilija pietistinäkin, sikäli näet, että hehkuva innostus, ei kylmä harkinta, johti häntä kaikessa mitä hän puhui, teki tai jätti tekemättä taistellessaan totuuden, s.o. kristillisyyden puolesta.

Kuten aikaisemmin jo on viitattu, ei Runeberg vielä 1835 näytä havainneen tai ajatelleen mielessään, että herännäisyys oli saava alaa n.s. sivistyneissä luokissa. Pian hän kuitenkin näyttää tulleen toiseen käsitykseen, sillä Strömborgin mukaan [Main. teos, IV, s. 172 seurr.] hän lienee jo kesällä 1836 kehitellyt niitä ajatuksia, jotka lopulla seuraavaa vuotta esiintyivät "Vanhan puutarhurin kirjeissä" Helsingfors Morgonbladissa. Syistä Runebergin esiintymiseen mainitsee hänen elämäkerrankirjoittajansa senkin, että Stenbäckin oli ollut tapana usein käydä runoilijan Helsingissä asuvain sisarten Karolinan ja Thildan luona aikomuksessa saada heidät kääntymään pietismiin, ja että Runeberg sen vuoksi oli kehoittanut heitä olemaan ottamatta häntä enää vastaan — jota kehoitusta he eivät kuitenkaan noudattaneet, he kun käsittivät Stenbäckin hyvän tarkoituksen eikä se heitä häirinnyt. Sitävastoin ei mainita, että Runeberg myöskin Stenbäckin runoelmista ja hänen uskonnollisia romaaneja koskevasta kirjoituksestaan sekä persoonallisesti keskustellen oli saanut tietoa pietistien ja erityisesti Stenbäckin omasta uskonnollisesta käsityksestä. Niin kauan kuin Runeberg oleskeli Helsingissä, voivat he tuskin olla välistä tapaamatta toisiaan, ja kuten tiedämme, ei Stenbäck ollut se, joka epäröi sanoa mitä hänellä oli sydämellään. Voi siis otaksua varmaksi, että molempain runoilijain niin erilaiset elämäkatsannot jo aikaisemmin olivat törmänneet yhteen, ennenkuin se tapahtui julkisesti.

Seikkaperäinen selonteko Runebergin tendenssirunoelmasta — ainoasta minkä hän on kirjoittanut — tahi Stenbäckin "Vastauksesta vanhalle puutarhurille" (Helsingfors Morgonblad 1838, n:ot 5 ja 6, tammik. 18 ja 22 p.) tai lopuksi Runebergin vastauksesta siihen olisi tässä tarpeeton. Ovathan kaikki nämä kirjoitukset yleisön käsissä, jota paitsi polemiikkia on tarkastettu ja arvosteltu yksityisissä tutkimuksissa. [*C. G. Estlander*, J. L. Runebergs religiösa världsåskådning ("I fosterländska ämnen", 1898), ja *G. G. Rosenqvist* Polemiken mellan Runeberg och Stenbäck ("I tidens religiösa frågor", 1899). — Stenbäckin kirjoitus sisältyy hänen runokokoelmaansa, jonka Yrjö Veijola on suomentanut (1900).] Ainoastaan muutamia tähän saakka huomaamatta jääneitä näkökohtia tuotakoon tässä esiin, koska niillä on merkitystä aineeseemme nähden.

Tehdäksemme oikeutta molemmille riitapuolille on tärkeää panna merkille se melkoinen ero, mikä on Runebergin ensimmäisellä ja toisella kirjoituksella asiasta. Vaikka hänen maailmankatsantonsa on sama molemmissa, ei käy kieltäminen, että "puutarhurin kirjeet" enemmän tuntuvat syytöskirjoitukselta pietistejä vastaan kuin yritykseltä saada heille heidän yksipuolisuutensa todistetuksi. Heidät kuvataan "lahkoksi jumalaisia, äänettömiä kamalia olentoja, jotka pitävät voittonaan hylätä maisen elämän riemut, ja jotka ovat maksaneet sen, mitä pitävät korkeampana aarteenaan, poskien kasteenvärillä ja silmän tulella", ja tämän mukaisesti sanotaan heitä toisessa paikassa "synkiksi hahmoiksi värittämin kasvoin ja puoliksi sammunein silmin". Edelleen verrataan heitä kasveihin, jotka ennen aikaansa saattaa kuolemaan "kalvavalla hampaallaan mato, jota he itse tietämättään suojelevat ja elättävät". Rosalle on seurustelu lahkolaisten kanssa välittömänä syynä kuihtumiseen ja kuolemaan, sillä "myrkylle, jota hän on imenyt", ei ole mitään lääketta. Kun lopuksi muutamit tahtovat lohduttaen lähestyä tytön sairasvuodetta, huudahtaa puutarhuri: "Pois, pois, mustat aaveet, minä tunnen teidän lohdutuksenne! Se mikä on jalointa, tosinta, pyhintä, on viettelijän kädessä keinona." Vastakohdaksi pelkkien varjojen

täyttämälle taululle kuvataan jonkunmoinen paratiisillinen viattomuuden elämä kukkien ja varjoisain hedelmäpuiden keskellä, jonka rauha ja onni olisi ollut rajaton, ellei "viettelijä" olisi häirinnyt sitä.

Jos ajattelemme Stenbäckkiä tätä lukevana, niin käsitämme, ettei hän voinut muuta kuin ennen kaikkea tarttua näihin kertomuksen pääpiirteihin, joiden tarkoituksena oli antaa oikea kuva niistä uskovaisista, joihin hän luki itsensä, ja kun hänen mielensä kehoitti häntä kirjoittamaan vastauksen, seurasi itsestään, että hän siinä esitti, kuinka hän näki valoa ja iloa siinä, missä puutarhuri näki pimeyttä, ja päinvastoin. Hän ei olisi ollut se innostuksen mies, mikä hän oli, jos hän olisi ryhtynyt laatimaan tutkielmaa siitä maailmankäsityksestä, jonka piirteet kuultavat toisen vertauksista ja mietelmistä. On sanottu, että vastaus on "kiiwas". Siitä, joka oikein tuntee Stenbäckin intohimoisen luonteen, sellaisena kuin se kuvastuu hänen runoelmissaan ja kirjeissään, se päinvastoin tuntuu merkillisen tyyneeltä ja harkitulta. Terävyys on tunnustajan eikä poleemikon. Aloittaessaan hän on enemmän heltynyt kuin vihastunut, sillä hän muistaa itsekin kokeneensa "miltä tuntuu, kun rakkaimmat ja kalleimmat siteet katkeavat", ja kun hän sanoo runoutta myrkyksi, ei se ole Runebergia vastaan tähdätty isku siitä, että runoilija panee puutarhurin siten nimittämään pietismin oppia, vaan siinä toistuu hänen jo ennen Topeliukselle lausumansa lause sen nojalla, mitä hän itse oli kokenut katkerissa sieluntaisteluissa. Sekin tuima sana, että puutarhuri ei mitään ymmärtänyt kristillisyydestä, on käsitettävä yleisemmin kuin persoonallisena hyökkäyksenä, sillä juuri tuota surutonta elämää vastaan maailman kukkatarhassa hän oli taistellut tullakseen Kristuksen tykö. Mitä vastaus muutoin sisältää, on hän sanonut sekä ennemmin että myöhemmin — siinä on koko pietismin synkkä käsitys maailmasta synnin ja turmeluksen kotina, mutta myöskin se uskon varmuus, joka siirtää vuoria.

"Puutarhurin kirjeillä" on, huolimatta tendenssistään, runoelman luonne — varjot ja valot ovat taiteellisen vaikutuksen vuoksi vedetyt jyrkemmin kuin todellisuudessa. Runeberg kirjoitti niin, siksi ettei hän tuntenut seisovansa elävää persoonallisuutta vastassa. Kun hän uudestaan tarttuu aineeseen vastatakseen Stenbäckille, on hän samalla sekä lempeämpi että perinpohjaisempi. Nyt hän kehoittaa vanhaa palvelijaa "laupeudella katselemaan ihmisiä, joita, vaikka he erehtyvätkin, kuitenkin aina on pidettävä arvossa sen lämmön vuoksi elämän kalleimpia etuja kohtaan, joka heitä liikuttaa ja ohjaa", ja hän syventyy kysymyksen yksityiskohtiin ilmeisessä aikomuksessa saada vastustajansa toiseen vakaumukseen. Selvästi ja suuresti esitetään Jumalan suhde luotuun maailmaan, kuinka siis maailma, sellaisena kuin se henkii ympärillämme, on samoin kuin sana pyhä rauhan ja luottamuksen lähde, kun vain sanan valo ja sovituksen usko sydämessämme katselemme sen ilmiötä, edelleen, kuinka ihmisen edistyminen vapauteen eli korkeampaan elämään tapahtuu ilman hyppäyksiä alituisessa kehityksessä, ja lopuksi, mitä oikeastaan pietistien kannassa oli syystä muistutuksen alaista: jyrkkä jako, joka erottaa luomisen luoja, itsekäs huolehtiminen, joka vain tarkoittaa omaa yksilöllistä autuutta, ja ylpeä suvaitsemattomuus, joka lausuu kadotuksen tuomion Jumalan maailmaan kuuluville olennoille. Siitä, mitä näistä kolmesta "hairahduksesta" sanotaan, siteerattakoon ainoastaan seuraavat sanat: "Te määrätte niin ahtailla rajoilla autuuden alan, että te, jos saan käyttää kuvaa, ikäänkuin sanotte verelle suonissanne: 'Pysy ainoastaan sydämessä; sydän on elämän lähde, ja sinä olet kadotuksen tiellä, jos olet sen ulkopuolella!' Sallikaa vaan veren virrata vapaasti suonissaan; se on palaava takaisin sydämeen noutamaan elämää, mutta myös kulkeva sen ulkopuolella elämään ja elähdyttämään. Älkää sanoko, että ihminen inhimillisessä toiminnassa, taiteessa, tieteessä, on kadotuksen tiellä: nekin ovat suonia, samasta sydäimestä, uskonnosta, lähteviä haaroja, ja sen täytyy elää myöskin niissä ja niiden kautta luoda elämää ruumiiseen, joka ei ole sydän yksinään."

Stenbäck ei enää vastannut. Siksikö, että hän olisi tullut vakuutetuksi Runebergin esityksestä? Emme sitä usko; mutta emme myöskään epäile, että siinä oli paljon sellaista, mitä hän ei tahtonut eikä tainnut väittää vääräksi. Kuinka olisikaan hän voinut olla yhtymättä siihen, mitä Runeberg sanoo maailman ja luonnon ilmiöistä, että nekin katsottuina sovituksen usko sydämessä ovat rauhan ja uskalluksen lähde, hän, joka vuotta ennen pääsiäislaulussaan oli laulanut:

"Uppstånden" jublar vårens vind och solen,
Som himlens rymd med ljus beklär, uppstånden.
Och tusenfällt genljuder i mitt hjärta
Dess tröst, dess tro och dess begär: uppstånden.

["Ylösnoussut" riemuitsee kevään tuuli ja aurinko,
joka vaatettaa valkeudella taivaan avaruuden, ylösnoussut.
Ja tuhatkertaisena kaikuu sydämessäni sen lohtu,
sen usko ja ikävöiminen: ylösnoussut.]

Todisteeksi mielipiteelle, että Stenbäckin vaihtelu on näin selitettävä, voi mainita pari seikkaa. Kun Strömborg erästä rouva Runebergin kirjeestä oli tavannut tiedon, että Essen Porvoossa käydessään (huhtikuussa 1838) oli sopinut Runebergin kanssa "jonkunmoinen kommentaarin tekemisestä vanhan puutarhurin kirjeihin", tiedusti hän Esseniltä, kuinka asianlaita oli, ja sai kirjeessä 6 p:ltä huhtik. 1892 seuraavan selityksen: "Eräällä — — käynnillä tulivat puheeksi 'vanhan puutarhurin kirjeet', Stenbäckin

vastaus niihin ja Runebergin vastaus Stenbäckille. Lausuin silloin mielipiteeni siihen suuntaan, että molemmat olivat olleet yksipuolisia, toinen syrjäyttäen erikoisesti kristillisen puolen ja pannen kaiken painon luonnon elämälle, toinen taas halveksien jälkimmäistä ja vaati kristillisyyttä askeettiseen henkeen. Hetken keskusteltuamme asiasta tulimme siitä yksimielisyyteen, ja meistä molemmista oli paha jättää asia olemaan sillänsä. Runeberg ehdotti silloin, että panisin paperille keskustelumme tuloksen, jonka jälkeen hän tarkastaisi kirjoituksen ja antaisi tunnustuksensa siinä lausutuille ajatuksille. Sen julkaiseminen oli tapahtuva Borgå Tidningissä." — Syynä aikeen sikseenjäämiseen oli luultavasti se, että Essenin täytyi odottamattoman pian matkustaa Porvoosta pois, mutta jo sopimus sinänsä merkitsee paljon. Emme luule, että Essen olisi antautunut asiaan tietäen, että hänen ystävänsä ja asuintoverinsa Stenbäck oli vastaista mielipidettä. — Toinen seikka, joka ansaitsee tulla muistetuksi tässä yhteydessä, on, että Stenbäck seuraavana vuonna pohjalaisten Porthaninjuhlassa esitti Runebergin maljan siinä runopuheessa, joka on hänen etevimpiä runollisia tuotteitaan. Sellainen rakkauden ja ihailun ilmaisu ei varmaankaan olisi tullut kysymykseen, jos hän loukattuna ja pettyneenä olisi luopunut polemiikista. Runonsa hän näet runoili täydestä sielustaan ja sydämestään. [Runebergin ja Stenbäckin vaiettua seurasi vielä kaksi pitkää kirjoitusta asiasta tavalliseen poleemiseen tyyliin. Toinen, Helsingfors Tidningin lisälehdessä 1838, n:o 65 (18 p. elok.), jolla on nimimerkki —s —gh (Julius Bergh), tarkastaa seikkaperäisesti muutamia yksityisiä Runebergin lausuntoja, tietysti pietistiseltä kannalta. Johdannosta siteeraamme: "Tuskin lienee maassamme ketään kohtuullisimman sivistysmäärän saanutta, joka ei jännitetyllä huomiolla ja hartaalla osanotolla ole seurannut riitaa." — Toinen kirjoitus, "Otteita eräästä kirjeestä", Helsingfors Morgonbladın liitteessä, n:o 80 (18 p. lokak.), nimimerkki C. (Gadolin), on taas kirjoitettu —s —gh:in artikkelin johdosta ja koettaa olla välittävällä kannalla.]

Milloin Runeberg ja Stenbäck ensi kerran persoonallisesti tapasivat toisensa kynäsodan jälkeen, ei ole tiedossa, mutta varmaan se tapahtui ennen vastamainittua juhlaa. Kun Essen mainitsee Runebergin merkillisen kirjoituksen: "Onko Macbeth kristillinen tragedia?" aiheutuneeksi ajatuksenvaihdosta Stenbäckin kanssa, niin herää arvelu, että he ovat tavanneet toisensa syksyllä 1838 tai seuraavana talvena. Lokakuussa 1838 esittivät näet ruotsalaiset taiteilijat, hra ja rva Torsslow pääosissa, Macbethin, ja sen ajan teatteriarvostelijat päästivät ajatuksensa laajoille seikkailuretkille tästä harvinaisesta aineesta. Aihe Macbethista puhumiseen oli siis aivan tarjona. Joskin heidän eri kantansa ilmeni erilaisissa mielipiteissä uudesta aineesta, ei meillä ole syytä luulla muuta, kuin että he erosivat keskinäisen sovinnon ja ystävyyden tuntein. Essenin mukaan lienee juuri tämä keskustelu Macbethista päätynyt Runebergin klassilliseen pilaan: "Niin, Lasse, kyllä sinä taivaaseen pääset, mutta selkäsauvan sinä Herraltamme saat runoilusi heittämisestä."

Paitsi "Vastausta vanhalle puutarhurille" julkaisi Stenbäck vuoden 1838 varrella Helsingfors Morgonbladissa sekä runoelmia että yhden suorasanaisen kirjoituksen. N:ossa 16 (26 p. helmik.) on luettavana "Eräs yö", jo puheena ollut runo Östringin kuoleman johdosta, n:ossa 52 (12 p. heinäk.) "Tyttö", joka kertomuksen mukaan on kirjoitettu eräälle turvattomalle tytölle, Kristina Sofia Nordenkraftille, mutta jonka syntymisaika on tuntematon, sekä lopuksi n:oisissa 80, 82 ja 83 Uhlandin romanssit "Nunna", "Serenadi" ja "Laulaja". Mainittu kirjoitus taas: "Kuka on pietisti?" on n:ossa 69 (10 p. syysk.). Se ei ole alkuperäinen, vaan käännös A. Tholuckin Litt. Anzeigeristä, mutta mieltäkiinnittävä sen vuoksi, että se ilmeisesti lausuu Stenbäckin oman ajatuksen. Kirjoittaja selvittää historiallisesti, missä merkityksessä 17:nneltä vuosisadalta johtuvaa ja keskipaikoilla 18:tta vuosisataa Pohjois-Saksassa jälleen käytäntöön tullutta nimitystä on käytetty ja käytetään, ja johtuu siihen tulokseen, että siitä on "tullut vain herjasana, joka mielin määrin annetaan jokaiselle, jonka hurskaus ei soinnu yhteen maailman tavallisen menon kanssa; varsinkin niille, jotka esiintyvät vastustaen jokapäiväistä ratsionalismia", sekä edelleen: "että jokainen herjaa toista pietistiksi, jos tämä harrastaessaan kirkon oppia ja totista, kristillistä hurskautta menee hiukan pitemmälle kuin hän hyväksi näkee". Kirjoitus päättyy sanoilla: "On tuskaisaa ja raskasta tulla merkityksi nimellä, jonka alkunsa mukaan tulisi osoittaa hairahdusta — — mutta kuitenkin, kenpää ei *sen* totuuden tähden, jota tunnustaen esi-isämme kantoivat kahleita, sallisi itselleen annettavan herjanimeä, olkoonpa se sitten *pietisti*, *mystikko*, *haaveilija* tai mikä hyvänsä!"

*****

Luotuamme tämän silmäyksen Stenbäckin julkiseen esiintymiseen vuonna 1838 palaamme hänen tuttavallisempiin persoonallisiin suhteihinsa, joita valaisee joukko kirjeitä hänen läheisimmilleen. Paitsi Charlottelle kirjoitti hän usein tulevalle langolleen Achrénille, joka tähän aikaan väliajansaarnaajana hoiti Vähänkyrön kappalaisenvirkaa.

Ensiksi huomautettakoon, että tämännäköisissä kirjeissä — arvatenkin Stenbäckin edellämaitun käynnin johdosta Malmbergin luona — useita kertoja tapaa tuon pietisteille niin kuvaavan alituisen armonuudistamisen vaatimuksen, joka on antanut aiheita syytökseen, että he eivät laisinkaan tunnustaneet mitään "armontilaa". Koska, kuten tuonnempana saamme nähdä, eräs Stenbäckin lause, joka johtui tällaisesta armon käsityksestä, on herättänyt huomiota, tahdomme parilla sitaatilla osoittaa,

kuinka hän jo tällöin oli omaksunut sen. Päiväämättömässä, mutta epäilemättömästi lopulla vuotta 1837 kirjoitetussa kirjeessä Charlottelle sanotaan: "Älä luule, vaikka ihminen olisi saanut kuinka paljon armoa Jumalalta, vaikka hän olisi saanut minkä varmuuden hyvänsä armontilastaan, että hän seisoo siinä ikäänkuin kiinnikasvanut paalu, että tämä varmuus olisi ikäänkuin aarre kaivettuna hyvään talteen; sitä varmuutta täytyy etsiä joka päivä ja hetki, et tule Jeesuksen opetuslapsiksi silmänräpäyksessä sitten pannaksesi kädet ristiin. Jos nyt sanoisin, kuinka minun täytyy ajatella omasta itsestäni [alusssa kirjettä hän oli kuvannut tilansa sanoilla: olen niin voipunut ja tyhjä, etten huomaa elon kipunaakaan itsessäni], niin en ole herännyt enkä muuta; sillä Kristus ei ole tällä hetkellä minun, ja hänen elämänsä en huomaa itsessäni. Mutta mitä? Jäisinkö epätoivoon, jäisinkö istumaan ahdistuksessa? Ei, tahdon turvallisesti astua armoistuimen eteen." — Edelleen on samasta asiasta luettavana kirjeessä Achrénille (joulupäivänä 1837): "Vielä ei ole Jumalan armo suljettu ja loppunut, ja mitä ei ole tapahtunut eilen, se voi ja sen täytyy tapahtua tänä päivänä. 'Joka minun tyköni tulee, sitä en minä heitä ulos.' Sehän on kaikki vain tulemisessa; että se, joka tulee, ei tee sitä turhaan, siitä on jo huoli pidetty. Ja kaikissa tapauksissa täytyy niin tulla joka päivä; eihän eilinen eikä huomispäiväinen kristillisyyden autu minua ollenkaan, jollen tällä hetkellä ole löydetty Kristuksessa. Jos hänet löytäköönkin, niin on *aina* jäljellä olla itse löydettyä hänessä eikä heittäytyä laiskuuteen ja pysähtyä ja levähtää entisen turvissa." — — Ja vihdoinkin edempänä samassa kirjeessä: "Jos nukahtaa, jos uinahtaa, niin eipä aikaakaan, ennenkuin on aivan eloton, aivan nukkunut ja luopunut. Se on hirveintä, mitä voin ajatella. Sillä tavoin käy ja tulee, niinkuin on käynyt niin monelle (useimmat teologit ovat sellaisia), että kaikki sisäinen elämänvoima, uskon ääretön elämänvoima sammuu, Jumalan pakottava ja vaikuttava elämä taukoaa, ja kaikesta ei ole enää mitään muuta jäljellä kuin kylmä, kuollut, paatunut, voimaton ja eloton järjenvakaumus ja tieto, jolla omalta kohdaltaan hukkuu, ja jolla ei rahtuakaan totista elämää voi muissa aikaansaada. Siis valvokaamme ja omistakaamme se into, että uskon ja rakkautemme tuli ei sammuu! Näemme, että moni on ollut herännyt oikeaan murheeseen, jolla sitten ei ole kaikesta siitä enää muuta kuin kuollut tieto tähteenä. Niin ei meidän saa käydä; joka hetki, niin pian kuin huomaamme, että mieleemme hajaantuu ja laimenee, niin pian kuin emme varmasti tiedä, että Kristus on kanssamme, niin pian kuin sydämemme tuomitsee meitä, nostakaamme väsyneet kätemme ja raukeat polvemme, astukaamme lohdullisesti eteenpäin levähtämättä, ennenkuin todella lepäämme Jeesuksen povella, päästämättä häntä, ellei hän siunaa meitä."

Charlotten häät pidettiin 27 p. maalisk. 1838, aikaisemmin kuin ensin oli aiottu. Isä sairasti jo silloin sitä tautia, joka pian oli vievä hänet hautaan, ja sen vuoksi häät vietettiin hyvin yksinkertaisesti. Ainoastaan pitäjäläisiä ja lähimpiä sukulaisia oli kutsuttu. Morsiamen puku oli hänen oman toivomuksensa mukaan aivan vaatimaton, niin että sulhanen oli siitä tyytymätön; hän olisi tahtonut nähdä puolisonsa puettuna sievästi ja hyvällä aistilla, sillä hän ei vielä ollut niin "kieltäytyvä" kuin miksi hän myöhemmin tuli. Lauri oli vain ajatuksissa läsnä. Hän oli täksi tärkeäksi päiväksi kirjoittanut sisarelleen lämpöä ja rakkautta uhkuvan kirjeen, josta seuraava ote saakoon tässä sijan:

"Rakas Charlotte! Minua kummastutti, että hääsi tulivat niin pian. Olin siinä varmassa luulossa, että ne olisivat vasta kesällä, ja iloitsin, että itsekin saisin olla mukana. Mutta paras niinkuin käy — sen sijaan että olisin kesällä tullut häihinne, tulen luoksenne, ja te olette isäntä ja emäntä ja minä saan olla vieraana. Silloin on meillä hauskaa. Jos tulen Jumalan siunaus myötäni ja näen Jumalan siunauksen varjoavan kotianne, niin me yhdessä kiitämme Häntä, ja saamme kaikki tyynni nähdä, että vaikka sinä olet Rouva ja minä sama ylioppilas kuin ennenkin, me kuitenkin olemme samoja vaivaisia Jumalan edessä kuin tähänkin saakka ja haparoimme eteenpäin miten osaamme pitäen molemmat värisevin käsin, vapisevin sydämin kiinni Herrastamme Kristuksesta; ja niinpä ei ole kaiken kaikkiaan mitään muuttunut. Saat nähdä nyt, millaista on Rouvana ollen hoitaa hengellistä pyrkimystä; joko tulee reippaammaksi ja rientävämmäksi ja rohkeamielisemmäksi tahi laiskemmaksi, aremmaksi, häiritymmäksi, joko tahtoo edeskinpäin Marian lailla istua Jeesuksen jalkain juuressa, tai Marttana juoksennella askareissa, joko seurata 'muinaisen ajan pyhiä naisia', jotka panivat toivonsa Jumalaan ja olivat miehilleen alamaiset, tai elää kuin nämä nykyajan naiset, vaipuneena maallisiin huoliin, mukana maailman turhuudessa siveellisenä, kunniallisena ja jumalattomana. Millaiseksi aiot tulla? On asia ajatella! — Mutta etkö jo ole sitä ajatellut? Niin, ei sinusta tule maailmannaista, elotonta, rehevää papinrouvaa, hiljaista, kilttiä emännöitsijää, vaan Hän, joka on aloittanut hyvän työnsä sinussa, on tekevä sinut eläväksi kristityksi, Jumalan lapseksi, palavaksi ja loistavaksi kynttiläksi piirissäsi; Hän on tekevä sinut omakseen, että Hänen silmänsä valvoo sinua, että Kristuksen rakkaus ajaa sinua, että pyhän Hengen voimaa varjoo sinua, Hän on tekevä sinut väkeväksi, vakaaksi ja horjumattomaksi, — ja jos salattu ihminen sydämessä on horjumaton, hengen sävyisyydessä ja hiljaisuudessa — niin se on *otollista* Jumalalle. Niin, otolliseksi Jumalalle olet sinä tuleva, ja kun palaan kotia tästä pyörteestä, kenties hämmentyneenä, voipuneena ja hervottona, niin olen teidän luonanne saava elämää, rohkaisua ja sysäystä, olen näkevä Jumalan enkelien astuvan ylös ja alas teidän rauhaisassa majassanne. — Tervehdi Achrénia; me huudamme kaikki hänelle veljellisen tervehdysksemme, me toivotamme hänelle onnea ja siunausta, mutta

ennen kaikkea toivotamme hänelle elävää elämää; hän tietää, että uskon elämä on arka elämä, että Jumalan armo on kallis ja taivaallinen helmi, jota täytyy kantaa käsillään, jotta ei pudottaisi sitä, joka täytyy kätkeä sydämeensä ja vartioida kuin lohikäärme aarrettaan. — — Astukaa, rakkaat ystäväni, Jumalan kasvojen eteen, ja siinä te vannokaa liittonne vala, ja siitä aloittakaa tienne, ja Hän on lukeva siunauksen teille. Mutta teidän tulee ottaa vastaan Hänen siunauksensa ja kätkeä se sydämenne syvyyteen koko iäksenne, evääksi, ravinnoksi ja iloksi — ja kaikki kansa ja minä, viimeinen joukossa, ristimme kätemme ja sanomme: Amen!"

Noin kuukauden kuluttua häistä, 30 p. huhtik. 1838, kuoli rovasti Stenbäck 77 vuoden iässä. Kun nähtiin minkä kääntein tauti sai, annettiin Laurille siitä tieto, ja hän saapui parhaiksi isän kuolinvuoteelle. Kuten ennen on mainittu, oli vainaja ollut hiljainen, umpimielinen luonne. Hän ei ollut liittynyt pietisteihin, mutta ei myöskään ollut vihamielinen heitä kohtaan. Nuhteettomana kristittynä hän oli elänyt elämänsä, omaistensa rakastamana ja muiden kunnioittamana, ja kun päivää jälkeen hänen poislähtönsä, 1 p. toukok., suruun vaipunut perhe kuunteli kuolinkelloja, niin Lauri lohdutti surevia sovittaen isään Pietarin sanat Korneliukselle (Ap. t. 10: 34, 35) — hän oli elänyt kristillisesti *oman* omantuntonsa mukaan eikä varmaankaan tullut hylätyksi.

Kesän Stenbäck vietti kotona. Kesäkuun alussa hän kirjoitti raskaana hetkenä Achrénille: "Olen niin heikko ja voipunut sielun ja ruumiin puolesta. Lihalle ja verelle on käsittämätöntä ja kiusallista olla kuin riepu maassa, nähdä kaikki henki ja usko, josta on palanut, yhdellä haavaa otetuksi pois, tietämättä miksi, ja seisoa alastomuudessaan ja tyhjyydessään kuin ennen. — — Pian kuitenkin aurinko taas nousee, ja minä olen seisova sen valossa ja juova sen säteitä, ja silloin on oleva eloa ja iloa kaksin verroin. Eikö ole ihmeellistä ja jumalallista, että ainoastaan sikäli kuin syntistä ruumista puserretaan ja vaivataan, usko kirkastuneena ja puhtaana käy näkyviin, mikäli minä kuolen, sikäli Kristus viettää voitonriemulla minussa ylösnousemustaan. Pimeän kautta valoon, kuolon kautta elämään käy jokaisen kristityn tie; mutta maailman tie käy päinvastoin, eli järjen eli ylpeyden." — — Edelleen sanotaan samassa kirjeessä: "C. Essen ei ole päässyt papiksi. Hänen suoritettuaan useimmat tenttaaminsa, viikkoa ennen julkista tutkintoa, saapui nimitetyltä, mutta ei vihityltä piispalta kirje, jossa hän lausuu suuren tyytymättömyytensä siihen, että hänet otettaisiin hiippakuntaan, osaksi ulkoatulijana, osaksi 'muista tärkeistä syistä'. Konsistori näki sen johdosta hyväksi peruuttaa antamansa lupauksen ja laittaa hänet menemään. Hän on nyt Helsingissä valituksiaan kirjoittamassa. Jää sinne luultavasti koko kesäksi — tai tulee tänne muutamaksi viikoksi. [Tästä ks. lähemmin *Strömborg*, J. L. Runeberg, IV, s. 182 seur. Essen oli halunnut suorittaa papintutkinnon Porvoossa, vaikka oli syntynyt Turun hiippakunnassa. Ankara piispa oli C. G. Ottelin. Senaatti hylkäsi Essenin valituksen, ja hän jäi yliopistoon sekä alkoi opiskella maisterinarvoa varten.] — Heinäkuun 2 p. olemme aikoneet matkustaa sinne Teidän luokseen. Sitä ennen on markkinat Vaasassa, jonne Malmberg, Östring, Svan y.m. aikovat lähteä niinkuin muutkin rehelliset ihmiset. [Nimet ovat arvossapidettyjen pietistipappien nimiä. N. G. Malmbergin, Lapualta, lukija tuntee jo ennestään; Fredrik Östring, J. J. Östringin nuorempi veli, ja Edvard Svan vaikuttivat kumpikin Maalahdella.] Yhdymme siis siellä. Etkö sinä, Achrén, voi myöskin tulla sinne?" — —

Vielä toisenkin markkinamatkan Stenbäck teki tänä kesänä aito pietistitapaan. Sillä matkalla oli kuitenkin erikoinen tarkoituksensa, jonka oikea ymmärtäminen vaatii pienen poikkeuksen aineesta.

Nykyajan ihminen ei lukiessaan edelläesitettyä kirjettä Charlottelle hänen häöpäiväkseen voi olla huomaamatta, kuinka siinä maallinen rakkaus siirretään sivuun hengellisen pyrkimyksen tieltä. Se ei ole mitään satunnaista, vaan johtuu siitä, että pietistit katsoivat myöskin miehen ja vaimon välisen rakkauden "ihmisen uudestisyntymättömän luonnon tuotteeksi" ja siis ei ainoastaan tarpeettomaksi, vaan ennemmin, samoin kuin Stenbäck sanoo runoudesta, kykeneväksi "tenhoamaan ja pettämään, kiehtomaan ja vallitsemaan, vahvistamaan maallista mieltä (joka on Jumalan vihollinen) ja tekemään sen suloiseksi, rakkaaksi, paatuneeksi". Tämä käsitys vaikutti suoranaisesti todelliseen elämään, niin että samanmielisyys uskon asioissa katsottiin ainoaksi välttämättömäksi ehdoksi avioliittoon meneville. Seuraus oli, että suuri joukko avioliittoja, kenties useimmat heränneiden keskuudessa — "Vanhan Testamentin patriarkkain esikuvan mukaan" — syntyi liittokumppanien ystäväin ja sukulaisten välityksellä. Kuinka yleinen ja laaja tämä tapa oli, näkee helposti, jos tutkii Pohjanmaan heränneiden pappien sukulaisuussuhteita. Silloin käy selville, että Stenbäck (kirjeessä Skarstedtille, 6 p. maalisk. 1841) ainoastaan sanoo pelkän totuuden kirjoittaessaan: "Olemme kaikki suurimmaksi osaksi verenkin siteillä yhdistetyt sukulaisuuteen — koska täällä ei koskaan kukaan mene naimisiin suruttoman ihmisen kanssa — ja olemme siis veljeksiä sekä hengellisesti että ruumiillisesti." [Näytteeksi siitä, kuinka pietistisen suunnan papit olivat sukua keskenään, esitettäköön seuraavaa: *Lauri Stenbäck* ja *C. G. von Essen* olivat naimisissa sisarusten, laamanni Nils Arppen tytärten, kanssa; *Jonas Lagus* oli nainut C. G. von Essenin tädin; *Frans Henrik Bergroth*, *And. Wiik*, *Ingman* (1:ssä avioliitossa) ja *Alfr. Kihlman* (1:ssä aviol.) naimisissa C. G. von Essenin tytärpuolten kanssa; *Lars Josef Achrén* ja *Henrik Schwartzberg* Lauri Stenbäckin sisarten kanssa; viimeksimainitun veli *Joh. Mikael Stenbäck*, *Gust. Henr. Schroderus*, *Edvard Svan* ja *Gust. Reinh. Pettersson* Maalahden rovastin Jaak. Wegeliuksen

tytärten kanssa; *Nils Gust. Malmberg, Frans Osk. Durchman* (1:ssä aviol.), *Josef Grönberg* ja *Julius Imm. Bergh* Ruoveden rovastin Karl Henr. Bergrothin tytärten kanssa; *Frans Osk. Durchman* (2:ssä aviol.), *And. Joh. Lilius* ja *And. Wilh. Ingman* (2:ssä aviol.) Isonkyrön rovastin K. E. Hällforsin tytärten kanssa j.n.e.] Kysymykseen, kuinka nämä välitysvioliitot onnistuivat, lienee totuudenmukainen vastaus, että onnellisten avioliittojen luku ei ollut suurempi eikä pienempi kuin tavallisesti muutenkaan. Samanmielisyys elämän korkeimmissa kysymyksissä on rehellisyyteen ja ylevään mielenlaatuun yhtyneenä (joita vailla uskonnollista elämää todellisessa merkityksessä ei voi ajatella) tosin vahva perustus onnelliselle yhdyselämälle, useinpa vahvempi kuin koettelematon rakkaus, joka, kuten tunnettua, on sokea; mutta uskonnollinenkin vakaumus ja innostus on muuttuvaista. Ne, jotka lähemmin tuntevat tämän ajan kotoista historiaa, voivat siten mainita esimerkkejä mitä onnellisimmista avioliitoista pietistien keskuudessa, mutta toiselta puolen myöskin sellaisia, joissa syntiinlankeaminen ja kaikkalainen onnettomuus lienee antanut avioliiton toimittajille yhtä ja toista ajateltavaa. Jotta ei puhe avioliittojen "toimittamisesta" antaisi liian alhaista ja väärää käsitystä, on lisättävä, että ne nuoret henkilöt, jotka olivat tämän hyvänsuonnin esineinä, eivät suinkaan aina antaneet sokeasti viedä itseänsä vihkituoliin. Mainitaan esimerkkejä sekä naisten että miesten puolelta siitä, että aiotun aviopuolison näkeminen on aiheuttanut jyrkän kiellon. "Ei se kelpaa!" kuuluu esim. eräs nuori pappi sanoneen nähdessään kyseessäolevan henkilön, eivätkä mitkään vetoamiset asiaa parantaneet. Tästä näemme, että enemmän tai vähemmän itsetietoinen myötätunntoisuus tavallisesti myös oli pohjana liitolle, ja siitä kasvoi useimmiten elävä hellempi tunne. Ei myöskään puutu esimerkkejä todellisesta, voittavasta rakkaudesta, joka huolimatta varoituksista ja hyvistä neuvoista on ottanut vallan. — Viimeiseksi sanaksi siitä "yksipuolisuudesta", mitä tässä olemme kosketelleet, sanottakoon, ettei pidä olla liian nopea tuomiossaan. Jos ajattelee, kuinka usein vielä tänä päivänä tapahtuu konvenanssiavioliittoja, joissa esim. varallisuudella on ratkaiseva osansa, niin tuntuu pietistien erikoinen painonpano paljoo kunnioitettavammalta ja ylevämmältä.

Kun asia koskee onnellista avioliittoa, ei enää loukanne kenenkään tunnetta erään tapauksen kertominen, joka osoittaa, kuinka Stenbäckillä oli täydellisesti ystäviensä kanssa yhteinen käsityskanta tästäkin kysymyksestä. Eräänä päivänä kesällä 1838 hän kertoi Charlottelle, että Malmberg oli suositellut kappalaisenapulaista Henrik Schwartzbergia soveliaaksi mieheksi heidän sisarelleen Lauralle, ja lisäsi, että hänenkin mielestään tuuma olisi toteutettava. Hän oli näet Schwartzbergin ystävä ylioppilasajalta ja piti häntä suuressa arvossa. Charlotten mielen tämä odottamaton uutinen pani kovaan liikkeeseen, ja seuraavana yönä hän ei saanut unta sydämenahdistukselta. Mutta Lauri kävi tavallisella intoisuudellaan asiaan käsiksi ja ehdotti, tietysti ilmaisematta aikeitaan, Lauralle yhteistä matkaa Kalajoelle, jonne tavallisuuden mukaan lähiseuduilla asuvien pietistien oli määrä kokoontua ja jossa aiotuilla liittokumppaneilla oli tilaisuus nähdä toisensa. Ei toisen eikä toisen sydän liene heidän ensi kertaa kohdatessaan puhunut, mutta siitä huolimatta katsottiin yritys hyvin alkaneeksi. Muutamia aikoja myöhemmin Schwartzberg tuli vieraaksi Vöyrin pappilaan. Laura lauloi ja soitti illan kuluessa, ja ennenkuin he erosivat yölevolle, oli vieras saanut tilaisuuden esittää kosintansa. Ensi hetkessä Laura ei vastannut myöntävästi eikä kieltävästi, vaan pyysi ajatusaikaa. Seuraavana päivänä hän antoi vapaasti ja pakottomasti myöntömyksensä. Se tapahtui loppukesällä 1838, ja häät oli määrä viettää tammikuussa 1839.

Nämä häät olivat merkilliset laatuaan, sillä äiti antoi Laurille vapaan vallan, ja hän noudatti uutta mieltään. Kutsukirjeitä lähetettiin kaikille maan äärille säätyläis- ja talonpoikaispietisteille, ja harvat olivat kutsuja kuulematta. Vöyrin pappilaan eivät siten kokoontuneet ainoastaan pääjohtajat, sellaiset kuin Lagus, Malmberg, Durchman y.m., vaan myös lukuisat joukot heidän puoluelaisiaan ja ystäviään. Samoin kuin kaksoishäät 1834 kestivät nämäkin useita päiviä, mutta sen sijaan kuin edellisissä kulutettiin aikaa tanssilla, soitolla ja leikeillä, ei nyt tehty muuta kuin pidettiin "seuraa", laulettiin, puhuttiin ja luettiin. "Oli monen mielestä kuin helluntaijuhla. Rukoukset olivat niin voimallisia, että 'huone tuntui liikkuvan'. Yleisesti vieraat uhrasivat sormuksensa, korvarenkaansa ja muut koristuksensa pakanalähetykselle." [*L. H. Sandelin*, Lauri Stenbäck. 1911.] Kuitenkaan ei unohdettu, että oli häät. Sillä aikaa kuin yhtä mittaa pidettiin hartautta uudessa rakennuksessa, kestettiin vieraita samoin yhtä mittaa vanhassa, sillä vieraiden luku oli niin suuri, etteivät kaikki yht'aikaa voineet nauttia enemmän henkistä kuin ruumiillistakaan ravintoa. Puuttuiko edellistä koskaan, ei tiedetä, mutta jälkimmäisen tietää kertomus olleen loppumaisillaan, niin että oli iskettävä iso härkä lisäksi häävaroilte. Morsiamesta kerrotaan, että hän syvästi liikuttuna pian tapahtuvan eron vuoksi rakkaasta kodistaan ajattelelattomasi purki ilmoille tunteensa, istui pianon ääreen ja säestäen itseään aloitti virren: Ah, mik' elämämme on! Helposti voi ymmärtää, mitä juoruja siitä seurasi. Tässä yhteydessä on mainittava, että Stenbäck itsekin näihin aikoihin ajatteli omaa kotia. Kuitenkaan eivät häntä tässä aikeessa ohjanneet ystäväin neuvot, vaan oman sydämensä ääni. Hänen mielitiettynsä oli — niin kerrotaan — lapsuudenystävien Kaarle ja Kustaa Adlercreutzin sisar, Amelie, mutta mennessään neidin kotiin esittämään kosintaansa hän tapasi muutaman tuttavan, joka tiesi neiti Adlercreutzin olevan kihloissa ja pian viettävän häitään. [Katarina Amalia Gustava Adlercreutz oli syntynyt 12/6 1815, meni naimisiin Suomen kaartin kapteenin Kaarle Adolf Gripenbergin kanssa 25/8 1839 ja kuoli jo seuraavana vuonna 1/7 1840.] Neiti Ameliesta taasen sanotaan, että hän naimisiin mennessään oli tukahduttanut erään

varhaisemman lemmen. Hän oli muka rakastanut perheessä ollutta "kotiopettajaa, josta oli paljon toivottu". Tarkoittaneeko tämä Lauri Stenbäckkiä? Tosin hän oli Adlercreutzilla Pälkäneen Myttälässä ollut ainoastaan lasten luku- ja leikkitoverina, mutta eihän ole mahdotonta, että hän muistitiedossa on muuttunut kotiopettajaksi. Miten lieneekään, ei kosimisjuttu ole perätön; runoilija itse on runoelmassa "Hyvästi" lausunut julki ne tunteet, jotka vastoinkäyminen herätti hänessä. Kaksi ensimmäistä ja viimeinen säe sanovat kaikki:

Ljufva, syndiga dröm, som jag drömt i min själ, farväl!
Sköna boja, hvári jag var smidd som en träl, farväl!

Och min dröm var om kärlekens glädje och frid all tid!
Och jag sökte ett bröst att få hvila därvid all tid.

Gud är kärleken, blott vid hans hjärta är frid all tid!
Lycklig jag, om jag endast får hvila därvid all tid!

[Suloinen, syntinen unelma, jonka sielussani uneksin, hyvästi!
Kaunis kahle, johon olin taottu orjaksi, hyvästi!

Ja minun unelmani oli lemмен iäisestä ilosta ja riemusta!
Ja minä etsin rintaa saadakseni levätä sitä vasten iäti.

Jumala on rakkaus, ainoastaan hänen sydämellään on rauhaa iäti!
Onnellinen minä, jos vain saan siinä levätä iäti.]

Lopuksi kuuluu tähän pieni kertomus Stenbäckin yliopistoajalta, liian kuvaava jättääksemme sen pois. Kertomuksen saamme miltei kokonaan hänen kirjeistään Achrénille. Syyskuun 23 p. 1838 hän koskettaa asiaa ensi kerran.

"Minulla on muuan asia. Pari viikkoa sitten tuli eräs upseeri tänne Pietarista mukanaan 7-vuotias poika, joka on isätön, avioton ja äitinsä kadulle heittäjä. Upseeri tarjosi häntä täällä useille rikkaille ja varakkaille, mutta ei kukaan tahtonut ottaa. Vihdoin hän tapasi kadulla Jul. Berghin, jonka hän tunsu, ja tarjosi poikasta hänelle. — Me otimme hänet vastaan kuin Jumalan lähettämän, ja kun Bergh ei voinut puolestaan ottaa häntä luokseen, niin minä tein sen. Hän on siis kasvattipoikani Herran huomassa. Sukkela ja innokas, mutta samalla sangen vallaton. Nyt hän käy Neiti Runebergin koulussa, ensi alkeita oppimassa — mutta talvella, kun tulen kotia, tahtoisin mieluummin jättää hänet sinne joksikin aikaa, kunnes hän tulee helpommaksi hoitaani. Etkö silloin tahtoisit ottaa häntä hoitoosi vuodeksi tai niin? Hän ei tarvitsisi muuta hoitoa kuin tarkkaa silmälläpitoa ja sen semmoista, jota teidän ei pitäisi olla vaikea tarjota. Poika on kuten sanottu sukkela, reipas, terve — puhuu saksaa ja ruotsia, hänen ei varmaankaan ole käyvä vaikeaksi lukea ja oppia tapoja. Kenties teillä olisi huvia hänestä. Täällä ovat muutamat luvanneet rahallisesti avustaa hänen kasvatustaan; siis, jos tahdot määrätä, mitä tahdot saada, niin voidaan maksaa jonkun verran hänen hoidostaan. Kirjoita tästä ensi tilassa; olen pitänyt sen niin varmana, että te otatte hänet luoksenne, että olisi vaikeaa, jos kieltäytyisitte — varsinkin ilman päteviä syitä."

Achrénit suostuivat, mutta koko syksyn asui pikku Kolinka, se oli pojan nimi, Stenbäckin ja Essenin kanssa heidän ylioppilaskortteerissaan. Seuraavat sanat, jotka jälkimmäinen on liittänyt Stenbäckin kirjeeseen, näyttävät vilahduksen tuosta omituisesta yhdyselämästä kolmen kesken: "Juuri istahtaessani tähän kirjoittamaan pienen P.S:n Laurin kirjeeseen, kuulen Kolinkan huutavan sisällä: 'Ich habe gefunden.' En tiedä miten nuo sanat sattuivat minuun niin kummallisesti. — Olen äsken ikään valittanut Laurille ja valittanut Jumalalle, etten koskaan löydä, ja juuri nyt, kun kuulin lapsen iloisesti ja reippaasti huutavan: Ich habe gefunden! (luultavasti jostakin aivan joutavasta asiasta), niin kuulin ikäänkuin kaiun sisältäni — ja nyt tahdon huutaa epäuskolle ja koko sen seuralle: Ich habe gefunden!" —

Stenbäck kiintyi koko sydämestään poikaan, ja kun hän talvella 1839 oli jättänyt hänet Achrénin luo, näemme seuraavissa kirjeissä usein lämpimiä ilmauksia hänen mielenkiinnostaan kasvattipoikaansa kohtaan. Eräässä kirjeessä (3 p. helmik.) hän kirjoittaa pojalle itselleen (saksaksi): "Kuinka jaksat, rakas Kolinka? Oletko jo unohtanut saksankielen? No, ei se tee mitään. Ehkä jo olet lukenut jotakin, ja Kristus on antanut sinulle voimaa, että se on sujunut hyvin. Kohta osaat kirjoittaa minulle, ja minä tulen niin iloiselle ja hyvälle mielelle, kun näen, että sinä olet rukoillut Jumalaa, jotta saisit halua ja tahtoa oppia jotakin, ja että rakas Jumala sen kaiken on sinulle antanut. Istun täällä, pieneniseni, ja toivon vain, että hyvin pian voisit tulla luokseni — olen niin kovin yksin. Ja kun olet oppinut lukemaan ja kirjoittamaan, tulen hakemaan sinut luokseni. Jumalan pyhät enkelit olkoot kanssasi! Tahdon rukoilla hyvää Jumalaa puolestasi, rukoile sinäkin setäsi puolesta." — Kolme viikkoa myöhemmin on eräässä kirjeessä: "Minkä ihmeen vuoksi ette ole kirjoittaneet sanaakaan? Pakahdun aivan tyytymättömyyteen ja ikävään. Ja Kolinkasta en ole kuullut sanaakaan tännetulostani saakka. Se on minusta ikävämpää kuin saatat uskoa."

Oli pahasti, kun unohdin sanoa, että Kolinkasta saisit senkin tukaluuden lisäksi, että minä olisin sinua ahdistamassa tiedon pyynnöillä, kuinka hänen vointinsa ja laitansa on. Kirjoita, rakas veli — ainahan jonkun rivisen jaksat. Ja nyt Charlotte lisäksi? Minun ei ole koskaan ollut niin ikävä kirjeitä."

Asianlaita oli se, että Kolinka oli vallaton ja osoitti pahoja tapoja, jotka eivät tehneet häntä miellyttäväksi. Achrénit koettivat kyllä kasvattaa häntä, mutta menestyksettä. Ennen vuoden loppumista he olivat saaneet pojasta tarpeekseen, ja Achrén antoi silloin sen "ultimatumin", ettei hän enää tahtonut puuttua Kolinkan hoitoon. Se saattoi Stenbäckin nurjalle mielelle, ja kun Achrén oli kirjoittanut, että poika oli käynyt hänelle "ikäväksi", luuli hän siinä huomaavansa lemmettömyyttä ja itsekkyyttä. Kolinkan ottamista luokseen hänen ei kuitenkaan käynyt ajattelemisen, sillä hänellä oli parhaillaan tutkintoluvut luettavina, eikä poika ollut vielä kylliksi valmistunut oikeaan kouluun pantavaksi. Stenbäck kirjoitti silloin Jonas Lagukselle Ylivieskaan pyytäen, että tämä toistaiseksi ottaisi hänet huostaansa. Vastaus oli myöntävä, ja Stenbäck oli iloinen siitä, vaikka häneen "kipeästi koski, että poika raukka siten, kuin mikä tavara, sai kulkea kädestä toiseen". Unna vuonna 1840 Kolinka vietiin Ylivieskaan, ja siihen päättyvät tiedot hänestä, sillä Stenbäckin kirjeet Lagukselle eivät tiettävästi ole säilyneet. Kuitenkin olemme toista tietä saaneet tietoomme, ettei poika uudessakaan paikassa parantunut. Hänellä näyttää jo olleen, niin lapsi kuin olikin, eräitä "venäläisiä, rumia tapoja", jotka tekivät, että lopulta ei ollut muuta keinoa kuin lähettää hänet jonkunlaiseen käsityöoppiin Pietariin, mistä hän oli tullut. Tarkempia tietoja tästä ei ole, mutta helposti käsittää, ettei Stenbäck ilman tuskaa nähnyt toiveittensa "kasvattipojastaan" pettyneen. Vielä raskaammalta tuntuu kun hän jonkun aikaa myöhemmin tiedusteli pojan jälkiä ja sai kuulla, että hän oli kadonnut teille tietymättömille. Asia on kaikin puolin kunniaksi Stenbäckin sydämelle, mutta osoittaa samalla, että hän tosi runoilijan epäkäytännöllisyydellä ja uskolla hyvän tarkoituksen voimaan oli valmis ottamaan hartioilleen vastuunalaisuuden, joka ainakin sillä kertaa oli hänen voimiaan suurempi.

* * * * *

Ne lähimmän tulevaisuuden tuumat, jotka Stenbäck kesällä 1837 oli esittänyt kirjeessä veljelleen Lappiin, eivät toteutuneet sanan mukaan. Hänen papiksivihintänsä ei tapahtunut niin pian kuin hän oli aikonut, eikä hän myöskään milloinkaan tullut virkaatekeväksi papiksi Helsinkiin. Kuitenkin hän teki, mitä mahdollista oli, "saarnataksaan Herrastaan ja Mestaristaan" siellä. Syksystä 1837 alkaen hän saarnasi tuon tuostakin, joskin harvoin, kaupungissa. Niinpä tiedämme esim., että hän mainittuna syksynä kerran saarnasi kaartinpataljoonan kirkossa, jonka vakinaisena saarnaajana silloin oli pastori Fredrik Melart. Melart oli erinomaisen etevälahjainen mies, ja jumalanpalveluksissa mainitussa kirkossa oli niin paljon kävijöitä, että oli alettu jakaa pilettejä niihin tungoksen estämiseksi. Sillä kertaa kun Stenbäck esiintyi, oli kuulijain joukossa myöskin Essen, joka oli saattanut sinne rouva Fabritiuksen ja hänen sisarensa sanomatta edeltäkäsinkin kuka saarnaaja oli. Silloin Ebba Arppe näki ensi kerran sen miehen, jonka vaimoksi hän kerran oli tuleva. Stenbäck oli saarnannut suurella lämmöllä, joka antoi saarnan loppupuolelle omituisen viehättävän, innostuneen luonteen. Vielä tehokkaammin Stenbäck julisti uskoaan ja vakaumustaan "Evangeliskt Veckoblad" lehden toimittajana, jota lehteä hän ryhtyi julkaisemaan alusta vuotta 1839. Tämä lehti ei ollut pietismin ensimmäinen äänenkannattaja; jo vuosina 1836-38 oli sellainen ollut olemassa, nimittäin "Tidningar i andliga ämnen", jota Bergh-veljekset toimittivat. Lehti, joka tahtoi edistää "totista kristillisyyttä ja siihen perustuvaa siveyttä rakkaiden maanmiesten keskuudessa", koetti noudattaa kansantajuista esitystapaa saadakseen lukijoita myöskin kansan parista, ja ruotsalaisen painoksen rinnalla ilmestyi suomalainen nimellä "Hengellisiä Sanomia". Menestys ei kuitenkaan vastannut toiveita, sillä osaksi olivat toimituksen voimat liian heikot, varsinkin sittenkuin sensuuri oli pakottanut ahkerimman ja etevimmän avustajan, Jonas Laguksen, vaikenemaan, osaksi näyttää kansantajuisten ja tieteellisempien kirjoitusten sekoitus, jota ei kokonaan voitu välttää, vieroittaneen osan lukijoita. Päätettiin silloin, että lehti oli jatkuva toisella nimellä, jo mainitulla, ja uudella toimituksella, jonka päämieheksi tuli Stenbäck, Essen ja Julius Bergh lähimpinä avustajinaan.

Oikein ymmärtääksemme, mitä se tehtävä käsitti, jonka Stenbäck siten otti hartioilleen, on syytä tutustua Laguksen kokemukseen uskonnollisesta kirjailemisesta tänä aikana. Joukko (Akianderin julkaisemia) kirjeitä häneltä Julius Berghille antaa valaistusta tähän. — Lagus asettaa päämaalinsa korkealle. "Minun ajatukseni on se: kristinopin kaikki totuudet täytyy vapauttaa siitä kuonasta ja pimeydestä, missä ne ovat. Rakkaalla ja vaalivalla kädellä täytyy kaikki yleiset ja yksityiset, tietämättömyyden ja kevytmielisyyden synnyttämät ja muinaisuudesta perityt ennakkoluulot saattaa valoon ja yleisölle osoittaa, millaiset ne ovat niitä evankeliumiin verrattaessa." Ja hän lähettää kirjoituksen toisensa perään. Jo ennen tammikuun loppua 1836 hän on lähettänyt 8-9 kirjoitusta ja lupaa 4 lisää helmikuussa. Kaikki ne ovat nimimerkittömiä, sillä "me emme kerää laakereja mihinkään ajalliseen kuolemattomuuden seppeleeseen, ja jos niinkin olisi, olisivat minun kirjoitukseni varmaan sen kalpeimmat lehdet". Kaikki näyttää käyvän hyvin, ja hän kiittää Jumalaa, "joka tohtori Forsiuksesta on suonut meille valistuneen ja vapaamielisen sensorin!" Alkupuoliskolla vuotta olivat useimmat alkuperäiset kirjoitukset Laguksen kynästä lähteneitä, [Yliopiston kappaleessa lehteä on nimi tuntemattoman käden merkitsemä kirjoitusten alle.] ja vaikka hän itse kirjoittaa hyvin kansanomaisesti,

arvelee hän, että muunkin tyyliä kirjoituksia tulisi olla: "Lehdenhän tulee olla Jumalan kauniin maailman kaltainen luonnon valtakunnassa, missä on runsas kukkien ja ruohojen vaihtelu, jotta kukin saisi hyödykseen runsaasta varastosta." — Mutta pian sävel muuttuu. Heinäkuussa hän valittaa, että on lähetetty "vähän tai ei mitään tosikristillistä"; kuitenkin on hänen mielipiteensä: "Meidän ei tule ilman erityistä viittausta antaa sulkea sitä ovea, jonka Herra on avannut meille vaikuttaaksemme suuremmissa piirissä." Pahempi oli, että sensuuri oli alkanut pyyhkiä Laguksen kirjoituksia. Tarkempia tietoja tästä puuttuu, mutta kirjeessä 16 p:ltä jouluk. 1836 hän ilmaisee, kuinka oli laita. "Rakas, rehellinen ystävä!" kirjoittaa hän kielellä, joka muistuttaa, että hänkin oli runoilija, joka oli heittänyt pois kanteleensa, "jos näit illan tyvenessä pikku lintusen, joka räpyttelee siipiään puunlatvojen yläpuolella näyttäen epätietoiselta, mihin asettuisi yöksi, niin näit tilani ensi hetkenä kirjeesi luettuani. Mikä nyt neuvoksi? On selvää, että tahdotaan tunkea pois *minut* toimituksen osallisuudesta, ja siihen olen osaksi itse syyppää. Puin rauhanruhtinaan haarniskaan ja tahdoin antaa hänen, hyvin varustettuna soturina, tunkeutua vihollisen leiriin, ja luulin hakkaamalla Malkukselta korvan pois tehneeni isojakin sankaritoita. Mutta onpa vastapuoluekin ankara." Hän ei syytä Forsiusta, vaan sitä, että vihollinen oli asettunut toiselle kannalle. Oli pyyhitty pois eräs kirjoitus valistuksesta, vaikka oli päästetty eheänä toinen, maailman silmissä paljoa arveluttavampi kirjoitus herätyksestä. "Olen varma, että itse käsialanikin on tästälähin sensorista epäiltävää. Kenpä ei löytäisi *ismejä*, jos niitä tahtoo hakea, ja materialismi ei ole niin paha asianomaisille kuin pietismi." Hän pyytää palauttamaan kirjoituksensa ja neuvoo täyttämään lehden otteilla Freseniuksen saarnakokoelmasta, Nohrborgista, Pontoppidanin uskonpeilistä, Spenerin, Francken y.m. teoksista! Tulevaisuuden varalle hän lupaa kuitenkin, jos niin halutaan, jotakin "viatonta tyhjää", mutta silloin täytyy toisen henkilön kirjoittaa artikkelit puhtaaksi (tekijän salassa pitämiseksi). Erästä kirjeestä vuodelta 1837 mainittakoon vielä, että sensori näyttää havainneen muutaman otteen Lutherin teoksista sopimattomaksi, jonka vuoksi Lagus sanoo, että vallitsevaa sensuuria tuskin voi verrata edes katolisissa maissa olevaan, sillä siellä luultavasti sallittaisiin painattaa otteita Tridentin kokouksen asiakirjoista.

Luonnollisesti Stenbäck tiesi kaiken tämän; mutta hän ei ollut se mies, joka pelkäsi vaikeuksia. Hän ryhtyi toimeen tuorein voimin ja julisti uskoaan riemulla — kunnes väkivalta pakotti hänetkin vaikenemaan.

"Evankelisella Viikkolehdeillä" oli kirjallisempi luonne kuin sen edelläkävijällä. Hartauskirjoitusten rinnalla tapaa siinä tutkielmia, jotka valaisevat ajan oloja, kirkkohistoriallisia ja muita kertovia esityksiä, arvosteluja y.m.s., tavallisesti hyvin kirjoitettuja ja hyvin valittuja katsoen siihen puhtaaseen, kaikkea sanavaahtoa ja tunnehaikeilua vihaavaan kristilliseen henkeen, joka on johtavana periaatteena. Alkuperäiset kirjoitukset ovat nimimerkittämiä, ja mahdotonta on sen vuoksi enää tarkoin päättää, mitkä avusteet ovat minkin antamia, vaikka tosin ainakin Stenbäckin käsi usein on ilmeisesti tunnettava. Hän on kaiketi kirjoittanutkin enimmänsä osan, sillä hän oli päätoimittaja ja antoi lehdelle kokonaisuudessaan leiman. Eri kirjoitusten ohella hänen persoonallisuutensa ilmenee niissä runomuotoisissa lisissä, joilla numeron on tapana alkaa, ja niissä "mietteissä ja ajatelmissa", joihin se päättyy.

Ensimmäisellä numerolla (7 p. tammik. 1839) on mottona lause: Nostakaat silmänne ylös, ja katsokaat vainioita, sillä ne ovat jo valkeat elonajaksi (Joh. 4: 35), ja sen aloittaa runoelma "Aamu", joka symbolisesti viittaa seuraavaan ohjelmakirjoitukseen "Toiveita" (Utsikter). "Jos uskot, niin puhut", aloittaa Stenbäck Lutherin sanoilla tämän kirjoituksen, ilmaisten sillä syyn esiintymiseensä, ja antaa sitten yleissilmäyksellisen esityksen ratsionalismin ja "järjenmukaisen kristillisyyden" leviämisestä Euroopassa. Hän osoittaa, kuinka ratsionalismi sai aikaan sen, että "yleinen hämmennys, laimea, pilkkaava tietämättömyys hengellisistä asioista, penseä uneliaisuus ja ajattelematon turvallisuus tuli näkyviin kirjallisuudessa ja elämässä". — "Aika näytti", sanoo hän, "jonkunmoisella kyllästyneisyydellä antaneen laahata itseänsä eteenpäin, ja hämmentyneestä, häiriöisestä kieltensekoituksesta kuuluivat alati ainoastaan sanat: 'valistus, suvaitsevaisuus, rakkaus, omantunnonvapaus', suuren veljeyden lunnaina". — Hän puhuu edelleen oppi- ja hartaus- y.m. kirjain tulvasta, joilla ihmiset koettivat vahvistaa viisautensa ylivaltaa, kuinka vanhat laulu- ja virsikirjat tehtiin vetisiksi ja lennottomiksi, kuinka niiltä riistettiin niiden voimakas uskonelämä ja omat henkevät lauseparret ja ne sovitettiin heikkouskoisen ajan makuun, kuinka edelleen huonot näytelmät, sellaiset kuin Kotzebuen, kevytmieliset ja sentimentaalisen laimeat romaanit ja luontoapalvovat tai moralisoivat runoelmat vaikuttivat myrkyttävästi, sekä vihdoin kuinka sekin peloittava voima, joka on aikakauskirjoissa ja sanomalehdissä, suosi ratsionalismia. Niin näytti sen valta turvatulta ainiaksi, mutta "siltoin puhalsi tuulahdus Kaikkivaltiaan hengestä yli maan, ja rehoittava ruoho kuihtui, ja ylpeä kukka alkoi lakastua. Avara keto, täynnä kuolleitten luita, alkoi taas liikkua; kuolleet nousivat ylös ja todistivat niitä vastaan, jotka kehuivat elävänsä." On alkanut sota uskosta ja epäuskosta, sota Kristuksen evankeliumista. Monet aikakauden oppineimmat ja nerokkaimmat miehet oppivat jälleen uskon kieltä ja puhuvat sen puolesta. Yhtenä vakuuttavimpia todistuksia uskon edistymisestä ja voitoista mainitaan lopuksi joukko aikakauskirjoja, jotka todistavat totuuden puolesta ja jotka viime vuosina ovat suuresti karttuneet luvultaan. — Stenbäck asettui siis aikakauskirjoineen itsetietoisesti niiden riviin, jotka taistelivat

raamatullisen kristillisyyden puolesta ratsionalismia vastaan — se paikallinen hengellinen liike, joka suomalainen pietismi oli, käsitettiin ilmaukseksi koko Euroopassa huomattavasta reaktiosta tuota uskon vihollista vastaan. Kirjoituksen esitys ei ollut kansantajuinen, s.o. kansaa varten aiottu, ja muutoinkin voi lehdestä sanoa, että se oli tarkoitettu maan sivistyneelle yleisölle.

Toinen numero esittää yhtä laveassa, "Järjenmukainen kristillisuus" nimisessä kirjoituksessa, kuinka ratsionalismi menettelee todistellessaan kumoon evankeliumin pääoppeja sekä kuinka järjen oikeastaan tulee suhtautua Jumalan sanaan. "Emme mekään ole järjenhalveksijoita, saati sitten järjenvihaajia", sanoo Stenbäck, jonka tyylin tässäkin tunnemme, "sillä ilman sitä jäisi ilmestys joko kuolleeksi aarteeksi tai se tulee suorastaan haaveilun ja uskonkiihkon tulisoihduksi, kuten niin monelle historian lehdelle on verikirjaimin kirjoitettu. Meikin annamme järjelle suuren arvon, mutta me emme tahdo koskaan Baalin pappien tavoin notkistaa polviamme järjen jumalattarelle. Meikin tunnustamme järjen henkiseksi silmäksi, jolla korkeampi valo vastaanotetaan; mutta me tiedämme varsin hyvin, että tälle silmälle on ilmestys se kaukoputki, jonka avulla se yksin saattaa elon yössä tähystää maailmoihin, joita paljas silmä ei olisi voinut keksiä, ei edes aavistaa. Meidänkin mielestämme käsittää lopuksi järki kaiken tietämisen lait, jonka kautta siis vakaumus ja usko vasta on mahdollinen, mutta se ei ole itse tiedon ja uskon lähde, sillä ei ole sitä tarkoitusta eikä myöskään kykyä luoda, tuomita ja mestaroida taivaallisia, vaan iäti ainoastaan oppia Jumalalta ja totella häntä, ja siten tulla tietoon siitä, mikä taivaallista, jumalallista ja autuuttavaa on." —

"Valoa, valoa, huudetaan edelleen" — jatkaa kirjoittaja yltyvällä innostuksella — "ja me yhdymme ilolla tähän huutoon. Mutta me etsimme korkeinta ainoastaan korkeimmasta (Jaak. 1: 17). Me emme seuraa mitään kiiluvaa *arkisoihtua*, emme edes kaikkea korkeampaa valistusta halveksivan ja ylenkatsovan järjen yölampunvaloa, kaikkein vähimmin niitä virvatulia, jotka nousevat ylpeyden suosta ja luulottelun rämeistä. Me vaadimme Sionin valoa (Jes. 9: 2); *totista valoa*, josta Johannes todistaa (Joh. 1: 9), joka karkoittaa kaiken pimeyden, valistaa kaikki henget ja täyttää -säteillään kaikki iankaikkisuudet, *Häntä*, joka sanoi: 'Minä olen maailman valkeus; joka minua seuraa, ei hän pimeydessä vaella, mutta saa elämän valkeuden.' (Joh. 8: 12.) Sen vuoksi pysymme apostolin sanassa: 'meillä on vahva profeetallinen sana, ja te teette hyvin, että siitä vaarin otatte, niinkuin kynttilästä, joka pimeissä valistaa, niin kauan kuin päivä valkenee ja kointähti koittaa teidän sydämissänne' (2 Piet. 1: 19). Tätä taivaanvaloa eivät yölliset henget totisesti voi sietää!"

Tarkempi selonteko aikakauskirjan sisällyksestä ei tässä voi tulla kysymykseen. Edellä kerrotut ja siteeratut kohdat ovat jo kylliksi osoittamaan sen henkeä ja luonnetta. Kaikkiialla ilmenee tosi paatos, mahtavasti vaikuttava, harras vakaumus. Tyyli ei ole tutkimuksen tyyntä ja harkittua tyyliä, vaan elävän puheen, joka milloin leimahtaa suuttumuksesta, milloin väräjäää liikutuksesta, mutta aina on avonaista, rohkeamielistä, vilpittöntä. Luonnollisesti juuri nämä ominaisuudet sekä todellisen käsityksen ja persoonallisen kokemuksen alituinen tuntuminen tekivät sen, että lehdelle, kuten Aug. Schauman [Nu och förr, s. 381.] todistaa, "annettiin suuri arvo" pietistien piirin ulkopuolellakin. Merkitystä vailla ei kaiketi ollut sekään, että tiedettiin Stenbäckin, yhden maan etevimpiä runoilijoita, olevan päätoimittajana, ja että kohdassa ja toisessa lukija oli erottavinaan kantelon kajahdusta keskellä vakavaa esitystä. Tarkkaavan lukijan on näet helppo eräistä vertauksista, eräistä sanoista, virkkamattakaan puheen sujuvasta virrasta, tuntea runoilija. Jopa niissä hartauskirjoituksissakin, jotka seurasivat mainittuja yleisluontoisia, esim. eräässä, jonka nimi on "Parannus ja usko" (n:oissa 13 ja 14), esiintyy sellaisia piirteitä. Niinpä, kun hän puhuessaan "herätyksestä", kuvattuaan kuinka syntinen tultuaan käsittämään oman viheliäisyytensä joutuu epätoivoon kaikesta, mikä on hänen omaansa, sanoo: "mutta silloin kaikuu evankeliumin ääni ikäänkuin enkelien laulamana pilvistä, silloin huutaa armon ääni, huutaa Jeesus: Tulkaat minun tyköni te kaikki, jotka työtä teette ja olette raskautetut, ja minä tahdon virvoittaa teitä." Ja heti jäljessä, missä hän sanoo: "vihdoin avautuu hänelle syvä, iloinen ja kirkas katse Kristuksen sovintoon, ja hän syöksyy armon ja laupeuden iankaikkiseen mereen". Edelleen kohdattiin hänet jo mainituissa alkurunioelmissa. Paitsi "Aamua" oli lehdessä sen ensimmäisenä vuotena "Keväthuokaus", "Pois pelkosi!" sekä kaksitoista "sointua", joista kuusi oli ennen julkaistuja nimellä "gaseeleja", kuusi taas uutta. Muiden sepittämiä on ainoastaan yksi runoelma: "Hvart skall jag gå?" (Kunne kuljen? n:o 16, 22 p. huhtik.). Sillä on nimimerkki L—a, joka merkitsee Lauraa, Stenbäckin sisarta.

[Runoelma kuuluu:

Hvar finns väl den, som vill mig lycklig göra?
Hvar är den vrå, där jag kan lycklig bo?
Hvem är ock den, som vill mig visligt föra
Hem till det land, där jag får evig ro?

Jag känner En, som jämt mig räcker handen; —
"Följ mig, du arma; följ mig, om du vill!" —
Och visar skenet från de bättre landen,

Och talar mig så godt och vänligt till.

Ack, hvarför dröjer jag att honom följa?
Han Sonen är ifrån det rika hus;
Han skall för mig ej någon sanning dölja,
Men i mitt hjärta gjuta frid och ljus.

Och Han är den, som vill mig lycklig göra,
Och öfverallt kan jag då lycklig bo;
Och Han är den, som vill mig visligt föra
Hem till det land, där jag får evig ro.

(Missä onkaan se, joka tahtoo minut onnelliseksi tehdä?
Missä on soppi, jossa voin onnellisena asua?
Ja missä on se, joka tahtoo minut taiten johdattaa
kotia siihen maahan, missä saan iäisen rauhan?)

Tunnen Yhden, joka yhä ojentaa minulle kättään; —
"Seuraa minua, poloinen! seuraa, jos vain tahdot!"
Ja osoittaa hohdetta, joka käy paremmista maista,
ja puhuttelee minua niin lempeästi ja ystävällisesti.

Ah, miksi viivyttelen häntä seuraamasta?
Hän on rikkaan kartanon Poika;
Hän ei ole kätkevä minulta mitään totuutta,
vaan on vuodattava sydämeeni rauhan ja valon.

Ja Hän on se, joka tahtoo minut onnelliseksi tehdä,
ja kaikkialla voin silloin onnellisena asua;
ja Hän on se, joka tahtoo minut taiten johdattaa
kotia siihen maahan, missä saan iäisen rauhan.))

Lopuksi viikkolehti antoi Stenbäckille aiheen tarkastaa ennen kirjoittamiensa ajatelmia niistä poimiakseen ja muodostellakseen sellaisia, joita hän saattoi painattaa lehteen. Usein hän kyllä haki aforismeja etevien kristillisten opettajain teoksista, mutta tuon tuostakin hän pani lehteen omiakin henkeviä ja muodoltaan valmiiksi valettuja mietelmiä. Näyteinä niistä olkoot seuraavat:

Abraham uhraisi Jumalalle rakkaimpansa; se joka uhraa Jumalalle rakkaimpansa on Abraham.

On ihmisiä, jotka pitävät heikkoutena antaa anteeksi rikoksen. Tämän periaatteen mukaan olisi Jumala heikoin taivaassa ja maan päällä, sillä ei kukaan taivaassa eikä maan päällä anna anteeksi niin paljon kuin hän.

Valo karkoittaa pimeyden: missä Jumala nousee sydämen valoksi, siellä synti laskeutuu mailleen.

Kuinka puhdas täytyykään peilin olla, jos tahtoo nähdä siinä kuvansa oikein; jos se on tomuinen, niin ei enää näe selvästi. Niin täytyy sydämen olla puhdas maailman tomusta, jotta Jumalan kuva voi loistaa siinä.

Suurin onnettomuutemme ja luontomme kirous on, ettemme saata samalla kertaa olla Jumalan ja oman mieleemme mukaan.

Monella on kyllin uskontoa esiintyäkseen synkkänä, äreänä, ylpeänä ja moitteenaluisena, mutta ei kyllin ollakseen iloinen, tyyni, levollinen, nöyrä ja lempeä.

Me tyydymme sanomaan Jumalalle, että tarvitsemme hänen armoaan, ja kuitenkin voimme aivan hyvin kestää sitä vailla olemista.

Ihmisille annamme antaen, Jumalalle ottaen ja kiittäen.

Sillä sielulla, joka on maallisen rakkauden siteissä, on lyijyä siivissään, eikä se voi kohota Jumalan tykö.

Ei koskaan täydy turvata enemmän Jumalaan, kuin milloin asiamme näyttävät toivottomilta; sillä missä ihmisavusta ei enää ole toivoa, siinä se antaa jumalalliselle sijan.

Sinä hidas! miksi tahdot käskeä niitä, jotka kotkina lentävät, vaeltamaan hitailla kukonaskelillasi?

On syvämielisyyttä, joka kaivaa syrjään, ja yksinkertaisuutta, joka valloittaa taivaan.

Me tahdomme pyhittää itsemme työn kautta, Jumala tahtoo tehdä sen kärsimyksen kautta.

Meidän täytyy opiskella ja tehdä työtä niinkuin eläisimme iankaikkisesti; meidän täytyy elää ja rukoilla niinkuin tänään kuolisimme.

Totuuden etuoikeus on voittaa vielä kukistuessaankin, ja valheen ansaittu rangaistus on kukistua voittaessaankin. —

Suorasanaista kirjoituksista, jotka osoittavat taiteellisempaa muotoa, mainittakoon ainoastaan kertomus "Uudenvuoden ilta", joka on jonkunmoinen vastine "Vanhan puutarhurin kirjeisiin". "Tapaus" on sijoitettu maalaispappilaan ja on se, että perheen jäsenet, isä ja äiti sekä heidän lapsensa, Ludvig ja Betty, uudenvuoden iltana istuvat kotoisessa piirissä kertoen toisilleen, mitä kullekin on tärkeintä tapahtunut kuluneena vuotena. Saamme tietää, että eräs pitäjään muuttanut vanha majuri on siellä saanut suuria muutoksia aikaan. Ensimmäisinä oli vanha pastori itse havainnut, ettei kristillisyytensä laita ollut oikein, ja siten herännyt totiseen murheeseen, joka johti hänet kääntymykseen; hänen vaimolleen oli käynyt samoin, ja Ludvig oli käynyt vaarallisten koettelemusten läpi, mutta ankaran sairauden aikana Helsingissä vihdoinkin tullut oikealle tielle, niin että hän nyt iloisena uskossaan tunnustaa syntinsä ja todistaa siitä armosta, jota hän on kokenut. Betylle yksin on tähän iltaan saakka kaikki tämä ollut osaksi outoa, osaksi hänen huvituksiaan häiritsevää, ja keskustelu on aluksi vain kiusallista hänelle kuunnella. Mutta hänenkin hetkensä oli tullut, veljen kertomus valtaa hänen mielensä, ja loppu kuuluu: "Niin puhui Ludvig. Mutta Betty kallistui veljensä rintaa vasten ja itki." — Kertomus on nimimerkitön, mutta C. G. von Essenin jälkeläiset tietävät sen lähteneen hänen kynästään.

Siitä, mitä jo on kerrottu "Hengellisistä Sanomista", saattaa arvata, että "Evankelinen Viikkolehti" ei läheskään ollut sellainen kuin toimitus olisi halunnut. Varsinkaan ei voi olla panematta merkille alkuperäisten kirjoitusten vähälukuisuutta verraten vanhemmasta ja nuoremasta ulkomaisesta kirjallisuudesta lainattuihin. Syynä tähän oli sensuurin harras toiminta. Hengellisen kirjallisuuden sensuuri oli tähän aikaan tuomiokapitulien huostassa, ja sitä hoidettiin innolla, joka olisi herättänyt ihastusta jossakin kenraalikuvernöörissä vuosisadan käänteessä. Esimerkkinä mainittakoon, että luetteloon Turun ja Porvoon tuomiokapitulien kieltämistä kirjoista vuodelta 1839 muun muassa on pantu: "Nådens ordning till saligheten efter Jesu härliga evangelium" (Tukholma 1826) ja "En ropandes röst i öknen" (Örebro 1834), ja kiellon syyksi ilmoitetaan molempien "arveluttava sisällys"! [Luettelon, joka käsittää vuodet 1835-50, on Ad. Neovius julkaissut Vartijassa 1891.] Kun siten viattomintakin hartauskirjallisuutta, mitä saattaa ajatella, merkittiin "kiellettyjen kirjain luetteloon", ilmeisesti vain siksi, että pietistit sen hyväksyivät, on helppo ymmärtää, että Viikkolehden toimitusta pidettiin kuumilla. Lyhyet lauseet Stenbäckin kirjeistä Achrénille ovat asianlaitaa valaisevia. 3 p. helmik.: "Oletteko saaneet lehden? Se käy kurjanpuoleisesti. Porvoon piispa on pöpö meitä kohtaan, ja enimmin saanee kai lehti sen tuntea; meidän täytyy aluksi pitää se niin löyhänä kuin suinkin." 25 p. helmik.: "Kirjoituksesi viipyy kauan Porvoossa; luultavasti se tekee siellä kierrosta, ja ennakolta jo huhutaan sen olevan 'niin sarkastisen', että se tuskin pääsee painoon. Säälän suruasi; minä olen saanut tottua siihen. Nyt tänne tultuani on miltei jokainen kirjoitus, jonka olen kirjoittanut ja lähettänyt, joko pyyhitty kokonaan tai tärvelty pilalle. Harmissani kirjoitan kuitenkin, mitä Jumala antaa, ja ajattelen, että he väsyvät ennen kuin minä. Olen tuuminut koota epuun saaneet kirjoitukset ja painattaa ne yhdeksi kirjaksi Ruotsissa. [Tämä ajatus ei tiettävästi milloinkaan toteutunut. Mahdollisesti käsikirjoitukset hukkuivat Vaasan palossa.] Kirjoita sinäkin; miksi antaisimme konsistorin peloittaa ja säilyttää itseämme — ehkäpä se konsistori, joka istuu ylhäällä, sensuroi toisin ja kuitenkin päästää poloiset kirjoituksemme jollakin tavoin painoon ja valoon. Jollei muun vuoksi, niin kiusaksi perkeleelle — sillä jollei hän olisi kiukuissaan meitä ja meidän sanojamme kohtaan, ei hän niin vastustaisi. Katsos, siinä on meillä toki keino tehdä kiusaa hänelle, joka on ollut meille kiusaksi enemmän kuin kyllin. Julkisota — ryhtykäämme kerran puolustuksesta hyökkäykseen. Olkoon meillä voimaa käydä hänen kimppuunsa, niin että tuntuu!" — Sitten oli jonkun aikaa paremmin laita, kuten näkyy seuraavasta. 20 p. syysk.: "Mitä Hussista tulee? Essen sanoo, ettei tule mitään kirjoitetuksi, mutta mielestäni sinun pitäisi hyvin saada se aikaan. Tai kirjoita jotakin muuta. Meille näyttää tulevan hyvänpuoleiset ajat sensuuriin nähden." Päiväämätön kirje (jonkun aikaa myöhemmin): "Oletko jo laatinut kirjoituksesi Hussista? tee se, tai jos ehdottomasti kiellät, niin ilmoita minulle, silloin minun täytyy kirjoittaa. Sen voisit tehdä jonakin joutohetkenä! Älä laisinkaan ajattele sensuuria, vaan kirjoita mitä tahdot. Me käräjöimme paraikaa niiden kanssa. Olin äskettäin Porvoossa ja sain siellä väitellä Forsiuksen ja Runebergin kanssa, joka viimeksimainittu sitten on osoittautunut suosiolliseksi meitä kohtaan. Minulla on siellä kirjoituksia, jotka ovat viruneet siellä kauan ja jotka kaikesta päättäen taas saavat epuun." 23 p. jouluk. mainitaan, että Stenbäck ja Essen taas olivat olleet Porvoossa, luultavasti sensuuriasioissa.

Tämä voinee riittää täksi kertaa. — Jumaluusopin lehtori G. H. Forsius näyttää olleen pääsensori, mutta päätöksiin lienevät kaikki tuomiokapitulin jäsenet ottaneet osaa. Stenbäck mainitsee, että Runeberg hänen Porvoosakäyntinsä jälkeen oli ollut "suosiollinen", josta näemme, että hän kuitenkin yleensä otti osaa sensuroimiseen. Strömborgin Runebergin elämäkerrassa ei ole mitään tietoja tästä asiasta.

Edellämainituissa kirjeissä on myöskin siellä täällä muutamia sanoja, jotka koskevat yliopistonuorisoon kuuluvien pietistien elämää ja osaksi vahvistavat, osaksi pikkupiirteillä täydentävät sitä, mitä aikaisemmin on siitä kerrottu. Syksyllä 1838 ja seuraavana talvena oleskeli Helsingissä vanha saksalainen paroni Nolcken, josta Stenbäck (23 p. syysk. 1838) kirjoittaa: "Hän on kuin isä meille kaikille. Vanhana, hartaana kristittynä hän ei täällä seurustele kenenkään muiden kanssa kuin meidän. Me kokoonnumme pari kertaa viikossa, luemme, puhumme, rukoilemme. — Hän ei ymmärrä laisinkaan ruotsia, siksi meidän on vähän vaikea vaihtaa ajatuksiamme." 25 p. helmik. 1839 hän kirjoittaa: "Elämme täällä noin hiljaksen — kokoukset täydessä vauhdissa ja silloin tällöin joku uusi. Hirmuista on se, että jollemme pysy valveilla ja valjaissa, niin emme ainoastaan itse huku, vaan vedämme muitakin mukaan — Jumala on asettanut niin ihmeellisesti kohtalomme." Päiväämättömässä kirjeessä syksyltä taas: "Olemme jälleen saaneet muutamia uusia, 2-3. Yksi, joka on ollut raju ja suosittu hurjastelija. Herra tukekoon meitä! Olen ajatellut mitä Chrysostomos sanoo: älkäämme ahkeroida, että monet tulisivat kristityiksi, vaan että he tulevat *oikeiksi* kristityiksi. No, lauma ei ole vielä liian suuri — kiitetty olkoon Herra, että olemme edes päässeet alkuun. Siinä on kyllin toistaiseksi. On hauskaa ajatella, että te taivallatte siellä ja me täällä — ja jos olemme huonompia kuin te, niin olemme kuitenkin tiellä. Kuka tahtoisikaan jäädä jälkeen?" — Että kaiken tämän, varsinkin lehden tuottaman touhun takia luvut eivät edistyneet täydellä vauhdilla, on helppo käsittää. Stenbäck päättääkin tämän kirjeen sanoilla: "Lukuni sujuvat hyvin huonosti — minusta tulee keho teologi."

Stenbäckin suhteesta pohjalaisiin tovereihinsa ylipäänsä näinä vuosina on vähän tietoja. Pari tapausta osoittaa kuitenkin, että hän oli yhteydessä heidän kanssaan ja nautti heidän täyttä luottamustaan. Kun Cygnaeus syksyllä 1838 valittiin eteläpohjalaisen osakunnan kuraattoriksi, johti Stenbäck sitä lähetystä, jonka toimenä oli pyytää, että hän vastaanottaisi kutsumuksen, ja kun etelä- ja pohjoispohjalaiset 9 p. marraskuuta 1839 yhteisesti viettivät ensimmäisen juhlan Porthanin muistoksi, ehdotti Stenbäck, siihen valittuna, maljan Runebergille, joka oli Porvoosta kutsuttu juhlaan.

Kuvaus tästä tilaisuudesta, jolla isänmaallisen luonteensa vuoksi on merkityksensä Suomen kansallisen heräämisen historiassa, olisi tässä liikanainen, kun Z. Topelius on kertonut, miten juhla vietettiin. [*Z. Topelius, Den första Porthansfesten 1839. Joukahainen XI.*] Tähän kuuluu ainoastaan se, mikä koskee Stenbäckkiä. Yleväaateinen runopuhe, jonka hän juhlassa lausui, kuuluu kauneimpaan, mitä hän on sepittänyt. Alkaen samalla ihanalla kuvalla, jolla Runeberg lopettaa "Pilven veikon", runoilija ylistää ensin Porthania, joka

Oss hemmastadde gjorde i vårt land,
Och hemmastadde, bröder, i vårt eget bröst.

[Koteutti meidät omaan maahamme,
ja koteutti, veikot, meidät omaan rintaamme.]

Antaessaan meille muinaisuutemme hän antoi meille tulevaisuuden, joka on harmaan muinaisuuden lapsi.

Ett barn
Med lösta lockar och med klara ögonpar,

[Kuin lapsi,
liehuvakiharainen ja kirkassilmäinen.]

niin tulevaisuus viittaa meille, ja

på oss beror
Om den skall utan glans och ära sjunka ner
I glömskans svarta haf, ej värd en enda blick;
Om den skall blifva stor, bekrönt med dygd och kraft,
Och skänka evig ära åt vårt arma land.

[Meistä riippuu, onko se loistotta ja maineetta vaipuva unohduksen mustaan mereen ansaitsematta silmästäkään; vai onko se nouseva suureksi, hyveen ja voiman seppelöimäksi, ja suova iki-kunnian poloiselle maallemme.]

Ja sitten runoilija ylistää nuoruuden ääretöntä valtaa säkein, jotka tuntuvat yhtä monelta siemeneltä niihin lauluihin, jotka Topelius myöhemmin viritti nuoruuden ylistykseksi. Sitten seuraa lopuksi kolmas ajatusjakso, jossa esitetään, kuinka me korkean, loistavan sankariteon laakeriseppeleen sijaan olemme saaneet "sisällisen elämän rikkauden" ja "runon jalon taiteen" —

Ej arma äro vi, förloradt är ej allt,
O bröder, om vi ej förlora än till slut
Oss själfva och den inre världens ur vår barm!

Men än bland Finlands folk, bland Finlands drifvor än
Den blommar i sin prakt; och frågar främlingen,
Hvar dock den finnas må, — då peka vi med fröjd
På dig, du finska diktens konung, Runeberg.

[Emme ole köyhiä, kaikki ei ole mennyttä, oi veljet, ellemme vihdoin menetä omaa itseämme ja povemme sisäistä maailmaa! Mutta Suomen kansan parissa, Suomen kinosten keskellä se vielä kukoistaa ihanuudessaan; ja jos muukalainen kysyy, missä se muka on, — niin viittaamme riemulla sinuun, Suomen runon ruhtinas, Runeberg.]

Tämä mestarillisesti ajateltu ja seipitetty puhe, jonka epigrammintapainen loppu on varmaankin tehnyt sytyttävän vaikutuksen, on, niinkuin saattaa nähdä säilyneestä ensimmäisestä käsikirjoituksesta, kirjoitettu yhteen vauhtiin. Sommituksen selvyys ei ole jättänyt sijaa vähimmällekään epäröimiselle, ainoastaan siellä täällä joku lausetapa on pyyhitty pois ja pantu parempi sijaan. Jos tarkkaa sisällystä, tapaa siinä vähän sellaista, mitä juhlapuhujat ja runoilijat eivät myöhemmin olisi moneen kertaan toistaneet; silloin olivat tosin ajatukset uudemmat, mutta pääpaino on kaiketi siinä, ettei kukaan ole laulanut niitä täysisointuisemmin, ettei mikään myöhempi laulu ole saanut säikeiden sointua ja loistoa heikkenemään.

Paitsi että Stenbäckillä oli yksi numero virallisessa ohjelmassa, oli hänellä pääosa siinä hetken synnyttämässä loppukohtauksessa, jonka kerromme Essenin sanoin: Puoliyön hetki oli jo lyönyt, mutta vielä oli maljassa pisara jäljellä, ja lasit olivat valmiina palvelukseen kuten ennenkin. Silloin tuli Cygnaeus ja kuiskasi sanan Stenbäckin korvaan: "Nyt on 10:s päivä, Lutherin syntymäpäivä, esitä Lutherin malja." Stenbäck oli heti valmis. Lasit täytettiin, ilmoitetun puhujan ympärille syntyi tiheä tarha, ja hän kohotti äänensä esittääkseen Cygnaeuksen ehdottaman maljan. Mutta puheen aloitettuaan hän huomasi, että se oli "uskallettu ehdotus". Äkisti hän silloin keskeytti. "Ei", sanoi hän, "Luther on ylhäällä Jumalan taivaassa, yläpuolella meidän maljapuheitamme — ei, ei maljaa Martti Lutherille", jonka sanoen hän heitti lasinsa permantoon, ja koko kokous, ikäänkuin sähköiskun saaden, noudatti esimerkkiä. — Jokaisessa muussa tilaisuudessa, huomauttaa Topelius, olisi tästä seurannut hurja juominki, jommoiset valitettavasti niin usein tänä aikana alensivat ylioppilasjuhliä. Mutta toinen mieliala pääsi valtaan tämän päivän mahtavien vaikutusten synnyttämänä. Lasisirpaleet korjattiin pois, eräs puhuja nousi ja esitti Franzénin maljan; toinen esitti Lönnrotin maljan. Ikäänkuin ihmeellisen kääntein vaikutuksesta sykkivät taas ylioppilaiden sydämet kaikelle, mitä elämässä on puhtainta ja korkeinta.

SEITSEMÄS LUKU. 1840-1841.

Perhekokous Kuortaneella. — Runoilua. — Runoelman ensimmäinen painos. — Kuvaus Stenbäckin runouden luonteesta. — Riemujuhlan varjossa. — Kihlaus ja häät. — Evankelisen Viikkolehden viimeinen aika ja lakkautus. — "Katkelma runoudesta." — Miksi Stenbäck lakkasi runoilemasta?

Joulun 1839, viimeisen, jonka Stenbäck olisi voinut viettää vanhassa isänsä kodissaan, hän vietti pääkaupungissa. Kuitenkin hänellä oli vastustamaton tarve tavata äitiään ja sisaruksiaan, ja hän ehdotti sen vuoksi, että he kaikki matkustaisivat Kuortaneelle siellä pidettäviin kirkkoherran virkaanasettajaisiin ja yhtyisivät Lisette-siskon luona. "Meidän täytyy tavata toisemme siellä!" oli hän innoissaan kirjoittanut. Niin tapahtuikin. Stenbäck matkusti sinne 22 p. tammikuuta ja oli kymmenen päivää myöhemmin jälleen Helsingissä. — Tästä perhekokouksesta ei ole mitään kirjallista tietoa. Mutta syy Laurin kirjoittamaan "täytymiseen" oli luultavasti halu saada puhella äidin kanssa. Eräässä kirjeessä edelliseltä vuodelta hän kirjoittaa äidistään Achrenille: "Kun tämä kirje saapuu perille, on kaiketi äitikin luonanne. Kaikkein ensiksi sydämellinen tervehdys hänelle. Tänne-matkalla ajattelin paljon häntä, ja minulla olisi ollut halu puhua hänelle hyvin paljon. Olen niin varma siitä, että Jumala ei ole salliva hänen viimeisten vanhuudenpäivänsä kulua ja kadota saattamatta häntä oikein kilvoittelemaan ja sotimaan iankaikkisen elämän kalleudesta, ilmoittamatta hänelle itseään ja näyttämättä hänelle kunniaansa. Me tahdomme rakkaan äitimme puolesta rukoilla sitä Jumalalta; ja kun hän näkee meidän tulevan vanhan äitimme kanssa, on hän varmaan armosta ja laupeudesta sanova meillekin: menkää, teidän äitinne elää!" Hänellä oli aavistus, joka ei pettänytään, että äidillä ei ollut enää pitkälti aikaa eletävänä.

Tuskin palattuaan Kuortaneelta Stenbäck muutti Degeröhön rauhassa valmistautuakseen teologiankandidaattitutkintoon. Todennäköisesti Julius Bergh sillä aikaa hoiti Evankelisen Viikkolehden

toimitusta, sillä Essenkin oli luvuissaan kiinni; hän tahtoi näet valmistua yliopiston riemujuhlan yhteydessä vietettäviin maisterinvihkiäisiin. Kuitenkin osoittavat lehdessä olevat runoelmat, että Stenbäck maallakin piti sitä mielessään. Vuosikerrassa 1840 tapaamme seuraavat runomuotoiset avusteet, joista kuitenkin vain osa lienee Degerössä syntynyt: "Uudenvuodenlaulu" (n:o 1, 7 p. tammik.); "Johannes" (n:o 4, 27 p. tammik.), joka kuuluu seuranneen Laura-siskolle lahjoitettua Johannes evankelistan kuvaa; "Sentään" (n:o 10, 9 p. maalisk.); "Lutherin postillaan" (n:o 12, 23 p. maalisk.); [Samassa numerossa on ilmoitettu edellinen osa Lutherin kirkkopostillaa.] "Radegundis" (n:o 17, 27 p. huhtik.), vapaa muodostelu Kosegartenin "Radegunde" nimisestä legendasta; "Kevätaamu" (n:o 20, 18 p. toukok.), jo ennen mainittu ja arvattavasti kirjoitettu Vöyrillä; "Sureva ystävä" (n:o 24, 15 p. kesäk.) ja "Oi tokkohan?" (n:o 50, 14 p. jouluk.). Omituista kyllä lähetti runoilija myöskin tänä keväänä Helsingfors Morgonbladiin (n:o 17, 2 p. maalisk.) tuon aikaisemmin puheena olleen, arvoituksellisen runoelman "Rakkaus". Varmaankaan se ei tapahtunut ilman erityistä tarkoitusta. Runoelma täytyy otaksua varhempisyntyiseksi, sillä sellaista runoutta Stenbäck ei enää kirjoittanut. Lopuksi on tässä yhteydessä mainittava eräs runo, jonka runoilija omisti ystävälleen Essenille, kun tämä oli vaipunut tutkintolukuihinsa. [Koska Essen suoritti julkisen tutkinnon 15 p. kesäk., voi otaksua säkeet kirjoitetuiksi vähää aikaisemmin.] Siinä on kaksi osaa, joista Essen Stenbäckin kuoltua on painattanut (Joukahainen, VII) edellisen, missä sävel on humoristinen. Voidakseen erottaa sen erikseen muutti hän kolmannen stroofin kolme viimeistä säettä. Emme katso oikeutetuksi, ottaessamme tähän runoelman, poiketa alkuperäisestä käsikirjoituksesta, vaikka jälkimmäisen osan vakava sävel ei soinnu edellisen kanssa yhteen. Kokonaisenaan se osoittaa, kuinka Stenbäckissä vakavuus aina oli leikin vieressä.

Den siste Kandidanden.

Han satt uti sin kammare och läste i sin bok,
Och aldrig nånsin kunde han bli tillräckligt klok;
Han svettades och pinades, han tänkte blott uppå
Hur det i hans examen för honom skulle gå.
Men lik en skugga lärdomen uppå hans panna låg,
Och bister som ett åskmoln hans lärda blick man såg;
Ty ständigt tänkte han på sin examen.

Och våren kom med ljus och glans, och allt fick lif igen,
Den kom så glad, så känd och kär liksom en barndomsvän.
Och när den kom, då flyktade den långa vinterns natt,
Och allt blef åter lefvande, blef åter ljust och gladt.
Men han satt blott och läste och märkte ingenting,
Den arme satt i kammaren med böcker rundtomkring
Och tänkte ständigt blott på sin examen.

Då stod hans vän och såg med sorg uti hans mulna blick,
Där mörk en sky af böckers dam han endast skåda fick.
Då sågo ned med sorg uti hans molnbetäckta själ
Guds englar; ack, de ville dock sin arma vän så väl.
Man vet ej om han hörde dem, då vänlige de små
Kring honom flögo sväfvande i skyn och sjöngo så,
Där mörk han tänkte blott på sin examen:

[Hän istui kamarissaan ja luki kirjaansa,
eikä hän koskaan voinut tulla kyllin viisaaksi;
hän hikoili vaivoissaan ja ajatteli vain,
kuinka hänelle tutkinnossa oli käyvä.
Mutta niinkuin varjo oli oppi hänen otsallaan,
ja tuima kuin ukkospilvi oli hänen oppinut katseensa;
sillä alati hän ajatteli vain tutkintoaan.

Ja kevät tuli tuoden valon ja loiston, ja kaikki sai taas eloa, se tuli niin iloisena, niin tuttuna ja rakkaana kuin lapsuuden ystävä. Ja sen tullessa pakeni pitkän talven yö, ja kaikki nousi taas eloon, valoon ja iloon. Mutta hän istui vain ja luki eikä huomannut mitään, hän raukka istui kamarissaan kirjojen keskellä ja ajatteli alati vain tutkintoaan.

Silloin seisoi hänen ystävänsä silmäten suruissaan hänen synkistyneeseen katseeseensa, missä hän näki vain pimeän pilven kirjojen pölyä. Surumielin silmäisivät hänen pilvettyneeseen sieluunsa Jumalan enkelit; ah, tahtoivathan he toki niin hyvää ystäväparalleen. Ei tiedä kukaan, kuuliko hän heitä, kun nuo pienoiset armiaina lensivät hänen ympärillään väikkyen taivaalla ja lauloivat näin, kun synkkänä hän ajatteli vain tutkintoaan:]

(Englarnes sång)

Höj upp ditt hufvud, betryckte vän,
Si, Jesus lefver och hjälper än!
Du kan ej ana hur när han är,
Du kan ej se hur han har dig kär.
Ur djupet vill han dig föra,
Så rik, så lycklig dig göra.

Ack, mänskan hvilar i otrons natt,
Fastän till salighet hon är satt,
Fastän med Kristi utgjutna blod
Hon är försonad, och lif och mod
Hon vid hans hjärta kan finna,
Och allt tillbaka än vinna.

Träd ut ur skuggan, du sorgsne vän,
Så skiner solen för dig igen;
Låt Herren komma — han kommer väl —
Så blir förlossad och fri din själ,
Och om hans nåd och hans ära
Skall vittne med oss du bära.

[(Enkelien laulu)

Nosta pääsi, murheinen ystävä, katso, Jeesus elää ja auttaa vieläkin! Et voi aavistaa, kuinka lähellä hän on, et voi nähdä, kuinka sinä olet hänelle rakas. Syvyydestä hän tahtoo sinut pelastaa, tehdä sinut niin rikkaaksi ja onnelliseksi.

Ah, ihminen nukkuu epäuskon yössä, vaikka hän on autuuteen asetettu, vaikka hän on sovitettu Kristuksen vuodatetulla verellä ja voi löytää elämän ja uskalluksen hänen sydämellään ja voittaa vielä kaikki takaisin.

Astu varjosta, murheinen ystävä, niin aurinko paistaa sinulle taas; salli Herran tulla — hän tulee kyllä — niin sielusi tulee lunastetuksi ja vapaaksi, ja sinä olet kanssamme kantava todistusta hänen armostaan ja kunniastaan.]

Niissä akateemisissa piireissä, jotka valmistivat yliopiston 200-vuotisriemujuhlan viettämistä, katsottiin suotavaksi, että sen loistoa kohotettaisiin myös tieteellisillä ja kirjallisilla julkaisuilla. Tämän johdosta ilmestyi samaan aikaan J. J. Nervanderin "Jephtas bok" ja "Dikter af Lars Stenbäck". [Strömborgin mukaan lienee Runebergillakin ollut aikomus valmistaa "Nadeschdansa" tähän riemujuhlaan.] Jos Stenbäck aikaisemmin olisi ajatellutkin koota ja julkaista runoelmiaan, on kuitenkin tuskin luultavaa, että hän sen olisi tehnyt juuri nyt ilman erityistä kehoitusta. Ja hyvä oli, että hän sai kehoituksen, sillä jos julkaiseminen olisi jäänyt vielä tuonnemmaksi, olisi hän kenties hylännyt koko aikeen. Yliopisto suoritti painatuskustannukset niistä 500 kappaleesta, jotka painettiin tätä ohutta 102-sivuista vihkoa.

Niin pieni kuin runovihko onkin, se sisältää kuitenkin sen, mitä runoilija oli parhainta jättävä jälkeensä. Tosin tuli toiseen painokseen 11 ja kolmanteen vielä 5 runoelmaa lisää, mutta jos lukee pois runoelmat "Suomalainen synnyinmaani" ja "Tähti", ovat kaikki parhaat jo ensimmäisessä. Myöskin runoelmain jako kahteen ryhmään esiintyy jo siinä, ja runoilija on siis keväällä 1840 sepittänyt kumpaisenkin alkusetit. Toinen vertaa lempeällä huumorilla runoelmia häkkilintuihin, jotka huolimatta ristikon suojasta alati tahtoivat vapaaseen ilmaan, kunnes hän närkästyneenä avasi oven tuolle "tyhmälle joukolle"; toisessa runoilija tunnustaa, ettei hän nähnyt mitään sovitusta mahdolliseksi uuden kantansa ja sen välillä, jolloin hän vapaasti ja iloisesti lauloi laulujaan, ja hän sanoo suruisesti:

O, har du ögon, skall du se med smärta,
Att fast i kristlig dräkt är klädd poeten,
Så sitter hedningen dock i hans hjärta.

[Oi, jos sinulla on silmät, niin olet tuskalla näkevä,
että vaikka runoilija kantaa kristillistä pukua,
piilee kuitenkin pakana hänen sydämessään.]

Senaikuisista Stenbäckin runojen arvosteluista on kenties seuraava lyhyt, Edv. af Brunérin

kirjoittama ilmoitus Borgå Tidningissä 1840 (n:o 67, 29 p. elok.) käsitykseltään sattuin: — — "Harvinainen ilmiö on — tosirunollisen luonteen ilmestyminen, tervehdittävä osanotolla ja ilolla. Sellainen on jo kauan esiintynyt yleisölle niissä suuremmalta osalta jo ennen tunnetuissa lauluissa, joita kokoelma — — on ilmestynyt. — — Edullisesti vaikuttavat miltei kaikki runot tässä kokoelmassa. Harras tunne, sopusointuinen sulo, jalo yksinkertaisuus ovat ne kriteeriot, joilla ne todistavat tekijänsä runolahjan arvoa. Ne ovat lempeän hengen soinnullisia tunteenpurkauksia, jotka omituisin sävelin laulavat vanhaa laulua ilosta ja surusta, mutta mieluummin hurskaissa rukouksissa kohoutuvat taivaaseen. Raikas ja puhdas tunteellisuus, kaukana kaikesta sentimentaalisuudesta, on tuntomerkinä tälle runoudelle, joka on pulpunut elävästä suonesta. Runokieli on yksinkertaisen kaunista. Notkeasti ja sulokkaasti muoto seuraa ajatusta ja on loistava ilman koreilua. Säkeet ovat sointuvia ja kaiukkaita. Ne kerrot ja toistelut, joista herra S. niin paljon pitää, ovat useimmiten hyvin sovitettuja, mutta niitä tulisi käyttää ainoastaan silloin, kun toistetuilla sanoilla on erikoisen tärkeä merkitys. Kauneimmat kappaleet mielestämme ovat seuraavat: 'Anna', 'Aamun koitto', 'Meri', 'Eräs yö', 'Öisiä säveliä', 'Tytön rukous', 'Keväthuokaus', 'Sentään', 'Kevätaamu'. Aihe ja käsittely ovat niissä yhtä onnistuneet, ja niissä esiintyy vienoimpanaan tuo tunteen hoitava puhtaus. Muiden joukosta ovat jotkut vähäpätöisiä. Kaikkea arvoa vailla on ainoastaan sikermä *Kuoleman kuvia*, missä tekijä on virittänyt räikeän poleemisen sävelen, joka on vieras hänen sydämelliselle luonteelleen.

"Se yksipuolisuus, jolla herra S. nyt näyttää omistaneen laulunsa ainoastaan välittömästi uskonnolliselle alalle, on epäilemättä yhtä haitallinen hänen kykynsä kehittymiselle kuin hänen käsityksensä, että taide, ollen uskonnonvastainen, on hylättävä — joka käsitys riittävästi ilmenee näiden runoelmain toisen osaston runollisessa johdannossa. Runoudella on alkunsa ja välttämättömyytensä uskonnollisessa vietissä, ja se tyydyttää sitä edelleen, mikäli jokainen ihmishengen kohottautuminen yksityisestä ja äärellisestä yleiseen ja korkeampaan — ja sehän on runouden tehtävä — on pyrkimys lähenemään jumaluutta. Jokainen tosi taideteos on ylistys Jumalalle, koska se ylistää sitä, mikä elämässä ja luonnossa on jaloa, ja taiteenvastaiseksihan tunnustetaan ne luomat, joissa se, mikä on alhaista, esiintyy kohtaamatta perikatoaan. Ainoastaan runoelmat, jotka ovat taiteesta luopumista ja taiteen kieltämistä, ja sitä paitsi se vapaus, jolla muutamien runoilijain rehevä mielikuvitus on paljastanut siveettömyyttä, voivat selittää moisen ajatuksen. Eikö runoudella ole siveellisesti parantavaa vaikutusta? Onko koko sen viehätys tai onko luovan runoilijan innostus syntinen ja epäpuhdas mielentila? Tarpeetonta on ryhtyä kumoamaan niin nurinpäistä ajatusta, ja me toivomme, että se, joka itse on saanut laulun ihmeellisen lahjan, on hylkäävä luulottelun, joka voi turmella hänen synnyntänsä kykynsä." [Kirjoituksen loppuosassa lausutut mielipiteet runoudesta muistuttavat suorastaan Runebergia; Brunér seurusteli Runebergin kanssa ja oli epäilemättä kuullut hänen lausuvan ajatuksensa Stenbäckin runoelmista.]

Huolimatta kaikesta tunnustuksesta ei Stenbäckin oma aika näy täysin osanneen oivaltaa hänen runoutensa arvoa. Siksi emme tässä voi olla koettamatta kuvata sen luonnetta sekä merkitä sen asemaa kirjallisuudessamme. Tosin on jo suuri osa niistä runoelmista, jotka Stenbäck otti kokoelmaansa, tullut mainituksi ja tarkastetuksi elämäkerralliseen paikkaansa ja merkitykseensä nähden, ja on silloin myös sivumennen lausuttu arvosteluja niiden runollisesta arvosta, mutta vielä on tehtävänämme täydentää ja koota runoilijan muotokuvan piirteet — ja siihen on nyt oikea hetki, koska ensimmäisen painoksen julkaiseminen sattuu miltei samaan aikaan kuin hänen runoilijatoimintansa päättyy.

Ainoastaan varhaisimpana aikana Stenbäckin runoilu osoittaa ilmeisesti vanhemmilta runoilijoilta saatua vaikutusta. Kjemmerin haudalla lausutussa runossa olemme huomanneet kaikua Tegnéristä, "ehtoollisrukouksissa" jälkiä Franzénista ja "kohtauksissa eräästä murhenäytelmästä" ruotsalaisen romantiikan vaikutusta ylimalkaan. Franzén oli häntä lähinnä, ja kypsyneemmässäkin, kokoelmaan otetuissa runoelmissa on vielä yksi, "Aamunkoitto", joka on kokonaan franzénimainen hengeltään ja esitystavaltaan, joskin värikylläisempi kuin Selma- ja Fanny-laulut ylipäänsä. Runoelma on epäilemättä varhain kirjoitettu — mahdollisesti Upsalassa — vaikka myöhemmin muodoltaan viimeistely ja eroa myöhemmistä tuotteista siinäkin, että sitä lukiessaan ei saa yksilöllisen todellisuuden vaikutusta kuvauksen takaa (Stenbäckin "hurja sydän" ei soinnu runoelman idylliseen säveleen). Franzénin ja Stenbäckin sukulaisuus ilmenee yksinkertaisuudessa, selvytydessä ja hartaudessa, toisin sanoen varsinaisessa suomalaisessa luonteenpiirteessä; mutta nuoremman runoilijan luonne oli verrattomasti tulisempi ja intohimoisempi sekä siksi alkuperäisen tarmokas, että se vastustamattomasti loi oman muotonsa. [*Gunnar Castrén* (Studier i Lars Stenbäck's lyrik, 1912, Sv. Litteraturskpts förh. o. upps.) on seikkaperäisessä tutkimuksessa osoittanut sanoissa ja runollisessa lausetavassa paljon yhtäläistä varsinkin Tegnérin, Atterbomin ja Stagneliuksen kanssa, sentään kieltämättä, että Stenbäckin runoilu oli "harvinaisessa määrässä omaperäistä".]

Kehittyneenä kohtaa meitä Stenbäckin runous jo "Matkamuuistoissa". Sillä se heikko kaiku Uhlandista, jonka niissä on huomaavinaan, johtuu enemmän muinaisten päivien suuruuden herättämästä tunnelmasta kuin mistään jäljittelystä. Saksalaisessakaan runoilijassa ei ole sitä intohimon heikkoa, joka alati tuikkaa Stenbäckin runoudessa, milloin se ei leimahda ilmiliekiksi. Tämän runouden

tuntomerkinä on muodon välittömyys, syvä hartaus ja vakavuus, omituinen tummahko värituntu, jossa voimakkaat sanat, sattuvat kuvat ja metaforit luovat valokuuvia erittäin herkkätunteisen poljennon aalloille, sekä sommituksen läpikuultava selvyys, joka m.m. aina ilmenee runoelman lopun vaikuttavassa täsmällisyydessä. Tunteen heikkenemättömän voiman ilmaisuna ovat usein palautuvat toistelut erittäin kuvaavia, ja ne ovat yhtenä hänen runoutensa huomattavimpana piirteenä — tosilyyriallinen piirre, minkä sen esiintyminen kansanrunossa todistaa, ja jolle olisi turhaa etsiä mitään esikuvaa, ellei siksi tahdo katsoa kansanrunon hurskasta tytärtä, virttä. Tosin esiintyy toistelumuoto monessa runoilijassa, mutta tuskin kukaan on sitä useammin käyttänyt. Se on varmaan hänen runolahjansa erikoisuus, tämä piirre; siksi se esiintyy heti (ehtoollisrukouksissa) ja sitten niin kauan kuin runoilija laulaa. Jopa, jos tarkoin kuuntelee, voi huomata, että toistelu on alkuperäinen puoli siinä tavattoman hienossa soitannollisessa tunteessa, joka oli hänelle synnynnäinen ja pukeutui hänen helkkyyvään rytmiinsä. — Kokonaisvaikutuksella samoin kuin kullakin esitetyllä piirteellä on lopuksi niin persoonallinen luonne, että helposti erottaa Stenbäckin runoelman kenen muun tekemästä hyvänsä. Jo sanojen valinta on ylen kuvaava, sillä niin usein palautuvat sanat, jotka suorastaan ilmaisevat *hänen* tapaansa tuntea — verbejä sellaisia kuin: palaa, helkkyä, vaikeroida, parkua, adjektiiveja sellaisia kuin: hurja, rohkea, ylpeä, iäinen, pyhä, autuas, suloinen.

Runoilijan löydettyä oman sävelensä muistuttaa hän ainoastaan poikkeustapauksissa muita runoilijoita. Esimerkkinä voidaan mainita hänen ainoa balladinsa, "Meri". — Se muistuttaa sekä Goetheä että Uhlandia, mutta erittäinkin edellistä. Epäamättömästä romanttinen on se omituinen valohämy, joka on ominaista tälle runoelmalle ennen muita; mutta täysin alkuperäinen on rytmi, joka kuvaa veden aaltoilua. Eikö äärettömän meren koko salaperäinen veto kuvastu säkeissä:

Stora, djupa dunkla vatten
Upp och neder vagga mig;
Bort till andra land i natten,
Dit du far, jag följer dig.
Vagga vackert mig i natten
Dunkla vatten.

[Suuret, syvät, tummat vedet tuutivat mua ylös ja alas. Tuonne toisiin maihin yössä seuraan sua, kunnes menet. Tuudi kauniisti mua yössä, tumma vesi.]

Siinä on Mignonin ikävää, ja vaikka tahti on toinen, ei se ole vähemmin kuvaava kuin Goethen "Fischer" balladissa, kun taas äidin kiihtyvä kauhu, vastakohtana lapsen viattomalle turvallisuudelle, muistuttaa "Erlkönig" runoelman kasvavaa viehätystä ja hirmua. Muissa runoelmissa lienee vaikea osoittaa vieraita jälkimuistoja, jollei ota lukuun Rückertiltä opittua gaseeli-muotoa ja Stagneliuksen samoin ulkonaista vaikutusta.

Aiheiden puolesta Stenbäck on yhtä tosi lyyrikko kuin muodoltaan. Jos lukee joukosta pois ne pienet tendenssirunoelmat, joille hän on antanut nimen "Kuoleman kuvia" ja joilla, kuten Porvoon lehden arvostelija oikein on huomauttanut, ei ole mitään runollista arvoa, ovat runoelmat sanan varsinaisessa merkityksessä katkelmia tunnustuksesta. Hän ei laula laulaakseen, vaan siksi, että hänen tunteensa pakottaa häntä, ja ainoastaan sen tähden oli se taistelu niin raateleva, jolla hän "masensi" runollisen luonteensa. Hänen maailmankatsantonsa nähden taas ja siitä johtuvaan tapaansa käsitellä aiheita on huomattava, että hän ei koskaan kadottanut lapsuutensa uskoa. Siitä se naiivi viattomuus, joka usein on vastakohtana ilmaisumuodon intohimoiselle tulisuudelle. Sama mies, joka puhuu rohkeasta, uljaasta innosta, hurjasta sydäimestä, mustista demoneista, jotka raatelevat hänen Eedeninsä, joka sanoo rakkautta valheeksi, murhaksi j.n.e., ei ole koskaan empinyt eikä epäillyt, kun on kyseessä ollut elämän korkein päämäärä, vaan se pysyi semmoisena kuin hän sen käsitti 17-vuotiaana nuorukaisena; hän ei koskaan ole lakannut uskomasta, että Jumalan enkelit alati suojellen väikkyvät hänen ympärillään! Rajuine, intohimoisine luonteineen hän näyttää syntyneen epäilijäksi, mutta ei runoelmissa eikä hänen tuttavallisimmisakaan kirjeissään näy vivahdustakaan siitä.

Eroitiikalla on ollut sangen pieni osa runoilijan elämässä. Hän sysää rakastetun luotaan, kuvitellen mielessään, että rakkaus estää häntä pyrkimästä korkeampiin päämääriin, ja hän sulkee hänet taas syliinsä, kun hän äkisti luulee hänessä näkevänsä olennoituneena sen, mikä on korkeinta elämässä, ja hän rukoilee rakastettuansa antamaan hänelle Hengen voiman ja korkeuden ("Anna"). Myöhemmin hän sanoo kuitenkin jäähyväiset maalliselle rakkaudelle yksinomaan kääntyäkseen iäisen rakkauden, Jumalan, puoleen, joka on itse rakkaus ("Hyvästi"). Rakkautta korkeampi on runoilijalle ystävyys, jota ei kukaan 19:nnellä vuosisadalla ole lämpimämmin lauluissa ylistänyt — sanomme 19:nnellä vuosisadalla, koska 18:nnen vuosisadan jälkipuolisko varsinaisesti oli ylitsevuotavan ystävyuden aika. Kuitenkaan ei tule Stenbäckin laulamaa ystävyyttä asettaa sen sentimentaalisen ystävänalttiuden rinnalle, joka ennen hänen aikaansa oli muodissa. Se mikä kiinnittää Stenbäckin ystävään, on juuri sama, mitä hän pelkäsi rakkauden vetävän alaspäin, — pyrkimys totuuteen, korkeimpaan. Ystävänsä hän laulaa:

Ack, ljuft det är, när själens hopp det höga
Fördubbladt glänser ur ett älskadt öga,
Och livvets hela helgedom står öppen;
O djärfhet och o jubel! stolta mod,
Som tränger genom märg och blod! ("God morgon.")

[Ah, suloista on, konsa sielun korkea toivo kaksinkertaisena loistaa rakastetusta silmästä,
ja elämän koko pyhäkkö on avoinna; oi rohkeus ja oi riemu! uljas into, joka tunkee läpi veren
ja ytimen! ("Hyvää huomenta.")]

Ja kun ystävä kuolee, sepittää hän laulun ("Eräs yö"), yhden noita harvoja, joita samoinkuin Z. Topeliuksen runoelmaa "Äitini" ei koskaan voi lukea tuntematta syvää liikutusta, sillä sanoissa värisee paljastunut ihmissydän.

Edelleen Stenbäck laulaa iloa, mutta tarkoin hänen viattomuudenkantansa mukaisesti ilo on iloa, joka kuvastaa taivasta, siivekäs enkeli, jota maalliset ajatukset eivät saa säikyttää. Samassa runoelmassa ("Kirje ystävälleni") ylistetään lauluakin riemuitsevin sanoin, merkillistä kyllä, ilman mitään "taivaallista" mainesanaa. Sitä lähinnä seuraa isänmaanrakkaus, jonka laulajana Stenbäck kilpailee etusijasta Runebergin kanssa, joka silloin jo oli kirjoittanut "Pilven veikon". Kauneimpanaan ja täydellisimpänään ilmaisee tätä tunnetta puhe "H. G. Porthanin muistojuhlassa", mikä lyyrillinen mietelmäruno lähinnä on verrattava "Kirjeeseen ystävälleni"; molemmissa on kolme ajatusjaksoa yhteen sovitettu. Koska runoelma syntyi herätyksen jälkeen, saattaisi ajatella sen antaneen hänelle aihetta esittää sisällisen elämän rikkautta, hengen vapaata valtakuntaa ja runouden jaloa taidetta kansamme ryöstämättömäksi omaisuudeksi, mutta itse asiassa olisi sellainen selitys liian hätäinen. Sillä lähemmin tarkastaen on myöntäminen, että se on itse lopputulos hänen laulustaan, koko hänen elämäkäsitelmänsä kautta kaikkien hänen kehityskausiensa. Jo siinä hän puhuu "syrjäisestä seudusta", ja runossa "Suomalainen synnyinmaani" palaa sama ajatus: "syrjäisten majain suojassa" elää suomalainen synnyinmaa, turmeltumaton kansa, joka on meidän voimamme. Tarkoitamme, että runoilija näihin kahteen runoelmaansa on pannut kenties mitä isänmaallisella laululla on ollut tärkeintä ja syvintä meille opetettavaa.

Ei saata sanoa, että Stenbäckin luonnontunne olisi ollut rikas ja laaja. Useimmin hän on laulanut aamua. Kokonaisella neljällä runolla on se nimenä ("Hyvää huomenta", "Aamunkoitto", "Aamu", "Kevätaamu"), mutta vielä muitakin on aamun kuvauksella alkavia (esim. "Kirje ystävälleni"). Alati kohtaamme myös sellaisia lauseparsia kuin auringon kulta, auringon kultainen valo j.n.e. Aurinko, valo antoi hänelle suuremman riemun kuin kaikki muu luonnossa, ja sen yhteyteen hän asetti myös kaiken, mitä hän piti korkeimpana: ystävänsä läsnäolo ja runous verrataan valoon ja kevään loistoon, totuus valaisee elämän, nousevan auringon säde herättää iäisen aavistuksen j.n.e. Yö sitävästoin antoi hänelle kyllä hiljaisia rauhan säveliä ("Hyvää yötä"), mutta myöskin vilun ja yksinäisyyden tunnelmia ("Tähti"). Hän saa vaikutelmia tuulesta, kukista, koivuista ja tummista metsistä, lintujen laulusta, mutta hän ei pysähdy kauaksi niihin eikä palaa niihin usein. Valo, luonnon niin sanoaksemme henkisin ilmiö, oli hänelle rakkain.

Ylipäänsä se, mikä Henkeen kuuluu, on korkeinta runoilijalle. Olemme edellä siteeranneet laulun J. V. Snellmanille, missä ylistetään taistelua totuuden puolesta, ja runoelmain jälkimmäinen osasto on kokonaan tälle aineelle omistettu, niinkuin hän sen käsitti. Vailla vastinettaan runollisessa kirjallisuudessa on kuvaus herätyksen synnyttämästä sieluntaistelusta, sillä joskin moni on laulanut yksityisiä tunnustuksia sisällisestä rauhattomuudesta, omantunnon tuskista, katumuksesta ja sovituksen kaipuusta, niin on kuitenkin se täydellinen sarja vaihtelevia sieluntiloja ja mielialoja, mitä kalvavimmasta katumuksesta ja raatelevimmasta taistelusta kaikkea sitä vastaan, mikä ennen oli ollut sydämelle kallista, loppumattomaan iloon yhteydessä Jumalan kanssa, jonka Stenbäck on luonut, jotakin aivan ainokaista laatuaan. On kyllä totta, että moinen taistelu suurelle osalle lukijoita on aivan käsittämätöntä, koska uskonnolla ei milloinkaan ole ollut heille sellaista merkitystä, joka antaisi arvostelulle vakavan pohjan. He ovat valmiit katsomaan koko asian arveluttavaksi hairahdukseksi, ja kuitenkin täytyy jokaisen tunnustaa, että niin hyvin tuska ja kärsimys kuin voitonriemu ovat todelliset, ovat elettyt. Runoilija on antanut itsensä täydessä totuudessa ja siinä saavuttanut korkeimman mahdollisen. Ja edelleen, joskin monen, jolla on jotain käsitystä sisällisestä elämästä, täytyy huomauttaa, että siinä uskonnollisessa käsityksessä, joka saattoi runoilijan hylkäämään kauneimman lahjan, minkä hän oli luonnolta saanut, laulun lahjan, oli jotain yksipuolista, jotain sairaalloista, niin ei kuitenkaan kukaan voi kieltää, että hänen taistelunsa tarkoitti korkeimman puhtauden, korkeimman täydellisyyden saavuttamista. Ja kuinka monesta runoilijain laulamasta sieluntaistelusta voi sen sanoa?

Vähemmin yksilöllisistä, yleis-uskonnollisista runoelmista, jotka muodostavat jälkimmäisen osan loppupuoliskon, tahdomme tässä mainita ainoastaan "Luontokappalten huokauksen", joka käsityksen syvyydessä ja runokielen lennokkuudessa tosin on oivallisinta, mitä runoilija on aikaansaanut. On jo mainittu, että Stagnelius, runoilija, johon Stenbäck oli hyvin kiintynyt, lienee johtanut hänet

käsittämään tätä aihetta, vaikka hän teki sen aivan itsenäisesti. Tältä runoilijalta hän myös lainasi runomitan runoelmaansa "Juomingit", joka mitta tavataan Stagneliuksen runossa "Bacchisk tröst", missä ajatus kuitenkin on aivan päinvastainen.

Mutta on aika lopettaa tämä katsaus Stenbäckin runouteen ja lausua se johtopäätös, joka sanotusta seuraa.

Jos joku lukija aikaisemmin esittäessämme pietismin yleistä merkitystä olisi ajatellut, että sille on annettu liiaksi arvoa ja että olisi oikeampaa kannattaa kerran vallalla ollutta käsitystä, että tämä uskonnollinen herännäisyys oli ohimenevä hengellinen kulkutauti, jolla ei ollut syvempää juurta kansan sielussa, niin voi vastakkaisen mielipiteen puolustukseksi esiintuoda sen seikan, että pietismillä oli oma runoilijansa — runoilija, joka runoilijalahjansa aitouteen ja syvyyteen katsoen yksinään voidaan verrata maamme kahteen suurimpaan runoilijaan. — Tällä on myöskin Stenbäckin sija sivistyselämäme historiassa määrätty. Mutta jos tarkemmin tahtoo määrätä hänen suhteensa runoilijaveljiin, niin voi sanoa, että Stenbäck jyrkässä subjektiivisuudessaan ja todellisuuden ulkopuolella kangastavine ihanteineen oli romantikko, vaikka vapaa romantiikan tavallisista, helposti tunnettavista heikkouksista, ja semmoisena täyte Runebergin klassilliselle runoilijaluonteelle. Z. Topeliuksen runous, joka esiintyi myöhemmin, oli sekin täyte Runebergille, mutta vähemmässä määrässä esiintymällä vastakkaisena elämäkäsityksenä kuin sen kautta, että hän niin sanoaksemme jatkoi ja laajensi edeltäjänsä isänmaallista runoutta. Kuitenkaan ei tule unohtaa, että Topeliuksen kehitys, joskaan hän ei koskaan ollut pietisti, kuitenkin ei jäänyt vapaaksi uskonnollisesta virtauksesta: hänessä tuntuvat tuonnempana molempain runoilijain vastakohtatavallaan sulautuvan yhteen. Isänmaallisina runoilijoina ja suurmiehinä Runeberg ja Topelius ovat ehdottomasti Stenbäckin yläpuolella, mutta jos ottaa huomioon vain puhtaasti lyyrillisen kyvyn, s.o. sisäisen tarpeen ja neron lahjan runon muotoon pukea sielunsisällyksensä, mielialansa ja syvimät tunteensa, niin että ne vastustamattomasti siirtyvät kuulijan mieleen, täytyy myöntää, että Stenbäck kohoo täysin yhtä korkealle, jopa korkeammalle, sillä kuinka korkealle heidän runoutensa arvo asetettaneenkin, käy kuitenkin heidän suuruutensa toiseen suuntaan. Tämän mukaisesti ei Runebergin taide verrattomassa plastillisessa havainnollisuudessaan eikä Topeliuksen hurmaavassa notkeudessaan saavuta Stenbäckin värjävässä tunteellisuudessa. Mutta tuo jyrkkä yksilöllisyys, jota tässä tarkoitamme ja joka oli kuvaavaa viimeksimainitulle enemmän kuin toisille runoilijaveikoille, ei ollut ainoastaan hänen voimansa, vaan hänen heikkoutensakin: hänestä ei koskaan tullut eikä olisi voinut tulla kansallisorunilijaa niinkuin molemmista muista.

* * * * *

Stenbäckin elämäkerran kirjoittajalla ei ole mitään syytä ryhtyä kuvaamaan yliopiston riemujuhlaa 15, 16, 17, 18 ja 20 p. heinäkuuta 1840. Stenbäck oli kyllä niiden joukossa, jotka tässä tilaisuudessa saivat laakeriseppeleensä, mutta hänellä ei ollut mitään sen huomattavampaa sijaa juhlapäivien tapahtumissa, joissa siirrytään valmistavasta 30-luvusta 40-lukuun, jolloin kansallistunto alkoi voimakkaasti kohottaa ääntänsä sekä proosassa että laulussa. Ei myöskään ole tarpeellista luetella niitä koti- ja ulkomaisia vieraita, jotka kohottivat juhlan vilkkautta ja loistoa, joskin on muistaminen, että Stenbäck varmaankin oli mukana, kun pohjalaiset Turun tullin edustalla ottivat vastaan kunnianarvoisimman vieraan, Franzénin, R. I. Holstin tilaisuuteen sepittämällä säkeillä. Lämpimämmin kuin kenenkään kuuluisan muukalaisen vastaanotti Stenbäck erään vieraan, jonka läsnäolo ei liene edes ohimennen mainittu missään kertomuksessa juhlasta. Se oli pieni äijä, köyryselkäinen, kumarahartiainen ja sileäksi ajeltu kasvoiltaan, joissa katsojan huomion veti puoleensa esiin pistävä leuka ja ohut nenä, jonka selkä silmien kohdalla teki syvän mutkan sisäänpäin, sekä ennen kaikkea pienet, vilkkaat silmät korkean, taaksepäin kaartuvan otsan alla; hänellä oli harmaa sarkapuku, jonka huomattavin osa oli körttinuttu, ja harmahtavat hiukset ulottuivat olkapäille asti. Tämä mies, joka usein nähtiin, missä ihmisiä kerääntyi lukuisasti koolle, ja joka ei myöskään tahtonut laiminlyödä suurta riemujuhlaa, oli Paavo Ruotsalainen. Ohjelmaan kuuluvissa erilaisissa juhlallisuuksissa hän oli kaiketi jonkun kerran läsnä, mutta vain äänettömänä ja huomaamattomana katsojana; mutta kun isännät ja vieraat päivän julkisten juhlallisuuksien jälkeen iltaisin suuremmissa ja pienemmissä piireissä kokoontuivat virvoittelemaan ravintoloihin tai kaupungin puistoihin, silloin kerääntyi myös milloin missäkin yksityisasunnossa piiri Paavon ympärille, ja siinä hänellä oli sananvuoro, ja läsnäolijat kuuntelivat hartaudella yksinkertaista miestä, joka oli yhtä suorapuheinen herrain kuin talonpoikainkin edessä. Stenbäck oli jo aikaisemmin tutustunut Paavoon, nimittäin v. 1838, jolloin viimeksimainittu ensi kerran kävi Etelä-Suomessa tervehtimässä J. F. Berghia Nurmijärvellä ja muita helsinkiläisiä ystäviään. Näyttää kuin hän itse tällä kertaa olisi ollut syynä Paavon matkaan. Eräässä keväällä Achrénille kirjoittamassaan kirjeessä, jossa hän m.m. ensiksi sanoo: "Kuten tietänet, olen asunut maalla tämän lukukauden, ikävässä ja edistymättä askeltakaan — ei koskaan pääse omalle oksalleen lentämällä pois erämaahan", lausuu hän edelleen: "Olemme vähin ajatelleet saada joitakuuta teistä tänne promotionsin ajaksi; Paavo tulee myös silloin muiden keralla. Sinäkin ja Janne voisitte kerran tulla tänne. Kirjoitan tästä kaiketi enemmän, kun saan kirjeen Paavolta hänen tannetulostaan." Jos Stenbäck odotti vastausta, oli kaiketi juuri hän kehoittanut Paavoja tulemaan.

Stenbäckin yksissäolo Paavon kanssa ei päättynyt juhlapäiviin Helsingissä, vaan jatkui sitten mitä läheisimpänä, he kun matkustivat yhdessä Pohjanmaalle Ylivieskaan. Pitkällä matkalla, joka vei useita vuorokausia ja kaiketi vielä pitkistyi sen johdosta, että tiellä pysähdeltiin rakkaiden ystävien ja sukulaisten luona, kuten siihen aikaan oli tavallista, oli paras tilaisuus keskusteluihin, ja kuinka suuren arvon he oppivat antamaan toisilleen, tiedämme heidän omista sanoistaan. Jo ennemmin olemme siteeranneet Stenbäckin sanoja Skarstedtille Paavo Ruotsalaisesta, ja tämä taas kuuluu Stenbäckille itselleen (tarkoittaen 1 Joh. 2: 20) lausuneen kuvaavat sanat: "Sinulla on voide ja sinä tiedät kaikki."

Mutta Pohjanmaanmatkalla oli tällä kertaa aivan toinen tarkoitus Stenbäckille kuin saattaa Paavaa, joka sitä tietä matkusti kotia Savoan. Jo ennen riemujuhlaa Stenbäck oli Essenin kanssa saattanut jonkun matkaa kahta matkustajaa, jotka lähtivät Pohjanmaalle, ja näitä hän tahtoi tavata jälleen. Rouva Fabritius — silloin salakihloissa Essenin kanssa — oli näet Ebba-sisarensa kanssa matkalla Pohjanmaalle esittääkseen itsensä tulevan miehensä vanhemmille ja muille hänen sukulaisilleen. Ensimmäinen pysähdys oli Berghin luona Nurmijärvellä, missä pidettiin seura ja mistä Stenbäck ja Essen palasivat Helsinkiin. Jonkun aikaa oleskeltuaan luutnantti Essenin luona Kimon tehtaalla Oravaisissa molemmat naiset matkustivat C. G. von Essenin kanssa, joka sillä välin oli saapunut kotiinsa, Jonas Laguksen luo Ylivieskaan, ja siellä Stenbäck ja Paavo saavuttivat heidät. Ylivieskasta matkusti karttunut seura — sillä vielä muitakin liittyi jo mainittuihin — Alavieskan kappalaisen Vilhelm Österbladin virkaanasettajaisiin. Mutta jo ennen tätä matkaa oli Stenbäck saavuttanut matkansa tarkoituksen — hän oli kosinut Ebba Arppea ja saanut hänen myöntymyksensä.

Edellisestä tiedämme, että rouva Fabritius tyttärineen ja sisarineen oli asettunut asumaan Helsinkiin syksyllä 1837. Jo siihen aikaan Essen oli esitellyt perheelle ystävänsä, ja Stenbäck oli sitten vuosien kuluessa seurustellut sen piirissä. Hänen omintakeinen, sielukas olentonsa ei ollut voinut jäädä tekemättä vaikutustaan, mutta hän ei ollut sanoilla eikä käytöksellä antanut aavistaa sitä loppua, mihin tuttavuus oli johtava. Se mitä nykyään sanotaan "kurtiisiksi", oli aivan olematon näissä piireissä, ja missä sydän liikkui, tukahdutettiin tunteet tai salattiin ne kaikilta. Jos siten kosinta ja kihlaus oli odottamaton uutinen niille, joiden lähinnä olisi tullut sitä aavistaa, ja jos liitolla myöskään ei ollut tavallisia romanttisia alkuoireitaan, niin on kuitenkin varmaa, että Stenbäck siitä, jonka hän valitsi puolisoikseen, sai, kuten Essen todistaa, "uskollisen toverin elämänsä taipaleelle, rakkaan hoitajattaren myöhempien vuosien pitkissä kärsimyksissä ja herttaisen osanottajan pyrintöihinsä". Edellytyksenä viimeksimainittuun tehtävään oli hänen valitullaan selvä luontainen arvostelukyky ja valistunut ymmärrys sekä myös tietoja ja harrastusta kirjallisuuteen ja yleisiin kysymyksiin, puhumattakaan samanmielisyydestä uskonnollisessa elämänsä katsannossa.

Äskennäin matkalta palatessaan Stenbäck kävi morsiamensa seurassa viimeisen kerran hellästi rakastetun äitinsä luona, joka sen vuoden vapunpäivästä alkaen asui Vöyrin pappilan vanhassa rakennuksessa tyttärensä Marie Ottelinin ja kolmen lapsenlapsensa kanssa. [Edellisenä vuonna, 1839, oli Ottelin kuollut, jonka jälkeen leski lapsineen oli muuttanut äitinsä luo.] Täydellinen yksimielisyys uskonnollisissa kysymyksissä vallitsi nyt pojan ja äidin välillä, joka, kuten tuonnempana toisessa yhteydessä tulee kerrottavaksi, oli saanut kokea vainoakin liittymisestään pietisteihin. Syvästi suruissaan Lauri erosi äidistään, vaikka tämä oli luvannut tulla hänen häihinsä Helsinkiin. Lupa ei täyttynytkään, sillä jo 17 p. marraskuuta 1840 äiti kuoli keuhkotulehdukseen. Tauti kyllä oli ensin saanut suotuisan käänteä, niin että Achrénit, jotka olivat saapuneet Vähästäkyröstä, matkustivat kotiinsa siinä luulossa, että kaikki vaara oli ohitse, mutta äkillinen jälkipuuska sammutti elonkipunan niin nopeasti, että he eivät ehtineet palata. Laurikaan ei ollut läsnä kuolinhetkellä eikä hautajaisissa; mutta kertomus äidin viimeisistä hetkistä oli omansa tyyntymään surua, joskaan ei vähentämään kaipausta. Jo 20 p. elokuuta Stenbäck oli palannut Helsinkiin, mistä hänen Evankelisen Viikkolehden toimittajana oli vaikea olla pitempää aikaa poissa. Häät oli ajateltu pidettäväksi samalla kertaa kuin Essenin. Niin ei kuitenkaan käynyt. Jo silloin kun tieto saapui äidin sairaudesta ja kuolemasta, oli määrätty, että Stenbäckin häät vietettäisiin aikaisemmin, nimittäin 3 p. joulukuuta 1840. Syynä tähän oli osaksi se, että Essenin morsian leskenä ei niin pian ehtinyt laillisia muotoja noudattaen järjestää asioitaan, osaksi se, että ystäväin Laguksen ja Malmbergin oli määrä siihen aikaan tulla Helsinkiin kuuluisan Kalajoen-jutun yhteydessä olevien asiain johdosta — ja tämä seikka, näiden harvinaisten vierasten läsnäolo, oli lähin syy. Häät pidettiin rouva Fabritiuksen kotona Uudenmaankadun varrella. Vieraina oli Arppen perheen sukulaisia sekä nelikymmenen joukko Stenbäckin uskonveljiä ja yliopistotovereja, tohtoreja, maistereja ja ylioppilaita. Morsiamella oli valkea hääpuku; musta pukukin oli ollut kysymyksessä, mutta hän ei tahtonut viettää häitään puvussa, joka muistutti hautajaisia Vihkimisen toimitti Malmberg, joka sen jälkeen myös luki saarnan Lutherin postillasta. Kun vielä mainitaan, että virsiä veisattiin, niin näkee, että häät olivat järjestetyt heränneiden kesken vallitsevaan tapaan.

Se koti, jonka Stenbäck tähän aikaan saattoi tarjota vaimolleen, oli hyvin yksinkertainen ja vaatimaton, sillä tulot olivat niukat ja epävarmat. Mitä sanomalehti tuotti hänelle, emme tiedä, mutta tuskinpa siitä lienee ollut paljon puhumista, ja kaiketi eivät nekään tulot olleet loistavat, jotka hän sai

yhdessä Julius Berghin kanssa valmistamalla nuorukaisia ylioppilastutkintoon, puhumatta siitä, että hänellä oli ylimääräinen amanuenssinvirka yliopiston kirjastossa. Se mikä Stenbäckillä oli lähinnä sydämellä ja vei enimmän osan hänen aikaansa, nimittäin teologiset opinnot, ei toistaiseksi tuottanut mitään.

* * * * *

Evankelisen Viikkolehden toimittaminen tuotti Stenbäckille usein tyydytystä ja riemua, mutta vastukset eivät vähentyneet, päinvastoin ne kerääntyivät katastrofiksi. Koko vuosi 1840 kului vielä tasaista kulkuaan. Kaikissa osissa maata pitivät heränneet lehteä suuressa arvossa — sehän oli heidän elämäkäsitteensä ainoa julkinen edustaja — ja Stenbäck puolestaan oli iloinen saadessaan avustusta maaseutuystäviltään. Erään Achrenilta tulleen kirjoituksen johdosta hän kirjoittaa tälle (keväällä 1840), "että kirjoitus oli vastaanotettu yleisellä ilolla ja ihastuksella. Kun osaat kirjoittaa sellaista, niin emme suinkaan jätä sinua rauhassa kaivamaan leiviskääsi maahan. Te kirjoitate, muutamat teistä, paljoa paremmin kuin me, ja kuitenkin te lykkäätte kaiken kirjoittamisen meidän niskoillemme. Tosin se voisikin lähinnä kuulua meille, mutta sen, joka parhaiten osaa, tulisi kuitenkin tehdä se ennen muita. Jollei meidän yhteistä asemaamme puolusteta ja tunnusteta, niinkuin tulee, ja jollei meidän lehtemme, joka kuitenkin on tärkeä ainoana julkisena äänenkannattajamme, ole voimakas ja hyvä, niin saatte tekin osaksi syyttää itseänne siitä. Täällä me saamme puhua koko maalle, me, jotka olemme suurimmat tuhartajat; ja ne, joilla on parempi kyky, vetäytyvät seurakuntainsa rajojen kuoreen antamatta kuulua mitään itsestään. Summa se, että tämä kirjoitus ei mitenkään saa olla viimeisesi. — Se on mennyt Porvooseen; luultavasti se hyväksytään. Promotionsiaikana kesällä, jolloin paljon kansaa tulee tänne, meillä pitäisi olla kirjoituksia, jotka houkuttelisivat ihmisiä huomaamaan lehteämme; jos sallit, niin tahdon säästää tämän siksi." [Promotionsiaikana ei lehdessä ollut mitään kirjoitusta, joka olisi lähetetty tai jota muutoin voisi pitää kirjeessä tarkoitettuna. Kenties sensori kielsi sen.] — Kun lehden kirjoitukset tavallisesti ovat nimimerkittömiä, voidaan paitsi tätä mainita ainoastaan yksi lähettäjä, F. G. Hedberg, koska hänen nimensä alkukirjaimet ovat merkinä kirjoituksessa "Kuinka seurakuntien tila on parannettava?" Kuitenkin voi tässä yhteydessä kertoa, että Stenbäck joulukuussa kohta häitensä jälkeen sai kirjeen Ruotsista eräältä hänelle aivan tuntemattomalta henkilöltä, joka tarjoutui antamaan avustusta lehteen. Tämä tuntematon ystävä oli nuori teologi O. W. Skarstedt, joka sittemmin yliopistonopettajana ja teologisena kirjailijana saavutti tunnetun ja arvossapidetyn nimen. [Skarstedt, synt. 1815, papiksi vihitty 1841, tuli toimittuaan pappina ja opettajana Göteborgin hiippakunnassa 1848 eksegeettisen teologian dosentiksi Lundiin ja vihdoin 1865 professoriksi, ensin käytännöllisen teologian, sitten eksegetiikan. Hän erosi virastaan 1896 ja kuoli 1908.] Kirje synnytti kirjeenvaihdon, joka jatkui kauan ja jolla on arvoa Stenbäckin elämäkerralle, koska hän ulkomaiselle miehelle on lausunut kaikenlaisia arvosteluja, joita omamaalaisten kesken ei olisi tullut kysymykseen, mutta jotka ovat jälkimaailmalle mieltäkiinnittäviä. Jo ennen olemme esittäneet otteita näistä kirjeistä, ja vastedes teemme samoin. — Kuvaava on ensimmäisen vastauksen (14 p. jouluk. 1840) sydämellinen alku: "Rakas veljeni Kristuksessa! Ilolla ja hämmästyksellä vastaanotin kirjeesi. Olen yksikseni ja ystävieni seurassa riemuinnut siitä ja lähetän sinulle meren ylitse lämpimimmän kiitokseni siitä. Kun toivon, että sama Herra, joka on katsonut minunkin puoleeni ja herättänyt minut unesta tavoittamaan elämän valoa ja ainoaa iäistä totuutta, joka on Kristus, myöskin on sinun kuninkaasi, mestarisi ja ystäväsi, niin en voi katsoa meitä vieraksi toisillemme, vaan ojennan sinulle heti veljellisesti käteni ja toivon, että me olemme ja pysymme veljinä niin *täällä* kuin *siellä*. Meitä on täällä piskuinen lauma, jotka heränneinä murehtimaan pelastusta etsimme Herraa, ja kun meitä tässä Sodomassa pidetään vihattuina ja pahamaineisina henkilöinä, pietisteinä ja fantasteina, niin voit kuvailla mielessäsi, kuinka sydämellisen rakkaana ja rohkaisevana sinun veljellinen äänesi kaukaa kuului meille."

Sen jälkeen puhuttuaan uskonnollisesta liikkeestä Suomessa, siitä pilkasta ja vainosta, jota vastaan aina täytyi taistella, sekä lausuttuaan sanat: "täytyy joko olla kristitty *kokonaan* tai ei laisinkaan", Stenbäck siirtyy siihen aineeseen, joka nyt lähinnä kiinnittää mieltämme: "Avoimin sylin vastaanotan avustustarjouksesi Evankeliseen Viikkolehteen. — Lehteämme julkaisivat jo 1836-38 toiset toimittajat olematta kyllin kykeneviä yritykseen ja vähillä varoilla; keväällä 1839 otin minä muutaman tšekäläisen ystävän kera (maist. dosentti Bergh ja maist. C. G. von Essen) toimituksen huostaani ja huomaan kykyne liian vähän tämän tehtävän tärkeyttä vastaavaksi. Kun päätoimi on minun hartioillani, niin on minulla usein kyllä ollut syytä huutaa Herralta voimaa, kestävyyttä ja lujuuutta, varsinkin kun lehden on meidän uskonnollisessa suhteessa niin mielenkuohuisessa ja kiihoittuneessa maassamme alituisesti taistelemisen sekä kirjoittavain että kirkuvien vastustajain kanssa, jotka kaikesta sydämestään tahtoisivat meidät niellä tai ainakin saada suomme tukituksi. Sitä paitsi on meillä sangen ankara sensuuri, joka tuon tuostakin armahtamatta julistaa kieltonsa kirjoituksillemme. Joka tapauksessa tahdomme jatkaa turvaten Häneen, joka johdattaa kuningasten sydämet kuin vesipurot ja jonka käsi vielä vie kansansa kautta merten ja erämaiden, vihollisen joukkojen keskitse."

Jos silmäilee Evankelista Viikkolehteä 1840, niin huomaa, että sisällys yleensä on samaa laatua kuin v. 1839. Kuitenkin on hartauskirjoituksia [Sellaista on "Sekalaista ystävillemi" (Pout-purri till mina

vänner) viidessä numerossa, varmaan Stenbäckin kirjoittama.] vähemmän, mutta sen sijaan kirjoituksia teologisesta ja hengellisestä kirjallisuudesta suurempi luku. Uutena aineena ovat ainoastaan poleemiset kirjoitukset, joilla oli pakko torjua pietistejä yleensä ja erittäinkin viikkolehteä vastaan milloin missäkin lehdessä tehtyjä hyökkäyksiä. Esimerkin vuoksi mainittakoon kaksi polemiikkaa. — Helsingfors Morgonbladnin toimitus oli saanut jäljennöksenä ja julkaissut vanhan kertomuksen siitä "merkillisestä innostuksesta" eli uskonnollisesta liikkeestä Kurikan seurakunnassa 1774, joka äkisti virisi sammuen yhtä nopeasti ja jonka lähinnä synnyttivät nuorten naisten kiihoitustilassa pitämät saarnat — naisten, jotka ilmeisesti olivat ruumiillisesti sairaita ja joista moni sittemmin oli tunnustanut harjoittaneensa petosta. Pietisteissä ei herättänyt pahennusta itse kertomuksen julkaiseminen, vaan se seikka, että toimittaja (Fabian Collan) siihen Uttamassaan johdannossa huomautti kertomusta sopivaksi valaisemaan "yhtä tärkeimmistä päivänkysymyksistämme", kun näet Kurikan tapahtumat muka antoivat käsityksen siitä, millaisiksi lahkolaisten erehdykset usein muodostuvat saadessaan alaa rahvaassamme. Toisin sanoen: toimitus ei antanut historiallisen esimerkin puhua itse puolestaan, vaan piti sitä jonkunmoisena todisteena uskonnollisen liikkeen yleensä ja varsinkin vallitsevan pietismin vaarallisuudesta. Evankelinen Viikkolehti puolestaan vaati, että Helsingfors Morgonbladnin tuli osoittaa, mikä yhtäläisyys oli Kurikan liikkeen ja nykyisen välillä, mutta siihen ei jälkimmäinen lehti antautunut, arvellen että asia oli "kyllin selvä itsestään". — Polemiikki oli siis vallan tavallista kynäsotaa, missä pääasia kierretään sivuseikkojen vuoksi. — Toinen polemiikki, jonka tahdomme mainita, alkoi siten, että eräs Åbo Tidningin kirjoittaja oli joutunut kuohuksiin siitä, että Evankelisessa Viikkolehdessä oli ihmisen järjelle annettu mainesana "*perkeleellinen*" ("*fördjäfäladt*"). Hän puolestaan sanoi: Järki on valo, joka valistaa ihmisiä. Se on Jumalan Henki, joka asuu meissä ja jota me kyllä niskoittelullamme voimme vastustaa, jopa sen karkoittaa. Mutta Jumalan henkeä ei voi pimittää, yhtä vähän kuin aurinkoa itsessään, silloinkaan kun pimeitä kappaleita tulee sen eteen. Ainoastaan synti erottaa meidät jumalallisesta valosta ja vaikuttaa, ettemme useinkaan näe sitä, vaikka sen tulee johtaa meitä elämämme tiellä. — Tämä oli valmis pala Essenille, joka nähtävästi on laatinut lavean vastauksen. Ensimmäinen selitetään tuo moitittu sana, jota sanotaan käytetyn "herjasanana" Lutherin esikuvan mukaan, seuraavasti: "Olla luopunut Jumalasta ja vihamielinen häntä vastaan, sehän juuri on ominaista perkeleelle. Kun ja mikäli nyt siis järki osoittaa omistavansa näitä ominaisuuksia, on se siis perkeleellinen." Sen jälkeen käsitellään vastustajaa mitä perinpohjaisemmin; kirjoittaja näet osoittaa, kuinka hänen väitteensä sotii logiikkaa ja kristinoppia vastaan. — Meidän täytyy sanoa, että kumpikaan riitapuoli ei herätä myötätuntoisuutta. Jospa toiselta puolen ei voikaan ihmetellä, että järkeä vastaan singahutettu "herjasana" vaikutti loukkaavasti, niin ei ole järjen puolustus parempi, sillä järjen sanominen Jumalan Hengeksi on kristinopin kannalta (jolla Åbo Tidningin kirjoittaja kyllä katsoi olevansa) sulaa mielettömyyttä. Syy, miksi olemme maininneet nämä polemiikit, on se, että ne osoittavat, kuinka uskonnollinen kysymys silloin todellakin oli päivänkysymyksenä, sillä meidän aikamme tuskin johtuisi päivälehtien mieleen sekaantua uskonnollisten lehtien asioihin. Edelleen voimme niistä aavistaa, miksi vihamielisyys Evankelista Viikkolehteä vastaan yhä yltyi. Lehden terävät kynät eivät säästäneet päällehyökkääjiä, ennenkuin pietismin mahtavimmat vastustajat, toimien kaikessa hiljaisuudessa, antoivat aikakauslehdelle kuoliniskun.

Evankelinen Viikkolehti 1841 on vain 11 numeroa käsittävä katkelma. Runoutta siinä on ainoastaan "Distikoneja I" johdantona ensimmäiseen numeroon. Säkeet, joita tähän asti ei ole muualla painettu, kuuluvat:

Tiderna fly och förgå; föräldradt blir allt och förstelnadt,
 Ungdomens morgonglans slocknar förbleknad och dör.
 Men i en kristens hjärta, där Kristus bor och hans Anda,
 Blomstrar i evig vår ungdomens friskhet och lif.

[Ajat pakenevat ja katoavat: kaikki vanhettuu ja kangistuu,
 nuoruuden huomenhohde sammuu vaalenneena ja kuolee.
 Mutta kristityn sydämessä, missä Kristus ja hänen henkensä asuu,
 kukoistaa iäisin keväimin nuoruuden raikkaus ja elo.]

Suurimman osan samaa numeroa täyttää kirjoitus "Katkelma runoudesta", joka on Stenbäckin viimeinen julkinen lausunto kirjallisuudesta ja runoudesta. Se on mieltäkiinnittävä monessa suhteessa, ja esitämme sen kokonaisuudessaan, mutta ei tässä kohden, vaan tuonnempana toisessa yhteydessä. Nyt on asianamme tehdä selkoa viikkolehden lopusta.

Jos pietistit muistutuksineen ja tuomioineen olivat herättäneet tyytymättömyyttä osassa suurta yleisöä, niin oli sillä kuitenkin vähäinen paino ja merkitys siihen pahastukseen ja vihamielisyysyteen verraten, minkä he olivat herättäneet sen ajan suurkirkollisissa. Alusta alkaen he olivat säälimättä nuhdelleet pappien suurta joukkoa, jotka vanhaan malliin saarnaten vetistä kristillisyyttään kaikessa rauhassa ja mukavuudessa tahtoivat nauttia mitä hyvää elämällä oli tarjona. Siltä taholta olikin ratkaiseva hyökkäys Evankelista Viikkolehteä vastaan tapahtuva. Mutta kuinka vihattu vastustaja onkin, ei kuitenkaan kernaasti ryhdytä väkivaltaan; vihan malja on useinkin kauan kukkuroillaan, ennenkuin

se vuotaa yli reunojensa. Olemme etsineet syytä sen purkukseen ja luulemme sen löytäneemme eräästä Stenbäckin kirjoittamasta arvostelusta Suomen pipliseuraan kertomuksista vuosilta 1838 ja 1839 sekä kahdesta Turun pipliseuran kokouksissa pidetystä puheesta, joista toinen oli Vehmaan kirkkoherran J. H. Mollinin ja toinen Mietoisten kappalaisen E. Ranckenin pitämä. Arvostelu ansaitsee seikkaperäisen selonteon.

Kirjoittaja lausuu ensin mielihyvänsä erityisesti Turun pipliseuran toiminnasta, jonka kautta 1,453 suomalaista ja 684 ruotsalaista Uutta Testamenttia oli ilmaiseksi jaettu, sekä kiittää myös Vaasan pipliseuraa, joka "tässä Herran armon etsiskelemässä ja runsaasti siunaamassa seudussa" oli levittänyt monta Raamattua ja Uutta Testamenttia. Se on hänen mielestään sitä ilahduttavampaa, kun samalla on opettajia, jotka avaavat kansan silmät ymmärtämään pyhää kirjaa eivätkä "nuku niinkuin muut". — "Miks'emme", sanoo kirjoittaja sitten, "iloisella kiitollisuudella Jumalaa kohtaan tunnustaisi, että sellaisen vanhan ja iäti uuden kristillisyyden eläviä todistajia on joukossamme? Miksi me kiittämättömyydellä ja vihamielisyydellä ummistaisimme silmämme näkemästä sitä siunattua armotyötä, jonka Jumala on aloittanut ja sallii jatkua meidänkin rakkaassa synnyinmaassamme sen totiseksi, ajalliseksi ja iankaikkiseksi hyödyksi ja menestykseksi? Sillä jos maamme on meille rakas, ja jos me sydämestämme toivomme sen menestystä ja niiden hyveiden elpymistä, jotka tekevät kansan onnelliseksi, jaloksi ja kunnioitettavaksi, niin emme voi ilman sisällistä iloa katsella näitä ajan merkkejä ja nähdä elävän kristillisyyden, kaikkien hyveiden äidin ja ainoan oikean keinoon kansan pelastamiseksi ja parantamiseksi, jälleen heräävän ja voimakkaammin kuin koskaan luovan elämää ja lämpöä yksinäisiin seutuihimme. Jos vanha uskollisuus ja rehellisyys on palaava ja rikas sisäinen elämä, joka oli ominaista esi-isillemme ja jota vanhat laulumme todistavat, on heräävä puhdistuneena ja kirkastuneena, niin ei siihen ole muuta keinoa, kuin että oikea ja todellinen kristillisuus herää kansassa ja se siten uudistuu pohjaan myöten. Jos oikein käsittäisimme ja ajattelisimme tätä, niin ymmärtäisimme ja pitäisimme arvossa niitä miehiä, jotka ovat 'panneet henkensä alttiiksi totellakseen Herran Sanaa' ja Apostolin kehoituksen mukaan 'pitävät päälle sekä hyvällä että sopimattomalla ajalla, rankaisevat, nuhtelevat, neuvovat', niin että Jumalan totuus tulisi tunnetuksi ja tunnustetuksi sekä syntiset herätetyiksi parannukseen ja uskoon." —

Tästä lämminsanaisesta johdannosta, josta siteeratut sanat muistuttavat Runebergille Porthaninjuhlassa pidettyä runopuhetta, Stenbäck siirtyy noihin kahteen jo mainittuun puheeseen. Ne eivät ole vailla merkisyyttään, sanoo hän, sekä siksi, että ne ovat vuoden ainoat tuotteet niukassa ruotsinkielisessä homiletiikkakirjallisuudessamme, että myöskin oman itsensä vuoksi. Laadultaan ne ovat hyvin erilaisia, vaikka saman hengen lapsia; toinen on olevinaan filosofinen, ja toinen tahtoo olla hyvin runollinen. Hra Mollinin puheen, joka ensimmäisenä otetaan tarkastettavaksi, hän on lukenut moneen kertaan oikein päästäkseen selville sen filosofeeraaviin fraaseihin ja hillittömiin kaunopuheisuuden kukkasiin verhotusta ajatussisällyksestä; hän on vakuutettu, etteivät kuulijat eivätkä useimmat lukijat parhaalla tahdollaankaan ole voineet käsittää siitä muuta, kuin että se on sangen kaunista ja oppinutta (!). Sen jälkeen osoitetaan, kuinka puhuja — ottaessaan vastattavakseen kysymyksen: mitä uskonto on ja missä suhteessa se on tieteeseen ja siveysoppiin? — kovin monimutkaisella ajatusjuoksulla ja merkillisten mietelmien kautta johtuu siihen tulokseen, että hurskas elää elämää Jumalassa, eli hra M:n panteistisen terminologian mukaan "Kokonaisuuden äärettömyydessä, ainoassa olennossa, joka on kaikki", tarvitsematta omistaa tieteellistä tietoa Jumalasta ja maailmasta, sekä että hän toimii siveellisesti, omistamatta systemaattista käsitystä "tieteellisen siveysopin rakenteesta". — Stenbäck sanoo tähän, että tämän järjellisen tuloksen jokainen käsittänee vähemmälläkin vaivalla ja mutkittelulla, sekä hajoittaa edelleen monimutkaisen esitelmän yksinkertaisiin aineosiinsa. Sen pahempi ne eivät ole kaikki yhtä tunnustusta ansaitsevia. Niinpä puhuja väittää, että ihmisellä on syntymästään uskonnolliset taipumukset, jotka, jollei niitä tukahduteta, varmasti kehittyvät (mitä hra M. ajattelee perisyynnistä y.m.? kysyy tarkastaja), ja että on monta, jotka henkivät (!) raikkainta nuorta elämää pyhässä rakkaudessa Iäiseen ja katoamattomaan, ja jotka vasta myöhään tai kenties eivät koskaan joudu maailman voittosaaliiksi (hra M. on varmaankin seurakunnassaan tavannut moisia onnellisia olentoja? kysytään jälleen). Mutta kovaksi onneksi näyttää uskonnon ja hurskauden sankariaika olevan ohitse — aikamme perintöosa on ollut sellainen, että uskontaipumus jo varhaisessa oraassaan kärsii (mikä onneton aika! virhe ei ole meissä, vaan — ajassa, huomauttaa arvostelija). Täytyy ajan tavan mukaan tietää ja toimia niin laveasti, että hengellä — ei ole aikaa uskontoon. Julkea siveettömyys ei vastusta niin paljon uskontoa, kuin voisi luulla, sillä sen väkivalta suuntautuu aivan toisia voimia vastaan ihmisessä kuin tätä. — Mitä hirveitä, jumalattomia oppeja papin, hra M:n, julkisesti julistamina! huudahtaa Stenbäck; ja vielä yhden sitaatin tehtyään hän sanoo: Sittenkuin hra M. täten viheliäisillä väreillä on kuvannut, kuinka ei synty, ei julkea siveettömyys ole syynä uskonnon rappeutumiseen meidän päivinämme, vaan ainoastaan ihmisten ymmärrys ja viisaus — yksinkertainen, fanaattinen obskurantismi, joka nyt tuskin enää kummittelee muualla kuin hra M:n päässä; sittenkuin hän on kuvannut, kuinka nuoren sielun kauniin uskonnon nuo ymmärtäväiset ihmiset tuhoavat, on utelias kuulemaan, millä tavoin kaikki tämä viattomuus on jälleen saavutettavissa. Tähän ei hra M. tiedä muuta parempaa neuvoa, kuin että kaikki opetus on turhaa, kaikki saarna on turhaa ja hengellinen elämä on lopussa — ei ole siis mitään muuta jäljellä kuin

Jumalan tahtoon alistuen odottaa uutta luomista ja ylösnousemisen hetkeä — arvattavasti kädet ristissä. Mistään armonjärjestyksestä, mistään herätyksestä, parannuksesta ja kääntymyksestä hra M:lla ei ole tietoa. — — Emme tiedä, sanoo arvostelija lopuksi, pitäisikö meidän nauraa vai itkeä tätä sekamelskaa, josta tähän olemme ottaneet ainoastaan vähäisen osan. Niin täydellistä tietämättömyyttä Raamatusta, niin sekavaa fantiseeraamista uskonnosta, vähääkään tuntematta kristillisyyttä, on harvoin tullut näkyviimme. — — Meistä näyttää, että paras palkinto, minkä piiphiaseura olisi voinut antaa hra M:lle hänen vaivannäöstään, olisi ollut Raamattu sekä kehoitus ahkerasti ja yksinkertaisesti lukemaan ja tutkistelemaan sitä, ettei hän toki omissa mietiskelyissään ja tuumailuissaan kokonaan unohtaisi, että tämä vanha kirja on olemassa, josta jokainen, joka tahtoo, voi saada kyllin valoa uskonnosta, kristillisyydestä, Jumalasta ja omasta itsestään.

Sitten seuraa kirkkoherra Ranckenin puheen tarkastus. "Siinä", sanoo Stenbäck, "kohtaa meitä alituinen huolehtiminen vilkkaasta, kukitellusta ja koreasta tyylistä, lakkaamaton kuvien ja lauseparsien tavoittelu, oikea sanoilla keikaileminen. Onkin tunnustettava, että hra R:lla ihmeteltävässä määrin on kyky kyhätä miellyttävää sanahelinää, jonka täytyy suloisesti kutkutella varsinkin herkkätunteisten naisten korvia, ja sanoa hölynpölynsä ylenpalttisella puhekukkien runsaudella. Mutta yhtä paljon kuin hra R:lla on sanoja, yhtä vähän hänellä on aatteita ja perusteellisia ajatuksia, sisällistä henkeä ja voimaa. On aivan ahdistavaa keinua hänen sanojensa haalealla vaahdolla. Ei ainoatakaan silmäystä totuuden syvyyksiin avaudu, ei ainoakaan jumalallisen valon ja elämän säde tunkeudu läpi helteen; siinä tuutiutuu vain ajatuksettomaan, laiskaan horrokseen, ja ympäröivä laimea, velto ilma uuvuttaa sielun huomaamatta raukeaan hervottomuuteen ja uneliaisuuteen. Kuinka iljettävää, kuinka pois-puuskattavaa laimeus on, sen ehdottomalla inholla tässä havaitsee; ja jollei jo ennakolta nuku makeasti tai sanakulkusten helinästä ole vaipunut uneliaisuuteen, täytyy jokaisen ehdottomasti tämän korean kaavun alta nähdä ainoastaan mitätöntä ja autiota tyhjyyttä ja hengellisen ulkonäön verhosta surkuteltavaa, kuollutta ja kuolettavaa penseyttä. Jumalan totuudella, missä se on selvä ja puhdas, on itsessään jumalallinen, herättävä, musertava ja elämää antava voima, jota ei millään muotoa voi korvata mielikuvituksen kauneimmatkaan haaveet ja luulottelut, ja jonka puutetta ei koskaan voi peittää upeimmatkaan ja mahtipontisimmatkaan sanat. Herra E:ssa ei ole sisällistä rikkautta, joka runsaasti pulputen virtaisi esiin; hänessä päinvastoin ilmenee sisäisen hengettömyyden surkuteltava näky, joka turhaan kokee verhoutua loistaviin riepuihin ja koruihin. Sillä kristillisyydellä, jota hänen kirjoituksensa esittää, ei ole rahtuakaan todistusta hengestä ja elämästä, se on elävän, elämää antavan, voimakkaan ja totisen kristillisyyden varjo, puhujan mielikuvituksen luoma kangastus, epämääräinen 'taulu', jota hra R. ei sano tahtovansa '*varjostaa* eripuraisuudella ja hairahduksilla, noilla epäuskon tai kylmäkiskoisuuden ja taikauskon sikiöillä'. Se on niin kokonaan vailla kaikkea hengellistä suolaa, ettei voi muuta kuin inholla viero moista äitelää ravintoa. Ja kuinkapa voisi olla muutoin? Herra R:n uskonnollisilla periaatteilla, mikäli ne puheessa ovat julkilausuttuina, ei ole mitään vakuutta, mitään vakavuutta ja syvyyttä, vaan ne häilyvät teeskenneltyinä ja kalpeina, ikäänkuin tekokukkina, jotka turhaan matkivat luonnon rikkautta ja elämää; hän esittää niin sanottua supranaturalismia, sellaisena kuin se niin monessa esiintyy, käyttäen kyllä kristillistä kieltä suussa ja lausuen kaikenlaisia oikeaoppisia mielipiteitä ja aatteita, mutta osoittaen kylläkin selvästi jokaiselle, jonka silmät ovat auenneet, että sisäistä elämää ja henkeä kokonaan puuttuu, s.o. omistaen kristillisyyden kuoren, mutta ei sen ydintä, sen hahmon, mutta ei sen voimaa." — Sitten ilmoitetaan puheen aine: "Jumalallinen Sana kristinopissa ja sen kautta ilmestyneenä; sen olemus ja merkitys, sen vaikutus ja siunaus", mutta tarkastaja ei katso vaivaa maksavaksi saattaa vedeksi jälleen kaikkia puhujan hohtavia, turhia saippuakuplia. — "Mitä se hyödyttäisi? Ne, 'jotka omain himoinsa jälkeen tahtovat koota itsellensä opettajat, että heidän korvansa syhyvät', eivät kuitenkaan sulasta ihastuksesta tähän hengelliseen laverrukseen paljon ajattele sisällystä; ja ne, jotka rakastavat Jumalan totuutta valistukseen sen voimasta, eivät kaiketi etsi sitä tästä, koska he heti ensi sivuista voivat huomata, että tässä tarjotaan heille kiiltoa eikä kultaa, ja koska he karttavat pitää sinua, Herra Jeesus, monien kaunisten, heliseväin sanain aineena eikä minäkään muuna — ikäänkuin sinä olisit korea lelu tai runollinen tarina hurskastella ja haaveilla." —

Stenbäck lopettaa kirjoituksensa valittamalla, että Turussa ei oltu annettu moisten puheiden pitämistä maallikoille, "joissa hengellinen tekopyhyys ja ulkokultaisuus ei ole tukahduttanut tervettä luonnollista arvostelukykä, älyn terävyyttä ja puhetaitoa". Syyn tähän huomautukseen hän oli saanut siitä, että hän samanlaisessa tilaisuudessa oli kuullut erään, professori W. G. Laguksen pitämän puheen, jossa herätti huomiota "yhtä paljon asiallisuus ja perusteellisuus kuin jalo ja voimakas kaunopuheisuus".

Ajateltakoon, että tämä arvostelu koski kahta piispankaupungin läheisyydessä asuvaa pappismiestä ja puheita, joita todennäköisesti sekä arkkipiispa että tuomiokapitulिन jäsenet mieltymyksellä olivat kuunnelleet, muistettakoon edelleen, että arvostelijana oli nuori mies, jolta vielä sacri ordines olivat saamatta, niin voidaan ymmärtää, että se lämpö ja vakaumus, joka arvostelussa oli läpikäyvänä, painoi vähän vaa'assa sen rohkean julkeuden rinnalla, jonka asianomaiset siinä havaitsivat. Närkästys oli suunnaton, ja sen vuoksi ryhdyttiinkin kuulumattomiin toimenpiteihin vallattomuuden lopettamiseksi

kerta kaikkiaan.

Siitä mitä seurasi meidän ei tarvitse kertoa omin sanoin, sillä eräässä 6 p. maaliskuuta 1841 päivätyssä kirjeessä Skarstedtille on Stenbäck itse esittänyt asian kulun ja siitä saamansa vaikutuksen. Kuvaus, joka ei kaippaa selityksiä, kuuluu:

"Rakas veljeni Kristuksessa! Olen saanut sinulta kaksi kirjettä siitä kuin viimeksi kirjoitin. Moninaiset puuhani ovat alati olleet esteenä, kun olen aikonut kirjoittaa sinulle. Jälkimmäinen kirjeesi sekä muutamat käsikirjoitukset saapuivat pari viikkoa sitten käsiini. Sydämellinen kiitos kaikesta! Kuljen ikäänkuin tulivuorten päällä enkä ole näinä aikoina paljon joutanut silmäilemään ympärilleni ja askaroimaan niissä asioissa, mitä olisin halunnut. Sentähden sinunkin kirjeesi ovat jääneet vastausta vaille. Kristus, joka ei tullut tuomaan rauhaa, vaan miekan, joka tuli sytyttämään tulen maan päälle, on täälläkin nostanut myrskyn pauhaamaan ja kuuman leikin joka taholle. Porvoon konsistori, jolla on ollut sensuroitavana Evankelinen Viikkolehti, on, piispa etunenässä, alati katsonut mitä nurjimmalla ja vihamielisimmällä silmällä tätä lehteä eikä ole päässyt rauhaan, ennenkuin on saanut tämän kiusankiven raivatuksi tieltään. Tuskin voi sanoa, millä inkvisitorisella väkivallalla ja suvaitsemattomuudella se on menetellyt sensuroidessaan — useita kirjoituksia on ilman mitään syytä evätty, toiset taas ovat mitä suurimmalla vaivalla päässeet kiirastulen lävitse, ja jollei Herra, joka johdattaa mahtavien sydämet kuin vesipurot, olisi käyttänyt kättään, ei ainoakaan ratkaiseva ja vakava sana olisi päässyt painosta. Vihdoin piispa ja konsistori keksivät keinon suorastaan kääntyä senaatin puoleen hakemuksella päästä lehteä sensuroimasta, mikä lain mukaan on heidän tehtävänsä, koska alati saapui kirjoituksia, sisällykseltään ja kirjoitustavaltaan säädyttömiä ja kiusallisia, tuottaen konsistorille niin paljon tukaluutta. Samaan aikaan lähetti myöskin Turun arkkipiispa kenraalikuvernöörille kirjelmän, jossa hän pyytää tätä kutsumaan minut eteensä ja neuvomaan minua noudattamaan 'säädyllisyyttä, kohtuullisuutta ja maltillisuutta' sekä muistamaan, 'että totuus on jotain muuta kuin herjausta, että maltillinen arvostelu ei tarvitse roskaväen mieltä eikä perusteellisiin oikaisuihin sovi pilkallinen irvistys'. [Tämä sitaatti Melartinin kirjeestä ei voi tarkoittaa muuta kuin mainittujen puheiden arvostelua, sillä mitään muuta senlaatuista tarkastusta ei ollut lehdessä ollut.] Edelleen lisäsi piispa, että kun hänen virkamiesasemansa ei sallinut hänen ryhtyä turhiin kinastuksiin nuorukaisten kanssa, jotka itseluulossaan näyttävät katsovan olevansa kutsutut isänmaan pyhimpäin etujen tuomareiksi ja johtajiksi, niin hän aikoi, 'jos Evankelinen Viikkolehti edelleen jatkaa pahentavaa, turmiollista ja loukkaavaa suuntaansa', yksinkertaisesti ilmoittaa Hänen Majesteetillensa välttämättömäksi kieltää lehden jatkuva ilmestyminen. Kun kaksi sellaista kirkon miestä lähti liikkeelle ja koroitti äänensä maallisen vallan korviin, niin ristiinnaulitsemistuomio oli pian langetettu. Senaatti ilmoitti vastaukseksi konsistorin hakemukseen, että Hänen Majesteettinsa oli armossa nähnyt hyväksi säätää, että Evankelisen Viikkolehden tulee lakata. Sen johdosta on Evankelinen Viikkolehti loppunut, sittenkuin 11 numeroa siitä tätä vuosikertaa on vaivoin päässyt ilmestymään. Yleisesti kummastellaan tätä toimenpidettä, joka onkin tähän saakka kuulumaton maassamme, kun oma sensuuri on olemassa eikä lakkautusta sen vuoksi ole katsottu tulevan kysymykseen. Lähetän ensi avovedellä tukkukauppias Keyserille jonkun määrän siitä, mikä lehteä on ilmestynyt. Korvaukseksi tilaajille olen aikonut antaa erityisen kirjan. Tämä vastustajaimme voitto ja maailmalle saattama ilo on oleva meille ja Herran asialle ainoastaan hyödyksi ja edistykseksi, sitä toivomme, sillä Herra Jumalamme tekee voiton juuri tappiosta ja elämän kuolemasta; niin on hänen tapansa. Kun saatana luulee saaneensa voiton ja riemuitsee siitä, niin hän on juuri silloin joutunut tappiolle, eikä hänen ilonsa tule pitkälliseksi. Kun juutalaiset olivat naulinneet Herramme ristiin ja kätkeneet hänet hautaan ja sulkeneet sinetillä suuren kiven ja asettaneet vartijan sen eteen, niin he varmaankin olivat tyytyväiset ja mielissään luullen, että he olivat pelin voittaneet; mutta katso, kolmantena päivänä Kristus nousi voittaen haudasta, eivätkä he voineet sitä estää. Ylistetty olkoon Hän, elävä Vapahtajamme! Hän elää vielä ja on vielä sama, ja me olemme Hänen omansa. Tässäkin vastoinkäymisessä näemme Hänen kätensä jäljet ja todistuksen siitä, ettei Hän ole kääntynyt pois meistä. Jääkäämme me pieniksi, kun Hän vain on meille suuri. Sorrettakoon ja puserrettakoon meitä — jos me olemme ilman kuritusta, niin olemme äpäriä emmekä Hänen lapsiaan. Kaikille Hänen ystävilleen on kaikkina aikoina käynyt samoin. Me liitymme viimeisinä ja halvimpina siihen pyhään saattoon, joka seuraa Häntä ristin tiellä taivaaseen. Me voimme vain tomussa ylistää Jumalaamme, joka on antanut elävän totuutensa maassamme voittaa alaa, samalla kuin muita maita raatelevat maalliset, synnilliset, eksyneet riennot, ja että Hän on sytyttänyt tulensa ja antanut elävän kristillisyyden hengen uudistavana ja luovana herätä syrjäisten laaksojemme ja vuoriemme keskellä varsinkin rahvaassa."

(Tässä seuraa se kuvaus suomalaisesta herännäisyydestä, joka on siteerattu jo 4:nnessä luvussa.)

Viimeinen numero Evankelista Viikkolehteä ilmestyi 15 p. maalisk. 1841. Sen lopussa on muutamia ajatelmia, joista viimeinen kuuluu: "Jokainen kärsimys on kristitylle vain porras taivaaseen päin; sillä se ulottuu todellakin maasta, missä se syntyi, taivaaseen saakka, jonka siunauksiin se katoaa." Se mikä oli tapahtunut mainitaan seuraavassa lakonisessa uutisessa: "Kun Hänen Keisarillinen Majesteettinsa Porvoon tuomiokapitulista Toimitukselle tulleen memoriaalin mukaan on armossa nähnyt hyväksi määrätä, että Evankelisen Viikkolehden tästedes tulee lakata, niin ei Toimituksella ole muuta kuin alamaisesti noudattaa tätä armollista määräystä sekä siitä antaa tieto arvoisille tilaajilleen, ilmoittaen että Toimituksen sitoumukset heille vastedes ja ensi tilassa hyvitetään."

Se hyvitys, jonka lehden tilaajat saivat, oli 13 kirjoitusta sisältävä kokoelma, joka nimellä "*Evangeliska Misceller af f.d. Red. af Evangeliskt Veckoblad*" ilmestyi vuoden lopussa. Kirjoitukset, jotka muistuttavat lehden tavallista sisällystä ja luultavasti osaksi olivat valmiina siihen otettaviksi, ovat eri henkilöiden kirjoittamia, mutta kaikki nimimerkittömiä. Kuitenkin on tunnettua, että kirjoitus "Den första sammankomsten" (Ensimmäinen tapaaminen) on N. G. Malmbergin kynästä ja kuvaa hänen ensimmäistä kohtaustaan Paavo Ruotsalaisen kanssa, samoin kuin että "Adolph, berättelse för barn" (Adolf, kertomus lapsille) on L. J. Achrénin tekemä. Kertomus julkaistiin myös eri painoksena. Useat kirjoitukset ovat käännöksiä ja mukailuja. Mihin kuuluu myös viimeinen, "Usko ja epäusko", jonka pääosa, ote eräästä saksalaisesta lehdestä, on lisää siihen polemiikkiin, jonka Straussin "Leben Jesu" herätti. Kirjoituksen johdatuksena on pari sivua kysymyksen vaiheista Ruotsissa, ja siinä esiintyy seuraava lause, joka tarkoittaa J. V. Snellmanin osanottoa polemiikkiin: "Vielä paraikaa eräs vankka ja innokas valistaja Frejassa — sanomalehdessä, jolle muutoin on ominaista löyhä ja kevytmielinen henki ja alituinen halu käyttää pientä irvistelevää sukkeluutta senkin kustannuksella, mikä joka ihmiselle ja kansalaiselle on tärkeää — yhä edelleen puolustaa ja levittää pahennusta yhtä suurella filosofisella mahtipontisuudella ja vaateliaisuudella kuin sisällisellä nurjuudella kristinoppia kohtaan ja tietämättömyydellä sen olemuksesta." Nämä sanat osoittavat meille, kuinka Stenbäck (sillä hänen käsiälänsä on tunnettavissa) arvosteli Snellmanin esiintymistä. — On omituinen sattuma, että Stenbäck juuri tässä, sanoessaan jäähyväisensä Evankelisen Viikkolehden lukijoille, oli antava letkauksen sille totuuden soturille, jolle hän kolme vuotta aikaisemmin oli osoittanut kunnioitustaan ja joka kaksi vuotta myöhemmin oli aloittava uudistustaistelunsa "Saima" lehdessä, taas vuorostaan tullen väkivallalla pakotetuksi vaikenemaan. Vaikka nämä miehet taistelivat eri aloilla, oli heidän innostuksensa totuuden ja oikeuden puolesta yhtä palava, heidän pyrintönsä yhtä paljon omaa voittoa katsomaton ja heidän kohtaamansa vastarinta yhtä silmitön. Maailmankatsannoltaan ei heissä näyttänyt olevan mitään yhtäläistä — ja kuitenkin oli heidän nostamassaan herätyshuudossa jotain yhteistä, jota he eivät nähneet eivätkä aavistaneet.

* * * * *

Mainittiin jo, että ensimmäisessä numerossa Evankelisen Viikkolehden kolmatta vuosikertaa on merkittävä kirjoitus runoudesta. Koska se näyttää meille viimeiset johtopäätökset, joihin pietismi vei Stenbäckin tässä kysymyksessä, ansaitsee se sijan hänen elämäkerrassaan.

Katkelma runoudesta.

— — Sanot, että saksalaisten kaunokirjallisuus, jota niin paljon olet harrastanut, alkaa herättää sinussa inhoa, että sinua iljettää se ummehtunut ilma, missä se liikkuu. Se ilahduttaa minua, sillä minulla on kauan ollut sama ajatus. Saksalaisten nykyinen runous on minusta valkeaksi sivuttu hauta täynnä kuolleitten luita; pilaantunut ja saastainen ilma löyhkää sieltä, ja katsoja vavahtaa ehdottomasti, tuntee tuskaa ikäänkuin nähdessään punoittavat kukat keuhkotautisen kasvoilla. Ei elämä, vaan sen varjo ja voimattomuus kohtaa siellä tulijaa, ei luonnon rauhallinen tyyneys ja sen rikkaus, vaan luonnon, sekava mielikuvitusmaailma, missä pelkkiä virvatulia värjyy välkkyvissä saleissa tanssien sitä huimaa pyörretanssia, minkä Dante näki helvetissä. Heidän runottarensa ei ole edes tuo aistillinen, iloinen ja kukkea kreikkalainen neito, siitä on heillä tullut vanha keimailijatar, jolla on hymyilevät huulet, maalatut posket ja tekotukka. — Kun näkee nuo äärettömät kokoelmat runoja, näytelmiä, novelleja y.m., joita Saksassa vuosittain ilmestyy, voi ainoastaan tuskalla surkutella sitä ihmislaumaa, joka ei tiedä mitään parempaa kuin kyhätä kokoon moista, ja sitä vielä suurempaa joukkoa, jonka on luettava tuo kaikki. Saksalaiset, nimittäin suurin osa ja sivistyneimmät heistä, eivät suinkaan ole mitään rosvoja ja raakalaisia, mutta he ovat niin sanomattoman runollisia, ja juuri siinä on heidän syvä ja kalvava turmionsa. He eivät elä mitään aistillista luonnonelämää, niinkuin esimerkiksi kreikkalaiset, eivät myöskään sitä innostuksellista, mitä esimerkiksi arabialaiset, mutta silti he eivät elä mitään parempaa eikä korkeampaa elämää, vaan ovat mainittuihin verraten ainoastaan puoleksi jäykistyneiden ukkojen kaltaisia, joilla ei ole enää lapsuuden iloa eikä nuoruuden lämpöä ja rakkautta jäljellä.

Mutta eikö samoin ole laita aikamme runouden yleensä kuten saksalaisten? Runous ei ole enää iloinen silmäys luontoon, ei myöskään rikas, hehkuva tunne, mutta se on siitä huolimatta olennoltaan

täysin muuttumaton ja täysin parantumaton. Se seisoo samalla pohjalla, vaikka vaihdellen ajan mukaan, sillä on sama luonto, vaikka hienostuneempi ja sen ohella voimattomampi. Minkä se aikojen kuluessa on menettänyt voimakasta aistillisuutta, tulta ja täyteläisyyttä, sen se on saanut lisää hienostusta, viljelystä, laajuutta ja varmuutta; mutta se on samaa olemusta Homeroksesta Goethen asti, olenoltaan sama, luonnoltaan muuttumaton, ihmlapsi, maailman lapsi. Puhutaan kristillisestä runoudesta, joka on syntynyt kristikunnassa, samalla saanut toisen sävyn, toisen luonteen ja tullut kristilliseksi runoudeksi. Kuinka onkaan tätä kallista nimeä väärin käytetty ja mitä kaikkea onkaan sanottu kristilliseksi, sittenkuin ihmiset ovat ehtineet aiheettomasti anastaa ja omaksua tämän nimen! Kuten tiedät, olen minäkin suurella innolla, ihastuksella ja ajanhukalla lukenut sekä vanhempia että uudempia runoilijoita, mutta en ainoassakaan heistä voi puolestani keksiä "kristillistä" runoutta. Runous on aina tavalla tai toisella elänyt luonnollisen ihmisen elämää, mutta ei koskaan hengen ja uskon elämää; sen maailma on aina ollut sama, mutta sen ulkopuolella, sen yläpuolella on kristillisyyden maailma, jolla ei ole mitään yhteistä sen kanssa. Runous elää siis vielä niinkuin ennenkin ainoastaan — jos niin tahdomme sanoa — pakanallista elämää, pakanallisessa ilmassa, ympäristössä, hengessä; sillä on paljon, ettemme sanoisi kaikki, yhteistä kreikkalaisten ja arabialaisten kanssa, mutta sillä ei ole mitään Kristuksesta, hänen hengestään ja elämästään. Sillä on kristillisyydestä aivan yhtä paljon tai yhtä vähän kuin kääntymättömällä ihmisellä, joka on syntynyt ja elää kristikunnan helmassa: se puhuu vain luonnollisen ihmisen kieltä, mutta ei kääntyneen, uudestisyntyneen, uskovaisten. Se on sielultaan ja sydämeltään yhtä paljon kristillinen kuin se ihminen, joka vaeltaa täällä ja myöskin sanoo itseään kristityksi, vaikka elää kuin pakana ja vaikk'ei Jumalan henki koskaan ole häntä uudestisynttänyt. Sama paatunut välinpitämättömyys, joka tekee, että itsekukin pitää sekä itsensä että muut hyvinä kristittyinä, niin ettei mitään kääntymistä Jumalaan, ei mitään olennaista ja perinpohjaista uudistusta muka ole tarpeen, vaan että kaikilla, jotka säädyllyisesti elävät aikansa kristikunnassa, muutta murheita on taivaan ovi avoinna edessään, kun he vihdoin kuolevat — se sama tahtoo myös tehdä runouden kristilliseksi eikä katso sen mitään muuta tarvitsevan vastatakseen tätä nimeä. Samoin kuin ihminen luulee tulevansa kristityksi sillä, että se hyvä, mikä meidän luonnossamme muka on olemassa, kehitetään ja kasvatetaan, samoin edellytetään vanhain pakanain runoudessa kristillinen juuri, jonka tarvitsee vain versoa ja kehittyä, jotta kristillinen runous olisi heti paikalla valmis. Tällainen kaiken Jumalan Sanan vääräksi vääntäminen, tällainen sokeus hengellisissä asioissa on ihmiselle synnynnäinen ja luonnollinen, ja sen voi vain Jumala yksin muuttaa. Jääköön nyt sikseen, minkälainen oikea kristillinen runous, s.o. runous, joka olisi elävän uskon tuote ja sen ilmaus, joka henkisi sen ilmaa ja liikkuisi sen maailmassa, olisi oleva luonteeltaan; tarkoitukseni on tässä vain kieltää runoudelta, semmoisenaan kuin se on olemassa, kaikki oikeus tähän nimeen ja torjua pois pyhän ja jumalallisen saastuttaminen; eikä tässä ole mitään huomiota pantu siihenkään niin sanottuun runouteen, jota on tahdottu osoittaa olevan esimerkiksi Raamatussa ja oikeissa kristillisissä virsissä, joka on luonteeltaan ja olenoltaan jotakin aivan toista, kuin mitä runoudella tavallisesti ymmärretään, ja jota ei suinkaan voi heittää samaan luokkaan ihmisten ylistämien ja arvossa pitämien runoilijain tuotteiden kanssa. Sanottakoon ennemmin aikamme runous romanttiseksi ja ajateltakoon silloin, että samoin kuin Ranskan muinainen klassillinen runous oli antiikkisen jäljittelyä, vaikkakin jäykkää ja laimeaa, niin on se, mikä nyt kaikkialla on saavuttanut suosiota, sukua itämaisen ja keskiaikaisen kanssa sekä siitä kehkeytynyt. Se runous, joka kukoisti esimerkiksi Espanjan maurien keskuudessa, oli luonteeltaan samaa kuin meidän aikamme runous ylipäänsä. Tällä romanttisella runoudella on kehtonsa ja sukujuurensa Itämailla, sen taivaan alla se hehkui ja puhkesi kukkiin, kautta keskiajan se myrskysi, kunnes se vienontuneena asettui keskeemme ja vähitellen sai erilaisia vivahtuksia. Palataksemme saksalaisiin eivät he tällä tiellä ainoastaan olleet ajassa ensimmäiset, vaan myös kyvyltään etevimmät; heillä on tämä runous runsaimpana, moninaisimpana ja rehevimpänä loistanut ja kukoistanut. Mutta siellä onkin nyt surkein syyskausi; siellä on tavattoman moni mestari antanut äänensä kuulua, mutta siellä on myös "imitatorum servum pecus" käynyt äänekkäimmäksi ja vaarallisimmaksi. Oli runollisessa suhteessa eloisa aika, jolloin Goethe, Schiller, Tieck, Novalis y.m. lauloivat ja runoilivat ja Schlegelit arvostelivat; uusia näköaloja runouden ja mielikuvituksen maailmassa avautui, uusia vapaampia mielipiteitä pääsi valtaan, ja virtanaan aaltosi vastaherännyt harrastus ja ihaileva innostus inhimillistä neroa kohtaan kautta Saksanmaan ja vähitellen kautta koko Euroopan. Silloin oli runoudessa ainakin eloisuutta ja liikettä, ja kaikki, joilla oli mitä sanotaan sivistykseksi tai halua kaikkeen tähän, liehuivat osaaottavassa ihastuksessa; he saivat näiltä mestareilta sen sysäyksen ja suunnan esteettiseen ajatus- ja elämäntapaan, joka, kuten edellä on huomautettu, varsinkin saksalaisissa näyttää olleen luonteenomainen, vaikka samalla on silminnähtävää, että sittenkuin nämä runoilijat ovat vaienneet ja runoileminen on — herrain ja naisten kesken — käynyt yhä yleisemmäksi ja innokkaammaksi, entinen neronvoima on tullut veltoksi ja sairaalloiseksi, entinen runollinen elämä raihnaiseksi ja kituliaaksi menoksi, joka voi ainoastaan herättää surkuttelua ja inhoa jokaisessa, joka ei ole liian esteettinen. Alkuperäisyyttä ja itsenäisyyttä, luovaa neron lahjaa on Saksan nykyisessä kirjallisuudessa tuskin löydettävissä; siinä on äärettömän monta runonsepustajaa, mutta harvoja, jos harvojakaan, kokonaisia, itsenäisiä, neron täydellisillä, ihmeellisillä lahjoilla varustettuja runoilijoita. Mutta jos tämä runollinen elämä olisi säilyttänyt terveytensä ja voimansa, en voisi kuitenkaan muuta kuin surkutella tätä sen levenemistä, sen ylivaltaista, kaikkinielevää vaikutusta. Yksinomainen runollinen harrastus ja pyrkimys

näyttää minusta kaikkein enimmän estävän kaikkea parempaa, olevan kaikesta, mistä on kieltäytyminen, petollisin ja syvimmälle juurtunut, kaikista kahleista hienoin ja vaikein katkaista. Väärinkäsityksen estämiseksi huomautettakoon tässä, että ainoastaan siinä määrin kuin jokin asia, katsottakoon tai nimitettäköön sitä miten hyvänsä, voi osaltaan herättää ja ravita hengellistä elämää, s.o. elävää kristillistä uskoa, ainoastaan siinä määrin on sillä itsessään ja meille arvoa, on se meille syntisille — sinulle, ystäväni, ja minulle — kelpaavaa, hyödyllistä, käytettävää ja hyväksyttävää, mutta muutoin hyödyttöntä ja hylättävää, millä säteiköllä ihmiset sen ovatkin koristaneet. Meitä syytetään, että me yltiöpäisellä kiihkolla tuomitsemme ja hylkäämme tieteen ja taiteen, mutta se ei ole totta; me kunnioitamme ja pidämme molempia arvossa, mutta niin pian kuin ihminen alkaa helliä, rakastaa ja pitää epäjumalanaan tiedettä ja taidetta, niiden tähden unohtaa ainoan tarpeellisen ja lahjoittaa niille sen hartauden ja palveluksen, jonka kokonaan pitäisi tulla iäiselle totuudelle, joka on Kristus — silloin me hylkäämme sellaisen jyrkästi ja julistamme sen syntiseksi, jumalattomaksi ja tuomittavaksi. Ja tätä emme pane tieteen ja taiteen omaksi syyksi, vaan ihmisten, jotka niitä harjoittavat. Runous niinmuodoin, sellaisena kuin se nyt on olemassa mieleltään maailmallisten ihmisten käyttämänä maallisiin tarkoituksiin ja maallisessa hengessä, ei sisällä mitään, joka voisi ravita tai edistää totista kristillistä elämää, vaan ennemmin näyttää se enemmän kuin moni muu kykenevän juurruttamaan ja tukemaan maallista mieltä, joka on Jumalan vihollinen, ja yhä enemmän kietomaan ihmisen siihen. Samoin kuin saatana on mahtavin ja turmiollisin pukeutuessaan valon enkelin hahmoon, on se loistavan ihana hohde, joka runoudella on, sitä vahingollisempi, sitä kykenevämpi pettämään ja vangitsemaan, salaisesti mutta voimakkaasti valtaamaan ihmisen sielun ja vaivuttamaan sen yhä syvempään ja sikeämpään hengelliseen uneen. Kun ihminen vaipuneena suloisiin runollisiin unelmiin tällä hohteella verhoaa maailman ja elämän, kuinka voisi hän tulla siihen vakaumukseen, että maailma on pahuuden vallassa ja elämä syntinen, Jumalasta eksynyt ja tuomittava, jollei Jumalan henki sitä kokonaan muuta, luo toiseksi ja uudista? Jokainen runoilija on enemmän tai vähemmän Narcissus, joka istuu kuvastellen mielihyvällä omaa itseään, vaipuneena oman fantasiamaailmansa ja sen kuvien hellään, itsetyytyväiseen katseluun; jokainen luonnollinen runollinen ja esteettinen ihminen on suuremmassa tai vähemmässä määrin — aina esteettisten taipumustensa mukaan — epäjumalanpalvelija, joka nöyrässä hartaudessaan polvistuu sen suuren porton edessä, jota maalliset runoilijat sanovat runottareksi, hurmautuneena hänen viinistään ja häikäistyneenä hänen heikumallisesta olennostaan; sillä näiden runoilijain runotar on sen vaimon kaltainen, josta Johannes puhuu ja joka "oli vaatetettu purpuralla ja verenkarvaisella, ja kullalla oli kullattu, ja kalleilla kivillä ja päärlyillä, ja piti kädesssänsä kultaisen maljan, täynnä kauhistuksia ja hänen huoruutensa riettautta". Nämä tyytyväiset, ihastuneet ja sokaistut ihmiset ovat kieltämättä sitä enemmän poissuljettuja Jumalan Hengen herätyksestä, vastahakoisia parannuksen taisteluun ja kelpaamattomia uskoon, mitä enemmän he ovat rakastuneet tähän suuntaan. Kaikista synneistä ovat, minun vakaumukseni ja kokemukseni mukaan, esteettiset — en kiireessä keksi mitään parempaa ja selvempää nimitystä — syvimmät, vahingollisimmat ja sitkeimmin juurtuneet; juuri tällä runollisella hohteella ne kietovat sielun sitä enemmän ja saastuttavat sen sisimmän pohjan, niin että sielu rakkaudella omaksuu ne, vaalii ja ihailee niitä ja elää niistä. Niin on esimerkiksi rakkauden laita, sellaiseksi kuin runoilijat sen kuvaavat, joka runoudessa on niin tavallinen ja välttämätön aines; vaikka tuskin kukaan terveesti ajatteleva voi olla tunnustamatta, että se on ilmeinen synti Jumalan lain ensimmäistä ja suurinta käskyä vastaan: "sinun pitää rakastaman Herraa, sinun Jumalaasi, *kaikesta* sydämestäsi, *kaikesta* sielustasi ja *kaikesta* mielestäsi". Jos ihminen pääsee siihen, että tämä käsky Pyhän Hengen kautta tulee hänessä eläväksi ja täyttyy, että hän hengessä ja totuudessa rakastaa yli kaiken Jumalaa Kristuksen kautta — silloin hän kaiketi hyvällä omallatunnolla voi laulaa mitä hyvänsä hän, tällä mielellä, haluaa. Silloin hän voi myös oikein käsittää ja havaita, kuinka kaikki on "vahingoksi ja raiskaksi sen ylenpalttisen Kristuksen Jeesuksen, meidän Herramme, tuntemisen suhteen", ja kuinka kokonaan toista on nähdä elämän valo ja elää Kristuksen uskossa kuin kulkea runouden virvatulen hurmaamana, eksyttämänä, häikäisemänä ja valloittamana.

Jos, runollinen ystäväni, tahdot ilmoittaa minulle ajatuksesi tästä, niin en minäkään vastaisuudessa laiminlyö lausua mielipidettäni selvemmin ja seikkaperäisemmin ja, mikäli se on minulle sallittu, puhua ajatustani julki. — —

Tämä kirjoitus antaa selvän käsityksen niistä ajatuksista, mitä Stenbäckillä oli runoudesta, ja osoittaa samalla, kuinka hän, niin paljon kuin hän yrittikin, ei voinut vapautua omasta persoonallisuudestaan. Sanoessaan, että kaikki on hylättävää, mikä ei edistä elävää kristillistä uskoa, olisi hänen ehdottomasti tullut tuomita kaikki runous, sillä ei vielä koskaan ole sille asetettu senkaltaista päämäärää. Varmaa onkin, että tavalliset pietistit empimättä olivat täysin johdonmukaisia tässä kohden. Stenbäck ei ollut niin, koska hän itse oli runoilija ja oli kokenut, kuinka vastustamattomasti runoilijan hengessä piilevä "luova neronvoima" purkautuu ilmoille. Hän puhuu siitä suuresta ajasta, jolloin Goethe ja Schiller (mainitaksemme vain suurimmat) lauloivat, aikana, jolloin runollisella elämällä oli terveyttä ja voimaa, mutta lisää, että sellaisenkin runouden harrastaminen olisi surkuteltavaa, jos (huomattakoon tämä *jos!*) se saa "ylivaltaisen, kaikkinielävän vaikutuksen". Siis hän näyttää kuitenkin hyväksyvän terveen ja voimakkaan runouden, mikäli se ei tule yksinomaiseksi harrastukseksi, ja unohtaa, ettei sellainenkaan runous, kuinka se todistaakin "alkuperäisyyttä ja itsenäisyyttä ja luovaa neronvoimaa", edistä kristillistä

uskoa. Antautuakseen ollenkaan tähän selvittelyyn olisi hänen tietysti tullut kysyä itseltään, eikö sittenkin ole olemassa inhimillisiä pyrintöjä, aatteita, tunteita, joilla on oikeutuksensa ja välttämättömyytensäkin *ilman* että ne enemmän tai vähemmän suoraan edistävät kristillistä uskoa. Sillä ainoastaan jos tunnustaa, että sellaisia on (esimerkiksi: oikeuden, kanssaihminen menestyksen harrastaminen, ihmisrakkaus, osanotto toisten kärsimyksiin, innostus oikean, hyvän ja jalon voittoon ihmisten kesken j.n.e.) ja että niiden selvittäminen, mielihalun ja palavan innostuksen herättäminen niihin on otollinen tehtävä, ainoastaan silloin saa oikean näkökannan runouden päämääristä. Jos Stenbäck olisi asettunut moiselle perustalle, olisi hän kernaasti voinut lisätä, että runouden, täyttäänsä tehtävänsä, on katsominen, ettei se vastusta kristillistä uskoa, ja myös vaatia, että sen tulee varoa asettumasta toiminnan sijalle, s.o. että oikean, hyvän ja toden toteuttaminen elämässä toki on enempi kuin sen laulaminen. — Jos tahtoo tehdä Stenbäckille täyttä oikeutta, on vielä tunnustaminen, että hänellä oli pätevät syyt olla ankara sitä runoutta kohtaan, joka silloin Saksassa vallitsi, ja että olisi kohtuutonta vaatia, että hän, saman ajan lapsi, olisi voinut paljosta katoavasta valita sen, mikä oli pysyvää, millä oli merkitystä vastaisuudelle. Harvoin on runous enemmän kuin nuoren Saksan päivinä antanut oikeutettua aihetta moitteeseen siveelliseltä ja korkeammalta aatteelliselta näkökannalta. Heinen, Gutzkowin ynnä muiden runous oli päälle päätteeksi tietoisesti kristinuskoa vastustavaa, jota paitsi sammuvan romanttisen suunnan tuntomerkkeihin todella kuului halu tehdä runollisuus ja esteettisyys yksinomaiseksi harrastukseksi. Tämä seikka oli kovin epäräitäs ja moitittava; mutta sen vuoksi ei Stenbäckin olisi pitänyt kokonaan menettää tasapainoansa. Vaikka itse romantiikan vaikutuksen alaisena kehittynyt, oli hän näet maallisissa runoelmissaan osannut pysyä sillä ihanteellisella korkeudella, joka yksin aateloii runouden. Jos hän olisi asettanut totuuden ja puhtauden runouden sisällyksen ehdottomaksi vaatimukseksi, olisi hän puolustanut runoutta, niinkuin sitä voi puolustaa, tarvitsematta olla epäjohdonmukainen, kun totuudenrakkaus kerran esti häntä yhtymästä ystäviensä kaiken runouden ja taiteen hylkäävään johdonmukaisuuteen.

Täten käy meille myös selväksi, minkä tähden Stenbäck tähän aikaan lakkasi runoilemasta. Syy ei ollut se, että hän olisi kokonaan hylännyt runouden, vaan se, että ajatus runouden arvottomuudesta ja vaarallisuudesta uskon asialle häiritäi sitä vapautta, jota runoilijan luova toiminta edellyttää. Jos hän olisi pitänyt runouden ehdottomasti hylättävänä, ei hän kaiketi enää koskaan olisi runoillut mitään, mutta niin ei ollut laita: tuon tuostakin hän vielä kosketti "kielien kultaa", vaikka yhä harvemmin. Edelleen mainittakoon vaikuttavana syynä, että Stenbäck siinä sisäisessä taistelussa, jonka hän tässä asiassa sai kestää, oli aivan yksin. Hänen lähimmissä ystäväissään ja omaisissaan ei ollut ketään, joka olisi ymmärtänyt panna arvoa hänen runoudelleen ja huomauttanut häntä siitä ihmeellisestä voimasta, joka hänelle oli suotu, ja sanonut hänelle, että se rukous ja tunnustus, jolle hän antoi laulun muodon, oli kaikua vielä syntymättömille suvuille, kun saarnaajain sanojen kaiku jo ammuin oli vaiennut. Päinvastoin tiedämme, että hänen runoutensa osaksi tuli kaikkea muuta kuin kehoitusta heidän puoleltaan. Kuvaava ja kenties jossakin määrin ratkaiseva oli tässä suhteessa seuraava tapaus. Eräessä pappisseurassa kohta runokokoelman ilmestymisen jälkeen oli Malmberg työkeäsanaiseen tapaansa lausunut jotenkin seuraavasti: "Tiedätkös, Stenbäck, sinun runoistasi ei ole mihinkään, ne ovat kaikki pelkkää roskaa!" Runoilija oli loukkaantunut, ja sanaakaan sanomatta hän oli tahtonut poistua. Toiset olivat silloin kerääntyneet hänen ympärilleen ja pidättäneet hänet pyytäen häntä olemaan välittämättä Malmbergin sanoista, joka ei muka ymmärtänyt rahtuakaan runoutta. Tietysti Stenbäck ei koskaan olisi myöntänyt, että moinen tapahtuma olisi ollut hänelle ratkaiseva, mutta kuka punnitsee ympäristöltämme saatujen vaikutelmien voiman, kuka päättää, mikä tai mitkä vaikutelmat ovat olleet määräävinä? Ei kukaan voi sitä tehdä, ja kuitenkin eivät päätöksemme ja vakaumuksemme koskaan muodostu niistä riippumatta.

KAHDEKSAS LUKU. 1841-1846.

Pohjanmaalla. — Oikeudenkäynti pietistejä vastaan Vöyrillä. — Papiksivihkiminen. — Achrénin kuolema. — "Muutamia sanoja pietismistä." — Kaksoishäät Espossa. — Väitöskirja dosentin-virkaa varten sekä akateemisen konsistorin mielipide pietismistä ja Stenbäckistä. — Suhde hedbergiläisyyteen. — "Nya Morgonväkter." — Viimeinen Helsingin-aika. — "Theologiska Tractater, I." — Nimitys koulunrehtoriksi Vaasaan.

Juhannuksen aikaan 1841 Stenbäck matkusti Pohjanmaalle. Tämän näemme eräästä kirjeestä Skarstedtille 20 p:ltä heinäkuuta, jossa m.m. luumme seuraavat sanat: "Puhettasi Missions Tidningenistä en ymmärrä, tulisiko minun lähteä Ruotsiin sitä toimittamaan? Ei. Kuka ei rakastaisi itse asiaa, vahinko vain, että sitä niin usein hengettömästi ajetaan." Siitä näemme Skarstedtin ehdottaneen,

että Stenbäck muuttaisi sanomalehtitoimintansa Ruotsiin. Toinen samantapainen ehdotus tulee jäljempänä mainittavaksi.

Heinäkuun 5 p. Stenbäck kirjoitti toisen kirjeen Skarstedtille, ja otamme siitä seuraavan kohdan:

— — "Nyt olen Pohjanmaalla, olen hartaalla ilolla tavannut useita ystäviäni ja käynyt heidän luonaan ja oleskelen paraikaa veljeni, apulaispappi Joh. M. Stenbäckin, luona Vöyrillä. Se raikas tuulahdus, joka täällä Pohjanmaalla liikkuu, on ollut elähdyttävä, ja minä voin ainoastaan kiittää Jumalan laupiasta hyvyttä, joka suo meidän pudistaa päältämme akateemisen tomun ja jälleen lämmittää kirjojen, teoriain ja maailman viisasten ihmisten parissa laimennutta henkeämme sillä tulella, joka palaa näiden elävän Jumalan palvelijain sydämissä. Se on erinomainen Jumalan armo, että me tähän saakka huolimatta maailman kiukusta niin usein saamme tavata toisemme ja pitää vireillä sitä veljellistä yhteyttä, joka sekä antaa niin paljon kehitystä että estää hajanaisuuden ja erimielisyyden onnettomuutta."

— —

Stenbäck puhuu sitten, kuinka olisi suotavaa, että Ruotsissa syntyisi äänenkannattaja "Pohjolan vastaheränneelle pelastuksenmurheelle". Jos Skarstedt, arvelee hän, asettuisi sellaisen yrityksen etupäähän, antaisi hän, Stenbäck, mielellään avustusta, ja muutkin varmaan tekisivät samoin. Nordisk Kyrkotidningiä oli kyllä luettu tarkkaavasti ja myöskin oli siitä löydetty joku kultajyvänen, mutta toimittajaan ei kuitenkaan luotettu. "Jos T:llä [Johan Ternström (s. 1803, k. 1882), siihen aikaan pastorinapulainen Tukholmassa, missä hänellä oli suuri maine saarnaajana ja missä hän julkaisi Nordisk Kyrkotidningiä (1840-49).] ensinnäkin omalta kohdaltaan olisi ollut tosi hengellinen pyrkimys ja elämä, ja hän sitä lähinnä olisi enemmän liittynyt toisiin, olisi hänen lehtensä saanut mitä suurimman tärkeyden ja huomion. Mutta kun hän yksinäisenä on noudattanut omaa päätään eikä suinkaan ole voinut herättää luottamusta, niin ei kenelläkään ole ollut halua liittyä häneen." — "Jos rae", jatkaa Stenbäck sitten, "jotka sekä siellä että täällä kaikesta sydämestämme tahdomme kuulua yksin Jumalalle ja palvella häntä, yhtynein voimin työskentelisimme saman asian hyväksi, niin olen varma, että Jumala ei olisi jättävä työtämme ja todistustamme vaille rikasta siunaustaan. Ja kun tässä maassa aina on uhkaamassa sanomalehteä sensuurin rautakäsi, ja se nykyään tuskin saisi edes lupaakaan, olisi korkein toivomme, että siellä teillä sellainen saataisiin aikaan, jossa mekin voisimme vapaammin lausua mielipiteemme." — Jälkikirjoituksessa mainitaan lopuksi, että eräs Huldbergilla Falunissa äskettäin painettu kirjanen "Varningsord i anledning af pietismen i Finland" jo oli saapunut. [Kirjasen tekijä, joka käyttää nimimerkkiä "Finne", on S. G. Elmgrenin yliopistonkirjastossa tekemän muistiinpanon mukaan F. G. Hedberg. Sen nimi on (tahallisestiko?) eksyttävä, sillä kirjoitus ei ole tähdätty pietismiä *vastaan*, vaan puolustaa sitä; sen tarkoituksena on näet vakuuttaa lukijalle, "että elävä kristillisyyden ei koskaan voi syntyä, saati kasvaa ja levitä, saattamatta päälleen maailman ja perkeleen katkerinta vihaa ja vainoa".]

Viimeksimainitussa kirjeessä, samoin kuin parissa muussa Skarstedtille kirjoitetussa, on myös uutisia niistä käräjänkänneistä, joiden alaisiksi pietistipapit tähän aikaan joutuivat. Tarkempi selonteko on ulkopuolella ainetamme, mutta koska yksi oikeudenkäynti koski Stenbäckkiä lähellä olevia henkilöitä, on siitä jotakin mainitseminen.

Jo keväällä 1840 oli pastorinapulainen Joh. M. Stenbäck Vöyrillä prokuraattorinviraston määräyksestä saanut syytteen siitä, että hän oli pannut toimeen luvattoman kokouksen hartaudenharjoitusta varten Jufvaksen talossa Miemoisten kylässä, sekä sitä paitsi erinäisistä muista virheistä ja rikkomuksista papinvirassa, sellaisista kuin että hän kristinopin levittämistä varten vieraassa maassa oli ottanut kolehtivaroja ja pannut säästölaatikoita kirkon oville ja omaan kotiinsa, että hän esittäessään autuuden järjestystä oli käyttänyt loukkaavia ja epäsiiveellisiä puheenparsia, että hän käydessään erään sairaan talonpoikaisvaimon luona oli, sen sijaan että olisi sairaalle antanut uskonnon lohdutusta, soimannut häntä kaikenlaisista häpeällisistä rikoksista ja saattanut hänet epätoivoon, niin että sairas neljä päivää myöhemmin oli kuollut, j.n.e. Sitä paitsi sai talollinen Jufvas syytteen siitä, että hän oli antanut pitää kokouksen luonaan ja herjannut nimismies Kellanderia, kun tämä samana päivänä oli tullut hänen luokseen virkatoimessa, sekä lopuksi rovastinleski Eva Maria Stenbäck siitä, että hän melkein kaikkina sunnuntaiehtopäivinä vuonna 1840 vapunpäivään asti Myrbergslundin kirkkoherranvirkatalossa oli antanut pitää seuroja, jota paitsi hän ja hänen tyttärensä, kappalaisenleski Marie Ottelin, apulaispappi Stenbäckin vaimo Ulrika Kristina, kapteeninrouva Ingrid Ulrika Tunzelmann von Adlerflug [Kapteeninrouva Tunzelmann v. Adlerflug, syntyjään Sohlberg, oli leski ja asui naimattoman sisarensa Sofian kanssa Vöyrillä. Molemmat olivat heränneitä ja Stenbäckin perheen hyviä ystäviä. Edellinen meni sittemmin naimisiin Vöyrin lukkarin Corellin kanssa.] sekä 43 muuta nimeltä mainittua henkilöä oli ollut läsnä Jufvaksen talossa pidetyssä kokouksessa. Tämä oikeudenkäynti, jossa havaittiin, että Joh. Stenbäckkiä vastaan tehtyjä syytöksiä ei voitu näyttää toteen, ja josta useimmat pääsivät aivan vapaiksi, suoritettiin useilla käräjillä ja kävi kaikki oikeusasteet kestäen sen vuoksi noin kaksi vuotta. Vaikka ei olisi vaillo sivistyshistoriallista mielenkiintoaan kertoa asiakirjain sisältö, riittää tässä ote kirjeestä, jonka syytetty Joh. Stenbäck kirjoitti langolleen Achrénille talvella 1842, saatuaan hovioikeuden

päätöksen:

— — "Asiani on seuraavalla tolalla: olen tuomittu saamaan nuhteita, mutta en saa mitään kiitosta, en myöskään mitään kunnianhyvitystä, koska yhtä ja toista 'todennäköisenä pidettävää' on minua vastaan ilmaantunut — kaikki muut lampaat, sekä Henrik Jufvas että toiset, ovat vapautetut sen nojalla, että 'Kunink. Julistus 12 p:ltä tammik. 1726 ei tarkoita sellaisia kokouksia, joissa pappi on läsnä ja toimittaa hartaudenharjoituksia' — kuitenkin ei H. Jufvas päässyt sopimattomasta käytöksestään nimismies Kellanderia vastaan, kun tämä oli virkatoimessa, maksamasta sakkoa 9 ruplaa 60 kop. hopeaa. Nyt edelleen: virallinen syyttäjä Solfvin ei omasta puolestaan sanonut tahtovansa valittaa, mutta kun hän mahdollisesti esimiehiltään voisi saada tukaluksia, jos laiminlöisi sen, niin hän sanoi kirjoittaneensa heille ja tiedustelleensa asiaa ja lupasi myöskin antaa minulle tiedon, jos tulee valittamaan. — Minun tohtorini, [Karl Josef Estlander (s. 1808. k. 1874), aikaisemmin teologian dosentti sekä lehtori ja rehtori Turun kymnaasissa tuli Vöyriille pastorinvirkaan 1 p. toukokuuta 1840.] joka piti minua pitkässä tutkinnossa samana iltana kuin pöytäkirjat minulle jätettiin (jos sinua muuten haluttaa kuulla etkä heti hyppää seuraavan ylitse), lausui: Ei suinkaan tule nyt tämän päätöksen mukaan katsoa kokouksien pitämistä luvalliseksi, koska muka hovioikeus ei ole korkein oikeusaste eikä oikeutettu lakia selittämään; että papin asiana on ainoastaan puhua yhdelle kerrassaan, mutta ei useammalle — kaikkein vähimmin ruveta yhdessä veisaamaan sitä virttä, jota tähän aikaan ei suvaita; että meillä on tyhmä omatunto, joka on arka pikkuseikoissa, mutta ei suurissa, kuten esim. siinä, että ehdottomasti toteltaisiin esivaltaa — jolloin hän, välihuomautukseen, sanoi olevansa pakotettu menemään kreikkalaiseen uskoon, jos esivalta käskisi, olkoon se sen synti (!); hänellä oli vaimo ja lapset j.n.e.; että Luther ilman apuneuvoja oli kääntänyt Raamatun, kun vielä alkukielet olivat kapalossaan — sen vuoksi saattaa nyt niin korkealle kehittynyt eksegetiikka siinä löytää paljon virheitä; että leskenapua asia on pikku kysymys ensi pappeinkokouksessa verrattuna kysymykseen pietistisistä liikkeistä maassamme; vuosisatoihin ei tuomiokapituli ole ollut niin tukalalla kohdalla kuin nyt — joko on tuomiokapitulin tultava pietistiseksi, ja silloin meidän asiamme voittaa, tai asettuu papisto vastaan, ja silloin meidän asiamme täytyy kukistua; luuli että muutamat pietistit kutsuttaisiin kokouksen eteen y.m. y.m. Nyt illalla kuulin, että jollei valitusta asiassamme tapahdu, niin minut kutsutaan 2 p. helmikuuta nuhdeltavaksi. Matkustaminen Helsingin kautta on minulle myönnetty, mutta ei pitempää aikaa kuin kaksi viikkoa. Saamme nyt nähdä, kuinka kaikki käy — käyköön niinkuin käydä voi — kunhan käy, emmekä nuku. — Hän elää, joka voi ja jonka täytyy auttaa."

Asia meni todella senaattiin, mutta huolimatta siitä, että tohtori Estlander oli todistanut hänen innolla ja vakavuudella hoitaneen virkaansa, ei Joh. Stenbäck päässyt nuhteista. Heinäkuussa 1842 hän sai ne Turussa. — Tämä oikeudenkäynti oli yksi monista samanlaisista, ja kun katselee tapahtumia etäältä, täytyy hämmästyä asianomaisten lyhytnäköisyyttä, jotka käyttivät sellaisia keinoja liikkeen hillitsemiseksi. Jokainen kirje sen ajan pietisteiltä todistaa, että vaikutus oli aivan päinvastainen. Toiselta puolen on hyvin valaisevaa Joh. Stenbäckin kirjeestä lukea, kuinka pietismin sisällyksestä välinpitämättömät papit ajattelivat. Tohtorin mielipiteet selittävät puolestaan, miksi pietistit singahuttivat niin kovia sanoja "nukkuvia" pappeja vastaan.

* * * * *

Syyslukukaudeltakin 1841 on tallella yksi Lauri Stenbäckin Achrénille kirjoittama kirje, joka sisältää yhtä ja toista mieltäkiinnittävää. Niinpä sanotaan, että runoelmia ainoastaan vähän oli myyty Ruotsissa (yhteensä 100 kpl. oli lähetetty sinne), jotavastoin Evankelista Viikkolehteä oli mennyt "hyvä joukko". Sitten sanotaan edelleen: "Minulle lähetti tällä lukukaudella kirjeen eräs homo novus, Peter Dahl Gööteporista, ehdottaen että lehteä — jota hän kiitti — jatkettaisiin Tukholmassa. Muutoin osoitti mies kylläkin suurta henkistä ontuvaisuutta ja sekavuutta, niinkuin muutkin ruotsalaiset, joiden pariin olen joutunut. — Usein kyllä tuntuu mielestäni, että sitä kirkasta evankeliumin valoa, jonka Jumala on antanut meille paistaa talonpoikien kautta, ei liene Svean maassa. Se on sanomaton onni, että meillä talonpojat ovat pohjalla sekä perustuksena. Pian me herrasmiehet joutuisimme ymmälle. — Snellman on tätä nykyä Ruotsissa ja saarnaa suurella innolla Straussin oppeja (Frejassa); ei kukaan voi häntä vastustaa, vaikka toiset koettavat väitellä vastaan ja filosofeeraavat omaan tapaansa. Voi kurjuutta! Moisia vastustajia ei voi voittaa muulla kuin hengen ja voiman todistuksella. Mutta missä on se, jolle Jumala voisi uskoa häväistyn asiansa ajamisen? Ei totisesti ole aika nukkua ja torkkua tänä pahana aikana. Jospa toki me tulisimme mitättömiksi, jotta Jumala voisi olla meissä kaikki, oman voimamme menettäneiksi, jotta Kristuksen voima tulisi johtavaksi ja vaikuttavaksi meissä! — — Meillä on täällä omat nykäyksemme; välisti heittäytyy koko lauma yhdelle puolelle, kunnes joku sysäys tulee, jolloin kaikki juoksevat toimelle. Nyt on muotina, että täytyy lukea eikä niin paljon seurustella toisten kanssa. Mutta siten on miltei kaikki yhdessäolo lakannut, ja pelkään ettei moni lue sen enemmän, mutta kyllä nukkuu rauhassa omassa nurkassaan. En pidä siitä ja aion koettaa saada enemmän yhteyttä, vaikka en

suinkaan tahdo enkä jaksa ryhtyä noihin vanhoihin yleisiin kokouksiin, jotka ovat kiedotut ja kangistuneet ulkokullatun hengellisyyden verhoon. Älköön Herra hylätkö meitä, niinkuin me, kukin kohdastamme, ansaitsisimme." — —

Kirjeen lopussa Stenbäck kertoo suurella ilolla, että konsistori on myöntänyt hänelle amanuenssin palkan, 400 ruplaa vuodessa. Kysymyksessä oli viransijaisuus, josta hän sai kolmannen vakinaisen amanuenssin palkan. Tulon, joka oli erittäin tervetullut, Stenbäck kantoi ainoastaan seuraavaan kevääseen, jolloin hän matkusti Turkuun papiksi vihittäväksi.

Alkupuoliskolta vuotta 1842 ei ole mitään kertomista, ennenkuin toukokuussa tapaamme Stenbäckin vanhassa piispankaupungissa, missä hän muinoin oli käynyt koulua ja tullut ylioppilaaksi ja missä hänet nyt oli vihittävä siihen korkeaan virkaan, joka niin kauan oli kangastanut hänen mielessään. Vielä hän ei ollut saavuttanut kandidaatinarvoa teologisessa tiedekunnassa, jota paitsi laki ei vielä silloin vaatinut kahden vuoden käytännöllistä virkatointia seurakunnassa ehdoksi lisensiaatinarvon saavuttamiseen samassa tiedekunnassa, mikä hänellä myöskin oli mielessä; mutta siitä huolimatta Stenbäck tahtoi vihityttää itsensä papiksi. Hän tunsu tarvetta harjaantua papilliseen virantoimitukseen, sillä jos kukaan antautui hän teologiselle uralleen täydellä todella. Sen vuoksi hän ei kuitenkaan tahtonut luopua oppineelta uralta, vaikk'ei kukaan häntä siihen kehoittanut, päinvastoin Paavo y.m. koettivat saada hänet yksinomaan antautumaan käytännölliseen papintoimeen. Turun matkasta Essen kertoo: Turussa ei häntä hänen uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi kohdeltu varsin ystävällisesti. Mutta sitä hän ei paljon pannut pahakseen. Kun teologianlehtori, vanha karski herra, josta varsinkin yksin Stenbäckin teesi oli vastenmielinen, julkisessa tutkinnossa lausui: "*Minime mihi placet haecce thesis tua*", niin Stenbäck vastasi tyynesti: "*Si non placet, jam displiceat*". Kun häntä varoitettiin liiallisesta innosta virassaan, vastasi hän: "Jumala antakoon että palaisin!" Hänen arvosanansa oli "cum laude", mikä sekun näyttää osoittavan erinomaista ankaruutta ja kitsautta arvostelussa, sillä Stenbäck oli jo miltei valmiiksi lukenut oppikurssinsa teologiankandidaattitutkintoa varten. Itse papiksivihkiminen tapahtui 10 p. heinäkuuta 1842, ja Stenbäckillä oli siinä ensimmäinen sija 19 muun filosofianmaisterin ja ylioppilaan rinnalla, joista J. F. Cajanin, F. P. Kemellin, J. Bäckvallin ja E. M. Rosengrenin nimet ovat tunnetumpia.

Turussa ollessaan, siellä paraikaa suorittaen asianomaisia kokeita ja tutkintoja, Stenbäck kirjoitti 23 p. toukokuuta seuraavan kirjeen Achrénille. Se pappeinkokous, jota kirje käsittelee, on sama, jota tohtori Estlander oli tarkoittanut keskustelussaan pastori Joh. Stenbäckin kanssa, ja se oli pidettävä kesäkuun keskivaiheilla.

"Rakas veli! Kummastuksella ja mielipahalla olemme kuulleet, että Lagus ja Malmberg ovat epäröineet, tullako tänne pappeinkokoukseen vai eikö. Heidän täytyy välttämättä tulla. Luulen, että perkele on heittänyt epäuskon ja epäluottamuksen verkon parhaimpaimme ympärille kietoakseen ja turmellakseen meidät, kun sellainen epäröiminen on voinut syntyäkään. Nyt juuri on aika, jolloin meidän täytyy tunnustaa ja puolustaa totuutta, jollemme tahdo olla kurjia raukkoja, jollemme tahdo olla mitään muuta kuin viheliäisiä lahkolaisia kukin nurkassaan ja työskennellä katalan yksityisen asian, mutta ei Kristuksen ja hänen kirkkonsa hyväksi. Ja nyt me juuri pysyisimme piilossa kurjina pettureina, kun Jumala ilmeisesti on johtanut asiat niin, että meidän tunnustuksemme ja esiintymisemme on välttämätön, jos asiasta on jotakin tuleva. Meitä haukutaan pietisteiksi niin kauan, kunnes me itse vaivumme surkeaan pietismiin heidän käsityksensä mukaan ja unohdamme, että me täällä tahdomme saada kirkkoa ja kristillisyyttä eteenpäin, eikä pietismia. Tämä kokous on kaiken todennäköisyyden mukaan arvaamattoman tärkeä kristillisyyden asialle maassamme ja määrää epäilemättä melkoisesti sen vastaisen suunnan. Ja nyt me pysyisimme piilossa ja pakenisimme tantereelta? Olisimme arvottomia Jumalan ja ihmisten edessä, jos niin tapahtuisi. Täällä kaikki näkyvät odottavan, mitä valoa tämä kokous on heille antava asiastamme, asettuaksensa sen mukaan. Luther, hän matkusti Wormsiin huolimatta kaikista perkeleistä — mutta mekö pysyisimme viisaasti piilossa, vaikka kyllä voimme kirkua nurkissamme enemmän kuin tarpeellista olisi! Mahdotonta että niin saisi käydä. Meillä ei ole vähempi eikä myöskään muu asia kuin Lutherilla, ja me olemme velvolliset Jumalalle ja ihmisille tekemään niinkuin hän. Olen kirjoittanut sekä Lagukselle että Malmbergille ja puhunut oloista, enkä luule muuta, kuin että he laittautuvat tielle. Olisi korvaamaton vahinko, jos he ja muut nyt pysyisivät poissa. Mutta hyvä olisi, jos niin useita muita tulisi kuin mahdollista. Mikä estää sinua? Olemmehan kuljeskelleet ja kierrelleet häissä ja sen semmoisissa — tässä on paljoa enemmän. Rakas veli, älä anna pikkuasiain estää. Sinähän voisit matkustaa Hedbergin kanssa, joka varmaan tulee, tai jonkun muun mukana. Janne, jonka täytyy olla täällä heinäkuussa, ei kaikei pääse. Asia ei koske nyt meitä vaan Kristusta ja hänen totuuttaan. Ajattelehan toki sitä ja laittaudu empimättä matkaan." — —

Stenbäckin kirjeellä oli toivottu vaikutus. Achrén teki matkan yhdessä F. G. Hedbergin kanssa, joka silloin oli papinvirassa Raippaluodossa, ja toisetkin tulivat Turkuun. Pappeinkokouksesta, joka tosin ei tullut niin käänteentekeväksi, kuin näkyä odotetun, ei ole tässä paikka puhua pitemmälti. Kuitenkin

siteerattakoon eräästä Jonas Laguksen kirjoittamasta promemoriasta muutamia sanoja, jotka koskevat ainetamme. Puolustaan vastaherännyttä uskonnollista elämää hän sanoo muun muassa: "Halua tieteelliseen sivistykseen ei ole mikään opin väärä suunta tukahduttanut, koska moni totuuden käsittämien joukosta on hankkinut ja yhä edelleen hankkii tietoja tullen siten isänmaan kaunistukseksi. Sitä todistaa myös eräs nyt pappien vihan lakkauttama sanomalehti, joka öljypuun lehvästä tarjosi Jumalan rauhaa suomalaiselle synnyinmaalle. Ajattelevien miesten joukossa lienee nykyjään harvoja, jotka eivät tunnustaisi, että vainotut Jumalan palvelijat ovat kärsineet syyttömästi, sitä enemmän kun heidän oppinsa on puhdas, elämänsä nuhteeton ja käytöksensä opettajanvirassaan perustunut lakiin ja asetuksiin." [Promemoria kirjoitettiin pappeinkokoukseen lähetettäväksi, mutta kun Lagus itse matkusti sinne, ei sitä jätetty esille — mikä kaiketi ei estänyt mielipiteitä toisessa muodossa tulemasta lausutuiksi.]

Samana päivänä kuin Stenbäck vihittiin papiksi, sai hän määräyksen lähteä pastorinapulaiseksi Karjaan pitäjään. Päivätyistä saarnoista näkeekin, että hän on saarnannut siellä, mutta samalla myöskin Tenholassa ja Bromarvissa. Samaan aikaan oli Essen väliajansaarnaajana Tenholassa, ja ystävykset tapasivat usein toisensa kesän kuluessa.

Tältä kesältä on mainittavana kuolemantapaus, joka läheltä koski Stenbäckkiä. Miltei heti Turusta kotia tultuaan Achrén, joka v:sta 1841 oli ollut kappalaisen apulaisena Munsalassa, sairastui hermokuumeeseen ja kuoli kolme viikkoa sairastettuaan 13 p. elokuuta. "Lempeän, tunteikkaan, rauhaisan, vaatimattoman" miehen poismeno herätti suurta kaipausta, ei ainoastaan hänen lähimmissään, vaan laajoissa pietistipiireissä, sillä etevine lahjoineen hän oli heidän ensimmäisiä pappejaan. Siihen, mitä edellä on sanottu hänen kirjallisesta toiminnastaan, voidaan vielä lisätä, että hän käänsi ruotsiksi erään pietistien suuressa arvossa pitämän teoksen: "Martin Boos, predikare af den rättfärdighet, som gäller för Gud, hans själfbiografi", Johannes Gossnerin toimittama. Kirja painettiin Tukholmassa 1839 (Ramstedtin kirjapainossa) ja kustannettiin niillä varoilla, jotka kääntäjä itse, hänen lankonsa Schwartzberg ja rouva Fabritius olivat yhteisesti panneet asian hyväksi. [Linnströmin ruotsalaisessa kirjaluetelossa ilmoitetaan teos L. Stenbäckin kääntämäksi. Syy on epäilemättä se, että Stenbäck välitti painatusta koskevia keskusteluja. — Eräässä Laguksen Achrénille kirjoittamassa kirjeessä Björkqvistin postillan kääntämisestä on seuraava Stenbäckkiä koskeva kohta: "Ruotsalaista alkutekstiä lauluun 'Kats' Jumala ja mies' en ole saanut käsiini, olen sen vuoksi kääntänyt sen suomenkielestä ja lähetän sinulle tämän käännöksen, sillä ehdolla, ettet käsittele sitä niin tyyliin kuin runollinen lankosi Lauri, joka turmeli pari kääntämääni suomalaista laulua. Voinet kyllä pitää näitä lauseita naurettavan ja loukkautuneen tekijän-itserakkauden synnyttämänä; mutta lyhyesti: puheenaolevaa laulua ei saa painattaa, jos siihen tehdään pieninkään muutos. Jollei Lauri tavallisella runollisella viirikukkomaisuudellaan olisi lannistanut haluani, olisi luultavasti jo koko Laulukirja ollut käännetty. Muistutuksia ja korjausehdotuksia otan erinomaisen mielelläni vastaan ja tahdon sellaisissa tapauksissa osoittaa kaikkea kohtuutta, kun vain ei väkisin pistetä minun tuotteilleni terävää nokkaa, missä minä tahdon sen olemaan tylsän, s.o. uhrata kristillistä yksinkertaisuutta turhan helinän vuoksi, jota minä nyt vihaan." [!] — Laguksessakaan ei siis Stenbäckillä ollut runoutensa ystävää.]

Ennenmainitun Björkqvistin postillan käännöksen, jota Lagus katsoen alkuteoksen vaikeatajuisuuteen sanoo Herkuleen työksi, tarkasti osaksi Lagus, osaksi Edvard Svan, jota paitsi Achrénin läheinen ystävä, F. G. Hedberg, kirjoitti kääntäjän elämäkerran, joka on teoksen alussa. Tenholasta Lauri lähetti 12 p. syyskuuta osaaottavalla rakkaudella kirjoitetun kirjeen Charlotte-sisarelleen, joka nyt äkisti oli jäänyt yksin ja turvattomaksi, kolme pienokaista ympärillään. "Lesket ja orvothan", sanoo hän, "ovat Jumalan etuoikeutetut, ja heillä on kaikkein suurimmat lupaukset häneltä; jos me vain voisimme uskoa sen, niin ei olisi hätääkään. Kun kaikki muut tuet kaatuvat, jää hän ainoaksi tueksi, ja kuinka väkevät olisimme, kun meillä ei koko maailmassa olisi muuta kuin Jumala tukenamme! — — Luultavasti et ajatellut niin pian saavasi alkaa kuin linnut taivaan alla elää ainoastaan Jumalan turvissa ja käydä välittömästi hänen kätensä ohjaamana kautta maailman itse näkemättä eteesi — mutta koska Jumala rakasti sinua, otti hän huolenpidon sinusta omaan huostaansa." — Tulevaisuudessa oli Charlottella samoinkuin Marie-siskolla isättömine lapsineen hyvänä tukena heidän veljensä Lauri.

Lopuksi on vuodelta 1842 mainittava eräs Stenbäckin julkaisema kirjanen "*Muutamia sanoja pietismistä*" (Några ord om pietismen). Tämä 31 sivua käsittävä kirjoitus, jonka mainitaan oikeastaan olleen aiotun sanomalehtikirjoitukseksi, on Stenbäckin tavalliseen lämpimään tyyliin seipetty puolustus sille uskonnolliselle suunnalle, johon hän itse kuului. Lyhyen johdannon jälkeen hän siteeraa pääkohtia eräästä "Theologisk Qvartalskrift" nimisessä aikakauskirjassa olleesta tohtori Reuterdahlin kirjoituksesta sekä tekee sitten muistutuksia ja lisäyksiä oppineen ja kuuluisan Lundin teologin lausuntoon, jonka maltillisuus ja puolueettomuus yleensä tunnetaan. Kun Stenbäckin kanta jo on kylliksi selvitetty, otetaan tähän ainoastaan loppusanat, jotta lukija saisi kuulla kirjoituksen tyyneen, vakaan sävyn: "Pietismi ei ole virheetön eikä ole koskaan pitänyt itseään täydellisenä; se tunnustaa tuskalla vikansa eikä suinkaan tahdo niitä puolustaa, sillä se tuntee liian hyvin syvän aatamillisen turmeluksen omassa povessaan. Mutta missä se on tosi, tavoittaa se sitä, että se käsittäisi Kristuksen ja

elävän elämän hänessä, niinkuin myös Kristus Jeesus on käsittänyt sen, — ja Jumalan armoa, joka on herättänyt sen tähän pyrkimykseen, se tahtoo tunnustaa, puolustaa, korooittaa, noudattaa ja seurata elämässä ja kuolemassa, onnessa ja vastoinkäymisessä, vaikka koko maailma nousisi sitä vastaan. Mutta jos sen vastustajain silmiin, hiljaisena hetkenä, elämän ja kuoleman iäinen vakavuus avautuisi, Jos salama korkeammasta, kaikelta järjeltä salatusta hengellisestä elämästä, joka on Jumalasta, lävistäisi pimeyden ja usvat, niin ainakin silloin tyyni mietiskely jumalallisella voimalla kuiskaisi heidän korvaansa Gamalielin viisaat sanat: 'Jos tämä neuvo eli teko on ihmisistä, niin se tyhjään raukee; vaan jos se on Jumalalta, niin ette voi sitä tyhjäksi tehdä, ettette myös löydettäisi sotineen Jumalata vastaan.'" — Kirjoituksen on painettavaksi hyväksynyt Turun tuomiokapituli 12 p. kesäkuuta 1842. Luultavasti se kirjoitettiin pappeinkokouksen aikana ja on siten pidettävä Stenbäckin lausuntona tärkeässä päiväkirjassaan. Helsingfors Morgonbladissa olleessa ilmoituksessa (1842, n:o 91, 28 p. marrask.) lausutaan, että tästä pikku kirjasta voi "syystä sanoa sen olevan ilmauksen pietismistä jaloimmassa muodossaan".

* * * * *

Kevätlukukaudella 1843 Stenbäck suoritti teologiankandidaatti-tutkinnon, jossa hän (22 p. kesäkuuta) sai korkeimman arvovastuun dogmatiikassa ja kirkkohistoriassa sekä lähinnä korkeimman eksegetiikassa ja siveysopissa. Samalta keväältä on myöskin mainittava hänen avustuksensa pohjalaisten albumiin "Joukahaiseen", jonka julkaisemisesta Cygnaeus piti huolen. Avustuksena oli kaksi runoilijan kauneinta laulua, ennenmainittu "Suomalainen synnyinmaani" ja "Tähti" sekä "Heränneen huokaus", jotka siis kaikki kolme kuuluvat kevään 1840 jälkeiseen aikaan. Ei näet ole todennäköistä, että Stenbäck olisi ollut ottamatta ne runoelmiensa ensimmäiseen painokseen, jos ne olisivat olleet olemassa julkaisemisen aikaan. Tällä johtopäätöksellä on tärkeytensä, sillä siitä ilmenee, että Stenbäck tähänkin aikaan oli innostunut kirjoittamaan pari maallista runoelmaa. Mitä taas "Heränneen huokaukseen" tulee, on Essen maininnut sen kuuluvan kaikkein ensimmäiseen heräysaikaan. Niin varma kuin hän näyttää olevankin, voi hän kuitenkin olla erehtynyt, sillä sen ajanhan Stenbäck vietti Östringin kanssa Vöyryllä, jotavastoin Essen oli Helsingissä. Muutoin kuului runoelman ilmaisema mielenahdistus pietismien luonteeseen ja saattoi siis esiintyä milloin hyvänsä, ei ainoastaan kaikkein ensimmäisenä aikana. Vihlovassa tuskassa se vetää vertoja samansukuiselle "Katumus" runoelmalle, joka ennen on merkitty vanhimmaksi "Öisistä sävelistä". Jos runoilija olisi kirjoittanut "Heränneen huokauksen" heräyksensä ensimmäiseen aikaan, olisi se epäilemättä saanut sijansa tässä runosikermässä.

Toimeentulo ei näy tuottaneen Stenbäckille mainittavia huolia. Sitä todistaa eräs kirje Janne-veljelle, jossa hän m.m. kirjoittaa: "Minulla on tätä nykyä rahaa enemmän kuin, tarvitsen pitkäksi aikaa. On ihmeellistä, että olen niin hyvin tullut toimeen. Aina siitä saakka kuin menin naimisiin, en kertaakaan ole ollut pulassa — olen elävänä todistuksena siitä, että Jumalalla on kylliksi neuvoja ja keinoja. — Kirjoillani on tavaton menekki. 'Runot' ovat lopussa. Ev. Viikkolehteä on melkein koko jäljelläoleva määrä tullut myydyksi Ruotsissa. Kirjaani 'Pietismistä' oli minulla 1,000 kappaletta saadakseni lähettää muutamia satoja Ruotsiin keväällä, mutta nyt ei sitäkään ole paljoa jäljellä. Kaikesta tästä on minulla ollut varsin huomattavat tulot." —

Toisenlaisesta menestyksestä, mutta myöskin vastoinkäymisestä Stenbäck vähän myöhemmin kirjoittaa Charlotte-sisarelleen: "Ruotsissa on heillä minusta ja hengellisyydestäni niin suuret ajatukset, että vanha Aatamini tahtoo paisua siitä ja päästä voitolle. Äskettäin sain sieltä hopeiset kirjoitusneuvot joltakin tuntemattomalta, joka siten tahtoi osoittaa minulle kunnioitustaan ja kiitollisuuttaan y.m. — Kuinka vaikeata onkaan olla jossakin maineessa ja huudossa, olkoon sitten hyvässä tai pahassa; joka tapauksessa tahtoo joutua istumaan niin korkealle, että unohtaa oman kurjuutensa ja luulee jotakin olevansa. Jospa se vain aina olisi meille oikein selvänä, että Kristus ei tarvitse meitä, mutta me, me tarvitsemme häntä sitä enemmän. Kurittakoon hän armostaan ylpeätä mieltämme, että me kuitenkin saisimme kokea, mitä merkitsee murtunut sydän, jossa Jumala tahtoo asua! Hyvin hauskaa on meidän ajatella teitä kahta leskeä, jotka asutte siellä yhdessä. [Charlotte Achrén ja Marie Ottelin lapsineen asuivat nyt yhdessä Munsalassa.] Totta pitää teistä huolen Hän, joka on leskien ja orpolasten isä, ja antaa pyhien enkeliensä asua teidän ympärillänne. Älkää uskoko, rakkaat ystävät, että muilta puuttuu ristiä ja vastuksia — emme me suinkaan täälläkään tanssi ruusuilla. Mainitakseni vain yhden seikan, niin olemme me yhä vain kahden, ilman mitään toiveita vielä. Se tuntuu välisti enemmän kuin raskaalta." —

* * * * *

Viimeiset sanat viittaavat siihen, että Stenbäckin avioliitto jäi lapsettomaksi. Miten puoliso koettivat korvata tätä puutetta, kerrotaan tuonnempana.

Kesän 1843 samoinkuin sitä lähinnä seuraavat kesät Stenbäck asui Espoossa, kolme peninkulmaa Helsingistä. Ystävä Essen, joka jo 1840 oli vihitty papiksi [Essenille kuvaavana piirteenä kerrotaan

seuraava kasku hänen matkastaan Turkuun papiksi vihittäväksi. Porvoossa saamiensa kokemusten johdosta (vrt. siv, 260) Essen oli epävarma, voisiko hän Turussakaan saada aikeensa toteutetuksi, mutta pelastihe sukkeluutensa ja ihmistuntemuksensa avulla. Arkkipiispa Melartin, jolla, kuten tiedämme, oli nurja mieli pietistejä kohtaan, otti Essenin kylmästi vastaan, mutta tämä ei siitä lannistunut, vaan meni tuomiorovasti Gadolinin luo. Kun tämäkin tuntui epäävältä, käytti Essen hyväkseen tietoaan, että Gadolin ennen Melartinin nimitystä oli ollut niin varma arkkipiispaksi tulostaan, että oli jo muuttanut piispan taloon. Hän heittihe nöyrän näköiseksi ja sanoi kyllä tulleensa Turkuun papiksi vihittäväksi, mutta että hänellä valitettavasti ei ollut paljon toivoa menestyksestä. — Kuinka niin? kysyi silloin Gadolin. — Niin, jatkoi Essen, koska itse arkkipiispa otti minut kylmästi vastaan sanomatta kehoittavaa sanaa — — No, no, keskeytti Gadolin, ei se ole niin vaarallista, on muitakin kuin arkkipiispa, joilla on siihen sana sanottava. Ja niin tuomiorovasti tuli Essenin puolusmieheksi, koska hän tahtoi näyttää mahtiaan arkkipiispan rinnalla.] ja sitten jonkun aikaa ollut pastorinapulaisena tässä pitäjässä, oli sieltä ostanut Nygårdin tilan ja saattoi siten tarjota kesäasunnon Stenbäckille. Hän rouvineen sai käytettäväkseen kaksi kamaria Stormbackan torpasta, joka kuului mainittuun tilaan. Torpalla oli kaunis asema eräällä mäellä, vesi alapuolellaan ja jotensakin lähellä itse kartanoa.

Kun nyt kertomuksemmekin poikkeaa Espooseen, ei tarkoitus ole oppia tuntemaan Stenbäckin idyllistä kesäeloa Stormbackan torpassa, vaan olla läsnä uusissa kaksoishäissä, jotka aikoinaan olivat yhtä, jopa paljoa enemmänkin puhutut kuin Vöyrin kaksoishäät. Tarkoitamme pietismin historiassa kuuluisia häitä Essenin luona Nygårdin talossa Espoossa 3 p. heinäkuuta 1843, joissa Essenin käly Aleksandra Arppe ja Säämingin lukkari Pietari Venell sekä hänen vanhin tytärpuolensa Hilda Elisabeth Fabritius ja Pihlajaveden kappalainen Frans Henrik Bergroth vihittiin. Häihin oli kutsuttu ja myöskin tullut Paavo Ruotsalainen ja suuri joukko pappeja Pohjanmaalta ja muista osista maata ja samoin tunnettu ruotsalainen evankelinen maallikkosaarnaaja C. O. Rosenius. Viimeksimainitun kanssa Stenbäck oli ollut kirjeenvaihdossa samoin kuin Skarstedtin kanssa ilman persoonallista tuttavuutta, ja tänne hän matkusti Stenbäckin erityisestä kehoituksesta käyttääkseen tätä tilaisuutta Suomen pietisteihin tutustumiseen. Sitä hänen ei kuitenkaan olisi pitänyt tehdä, sillä tuttavuus ei jättänyt mieluisia muistoja kummallekaan puolelle.

Rosenius on itse kuvannut tästä tilaisuudesta saamaansa vaikutusta eräässä 8 kuukautta myöhemmin päivätyssä kirjeessä, josta ote on luettavana teoksessa "C. O. Rosenius, hans lif och verksamhet". [Tukholma, kolmas painos, 1886. Tekijä on C. W. Skarstedt, vaikka nimeä ei mainita.] Kun tästä kuvauksesta osa suorastaan koskee Stenbäckkiä, otamme tähän sen pääkohdat sitä suuremmalla syyllä, kun eräs aivan väärin esitetty piirre pietistien opista samalla voidaan oikaista. — "Annettuaan vilkkaan kuvauksen useista tapahtumista hänen vierailunsa aikana", sanotaan elämäkerrassa, "jolloin näiden suomalaisten pietistien vapaa, vallaton, törkeästi maallinen elämä räikeästi pisti silmiin", kirjoittaa hän edelleen:

"Olen tähän asti puhunut vain pikkuasioista, joita hymyillen silloin tällöin käsittelen. Ne tärkeät ja vakavat eroavaisuudet välillämme, jotka sitten saivat minut huokaamaan, koskivat itse elämänskysymyksiä. Tässä en saata kertoa kaikkea mitä havaitsin, mutta summa kaikesta on seuraava: Päähenkilö Suomen pietistien keskuudessa on vanha savolainen talonpoika, nimeltään 'Paavo'. Hän oli opettajien opettaja. Mitä hän puhui, oli taivaan puhumaa, jopa paljon tärkeämpää kuin Raamatun sana. Summa siitä oli: 1:seksi. Ihmisellä on armo Jumalan tykönä ainoastaan sillä hetkellä, kun hän 'taistelee armoistuimen edessä'. 2:seksi. Elää, puhua ja käyttäytyä toisin kuin maailma oli aina ulkokullatun tuntomerkinä [!]. Elämässä tuli olla vapaa, mutta se ei merkinnyt ainoastaan teeskentelemätöntä, luonnollista ja kristillistä vapautta kiihkoilevasta pakosta, vaan sellaista vapautta, jota jo olen kuvannut: kiroilla, hoilottaa, kerskailla, juoda y.m. [!] Toisin sanoen: omassatunnossa ei tullut olla vapaa, vaan kahlehdittu itse helvettiin joka hetki, jolloin ei taisteltu rukouksessa ja katumuksessa; mutta elämässä, lihassa, huikentelevan vapaa [!]. Että tämä oli todellista, tahdon osoittaa muutamia tosiseikkoja mainitsemalla. Kun häiden jälkeisinä päivinä, nähdessäni mielet enemmän soveltuviksi vakaviin asioihin, olin kauan ja perinpohjaisesti väitellyt S[tenbäck]in kanssa mainituista pääkappaleista ja hän ikäänkuin väsyneenä kiistelystä heittäytyi vuoteelle, sanoin: 'Koska nyt olemme kahden kesken ja puhumme avomielisesti, niin sano minulle, kuinka oma laitasi on? Luuletko todella olevasi Jumalan lapsi tällä hetkellä?' — Hän katsahti minuun kummastellen, että saatoin ottaa sen kysymyksen. — 'Ei, kyllä sen tiedän (oli hänen vastauksensa), että nyt olen kadotettu.' — 'Kadotettu, mitä sanot?' vastasin minä. 'Niin', jatkoi hän, 'jos nyt kuolisin, joutuisin helvettiin.' Kummastuin ja kysyin: 'Kuinka voit sitten olla niin suorapuheinen? En voisi virkkaa sinulle sanaakaan, jos laitani olisi niin, vaan olen usein pelkästä pelosta, ettei tilani ole oikein, ollut työhön kykenemätön, vuoteen omana — enkä ole kuitenkaan ikinä voinut tuntea ja katua syntiä niinkuin olisin tahtonut.' 'Mutta', kysyin edelleen, 'etkö siis koskaan vielä ole tullut uskoon?' Silloin hän kummasteli vielä enemmän ja meni niin pitkälle alentuvassa ja vilpittömässä avomielisyydessä, että saatuani kuulla hänen uskovan eräinä hetkinä ja kysytyäni, milloin hän viimeksi uskoi, hän vastasi: 'Eilis-iltana, jäätyäni yksin. Minähän nyt puhun sinun kanssasi enkä lepää Jeesuksen astinlaudan juuressa' j.n.e. Voit tuskin uskoa, että sellaiset sanat ovat oikein kerrotut. Tuskin voin sitä itsekään uskoa — ja kuitenkin ei ole yksikään sana seipitetty. Tästä ymmärsin, että he

eivät usko mitään *armontilaa*, että se omanvanhurskauden syöpä, jonka he vapaalla, epähengellisellä elämällään olivat tahtoneet karkoittaa ulkonaisesta ihmisestä, oli kääntynyt sisäänpäin, sisäisiin osiin, itse sydämeen, jonka ahdistukset ja kumarrukset rukouksessa Jumalan edessä nyt olivat heille samaa kuin kätten työt tavallisille farisealaisille. Sellaiset ovat *hänen* 'kavalat houkutuksensa', jolla on nimenä 'basiliski, joka on suora käärme ja väärä käärme'. Summa: Kristuksen ja apostolien opin tärkeimmät kohdat, usko, uskon hedelmät, iankaikkinen, kaikki sovittava vanhurskaus Kristuksessa, koko ihmisen uudistuminen (siis ulkonaisenkin), kaikki kielletään, ei ainoastaan elämässä, vaan itse opissa, siksi että Paavo näki sen hyväksi."

Sen jälkeen Rosenius kertoo, kuinka hän taisteli Suomen pietistien kanssa saattaaksensa heitä oikeaan käsitykseen evankeliumista, joka opettaa "aivan toista kuin Paavo", vaatien *omantunnon vapautta*, mutta *lihan ristiinnaulitsemista*, sekä lopettaa seuraavin sanoin: "Sellaisista asioista meillä oli väittelyä, kunnes jouduimme eroon toisistamme. Kuitenkin antoi M[almberg], päämies, enemmän myöten, kun otin hänet erikseen, mutta joukkoon tultuaan hän oli taas poissa. Sitä paitsi olivat E[ssen] ja eräs H[edberg] taipuvaisemmat, mutta kuten kuulin, oli B[ergh] (joka paha kyllä, ja kenties paljon merkitsevästi, ei ollut mukana — kuten sanottiin tilaisuuden puutteen takia), puhtain heistä. Muutamia, kolme neljä, tuli luokseni ikäänkuin arkaillen, ja he kuuntelivat loistavin kasvoin, kun puhuin Kristuksen evankeliumia — sen jälkeen kuin he olivat kuulleet, kuinka olin vastustanut heidän sankarejaan."

Kuten tästä näkyy, olivat Roseniuksen saamat vaikutelmat kaikkea muuta kuin suotuisat pietisteille. Selvää on, että paljon johtui sulasta väärinkäsityksestä — niin erittäinkin se, mitä hän toisessa kohdassaan esittää. Ne, jotka ovat lukeneet edelläolevat lukuisat otteet kirjoituksista ja tuttavallisista kirjeistä, tietävät, pitemmältä puheelta, että pietistit eivät *koskaan* hyväksyneet maailman tapaa "elää, puhua ja käyttäytyä". Niinpä ei koskaan kuultu kirouksia heidän puheessaan. Vapauttaukseen Roseniuksen tahallisen parjauksen epäluulosta voi otaksua, että hänelle vieras kieli, jolla muut keskustelivat Paavon kanssa, on saattanut hänet harhaan. Pietistit puhuivat paljon "sielunvihollisesta" käyttäen sitä suomalaista sanaa, joka on Ruotsissakin tunnettu raakana suomalaisena kirouksena. Luultavasti hän ei tiennyt, että samaa sanaa käytetään myös uskonnollisessa kielessä, ja luuli sentähden, että pietistit pääsivät kirouksen joka kerta kun sana mainittiin. [Niin hyväksyttävältä kuin tämä selitys näyttääkin, raukeaa se kuitenkin, jos on totta, niinkuin tekijä on kuullut kerrottavan, että Rosenius ymmärsi suomea (hän oli syntynyt Norrlannissa), vaikka hän ei sitä ilmaissut kenellekään — voidakseen kuunnella mitä muut puhuivat hänestä!] Mitä juomiseen tulee, niin on jo ennen mainittu, että pietistit tässä kohden eivät poikenneet yleisistä seuratavoista. Kuitenkin on yhtä tunnettua, että päihdyttävien juomien kohtuutonta nauttimista ei hyväksytty. [Eräessä Jonas Laguksen kirjeessä J. I. Berghille (23 p:lta toukokuuta 1838) on lausunto raittiusasiasta, joka valaisee sitä kantaa, minkä Rosenius ilmeisesti liioitellen selittää niin, että pietistit katsovat voivansa olla "elämässä, lihassa, huikentelevan vapaat". — "Sinä kirjoitat", sanoo Lagus, "että raittiusasia jälleen on pantu alkuun Helsingissä. Kenties on Wieselgrenin nerokkaan houkutteleva kirjoitus tästä aineesta eksyttänyt jonkun kokemattoman mielen, joka Wieselgrenin kera uskoo, että raittius kulkee edellä ja jumalisuus seuraa jäljessä, niinkuin talutetaan hevosta päitsistä. *Meidän* täytyy noutaa *kaikki* Kristuksen täydellisyydestä, antautumatta sellaiseen paikkailuun, mitä moiset ehdotukset tarkoittavat. Omatunto nukkuu, synty peittyy piiloon, ja Kristus tulee tarpeettomaksi, jos antaudumme ulkonaisiin asioihin ja teemme ne pääasioiksi. Ennenkuin kirjoittautuu raittiusyhdistyksien luetteloihin, tulee kysyä itseltään, seisooko kalliolla Kristuksella ja onko totisesti vanhurskautettu hänen kauttaan. Jollei niin ole, jääköön kaikki muu, siksi kunnes se tapahtuu, ja sitten ei enää paljon muuta ajattele." — *Akiander*, Hist. upplysn. VI, s. 272.] Jos Roseniuksen esitys näissä kohden ei ole oikea, niin on sitävästoin keskustelu Stenbäckin kanssa epäilemättä esitetty todellisuuden mukaan. Tunneimme hänen kirjeistään (ks. siv. 255 seur.), että hän kaikessa hyväksyi Paavon opin taistelusta armoistuimen edessä, ja tiedämme myöskin, kuinka suorapuheinen hän oli.

Rosenius puolestaan teki yhtä epäedullisen vaikutuksen pietisteihin. Ei pidetty hänen ruotsalaisesta olennostaan eikä hänen käsityksestään uskonnollisissa kysymyksissä. Pahin seikka on kuitenkin, että Paavo ja suomalaiset papit kohtelivat vierasta todellakin loukkaavasti. Roseniusta kehoitettiin nimittäin kertomaan herätyksensä ja esittämään uskonnollinen kantansa Paavolle ja muille. Hän suostui siihen, ja hänen sanansa tulkittiin Paavolle. Hänen esiintymisensä tuntui siinä, niin kerrotaan, hyvin "tekojumaliselta", niinkuin koko hänen persoonansa oli jyrkkänä vastakohtana Paavon yksinkertaiselle, hiomattomalle, jopa useinkin karkealle käytöstavalle ja talonpoikais-olennolle. Pitkälle hän ei ollut päässyt esityksessään, ennenkuin Paavo kärsimättömänä ja närkästyneenä nousi ja julisti kovalla äänellä, ettei hän tahtonut kuulla enempää, sillä puhujan kristillisuus ei ollut mitään muuta kuin tekopyhyyttä ja teeskentelyä. Jos edes joku olisi noussut puolustamaan Roseniusta ja koettanut lieventää kiusallista vaikutusta, niin olisi kaikki voinut päättyä rauhallisesti, mutta ei kukaan tehnyt sitä — ei edes Stenbäck, joka oli kutsunut vieraan. Itse asiassa näyttää Rosenius tehneen saman vaikutuksen kaikkiin, eikä kenelläkään ollut halua puolustaa häntä. Siten hänet itse asiassa vaiennettiin ja hänen oppinsa hylättiin. — Saiko Rosenius sittemmin, kuten hän mainitsee, yksityisiltä pietisteiltä sen hyväksymisen, joka häneltä kiellettiin kaikkien koolla ollessa, se on syystä epäiltävää, joskin kukin

osaltaan epäilemättä kohteli häntä ystävällisellä huomiolla sovittaakseen sitä loukkaavaa kantaa, jolle he kokoontuneina olivat asettuneet. Hedbergistä, joka pian oli muuttuva samanlaiselle kannalle, voi sen kenties otaksua, mutta tuskinpa muista. — Enemmän ja kauimmin kärsi Stenbäck tämän tapauksen synnyttämästä ikävyydestä, sitä enemmän kun ystävät eivät olleet moittimatta häntä siitä, että hän oli kehoittanut vierasta tulemaan, ikäänkuin hän ei olisi toiminut parhaassa tarkoituksessa. Rosenius asui Stenbäckin luona Stormbackan torpassa noin viikon päivät, mutta tämä jokapäiväinen yhdessäolo ei saattanut heitä lähemmäksi toisiaan. — Koko tämä juttu oli Stenbäckille niin kiusallinen, että hän vielä vanhoilla päivillään oli pahoitellut osuuttaan siihen, että Rosenius sai niin epämieluisia muistoja Suomesta. Käsitystään hänen opistaan hän ei kuitenkaan muuttanut, sillä eräässä kirjeessä Skarstedtille 1849 hän lausuu Roseniuksesta, että tämä Tukholmassa edustaa samaa voimatonta ja hengetöntä kristillisyyden suuntaa kuin Hedberg Suomessa.

* * * * *

Lukuvuonna 1843-44 Stenbäck koetti toteuttaa vanhaa aiettaan saada opettajanpaikan yliopistossa. Hän julkaisi silloin väitöskirjan dosentinvirkaa varten teologisessa tiedekunnassa ja puolusti sitä julkisesti 22 p. toukokuuta 1844. Vastaväittäjän ja tiedekunnan lausunto oli hyväksyvä, jota paitsi myös konsistorin enemmistö kannatti Stenbäckin hakemusta; mutta siitä huolimatta varakansleri kielsi puoltolauseensa ja kansleri vahvistuksensa. Se oli tulos siitä merkillisestä episodista, joka nyt vaatii huomiotamme ja jossa enemmän kiinnittää mieltä se, että yliopiston konsistori ei lausunut ainoastaan mielipidettään hakijan persoonasta, vaan myöskin pietismistä yleensä. [C:ii A:ii Protokoll rörande Theol. cand. Lars Stenbäck's ansöknig om Docentur i Theologien vid Kejs. Alexanders-Universitetet i Finland. Helsinki, 1845.]

Ensi kerran oli asia käsiteltävänä 25 p. toukokuuta 1844, ja luettiin silloin ote teologisen tiedekunnan pöytäkirjasta, joka sisälsi virallisen vastaväittäjän, professori Laurellin, lausunnon Stenbäckin väitöskirjasta "*De principiis quibus innituntur ecclesia et theologia christiana. Dissertatio historico-dogmatica*". [Kirkon ja kristillisen jumaluusopin perusaatteista. Historiallis-dogmaattinen tutkimus.] — "Väitöskirjalla", sanoo Laurell, "on aineena osoittaa *sisäinen ja välttämätön yhteys* kahden evankelisluterilaisen seurakunnan tunnustaman pääopin välillä: *auctoritas Scripturæ sacræ divinae ja fides salvifica*." [Pyhän Raamatun jumalallinen auktoriteetti (todistusvoima) ja vanhurskaaksitekevä usko.] Siinä tarkoituksessa tekijä koettaa todistaa, kuinka aikain kuluessa kristillinen uskontotiede ja kristillinen elämä on riippunut sen siteen lujudesta, joka vakaumuksessa liittää mainitut periaatteet toisiinsa. Hän esittää historiallisesti kaikki mainittujen perusoppien tärkeimmät muodonmuutokset ja osoittaa samalla kussakin historiallisen kehityksen kohdassa sen merkityksen tieteelle ja elämälle. Huolimatta siitä suppeudesta, minkä tilan ahtaus on tehnyt välttämättömäksi, esiintyvät eri osat tekijän historiallisessa kuvauksessa niin täsmällisesti, että sekä oikeauskoinen opinkäsitys että myöskin siitä poikkeavien oppimuotojen dogmaattinen ja eettinen luonne selvästi on havaittavissa. Väitöskirjalla on siis mielestäni tieteellinen arvonsa, nimittäin se että siinä periaatteellisesti ilmenee status quaestionis ei ainoastaan luterilaisen ja muiden tunnustusten välillä, vaan myöskin edellisessä jäykän oikeaoppisuuden, Spenerin etiikan — jota tekijä lämpimästi kannattaa — ja pietistisen kiihkoilun väliset suhteet. Tähän yhdistyy esityksen kepeyden ansio, vaikka kieli ei kaikkialla ole klassillista. Puutteena mainittakoon, että kun tekijän mielestä teologian prinssiipit voidaan ja tulee asettaa ehdottomiksi perustelmiksi, hän ei ole osoittanut niiden käytettävyyttä perustotuutena, näyttämällä että on mahdollista rakentaa niille järjestelmä ja esittämällä siinä noudatettavaa metodologiaa. — Annettuaan tunnustuksensa puolustuksen "varmuudelle ja selvyydelle" päättyy lausunto selitykseen, että tekijä on antanut tarkoitusta varten hyväksyttävän opinnäytteen, johon loppuarvosteluun tiedekunnan muut jäsenet ovat yhtyneet.

Kun tämä oli luettu, ilmoitti rehtori (Ursin) virkavelvollisuutensa vaativan, että hän, ennenkuin konsistori ryhtyy asian ratkaisemiseen, saattaisi sen tietoon arkkipiispa Melartinin lähettämän virallisen kirjeen 7 p:ltä lokakuuta 1843. Kirjelmä sisälsi seuraavaa: "Koska ne ylioppilaat, jotka viimeksikuluneina vuosina Turun hiippakunnassa ovat ilmoittautuneet pappissäätyyn, suurimmaksi osaksi ovat osoittaneet taipuvaisuutta yksipuoliseen pietistiseen käsitykseen uskon opista ja useat heistä sitten, pappisvirkinsä täyttämässä, moisista mielipiteistä johtuvine toimineen, eivät ainoastaan ole matkaansaattaneet häiriötä, hajaannusta ja eripuraisuutta, vaan myöskin kaikella todennäköisyydellä melkoisessa määrin osaltaan olleet syynä hiippakunnassa viime aikoina lukuisammin esiintyneisiin heikkomielisyyden, itsemurhan, lapsenmurhan [!] y.m. tapauksiin rahvaan keskuudessa; ja kun moninaiset seikat näyttävät vahvistavan sitä uskottavilta henkilöiltä saatua tietoa, että muutamat yliopiston tutkinnon-suorittaneista jäsenistä, jotka ovat antautuneet teologisiin opintoihin ja jotka sen ohella joko vakaumuksestaan tai vieraasta vaikutuksesta ovat katsoneet itsensä velvollisiksi Suomessakin edistämään laajalle levinneen pietistisen propagandan mielipiteitä, sellaisessa tarkoituksessa erityisellä innolla ja huolella ovat koettaneet saada käsiinsä ja houkutelluksi ottamaan osaa heidän kokouksiinsa ja neuvotteluihinsa jokaista vastatullutta ylioppilasta, joka on ilmoittanut aikovansa valmistautua papinvirkaan, samoinkuin varoittaa ja peloittaa sellaisia tulokkaita kuulemasta

ja käyttämästä hyväkseen laillisesti vahvistettuja julkisia teologisia luentoja; niin katsoo allekirjoittanut, joka isänmaan totisesti uskonnollisten, valistuneiden ja maltillisten kansalaisten kera huolella näkee järjen vihan, fanatismiin ja pimeyden aikakauden jälleen ja huolimatta tieteellisen sivistyksen saavuttamasta edistyksestä uhkaavan suomalaista kirkkoa, aihetta olevan Teidän Ylhäisyydeltänne ystävällisesti anoa, että Herra Rector Magnificus, yksissä neuvoin teologisen tiedekunnan Herrain Professorien ja vakinaisten opettajain kanssa ryhtyisi tarkoituksenmukaisiin toimenpiteihin sellaisen separatistisen vallattomuuden estämiseksi sekä teologian ylioppilaiden palauttamiseksi siihen yliopistolaitokseen perustuvaan, jokaiselle opiskelevalle tarpeelliseen vapaampaan käsitykseen, että he, käyttäen Asetuksissa mainittujen laillisesti määrättyjen neuvonantajien ja ohjaajien puolueettomia neuvoja ja opastuksia, saavat järjestää opintonsa oman huolellisen harkintansa mukaan omien tarpeittensa ja vastaisten tarkoitustensa mukaisesti."

Sen jälkeen rehtori lausui, että Stenbäckin pietistinen suunta oli hänelle tunnettu, sekä tahtoi siihen katsoen ja koska yliopisto ei ollut yksinomaan tarkoitettu tieteellisiä tutkimuksia varten (jossa tapauksessa olisi edullista kiinnittää siihen miehiä kaikista tieteen suunnista), vaan ennemmin virkamiesten kasvattaja valtion tarpeisiin, ja juuri tämä kaiketi oli päätarkoituksena, alistaa konsistorin ratkaistavaksi, eikö olisi arveluttavaa pappissivistykselle, että teologian opettajiksi otettaisiin miehiä, joilla on pietistinen suunta ja henki. Tästä keskusteltua ryhdyttiin äänestykseen.

Professori *Borg* kannatti Stenbäckin ehdottamista dosentiksi, koska tiedekunta oli hyväksynyt hänen opinnäytteensä ja koska ei mitään ollut ilmaantunut häntä vastaan, joka voisi estää häntä saamasta virkaa; jos havaittaisiin vastedes, ettei hän valvo tieteen etua, niin olisi silloin aika erottaa hänet virasta. Tähän lausuntoon yhtyi professori *af Tengström*, jotavastoin kollegineuvos *Grot* pyysi mietintöaikaa, ja asia lykättiin.

Kun se 12 p. kesäkuuta jälleen otettiin esille, lausui *Grot*, että hän useilta tahoilta oli koettanut hankkia tietoja siitä, mitä pietismi oikeastaan on, mutta saanut erilaisia selityksiä. Kuitenkin hän oli havainnut, että sen oppi ei poikkeakaan Raamatusta eikä symbolisista kirjoista, vaan tarkoittaa ainoastaan elämän käytännöllistä puolta, sekä että vaikka pietistien suunta yleensä on väärä ja hylättävä, ja vaikka Stenbäckä ei voida vapauttaa jonkunmoisesta osallisuudesta siihen, niin on kuitenkin hänen pietisminsä ja myöskin koko hänen olentonsa niin jaloa laatua, ettei häntä millään muotoa tule sekoittaa pietistien suureen joukkoon, ja että hänessä ei ainoastaan ole mitään pelättävää, vaan päinvastoin on suotavaa, että sellaisia miehiä useammin ilmestyisi harhalielle joutuneiden keskuudessa esikuvallaan ja sanallaan hävittääkseen mitä heidän ajatustavassaan on luonnotonta ja vaarallista. Edelleen hän huomautti, että Stenbäck oli pappi, jolla oli oikeus vaikuttaa kansanopettajana, mikä todistaa, että kirkko itse hyväksyi hänen kantansa, sekä että teologinen tiedekunta, pätevin tuomioistuin hengellisissä asioissa, myöskin oli hyväksynyt Stenbäckin oikeauskoisuuden. Jos konsistori hänet sittenkin hylkäisi, ei se estäisi pietismin edistymistä, sillä kaikkien aikain kokemus osoittaa, että yksityiset uskonnolliset käsitykset leviävät ja vahvistuvat samassa määrin kuin niitä koetetaan tukahduttaa ja ehkäistä. Sen johdosta ja katsoen niihin seurauksiin, joita kieltävä päätös voisi tuottaa Stenbäckin omalle persoonalle, vakaumukselle ja vastaiselle vaikutukselle, ei kollegineuvos uskaltanut ottaa päälleen vastuuta siitä, että hän kysymyksessä kunnioitettavan miehen uskonnollisista mielipiteistä ei mukautuisi niiden viranomaisten käsitykseen, joille asian arvostelu lähinnä kuului.

Professori *Lillellä* ei ollut niitä arveluja, mitä arkkipiispa oli lausunut kirjeessään. Päinvastoin hän luuli, että pietismi jo oli saavuttanut huippukohtansa ja, kuten sellaisten suuntien on tapana, jo alkanut peräytyä ja heikontua, jota luuloa muun muassa vahvisti sekin seikka, että ne ylioppilaat, joita oli pidetty sen kannattajina, ahkerimmin kävivät yliopiston luennoilla ja tavallisesti kunnostautuivat kokeissa. Mutta joskin sellainen vaara olisi käsillä, niin ehkäisytöimenpiteet eivät olisi paikallaan; pietismi on aines protestanttisen kirkon kehityksessä, ja sillä on täydellinen historiallinen olemassaolon oikeus, se on kirkon tytär, jota ei voi olla huomioonottamatta ja jota kirkko ei saa jättää hoitamatta, vaan jota sen tulee kasvattaa ja vetää suureen yhteiselämäänsä. Siksi ei suunnaltaan pietistisen opettajan asettaminen yliopistoon millään tavalla ole vaarallista, sillä yliopistohan on ensi sijassa tieteellinen laitos, jossa jos missään henkiset taistelut taistellaan, ja siellä voidaan vaarienkin suuntien vaikutukset helposti tehdä vahingottomiksi. Stenbäck kannattaa lämpimästi n.s. vanhaa luterilaisuutta, sellaisena kuin se sananmukaisesti sisältyy kirkon symbolisiin kirjoihin. Tässä hän ei pidä yhtä ainoastaan yhden tai useamman opettajan kanssa jokaisessa Saksan protestanttisessa yliopistossa, vaan miltei koko teologisen tiedekunnan kanssa eräässä Venäjän yliopistossa, eikä ainakaan pitäisi olla syytä kieltää opettamislupaa meikäläisessä. — "Kun edelleen otan huomioon maisteri Stenbäckin kypsyneet ja itsenäiset teologiset tiedot, joita hän erinäisissä kokeissa erinomaisella tavalla on osoittanut, hänen luonteensa kunnollisuuden ja hänen erinomaiset luonnonlahjansa, täytyy minun katsoa suurimmaksi vääryudeksi, jos niin tapahtuisi."

Professori *Blomqvistin* mielestä Stenbäckin opinnäyte oli kokonaan hylättävä. Tekijä ei näet ollut tyydyttävästi kumonnut vastaväittäjän muistutuksia hänen aineenvalinnastaan ja käsittelystään, edelleen hän asettaa pietistisen käsityksen ainoaksi autuuttavaksi ja lausuu tuomionsa mitä

etevimmistä teologeista Melanchtonista Schleiermacheriin ja Twesteniin asti, mikä on sopimatonta varsinkin kirjoituksessa, jonka tarkoituksena on opettajan toimen saaminen pappien kasvattamista varten, joiden tulee saarnata rauhan ja rakkauden evankeliumia. — "Tahtoisin lopuksi mielelläni tehdä oikeutta sille avomielisyydelle ja suoruudelle, jolla maisteri Stenbäck väitöskirjassaan on lausunut vakaumuksensa, jollen siinä tuntisi samanlaista avomielisyyttä, millä se eriseurainen lahko seurakunnassamme, johon hän julkisesti tunnustaa kuuluvansa, ei kauankaan sitten tuomitsi kaiken järjen *perkeleelliseksi*." [Vrt. edellä siv. 320.] Sellaisen suunnan täytyy, niin arveli professori, estää kaikki tieteellinen kehitys teologialta, se kun salpaa tien kaikelta vapaalta tutkimukselta, ja hän kieltäytyi siis puolustamasta dosentinvirkahakemusta.

Sittenkuin professorit *Törnroth, Laurell ja Rein* olivat yhtyneet Grotiin ja Lilleen, antoi professori *Nordström* seuraavan lausunnon: "Opettajantoimeen hakijalta edellyttävät säännökset täyskelpoista taitoa ja siveyttä. Nyt on teologiankandidaatti Stenbäck kunnostanut itseään niissä useissa opinnäytteissä, joita hänellä on ollut tutkintoja suorittaessaan: hän on edelleen useilla painosta julkaisemillaan kirjoituksilla antanut todistuksen sivistyksestään ja vakavista opinnoistaan: hän on lisännyt näitä todistuksiaan teologiandosentinvirkaa varten nyt julkaisemallaan ja tarkoitukseensa teologisen tiedekunnan hyväksymällä väitöskirjalla, hänen siveellinen arvonsa ei ole koskaan antanut aihetta epäilyyn ja muistutuksiin: hän on siis täyttänyt säännöksiin vaatimukset; mihin syihin tuomari silloin perustaisi kieltönsä hänen hakiessaan etua, jonka hän laillisessa järjestyksessä on ansainnut?"

"Hänen on ilmoitettu olevan pietisti; ja tämän seikan ja sen mahdollisesti epäedullisen vaikutuksen hänen vastaiseen opettajantoimeensa on konsistorin puheenjohtaja katsonut asiakseen asettaa konsistorin lähemmin harkittavaksi ratkaistaessa kysymystä hänen nimittämisestään.

"Pietismi, se on totta, on huonossa huudossa; mutta se hylkäystuomio, jonka alaisena se niin yleisesti on, koskenee niissä, jotka ymmärtävät mitä tuomitsevat, ainoastaan tuota tylysti suvaitsematonta, fanatismiin kiihtynyttä, sokeaa jumalisuuden intoa, joka ymmärtämättömyyden sovittamana jokapäiväisen elämän oloihin on aikaansaanut niin monta surkuteltavaa hämmennystä ja hairahdusta. Sitävastoin se ei ajattelevassa ihmisessä voi koskea itse pietismiä oppina, niin kauan kuin se ei mene vääräoppisuuteen ja sen kautta ulkopuolelle laissa määrättyä toimivaltaansa; mutta vääräoppisuudesta eivät pietismiä ole syyttäneet edes sen sokeat vastustajat; ja kun niin on, täytyy senkin olla oikeutettu lausumaan julki ne loppupäätökset, joihin se tutkiessaan totuutta pyhistä kirjoista luulee tulleensa. Jos se on erehtynyt loppupäätöksissään, ei se vähennä tätä oikeutta; erehdys on pian väistytävä uuden tutkimuksen, selvemmän käsityksen tieltä, jonka juuri nämä erehdykset ovat ehkä herättäneet, ja se käsityksien kehitys, joka, niinkuin moni ennen on lausunut, on meidän kirkkomme vapaus, ei ole siitä kärsivä; sillä totuus, sanoo Tertullianus, punastuu ja kärsii ainoastaan, kun se salataan.

"Pietismi ei muutoin ole mikään eristetty ilmiö aikanamme. Oltaisiin liian pintapuolisesti käyty läpi historian opettava kirja, jollei oltaisi huomattu, että se on vanha vieras hengen maailmassa, että se, vaihdellen voimanilmauksissaan, siellä on yhtä kotiperäinen kuin neologia ja indifferentismi, joita vastaan se sotii, että se itse asiassa niinmuodoin hengen evolutionsina on yhtä riippumaton ulkonaisista pakkokeinoista kuin kaikki muutkin hengen toiminnan ilmaukset, että sekin puhtaudessaan on edistänyt hyvää ja että sitä äärimmäisyydessään ainoastaan korkeampi käsitys voi vastustaa.

"Jos siis maisteri Stenbäck vakaumuksellaan kannattaa pietismiä oppina, ilman heterodoksiaa, en voi lukea sitä hänelle rikokseksi, sillä sielua, sanoo Luther, ei Jumala voi eikä tahdo antaa minkään muun hallita kuin oman itsensä.

"Mitä sen synkän uskoninon tuottamiin häiriöihin tulee, jota myös on ymmärretty pietismin nimellä, niin ei ole mitään perustetta, että maisteri Stenbäck tavalla tai toisella, sanoilla tai töillä, olisi tehnyt itsensä syyppääksi niihin; ja jos se seikka, että ne ovat voineet johtua väärin ymmärretystä pietismistä, olisi pätevä pietismin opin hylkäämiseen itsessään, täytyisi saman hylkäyksen kohdata jokaista lausetta, joka puhutaan ja kirjoitetaan; sillä mikä on se sana, jota ei yksinkertaisuus voi väärin ymmärtää, mikä se lause, jota ei sokea into voi väärin käyttää?"

"Oikeuden perusteilla en siis löydä mitään pätevää syytä kieltää maisteri Stenbäckiltä hänen hakemaansa dosentinvirkaa. En havaitse sellaista myöskään viisauden näkökannalta; sillä paitsi sitä, ettei ole tosiviisautta, joka ei samalla ole oikeutta, on päivänselvää, että jos pietismin oppilauseissa on jotakin vaarallista, niin ei mikään ole viisaammin harkittua kuin antaa sen lausua ne julki yliopistossa, missä sitä heti voivat vastustaa toiset kyvyt toisine vakaumuksineen ja missä paremmat ja selvemmat tiedot voivat torjua sen erehdykset. Sitävastoin yritys tukahduttaa se vainoomisilla ja pakkokeinoilla on totisesti nyt yhtä vähän kuin koskaan ennen vievä mihinkään tulokseen, ja inkvisitsionin ponnistuksista on aika jo ammoin lausunut tuomionsa. — Ehdotan siis puolestani maisteri Stenbäckkiä hänen hakemaansa dosentinvirkaan, koska hän on täyttänyt mitä laki siinä suhteessa vaatii ja koska minun asiani ei ole olla hänen vakaumuksensa tuomarina tai asettaa mielivaltaani yläpuolelle sen lain, joka määrää hänen oikeutensa."

Professori *Ilmoni* teki ensinnä kysymyksen: mitä pietismi on? ja vastasi, että pietismi on ehdottomasti lahkolaisuutta, joka tunnustaa kirkon Raamatulle rakennettuja peruslauseita, mutta niin sokeasti, että se kieltää järjeltä kaiken oikeuden hengellisiin asioihin nähden, joka luullen opissa ja elämässä olevansa yläpuolella muita ihmisiä erinomaisella kiivaudella nuhtelee ja tuomitsee kaikkia ulkopuolella olevia, joka pyhyden ja nuhteettomuuden tavoittelussaan tahtoo tehdä elämän pelkiksi hartaudenharjoituksiksi sen kustannuksella, mitä tämän maailman olosuhteet vaativat, ja siten on luonut ihmiselämään synkeän värityksen, jota Luoja ei ole sille määrännyt, ja joka lopuksi koettaa tehdä proselyyttejä. Tämä pyrkimys on edelleen johtanut siihen, että pietistiset papit esim. ovat tehneet törkeitä, asiattomia hyökkäyksiä saarnoissaan, kieltäneet ehtoollisen kuolevilta, että kokonaiset talot ja kyläkunnat ovat antautuneet laiskuuteen ja tyhjäntoimitukseen hartaudenharjoitusten verukkeella, puhumattakaan viimeisistä äärimmäisyyksistä, obskurantismista ja vapaan tutkimuksen ehkäisemisestä, fanatismista, mielettömyydestä, törkeimmän lihallisen himon irstailuista, "joiden demonien valtaan askel tästä samoin kuin muusta lahkollisesta kiihtymyksestä usein on sangen lyhyt" (!). Sanalla sanoen, vaikka alkujaan ollen reaktioni ajan uskonnollista laimeutta vastaan, on pietismi "sairaallinen ilmaus kristillisestä uskosta ja toiminnasta", ja sen täytyy sen vuoksi synnyttää sairaalloisia tuloksia yhteiskunnassa; jos sen kannattajat ovat enemmän tai vähemmän maltillisia — ei se muuta laisinkaan asiaa. Siksi ei professori epäillyt rahtuakaan, että olisi vahingollista pappissivistykselle, jos pietistejä olisi yliopiston opettajina. Ja kun lopuksi maisteri Stenbäckin kirjoituksissa ilmeni "sama pietismin asian puolustaminen, kiihkoilu puolustuksessa (mikä ei ole mitään vähemmän kuin kristillisyyden lempeää henkeä), sama toisinajattelevani tuomitseminen ja sama sairaallinen käsitys elämästä y.m., joka on ominaista pietisteille", sekä professori myös oli kuullut maisteri Stenbäckin "vähemmin sopivasta, jopa säädyttömästä saarnatavasta y.m.", niin hänen täytyi, huolimatta siitä, että hänellä oli "suuri kunnioitus Stenbäckin sekä uskonnollisuutta että erinomaista yleistä sivistystä, kirjailijakykyä y.m. kohtaan", pitää häntä pietistinä, joskin "maltillisena", eikä siis mahdollisena suositeltavaksi dosentinvirkaan.

Professori *Sjöström* oli tosin eräässä kohden Stenbäckin väitöskirjaa, missä tekijä lausuu, että ainoastaan usko voi oikein käsittää ja selittää Raamattua, havainnut hirveän selvän tendenssin tieteellisen tutkimuksenhylkäämiseen, mutta äänesti kuitenkin hänen anomuksensa kannattamista, vierittäen teologisen tiedekunnan hartioille vastuun niistä onnettomuuksista, joita Stenbäckin opettajatoimesta saattoi koitua teologian opinnoille maassamme.

Professori *Lagus* ei havainnut olevan syytä hylätä Stenbäckin pyyntöä. Katsoen hakijan luonteeseen ja siveelliseen kantaan ei tosin voinut kieltää hänellä olevan paljon luonteen joustavuutta ja rohkeutta, mutta hän oli kuitenkin (!) kaikessa kunnioitettava mies. Luonnonlahjoiltaan hän oli yliopiston nuoremista jäsenistä nerokkaimpia, ja hänen tietonsa olivat saaneet hyvän arvosanan. Koska professori myöskään ei voinut hänessä löytää pietismin omituisuuksia, kun ei ollut osoittautunut, että hän uskoninnossaan olisi johtunut ylenkatsomaan työteliäisyyttä ja muuta, mitä yhteiskuntajärjestys vaatii, ei professori voinut olla mitä hartaimmin toivomatta, että hänet asetettaisiin opettajaksi yliopistoon, sekä yhtyi muutoin Grotiin ja Nordströmiin.

Rehtori, kollegineuvos *Ursin*, lausui lopuksi, että jos, kuten arkkipiispan kirjeestä näyttää, on vaarallista isänmaalle, että ne ylioppilaat, jotka yliopistosta astuvat pappissäättyyn, ovat pietistejä, niin ei hän voinut ehdottaa Stenbäckkiä teologian opettajaksi, koska hän kieltämättä oli pietismin lämmin ja innokas edistäjä.

Siis olivat kaikki, kolmea lukuunottamatta, puoltaneet Stenbäckkiä. Kun asia sitten tuli v. t. varakanslerin, kenraali A. A. Thesleffin eteen, selitti tämä memoriaalissa 8 p:ltä lokakuuta 1844, että hän ei voinut olla kiinnittämättä erityistä huomiota niihin epäilyihin, joita konsistorissa oli lausuttu hakijan sopivaisuudesta teologian opettajaksi; ja hän oli havainnut ne sitä enemmän perustelluiksi, kun maisteri Stenbäck ei ainoastaan ennen ollut tehnyt itseään tunnetuksi senlaatusesta uskonnonintoilusta, jolla on juurensa liian yksipuolisessa käsityksessä uskonopista, vaan myöskin tutkimuksessaan lausunut tieteestä ja sen arvosta mielipiteitä, jotka ovat tieteelle vahingoksi ja siis vastustavat yliopiston tarkoitusta. Tämän nojalla ei kenraali katsonut soveltuvan yliopiston todelliseen parhaaseen, että mies, jolla oli maisteri Stenbäckin ajatustapa, asetettaisiin opettajaksi siihen. — Tämän mukaisesti kansleri lopullisesti ratkaisi asian.

Samaan aikaan kuin yliopiston ovet suljettiin Stenbäckiltä, siksi että hän oli pietisti, suljettiin hänet samasta syystä toisestakin virasta. Hän oli näet keväällä hakenut teologianlehtorin virkaa Vaasan uudessa kymnaasissa, joka virka oli avattava syksyllä, ja matkusti sitten Turkuun tullakseen hakukelpoiseksi. 12 p. kesäkuuta hän suoritti todella virkaa varten käytännöllisen opinnäytteen, joka kiitoksella hyväksyttiin, mutta kuinka muutoin siellä kävi, näemme eräästä kirjeestä (Helsinki, 6 p. heinäkuuta) Charlotte-sisarelle: "Olisi liian laveaa kertoa kaikkia rettelöitä, mitä minulla on ollut ja on. Lyhyesti: Turussa minut työnnettiin syrjään vastoin kaikkea lakia ja kohtuutta, niin etten voinut tulla kysymykseen Vaasan lehtorinvirkaa täytettäessä. Minulle selitettiin siellä avoimesti, että ei tohdittu eikä tahdottu antaa minulle tätä virkaa, koska minä matkaansaattaisin niin paljon pahaa. Päästäkseen minusta he julistivat väitöskirjan, jonka täällä julkaisin viime lukukauden lopulla, riittämättömäksi,

vaikka laki nimenomaan sanoo päinvastoin. Tästä väitöskirjaa koskevasta päätöksestä aion monen kehoituksesta valittaa." Stenbäck valittikin senaattiin tuomiokapitulin menettelystä, mutta menestyksettä. Senaatin päätöksestä 7 p:ltä joulukuuta 1844 nähdään, että tuomiokapituli oli hakenut perustusta päätökselleen siitä, ettei hakija ollut voinut todeksi näyttää, että hänen väitöskirjansa oli hyväksytty yliopiston opettajanvirkaa varten eikä myöskään että hänet oli hyväksytty dosentiksi teologiseen tiedekuntaan, ja senaatti hyväksyi tämän, koska Stenbäckin väitöskirja, vaikka tiedekunnan hyväksymänä, ei ollut saanut konsistorin hyväksymistä (!). — On helppo nähdä, kuinka syyt ovat etsittyjä. Sillä juuri opettajanvirkaan katsoen tiedekunta oli hyväksynyt tutkimuksen, ja tosiasiallisesti konsistorikin hyväksyi sen samaan tarkoitukseen. — Sittenkuin Stenbäck mainitussa kirjeessä on puhunut konsistorin äänestyksestä ja maininnut, että Thesleff jo ennakolta oli sanonut hänelle niin paljon, että hän oli "jotensakin varma siitä, että hän kieltäytyy nimittämästä minua, vaikka sellainen teko tähän saakka on kuulumaton", kirjoittaa hän edelleen: "Summa se, ettei minulla ole mitään toivoa saada mitään virkaa akatemiassa, ei myöskään Vaasassa; mihinkä joudun, on Herran kädessä. — Kaiken tämän kesken olen ollut sangen rohkealla mielellä ja tiedän, että Jumala kyllä on minullekin varannut jonkun kolkan maailmassa. Olen nähnyt hänen isäntänsä, joka ei tahdo laskea minua kaikissa näissä vastuksissa, ja tiedän, ettei hän tahdo eikä ole hylkäävä minua, vaikka koko maailma nousee minua vastaan. Hän toimittaa kuitenkin niin, että minä saan sen paikan, jonka hän tahtoo ja on minulle määrännyt, vaikka ihmiset niin hirveästi tuumivat ja neuvottelevat millä ihmeellä pääsisivät minusta. He kiittävät ylenmäärin oppiani, kykyjäni ja lahjojani — mutta kristillisyytensä, se on naula, joka pistää. Siinä näkyy, kuinka saatana tahtoo tarjota kaiken maailman ihanuuden, jos vain tahtoisin luopua siitä ja kumartaa häntä; ja jos sanon, että tämä ei ole houkutelut ja kutkutellut, niin valehtelen ja olisin aivan sokea. Se juuri on ollut ja on suurin vaara ja vaikeus, että kunnia, turhamielisyys, maailmanrakkaus y.m. niin mielellään tahtovat nostaa päätään ja houkutellessa sisältäpäinkin. Minulla ei ole mitään muuta mihin turvata kuin Jumalan kaikkivaltias armo, joka voi ja joka on tukeva minua, vaikka vaara ammittaa sekä sisä- että ulkopuolella. — — Turussa ehdotettiin minulle lehtorinpaikkaa sikäläisessä kymnaasissa toht. Edmanin jälkeen, joka pian nimitetään tuomiorovastiksi. Siellä olisin konsistorin silmäin alla enkä voisi tehdä niin paljon vahinkoa, arvellaan. Olen ollut ja vieläkin olen kahden vaiheella, koetanko päästä sinne vai enkö. — — Virkaa vastaan minulla ei ole mitään, mutta sitä enemmän pelkään niitä vaaroja, jotka kohtaavat tuolla liukkaalla jäällä. Siellä minulla on konsistori toisella puolella, hedbergiläiset toisella, ja sitä paitsi niin vaikea asema muutoin." — Tuonnempana kirjeessä Stenbäck sanoo jo miltei päättäneensä hakea virkaa, mutta niin ei kuitenkaan käynyt. Syksyllä hän kirjoittaa Julius Berghille, että virkaa hoiti A. F. Granfelt, jota luultavasti ei syrjäytettäisi sitä täytettäessä. Stenbäck päätti silloin sen sijaan jatkaa opintojaan teologianlisensiaatin arvon saamiseksi.

*****

Kesällä 1844 Stenbäck asui taas Espoossa Essenin torpassa. Hän ikävöi kovin Pohjanmaalle ja lienee syyspuolella tehnyt matkan sinne. Hän tahtoi kaiketi mielellään tavata uskonveljiään, heidän kanssaan keskustellakseen siitä riidasta, joka kuluneena talvena oli syntynyt heränneiden kesken. Tähän aikaan nimittäin evankelinen suunta, Hedberg etupäässä, erosi pietismistä ja aikaansai seurakunnan jaon kahteen leiriin, jotka vielä tähän päivään asti sovinnotta ja sovittamattomina ovat vastatusten. Itse riitakysymys ja ne tapahtumat, jotka saivat vastakkaiset mielipiteet kärjistymään täyteen jyrkkyyteensä, ovat olleet monen kuvauksen esineenä, mutta vielä ei näytä aika tulleen täysin objektiiviselle historialliselle selonteolle. Tässä voi asiaan syventyminen sitä vähemmän tulla kysymykseen, kun Stenbäck ei välittömästi ottanut osaa syytyneeseen riitaan. Kuitenkin on meidän lyhyesti osoittaminen, mille kannalle hän asettui.

Epäilemätöntä oli, kuten L. Wennerström Hedbergin elämäkerrassa kertoo, [*L. Wennerström, Fredrik Gabriel Hedberg, hans lif och verksamhet. Helsinki, 1896, ss. 120 ja 136.*] että Stenbäck, samoin kuin Essen ja muut, ensiksi viehättyi Hedbergin käsityksestä, mutta yhtä tiettyä on, että hän hyvin pian muutti ajatuksensa. Syksyllä 1843 hän kirjoitti Hedbergille: [*Akiander, Hist. upplysn., VII, s. 330.*] "Herra opetti minulle toisen tien, ainoan oikean tien taivaassa ja maan päällä. *Se on uskon tie:* yksinkertaisesti ja verukkeetta ottaa vastaan se sovitus, jonka Kristus ilman meidän toimenpidettämme on aikaansaanut, yksinkertaisesti uskoa, että Jumala jo kauan sitten, meidän pyytämättämme, ilman mitään omaa ansiotamme ja arvoamme, Kristuksen kautta on sovitettu; että hänen kauttaan meidän paha asiamme on tullut hyväksi, niin että meidän siinä ei tarvitse panna tikkua ristiin, vaan ainoastaan ojentaa kätemme ja ottaa vastaan, mitä Kristus on tehnyt, ei kivien ja kantojen, vaan meidän syntisten hyväksi." — — Tämä pitää yhtä Hedbergin opin kanssa, mutta keväällä 1844 Stenbäck oli tullut siihen käsitykseen, että uskon tie siten käsitettynä ei ainoastaan ollut vaarallinen, vaan harhakäsitys. Olivatko, kuten Hedbergin elämäkerran kirjoittaja mainitsee, muilta saadut varoitukset ja vaikutukset olleet edistämässä tätä käännettä, jääköön ratkaisematta; varmaa on, että seuraavat sitaatit yksinomaisesti syyksi mainitsevat tiedon siitä, mikä käsitys uskolaisten suurella joukolla oli opista. Eräässä Stenbäckin puolison kirjoittamassa kirjeessä 21 p:ltä huhtikuuta on luettavana muun muassa: "Hyvin kurjasti on laita meillä täällä etelässä. Täällä on kahta lajia kristittyjä, kuitenkin kuuluu enin osa suur-uskoiisiin, ja vähän väliä saa kuulla: nyt on se ja se jälleen saanut uskon. Vallitsee ylpeyden ja julkeuden henki, joka

hirvittää. Kaikki, jotka eivät kuulu heihin, he tuomitsevat syvimpään helvettiin, mutta itseänsä he sanovat perintöruhtinaiksi ja perintöruhtinattariksi, tekevät pilkkaa kaikesta katumuksesta, parannuksesta, rististä, sanalla sanoen kaikesta, mikä on karvasta lihalle. — — Suuri Jumalan armo oli, että hän ajoissa avasi silmämme ja me näimme vaaran. Alussa se oli niin houkutteleva ja totuudenmukainen, että se, joka ei ollut harjaantunut tutkistelemaan henkiä, ei voinut aavistaa mitään. — — Me toivoimme, että Hedberg, saatuaan kirjeitä Malmbergilta ja muilta, olisi näkevä mielettömyytensä, mutta, sen pahempi, hän on niin luja asiassaan, että hän hylkää sekä Malmbergin että Paavon. — Olen kirjoittanut niin paljon tästä, koska näihin aikoihin on niin paljon siitä ollut kysymys, ja koska sinä olet luullut meidänkin kuuluvan niihin." — Lopummalla mainitaan kirjeessä, etteivät Stenbäckit, Essenit, (A. W.) Ingman eikä Bergh y.m. kuuluneet niihin. — Stenbäck itse kirjoittaa samasta asiasta edellämämainitussa kirjeessään sisarelleen: "Turussa ollessani tutustuin heidän uskoonsa ja elämäänsä enemmän kuin tarpeeksi. — Nyt koko heidän uskonsa tarkoittaa ainoastaan sotia Jumalan henkeä vastaan ja omatekoisella luulottelulla paaduttaa omatuntonsa kaikkea hänen kuritustaan, rangaistustaan ja muistutustaan vastaan, jota he eivät pidä muuna kuin epäuskon ja perkeleen kiusauksena. Kaikesta Jumalan Hengen työstä he eivät tiedä mitään, ja hengen köyhyys ja murhe Jumalan mielen mukaan ovat heille pelkkää epäuskoa. — En voinut uskoa, että he niin kokonaan olivat karanneet Jumalan koulusta, ennenkuin sain nähdä. Heistä tulee epäilemättä vielä ajan ollen kiukkuisimmat vainoojat heränneille, joita he jo ilmiantavat ja tuomitsevat mitä ankarimmin kokonaan harhaan kulkevana. Jumala varjelkoon meitä kaikkia tästä valoisasta pimeydestä ja opettakoon meitä oikeassa hengen vaivaisuudessa joka hetki pakenemaan Jeesuksen turviin ja valittamaan hänelle hätäämme ja puutettamme. Se on kovaa lihalle ja verelle, mutta ei mikään muu tie johda meitä Aatamin lapsia armoon ja autuuteen." — Ei tässä eikä muissa kirjeissä, joita meillä on ollut tilaisuus nähdä tältä ajalta, Stenbäck tee mitään persoonallista hyökkäystä Hedbergiä vastaan. Ankarat sanat koskevat, kuten sanottu, hänen uskolaistensa suurta joukkoa.

Kesällä tai syksyllä 1844 Stenbäck kirjoitti pikku vihkosen "*Nya Morgonväkter till de bildade*" [Painettu Tukholmassa, P. E. Normanin kirjapainossa, 1844. 32 s. 8:o.] (Uusia aamuvartioita sivistyneille), jota voi pitää hänen sananaan siihen katkeraan riitaan, joka nyt alkoi molempain puolueiden kesken. Vihkonen ilmestyi Ruotsissa ja oli kenties kirjoitettu sieltä tulleesta kehoituksesta, koska eräässä muistiinpanossa sanotaan siitä maksetun palkkiota. Vai olisiko sensuuri Suomessa evännyt painoluvan? Se kääntyi siis osittain toisen yleisön puoleen kuin suomalaisen, mutta siitä huolimatta se oli tekijänsä tunnustus, jolla oli merkityksensä kotimaisiin oloihin katsoen. Nimi on todennäköisesti valittu silmälläpitäen Fredrika Bremerin kaksi vuotta aikaisemmin julkaistua uskontunnustusta "Morgonväkter", joka oli kirjoitettu Ruotsissa ilmestyneen "Strauss och evangelierna" nimisen teoksen johdosta ja sitä vastaan. [Kirjan ilmoitti J. V. Snellman Frejassa (J. V. S:s Saml. Arbeten, III osa, s. 300). S. L.—D. Adlersparre teoksessaan Fredrika Bremer, biogr. studie, I, s. 405 seurr., katsoo Frejan arvostelijan, jonka nimeä hän ei tunne, käsittäneen väärin Fredrika Bremerin kirjoituksen väittäessään, että hän oli samalla pohjalla kuin Strauss.] Stenbäckin vihon aloittaa runoelma "Eräs päivä", jonka ensimmäisestä stroofista säe "Det finns ett lif, som jag aldrig skådat" (On elämä, jota en ole koskaan nähnyt) oli mottona nimilehdellä. Jälkikirjoituksessa "julkaisija" ilmoittaa seuranneensa erästä Franz Delitzschin kirjoitusta, mutta sisällyksellä on kuitenkin persoonallinen luonne. Esitys alkaa kertomuksella Lutherin sisällisistä taisteluista ja mielenmurteista, kunnes hän löytää lohdutuksen Raamatun sanoista: "Vanhurskas elää uskostaan" ja tulee käsitykseen "siitä vanhurskaudesta, jonka Jumala armosta lukee uskolle, ja uskolle *yksin*, joka käsittää Kristuksen ansion". Edelleen puhutaan "parannuksen taistelusta, jota käymättä kukaan ei voi tulla siihen uskoon, joka on voitto ja voittaa maailman", että "usko ei ole vanhurskauttamisen peruste, vaan ainoastaan keino Kristuksen ansion käsittämiseen, joka on vanhurskauttamisen ainokaisin perustus" j.n.e. Historiallisilla esimerkeillä osoitetaan, kuinka uskonpuhdistusajan uskovaiset tästä opista saivat lohdutuksen ja turvan kuolinhetkellä, ja sovitetaan asia nykyaikaan, jossa ei myöskään ole muuta tietä autuuteen. Kristillisyyden toteuttamisesta sanotaan, että se "on ja pysyy elävän kokemuksen asiana, kokemuksen, jota tosin ei kukaan voi saavuttaa ilman vakavaa taistelua, vaivalloista henkistä työtä, harrasta rukousta, jakamatonta kieltäymystä ja ehdotonta alistumista Jumalan sanaan". Se on suorana vastakohtana sille kristillisyydelle, jonka niin moni tekee itselleen, kristillisyydelle "ilman taistelua, ilman parannusta, ilman pelkoa ja vavistusta, ilman pilkkaa, ilman ristiä, ilman vainoa — keveä, suloinen, ritarillinen laiskurielämä, jolla ei ole jumalisuuden varjoakaan, saati sen voimaa". Antautumatta mihinkään varsinaiseen polemiikkiin on kirjoitus siis lyhyt, mutta selvä esitys Lutherin sovituspöytäkirjasta, jonka Stenbäck ennen oli hyväksynyt ja vieläkin ehdottomasti hyväksyi.

Kuten sanottu jatkoi Stenbäck opintojaan teologianlisensiaatti-tutkintoa varten, ja lukuvuoden lopulla hän olikin saanut sen suoritetuksi. Lisensiaattikirja on 4 p:ltä kesäkuuta 1845 (laudatur moraalissa ja lainopissa sekä kirkkohistoriassa, cum laude eksegetiikassa ja dogmatiikassa). Tältä opiskeluajalta, viimeiseltä yliopistossa, on muutamia kirjeitä Julius Berghille, joka syyslukukauden alusta oli teologian lehtorina Kuopiossa. Näistä kirjeistä esitämme muutamia lyhyitä otteita. Marraskuun 2 p. 1844 Stenbäck kirjoitti dosentin ja lehtorinvirka-aikeittensa päätöksestä: "Kun tämä asia [dosentinviran hakemus] oli kanslerin edessä, kuuluu Armfelt tahtoneen jättää asian riippumaan konsistorin

suosituksesta ja siis nimittää, mutta perintöruhtinas oli ankarasti pannut vastaan. — — Mihin minun on kääntyminen, on yhtä epäätietoista kuin ennenkin. — Maailma on kuitenkin avoinna, ja Jumalan käsi vallitsee kaikkialla. — — Herra Jumala tekee kaikki saadakseen käsiinsä unenpöpperössä olevan omantunnon ja hävittääkseen runolliset usvat, taittaakseen napisevan tahdon ja lannistaakseen lihan. Saakoon hänen hyvä tahtonsa tapahtua tässäkin. — Hauskaa on tuon tuostakin Saima-lehdessä tavata joku letkaus pietismistä. Etkö voisi käyttää hyväksesi Snellmanin tarjousta, jos niin sopii? Kyllä luulen, että sijassasi olisin heti valmis — mutta kenties se ei olisi oikein." — Joulukuussa (päiväämättömässä kirjeessä) hän kirjoittaa senaatin päätöksestä, joka koski lehtorinviran täyttämistä tehtyä valitusta: "Valitukseni kuuluu olevan ratkaistu ja, kuten oli odotettavissa, Helsingius nimitetty. On kummallista, että kuitenkin hieman toivoo pääsevänsä edistymään tässä maailmassa ja salaisesti ajattelee, että se kuitenkin joskus on puolellamme. Mitä puhut siitä, että minun pitäisi jäädä tänne ja pysyä oppineella uralla? Eikö selvästi näytä siltä, että Jumala ei sitä tahdo? Jos tahtoisinkin, niin sehän on mahdotonta; minuahan ajetaan täältä pois enemmän kuin itse vetäydyn. Uskon kuitenkin, että se tapahtuu parhaakseni eikä suinkaan ilman Jumalan sormea. Raskaalta kyllä tuntuu näin nähdä iän kuluvan hukkaan ilman mitään toimintapiiriä ja hyödyttömästi liukuvan ohitse, varsinkin kun en siitä sen enempää ole tullut kuritetuksi."

Suoritettuaan liseniaattitutkintonsa ei Stenbäckillä enää ollut muuta päämäärää Helsingissä. Kuitenkin hän oleskeli siellä vielä talven 1845-46 epäätietoisuudessa minnepäin kääntyä. Tulevaisuus on varmaankin joskus, huolimatta siitä, että hän tunsikin kärsivänsä tunnustuksensa tähden, näyttäneen hänestä kylläkin pimeältä. Siitäkin syystä, että entinen ystäväpiiri oli hajonnut, sittenkuin Essen, Stenbäckin esimerkin varoittamana, oli luopunut aikeistaan jäädä yliopistoon, hakenut apulaispapiksi Ylihärmään ja siten muuttanut pois Pohjanmaalle. Jotakin tehdäkseen Stenbäck ryhtyi kääntämään ja muodostelemaan väitöskirjaansa, joka työ kevätpuolella valmistui, päättäen siitä, että Porvoon tuomiokapituli on päivännyt painolupansa 18 p. maaliskuuta 1846. Kuitenkaan ei kirjoitusta painettu ennen kuin seuraavana vuonna, oltuaan vielä uuden muodostelun ja sensuroimisen alaisena. Teos ilmestyi nimellä "*Theologiska Tractater. I. Om Kyrkans och Theologiens Principer*. Helsingfors, 1847" ja on omistettu "ystävilleni" J. I. Berghille ja C. G. von Essenille. Esipuheessa mainitaan, että, teologia Suomessa makaa samassa "huolettomassa horroksessa, mihin ratsionalistinen epäusko ja uudemmat filosofeeraavat systeemit vähitellen ovat sen vaivuttaneet"; kuitenkin ei puutu Jumalan hengen elävää herätystä — "ja se on paljoka enemmän". "Jumala on", jatkaa tekijä, "tapansa mukaan tehnyt viisaiden viisauden tyhjäksi, mutta valinnut sen, mikä oli halpaa ja ylenkatsottua maailmalle, ja etupäässä maamme yksinkertaisessa rahvaassa sytyttänyt sen kristillisyyden valon ja vakavuuden, joka elävän kokemuksen kautta Pyhän Hengen koulussa ei kasvata teologeja, joiden taitoa ja oppia maailma voisi ihailla, mutta kyllä totisia Kristuksen kirkon jäseniä, jotka voivat sille olla valona ja suolana." Hän toivoo "ei ainoastaan kirkon, vaan myös teologian elpymiselle ja totiselle edistymiselle enemmän hyötyä tästä kirkkaasta pohjakullasta, tästä yksinkertaisuuden teeskentelemättömästä uskosta, jonka henki ja voima kyllä on osoittava mitä se voi, kuin kaikista teologisista neroista". — "Sillä jos mitään kirkkoa tai teologiaa nykyään on oleva meillä tai muualla, niin se on mahdollista ainoastaan siten, että tosi yksinkertainen kristillinen usko ja sen keralla oikea kunnioitus Jumalan pyhää sanaa kohtaan jälleen Herran voiman kautta herää eloon ja sekä kirkko että teologia rakentuu yksin tälle kaikkein pyhimmälle perustalleen. Tätä olen tahtonut esittää seuraavilla lehdillä, jotka, ollen muodostelu eräästä ei mainettaan vailla olevasta väitöskirjasta, epäilemättä kantavat liian selviä jälkiä niistä masentavista oloista, joissa ne ovat kirjoitetut."

Vihko oli aiottu aloittamaan sarjan teologisia kirjoitelmia ja omistettiin edellämaituille "rakkaille ystäville ja veljille", jotta se kohtaisi "edes jonkun ystävällisen ja osaaottavan silmän". Muualta hän ei odottanut muuta kuin "katkeruutta ja pilkkaa" — mutta "mitäpä siitä? Meidän persoonamme kimppeun voidaan käydä, meidän ajallinen olemassaolomme voidaan meiltä riistää, mutta ei Jumalan ystävyyttä ja armoa; ja jos meillä vain on se, niin on meillä kyllin; sillä meillä on mitä me tarvitsemme ajassa ja iankaikkisuudessa. Jos meidät silloin sorretaankin, niin käy kuitenkin Jumalan totuus voitollisesti eteenpäin, ja se on kerran tuomitseva meidät ja koko maailman." — Nämä tekijän omat viittaukset johdannossa osoittavat niin selvästi kirjoituksen tarkoituksen sekä sen hengen, missä se on tehty, että meidän ei tarvitse tarkemmin tehdä selkoa esityksestä, kuinka Raamattu on kirkon ja teologian "luja, objektiivinen ja ehdottomasti jumalallinen periaate" sekä usko ainoa kyky, jolla "Jumalan, kaikkivaltiaan, elävä, voimallinen, tehokas sana" voidaan "todella tuntea ja tunnustaa". Mitään kannan muutosta teos ei edusta.[Litteraturbladissa 1848 (N:o 13) on pitkäkö arvostelu Stenbäckin tutkimuksesta. Arvostelija, S. E(lmgren), antaa tunnustuksen tyylin ansioille, kielen soinnulle ja selvyydelle sekä vakaumuksen varmuudelle, mutta pitelee teosta ankarasti tieteelliseltä kannalta.]

Kesällä 1846 Stenbäck matkusti jälleen Pohjanmaalle ja oleskeli siellä sukulaistensa, ennen kaikkea Essenin luona Ylihärmässä. Näytti siltä, ettei hänellä enää ollut muuta neuvoa kuin noudattaa ystävänsä esimerkkiä ja antautua seurakuntavirkaan. Tämän johdosta oli jo päätetty, että veli Kaarle Fredrik, joka tällöin oli Alavuden kirkkoherrana, tuomiokapitulilta anois Laurin apulaiseksi, jotta häntä ei lähetettäisi minne hyvänsä. Kuitenkaan ei tätä anomusta vielä oltu tehty, kun sanomalehdet toivat sen

tiedon, että rehtorinvirka Vaasan ylemmässä alkeiskoulussa, entisen viranpitäjän, Ebelingin, tultua nimitetyksi Sundin pitäjän kirkkoherraksi Ahvenanmaalle, oli joutunut avoimeksi. Omasta halustaan ja ystävien neuvosta Stenbäck päätti heti hakea virkaa.

Lopulla elokuuta Stenbäck matkusti Turkuun suorittamaan opinnäytteitä rehtorinvirkaa varten. Hän puolusti tätä tarkoitusta varten latinaksi kirjoittamiensa "Positiones paedagogiae", ja tällä kertaa häntä kohdeltiin ja arvosteltiin hyvin suosiollisesti. Eräässä kirjeessä (O. Hjeltille 3 p:ltä syyskuuta 1846) hän lausuu, että "sancti patres ovat tällä kertaa olleet tavattoman humaania, niin että minulla todellakin on hiukan toivoa kerran maailmassa saada virka, minullakin". Hän oli silloin jo määrätty hoitamaan rehtorinvirkaa ja sai nimityksen 30 p. syyskuuta. — Tästä kirjoittaa Essen: "Ja kuitenkin ei Stenbäck ollut muuttanut rahtuakaan vakaumustaan, samoin kuin hänen pedagogisissa väitteissään, mikäli niihin sisältyi teologiaa, ei vähintäkään peräydytty niistä mielipiteistä, jotka hän oli lausunut yliopistollisissa opinnäytteissään. Mutta myrsky oli asettunut; oli nähty, että pietismi, vaikka vielä muutamia pahoja tapoja vikanaan, ei kuitenkaan ollut niin vaarallinen valtiolle eikä kirkolle kuin oli kuviteltu, että se päinvastoin oli vaikuttanut paljon hyvää siveellisyyden edistämiseksi kansassa, jopa tunnustettiin, että uskonnollisen ja kirkollisen elämän varsinainen kehto oli juuri pietistien keskuudessa — ja jalo, vaikka heikko ja horjuva Melartin oli ensimmäinen tunnustamaan tehdyn virheen ja koettamaan kykynsä mukaan korjata sen."

YHDEKSÄS LUKU. 1846-1852.

Asettuminen Vaasaan ja sikäläisiä oloja. — Koulupuheita, pedagoginen toiminta. — Opettajayhdistyksessä. — Aikakauskirjatuomia. — Kirjailijatoiminta: "Theologiska Tractater, II", "Ur det dolda lifvet", Runoelmain toinen painos, "Thomas Arnold" y.m. — Kirjeenvaihtoa. — Käännöksiä pietismissä.

Vaikka ollen kyvyiltä ja merkitykseltä Runebergia ja Snellmania vähempi oli Stenbäckillä kuitenkin näiden miesten kohtalo siinä, että hänet pakotettiin asettumaan pedagogiksi pikkukaupunkiin — kohtalo, josta neljännen nerokkaan miehen, Topeliuksen, ainoastaan eräs deus ex machina esiintymisellään pelasti. Mutta on tapana sanoa: paras niinkuin käy. Mitä Stenbäckiin tulee, oli se sikäli totta, että se aika, jonka hän toimi rehtorina Vaasan ylemmässä alkeiskoulussa, oli hänen onnellisimpansa. Tosin täytyi hänen jättää vaikuttavampi toimintapiirinsä Helsingissä samoin kuin ne tieteelliset pyrintö, jotka olivat häntä viehättäneet, mutta uusi toimikin oli sellainen, että hän saattoi antautua siihen koko sielunsa lämmöllä, jota paitsi säännöllinen työ tuntui levolta pitkän, levottoman yliopistoajan jälkeen.

Kun seuraavassa käymme kuvaamaan Stenbäckin elämää tänä uutena aikakautena, on kenties ennakkolta sanottava, että tehtävän voisi käsittää toisella tavoin kuin olemme sen ajatelleet. Kun tähän saakka päähuomio on ollut hänen sielunkehityksessään, odottaa kenties joku, että esitys nyt on koettava tieteellisesti selvittää hänen pedagogisia aatteitaan ja määrätä hänen sijansa Suomen koulun historiassa. Tämä soveltunee kuitenkin paremmin erityiselle tutkimukselle; me tahdomme mieluummin edelleen antaa pääpainon persoonalliselle puolelle ja etupäässä ottaa talteen ne piirteet, joissa Stenbäckin omituinen mielenävy ilmaiseks, joissa tunnemme hänen jalon, syvän tunteensa, hänen "palavan sielunsa".

Alkuaika Vaasassa ei ollut kovinkaan mieluista, sillä matka Turkuun ja epä tietoisuus hakemuksen tuloksesta oli estänyt Stenbäckin valmistamasta ja järjestämästä mitään sinne asettuakseen. Kun hän rouvineen syyskuun keskipoikoilla saapui kaupunkiin, täytyi heidän mennä toistaiseksi asumaan "vieraina pietistien yleisen kestäkievarin [raatimies J. F.] Aurénin luona". Kaikki heidän omaisuutensa oli Helsinkiin jääneessä kodissa, ja muutto vei aikaa. Sen täytyi näet tapahtua meritse syksyllä tai hevosrahdilla talvella. Joukko kirjeitä filosofianlisensiaatti, sittemmin arkiateri Otto E. A. Hjeltille, Stenbäckin ystävälle ja alttiille asiamiehelle pääkaupungissa, ilmaisee mitä huolia ja ikävyyksiä sellainen asia tuotti siihen aikaan, jolloin höyrylaivoja ja rautateitä ei ollut olemassa. Eräs pohjalainen laivuri oli ottanut toimekseen tavarain kuljetuksen, mutta ei päässyt pitemmälle kuin Kaskisiin, kun hänen täytyi laskea aluksensa satamaan korjattavaksi, ja vaikka hän sitten jatkoi matkaansa Helsinkiin, oli Stenbäck huolissaan, että ei ainoastaan kalusto, vaan erittäinkin hänen rakkaat kirjansa ainakin kastuisivat pilalle, jolleivät menisi meren pohjaan. Kaikki kävi kuitenkin hyvin, ja muutaman ajan odotettuaan saattoi pieni perhe vihdoinkin tehdä olonsa kotoiseksi lääninkirjuri Duvaldin talosta vuokratessa huoneistossa. Myöhemmin Stenbäck tuli oston kautta saman, kaupungin eteläosassa sijaitsevan talon omistajaksi. [Talo maksoi noin 1,400 hopearuplaa, josta summasta se oli palovakuutettu. Suurimman osan kauppasummaa eli 1,300 ruplaa Stenbäck lainasi takuuta vastaan.]

Sanoimme "perhe", mutta niinkuin jo ennen on mainittu, ei Stenbäckin avioliitto ollut siunattu omilla lapsilla. Nähdäkseen lapsenilon päivänpaistetta kodissaan ottivat aviopuolisot kuitenkin yhteisestä halusta luokseen turvattomia pienokaisia, vieraita ja sukulaisia, ja vaalivat heitä rakkaudella. Jo Helsingissä he olivat ottaneet huostaansa pienen, noin nelivuotiaan tytön, jonka äiti, erään nimismiehen leski, oli ollut herännyt ja kuollut sikäläisessä sairashuoneessa. Ennen kuolemaansa hän oli pyytänyt Stenbäckejä ottamaan huostaansa hänen pikku Iidansa, ja he tekivät sen, niin että turvatti omana lapsena myös sai Stenbäckin nimen. Saman sijan kodissa ja saman nimen sai myös kasvattipoika Jakob, jonka vanhemmat olivat torpanväkeä Isostakyröstä ja joka niin ikään otettiin hoidettavaksi äidin kuoltua 1850. Poika, kotonimeltään Jakkus, oli silloin ainoastaan noin 10 kuukauden vanha. Tässä luettelematta kolmea tai neljää vanhempaa lasta, joille Stenbäckit myöhemmin antoivat oman kodin ja kasvatuksen, on tältä ajalta vain mainittava, että sisarten Marie Ottelinin ja Charlotte Achrénin turvattomat lapset kouluaikana asuivat enonsa luona. Molemmille leskille, joiden varat olivat hyvin vähäiset, se oli suuri helpotus heidän huoleensa, jotavastoin hyvä työ Stenbäckin puolelta oli itsestään selvä asia. Sillä kuinka hän ei olisi, sen kerran voidessaan, työssä osoittanut sitä lähimmäisenrakkautta, joka aina oli hänen ominainen piirteensä. Ja että kaikki tapahtui sulimmasta hyväntahtoisuudesta eikä niin sanoaksemme "rakkauden kuninkaallisen käskyn" teoreettisesta tiedosta, sen tunnustavat kaikki, jotka ovat nähneet, kuinka Stenbäckillä itsellään oli ilona ottaa osaa lasten riemuihin ja suruihin, heidän leikkeihinsä ja siihen hoitoon, jota he tarvitsivat. Mutta tämä luo valoa hänen julkisiin toimiinsakin. Sillä sen rakkauden lapsia ja nuorisoa kohtaan, joka täytti hänet kotona, hän toi myötänsä kouluun, ja hänen pedagogina saavuttamansa nimi johtuu suureksi osaksi siitä.

Nuorille ja keski-ikäisille ihmisille ei liene tarpeetonta muistuttaa, että tässä puheena oleva Vaasa oli "vanha kaupunki" ennen paloa 1852. Eräs jutelma Wasa Tidningissä kesällä 1846 sanoo, että kaupunki on "suurenpuoleinen", siellä on hovioikeus, lääninhallitus ja oppilaitoksia epäluokuisasta itse asiassa kaupungin suuruus oli melkoinen vain verraten läänin muihin kaupunkiin, mutta muuksi kuin pikkukaupungiksi ei sitä kolminetuhansine asukkaineen syystä voinut sanoa. Kapeiden, kivettyjen katujen varsilla kohosivat kaupungin vaatimattomat yksi- ja kaksikerroksiset talot, joista osa keskelle pitkää seinää rakennettuine puolilyäkertoineen, missä oli pääty kadulle päin sekä taitekatto ja ullakkokamareja, pisti silmään kuvaavina muistomerkkeinä edelliseltä vuosisadalta. Kolme pisintä katua kulki pohjoisen ja etelän suuntaan, ja tavallisella kävelyllä ehti 10-15 minuutissa kaupunkisuunnikkaan etelälaidasta, jota jyrkästi rajoittivat Korsholman vallit ja gustaviaanisen siro hovioikeuden talo sekä niiden välinen lehmuskuja, pohjoislaitaan, missä peltoja ja Mustasaaren pappilan punaiseksi maalattu rakennus tuuheiden lehtipuiden varjossa kohtasi katsojan silmää. Jos kulki suorassa viivassa etelätullista Kauppiamiehenkadun kautta, avautui vähän edempänä kuin puolitiessä pieni tori, jonka pohjoislaidassa kaupungin kirkko oli, kun taas itäpuolella oli raatihuone sekä sen takana kellotapuli ja samoin kaakkoisella kullalla koulutalo kellotorneineen, joka kohosi ylemmältä perustalta — muodostaen yhteensä kaupungin akropoliin. Siitä maa laskeutui länteenpäin kanavaa kohti, jonka yli Salmisilta vei "vanhaan satamaan" ja jota myöten oli avoin väylä ei ainoastaan jo puoleksi kuivaneeseen satamaan, vaan myöskin kaupungin selän yli Brändön ulkosatamaan, puoli peninkulmaa tai vähän kauempana kaupungista. — Mainitussa jutelmassa sanotaan myöskin, että kaupunkielämä oikeastaan vain talvisin kohosi täyteen loistoonsa, sillä kesäksi kaikki "sivistyneet" muuttivat maapaikkoihinsa tai vuokrasivat asunnon rannikkokylän maalaistaloista. Jonkunmoinen muutos tässä kohden oli kuitenkin tapahtunut kesällä 1846, sen johdosta että yritteliäs ja tarmokas proviisori, sittemmin kauppaneuvos A. A. Levon oli avannut kaivohuoneen seurapuistossa lähellä hovioikeuden taloa. Osa kaupunkilaisia pysyi silloin kotona juodakseen terveystettä ja seurustellakseen niiden vierasten kanssa, joita muista osista maata oli tullut parannuksille. Seura nousi vähitellen 70:een luvultaan, ja pantiinpa toimeen "kaivotanssiaisiakin Helsingin malliin". Kaupungin seurustelutavoista mainitaan, että sillä Etelä-Suomessa oli maine teeskentelemättömän iloisesta elämästään, jota paitsi asukkaita kiitettiin vieraanvaraisuudesta ja siitä, että heillä ei ollut "säätyerotuksia eikä nurkkakuntaseurueita".

On sitä vähemmän syytä käydä epäilemään jutelman todenperäisyyttä, kun seuraelämä varsin vähän koski Stenbäckkiä. Siitä hän ei etsinyt viihdykettä. Muutoin hän tunsikin kaupungin ennaltaan, ja hänellä oli siellä ystäviäkin. Mutta kuinka laita lienee ollutkaan, oli alusta alkaen selvää, että työ oli antava hänelle tyydytystä eikä seuraelämä. Muutamat Hjeltille kirjoitetuihin kirjeihin sirotetut rivit ilmaisevat meille ensimmäisen vaikutuksen. Syyskuun lopulla hän sanoo: "Minulla on opetusaineina ainoastaan hebrean, latina, suomi ja uskonto, ne aineet, jotka minua enimmäkseen huvittavat, ja toivon olevani erittäin tyytyväinen tähän toimeen, jahka olen ennättänyt siihen vähän perehtyä. Pojat näyttävät kuuntelevan minua kaikella tarkkaavaisuudella ja tuntuvat hyvin taipuvaisilta. En voi enää valittaa vaikutusalan puutetta; Jumala antakoon vain kykyä miten kuten täyttää sen, minkä hän on antanut. — — Vielä en ole tavannut ketään muita kuin niitä, jotka ovat täällä kaupungissa. Luulen kyllä tulevani kaipaamaan seuraa. Täällä on n.s. heränneitä, miltei ainoastaan naisia ja muutamia kauppiaita." — Lokakuun lopulla taas: "Täällä Vaasassa on niin kuollutta kuin ikinä missään. Väkeä täällä on kyllin, joita Jumala on ravistanut, mutta ensimmäinen pakottava ja ajava armo on jo ammoin kadonnut useimmista, ja harvat näkyvät viitsivän ja jaksavan etsiä sitä taistelulla, työllä ja valistuneella hengellä Herralta joka päivä ja hetki. Ja missä se laiminlyödään — mitä on koko kristillisuus muuta kuin varjoa — voimattomia sanoja

niin täällä kuin siellä."

Kaupungin lähiseudussa Stenbäckillä oli monta uskonveljeä, joita hän usein tapasi, sillä tähän aikaan, jolloin ei mitään maakauppiaita ollut, täytyi kaupunkimatkoja tehdä useammin kuin nyt. Lähimmistä sukulaisista ja ystävistä johdatettakoon muistoon O. G. von Essen Ylihärmässä, A. W. Ingman Alahärmässä, Alfr. Kihlman Kruununkylässä, Malmberg Lapualla, Fredr. Östring ja Edv. Svan Maalahdella, F. O. Durchman Isossakyrössä j.n.e. Vaasan heränneet ja todennäköisesti muutkin olivat toivoneet Stenbäckin ottavan tehokkaasti osaa heidän yhdyselämänsä ja siten tulevan heidän joukkonsa johtajaksi. Tämä toivo kuitenkin petti. Vaikka hänen vakaumuksensa oli muuttumaton, pysyi hän yksinomaan virassaan ja kirjallisissa harrastuksissaan. Vieraita saadessaan hän luki tavallisesti jotakin heille, mutta häntä ei nähty niissä seuroissa, joita Vaasassakin pidettiin, varsinkin markkina-ajoin. Malmberg, Östring tai joku muu tilaisuuteen matkustanut pappi esiintyi niissä. Tämän Stenbäckin syrjään-vetäytymisen ei tule kummastuttaa meitä. Joskin hän Evankelisen Viikkolehden aikana tavallaan oli ollut johtavassa asemassa, ei hän koskaan johtajaksi pyrkinyt, eikä hän luonteensa puolesta olisi siksi sopinutkaan. Sitä paitsi oli sekä häneltä että pietismiltä yleensä varsinainen myrsky- ja kiihko aika ohitse; taistelu koski nykyään vähemmässä määrin maailmallisia ja välinpitämättömiä kuin alkuperäisestä pietismistä luopuneita (hedbergiläisiä), ja siitä taistelusta oli m.m. Stenbäck *päättänyt* luopua. Edelleen on huomautettava, että 40-luvun lopulla, niinkuin viimeisessä kirjesitaatissa viitataan, monelta välitön innostus oli kadonnut ja sijaan tullut ulkonainen muodollisuus, joka ei voinut muuta kuin vaivata häntä. [Vaatimukset m.m. pukuun nähden olivat Pohjanmaalla ja Vaasassakin paljoa ankarammat kuin Etelä-Suomessa. 40-luvun lopulta kerrottakoon pari kuvaavaa kaskua. — Kun kerran eräs papintytär oli matkustanut kaupunkiin lähipitäjästä, katsottiin mahdottomaksi, että hän vaaleassa pumpuleningissä menisi seuraan. Hänelle tarjottiin musta hame lainaksi, mutta hän ei puolestaan tahtonut esiintyä lainapuvussa. Seurauksena oli, että hänen täytyi jäädä pois hartauseurasta. — Vielä kuvaavampi on seuraava kasku sormikasparista. Eräissä kokouksessa huomasivat muutamat naiset parin sinisiä sormikkaita, joilla ei ollut omistajaa näkyvissä. Eräs otti sormikkaat käteensä ja huomautti muille, mitä maallista turhuutta ne osoittivat. Kaikki olivat heti yhtä mieltä siitä, miten turmiollista oli käyttää sellaisia sormikkaita, — joko ei mitään käsineitä tai sitten n.s. "lapaset"! Oikein selvästi osoittaakseen paheksumistaan eivät he keksineet parempaa keinoa kuin repiä pois sormet noista viattomista sormikkaista. Sen pahempi oli niiden omistaja eräs rouva G., joka juuri oli alkanut liittyä heränneihin. Syvästi kuohuksissaan toisten menettelystä ja ankarasta tuomiosta kävi rouva-parka synkkämietteisiksi ja -mieliseksi kadottaen kaiken halun enempiin seuroissa-käymisiin. — Tämä tapaus herätti melkoista huomiota ja aiheutti paljon puhetta puolesta ja vastaan. — Vaikka on varmaa, että Stenbäck ei lempeästi tuominut moisia äärimmäisyyksiin menijöitä, emme voi tässä asiassa siteerata mitään suoranaista lausuntoa häneltä: mutta hänen ystävästään Essenistä kerrotaan, että hän vapaasti laski leikkiä sellaisesta. Niinpä sanotaan hänen kerran, nähdessään muutamilla naisilla, että heidän välttämätön sininen kaulaliinansa oli värjäynyt heidän kaulansa siniseksi, tavalliseen satiiriseen tapaansa kysyneen, kuuluiko sininen kaulakin univormuun.] Niin ollen oli luonnollista, että Stenbäck oli mieluummin ottamatta osaa maaseutukaupungin pietistiseen elämään.

* * * * *

Kun on luotava kuvaus Stenbäckistä koulunopettajana, kuinka hän käsitti tehtävänsä ja kuinka hän käytäntöön sovitti periaatteensa, on paras ensiksi antaa hänelle itselleen puheenvuoro. Muutamissa yksinkertaisuudeltaan ja välittömältä lämmöltään miltei klassillisissa koulupuheissa [Puheiden käsikirjoitukset ovat Stenbäckin jälkeenjääneiden paperien joukossa. Päivämääriä ilmaisematta, jotka olemme saaneet Wasa Tidningistä ja Ilmarisesta, ovat puheet ennen olleet painetut *J. A. Cederbergin* Historiallisissa kokoelmissa, I, Turussa, 1886.] hän on lausunut mielipiteensä siitä, mikä tässä lähinnä kiinnittää mieltämme.

Marraskuun 24 p. 1846 asetettiin konrehtori, maisteri Esaias Wegelius, ja toinen kollega, maisteri Ludvig Björkman, virkoihinsa. Tämä juhlallisuus antoi Stenbäckille aihetta rehtorina alempana olevan puheen pitämiseen, joka varmaan on tehnyt sitä edullisemman vaikutuksen, kun juhlallisuuden aloitti Wegelius pitämällä latinankielisen puheen "siitä sielun viljelyksestä, jota jokainen humanistinen opinala, mutta varsinkin kaunopuheisuus tuottaa, ravitsee ja voimassa pitää [!]"

Tarkoittaen jälkimmäistä näistä kahdesta ennenmainitusta opettajasta, joka oli uusi koululle, lausui Stenbäck:

"Uuden opettajan astuminen virkaansa on tärkeä tapahtuma koululle ja jokaiselle oppilaitokselle. Kuinka tarkoin määrätty opetuksen kulku ja sisällys onkin, niin ei kuitenkaan mikään koulu ole kellolaitos, joka kerran vedettynä sitten koneellisesti käy käyntiään. Vaaditaan elävää voimaa, joka vuodattaa eloa opetukseen, jotta se tulisi hedelmälliseksi ja todeksi, siemeneksi, joka kerran voi kehittyä todelliseksi eduksi meille itsellemme ja hyödyksi muille. Vaaditaan elävää harrastusta, joka voi herättää nuorisossa sen halun ja mielen vakavaan sivistykseen, tietoon ja siveellisyyteen, siihen korkeampaan yhteiseen henkeen, jota

vailla oppilaitos kasvattaa joko pelkkiä kuivia, ahdasmielisiä pedantteja tai löyhiä, itsekkäitä onnenonkijoita, joiden kaikki hyörintä ja pyörintä tarkoittaa vain heidän omaa persoonaansa ja sen mukavuutta. Opettajasta on tämän elävän voiman lähteminen; hän voi ja hänen tulee tehdä koulu todelliseksi kasvatuslaitokseksi, missä nuorisoa ei ainoastaan kehoiteta tietoon ja taitoon, vaan myös jaloon yhteishenkeen ja siveelliseen vakavuuteen. Sen vuoksi riippuu, varsinkin koulussa, niin äärettömän paljon opettajan persoonasta. Jos hän on innostunut kutsumukseensa, jos hänellä itsellään on lämmin mieli tosi sivistystä ja jalostusta kohtaan ja hän todella rakastaa nuorisoa sydämestään, niin ei nuori mieli ikinä voi olla niin suljettu, että hän ei saisi herätetyksi siihen halua tietoon ja siveyteen ja kylvetyksi nuorisoon siemeniä, jotka osaltaan määräävät sen elämän suunnan ja pyrkimyksen. Mutta sitävastoin, missä opettajalla ei ole nuorekasta mieltä, missä lämmin rakkaus nuorisoon ja sen parhaaseen puuttuu, siellä opettajan kutsumus muuttuu kaikkein raskaimmaksi, ikävimmäksi ja kuivimmaksi; siellä ei ainoastaan opettaja itse laahaa vastahakoisesti ja ikäänkuin ikeen alla raskasta taakkaa, vaan, mikä pahempi, hän synnyttää saman haluttomuuden ja raukeuden nuorisossakin, jolla kyllä on terävät silmät opettajansa puutteita huomaamaan. Jokaisen sivistyksen ja kasvavan polven ystävän täytyy sen vuoksi myötätuntoisesti ottaa vastaan koulun palvelukseen astuva opettaja ja saattaa häntä lämpimimmillä onnentoivotuksillaan."

Sitten luettuaan julki Björkmanin valtakirjan puhuja jatkoi:

"Jättäessäni sinulle tämän valtakirjan, rakas virkaveli, on iloni olla ensimmäinen, joka täällä julkisesti onnittelen sinua siitä. Mutta en onnittele ainoastaan sinua; on jotakin sydämelleni vielä kalliimpaa kuin sinun persoonasi: onnittelen koulua. Oli aika, veljeni, jolloin koulunopettajan toiminta tavallisesti pidettiin halpana ja mitättömänä, jolloin hän elää laahusti syrjäytettynä ja ylenkatsottuna ja jolloin hänet ikäänkuin väkisin pakotettiin katsomaan tointansa ainoastaan oikotieksi turvattuun tulevaisuuteen. Ja kuitenkin oli hänen hartioillaan tehtävä vaivalloisempi, raskaampi ja väsyttävämpi kuin kenties mikään muu tehtävä yhteiskunnassa; kuitenkin oli hänen hartioillaan vastuunalaisuus kasvavan sukupolven ohjaamisesta tietoon, kuntoon ja hyveeseen! Mutta mitä enemmän inhimillinen sivistys on tullut tunnustetuksi, mitä enemmän on opittu mittaamaan henkilön arvoa, ei ulkonaisten etujen, vaan sen vaikutuksen mukaan, joka hänellä on ihmisyyden korkeimmassa asioissa, ja sen toimen, innon ja kyvyn mukaan, millä hän niitä ajaa, sitä enemmän on myös opittu antamaan arvoa sille säädylle, jonka huostaan nuorison opettaminen ja ohjaaminen on uskottu. Ja kun omassa maassammekin olemme nähneet etevien miesten, joista isänmaa saattaa olla ylpeä, [Tarkoitetaan Runebergia ja Snellmania.] omistavan tietonsa, kykynsä ja voimansa koulun palvelukseen, niin se voi olla meille muille ainoastaan ilahduttavaa ja kehoittavaa ja antaa meille sen varmuuden, että pian jokaisen, joka halveksuu koulunopettajan tointa, on itsensä pakko havaita, että hän siten osoittaa ainoastaan omaa sivistyksen puutettaan, välinpitämättömyyttään ihmisyydestä ja sen korkeimmista pyrinnoista. Mutta sitä enemmän on meidän opettajien asia tukea koulun arvoa ja osoittaa se sen luottamuksen ja kunnioituksen arvoiseksi, jota sille on alettu antaa. Siksi on koululle ja koululaitokselle ilo saada omakseen miehiä, joilla on nuorekkaat voimat, lämmin mieli ja vilpittön rakkaus nuorisoon. Minä toivon ja minä tiedän, että sinulla, veli, on tämä halu ja tämä rakkaus, ja sentähden onnittelen koulua sinun tulostasi siihen. Kestäköön kauan, kestäköön aina se rakkaus, niin on sinun työsi oleva koululle hedelmällinen ja hyödyllinen ja sinulle itsellesi suloinen ja helppo. Mutta jos mieli jäähtyy ja rakkaus nuorisoon sammuu, tulee koulunopettajan toimi kaikesta ikävästä ikävimmäksi ja kaikesta puisesta puisimmaksi, niin, menettää kaiken todellisen hyödyn ja siunauksen. Tyyni ja tasainen mieli, vakava ja ylivalentias itsensähillitseminen on opettajan välttämättömin ominaisuus, mutta tämä ominaisuus on ainoastaan siinä, missä opettajalla on elävä harrastus kutsumukseensa ja lämmin rakkaus nuoriin. Tämä harrastus ja tämä rakkaus, eläkööt ja palakoot ne sinussa, kannustakoot ja rohkaiskoot ne sinua vaivannäössä, pitäkööt ne alati sinun mielesi reippaana ja rohkeana virkasi toimessa. Näillä toivomuksilla lausun sinut tervetulleeksi ja kehoitan sinua Jumalan ja tämän ihmisparven edessä tekemään virkavalasi." — —

"Niin, olet mennyt suureen sitoumukseen; olet Herran edessä ottanut hoitaaksesi parhaimman ja kalleimman, mitä maan päällä on, nämä pienoiset, jotka ovat astumassa elämäänsä. Kun näen edessäni tämän nuorison, isänmaan toivon ja vastaisuuden kasvavat miehet, joista tulevan ajan onni tai onnettomuus, sen kunto ja voima tai turmio ja rappeutuminen riippuu, niin hämmästyn kutsumukseni vastuunalaisuutta, ja elävänä on sieluni silmissä pyhä lause: Ei mitään ole se, joka istuttaa, eikä mitään se, joka kastelee, vaan Jumala on se, joka kasvun antaa. Me voimme istuttaa ja me voimme kastella, mutta kaikki on turhaa, jollei Herra anna siunaustaan. Meidän kutsumuksemme on meille totisesti liian suuri ja liian korkea, jos kuljemme eteenpäin omasta voimastamme, ja me peräydymme pelolla siitä vastuusta, joka on hartioillamme. Katso, nämä nuoret heidän vanhempansa vaativat meidän

kädestämme, meiltä vaatii heidät ihmiskunta, meiltä vaatii heidät Herra Jumala taivaassa. Varmaan me emme pääse pitkälle, jollei meillä ole puolellamme Jumalan voima ja Jumalan siunaus. Mutta kuitenkin on suloista, veljeni, on ihanaa olla aseena Herran kädessä, ja onneksi Hän ei kiellä siunaustaan siltä, joka Häneltä sitä rukoilee, onneksi Hän ei anna meille kiveä leivän sijasta. Olkaamme vain alati Hänen aseinaan!"

"Lopuksi saan lausua nöyrän kiitoksen niille sivistyksen ja nuoren polven korkeasti kunnioitetuille ystäville, jotka ovat kunnioittaneet tätä toimitusta läsnäolollaan. Koulu voi ainoastaan iloita, kun se näkee miesten, jotka ovat yhteiskunnan kukkuloilla, ottavan osaa näihin juhliin, kun se huomaa kaikkensaätyisissä ja -ikäisissä ihmisissä osanottoa toimintaansa. Koulu rakastaa julkisuuden raikasta ilmaa; se on itse poikasen ensimmäinen julkinen kilpakenttä. Kun hän lähtee lastenkamarista ja äidin lempeästä ja hiljaisesta, mutta sanomattoman vaikutusvaltaisesta hoidosta, ottaa koulu hänet vastaan, jotta hän sen yhdyselämässä ja julkisuudessa kasvaisi, varttuisi, taipuisi, norjuisi ja valmistuisi julkiseen elämään valtion palveluksessa. Varmaankaan en erehdy, jos juuri tässä yhdyselämässä, tässä julkisuudessa ja tässä poikasille niin soveliaassa valmistuksessa vastaisuuden julkiseen toimintaan näen yhden koulun olennaisimpia, ihanimpia ja tärkeimpiä etuja, jota ei mikään muu voi vastata eikä korvata. Koulu tahtoo olla julkinen ja on sen vuoksi kiitollinen siitä julkisesta osanotosta, jota se kohtaa. Tämän kiitollisuuden lausun teille, kunnioitetut vieraamme iloisesti ja vilpittömästi."

"Mutta tahdon sanoa vielä muutaman sanan teille, poikaseni. Olette nähneet kahden uuden opettajan astuvan virkaansa. Olette kuulleet ne velvoitukset, joihin he ovat sitoutuneet. Heidän velvoituksensa ovat suuret ja heidän vastuunalaisuutensa on kallis. Nyt, rakkaat pojat, älkää tehkö heidän velvollisuuksiaan heille vaikeammiksi ja heidän vastuunalaisuuttaan vielä raskaammaksi. Teidän parhaaksenne he uhrautuvat. Jos kouluelämä on joskus teille raskasta, niin se on paljoa raskaampaa teidän opettajillenne, mutta kaikkein raskaimmaksi se tulee heille, jos he teissä kohtaavat haluttomuutta ja tottelemattomuutta, pahantapaisuutta ja vastahakoisuutta. Mutta jos te osoitate heille kunnioitusta ja harrasta mieltä, sitä kuuliaisuutta ja ahkeruutta, mikä heille on tuleva, niin on teillä itsellänne suurin hyöty siitä. Silloin teidän opettajanne tekevät virkansa riemulla eikä huokauksella ja kohtelevat teitä sillä hellyydellä ja rakkaudella, joka tekee koulun vaivannäön ja työn teillekin helpoksi. Onnettomin tila koululle olisi, jos oppilaat alkaisivat katsoa opettajaansa yhteisvihollisekseen, jolle he mielellään tekisivät kiusan kiusan päälle, ja jos opettajan puolestaan täytyisi katsoa oppilaitaan epäluulolla ja vastenmielisyydellä. Toivon, että se onnettomuus ei koskaan ole kohtaava tätä oppilaitosta. Me, teidän opettajanne, emme tahdo olla teidän tyranneinanne, vaan teidän ohjaajinanne, isinänne, parhaina ystävinänne; mutta, rakkaat pojat, emme olisi teidän ystäviänne, jos sukoilisimme teidän virheitänne. On puhuttu ja puhutaan paljon koulukurista, ja siitä on mikä mielipide milläkin. Mutta minä tiedän paremman perustuksen, tiedän ainoan oikean perustuksen, joka todellisella ja oikealla koulukurilla tulee olla; sillä se perustus on Jumalan oma sana. Jumala on itse rakkaus, mutta kuitenkin Hän sanoo: jota minä rakastan, sitä minä kuritan. Siinä on esikuvamme, joka on ainoa oikea. Se joka rankaisee rakkaudesta, hän tekee oikein Jumalan ja ihmisten edessä. Elämä, rakkaat pojat, ei, kuten jo ennen on teille sanottu, ole mikään leikki, ja meidän täytyy alusta alkaen oppia katsomaan sitä muuksi kuin leikiksi. Te ette ole tulleet tänne huvittelemaan tai ajattelemattomasti aikaanne kuluttamaan, vaan vaivalla ja ponnistuksella hankkimaan itsellenne ei ainoastaan niitä tietoja, vaan vielä enemmän sitä sielun ryhtiä, lujuttua ja vakavuutta, joka voi antaa teille kyvyn kestää elämän vakavuutta ja taidon kerran miehuullisin voimin palvella Jumalaa ja synnyinmaatanne. Siihen me, teidän opettajanne, tahdomme kehittää ja johdattaa teitä; älkää tehkö pyrintöämme turhaksi. Varmaankaan te ette tahdo käyttää kouluikäänne, nuoruutenne ensimmäistä kevättä, laskeaksenne pohjaa, ei kunnollisuudelle ja voimalle, vaan haluttomuudelle, löyhyydelle ja velttoudelle, joka seuraa teitä kautta elämänne. Mutta, rakkaat ystävät, jokaisen ihmisen todellinen väki ja voima on siinä, että hän nöyrtyy Herran Jumalansa edessä ja ainoastaan Hänestä etsii voimaansa. Mitä hyödyttää meitä kaikki maailman tieto ja taito, jos me kuitenkin saamme sielullemme vahingon emmekä täällä emmekä siellä ole Herran omat. Ei, jumalanpelko on viisauden alku, niin oli isäimme oppi; jumalanpelko on ainoa perustus kaikelle kunnolle, kaikelle voimakkaalle ja oikealle toiminnalle maan päällä, se on ainoa perustus, jolle voi rakentaa ajassa ja iankaikkisuudessa. Niin, rakkaat pojat, toivotan teille parasta mitä tiedän ja ymmärrän, toivotan teille ennen kaikkea: Etsikää ensin Jumalan valtakuntaa ja Hänen vanhurskauttaan, niin kaikki nämät teille annetaan. Siihen antakoon Jumala voimallisen armonsa teille ja meille kaikille."

Stenbäckin oma virkaanasettaminen tapahtui vasta 28 p. syyskuuta 1850, arkkipiispa Bergenheimin ensi kertaa koulua tarkastaessa. Hän piti silloin esitelmän, joka sisälsi yhteenvedon ennenmainituista

latinankielisistä "pedagogisista lauseista". [Stenbäckin oman tarkkan käännöksen "Pedagogisista lauseista" on julkaissut J. A. Cederberg, m.t.]

Johdannossa Stenbäck sanoo niinä kolmena vuotena, joina oli rehtorintointa hoitanut, monta kertaa hämmästyneensä koulunopettajan toimen laajuutta ja tärkeyttä. "Sinä pitkänä ja ratkaisevana aikana, ensimmäisenä keväisenä kehitysaikana, jolloin nuoret käyvät koulua, tavallisesti kodista erotettuina, täytyy heidän joko kasvattaa itseänsä — mikä on mahdotonta — tai myös jäädä kaikkea kasvatusta vaille, jollei opettaja, paitsi että hän edistää heidän älyperäistä kehitystään, samalla yhtä hellästi ja ennen kaikkea pidä huolta heidän varsinaisesta kasvatuksestaan, s.o. heidän siveellisestä ja uskonnollisesta suunnastaan, sekä heihin koeta istuttaa hedelmällisiä siemeniä aikaa ja iankaikkisuutta varten ja muodostaa heitä *ihmisiksi*, joiden tarkoituksena ja päämääränä ei ole ainoastaan tämä elämä, vaan paljon enemmän tulevaisuus, haudan tuolla puolen." Päästyään sitten varsinaiseen aineeseensa käsiksi puhuja esittää koulun tehtävästä ja toiminnasta seuraavia ajatuksia.

Kirkko käsittää ihmisen siveelliset ja iankaikkiset asiat, valtio sen luonnolliset ja ajalliset, ja koska kummallakin on oma alansa, voivat ne ilman keskinäistä ristiriitaa vaikuttaa päämääränsä saavuttamiseksi. Kaikki kasvatusta ja opetus tarkoittaa välttämättömästi sekä kirkkoa että valtiota, mutta koska kristillisyyden tulee pyhittäen tunkea kaikkien maallisten olojen läpi, täytyy koulun seisoa kirkon perustalla. Näiden periaatteiden selvittämisestä siirrytään luomaan silmäys koulun historialliseen kehitykseen uskonpuhdistusajasta, jolloin se mitä lähimmin riippui kirkosta, meidän päiviimme, jolloin se samoin kuin tie on maallistunut, jopa pakanallistunut, sillä eivät filantropistit, jotka ovat asettaneet aineellisen hyödyn kasvatuksen tarkoituksena, eivätkä humanistit, jotka pitävät yleistä sivistystä, antaen pääpainon ihanteelliselle puolelle, koulun päämääränä, ole kristillisellä perustuksella. Syynä siihen, että kehitys on saanut tämän suunnan, on kirkon hengen ja voiman puute. Uudistus on kuitenkin välttämätön. Koulun täytyy käsittää itsensä kasvatustilaksi, ei ainoastaan tätä elämää, vaan myöskin tulevaisuutta varten, ja kun kirkko nykyaikana kaikkialla on alkanut osoittaa ilahduttavia elonmerkkejä, voi toivoa, että vaikutus siitä on ulottuva kouluunkin. — Siirtyessään kysymykseen tieteellisestä opetuksesta koulussa tunnustaa puhuja humanisteihin yhtyen, että yleinen sivistys, joka tarkoittaa sitä, mikä soveltuu ja on hyödyksi ihmiselle ihmisenä, mikä sopusuhteisesti kehittää hänen luonnollisia sielunvoimiaan, on välttämättömästi käypä kaiken määrättyä, ulkonaista toimintaa tarkoittavan sivistyksen edellä; Tähän katsoen ovat kieltenopetus ja matematiikka, [Ohimennen mainittakoon, että Stenbäckillä itsellään ei ollut taipumusta matematiikkaan. L. L. Laurén lausuu tästä (Åbo Underrättelser, 1875, 22 p. tammikuuta): "On kyllä totta että erään vanhan opettajan oli tapana sanoa, että sen, joka ei osaa matematiikkaa, voi narrata puihin kiipeämään, mutta toiselta puolen olemme tunteneet miehiä — kuuluisia miehiä — esim. Lauri Stenbäckimme, joka ei koskaan voinut oppia matematiikkaa nykyajan vaatimusten mukaan."] yleinen historia ja luonnontieto kouluopetuksen neljä luonnollista peruspylvästä, kaksi edellistä tarkoittaen sielun voimien muodollista kehittämistä, kaksi jälkimmäistä aineellista. Mitä erityisesti kieliin tulee, ovat vanhat kielet tärkeimmät, jotavastoin saattaa riittää, että nykyaikaisista kielistä vain alkeet opitaan. Mutta on vielä yksi kieli, jonka perinpohjainen ja uuttera oppiminen itsessään on mitä tärkeintä ja sen ohessa erinomaisen yhtäpitävää sen sivistyksen tarkoituksen kanssa, jonka koulu on antava. Tarkoitamme äidinkieltä, suomea, joka sekä kielenä on täydellisesti omissa, alkuperäisellä ja kansallisella pohjalla että sitä paitsi on nuorekkaassa kehityksessään; sen vuoksi siinä on yhdessä sekä muodollisia että aineellisia etuja suuremmissa määrin kuin missään muussa kielessä. Jos me tässä jätämme syrjään sen syystä niin innokkaasti puolustetun tärkeyden ja välttämättömyyden kansallisuuden ja kansallisen sivistyksen herättäjänä ja voimassapitäjänä, niin on sillä jo kielenä katsoen se monivivahteinen muotorikkaus ja rikasilmeinen eloisuus, että sitä voi pitää tarpeellisenä täytteenä klassisten kielten eheään plastilliseen täydellisyyteen. — Sitä reformia, joka on tarpeen, ei saavuteta kristinuskon opetuksen laajentamisella, ei myöskään tule tieteellistä opetusta asettaa kirkollisen sensuurin alaiseksi, joka panisi jonkunmoista ulkonaista pakkoa sen itsenäisyydelle ja vapaudelle; tarvitaan vain, että kirkon välttämätön ja olennainen vaikutus kouluopetukseen tunnustetaan ja myönnetään sekä että tieteellinen opetus, ollakseen oikea ja hyödyllinen, tapahtuu kristillisessä hengessä. —

"Että kaikki tämä samoin kuin koulun koko kasvatusta ylipäänsä", lausui puhuja lopuksi, "pääasiallisesti ja olennaisesti riippuu opettajan persoonasta, täytyy jokaisen tuntea, joka tietää mitä kasvatusta on. Ei yleinen ulkonainen koulukuri yksin riitä siihen, eivät myöskin parhaatkaan opetukset, kehoitukset ja määräykset. Läheinen ja alituinen opettajan ja oppilaiden välinen kosketus vaikuttaa, että edellisessä elävä henki, hänen sisäinen henkinen tilansa ja elämänsä ehdottomasti, tiedottomasti ja välittömästi vaikuttaa oppilaisiin ja kaikkein enimmäkseen määrää heidän kasvatuksensa, heidän siveellisen suuntansa ja muodostumisensa sekä alati kohtaa heidän avointa, nuorekasta mieltään innostaen tai vieroittaen, elähdyttäen tai saastuttaen. Luultavasti ei missään säädössä tämä itse henkilön sisäinen laatu ja luonne ole niin tärkeä, niin vaikuttava, niin tehokas ja ratkaiseva kuin opettajantoimessa, missä varsinainen pääpaino on hengen välittömällä vaikutuksella henkeen ja inhimillisen persoonallisuuden elävällä voimalla ja vaikutuskyvyllä. Se että koulun täytyy pitää huolta ei ainoastaan oppilaiden älyllisestä ja ajallisesta, vaan myös henkisestä ja iäisestä puolesta, että sen täytyy kasvattaa ei ainoastaan valtiota,

vaan myös kirkkoa varten ja juuri olla molempien välittömänä, syvästi juurtavana yhdysiteenä; että koulunopettajan persoonassa tulee olla yhdistettynä isän ja opettajan velvollisuus — se tekee hänen kutsumuksensa niin äärettömän vaikeaksi, mutta samalla niin tärkeäksi ja korkeaksi. Kuitenkaan tehtävän vaikeus ei vapauta häntä velvollisuudesta, mikäli hän ei tunnottomasti tahdo matkaansaattaa ainoastaan arvaamatonta vahinkoa. Mutta hänen on mahdoton täyttää tätä pyhää tehtävää ja velvollisuuttaan, jollei hänellä itsellään ole ei ainoastaan sitä korkeaa käsitystä ja tyyntä itsensähillitsemistä, joka tekee hänet kykeneväksi oikein hoitamaan opetustaan, vaan myös etupäässä ja ennen kaikkea se uusi hengellinen mieli, jota kenelläkään ihmisellä ei ole luonnostaan, vaan jonka jokainen voi voittaa totisen parannuksen ja uskon ja jokapäiväisen harjoituksen kautta, niin että elämän pyrintö ja järkkymätön päämäärä hänelle on tullut siksi, mikä on kaiken inhimillisen kasvatuksen päämäärä, nimittäin Jumalan kadonneen kuvan ehjistyttäminen pyhyyteen, viisauteen ja vanhurskauteen meissä langenneissa ihmisissä. Ja juuri tästä johtuu viime kädessä koulun harras yhteys kirkon kanssa ja papin- ja opettajantoimen läheinen sukulaisuus."

Kun Essen kirjoitti muistokuvauksensa Stenbäckistä, sai hän avusteeksi siihen kuvauksen hänen toiminnastaan Vaasan koulun opettajana ja rehtorina, jonka oli laatinut eräs entinen oppilas, professori Otto Donner. Tähän kuvaukseen on myöhemmin samanaikainen Vaasan kymnaasin opettaja, tohtori Oskar Rancken, [Ks. *J. Oskar I. Rancken*, Lars Stenbäck inom skollärareföreningen i Vasa. Helsinki, 1871.] tehnyt oikaisuja ja lisäyksiä. Jos vertaa edelläolevia puheita siihen, mitä nämä kertojat ovat ilmoittaneet, niin huomaa, kuinka niissä on lausuttuna Stenbäckin sisäinen vakaumus ja kuinka hän kaikella kyvyllään koetti toteuttaa koulun tarkoitusta, niinkuin hän oli sen käsittänyt. Paitsi valpasta älyä ja tietoja hän tahtoi, että nuoret saisivat koulusta elämän varalle vakaan siveellisen pohjan, mihin siemeniä oli kylvetty kypsymään taivaalliseksi sadoksi. Niistä korkeista vaatimuksista taas, jotka hän asetti opettajan persoonalle, ei hän, mitä häneen itseensä tuli, tinkinyt pois mitään, kuinka vaikea hänen olikin voittaa itsensä, sillä hänen kiivas luonteensa ei ollut suorastaan sovelias opettajakutsumukseen.

Alusta alkaen hän vaati ankaraa järjestystä ja siisteyttä. Kohta rehtoriksi tultuaan hän täydellisesti uudistutti ikivanhan koulutalon sisäpuolelta, saaden siten aikaan jonkunmoisen muhkeuden ja iloisemman vaikutuksen, sekä kartutti samalla koulukalustoa. Mutta ei ainoastaan ulkonaisissa seikoissa, kuten järjestyksen pidossa oppilaiden kesken, osoittautunut hänen selvyyttä ja järjestystä tavoittava henkensä; opetuksellekin hän antoi samanlaisen läpikäyvän järjestyksen ja yhtenäisyyden leiman. Ensiksikin on tässä kohden mainittava vanhain kielten sekä uskonnon opetus. "Klassillisten kirjailijain ja myös hebreankielen lukemiselle", sanoo Donner, "hän osasi antaa eloa alati viittaamalla sisällykseen, joko sen ylevään vakavuuteen, niinkuin Genesisistä luettaessa, tai ajatuksien ja tunteiden jalouteen, tai joskus vastakohtiinkin, kuten siinä, missä turhamainen Cicero liian räikeästi toi esille omia ansioitaan. Minkä painon hän pani vanhain kielten lukemiselle nuorison kehitykseen katsoen, osoittaa se arka tarkkuus, mitä hän käännökseltä vaati. Sen täytyi olla mahdollisimman sananmukainen, mutta samalla lausuttu *huoellisessa muodossa*. Edistääkseen oppilaiden oikeaa käsitystä alkutekstistä hän pani sekä latinan että hebrean ja myös suomen opetuksessa alkuun sen tavan, että kun kappale alkukielellä oli luettu, oppilaat kertoivat sen sisällyksen ulkomuistista samalla kielellä. Ja tämä huolenpito pienimpään saakka ulottui itse alkukielen *ääneenlukemiseen*. En voi koskaan unohtaa, minkä raikkaan vaikutuksen teki meihin kaikkiin, kun hän kerran lukiessamme Caesarin Gallian sotaa, sittenkuin oppilas toisensa perään oli koettanut kykyään, ottaen vaarin kaikista välimerkeistä, selvästi ja jonkunmoista retorista vaikutusta tavoittaen lukea kertomusta, Stenbäckin onnettoman marttyyrin tavoin väännellessä itseään kateederissa, yht'äkkiä laittoi meidät tunniksi lumisille sitten paremmalla vauhdilla jatkaaksemme lukemista. Tästä tarkkuudesta seurasi myöskin verraten perinpohjaiset tiedot oppiaineissa, varsinkin kieliopilliset; etenkin hän saattoi hebreankielen lukemisen niin pitkälle sekä kieliopissa että käännöksessä, että oppilaat seuraavina kolmena vuotena eivät lukeneet kymnaasissa mitään uutta tullen täydellisesti toimeen entisillä tiedoillaan."

"Uskonnon opetuksen muuttaminen", jatkaa sama kertoja, "dogmien selityksestä Raamatun lukemiseksi ja Uuden Testamentin tekstin selittämiseksi saattoi Stenbäckin vaikutuksen käänteentekeväksi. Se johtui hänen yleisestä harrastuksestaan tehdä koulun oppiaineet keinoksi nuoren luonteen kehittämiseen, ja hän ajoi tätä asiaa kaikella sillä hartaudella ja lämmöllä, joka oli hänelle ominaista. Uskonto ja isänmaa olivat ne kaksi polttopistettä, joihin hän tahtoi koota kuulijainsa korkeimman harrastuksen, ollen tässäkin Grundtvigin kaltainen hänen jalossa harrastuksessaan Tanskan kansan sivistyttämiseksi. [Kuvauksensa johdannossa Donner oli sanonut, että Stenbäckin toiminta Vaasassa muistutti jonkun verran Grundtvigin työtä Tanskassa. Tätä Rancken ei katso oikein sattuvaksi, varsinkin koska Grundtvig pani pääpainon isänmaalliseen puoleen, mutta Stenbäck taas uskuntoon, samalla kuin hänen kristillisyytensä oli yksinkertaisempi, raamatunmukaisempi.] Mahdollisuuden mukaan otettiin sen vuoksi isänmaallisia aineksia koulun oppikurssiin. Vaikka n.s. ainekirjoitus ei ollut tavallista muissa opistoissa, otti hän sen jo 1840-luvulla kouluun, jolloin etupäässä suomalaisia oloja, elämän tehtävää j.m.s. koskevia aineita annettiin kirjoitettaviksi. Lausuntoharjoituksissa tutustuttiin Värikki Stoolin tarinoihin, ja tuon tuostakin pidetyillä ylimääräisillä

laulutunneilla pantiin erityistä painoa kotimaisiin sävelmiin. Luulen varmaan, että kansanlaulun ja runouden siten nuorisossa herättämä tunnelma monellekin heistä tuli itse perustaksi heidän isänmaallisuudelleen ja tietoisuudelleen, että olivat saman kansan jäseniä."

"Mitä vihdoinkin koulukurin pitämiseen tulee, vaikutti siihen jonkun verran hänen vilkkaasti vaihteleva mielenlaatussa, eikä se sen vuoksi aina ollut ankarasti johdonmukainen. Hänen tarmokas, äkkipikainen luonteensa saattoi hänet toisinaan rangaistessaan ja nuhdellessaan unohtamaan mielensä tasapainon. Tunnettua on, kuinka hän kerran, tyhjennettyään omat voimansa patukan käyttämiseen, kutsui erään sillä alalla väkevyydestään tunnetun kollegan jatkamaan toimitusta, mikä tapahtuikin. Varsinkin valetta ja petollisuutta rangaistiin aina suurimmalla ankaruudella, sitä enemmän kun hän aina koetti istuttaa totuudenrakkautta ja rehellisyyttä mieliin ensimmäisenä ihmisen täytettävänä ehtona ja alati osoitti oppilaille mitä suurinta luottavaisuutta. Muita virheitä hän rankaisi milloin ankarammin, milloin lempeämmin; [Valaiseva on myöskin seuraava kasku, jonka rovasti S. Hirvinen on kertonut: Kerran syytettiin erästä koulun vanhempaa oppilasta tappelusta katupojan tai kisällin kanssa. Kun rehtori tämän johdosta piti kuulustelun, tunnusti oppilas avomielisesti asian sekä kertoi, että hän oli nähnyt suuren roikaleen pitelevän pahoin pikku poikaa eikä ollut silloin voinut olla käymättä suuremman kimppuun ja antamatta hänelle selkäsaunaa. 'Se oli oikein tehty!' oli Stenbäck sanonut siihen ja päästänyt syytetyn menemään.] mutta jos hän milloin vihassaan oli mennyt liiallisuuksiin, tunnusti hän aivan avomielisesti äkkipikaisuutensa, pitäen kiinni rangaistuksen välttämättömyydestä. Kun tähän yhtyi loppumaton, alati ilmenevä rakkaus nuorisoon, unohti se helposti hänen jalon, lämpimän sydämensä vuoksi nämä heikkoudet." — Rancken muistelee, että se epätasaisuus, jota joskus ilmeni Stenbäckin suhteessa kurinpitokysymyksiin, välisti tuotti pieniä selkkauksia. Kun hän sellaisissa tapauksissa oli epätietoinen mitä tehdä, kuuluu hän toisinaan kysyneen neuvoa proosallisen järkevältä, voimakkaalta kymnaasinrehtori Odenvallilta. Neuvo annettiin rehellisesti ja hyvässä tarkoituksessa, ja Stenbäck seurasi sitä toivotulla menestyksellä.

Suullisten kertomusten mukaan voimme tähän lisätä yhtä ja toista. Kerran oli Stenbäck tyytymättömänä siihen, mitä luokka oli osannut eräässä aineessa, antanut sille pitkän kertausläksyn, vaikka oppilaiden aika olisi tarvittu muihin jo määrättyihin tehtäviin. Kun hän sitten seuraavalla kerralla teki kysymyksiä siltä alalta, joka oli kertausläksynä, ilmoitti oppilas toisensa perään, että heille ei ollut jäänyt aikaa sen kertaamiseen. Silloin Stenbäck kiivastui ja ajoi ulos koko luokan. Mutta seuraavana aamuna rukouksen jälkeen hän kehoitti koko koulua jäämään paikoilleen ja piti puheen, jossa hän tunnusti, että hän edellisenä päivänä pikaisuudessa oli erehtynyt, ja pyysi poikia antamaan anteeksi hänen vikansa. — Tämän kertoja oli itse ollut niiden oppilaiden joukossa, joita asia koski, ja hän muistaa elävästi, kuinka Stenbäckin puhe sattui nuoriin. Että hän asemassaan nöyrytyi tunnustamaan rikkoneensa oppilaita vastaan, ei vaikuttanut ainoastaan sitä, että he antoivat hänelle anteeksi, vaan että heidän sydämensä liikutuksella ja rakkaudella kiintyi häneen. — Rancken mainitsee, että Stenbäckin tapa kohdella oppilaita oli rakkaudellinen, joskus lapsellisen naiivi, ja mahdollista on, että moni voi pitää moista synnintunnustusta koulun edessä naiivisuutena. Varmaa on, että se ei kävisi päinsä kelle hyvänsä, mutta juuri se, että Stenbäck niin menetteli ja siten voitti vain enemmän rakkautta ja kunnioitusta oppilailtaan, todistaa, kuinka avoin ja puhdas hänen persoonallisuutensa oli. Oppilailla ja nuorilla on tavattoman hieno tunto erottamaan, mikä heitä kohtaavassa rakkaudessa on todellista, mikä epätotta. — Paitsi kiivautta lienee Stenbäckillä ollut toinenkin heikkous, se nimittäin, että hänellä oli suosikkeja poikain joukossa. Siinä häntä kuitenkin johti itsetiedottomasti hänen tunteensa, sillä tietensä hän ei olisi antanut sijaa vääryydelle. Eikä hän koskaan itse myöntänytkaan suosivansa ketään. Kun häntä huomautettiin siitä, tuli hän hyvin pahoilleen. Niin on eräs läheinen henkilö kertonut. Olivatko oppilaat havainneet sellaista, ja mitä he siitä ajattelivat, ei ole tunnettua. — Koulun ulkopuolellakin Stenbäck koetti päästä läheisiin ja tuttavallisiin suhteisiin oppilaittensa kanssa. Hän kävi heidän asunnoissaan, antautui siellä heidän kanssansa keskusteluihin, luki heille ja heidän kanssaan j.n.e. Eräs entinen oppilas on kertonut, että rehtori kerran tuli hänen luoksensa, kun hän oli sairaana. Hän oli silloin istunut sängyn laidalle ja alkanut opettaa hänelle leikkiä, joka hyvin huvitti pikku potilasta. Muutoinkin oli hänellä tapana ottaa osaa koulupoikain leikkeihin, esim. pallonlyöntiin, jota ahkerasti harjoitettiin keväisin, sekä luistinretkiin, jotka olivat enemmän sattuman varassa. Uudessakaarlepyyssä, johon koulu Vaasan palon jälkeen muutettiin, hän oli mukana pitkällä luistinretkellä, jolloin aikaisen hämärän tullessa sytytettiin tulia jälle risuihin ja kuiviin kaisloihin, joita oli koottu rannoilta. — Donnerkin puhuu Stenbäckin halusta panna toimeen koulujuhlia ja leikkejä, joihin jälkimmäisiin hän esim. tahtoi saada vanhan vannetanssin latinaisine lauluineen.

Vielä on puhuttava Stenbäckin yhdyselämästä Vaasan pedagogien kanssa. Paikkakunnalla oli runsaasti erilaisia kouluja, ja vähää ennen hänen tuloaan oli kymnaasin avaaminen 1844 lisännyt pedagogipiiriä useilla lahjakkailla, toimeensa innostuneilla nuorilla opettajilla. Heidän keskuudessaan syntyi ajatus muodostaa yhdistys yhteisiä asioita koskevien kysymysten pohtimista varten. Rancken kertoo, että koulunopettajayhdistys ensin perustettiin lukuvuonna 1847-48, ja oli silloin voimassa määräys, että tieteellisiä kysymyksiä *saatiin* käsitellä ruotsiksi, jotavastoin keskustelun ei-tieteellisistä asioista *täytyi* käydä suomeksi. Tämä yhdistys, jonka synty ja suomenmielinen suunta, sen mukaan kuin

kertomuksesta käy näkyviin, on luettava Ranckenin omaksi ansioksi, eli sitten syksystä 1848 täysin järjestettynä koulunopettaja- yhdistyksenä, vaikka kuitenkin suomenkielen käyttäminen hylättiin (Rancken, joka näyttää harrastaneen sitä, nautti virkavapautta ja oli poissa). Kymnaasin rehtori F. J. Odenvall ja saman opiston lehtori, sittemmin arkkikiispa T. T. Renvall sekä Stenbäck toimivat innokkaimmin yhdistyksen järjestämiseksi ja sen toiminnan jatkamiseksi Päätettiin pitää kokouksia joka kuukauden 1 ja 15 p. ja keskustella jäsenten ehdottamista aineista ja kysymyksistä siten, että kukin aineen esittäjä olisi johtajana keskustelussa. Kokouksien osanottajiksi ilmoitetaan, paitsi jo mainittuja, kymnaasista matematiikan lehtori, sittemmin Helsingin normaalikoulun yliopettaja J. E. Bergroth, teologian lehtori C. Törnudd, kreikankielen lehtori G. Cannelin, kymnaasin apulainen A. Lilius y.m.; yleimmästä alkeiskoulusta konrehtori E. Wegelius, kollegat G. Malm, L. Björkman ja G. Lönnmark; alemmasta alkeiskoulusta W. Grönqvist sekä Bell-Lancasterin köyhäinkoulusta C. W. Westerholm. Myöhemmin tuli lisäksi: teknillisestä reaalikoulusta (1849) johtaja F. E. Conradi ja opettaja J. Lindskog sekä joukko nuorempia opettajia jo mainituista oppilaitoksista, esim. ranskankielen opettaja, sittemmin lehtori L. L. Laurén y.m. Kevätlukukauden lopulla 1849 täytyi yhdistyksen (järjestettynä yhdistyksenä) lakata 4 p. kesäkuuta samana vuonna annetun armollisen asetuksen johdosta, jossa säädetään, ettei mitään yksityisiä yhdistyksiä ja seuroja, myöskään tieteellisissä ja kirjallisissa tarkoituksissa, saa Suomessa perustaa ilman Hänen Keis. Majesteetitansa siihen saatua lupaa. Kuitenkin käsitettiin kielto Vaasassa niin, ettei rikottaisi alamaista uskollisuutta, jos tilapäisesti yhdessä neuvoteltiin pedagogisista kysymyksistä, koska siten arveltiin kymnaasi- ja kouluasetusten määräysten ainoastaan täydellisemmin voivan tulla täytetyiksi. Sellaisia tilapäisiä kokouksia pidettiin sitten miltei yhtä usein kuin ennen määräaikaisia, kunnes harrastus vähitellen laimeni, niin että yhdistyksen toiminnan voi katsoa kokonaan lakanneen, kun kaupungin palo 1852 hajoitti koulut opettajineen.

Yhdistyksen pöytäkirjat ja persoonalliset muistot lähteenään on Rancken kertonut Stenbäckin osuudesta seurauksena toimintaan. Tosin ovat hänen lausuntonsa pöytäkirjaan otetut suurimmassa lyhykäisyydessä, mutta silti ne valaisevat hänen käsitystään useista pedagogisista kysymyksistä. Seikkaperäiselle esitykselle Stenbäckin pedagogisista ajatuksista ovat siten yhdistyksen asiakirjat tärkeänä lähteenä, mutta koska emme, kuten luvun alussa on huomautettu, voi syventyä siihen, riittänevät tässä ainoastaan muutamat piirteet, jotka näyttävät tähdellisimmiltä.

Todellisen yhtenäisyyden aikaansaamiseksi maan alkeisopistojen opetuksessa ja kurinpidossa Stenbäck katsoo erityisen opetustoimen hallituksen tarpeelliseksi ja arvelee asian luonnon vaativan, että käytännöllisillä koulumiehillä on siinä edustajansa, jotavastoin jonkun kirkonmiehen tuli olla etupäässä, jotta yhteys kirkon kanssa olisi turvattu. — Opettajain kehittämistä varten olisi perustettava opettajaseminaareja, jota paitsi opettajaksi aikovien tulisi jonkun aikaa harjoittautua toimeensa mallikoulussa. — On luonnotonta ja turmiollista, että koulu ja kymnaasi pidetään kahtena eri oppilaitoksena; toivottavaa olisi sen sijaan saada *yksi* koulu, uudestaan järjestettynä ja laajennettuna, mutta saman kurinpidon ja rehtorin alaisena. — Kurinpitoon katsoen Stenbäck vastusti sitä mielipidettä, joka *periaatteesta* tahtoi hylätä ruumiillisen kurin ja asettaa sijaan häpeärangaistukset, joilla hänen on mahdoton nähdä mitään muuta järkevästi voitavan tarkoittaa kuin ojentaa rikkojaa herättämällä ja kiihoittamalla hänen kunniantuntoaan, siis ei karttamaan vääryyttä, vaan ihmisten tuomiota — vaikutin, jonka hän katsoo epäsiiveilliseksi ja turmiolliseksi. — Oppikoululle on itseopiskelu, järjestetty itsetoiminta, mitä tärkeintä; sen vuoksi pitäisi korkeamman alkeiskoulun molemmilla yläluokilla joka kuukausi 2-3 päivää perästyksen käytettämän valvonnanalaiseen, opettajan ohjauksen mukaiseen itseopiskeluun jossakin aineessa. — Kiihoittaa halua kirjailemiseen, joka on aikamme turhamielisiä ja turmiollisia helmasyntejä, näyttää ylen arveluttavalta. Jos oppilaat kirjoittamalla helppoja, yleisiä ja heille sopivia aineita totutetaan äidinkielellään virheettömästi, oikein ja selvästi esittämään selvän ajatuksen, on se kylliksi. — Latinankieliset puheharjoitukset alkeisopistoissa, s.o. muutamain latinaisten lausepätkäin päähänpänttäminen, ovat yhtä naurettavia kuin hyödyttömiä ja aikaa kuluttavia. Sitävastoin tulisi elävien kielten opettamiseen aina yhdistää käytännöllisiä harjoituksia. — Kristillisuus ei ole järjen eikä myöskään sydämen asia, vaan *omantunnon*, ja sen vuoksi olennaisesti erotettu kaikista inhimillisistä oppiaineista. Siitä seuraa muun muassa, että sen opetuksenkin täytyy olla kaikesta muusta opetuksesta eroava, että opettaja, joka on varustettu kaikella mahdollisella opilla, sivistyksellä ja pedagogisella kyvyllä, silti ei vielä ole kykenevä oikein opettamaan kristinoppia, joka hänelle on ja pysyy tuntemattomana maana, ellei hänellä itsellään ole Jumalan herättämää ja alati valpasta omaatuntoa. Tämä ennen kaikkea, koska kristinuskon opetus ei riipu etupäässä opetustavasta, vaan opettajan persoonasta. Mitä tapaan tulee, on alkuna oleva itse Raamatun oikein järjestetty lukeminen ja sitten Lutherin katkismuksen ulkooppiminen. Eikä jälkimmäistä saa lykätä varttuneempaan ikään, sillä jos ei mitään tule oppia ulkoa, ennenkuin sen käsittää, niin on vaara edessä, ettei koskaan sellaista aikaa tule, varsinkaan kristinuskoon nähden, tuohon Jumalan viisauteen, joka kaikelta maailman viisaudelta on salattu. Jos lapsi ilman mitään ylen tarkkaa ymmärryselitystä saa itse Raamatusta lukea tärkeimmät kohdat ja sitten oppii Lutherin vähän katkismuksen hyvin ulkoa — johon sopivain raamatunlauseiden ja virsien lukemisen saattaisi yhdistää — niin se on saanut totisen perustuksen kristinuskon-tiedolleen ja sitä paitsi muistiinsa aarteiden, joka aikanaan voi näyttää energisen elinvoimansa. Mutta tämä opetus on kodin ja vanhempain asia, ja sen tulee olla jo tehty, kun

poika otetaan yleiseen kouluun, missä sen laiminlyömistä tuskin voi enää korvata. Koulussa kärsii uskonnon opetus enimmin soveliaan oppikirjan puutteesta. Jos sellainen olisi olemassa, sovitettu, kenties mieluummin katekeettisessa muodossa, Lutherin vähän katkismuksen mukaan ja tarkoituksenmukaisesti jaettu peräkkäisiin kursseihin sekä ennen kaikkea puhtaan ja elävän kristillisen valon läpätunkema, niin se voisi varsin hyvin käsittää kaiken sen, mitä koulussa tarvitsee opettaa tässä aineessa. Jos lisäksi tulee hyvä piplianhistoria, mieluummin Raamatun omilla sanoilla, ja yläluokilla lyhyt johdatus Raamatun eri kirjoihin ja luterilaisen kirkon tunnustuskirjoihin, niin ei näytä mitään enempiä syyllä voitavan vaatia. Pääasiana on, että opettaja kykenee tekemään tämän opetuksen eläväksi, hedelmälliseksi ja vaikuttavaksi. — Velvoitus määrättyä aikana käydä jumalanpalveluksissa on suorastaan naurettavaa. — —

Nyt esittämässämme lienee kyllin, sillä jos yhdistetään nämä lausunnot aikaisempiin, lienee Stenbäckin pedagoginen kanta jotenkin selvä. Se mitä hän useimmin ja hartaimmin vaati, on persoonallisuuden osallisuus työhön, ja että opettajan persoonan tulee olla kristillisyyden läpätunkema ja valaisema. Tovereiden kanssa keskustellessa oli tämä, joskaan ei itsessään mitään uutta, Stenbäckin alkuperäinen ja itsenäinen puoli. Jos opettaja vakaumukseen ja siitä johtuvaan siveelliseen vaellukseen ja pyrkimykseen katsoen vastasi asetettua vaatimusta, oli hänen mielestään suuri vapaus myönnettävä hänelle toiminnan yksityisseikkoihin nähden. Koulun-ihanteensa on Stenbäck kuvannut eräässä kirjeessään (päiväämättömässä, mutta luultavasti vuodelta 1855) arkkipiispa Bergenheimille seuraavin sanoin: "Kuvittelen mielessäni koulua, johon rehtori, jonka aina tulee olla sen varsinainen spiritus rector, on otettu mahdollisimman tarkalla valinnalla etupäässä katsomatta ikään ja virkavuosiin; jossa hän hoitaa koko koulun uskonnonopetusta ja siten sen yhteisenä sielunhoitajana voi vaikuttaa sen siveelliseen tilaan, mistä hän on vastuunalainen; jossa hänellä on ratkaiseva ääni muita opettajia asetettaessa, jotta välttämätön yhteys ja yhteisvaikutus tulisi mahdolliseksi — edellyttäen että kutsumukseensa riittävästi valmistuneita ja kehittyneitä henkilöitä on saatavissa; jossa hän sidottuna niin vähiin yksityiskohtaisiin määräyksiin kuin mahdollista, koska hän joka tapauksessa on yleisön lakkaamattoman silmälläpidon alainen, saa, vastuunalaisena muille toiminnastaan, järjestää koulun sisäiset seikat niinkuin olot vaativat kuvittelen mielessäni sellaista koulua ja luulen, että se pian on osoittava, että elävän persoonallisuuden voima kaikessa kasvatuksessa voi aikaansaada enemmän ja toista kuin viisaimmatkin muodolliset järjestelyt ja määräykset. Ei ole ollut oikeita henkilöitä käytettävänä siihen, kenties suureksi osaksi sen tähden, ettei ole ollut rohkeutta uskoa henkilölle samaa mitä muodolle, ja että liian paljon on kiristetty edellistä jälkimmäiseen, vaikka kuitenkin ainoana luotettavana takeena ihmiskunnan tärkeinten asiain oikeasta ohjaamisesta on henkilöiden oikea valinta ja oikea käyttäminen, mutta ei lakien, laitosten y.m. täydellisyys, joita muodollinen viisautemme puuhalla ja vaivalla on keksinyt ja tuottanut."

Siinä näemme idealistin ja runoilijan tulevaisuudenunelman koulusta! Vähän hän tunsu todellisuutta, jos hän uskoi, että tämä ihanne nykyisinä aikoina saattaisi voittaa suosiota tai että se olisi mahdollinen toteuttaa. Ja kuitenkin on hänen ajatuksessaan syvä totuus, usko puhtaan, ylevän persoonallisuuden ratkaisevaan merkitykseen ihmiskunnan kulussa valoa kohti.

Tila ei ole sallinut meidän tehdä selkoa yhdistyksen muiden jäsenten mielipiteistä. Kuitenkin sanottakoon, että heidän joukossaan oli monta etevää pedagogia ja että useita edelläselostettuja ajatuksia, joita myöhempänä aikana on toteutettu, kannattivat muutkin ja kenties joku esittikin ennen kuin Stenbäck sen teki. Yleensä näyttää sopu vallinneen kokouksissa, mutta Rancken antaa kuitenkin tietää, että Stenbäck toisinaan sai osakseen nurjuutta toisten opettajain puolelta. Hänen esityksensä tästä kuuluu: "Stenbäck kuului siihen vakavasti uskonnolliseen suuntaan, jota suvaittiin nimittää pietismiksi, jota pidettiin epätieteellisenä ja joka siihen aikaan vielä enemmän ilmeni, monelle vastenmielisenä, reaktionina edellistä ajansuuntaa vastaan, varsinkin muutamain sen kannattajain suvaitsemattomuuden vuoksi. Ei kumma siis, jos, apuna kenties rahtusen verran vanha suomalainen vikamme: kateus etevyyttä kohtaan, jonkunmoista nurjamielisyyttä toisinaan olisi tuntunut Stenbäckkiäkin kohtaan tämän suunnan edustajana, varsinkin kun johtava henkilö (Odenvall) katsoi hänen kurinpitonsa joko perustuvan vääriin pedagogisiin periaatteihin tai olevan epäjohdonmukaisen ja näki siitä koituvan vaaroja omalle oppilaitokselleen, sekä kun hän käytännöllisen kokemuksensa nojalla tahtoi ylempine oppilaitoksineen pitää jonkunmoisen etusijan." Siitä valosta, minkä Ranckenin kertomus luo asiaan, voimme ymmärtää, että Stenbäckin suoruus ja alituinen huomauttaminen, että pedagogisen samoin kuin kaiken inhimillisen toiminnan tuli perustua oikeaan kristillisyyteen, ei aina tuntunut mieluiselta muista.

Kerran ilmeni kymnaasin rehtorin ja ylemmän alkeiskoulun rehtorin kilpailu suorastaan koomillisella tavalla. Arkkipiispa Edvard Bergenheim, joka 1850 oli nimitetty korkeaan virkaansa, oli ilmoittanut tulewansa saman vuoden syyslukukautena tarkastamaan Vaasan oppilaitoksia. Lausuakseen hänet tervetulleeksi synnyinseudulleen ja asianmukaisella juhlallisuudella vastaanottaakseen hänet kouluunsa Stenbäck oli kirjoittanut muutamia runosäkeitä "Maamme" laulun sävelelle ja antanut oppilaiden laulunopettajan johdolla harjoitautua laulamaan ne. Laulunopettaja mainitsi asiasta Odenvallille, ja

tämä ei katsonut lainkaan sopivaksi, että vastaanotto kymnaasissa olisi vähemmin juhlallinen. Kun hän arvasi, että arkkipiispa ensin oli tuleva hänen opistoonsa, päätti hän ennättää Stenbäckistä edelle kirjoittamalla itse tervehdysrunon samalle sävelle. Niin tapahtuikin. Hän sepitti runonsa ja laulatti sen kaikkien kymnaasin opettajain puolesta oppilailla, kun arkkipiispa oli tarkastuskäynnillään. Kun tämä tapahtui 27 p. syyskuuta ja ylempi alkeiskoulu tarkastettiin vasta 28 p., luuli Odenvall, että Stenbäck näyttäisi matkijalta! Ranckenin mukaan lienee Stenbäck vain nauranut asialle, ja kun sitten molemmat tervehdykset julkaistiin paikkakunnan lehdessä, Ilmarisessa (1850, n:o 78, 2 p. lokakuuta), lienee kyllä jokainen huomannut, kummallako puolen oli enemmän runoutta, joskin kymnaasin rehtorin runo sai sijansa alkeiskoulun rehtorin tekemän edellä. Stenbäckin säkeet seuraavat tässä: [Nämä säkeet painettiin myöskin erikseen annettavaksi kunnianosoituksen saajalle: *Till Erke-Biskopen m.m. Edvard Bergenheim*. Vaasassa, P. M. F. Lundbergin kirjapainossa, 1850.]

Välkommen till vår bygd igen!
Du kommer känd och kär.
Dig möter som en gammal vän
Här mångt älskadt minne än;
Det trogna land du skådar här,
Din barndomsbygd det är.

Här blommade i glans en tid
Din lefnads gyllne vår;
Och här den kraft slog rot i frid,
Som pröfvats har i lifvets strid;
Och här du gjöt din första tår
I dina barndomsår.

Du kommer åter lika kär,
Men dyrare ändå.
Ty hvad för oss det högsta är,
Nu främst du på ditt hjärta bär;
Och tysta böner här också
För dig till himlen gå.

Men äfven om de unga gladt
Din ömhet vårdar sig.
Till deras värn du blifvit satt;
Välan, sin egen enda skatt,
Sin kärlek varm och innerlig,
Den ge de ock åt dig.

Än fattiga de äro väl
På vishet som på år;
Men hoppets fröjd i deras själ
Är dem en ymnig arfvedel,
Och mot den tid, som förestår,
De ropa: du är vår!

Ack, gryr det ej i ljusa drag
Alltmer vid himlens rand? —
Det kommer väl en gång den dag,
Då denna kraft, som än är svag,
Får tjäna gladt med håg och hand
Sitt folk och fosterland.

[Tervetullut seudullemme taas!
Sinä tulet tuttuna ja rakkaana.
Sinua kohtaa täällä vielä moni rakas muisto
ikäänkuin vanha ystävä;
se uskollinen maa, jonka täällä näet,
se on sinun lapsuutesi seutu.

Täällä kukki kerran loistossaan
elosi kultainen kevät;
ja täällä juurtui rauhassa se voima,
joka on koeteltu elon taisteloissa;
ja täällä vuodatit ensi kyyneleesi
lapsuutesi vuosina.

Sinä palaat jälleen yhtä rakkaana, mutta kalliimpänä kuitenkin. Sillä ensimmäisenä sinä kannat rinnallasi sen, mikä meille on korkeinta; ja hiljaiset rukoukset kohoavat puolestasi täälläkin taivaihin.]

Mutta nuoristakin sinun hellyytesi pitää ilolla huolta. Heidän turvakseen sinä olet asetettu; niinpä he myöskin antavat sinulle oman ainoan aarteensa, lämpöisen ja hartaan rakkautensa.

Vielä he tosin ovat köyhät niin viisaudesta kuin vuosistakin; mutta toivon riemu heidän sielussaan on heidän runsas perintöosansa, ja ajalle, joka on vastassa, he huutavat: sinä olet meidän!

Ah, eikö sarasta valoisin juovin yhä enemmän taivaan rannalla? — Kerran kyllä koittaa se päivä, jona tämä voima, joka vielä on heikko, saa ilolla palvella käsin ja sydämin kansaansa ja synnyinmaatansa.]

* * * * *

Se aukko, jonka Evankelinen Viikkolehti oli jättänyt, ei ollut täyttynyt, ja puute oli tuntuva yhä edelleen kaikille niille, jotka ymmärsivät kristillisyyden julkisen äänenkannattajan arvon. Stenbäckin tunnettu kirjailijakyyky teki, että ystävät kehoittivat häntä vielä kerran asettumaan teologisen aikakauskirjan etupäähän. Kukaan ei käsittänyt kukaan paremmin kuin hän sellaisen tärkeyttä ja tarvetta, mutta hänellä oli monta syytä epäröidä, etupäässä se, että koulu antoi hänelle kylliksi tekemistä, ja sitä lähinnä se, että — "hellä purtu, arka lyöty". Kuitenkin hän vihdoin suostui. Joulukuun 13 p. 1846 on Wasa Tidningissä tiedonanto, että siellä tulee julkaistavaksi uusi aikakauskirja nimeltä "Theologisk Tidskrift för Lutheraner". Uutinen oli kuitenkin liian hätäinen, sillä siihen aikaan oli tuskin helpompaa kuin vuonna 1900 Suomessa perustaa uutta julkista äänenkannattajaa. Vasta kesällä 1847 senaatti myönsi luvan aikakauskirjan julkaisemiseen, "vaikka jo kuului toista, ja minä hiljaisesti iloitsin siitä", kirjoittaa Stenbäck Julius Berghille. Jonkun ajan hän oli oikeissa lykätä yrityksen toteuttamisen vuoteen 1849, siinä toivossa että oikeus ei lykkäyksen tähden menisi. Mutta 2 p. joulukuuta 1847 hän kuitenkin kirjoittaa Hjeltille, joka tässäkin puuhassa oli hänen asiamiehenään Helsingissä, että aikakauskirja peruuttamattomasti oli alkava uudelta vuodelta ja siitä siis heti ilmoitettava. Se mieliala, jonka vallitessa päätös tehtiin, ilmenee seuraavasta Berghille kirjoitetun kirjeen otteesta (20 p. jouluk. 1847): "Kirjeesi ynnä ukon kirjoituksen olen saanut. Paljon arveltuani ja suurella vastahakoisuudella tein asiasta toden, saatuani ukon lausunnon. Olet luultavasti nähnyt, että lehti nyt on ilmoitettu. En saata sanoa, kuinka perkele on minua kiusannut tällä asialla. Vielä olen pelossa ja sydämenahdistuksessa, kun ajattelen yrityksen tärkeyttä ja sitä taakkaa, joka sen kautta on tullut minun kannettavakseni, jolla on niin vähän aikaa siihen käytettävänä. Kuitenkin koetan vielä säilyttää toivon, että Jumala on antava voimaa, kun se koskee hänen asiaansa. Tuskinpa saanenkaan, ainakaan aluksi, apua muilta; Essen ainakin on vaipunut epätoivoon ja tekee parhaansa minua peloittaakseen. Mutta kun kaikissa tapauksissa nyt on jo mahdoton vetäytyä takaisin, täytyy minun kaiketi yrittää niin hyvin kuin voin, jos sitten käykin sen mukaan." — — Tästä nähdään, että jonkunmoinen kehoitus Paavo Ruotsalaiselta ("ukolta") oli vaikuttanut ratkaisevasti Stenbäckiin.

Niin näytti kaikki olevan selvillä ja Stenbäck pakotettuna kantamaan taakkaa, jonka hän vastahakoisesti oli sälyttänyt hartioilleen. Ensimmäinen vihko oli ilmestynvä helmikuun alussa, ja postilaitos vastaanotti jo uuden aikakauskirjan tilauksia. Silloin astuivat "sancti patres pyhässä kaupungissa", kuten Stenbäck eräässä kirjeessään nimittää Turun tuomiokapitulia, pelastavina enkeleinä väliin. "Vihdoinkin", kirjoittaa hän tästä (3 p. maalisk. 1848) Hjeltille, "lähes kahden kuukauden miettimisten ja viivytelyjen jälkeen on Turun tuomiokapituli antanut päätöksen teologisen aikakauskirjan I:sen vihon käsikirjoituksesta ja kieltänyt kaikki tyynni. 15-20 arkista on tuskin yhtä arkkiaakaan hyväksytty (!)." Ja hän jatkaa sitten: "Kun ymmärrettävästi tällä pienellä tähteellä en voi tehdä mitään, eikä minulla myöskään ole omaatuntoa yhä edelleen kirjoittaa tuomiokapitulille ja sen merkillisille vaatimuksille mieliksi, niin en voi muuta kuin vetäytyä väkivallan tieltä ja luopua koko yrityksestä." — Hän pyytää lopuksi Hjeltiä puhuttelevaan postihallitusta tarpeellisista toimenpiteistä, jotta tilaajat saisivat rahansa takaisin.

Se ei tunne Stenbäckä oikein, joka luulee, että hän tämän vastoinkäymisen johdosta olisi laskenut kynänsä. Päinvastoin näemme hänen usein käyttävän sitä. — Kahtena ensimmäisenä vuotenaan Vaasassa hän omisti paljon aikaa siihen kirkkolain ehdotukseen, joka silloin oli tarkastettavana ja josta rovastikuntain papistoa oli kehoitettu antamaan lausuntonsa. Ensi kerran hän lausui julkisesti mielipiteensä tästä tärkeästä kysymyksestä kirjoituksessa "Kyrkolagförslaget, I" Wasa Tidningissä (1847, n:o 35 ja 36). Tähän kirjoitukseen, jonka toista puolta ei lehdessä näkynyt, vastasi kaksi nimimerkitöntä eri lähettäjä. N:o 50:ssä Stenbäck selitti olevansa yhtä halukas kuin velvollinen vastaamaan tehtyihin vastaväitteihin, mutta ei aika eikä tila sallinut sen tapahtua sanomalehdessä. Vastaus ei jäänyt kukaan tulematta, vaan ilmestyi kirjan muodossa nimellä "*Theologiska Tractater, II*". [Vaasassa, P. M. F. Lundbergin kirjap., 1848.] Siinä kohtaamme ensin jo mainitun Wasa Tidningissä

olleen kirjoituksen ja sitten nimityksellä "Commentarier" vastauksen molemmille lähettäjiille sekä lopuksi jatkon edelliseen kirjoitukseen: "Kyrkolagförslaget, II." Selonteko tästä vahvistamatta jäänyttä lakiehdotusta koskevasta kirjoituksesta tulee tässä sitä vähemmän kysymykseen, kun tarkastajan kanta pääpiirteissään ilmenee siitä lyhyestä, niin ikään hänen kirjoittamastaan lausunnosta, [Painettu *J. A. Cederbergin* Historiallisissa kokoelmissa, I, Turussa, 1886.] jonka yhdeksän pappissäädyn jäsentä Vaasan ja Mustasaaren pitäjistä yhteisesti antoi asiasta. Tämä lausunto on itse asiassa vain yhteenveto Stenbäckin kirjoituksista. Johdannoksi sanotaan siinä, että kirkkolailta voi ja tulee vaatia, että se turvaa puhtaan opin, että se edistää kristillistä elämää, että se järjestää kirkon hallinnon ja hoidon kirkon luonteen ja Raamatun määräämien periaatteiden mukaisesti. "Mutta juuri näissä pääasiallisissa kohdissa ehdotus loukkaa kirkkoa mitä syvimmin, tai oikeammin hajoittaa ja tekee tyhjäksi sen kokonaan. Ensimmäiseen kohtaan nähden se tapahtuu sillä tavoin, että ehdotus tahtoo pysyttää ainoastaan Confessio Augustanan, sulkien pois kirkon muut tunnustuskirjat, jotka ovat mainitun tunnustuksen välttämättömänä selityksenä ja kehityksenä." Siten avataan ovi sille "peloittavalle sekaannukselle, joka tätä nykyä raatelee protestanttista kirkkoa muissa maissa". Olisi "tuomittavaa petosta Jumalaa ja omaatuntoamme vastaan olla panematta mitä juhlallisista vastalause ehdotuksen esimerkittömälle yritykselle kumota useimmat tunnustuskirjamme ja siten kuolettavasti vahingoittaa kirkkomme sisintä elämänydintä". Mitä toiseen kohtaan tulee, niin "ehdotus tahtoo jälleen herättäen eloon luonnottomat lait n.s. yksityisiä seuroja, s.o. seurakunnan vakavimpien jäsenten keskinäiseksi mielenlennykseksi pitämiä hartaudentarjoituksia vastaan, vastustaa ja sortaa kristillisen elämän ensimmäistä ja luonnollisinta ilmausta. Tunnettua on, että nämä lait, jotka johtuvat hierarkkisen episkopaalijärjestelmän puistuttavista kuolonvavahduksista ja jotka niin usein ovat tarjonneet tukea ja aseita sokealle uskonnonvihollisuudelle, eivät koskaan ole vaikuttaneet kirkossa muuta kuin vahinkoa ja rauhattomuutta. Kokemus on kauan todistanut niiden hengettömyyttä ja epäkirkollisuutta vastaan yhtä paljon kuin ne jo itsessään saattavat kaiken inhimillisen oikeuden- ja kohtuudentunnon kuohuksiin, kun näet ei ole mitään järkevää syytä, miksi kristillistä seurustelua enemmän kuin mitään muuta inhimillistä seurustelua vastustettaisiin ankarilla rangaistuslaeilla ja kristittyjen kokoontuminen uskonnollisessa tarkoituksessa katsottaisiin enemmän vaaraa ja turmiota tuottavaksi kuin muut kokoontumiset, joilla on kieltämättä epäiltävämpi luonne. Sen vuoksi onkin nykyajan suvaitsevaisuus kaikkialla vastustanut näitä lakeja. Mutta ainoastaan täällä ehdotus tahtoo ne säilyttää, jopa yhä kiristää niitä haitaksi myöskin papistolle ja sen ottamalle velvoitukselle julkisesti ja yksityisesti hoitaa sanankuulijainsa opetusta ja mielenrakennusta." — — Kolmannen kohdan suhteen "olemme kummastuksella huomanneet protestanttisen kirkko-oikeuden historiallisen kehityksen ja koko 300-vuotisen taistelun oikean evankelisen kirkkojärjestyksen saavuttamiseksi ehdotuksessa jätetyn kokonaan huomioonottamatta". Ehdotus on laadittu episkopaalijärjestelmän pohjalle samoin kuin kirkkolaki vuodelta 1686. "Lakiasäätävä ja päättävä valta on yksinomaan pappien käsissä, ja kirkon on ainoastaan totteleminen ja noudattaminen, mitä nämä herrat suvaitsevat säätää. Seurakunnat ovat, täydellisesti ristiriidassa kaikkien evankelisten periaatteiden kanssa, suljetut pois aktiivisesta kirkollisesta toiminnasta, ja niitä kohdellaan holhouksenalaisina, joiden tulee sokeasti kulkea talutusnuorassa. Mutta se, että ehdotuksen pappisvaltainen väkivalta ja tyrannius voittaa itse episkopaalijärjestelmän ankarimman muodon, on todella mieltäkuohuttavaa." Tämä tuomio koskee ehdotuksen määräystä "yleisen pappeinkokouksen" kokoonpanosta. Siihen tulisivat näet ottamaan osaa ainoastaan piispat, yksi jäsen kustakin tuomiokapitulista ja yksi kirkkoherrani valitsema kirkkoherra jokaisesta rovastikunnasta. "Koko muu papisto on niinmuodoin poissuljettu kaikesta osallisuudesta siihen, omistamatta mitään sananvaltaa, saati sitten maallikkojen suuri joukko, joka muodostaa kirkon. Kuitenkin on tässä kokouksessa käsiteltävä kysymyksiä evankeliumi- ja virsikirjain, jumalanpalveluskäsikirjain, opetuskirjain hyväksymisestä, jopa oppia ja sen hoitoa koskevista kysymyksistä — sanalla sanoen kaikista kirkon korkeimmista ja kalleimmista eduista. Nyt tulevat nuo etuoikeutetut niistä neuvottelemaan, määräämään ja ratkaisemaan, ilman että kirkolla siihen on vähääkään sanomista — sen on sokeasti alistuminen heidän päätöksiinsä ja määräyksiinsä, jotka varmemmaksi vakuudeksi asetetaan 'Korkeimman Vallan vahvistettaviksi'. Mitä tästä enää puuttuu, jotta paavillinen despotismi olisi täydellinen? Me kauhistumme sitä syvää alennusta, joka moisista säännöksistä voi ja jonka niistä täytyy tulla Kristuksen kirkolle synnyinmaassamme, ja rohkenemme toivoa, että meidän kristillinen ja valistunut esivaltamme ei koskaan ole vahvistava moista väkivaltaa."

Lausunto siirtyy sitten yksityisiin säännöksiin, mutta me tyydymme siihen, että edelläolevilla sitaateilla olemme tutustuttaneet lukijan tämän salamoivan arvostelun tärkeimpiin kohtiin. Huvin vuoksi mainittakoon, että kolme allekirjoittaneista on katsonut asiakseen panna vastalauseeseen "julkeaa kirjoitustapaa" vastaan. On aina ihmisiä, jotka eivät voi erottaa vakaumuksen suorutta julkeudesta.

Missä määrin Stenbäckin arvostelu vaikutti taantumusmielisen lakiehdotuksen sillensä jäämiseen, emme tiedä, mutta joka tapauksessa se on kauneimpia lehtiä hänen kirkollisessa kirjailussaan.

"Traktaattien" toisen vihon esipuhe osoittaa, että tekijä on ajatellut seuraavien ilmestyvän "niin usein kuin aika ja asianhaarat sen myöntävät tai vaativat", jonkunmoisena teologisen aikakauskirjan vastineena. Vihkojen oli määrä sisältää nimitettyjen tekijäin kirjoittamia tutkimuksia joko suomen- tai

ruotsinkielellä sekä ilmoituksia teologisesta kirjallisuudesta. Tämäkin tuuma jäi toteuttamatta, sillä toinen vihko oli viimeinen. Siinä on kuitenkin näytepalasina ilmoituksia kolmesta eksegeettisestä teoksesta ja kahdesta kirkko-oikeuden alaa käsittelevästä. Jonkunmoisena jälkikaikuna tästä voi pitää erään Ilmarisessa (1851, n:o 4 ja 5) julkaistun kirjoituksen "Käynti kirjakaupassa", johon Stenbäck on yhdistänyt 18 lyhyttä ilmoitusta parista raamatunpainoksesta, saarnakokoelmista, virsikirjoista, hengellisistä laulukokoelmista, oppikirjoista y.m. Arvostelut ovat lyhyitä, ytimekkäitä ja syväkätseisiä. Näytteeksi otamme seuraavan kappaleen:

"*Den Gamles Hem, af W. Adams, öfvers. från Engelskan.* Tukholmassa, 1850. Emme tiedä erehdymmekö, mutta meistä on kuin kohtaisimme vilahduksen korkeinta, puhtainta, kirkkainta runoutta tässä pikku kirjassa, tuoksun suljetusta paratiisista, valon pilkahduksen yli hämäreiden syvänteiden, sanattoman hymyilyn surumielisyyden kyynelten kesken. Lukekoon ken tahtoo sen toisilla silmillä; meistä on toistaiseksi tämä yksinkertainen kertomus järkevän proosallisella sävyllään ja itsestään antamine naiiveine selityksineen paljon korkeammalla kuin monet kehutut nerontuotteet suurine vaatimuksineen."

V. 1850 Stenbäck julkaisi pienen kirjan nimeltä "*Salatusta elämästä. Lauseita ja ajatelmia*" (Ur det dolda lifvet. Språk och tankar). [Vaasassa, P. M. F. Lundbergin kirjap.] Mottona nimilehdellä on raamatunlause: "Älä ole viisas mielestäsi, vaan pelkää Herraa." (Sanani. 2: 7.) Lyhyt esipuhe kuuluu taas: "Pitkä ei ole aina perinpohjaisinta. Totuus voi kulkea salamana, mutta sattuu se ja mihin ja kuinka — se on Herran kädessä." Sisällyksenä on päällekirjoituksettomiin ryhmiin järjestetty kokoelma Evankelisessa Viikkolehdestä olleita ajatelmia ja lauseita, osittaisin muutoksin ja lyhennyksin. Enin osa on hänen omaansa, mutta myöskin sitaatteja Lutherista ja muista esiintyy. Kokonaisuutenaan voi sitä pitää lopputuloksena Stenbäckin jo 17-vuotiaana osoittamasta pyrkimyksestä lyhyissä ajatuksissa lausua ilmi elämäkokemuksensa ja vakaumuksensa.

Kuten nimi osoittaa, ovat lauseet uskonnollisia. Ainoastaan joku, esim. lause: "Kansallisen turmeluksen voi parantaa ainoastaan kansallinen kärsimys", ei ole tavallisessa merkityksessä uskonnollinen, vaikka Stenbäck tosin käsitti sen siksi. Hänestä näet ei ollut olemassa erotusta uskonnon ja elämän välillä, joka on niin tavallinen ihmisten käsityksessä. Luulemme siis, että voisi tästä vähäisestä, tosin ainoastaan hartautta tarkoittavasta kirjasesta koota koko hänen sisäisen henkilönsä ja elämäkatsantonsa kuvaavat piirteet, kristillisyyden kehittäminä. Jos siten panee huomion persoonalliseen puoleen, saavat monet lauseet erityisen merkityksen. Niin esimerkiksi seuraava: "Köyhissä ja mataloissa majoissa löydän usein uskoa, toivoa ja rakkautta; mutta suurissa, kauniissa ja rikkaissa taloissa en tavallisesti tapaa ollenkaan näitä kolmea asiaa, tai ainoastaan surkeina, viheliäisinä ja laihoina. On tosin molemmissa luokissa poikkeuksiakin; mutta tavallisesti viihtyvät kuitenkin nämä kolme kasvia paremmin laihassa kuin lihavassa maassa. Sen vuoksi kiitän kaitselmusta, joka antoi suurimmalle osalle ihmisistä asunnoksi matalat ja köyhät majat." Siinä meillä on uudessa muodossa sama perusajatus kuin runossa "Suomalainen synnyinmaani". — Runoelmista opimme tuntemaan Stenbäckin nuoruudessaan ja sinä aikana, jolloin hän taisteli parannuksen ensimmäisen taistelun; lauseissa "salatusta elämästä" näemme hänen myöhemmän kehityksensä. — Kun uusi painos hänen runoelmiaan julkaistaan, tulisi tämä unohtunut kirjanen liittää niihin. Noiden 225 ajatelman joukossa on muutamia todellisia gnoomillisen runouden helmiä.

Tämä kirjanen oli ollut Stenbäckillä työnä kesällä 1849, niinkuin voi päättää siitä, että tuomiokapitulin painolupa on päivätty 19 p. joulukuuta mainittuna vuonna; kesällä 1850 hän taas toimitti uuden painoksen runojaan, joka ilmestyi joulukuksi. Siinä oli työnä tarkastaa ja tehdä pieniä oikaisuja ja korjauksia ensimmäiseen painokseen sekä lisätä uusia runoelmia. Niitä on "Morsian", "Sanat maisterin vihkiäisissä 1836" ja "Ylioppilaslaulu" ajalta ennen 1840, "Suomalainen synnyinmaani", "Tähti", "Heränneen huokaus", "Oi tokkohan?" samoin kuin "Vastasyntyneelle" ("Katkelmien" joukossa) ja "Lydian aamulaulu" (molemmat kirjoitetut 1842 Lydia von Essenille Espoossa) vuosilta 1840-43 sekä "Eräs päivä" vuodelta 1844, jotavastoin ainoastaan kaksi, "Beda" ja "Suomalainen arkkiveisu", on viimeisten kuuden viikon ajalta ennen toisen painoksen julkaisemista. Kun lisäksi voi todennäköisyydellä otaksua, että myöskin "Beda" samoin kuin ensimmäiseen painokseen otettu "Badegundis" on vuodelta 1840, koska ne molemmat ovat vapaita mukailuja L. Th. Kosegartenin runoelmista, osoittaa tämä silmäys, kuinka mykäksi runoilija oli tullut. Ajalta 1844:n jälkeen aina 60-luvun loppuun asti tunnemme vain yhden ainoan syntymäajaltaan tietyn runoelman, nimittäin edellä painetun tervehdysten arkkipiispa Bergenheimille. Tämän rinnalla voidaan mainita ainoastaan käännösrunoelma "Suomalainen arkkiveisu", joka myös painettiin 12-taiteivihkoseen "Elfva andeliga sänger till väckelse och uppmuntran". [Vaasassa, P. M. F. Lundbergin kirjap.] Vihon julkaisi Stenbäck, jonka nimeä kuitenkin ei ole mainittu, sillä laulut eivät ole hänen omia sepittämiään. Luultavasti ne on valittu samanlaisista kokoelmista. Heränneet lauloivat niitä yleisesti, ja ne tulivat monille "Sionin virsien" sijaan, joka kokoelma oli suurempi ja siis kalliimpi. Stenbäckin kääntämää laulua, joka kuvaa taivaan ihanuutta ja valittujen autuutta, varsinkin laulettiin halulla, ja moni, joka on elänyt nuoruutensa ajan Pohjanmaalla, ympäristössä, jossa pietismillä oli kannattajia ja ystäviä, ja jonka muisto ulottuu 50-

luvulle, on vielä kuulevinaan tuon surumielisen, sanoille omituisena vastakohtana soivan sävelen äidin tai sisaren huuilta.

Myöskin vuodelta 1851 on eräs teos mainittava. Kirja, jonka nimi on: "*Thomas Arnold, Rektor i Rugby England. Biografiskt utkast utgifvet af Lars Stenbäck*", on yhteenveto Karl Heintzin tekemästä A. P. Stanley'n "The Life and Correspondence of Th. Arnold" nimisen teoksen mukailusta. Esipuheessa Stenbäck lausuu seuraavaa, joka selittää, kuinka hän viehättyi julkaisemaan tämän elämäkerran: "Aikana, joka on köyhä selväpiirteisistä, ylevistä ja uhrautuvista luonteista, on virkistävää kohdata mies, jossa elävään, läpituokeaan älyyn yhtyy palava harrastus ihmiskunnan korkeimpiin ja kalleimpiin etuihin ja joka järkkymättä pyrkii saattamaan ne voimaan ilman ihmispelkoa ja ihmisorjuutta, koska hän pelkää Jumalaa sillä kieltäytyvällä lujuudella ja sammumattomalla elämänvoimalla, jolla ainoastaan Kristuksen usko voi täyttää ihmissielun. Sellainen mies oli Arnold. Julkaisija toivoo, että heikkokin hahmokuva hänestä on ansaitseva jotakin huomiota, ja varsinkin että hänen periaatteensa, ohjeensa ja viittauksensa ovat herättävät vastakaikua niissä, joilla on työnänsä kasvattamisen jalo taito." Tässä erinomaisessa mieheessä Stenbäck todella tapasi olennoituneena sen koulunopettajan ja koulunrehtorin ihanteen, joka väikkyi hänen mieleensä, jalon persoonallisuuden ja hurskaan kristityn, joka, paitsi koko elämässään, varsinkin nuorison opetuksessa ja kasvatuksessa aina tavoitti korkeinta. Arnold ei ollut, lausui hän, tosin mikään saavuttamaton ihanne, mutta elävä esikuva, joka todistaa sellaisen kasvattajan mahdollisuuden, jonka toiminta ja menestys varsinaisesti riippuu hänen persoonallisuudestaan. — Sille, joka tahtoo tutkia Stenbäckkiä pedagogina, on vaivanmaksavaa tarkasti lukea tämä teos. Siinä on paljon, joka muistuttaa suomalaista koulunrehtoria.

* * * * *

Vielä on tältä ajalta mainittava ja esitettävä jotakin Stenbäckin kirjeenvaihdosta.

Alussa vuotta 1849 Stenbäck sai pitkän vaitiolon jälkeen taas kirjeen Skarstedtilta. Vastauksesta (4 p:ltä huhtikuuta s.v.) otamme seuraavat rivit:

"Olen tätä nykyä — post varios casus — asetettu Vaasan ylemmän alkeiskoulun rehtoriksi ja olen erinomaisen tyytyväinen tähän toimeeni. Kun koulu on vanhimpia ja oppilasluvultaan suurimpia maassamme, on tämä virka yhtä paljotoinen kuin vastuunalainen. Kuitenkin on minulle ilo olla nuorison ympäröimänä, joka aina on ollut minulle rakas, ja heihin koetan istuttaa siemeniä aikaa ja iankaikkisuutta varten. Kun tämä paikka sitä paitsi on synnyinseutuni, ja täällä on heränneitä veljiä ympärilläni kaikilla tahoilla, olen saanut runsaan korvauksen moninaisista vastoinkäymisistä entisissä viranhakemuksissani. — Vaikka herätyksiä näillä seuduilla jatkuu, on Herra tähän saakka sallinut meidän nauttia ulkonaista rauhaa, joskin moninaisella tavalla uhattua. Mutta sitä tuskallisempi on muutamia vuosia sitten alkanut eripuraisuus meidän ja entisten eteläsuomalaisten veljemme kesken, joita edustaa eräs sikäläinen pappi, Hedberg. Jollen muista väärin, olit sinäkin muinoin ystävällisessä suhteessa Roseniukseen, joka Tukholmassa edustaa samaa voimatonta ja hengetöntä kristillisyyden suuntaa. Löyhä häilyminen omatekoisessa ja itseotetussa n.s. uskossa ilman kokemusta ja kuuliaista alistumista Jumalan hengen kuritukseen, johdatukseen ja vaikutukseen on täällä kuten sielläkin häikäissyt ja nukuttanut monta, joissa Jumala oli aloittanut työnsä, vaikka me omalla paikkakunnallamme olemme säilyneet tämän hengellisen tartunnan leviämiseltä." — Saman kirjeen lopussa Stenbäck sanoo tanskalaista tohtori Rudelbachia yhdeksi "arvossapidetyimpiä auktoriteettejaan teologian alalla".

Skarstedt kirjoitti samana päivänä kuin hän sai kirjeen (21 p. huhtikuuta) pitkän vastauksen, josta siitakin yhtä ja toista on mainittava. Käydessään tohtori Reuterdahlin luona oli Skarstedt sattumalta saanut käsiinsä ensimmäisen vihon Stenbäckin teologisia traktaatteja, joka osaksi kosketteli samaa ainetta kuin hänen miltei valmiiksi painettu, kirkkoa koskeva väitöskirjansa apulaisenvirkaa varten teologisessa tiedekunnassa. Hän ei ehtinyt muuta kuin "varastaa yhden sitaatin" lopulle teostansa, jonka hän on omistanut "L. Stenbäckille ja eräälle toiselle hyvälle ystävälle". — Sitten kirjeen kirjoittaja ehdottaa, että Stenbäck, jos hän *ei* ole naimisissa, tulisi dosentiksi Lundiin. "Sinut karkoitettiin yhdestä yliopistosta, ja mikä estäisi sinua muuttamasta toiseen?" Hän lupaa valmistaa asiaa ja ilmoittaa, että professori Thomander, jota asia lähinnä koskisi, on "erittäin taipuvainen lämpimämpään teologisten aineiden käsittelyyn (jätän sanomatta, onko hänellä itsellään oikeaa lämpöä). Sinä tekisit täällä enemmän hyötyä kuin minä ja paremmin voisit saattaa häpeään hegeliaanit, jotka nyt uhkaavat tehdä yliopiston teologiset pyrinnot epäiltäviksi kaikkien *todellista* pappissivistystä harrastavain kansalaisten silmissä." — Edelleen Skarstedt koettaa saada Stenbäckkiä innostetuksi teologisen aikakauskirjan julkaisemiseen Ruotsissa sekä kehoittaa häntä lopuksi antamaan lisiä erääseen Jeesuksen elämää esittävään kuvateokseen, jonka hän oli ottanut toimittakseen. — Stenbäckin vastaus ei ole tallella, mutta tuskin lienee yksikään vilkkaan ruotsalaisen ystävän ehdotuksista saanut hänen suostumustaan.

Paitsi muiden kera oli Stenbäck näinä vuosina jotenkin vilkkaassa kirjeenvaihdossa Kuopiossa olevan

Julius Berghin kanssa. Kirjeistä näkyy, että hänellä, vaikka hän hyvin viihtyi Vaasassa, oli ollut aikeita hakea toista virkaa. Niinpä hän näyttää 1850 hakeneen Ilmajoen kirkkoherran virkaa, mutta sivuutettujen tekemäin valitusten johdosta jääneen pois ehdolta. Seuraavana vuonna taas hän haki lehtorinvirkaa Kuopion kymnaasissa, mutta muodollisista syistä hän ei näy tulleen kysymykseen. Lopuksi voi mainita, että arkkikiispa kehoitti häntä hakemaan lehtorinvirkaa Turussa, "jonne luonnollisesti", sanoi Stenbäck, "en kuolemaksenikaan tahdo. Olen myöskin tullut vanhaksi ja istun mieluummin omalla rannallani."

Tärkeimmät näistä kirjeistä ovat muutamat, jotka koskevat sitä rikkoutumista, joka tähän aikaan oli syntynyt pietismin kannattajain kesken. Emme katso asiaksemme antautua lähempään historialliseen selvittelyyn sen syistä, sillä osaksi on kysymys ulkopuolella varsinaista ainettamme, osaksi eivät tapahtumat vielä nytkään ole kylliksi kaukana, etteivät, objektiivisestikin käsiteltyinä, koskisi monen mieleen. Kuitenkaan ei tiettävästi voi muistuttaa mitään sitä vastaan, että julkaisemme seuraavat kirjeet viittauksineen siihen, mitä oli tapahtunut. Se vaikutus, jonka Stenbäck oli saanut asiasta, ja se arvostelu, jonka alaiseksi hän tunnetulla suorudellaan panee muutamat puolet pietismistä, kuuluu joka tapauksessa niin ehdottomasti hänen elämäkertansa, että sen poisjättäminen ei voi tulla kysymykseen.

Ensimmäinen kirje Berghille tästä asiasta (Vaasa, 14 p. helmik. 1852) on niin merkillinen lehti pietismin historiaa, että otamme sen tähän kokonaisuudessaan: [Stenbäck on itse tässä kirjeessä käyttänyt alkukirjainta M. täyden nimen sijasta.]

"Rakkahin veli! Paljon kiitoksia kirjoittamistasi riveistä. Olin hyvin pahoillani, etten saanut tavata sinua Lapualla; jos olisin aavistanut sinun olevan siellä, olisin epäilemättä laittautunut sinne, tavalla millä hyvänsä. Mutta kuka osasi ajatella, että saatoit päästä sinne, kun täällä vielä siihen aikaan oli aivan paljas maa ja pahin kelirikko. Miksi et minulle antanut tietoa sinnetulostasi? — Merkittävä uutinen oli se, että ukko Paavo on päässyt pois pitkistä vaivoistaan."

[Paavo Ruotsalainen kuoli 27 p. tammikuuta 1852. — Puolikolmatta vuotta aikaisemmin oli Stenbäck viimeisen kerran tavannut hänet. Kesällä 1849 Stenbäckin perhe näet oleskeli kolme viikkoa Schwartzbergin luona Säräisniemessä, ja kun tunnettu pietistinen talollinen Juho Niskanen Iisalmelta tuli sinne käymään, päätti Stenbäck hänen kanssaan tehdä matkan Paavon luokse Nilsiään. He kulkivat veneellä jonkun matkaa Oulunjärven sekä sitten jalkaisin edelleen. Stenbäck oli ollut talonpojan vaatteissa, ja kun matkamiehet saapuivat Iisalmen pappilaan, lienee hämmästyttynyt melkoisesti, kun toinen tunnettiin olevan "professori Helsingistä", kertoo tarina. Mitä Paavoon tulee, otti hän vieraansa ystävällisesti vastaan, ja Stenbäck kuuluu havainneen hänet "teeskentelemättömäksi ja hauskaksi kodissaan", niin että hän oli ollut tyytyväinen käyntiinsä, kun hän onnellisesti palasi matkansa lähtökohtaan.]

"Meidän asiamme ei ole olla hänen tuomareinaan tai hänen pyhäksijulistajinaan, mutta me voimme toivoa hänestä parhaita. Sanot, että me luultavasti vähällä seurauksella voimme sanoa: rauha hänen jälkeensä. Miksi ei? Olen kyllin sangviininen tohtiakseni uskoa ja toivoa toisinpäin. Mistä ovat nuo monet puolueet ja suuri erimielisyys tulleet, jollei melkoiseksi osaksi siitä, että niin kurja ja epäkristillinen ihmisten epäjumaloiminen ja ihmisistä-riippuminen on vallinnut koko meidän joukossamme. Herännyt kansa on riippunut papeissaan tai itsenousseissa holhoojissaan ja nämä taas eräissä hengellisissä päällepäsmäreissä ja paaveissa. Siten on perustettu paavillinen hierarkia ja järjestetty ihmisorjuus, joka on kietonut heränneiden lauman ikäänkuin läpipääsemättömään verkkoon. Kuinka sanomaton vahinko siitä on syntynyt ja täytyy edelleen syntyä, on raskasta ja kauheaa ajatella. Eikö se työ, jonka Jumala armossaan niin voimakkaasti oli aloittanut maassamme, tällä tiellä olisi kokonaan mennyt kiertoon, ja kristillisyyden meillä pilaantunut viheliäiseksi ja turmiolliseksi lahkolaisuudeksi kaikkine lahkolaisuuteen kuuluvine pahoine puolueineen ja kuolettavine tauteineen? Ja lopuksi kaikki tyynni ennemmin tai myöhemmin olisi hajonnut ja pirstautunut pelkkiin fanaattisiin, keskenään sotiviin pikku puolueihin, jotka eivät ainoastaan olisi tehneet kaikki nämä herätykset turhiksi, vaan myös turmiollisiksi kristillisyyden edistämiseksi maassamme. Siihen olemme todella olleet hyvällä tiellä. Heränneet ovat olleet riippuvaisia toisistaan ja tyrannimaisista holhoojistaan enemmän kuin Jumalasta ja Jumalan sanasta, he ovat eläneet ja kilvoitelleet enemmän puolueensa kuin Jumalan asian hyväksi, he ovat käyttäneet Jumalan sanaa, mutta enemmän johtajiensa silmillä ja selityksillä kuin että Jumalan Henki olisi saanut selittää sen tai että hänen valonsa olisi havaittu tarpeelliseksi ja arvokkaaksi kaikkialla ja aina etsiä. Epäilemättä harvat seisovat omilla jaloillaan, 'tietävät kehen he uskovat', noudattavat Jumalan valistamaa ja johdattamaa omaatuntoansa ainoana ohjeenaan ja siten rakentavat ainoastaan Jumalan sanan kalliolle. Mitä joku noista 'isistä' on sanonut tai uneksinut, on varmaan useinkin merkinnyt enemmän kuin sana, sitä on enemmän noudatettu ja typerästi pidetty 'salattuna viisautena, joka ei vielä ole prantättykään'. Eikö se ole hirveää? Ja mistä se johtuu? Ihmisorjuudesta, tuosta herätyksiemme läpikäyvästä

hapatuksesta — siitä epäilemättä etupäässä. Ja tämä ei näytä minusta, sen pahempi, syntyneen muuten kuin siten, että muutamat korkeat henget ja ihmiskiitoksen halukkaat vastaanottajat, jonka kiitoksen he mielellään ovat antaneet häikäistä silmänsä, sitä tahallaan ja itsetietoisesti ovat tavoittaneet. Sen vuoksi on myöskin jokainen epäily heidän erehtymättömydestään ja holhousvallastaan väen väkisin hakattu maahan ja kuritettu, niin että jokainen on pelännyt päästää mitään sellaista mielessään syntymään, ikäänkuin se olisi ollut saatanan virittämä ylpeyden kiusaus, jota vastaan tuli viipymättä taistella. No niin! He ovat saaneet oman ylimielisen tahtonsa voimaan ja epäjumalan-istuimensa turvatuksi ja pysytetyksi — niin kauan kuin Jumala viisauudessaan on sen sallinut, mutta ei myöskään kauemmin; sillä Jumala on armollinen ja laupias eikä salli meidän nääntyä tyranniemme ja hoputtajaimme ikeessä iankaikkisesti, koska kuitenkin Kristus on meidät kalliisti lunastanut ja luvannut meille lohduttajan, totuuden Hengen, joka voi ja tahtoo johdattaa meitä *kaikessa* totuudessa, ei kuten kaikki inhimilliset puoluepäälliköt ja johtajat puolitotuudessa ja puolivalheessa. Ja juuri siksi, rakas veli, toivon, että nyt vasta voi ja täytyy tulla rauha; sillä oikea ja pysyvä rauhanside on hengen yhteys, mutta se side, joka riippuu ihmisen arvovallasta ja epäjumaloivasta hänessä-riippumisesta, ei onneksi kestä kauan, mutta katketskoon se, kun aika on tullut, 'joka tuleva on', ei meidän, vaan kasvattajamme ja Herramme kautta. Katson, suoraan sanoen, Jumalan sormeksi, että ukkokin on kuollut samaan aikaan kuin meillä täällä lähitienoilla on ollut niin katkera kokemus hengellisen ylpeyden ja päällepäsmäryyden hedelmistä, jotka Jumalan vanhurskaan tuomion kautta ovat tulleet näkyviin, jotta silmämme aukenisivat. Minun ei tarvitse sanoa, etten suinkaan aseta ukkoa ja meidän suurimahtista pukariamme häpeällisine kauhistuksineen rinnakkain ja samaan luokkaan. Mutta totta sinun on myöntäminen, että niin toinen kuin toinenkin on ollut liian monelle epäjumalana, joka on riistänyt sijan Jumalalta ja edistänyt hengellistä alaikäisyyden tilaa melkoisessa määrin. Ja entäpä? jos oppikin olisi ollut kierossa? Ainakin niin on ollut M:n laita, jota niin moni on sokeasti seurannut; hoputtaa siihen, että omantunnon tulee olla levoton ja tuomitseva (mikä tavallaan on oikein), mutta sitten juuri tästä levottomuudesta ja omantunnon ahdistuksesta tehdä itselleen vanhurskaus, jolle rakennetaan ja johon turvataan, — se on oppi, jonka suojassa kaikki synnillinen meno hyvin voi viihtyä, on hairahdus yhtä suuri kuin konsanaan hedbergiläisyys, jopa pohjaltaan aivan samaa, nimittäin Jumalan heränneissä sieluissa tekemän armotyön ja armovaikutusten kieltämistä, hylkäämistä ja vastustamista. Usko on siinä saavuttamaton asia, epäiltävä asia, jos sillä — niinkuin kuitenkin sana opettaa ja sen luonto on — on mukanaan rauha Jumalan kanssa ja hengen hedelmät, vanhurskaus, rauha ja riemu. Sen vuoksi niin pian kuin Kristus kirkastuu sielulle, niin että se todella tuntee jotakin sellaista, on tällä opilla kiire repimään pois kaikki tynni ja syöksemään sielu jälleen alas paavilliseen epävarmuuden hämärään ja tyytyväisyyteen oman rauhattomuutensa kanssa, jonka perustuksen Raamattu ilmaisee sanoen: jumalattomilla ei ole mitään rauhaa. Jotenkin tätä tarkoittava oppi on, hierarkkisen omantunnonsorron ohella tahi oikeammin juuri sen lähimmässä yhteydessä, ollut vallalla keskuudessamme. Mutta mikä on sinun mielipiteesi? Pitääkö se yhtä sanan kanssa, ja onko se oikea? Kirjoita minulle ajatuksesi siitä, niinkuin minä avomielisesti olen kirjoittanut sinulle omani. Ennen oli tavallista nostaa suuri melu ja huutaa anateemaa, kun kuka uskalsi nähdä toisin kuin hyväksyty tapa sääti; mutta koettaa saada erehtynyttä uuteen vakaumukseen ja oikealle tielle, siihen oltiin itse liian hyviä eikä toinen poloinen sen arvoinen. Niin ei enää liene laita meidän kesken."

M. kaukana siitä, että olisi antanut veljellisten varoitusten johtaa itsensä nöyryyden tuntoon ja parannukseen, on vain yltynyt kaksinkertaisella innolla pitämään pystyssä valta-asemaansa ja kiihoittamaan itselleen joukkuetta. "Surkuttelen poloista Lapuan seurakuntaa ja sen muita pappeja. Mutta vielä yksi asia. Olen kuullut sanottavan, että olit kovin vastustanut, että tehtäisiin julkinen ero M:sta, sekä kuvaillut kaikenlaisia vaikeuksia koituvan siitä. Se on kummastuttanut minua. Olen kysellyt itseltäni: mitenkä se on mahdollista? onko Julius unohtanut 1 Kor. 5? Vai olisiko hänellä todella halu yhä edelleen pitää voimassa ihmisorjuuden-systeemiä ja odottaa etuaan siitä? Olen kysynyt, mutta, totta puhuen, en ole vielä löytänyt vastausta. Sinä voit sen parhaiten antaa. — — Voi hyvin! Veljesi L. Stenbäck."

Berghin vastaus tähän kirjeeseen näkyy hukkuneen, mutta Stenbäckin seuraavasta kirjeestä (Uusikaarlepyy ja Munsala, 30 p. elok. 1852) näemme, ettei hän ollut oikein yhtä mieltä edellisen kanssa. "Yhdyn", kirjoittaa Stenbäck, "täydellisesti enimpään, vaikka muutamat kohdat loukkasivat minua. Niin esim. minusta oli kummallista, että sinä, sen mukaan mitä kirjoitit, kauan olet havainnut kaikenlaisia virheitä ja harha-askeleita, varsinkin tuon läpikäyvän ihmisjumaloimisen ja riippuvaisuuden, mutta kuitenkin olet vaiennut siitä sitä vastustamatta tai huomauttamatta sitä kenellekään. Se olisi, minusta nähden, kuitenkin ollut ehdoton kristityn velvollisuus. Mutta yleensä näyttää — — että sinä yhä vielä käsität väärin ja epäilet sitä itsenäistä suuntaa, joka täällä monessa on tullut vaikuttavaksi ja vallitsevaksi, sitä hengellistä kehitystä, joka Jumalan sanan ja sen valon

johtamana tahtoo katkaista kaikki muut siteet, tehden liittonsa Herran kanssa lujaksi ja hartaaksi ja yksinomaiseksi. — — Näen nykyisessä suunnassa välttämättömän palauksen Jumalan maassamme vaikuttaman armotyön ensimmäiseen alkuun, joka ikäänkuin aamurusko ennusti raikkaampaa ja ihanampaa päivää Suomen kirkolle, kunnes sen sekoittivat ja hämmensivät eriuskoiset puoluehenget ja se oli joutumaisillaan katalaksi puolueasiaksi. Ne, jotka eivät tahdo ja voi katkaista ihmisten asettamia siteitä ja säännöksiä antaakseen Jumalan yksinään täyttää sen hyvän työn, jonka hän itse on aloittanut, — ne jääkööt jäljelle ja pysähtykööt vanhalle kannalleen. Sitä ei voi auttaa, mutta muut ovat siitä huolimatta kulkevat eteenpäin ja puhdistuvat yhä enemmän, Jumalan Hengen johtamina kaikessa totuudessa ja Hänen säilyttäminään kuolettavan seisahdustilan kivettymisestä ja levosta."

"Olen", jatkaa Stenbäck eräästä läheisestä asiasta, "kuulustanut ukko Paavon kirjeitä, joita halusit saada. Ainoa, jolla olen kuullut niitä olevan, on Cajan; mutta hän on muutellessaan pistänyt ne jonnekin, niin että hän ei vielä tähän saakka ole saanut niitä käsiinsä. Muutoin, jos saan sanoa ajatukseni, joka kuitenkin on useilla muillakin, en katsoisi suotavaksi enkä hyödylliseksi minkään elämäkerran kirjoittamista enkä julkaisemista ukosta. Jos tahtoo tuoda esiin hänen hyvät puolensa, niin siitä tulee ainoastaan yksipuolinen ylistyslaulu vailla totuutta ja tunnollisuutta; jos taas tahtoo samalla esittää varjopuolet, niin ne ovat sellaisia, että näyttää parhaimmalta ja oikeimmalta jättää ne Jumalan tuomittavaksi ja antaa niiden jäädä pimeään. Joka tapauksessa olisi luullakseni hänen elämäkertansa ainoastaan enentävä hämmennystä ja antava uusia eripuraisuuden aiheita. Ukon sokea jumaloiminen on ainakin näillä seuduin kärsinyt auttamattoman vaurion — sitä enemmän, kun muutamat tosiseikat ovat liian räikeitä." — —

Se vastaus, jonka Stenbäck sai tähän toiseen kirjeeseen, on tallessa ja osoittaa, että Bergh oli kovin tyytymätön ystävänsä lausuntoon. Hän syyttää tämän kirjettä katkeruudesta, vaikka juuri *hänen* omassa vastauksessaan on kieltämättä katkeruuden jälkiä. Bergh myöntää, että hänellä on ollut pelkoa ja epäluuloja siitä itsenäisestä suunnasta, josta Stenbäck puhuu. Nyt hän tahtoo mielellään luopua niistä, toivoen että Herra on johtava kaikki parhain päin; mutta kaikesta näkyy, että hän itse pysyy ja tahtoo pysyä entisessään. Vieläpä näyttää siltä, kuin kirjeenvaihto olisi voinut johtaa vanhojen aseveikkojen persoonallisten välien rikkoutumiseen. Niin ei kuitenkaan käynyt. Molemmat halusivat suullista ajatustenvaihtoa, ja kun Bergh oli ilmoittanut aikovansa joululomalla matkustaa lankonsa Frans Henrik Bergrothin luo Keuruulle, päättivät he yhtyä Ätsäriissä Karl Edvard Bergrothin luona, jonne Stenbäckin ja Essenin oli määrä tulla Härmästä sekä Berghin Keuruulta. Emme tiedä, kuinka tämä yhtyminen päättyi, mutta varmaankaan ei ystävyys rikkoutunut, joskaan ei täydellistä yksimielisyyttä liene saavutettu riitakysymyksissä. Kirjeenvaihto näyttää kyllä lakanneen, mutta kun Stenbäck kesällä 1863 Turussa tapasi Berghin, kirjoittaa hän vaimolleen: "J. Bergh on kaltaisensa, luja ystävä, kristillinen, vilkas — rakastettavimpia miehiä, niinkuin ennenkin", ja vielä vuotta ennen kuolemaansa hän saa ystävältään erittäin sydämellisen kirjeen, josta tuonnempana tulee puhe.

Stenbäckiin nähden merkitsevät nämä kirjeet selvää käännettä hänen suhteessaan pietismiin. Innokkaalla sydämellään hän oli ehdottomasti liittynyt ja luottanut johtaviin henkilöihin. Tietysti hänen oli tuskallista nähdä pettyneensä, mutta Jumalan asia ei riipu yksityisestä henkilöstä, eikä hän ollut mies peittelemään ja verhoamaan tekopyhyttä ja syntiä. Uutena suuntana oli hänelle kavahtaa ihmisiin luottamista, mutta sitä enemmän luottaa Jumalaan. Pääasiassa pysyi hänen kristillisyytensä ja käsityksensä "ainoasta tiestä" samana. "Apua tarvitsemme joka päivä, mutta niin on myöskin armo meille joka aamu uusi" — sanoi hän vielä niinkuin entispäivinäkin; mutta tuo alhainen käsitys, että helvetti taas avautuu syntiselle, niin pian kuin hän nousee polviltaan, oli häipynyt.

Mitä tulee tähän muuttuneeseen kantaan, että näet Stenbäck nyt oli sitä mieltä, että heränneen tulee pyrkiä pysyväiseen armontilaan, kasvaa ja kehittyä siinä, on huomautettu, että se osaltaan lienee johtunut hänen tutustumisestaan n.s. raamatullisen suunnan perustajan, tübingeniläisen professorin J. T. Beckin teoksiin. Kuinka suuresti hän oli mieltynyt tähän jumaluusoppineeseen, ilmenee m.m. siitä, että kun dogmatiikan professori Laurell 1852 oli kuollut, niin Stenbäck koetti saada aikaan sen, että Beck olisi kutsuttu hänen seuraajakseen Helsingin yliopistoon. Vaikka Beckiltä itseltään jo oli hankittu siihen suostumus, ei ehdotus johtanut mihinkään tulokseen. Beck teroittaa pyhityksen ja hengellisen kasvamisen tarpeellisuutta sekä vastustaa kaikkea levotonta, pinnallista puuhailemista ja puoluemieltä. [*H. L. Sandelin, m.t.*]

KYMMENES LUKU. 1852-1855.

Kesänviettoa. — Vaasan palo ja muutto Uuteenkaarlepyyhyn. — Pedagogiikanprofessorin-viran haku. — Opinnäytematka. — Lukukausi professorina. — Muiden ja omaa arvostelua.

Samoin kuin muilla kaupunkilaisilla oli Stenbäckeilläkin tapana kesäksi muuttaa maalle. He oleskelivat kauniin vuodenajan tavallisesti Munsalassa. Leskeksi jäätyään oli Charlotte Achren vuokrannut itselleen asunnon tilanomistaja Enqvistin luota sikäläisestä Veksalan kylästä; myöhemmin asettui Marie Ottelinkin lapsineen samaan paikkaan, ja siinä Stenbäckeilläkin oli kesäasuntonsa. Vaikka kylän asema ei ollut erittäin luonnonkaunis, oli se kuitenkin, sijaiten meren rannalla, mieluisa kesäpaikka, ja Stenbäck viihtyi siellä hyvin lähimpäinsä ja varsinkin lukuisan kasvavan nuorisojoukon ympäröimänä. Ei myöskään tule unohtaa, että paikka oli lähellä Härmää, niin että Essenin perheen luona helposti voi käydä vieraisilla, ja se taas puolestaan saattoi vastata käynteihin ja joskus kauemminkin aikaa oleskella Veksalassa.

Idyllisestä maalaiselämästä Munsalassa on eräs naissukulainen pannut paperille muutamia lapsuudenmuistoja: "Kahdeksanvuotiaana", kirjoittaa hän, "vietin O. G. von Essenin perheen kanssa muutamia viikkoja L. Stenbäckin kesäkodissa. Hän oli useimmiten erinomaisen ystävällinen meille lapsille. Eräänä päivänä hän kutsui meidät saliin, missä hän istui keinutuolissa kirja kädessä. 'Tulkaa tänne, lapset, niin luen teille jotain kaunista', sanoi hän. Asetuimme piiriin hänen ympärilleen, ja hän luki meille pitkän runoelman, josta en käsittänyt muuta kuin sanat: 'Nu hafva de gått som paddor, nu blefvo de efter igen'. ['Kuin kilpikonnat ne kulkee, nyt taaskin ne tielle jää.' (Runebergin 'Luutnantti Zidénistä'.)] Sitten hän luki vielä toisen kappaleen, jonka jo ymmärsin paremmin. Myöhemmin huomasin, että se oli 'Sven Tuuva'. Muutamia päiviä sen jälkeen, kun olin vähän kipeä enkä voinut mennä toisten kera vieraisille erääseen paikkaan, toi hän minulle, ennenkuin kaikki lähtivät, kirjan ja sanoi: 'Tässä tuon sinulle lukemista, ettei sinulla ole ikävä.' Silloin näin ensi kerran 'Vänrikki Stoolin tarinat', ja aika ei tuntunut pitkältä. Vielä kerran samana kesänä, kun sekä täysikasvaneita että meitä lapsia oli hänen kamarissaan, luki hän useita tarinoita 'Vänrikki Stoolista'. Eräs pieni kuusivuotias tyttö meni pois huoneesta kesken lukua. Lauri Stenbäck katsoi vähän kummastuen tyttöön ja lausui: 'Hanna ei näy välittävän.' — Vaikka Stenbäck piti lapsista, teki hän toisinaan heille kiusaa. Sen olen kuullut muilta ja itsekin kokenut. Kerran, kun minä, yhä vielä samana kesänä, kerroin toisille tytöille satua prinsessasta, joka kulki ilmassa, tuli Stenbäck sattumalta luoksemme, juuri kun sanoin: 'Koko maa näytti hänestä hämärältä möhkäleeltä.' Sitten sain aina aterioidessa kuulla: 'No, Lyydi, kuinkas sen hämärän möhkäleen laita oli?' mikä luonnollisesti harmitti minua."

Tähän voi lisätä, että toisetkin todistavat, kuinka suuren arvon Stenbäck antoi Vänrikki Stoolin tarinoille. Ne tyydyttivät täydellisesti hänen korkeat runolliset vaatimuksensa, mutta huomatkamme, ainoastaan edellinen kokoelma. Toinen ei miellyttänyt häntä samassa määrin. Hänestä eivät myöhemmät tarinat tuntuneet yhtä välittömästi runoilijan sielusta lähteneiltä, vaan ainakin osaksi syntyneen siksi, että Runeberg oli *päättänyt* liittää toisen kokoelman ensimmäiseen.

Myös kesällä 1852 Stenbäckit oleskelivat Munsalassa, mutta olivat satunnaisella matkalla Härmään, kun heidät saavutti kamala sanoma: "Vaasan kaupunki palaa", joka sanoma 3 p. elokuuta kiiti yli Pohjanmaan seutujen. Tuli oli kello 10:n tienoissa aamupäivällä pudonnut erään juopuneen yöyriäläisen piippunysästä raatimies Aurénin talon pihalla lautavajassa olevaan sammalläjään, saman talon, mihin Stenbäck ensiksi oli asettunut Vaasaan muuttaessaan. Sieltä levisi hävittävä luonnonvoima hirvittäväällä vauhdilla yli kaupungin, jonka perikatoa kesän tavaton kuivuus ja kuumuus jo kauan oli valmistanut.

Stenbäckin talo oli kesän aikana korjattu ja maalattu, ja työ oli päättynyt pari päivää ennen paloa. Se palvelija, joka oli talon vartijana herrasväen poissa ollessa, oli elokuun 3 päivänä aamulla alkanut pestä huoneita työmiesten poistuttua. Hän kuuli kyllä huudon: tuli on irti! mutta ei antanut sen häiritä askaretaan, vaan jatkoi sitä, ajatellen kyllä ajoissa ehtivänsä tulipaloa näkemään. Siitä seurasi, ettei kukaan koettanutkaan pelastaa Stenbäckin tavaroita, ennenkuin se oli liian myöhäistä. Ainoastaan rehtorin kirjoituspöytä, jonka laatikoissa oli joukko papereja säilyssä, pelastui — kaikki muu paloi poroksi. Kuullessaan kauniin kirjastonsa palaneen Stenbäck itki, niin kerrotaan. — Talon rakennukset olivat palovakuutetut, joten vahinko ei tullut niin perinpohjaiseksi kuin olisi voinut. Ennenmainitussa kirjeessä Julius Berghille saman kuun lopulta Stenbäck itse lausuu onnettomuuden johdosta: "Vaasan palon jälkeen elän maanpakolaisena poissa varsinaisesta kodistani, odottaen määräystä koulun tulevasta paikasta. Kaikella todennäköisyydellä ja Odenvallin ja minun toivomukseni mukaan tulee koulu sijoitettavaksi Uuteenkaarlepyyhyn ja kymnaasi Pietarsaareen; mutta vielä ei senaatti ole tehnyt lopullista päätöstä. Olin itse poissa palosta ja tapasin poroksi palaneena koko omaisuuteni miltei poikkeuksetta: talon ja irtaimiston, josta vain vähän mitätöntä romua oli ehditty pelastaa. Raskainta on kuitenkin melkoisen suuren ja monen vuoden aikana mahdollisimmalla huolella kerätyn kirjastoni menettäminen, joka paloi kokonaan. Olen varmaan kauan ja katkerasti sitä kaipaava. Tahtoo kyllä tuntua raskaalta yht'äkkiä olla puilla paljailla ja pakotettuna alkamaan alusta taas. Mutta yleinen hävitys ja onnettomuus voittaa ja vaientaa yksityisen. En ole koskaan voinut kuvitella niin kamalaa ja täydellistä hävitystä ja tuhoa. Se on Jumalan käden isku, joka varmaan on tuntuva kauan — suokoon Jumala hyväksi ja parannukseksi." [Berghin vastaus tähän ansaitsee tulla esitetyksi: "Tuskalla otan osaa kotisi ja kontusi, mutta varsinkin harvinaisen kirjastosi menettämiseen, jota sinun ei olisi tarvinnut ilmoittaa enimmäkseen kaipaavasi. Jo ennakolta — ennenkuin kirjoitit — pelkäsin, että olit kadottanut

kaikki. — Niin katoovaista on tämän maailman hyvyys! — Kuitenkin lienee tälläkin tappiolla, tällä onnettomuudella, hyötynsä, jos se oikein käytetään. — Nyt on Herra sallinut *sinun* pikkujumalasi, kirjojen, palaa. Jos minulla nämä pikkujumalat olisivat parempia, tahtoisin mielelläni jakaa kanssasi, niin olisi meillä molemmilla se etu, että olisimme päässeet ainakin muutamista epäjumalista. Mutta kirjastoni on osaksi ymmärtämättömästi koottu, osaksi toiseen suuntaan kuin sinun oli. — Saattaisihan kuitenkin sattumalta olla yhtä ja toista kelpaavaa. Tahdon siis ehdottaa, että, jos eukkoinesi tulet meille jouluksi, sinä — — joululahjaksi ja paloavuksi itse valitset puolet kirjastostani, jotta sinulla olisi jotain alkua. Tarjoukseni on vilpiton, kunpa vain olisi parempaa tarjota." — —]

Vaasan palon yhteydessä on mainittava, että Stenbäck julkaisi pikku vihkosen "*Tvenne predikningar*", joka myytiin palossa vahingon kärsineiden hyväksi. [Tämä 61-sivuinen vihko painettiin Helsingissä 1852.] Nämä saarnat, toinen "Hengellisestä kuolemasta heräämisestä", toinen "Siitä ulkokultaisuudesta, joka estää Kristuksen kirkastumasta heränneessä sielussa", ovat ainoat Stenbäckin itsensä julkaisemat. Ne ovat tärkeät ei ainoastaan tutustumiseksi hänen käsitykseensä kristillisyydestä, vaan myöskin näytteenä hänen yksinkertaisesta, selvästä ja suorasta, kaikesta sovinnaisuudesta vapaasta saarnatavastaan.

Stenbäckin otaksunnan mukaan muutettiin ylempi alkeiskoulu Uuteenkaarlepyyhyn. Kuitenkin alkoi syyslukukausi tavallista myöhemmin, nimittäin 11 p. lokakuuta, ja ainoastaan 73 oppilasta oli ilmoittautunut, sillä useiden vaasalaisten poikain, joiden vanhemmat olivat kadottaneet omaisuutensa palossa, täytyi joko kokonaan tai ainakin ajaksi keskeyttää koulunkäyntinsä. Maanpaossa olevan oppilaitoksen hoito tuotti aluksi tavallista suurempaa huolta ja vastusta rehtorille, eikä jäänyt paljon aikaa kirjallisiin askareihin.

Vuodelta 1853 on niistä mainittava ainoastaan yksi puhe ja yksi kirje. Puhe pidettiin koulun ensimmäisessä vuositutkinnossa Uudessakaarlepyyssä kevätlukukauden lopulla. Kiinnitettyään huomiota opettajan vaivalloiseen, mutta jaloon ja korkeaan kutsumukseen Stenbäck lausuu seuraavat lämpimät sanat: "Lapsi — ah — onhan se arka, puhdas, pyhä olento, sen otsalla on vielä Jumalan sinetti; sitä täytyy käsitellä varovaisuudella ja huolella. Mutta tämä huolenpito maksaa vaivan — tosi ja hyvä sana, joka sattuu nuoreen mieleen, määrää kenties sen suunnan eliniäksi — ja määrää sen kautta jotakin vielä enempää, jonka seuraukset saattavat käydä kautta vuosisatojen. Sillä jalon ihmisen toiminnan hedelmä ulottuu äärettömiin, aina päivien loppuun asti." — Kirje taas on kirjoitettu arkkipiispa Bergenheimille ja koskee pääasiallisesti virsikirjakomiteaa, jonka jäseneksi Stenbäck tänä vuonna oli kutsuttu. Tämän osan kirjeestä jätämme kuitenkin tuonnemmaksi käsiteläksemme kysymystä yhdessä jaksossa; tähän on sitävastoin merkittävä samassa kirjeessä mainittu aie julkaista käännöksenä eräs teos, "*Deutsche Briefe über englische Erziehung*". "Teos sisältää", sanoo Stenbäck, "mieltäkiinnittäviä tietoja Englannin opetuslaitoksesta, jotka hyvin ansaitsisivat tulla tunnetuiksi ja harkituiksi, ei sokeasti matkituiksi". Tämän yhteydessä hän tahtoi esittää omat ajatuksensa muutamista pedagogisista kysymyksistä tehden sen, itse teoksen mukaisesti, johdantona olevan kirjeen muodossa. Tämän kirjeen hän oli aikonut omistaa arkkipiispalle, mutta katsoi velvollisuudekseen ennakoita pyytää siihen lupaa, sitä enemmän kun luultavaa oli, että arkkipiispa ei kaikessa yhtynyt hänen mielipiteihinsä, kuten luonnollista on kahdelle elävälle eikä kokonaan seisahduksissa olevalle ihmiselle. — Tämä aie ei toteutunut, mahdollisesti siksi, että vastaus oli kieltävä (jota emme kuitenkaan tiedä), mutta vielä todennäköisemmin siksi, että sairaus ja muita toimia tuli esteeksi.

* * * * *

Stenbäckillä oli Vaasassaolo-aikanaan ja aluksi Uudessakaarlepyyssäkin ollut hyvä terveys ilman sanottavia häiriöitä. Todisteena siitä kerrotaan, että hän tähän aikaan sai täyteläisemmän ja enemmän hyvinvoivan näön kuin koskaan ennen. Mutta kolmannen lukukauden loputtua Uudessakaarlepyyssä tapahtui se surullinen käänne, joka teki hänen loppuikänsä niin raskaaksi hänen vilkkaalle hengelleen.

Perhe oli joululuvan alkaessa 1853 matkustanut Ylihärmään Essenin kodissa viettääkseen loma-ajan. Siellä Stenbäck sairastui ankarasti keuhkotulehdukseen, joka ainaiseksi mursi hänen, kuten jo tiedämme, nuoruudesta alkaen heikon terveytensä. Tohtori J. F. Blanck Uudestakaarlepyystä hoiti häntä, ja hän parantui näennäisesti, mutta sairaus oli jättänyt tiivistymiä keuhkoihin, mitkä ensiksi tekivät hänelle vähemmän haittaa, mutta vähitellen muuttuivat märkiviksi tuottaen hänelle alituisia kärsimyksiä.

Alussa vuotta 1854, jo jotensakin toivuttuaan sairaudestaan, Stenbäck sai parilta ystävältään, teologisen tiedekunnan professorilta, hartaita kehoituksia hakemaan vastaperustettua pedagogiikan ja didaktiikan professorin virkaa, joka oli yhdistetty mainittuun tiedekuntaan. Kovasti epäröityään hän päätti seurata kehoituksia ja ottaa askelen, joka huolimatta kaikesta ulkonaisesta menestyksestä vei hänet pettymyksiensä ja ikävyyksiensä tielle. 3 p. huhtikuuta ilmoitettiin siten konsistorille, että professorinvirkaa oli hakenut Stenbäck ja silloinen saksankielen opettaja Vaasan kymnaasissa, tohtori J. O. I. Rancken, sekä määrättiin, että molempain tuli suorittaa kelpoisuusnäytteensä ennen tammikuun

Päiväämättömässä kirjeenkonseptissa, joka on kirjoitettu tiedon tultua näytteensuoritus-ajasta, Stenbäck lausuu muun muassa: "Osaksi suuri haluttomuuteni professorintoimeen ja Helsinkiin palaamiseen, osaksi viime sairauteni jälkeen vielä heikko terveyteni ovat. syynä, etten ole vielä tulla aloittaneeksi väitöskirjaa." Kuitenkaan hän ei epäile sen valmistumista. — Hän kysyy sitten, onko näytekirjoitus laadittava latinaksi vai ruotsiksi, sekä yhtä ja toista itse virkaa koskevaa. Niinpä hän tahtoo tietää, kuinka suuri palkka on, sillä Vaasan palon y.m. takia hän on joutunut velkaan, jonka vuoksi ei ole aivan yhdentekevää, voiko hän tulla sillä toimeen; edelleen hän kysyy, onko hänen vain pidettävä luentoja papinkokelaille vai antaako virka mitään vaikutusvaltaa koululaitokseen. "Täköläisessä virassani olen saanut yhtä ja toista kokemusta kouluihin ja niiden asemaan ja tarkoitukseen nähden, ja tunnustan, että minulla toisinaan on ollut haluna vähältä osaltani koettaa kääntää huomiota useihin ylen tarpeellisiin uudistuksiin tässä suhteessa. Se se juuri etupäässä yllyttikin minua lähettämään hakemukseni. — Jos tulevan professorin toimena on vain antaa vähäpätöinen lisä pappien kehitykseen, niin se näyttää minusta varsin vähän houkuttelevalta ja merkitsevältä. — Virkaylennystoiveitteni päämääränä on ollut saada keskulainen kirkkoherrakunta, missä olisin voinut saada sen toimialan, joka parhaiten soveltuu nykyiselle mielelleni ja kenties myös kyvylleni."

Se haluttomuus ja epätietoisuus professorinviran suhteen, joka selvästi ilmenee tästä kirjeestä, selittää miksi Stenbäck tänä samana vuonna, tuskin vielä aloitettuaan väitöskirjan laatimista, päätti hakea toistakin virkaa. Edellisen viranpitäjän kuoltua oli näet Isonkyrön kirkkoherranvirka joutunut avoimeksi, ja kun esitettiin syihin tuli lisäksi, että paikka oli Stenbäckille hyvin tuttu sekä seurakunta niitä, joissa pietismillä oli lukuisasti kannattajia kansassa, haki hän kirkkoherranvirkaa jättäen tulevaisuuden ratkaistavaksi, missä hän oli tuleva toimimaan. Ranckenkin puolestaan haki paitsi professorinvirkaa myös toista tointa, nimittäin historianlehtorin virkaa Vaasan kymnaasissa.

Stenbäckin oli siis kirjoitettava professorinväitöskirja. Aika, 7-8 kuukautta, ei ollut pitkä siihen, mutta se ei ollut pahinta; pahempi oli, että rehtorintoimi yhä anasti hänen aikansa, ja kaikkein pahinta, ettei hänellä ollut käytettävänä tieteellistä kirjallisuutta, ei edes niitä kirjoja, jotka hän aikaisemmin oli hankkinut, ne kun olivat hukkuneet palossa. Stenbäck sen vuoksi tuskin saattoi tehdä muuta kuin koettaa tutkimuksen muotoon sovittaa osan niitä pedagogisia ajatuksia, jotka hän sitä ennen oli esittänyt "Pedagogisissa lauseissaan" ja opettajayhdistyksessä ja jotka olivat syntyneet hänen mielessään hänen käytännöllisen toimintansa varrella. Teosta, jolla olisi ollut korkeampi tieteellinen arvo, oli siten tuskin odotettavissa, mutta joka tapauksessa lausunto tärkeästä kysymyksestä, sen sisäisen vakaumuksen läpikukema, joka ilmeni kaikessa mitä hän kirjoitti.

Sillä tutkimuksella, joka näissä oloissa syntyi, oli laajasisältöinen nimi: "*Om paedagogien och dess närvarande utveckling*" (Kasvatusopista ja sen nykyisestä kehityksestä), ja se jakaantui kolmeen osaan: 1) "Kasvatusoppi ja sen tarkoitus", jonka sisällyksestä on yhteenvetona (J. V. Snellmanin arvostelussa) seuraava lause: Kristillinen kasvatus, joka ei katso elämän päämääräksi tietämistä, vaan toimintaa, nimittäin vapautuneen hengen itsetietoista ja itsenäistä työtä Jumalalta saamansa tehtävän suorittamiseksi maan päällä, pitää älyperäisten voimien kehittämisessä tämän elämäntehtävän ainoana tarpeellisena silmämääränä sekä antaa intelligenssille arvoa ainoastaan mikäli se tekee mahdolliseksi ja edistää sen täyttämistä; 2) "Yleissilmäys kasvatusopin historiaan" sekä 3) "Nykyisiä oloja", missä tekijä tunnettuun hehkuvaan tyyliinsä vastustaa ajan suuntaa, joka pyrkii antamaan nuorisolle mahdollisimman paljon kaikenpuolista tietoa, ja panee painoa siveellisen luonteenkehityksen suurempaan tärkeyteen.

Koska Stenbäckillä ensimmäisinä viikkoina uutta vuotta oli ollut jonkunmoisia kuumetaudin kohtauksia, matkusti hän vasta lopulla tammikuuta Helsinkiin, missä hän sai ystävällisen vastaanoton ja pääsi koko sielläolonsa ajaksi asumaan yliopistonkamreeri A. W. Wegeliuksen luokse. Hänen ensimmäisestä kirjeestään vaimolleen (22 p:ltä tammik.) näemme hänen alkujaan ajatelleen, että kaksi ensimmäistä osaa riittäisi väitöskirjaksi. Mutta kun oli käytetty suurempaa kokoa ja pienempiä kirjasimia kuin tavallista, näytti väitöskirja liian lyhyeltä, ja niin hänen oli pakko kirjoittaa enemmän kuin ajatteli ja aikoi. Hän kirjoitti silloin yhteen menoon edellämainitun kolmannen osan, ja väitös lykättiin helmikuun 14 päivään. Niin saattoi tapahtua, koska Rancken, joka oli nimitetty lehtoriksi, ei saattanut hakemustaan perille. Tammikuun 29 p. kirjoittaa Stenbäck: "Saan osakseni kaikkea mahdollista hyväntahtoisuutta varsinkin kamreerin kodissa, mutta myös muilta. Kaikki pitävät aivan päätettynä asiana, että tulemme tänne; he ovat jo ajatelleet palkkani koroittamista, joka tulisi olemaan noin 900 hopearuplaa. — Väitöskirjani on valmistumaisillaan, vieläpä tulee vähän pitemmäksi kuin soisin.

"Kuitenkin on minun toisinaan vähän ikävä kotia; mutta ajattelen, että täällä voi olla hyvin hyvä oleskella ja asua, ja alan pitää tulevasta vaikutuspiiristäni. Missään tapauksessa emme muuta tänne ennen syksyä. Yliopisto lopettaa toimintansa huhtikuussa, jolloin lasten ja vaimojenkin sanotaan täytyvän muuttaa täältä jättäkseen tilaa sotaväelle, jota kuuluu tänne tulevan kosolta." [Tämä huhu

samoinkuin tuhannet muut rauhattomina sotavuosina jäi toteutumatta.] — Helmikuun 4 p. hän kirjoittaa: "Tänään olen kiertänyt koko sunnuntai-aamupäivän jakelemassa väitöskirjaani. Siitä tuli aivan riittävän pitkä ja laeva (64 sivua 8:o!) eikä mielestäni kovinkaan huono. Kaikki ottivat minut vastaan hyvin ystävällisesti ja kiltisti — he näyttivät katsovan minua tulevaksi virkatoverikseen. Hyvä on, että se on tehty tällä viisituntisella kiertokululla. Tänään Lönnrotilla ollessani hän vei minut rouvansa luo, joka kuuluu olevan herännyt, mutta ei seurustele täällä kenenkään ihmisen kanssa. Päätin jo, että jos tulemme tänne, niin teemme tuttavuutta. — Jakkus on saava sapelin ja pyssyn lisäksi, mutta mitään rumpalinkypäriä ei täällä ole saatavana." — Viimeinen kirje on 9 p:ltä helmik. "Juuri nyt sain kirjeesi, jonka kamreeri oli kätkenyt lautaselle serviettini alle. — Ensi keskiviikkona on väittely, ja viimeistään perjantai-aamuna matkustan, niin että luultavasti seuraavana tiistaina ehdin Härmään. — Baranovski on erittäin kohteliaalla kirjeellä kutsunut minut luokseen tänä iltana; sitten meidän täytyy mennä Palménin luo, ja lopuksi aikoo Schauman pitää kutsut — kaikki minun tähteni. Olen kyllästynyt ja toivon täältä pois, päästäkseni rauhaan kaikelta tältä ystävällisyydeltä. Voi helposti tapahtua, että tarkastuksessa tulee häpeä lopuksi sille kunnialle, jota tähän saakka on tullut osakseni. Kuitenkaan, kunnia ei ole niin suuri, mutta hyväntahtoisuus sitä suurempi, ja se käy todella raskaaksi ajan pitkään, kun sitä tulee sekä oikealta että vasemmalta. Jos tulemme tänne, niin saamme kyllä olla ja elää rauhassa, toivoakseni, niinkuin itse tahdomme. Väitöspäivänä minun täytyy pitää pienet kemut viranomaisille. — Sophie Wegelius on pelastanut minut siitä huolehtimasta ja laittaa pienet illalliset muutamille henkilöille — ja aamiaiset sitä ennen vastaväittäjille. Niin että kaikki on sujunut parhaan toivon mukaan — kiitos hyvän isäntäni."

Virallinen vastaväittäjä, professori Schauman, antoi lausuntonsa 20 p. helmikuuta. Aine saa mitä korkeimman hyväksymisen, sillä joskin suppeampi-alainen aine olisi tehnyt tyhjentävämmän käsittelyn ja detaljitietojen esilletuomisen mahdolliseksi, niin oli tässä tapauksessa, kun oli kysymyksessä tiede, jolla oli syvälleikävä merkitys sekä julkiselle että yksityiselle elämälle, mitä tärkeintä, että hakija opinnäytteessään antoi selvän osoitteen mielipiteistään tieteen elinkysymyksissä ja kyvystään niiden mukaan selkeästi arvostella nykyisen ajan asemaa ja vaatimuksia kasvatuksen suureen asiaan katsoen. Tältä näkökannalta on tutkimuksen kansantajuinen muoto luettava tekijälle ansioksi. Aineensa käsittelyn on tekijä myös suurenmoisella tavalla suorittanut, sillä tämä käsittely ei ainoastaan ole oikea ja ankarasti kriittillinen, vaan, mikä on enempi, tosireformatorinen, siinä kun tekijä selväkatseisesti, uljaalla rohkeudella ja innostuksen lämmöllä panee voimakkaan ja vakavan vastalauseen vallallaolevaa nurjaa suuntaa vastaan, joka miltei yksinomaisesti tavoittaa yksipuolista ymmärryksen kehitystä, laiminlyöden siveellisen luonteenkehityksen, ja kun hän sen ohessa, tyytymättä — monen n.s. parantajan tavoin — ainoastaan repimään alas, selvin ja rohkein piirtein on luonut sen uuden kasvatusjärjestelmän ääriviivat, jonka tulisi astua vanhan sijaan. Aineen laajuus ja sen reformatorinen käsittely on kuitenkin pannut tekijän alttiiksi vaaralle jättää syrjään useita tärkeitä kohtia, niinkuin kurinpitokysymyksen, kysymyksen ihmisen taipumuksista, jota paitsi tarkempi selonteko kansansivistyksen aineksista puuttuu, ja samoin jalossa polemiikissaan mennä yksipuolisuuteen ja lukea älyperäiselle kehitykselle jotenkin ala-arvoisen merkityksen. — Puutteet eli tutkimuksen varjopuolet arvostelija kuitenkin helposti jättää sikseen sen kirkkaan valon rinnalla, jonka ansiot luovat siihen. Jälkimmäisiin kuuluu, paitsi mainittua reformatorista piirrettä, se selkeys ja selvyys, jolla tekijä on kehitellyt kasvatuksen periaatteita ja jolla hän, katse alati kiintyneenä näihin periaatteihin, on tehnyt täysin itsenäisen ja yhtä oikean ja sattuvan kuin muodon puolesta etevän kuvauksen kasvatusopin historiallisesta kehityksestä; edelleen tekijän kaunis ja jalo esitystapa sekä lopuksi se puhdas kristillinen henki ja se vakaumuksen lämpö, joka kultaisena lankana käy kokonaisuuden ajatusrikkaan kudoksen läpi. Kaiken tämän nojalla tarkastaja ei ainoastaan katso väitöskirjalla olevan tieteellistä arvoa, vaan sen myös täysin vastaavan tarkoitusta, jota varten se on julkaistu. Puolustuksesta sanotaan, että tekijä ei osoittanut erityistä dialektista taitavuutta, mutta ilmaisi kuitenkin kykyä yksinkertaisesti ja teeskentelemättömästi lausua ajatuksensa.

Sekä tiedekunnan että konsistorin yhdyttyä tähän lausuntoon tuli Stenbäck 21 p. maaliskuuta asetetuksi ehdolle professorinvirkaan. Ainoa, joka ei katsonut häntä päteväksi, oli professori Gyldén, ja hän esitti syyksi säännösten määräyksen, että professorinviran-kelpoisuuteen vaaditaan korkein arvosana kysymyksenalaisessa aineessa lisensiaattitutkinnossa. Kun kuitenkin lain kirjaimessa pysymisestä tässä tapauksessa olisi ollut tuloksena, ettei kukaan Suomen mies olisi voinut päästä ehdokkaaksi pedagogiikan professorin virkaan, koska aine ei ennestään ollut yliopistossa edustettuna, jäi Gyldén yksinään mielipiteensä kannattajaksi. Stenbäck saattoi siis kaikella syyllä olla tyytyväinen, kun hänen ystävänsä Helsingistä ilmoittivat hänelle asian kulun. Mutta ilo oli lyhyt, sillä nyt alkoi odottamaton välinäytös, joka suuressa määrin teki tämän kysymyksen huolestuttavaksi ja kiusalliseksi hänelle. Litteraturbladn maaliskuunumerossa hän näet näki kirjoituksen "Lauri Stenbäckin professorin-väitöskirjan johdosta", jossa J. V. Snellman aivan toisella tavoin kuin Schauman otti tutkimuksen tarkastelun alaiseksi. [Erään tiedon mukaan lienee tiedekunta ensin valinnut Snellmanin vastaväittäjäksi, mutta satunnainen sairaus oli estänyt häntä suostumasta tehtävään.] Viitaten itse kirjoitukseen (Saml. Arb., IV, s. 652 seurr.) mainittakoon tässä vain, että Snellman tosin kunnioittavassa muodossa, mutta suoraan asiaan mennessä tuo esille väitöskirjan puuttuvan tieteellisyyden sekä

esityksen ja käsityksen epäjohdonmukaisuudet ja yksipuolisuudet. Tämä ei kuitenkaan ole kirjoituksen pää tarkoitus, vaan ennen kaikkea aineen, koulujemme uskonnonopetuksen, selvittäminen. Siinä huomautetaan ensiksi sitä arveluttavaa ristiriitaa, että, kuten Stenbäck tekee, vaaditaan uskonnonopetus olemaan pääaineena, jotavastoin kaikki muu pidetään kristilliseltä näkökannalta enemmän tai vähemmän yhdentekevänä, vaikka itse asiassa uskontoa opetetaan kahtena tuntina viikossa ja 32-34 on omistettu maallisille aineille ja harjoituksille. Snellmanin mielipiteen mukaan on uskonnonopetuksen asiana osoittaa oppilaille myöskin maallisen tiedon tarpeellisuutta, opettaa heille, että koulu on kirkko, tiedonhankinta Jumalan palvelusta — "ainoastaan silloin voi olla puhe kristillisestä hengestä tietämisessä, tosiuskonnollisesta mielestä oppilaan töissä ja toimissa". Tähän voidaan vielä siteerata: "Nuoruudeninnostus ja alttius ihanteellisiin rientoihin, joita Stenbäck kaipaa kasvatuksen ja opetuksen hedelmänä, eivät ole mitään muuta kuin rakkautta aatteeseen, teoriaan, tietämiseen, halua elämässä toteuttaa tietämisen ihanteita." — Kirjoitus sisältää luonnollisesti paljon syväaateisesti ja oivallisesti sanottua tästä tärkeästä kysymyksestä, ja, emme epäröi sitä sanoa, suurimmaksi osaksi sellaista, joka itsessään ei jyrkästi sotinut Stenbäckin omia mielipiteitä vastaan; mutta kun lähtökohta oli aivan toinen ja Snellmanin tieteellisen viileällä tavallaan puhui kristillisyydestä niinkuin mistä muusta historiallisesta ilmiöstä hyvänsä, niin voi helposti ymmärtää, mimmoinen vaikutus oli oleva. Tosin saattavat Essenin sanat tästä Stenbäckin elämäkuvauksessa luulemaan, että arvosteltu tyynesti oli ottanut kritiikin vastaan, mutta niin ei ollut laita. Päinvastoin todistaa eräälle tuttavalle Helsinkiin aiotun kirjeen konsepti, että hän ensi hetkessä ajatteli peruuttaa hakemuksensa. Kuinka loukkautunut Stenbäck oli, nähdään siitä, että hän luulee arvostelun pohjana olevan vihan kristillisyyttä vastaan ylimalkaan ja Snellmanin yleensä katkeran mielialan tähän aikaan. — "Vaikka minulla Helsingissä", sanoo hän, "oli tilaisuus omin korvin kuulla Snellmanin misantrooppista tyytymättömyyttä koko maailman asemaan yleensä ja yliopiston erittäinkin, en kuitenkaan luullut hänen olevan niin täynnä katkeraa sappea, kuin tämä arvostelu osoittaa". Itsestään hän sanoo: "Aioin ensin vastata tähän arvosteluun, mutta koska en tahdo puolustaa omaa persoonaani ja sitä paitsi minulla ei ollut toivoa voida tehdä sitä ilman asiaankuulumatonta ja asiaa pilaavaa kiihkeyttä, ja koska itse asian puolustamiseksi olisi tarvittu kokonainen kristillisyyden apologia ja syventyminen kaikkiin niihin väeriin edellytyksiin ja arvostelmiin, joita tässä tarkastuksessa vilisee, olen jättänyt sen mielestäni. Kaikki tämä on kuitenkin uudella voimalla minussa herättänyt toivomuksen, jonka ennen tuskin olen voinut voittaa. Veli tietää, että minä vastoin haluani hain tätä virkaa, koska katsoin sen velvollisuudeksi, josta en tahtonut vetäytyä pois, kun kenties minäkin Herran armon avulla olisin voinut toimittaa jotakin tällä paikalla, jonka tärkeyden ja vastuunalaisuuden aina olen käsittänyt; minkä vuoksi katsoin itseni velvolliseksi uhraamaan sen kykyäni ja haluani tyydyttävän viran, joka minulla nykyjään on, ja toivoni päästä käytännölliseen papintoimeen." Snellmanin arvostelun kautta hän katsoo tulleen "ennakolta julkisesti julistetuksi aivan kelpaamattomaksi" ja mielten niin kääntyneen häntä vastaan, ettei ole mitään toivoa, että hän voisi saavuttaa sen vaikutuksen yleisöön ja nuorisoon, jota hänen toimensa edellyttää. Jos kirje tuli lähetetyksi, jota tuskin on syytä epäillä, ei se enää kuitenkaan vaikuttanut asiaan, koska asiakirjat jo olivat menneet Pietariin.

Vaikka Stenbäck ei itse esiintynyt Snellmania vastaan, aiheutti tämän kritiikki kuitenkin pitkän ja kiusallisen kynäsodan. C. G. von Essen ryhtyi näet ensin nimettömänä ja sitten nimensä julkaisten puolustamaan väitöskirjaa, kun taas Snellman puolestaan tavallisella terävyydellään pysyi kannallaan vastustajaa vastaan, joka ei suinkaan ollut hänen vertaisensa. Tässä ei kumminkaan ole paikka tehdä selkoa tästä pitkästä, vihdoinkin mieskohtaisuuksiin menevästä polemiikista, jossa Stenbäck yhä sai olla välikädessä. Olisi väärin epäillä Snellmanin vilpittömyyttä, kun hän useita kertoja lausui ilmi mielipahansa, että niin oli laita. Hän ei myönnä, että hän "ylimielisyydellä ja katkeruudella" oli tarkastanut väitöskirjaa, "jonka tekijää hän kunnioittaa hänen jalon luonteensa ja harvinaisten sielunlahjainsa vuoksi, ja jota kohtaan pitkälinen ystävällinen kanssakäyminen on opettanut hänen tuntemaan persoonallista kiintymystä". [Selonteon polemiikista sisältää Snellmanin Saml. Arb. IV, s. 652 seurr.]

Aikaa ennen kuin polemiikki väitöskirjasta oli lakannut, nimitettiin Stenbäck professoriksi. Se tapahtui 31 p. toukokuuta. Mutta kysymys kirkkoherran virasta oli edelleen avoinna ja kehittyi hitaasti. Asia oli se, että tuomiokapituli ehdokkaita asettaessaan oli antanut etusijan kolmelle omalle jäsenelleen, lehtoreille Henr. Heikelille, Fredr. Hertzbergille ja G. F. Helsingiukselle, vaikka Stenbäck teologianlisensiaattina kieltämättä oli heidän yläpuolellaan opissa ja hänen siis voimassaolevan lain mukaan olisi tullut saada ehdokassija. Tyytymättömänä siihen hän valitti senaattiin, [Koska tuomiokapituli oli katsonut papintutkinnossa saadun laudaturin vastaavan teologianlisensiaattitutkintoa, lausutaan valituskirjassa m.m.: "Jokainen kuitenkin tietää, että edellinen tavallisesti annetaan muiden näkökohtien mukaan ja on tähän saakka ollut yksinoikeutena muutamilla virkamiehillä, kun näet lehtoreille, vanhemmille koulunopettajille ja konsistorin notaareille, pois lukien muut pappismiehet, on annettu tämä arvosana, vaikk'eivät he ennen tai jälkeinpäin olisi osoittaneet mitään erinäistä teologista oppia tai etevämpää kykyä kirkon palveluksessa, kun sitä vastoin jälkimmäinen ainakin vaatii monivuotisia opintoja, vaivoja ja ponnistuksia ja aina edellyttää enemmän tai vähemmän laveaa tutustumista teologian avaroihin aloihin."] joka myönsikin hänelle oikeuden, niin että hän sai

kolmannen ehdokassijan, jotavastoin Helsingius sai toisen ja Hertzberg jätettiin pois. Vaalisaarnat pidettiin elokuun jälkipuoliskolla ja syyskuun alussa, jonka jälkeen vaali tapahtui syyskuun 16 p. sillä tuloksella, että Stenbäck sai useimmat äänet. Kun kirkkoherrakunta on keisarinpitäjä, ei asia ollut sillä ratkaistu, vaan sen tuli mennä tuomiokapitulin ja senaatin kautta korkeimpaan paikkaan. Kuitenkin oli aika käsillä astua professorinvirkaan, ja se tapahtui siis siinä harvinaisessa asiain tilassa, että Stenbäckillä oli hyvä toivo päästä varapaikkaan, jollei hän viihtyisi siinä asemassa, joka jo ennakolta oli tuottanut hänelle niin paljon levottomuutta ja niin suurta kiusaa. Tämän johdosta päätettiinkin, että kodin muuttaminen jäisi tuonnemmaksi ja Stenbäck viettäisi ensi lukukauden Helsingissä yksin, erossa läheisistään.

* * * * *

Kertomus Stenbäckin professoriajasta, syyslukukaudesta 1855, seuraa tässä lyhyinä otteina hänen vaimolleen kirjoittamistaan kirjeistä. Vaihtelevat mielialat ja vaikutelmat esiintyvät siten sillä päiväkirjan tapaisella tuttavallisuudella, joka voittaa kaiken mitä elämäkerrankirjoittaja voi tarjota.

Lokakuun 3 p. — "Ajoin täällä Topeliukselle, niinkuin hän pyysi Uudessakaarlepyyssä. Turhaan kuulusteltuani huoneita päätin asettua Topeliuksen luo (hänen perheensä oli täksi lukukaudeksi määrä jäädä Uuteenkaarlepyyhyyn). Kun hän saapui tänne eilen, ei hänellä ollut mitään sitä vastaan, ja me sovimme asiasta pian. Minun asuinhuoneenani on heidän sänkykamarinsa, iso ja kaunis huone, jossa on hyviä huonekaluja niin paljon kuin tarvitsen, saan ruoan, passauksen ja kaiken mitä on tarpeen. Asunto on siis varsin hyvä, ja luulen viihtyväni niin hyvin kuin mahdollista. Sangen ikävä on minulla kuitenkin ollut tähän saakka, mutta kenties se menee ohitse, kun saan aloittaa työni. — Yksin saan olla niin paljon kuin tahdon, ja me olemme suostuneet olemaan häiritsemättä toisiamme. Topeliuksella on kaksi piikaa ja oma talous, niin että mukavuudesta ei puutu juuri mitään. — Pahin, mikä minua vaivaa, on kuurouteni, [Stenbäck oli edellisenä kesänä Munsalassa, missä hän miltei joka päivä otti merikylpyjä, huomannut ensimmäisiä korvavian oireita, joka ajoittain heikoksi hänen kuuloaan eikä koskaan täydellisesti parantunut. Sen parhaimmillaankin ollessa täytyi hänelle puhua hiukan koroitettulla äänellä.] joka on yhä vain enentynyt, niin että tuskin voin puhua kenenkään kanssa, ilman että toisen täytyy vaivata itseään huutamaan täyttä kurkkua. Matkalla se paheni. — Toivon kuitenkin parannusta; [E. A.] Ingman lääkärinä. — Isonkyrön vaali on nyt julkaistuna kaikissa sanomalehdissä. Toiveeni ovat samalla kannalla kuin ennenkin. Kuitenkin tapasin kerran [kirkollispäällikön] paroni [K. von] Kothernin, joka onnitteli ja arveli minun kaiketi pääsevän sinne, kun olin saanut äänet. — Uuden kouluehdotuksen mukaan, joka astunee voimaan 1857, saan paljon tekemistä tulevista koulunopettajista, jotka joutuvat minunkin tutkittaviksi. Se ei minulle olisi vastenmielistä. — Kuinka paljon parempi olisi olla sinun hoidettavanasi kuin Topeliuksen vanhan palvelijan, joka puuhailee espanjankärpäseni kanssa (niskassa). En tiedä koskaan antaa sinulle arvoa, ennenkuin olen sinusta erotettuna. Voi hyvin, rakas vaimo!"

Lokakuun 15 p. — "Minulla on ollut erinomaisen ikävä ja olen ollut kovin alakuloisella tuulella. Täkäläinen virkani on minulle peloittavana pöponä. Kuinka olenkaan katunut, että hain tänne. Näen selvästi, etten koskaan voi oikein mukautua täällä paikkaani tai yleensä täkäläiseen elämään. Yliopistollisesta toiminnasta olen kokonaan vieraantunut, eikä se minussa herätä vähintäkään halua. Jos minun täytyy jäädä tänne, niin saan vetää raskasta kivikuormaa — niin kauan kuin jaksan. Pääsisinpä vain Isonkyröön!" — (Puhuttuaan korviensa lääkkäroimisestä:) "Olen saanut koettaa millaista on olla sairaana ja tarvita hoitoa ja nähdä ventovieraita ihmisiä ympärillään. Ainoastaan muutamia ylioppilaita on käynyt luonani. Virkaanasettajaiset lykkäytyvät siksi, kunnes uusi varakansleri [paroni J. R. Munck] saapuu tänne. Pelkään, että kuurous tekee haittaa katekeettisten harjoitusten pitämiselle papiksi aikovien kanssa. — — Täällä istun siis yksinäni kamariini sulkeutuneena. Topeliusta tapaan tuskin muulloin kuin syödessämme; aamiainen tavallisesti erikseen, päivällinen klo 2 ja illallinen klo 9. Lisäksi on aina vähän kylmää ruokaa ja teetä venäläiseen tapaan. — Yleisesti valitetaan elannon kalleutta Helsingissä — halkosyli maksaa 10-12 hopearuplaa." — — (Mainittuaan, että sairaalloisuus vähentää työkykyä:) "Toivon toisinaan, että Herra auttaa tästä vaikeasta asemasta ja ohjaa eteenpäin. Kuitenkin, onnelliset me, jos oikein voimme sanoa mitä luin tänään: jos elämme, niin eläkäämme Herralle, jos kuolemme, niin kuolkaamme Herralle, joko elämme tai kuolemme, niin olemme Herran omat. Tämä aika on varmaankin tuleva minulle hyödyksi — ja silloinhan se on hyvä alku, mutta kehno professori minä olen — sen tiedän."

Lokakuun 21 p. — "Minulle on hauskaa kuulla, mitä siellä tapahtuu pienintäkin, ja niin usein kuin mahdollista. — Kuurouteni on vähän helpottanut. Tyytymättömänä Ingmaniin, joka mitä puisimmalla välinpitämättömyydellä hoiti vammaani, käännyin Willebrandin puoleen, joka antaa hyvää toivoa. — — Virkaanastujaisluento, joka jo aikoja sitten on miltei valmis, ei mielestäni ole hullumpi. Kuitenkaan en tahdo painattaa sitä, osaksi, koska en tiedä, missä sen voisi julkaista, osaksi sen tähden, että siinä on kaikenmoisia jälkimuistoja Beckistä. — — Terveysteni olen saanut parempaa toivoa. Älä pelkää, että tulen kovin pahoilleni, jollen saakaan Isoakyröä. Kyllä täälläkin näyttää tulevan toimeen. Virkani antaa minulle vastaisuudessa hyvin suuren vaikutusvallan kaikkien koulun- ja kymnaasinopettajain

kasvatukseen ja valmistukseen. Erityinen määräys tästä on parhaillaan tekeillä senaatissa ja astuu voimaan luultavasti vuoden parin päästä. Olen lukenut sen ja pidän siitä paljon, samoin kuin yleensä useimmista koululaitosta koskevista muutoksista, jotka komitea viime kesänä ehdotti Tampereella. Kaikella on toivo tulla korkeimmassa paikassa vahvistetuksi, ja parempi aika näyttää siten koituvan kouluille ja opettajille. Kenties vielä kiinnyn hyvinkin virkaani, ja jos Isonkyrön toivo pettää, niin ei ole muuta kuin mukautua ja koettaa löytää tästä virasta kaikki se mielenkiinto, minkä se voi antaa." — (Sitten kerrotaan, että Lille aikoi hakea Kuopion tuomiorovastin virkaa ja että Stenbäck sen johdosta voisi saada apupitäjän, niin että Marie Ottelin voisi asua pappilassa ja kaikki oleskella siellä lupa-aikoina:) "Taas tuulentupa! — Minusta tuntuu, etten vielä koskaan ole ollut koteutunut mihinkään, vaan aina elänyt liikkuvalla jalalla. Kenties onkin parasta niin, eihän pysyväinen koti ole täällä, eikä maksa vaivaa majautua tänne niin lujasti ja vakinaisesti. Kuitenkin tulee matkan varrella laittaa olonsa niin hauskaksi kuin voi, jotta ei masentaisi itseään. — Näinä päivinä aiomme käydä tervehtimässä varakansleriamme, joka kuuluu saapuneen jo eilen."

Lokakuun 28 p. — "Rakas Ebba! Paljon kiitoksia kirjeestäsi ja lohdutussanoista, jotka todella lohduttivat minua sydämellisesti. Kadun kuitenkin, että ikävissäni kirjoitin liian alakuloisesti; sinä käsität sen pahemmaksi kuin se ansaitsikaan. Nyt ovat korvani melkoista paremmat, kuitenkin kuulen vielä jotenkin huonosti. Willebrand sanoo, että moiset vammat aina parantuvat hitaasti, mutta vakuuttaa minun kuuloni palautuvan. — Eilen pidin virkaanasettajaisluentoni juhlasalissa. Kuvittele mielessäsi suuri kokous naisia ja herroja ja minut kullalla koristetussa kateederissa. Se oli omituinen paikka puhua kristillisyyttä. Kuitenkin olin erinomaisen rohkealla mielellä, ja oli ainakin voitu hyvin kuulla kaikkialla mitä puhuin. Monet ovat sitä kiittäneet; mutta luulen — vaikk'en ole sitä kuullut — että monet ovat tehneet päinvastoin. Minua on kehoitettu painattamaan puheeni, mutta en tahdo tehdä sitä — jollei Snellman mahdollisesti pyytäisi sitä Litteraturbladiin; siinä se voisi olla vastalauseena hänen aikaisempiin kirjoituksiinsa. Olen iloinen kaikissa tapauksissa, että puhe on pidetty. Koska se aina on ollut tavallista, pidin eilisiltana pienet kemut, nimittäin rehtorille ja muutamille professoreille y.m. — noin 15 henkilölle. Topeliuksen palvelijat järjestivät ne miltei liian koreasti, eli niinkuin täällä pitää olla. Vieraat tulivat klo 7 ja viipyivät klo 12:een eli kunnes olimme syöneet illallisen. Kuitenkaan ei ollut niin reimaa kuin virallisissa kemuissa ennen Uudessakaarlepyyssä ja Vaasassa." —

"Pidettyäni puheen vietiin minut koreaan konsistorinsaliin, missä tein valani, ja heti sen jälkeen osoitettiin minulle sijani punaisella verhotun konsistorinpöydän ääressä. En voinut olla vetämättä suutani hymyyn, kun arvokkaasti asetuin paikalleni. Rehtori piti minulle puheen, ja lopuksi lausui minulle haranginsa uusi varakansleri, joka oli jäänyt nimenomaan tätä juhlallisuutta varten. Huomenna klo 5 j. pp. aloitan luentoni. — Alan, kuten näet, päästä toimiini käsiksi, ja kun minulla on tekemistä nuorison kanssa, joka tähän saakka on osoittanut minulle ystävällisyyttä, tullee se mieluisemmaksi ja mieltäkiinnittävämmäksi kuin olin otaksunut. Minua suututtaa, etten ole niin aivan karkäs tulemaan Isonkyröön kuin ennen. Kuitenkin se olisi paljon parempi. — Olen tehnyt jotenkin epäonnistuneen käynnin kenraalikuvernöörin luona — kuulin sillä kertaa tavattoman huonosti, niin että hän sai huutaa korvaani, ja minun oli hyvin vaikea ymmärtää mitä hän oikeastaan tahtoi. — Muutoin kaikki toivovat, että jäisin tänne, ja panevat liioiteltuja toiveita minun toimintaani tällä sijalla. Jumala johtakoon kaikki; hän voi antaa voimaa ja kykyä, jos hän tahtoo pitää minut täällä. — Jos sinulla joskus on aikaa ja tilaisuutta Uudessakaarlepyyssä, niin sinun tulisi käydä rouva Topeliusta tervehtimässä. Koska hänen miehensä täällä koettaa kaikin tavoin olla minulle palvelukseksi ja pitää huolta minun viihtymisestäni, niin voisit sinäkin sillä osoittaa minun kiitollisuuttani. — Eräs neiti Claesson — niin luulen hänen nimensä olevan — on täällä ja seurustelee Wegeliuksen kodissa. Hän on herännyt, hyvin sivistynyt ja ajatteleva, on ollut Amerikassa enimmän aikansa ja on nyt täällä opettajattarena eräässä naispensionissa. Kuulon mukaan luulisin olevan hauskaa tutustua häneen, mutta vielä en ole häntä tavannut." —

Tässä keskeytämme kirjeenkirjoittajan tuodaksemme silmäyksen siihen luentoan, jolla hän 27 p. lokakuuta esittäytyi yliopistossa, sillä käsikirjoitus on hänen jälkeensä jääneiden paperiensa joukossa.

Aloittaen sanoilla: "Suurella ahdistuksella ja pelolla vastaanotan sen viran, johon tänään astun", ryhtyy Stenbäck lyhyesti käsittelemään osaksi samaa ainetta, joka on väitöskirjan ensimmäisenä lukuna. Hän tahtoo tässäkin tehdä selkoa kasvatustarkoituksesta kristillisyyden lähtökohdanaan, mutta näyttää nyt mielineen oikaista käsittelyn yksipuolisuuden, joka oli antanut Snellmanille aihetta tärkeimpiin muistutuksiinsa. Ainoastaan surkuteltava sokeus, sanoo puhuja, voi pitää kristillisyyttä välinpitämättömänä millekään taistelevan ihmisyden luonnollisille riennoille tai asettaa sen vastakohtaksi valtion, tieteen, teollisuuden ja yleensä yhteiskunnallisen edistyksen harrastuksille, joiden muka luullaan olevan sulaa pakanuutta. Sellaisesta dualismista henkisyyden ja maallisen elämän luonnollisten inhimillisten pyrkimysten välillä ei kristillisyyden tiedä. Päinvastoin kristillisyyden tahtoo kajota kaikkeen. Se on elämän uskonto sanan universaalisimmassa merkityksessä; se tahtoo niinkuin auringon valo valaisten ja elävöittäen tunkeutua kaikkeen siittääkseen jumalallista elämää luonnon kylmässä ja kuolleessa povessa. Sen suuri päämäärä on aikaansaada ihmiskunnan ja maailman uudestisyntyminen,

rakentaa sovinto taivaan ja maan välille, uusi elämänyhteys jumalallisen hengen maailman ja tämän luonnon maailman välille. — — Kasvatusopin täytyy löytää tiensä ja kääntyä ihmisluonnon sisimpään perijuureen, nimittäin Jumalan tarpeeseen, ja sovittaa toimintansa tähän olennonpohjaiseen kohtaan; sen täytyy ymmärtää hoitaa, ravita ja kehittää sitä pyhää siementä, joka uinuu ihmisessä, ja josta hänen oikea, arvokas, Jumalan määräämä ihmisyytensä on kehittyvä. — —

Siirtyen tulevaan toimintaansa lausuu puhuja m.m.: "Nyt, koska me epäilemättä ennen kaikkea emme tarvitse kasvatusopillisia järjestelmiä, vaan kasvattajia, emme uusia metodeja ja teorioja, vaan eläviä persoonallisuuksia, joilla on metodi omassa itsessään, niin katson kasvatusopinprofessorin-toimen lähimmäksi ja tärkeimmäksi tehtäväksi koettaa hankkia ja valmistaa näitä persoonallisuuksia, näitä sydämiä, joissa on elävä rakkaus kutsumukseensa ja se pyhä into, joka usein voi korvata kyvyn, jotavastoin kyky ei koskaan voi korvata intoa. Ei tarvitse pelätä, että sellaisissa persoonallisuuksissa teoria ja käytäntö olisivat ristiriidassa ja erotettuina toisistaan. Missä ajatteleva henki uhrautuvalla rakkaudella ja lämpimällä halulla antautuu jaloön kutsumukseensa, siinä lakkaa teorian ja käytännön erotus, ja ne kulkevat käsi kädessä tukien toisiaan." — — (Sitten koskien opettajan tehtävään:) "Että älyperäisiä lahjoja tulee kehittää ja kasvattaa, on itsestään selvää, eikä siitä voi syntyä mitään riitaa; se tapahtuu opetuksen kautta, joka kaikessa kasvatuksessa on olennainen puoli ja vaatii erityisen taitonsa ja kykynsä. Mutta se, että etupäässä ja usein yksinomaan kehitetään intelligenssia, ja samalla uskonnollis-siveellinen kehitys jätetään sikseen tai arvellaan sen tulevan itsestään, se on ajan suuri kasvatusopillinen erehdys, jota minä puolestani en voi olla yhä edelleen vastustamatta, koska minun juuri siinä täytyy nähdä pääsyyt sivistyneeseen ja sivistymättömään barbariaan, josta itsekukin lähemmin tarkastaen meidänkin aikamme voinee havaita hyvinkin useita jälkiä. Niitä vastaan, jotka puolustavat tietämisen ehdotonta arvoa, täytyy kristillisen kasvatusopin pitää siitä kiinni, että pelkkä tietäminen ei ole kylliksi, ei tarkoituserä itsessään; sillä paitsi että kaikki tietämisemme on murusia ja paljon n.s. tietoa totuuden auringon valaistessa hälvenee paljaaksi sumuksi, riippuu tietämisen arvo viime kädessä siitä, kuinka ja mihin sitä käytetään tai voidaan käyttää. Sen vuoksi sanotaankin sanassa: 'Jos te tiedätte, niin autuaat olette te, jos te sen teette'; ei tietämiselle itsessään, vaan sen toteuttamiselle elämässä ja toiminnassa lukee siis Herra, korkein auktoriteetti, autuuden tulevaksi, s.o. Jumalan armon ja yhteyden ja siitä johtuvan rauhan ja sopuoinnun. Jos sellaisia kasvattajia olisi, jotka ymmärtävät antaa ei ainoastaan tietämistä ja tietoja, vaan myös sen mielenlaadun, joka voi käyttää niitä oikein, silloin sekä yksityinen että julkinen kasvatus onnellisesti ja pysyvästi uudistuisi tarvitsematta siihen monia muodollisia määräyksiä, ohjeita ja johtosääntöjä, joilla monta kertaa on uskottu olevan hedelmällisemmän vaikutuksen kuin on uskallettu odottaa henkilöiltä. Ei tarvitsisi silloin yksityiskohtaisilla käskyillä ja kielloilla epäluuloisesti sitoa ja rajoittaa kasvattajia, jotka kristillisellä mielellä vaikuttavat ja elävät kutsumuksensa toteuttamiseksi; sillä heistäkin pitää paikkansa sama vastaus, minkä kauppiaat antoivat Choiseulin herttualle, hänen kysyessään mitä hän voisi tehdä heidän hyväkseen: 'Laissez nous faire', vastasivat he.

"Virvani velvoittaa minua vaikuttamaan sellaisten kasvattajien kehittämiseksi, eikä kukaan oudoksune, että minä epäluottamuksella itseeni katson tämän tehtävän yhtä tärkeäksi kuin suureksi. Mutta hyväksi onneksi on asialla ja aineella itsellään kykyä herättää mielenkiintoa ja lämmittää halua, joka ei voi olla tehoamatta avoimeen mieleen. Ennen kaikkea kasvatusopin sankarien ja sen historian tunteminen ei voi olla vaikuttamatta herättävästi ja elähdyttävästi jokaiseen, paitsi sitä, että kasvatusopin historiallinen kehitys samalla antaa mitä tärkeimpiä viittauksia sen metodista ja senkin tähden on paras johdanto kasvatusopin tutkimiseen. Mutta useinkin joudutamme sääntöjä liian aikaiseen ja annamme havainnon ja konkreettisen tutustumisen tulla vasta abstraktisen säännön perästä. Muutoin on kasvatusopilla kristillisyyden kanssa sekin yhteistä, että jokainen luulee tuntevansa sitä kylliksi osataksaan siitä väitellä ja antaa viisaat arvostelunsa siitä. Mutta se on asialle vain kunniaksi, sillä ainoastaan sellaisesta, jolla on mitä yleisin mielenkiinto, tahtoo joka mies mielellään sanoa sanansa. Siitä seuraa kuitenkin samalla, että tuskin kukaan on monipäisemmän arvostelun alainen kuin pedagogi. Mutta olkoonpa niin! hänen tulee siis omistaa sitä laajempi ja perusteellisempi vakaumus ja sen mukaan toimia ja elää horjumatta. Niin tahdon minäkin pitää vakaumuksestani kiinni ja puolustaa sitä vapaasti ja rohkeasti kaikella sillä johdonmukaisuudella, mihin kykenen. Sillä on kahdenlaista johdonmukaisuutta, nimittäin muodollinen, joka riippuu ajatuksen filosofisesta terävyydestä ja dialektisestä taidosta, ja se on lahja, jota pidän arvossa, mutta joka ei ole tullut osakseni; mutta on toinenkin johdonmukaisuus, joka riippuu peruskäsityksen yhtenäisyydestä ja vakaumuksen lujudesta ja joka toisinaan on liian kiihkeä ja innokas noudattaakseen dialektisen johdonmukaisuuden tasaista kulkua — ja sen puutetta en tahdo syykseni väitettävän sanassa enkä työssä."

Sanottiin, että Stenbäck puheessaan polemiseerasi Snellmania vastaan, ja viimeiset lauseet tähtäävät varsin suoraan hänen muistutuksiinsa, mutta toiselta puolen näkyy, että Stenbäck — joskin itsetiedottomasti — oli melkoisesti lähestynyt Snellmanin käsitystä siitä, mihin kristillisen kasvatuksen oli pyrkiminen, ja sen vuoksi ei puheella itse asiassa ollut "vastalauseen" luonnetta tarkastajaa vastaan, joksi puhuja sitä mainitsee kirjeessään vaimolleen. Pahaksi onneksi puhe jäi julkaisematta, eikä

Snellman ollut kuulijain joukossa; samana päivänä oli hänen kodissaan ristiäiset.

Palaamme kirjeisiin.

Marraskuun 4 p. — "Nyt olen pitänyt luentoja viikon ajan, ja se alkaa käydä miten kuten. — Ei ole niin helppoa laatia tieteellistä luentoa joka päiväksi. Mutta olen päättänyt niin pian kuin mahdollista vapautua kaikista konsepteista, ja luulen, että se kyllä käy päinsä. Toisinaan on oikein hauskaa, joskin se välisti on rasittavaa. Kuulijoita on minulla tähän saakka ollut kyllin, mutta en ole kuullut mitä he pitävät luennoista. He ovat kyllä sellaisia, jotka sekä voivat että tahtovat arvostella, vanhoja miehiä osaksi. Virkaanastujaispuheeni sai kiitosta, sanomalehdissäkin, jonka kyllä saat nähdä. — — Kuuloni on parantumassa, vaikka se ei ole oikein hyvä. Ainakin voin toki kuulla katekeettisissa harjoituksissakin. Muutoin olen ollut hyvin terve. Yskänikin on miltei vähentynyt entisestään. — Yhä huonoja toiveita Isostakyröstä. Eivät luultavasti tahdo laskea minua täältä. Niin pian kuin senaatti on antanut päätöksensä Isostakyröstä, voin päättää jotakin eteenpäin. Vakaannun kuitenkin yhä enemmän siinä luulossa, että me jääme tänne. — — Eilisiltana olin filosofian ylioppilaiden kemuissa, jonne koko professorikunta, miltei joka mies, oli kutsuttu. Siellä pidettiin useita puheita, maljoja juotiin, ja nuoriso oli hyvin innoissaan. Ei ollut hauskuuttaan vailla olla jälleen ylioppilaskemuissa, mutta paljon oli kuitenkin muuttunut toisenlaiseksi minun ajastani. Ylioppilaat herramaisempia ja kaikki suuremmassa mitassa, mutta nuorison mieli yhtä innostunut kuin ennen ja elämänintoa ja — suomalaisuutta kiehuva. — — Kirjoitan tämän ohella Jakkukselle. Tänään maanantaina sataa lunta. Talvi tulee."

Marraskuun 15 p. — "Tulen juuri luennoltani hyvin väsyneenä ja menehdyksissä; on toisinaan kovin rasittavaa puhua lakkaamatta tunnin aika. — Olen pahassa pälkähässä näine luentoineni. Paitsi useita kaupungin pappeja olen saanut paroni Kothenin, jonka ei koskaan ole tapana kuunnella ketään, kuulijakseni. Hän näyttää yhä vielä jatkavan. En ymmärrä, millä voin pitää vireillä näiden sivullisten huomion, kun olen suuresti epätoivossa niidenkin kuulijain säilyttämisestä, joita minulla on ylioppilaiden joukossa. Onpa vähän mairittelevaa saada niin ylhäisiä kuulijoita, mutta sitä suurempi on myös velvoitus esittää jotakin, joka ei ole kokonaan vailla merkitystä ja arvoa. Kuitenkaan en tahdo etsiä suosiota; mutta jospa voisin olla joksikin todelliseksi hyödyksi, olisi siinä kaikki mitä toivon. Sen verran on varmaa, että Jumala on antanut avoimen oven ja että tarvitsisin hengen valoa ja voimaa oikein käyttäkseni tarjotun tilaisuuden. On uskomatonta, kuinka heikot kristillisyyden tiedot ovat monella kuulijoistani, jotka kuitenkin aikovat papeiksi ja muiden opettajiksi. Kyselyharjoituksissani olen sen saanut kyllin nähdä. Kuitenkin on teologian ylioppilaissa yksi ja toinen, jolla on todellinen kristillisyydenpyrkimys. En ole vielä tullut lähempään yhteyteen kaikkien kanssa; he eivät ole käyneet luonani eivätkä käynekään, niin kauan kuin asun täällä, koska he luultavasti ujostelevat asuintoveriani. Jos jään tänne, tahtoisin mielelläni tulla lähempään seurusteluun ylioppilaiden kanssa, kuin täällä professorien parissa on tavallista. Joka tapauksessa ovat kuulijani enemmän karttuneet kuin vähentyneet ja näyttävät seuraavan tarkkaavaisuudella ja huomiolla. Kunpa vain olisin palava hengessä, niin että voisin olla heille hyödyksi!" — —

"Yksi ja toinen on neuvonut minua antamaan teidän kaikkien jäädä Pohjanmaalle vielä ensi lukukaudeksi. Odotetaan vain, että ensi keväänä vihollinen kokonaan hävittää tämän kaupungin. Huhu kulki, että Ruotsin kuningas oli luopunut hallituksesta, ja siinä tapauksessa Ruotsikin vallan varmaan aloittaisi sodan. Sitä paitsi varustetaan Ranskassa 100,000 miehen suuruinen sotajoukko, joka kuuluu olevan määrätty lähtemään Itämerelle ensi keväänä. — — Aika on kulunut hitaasti ja yksitoikkoisesti; kuten ennenkin olen harvoin ollut käymässä kenenkään luona, ensiksikin asun niin kaukana vanhasta kirkosta, jonka seudussa useimmat tuttavani asuvat, toiseksi ovat luentoni vasta iltapäivällä, ja minun täytyy valmistautua niihin päivällä, ja niiden jälkeen väsyttää, niin että mieluummin tulen kotiin. Kuitenkin olen ollut Paciuksen suuressa konsertissa ja viran puolesta kaksissa komeissa ylioppilaskemuissa, joissa minua on kohdeltu suurella hyväntahtoisuudella. [Toinen näistä keimistä oli epälaillisen pohjalaisen osakunnan pitämä Porthaninjuhla. Siellä kerrotaan maisteri, sittemmin professori C. G. Estlanderin esittäneen maljan osakunnan 'honoratioreille' ja, kääntyen erityisesti Stenbäckiin, m.m. lausuneen, että hän oli Suomen etevin lyyrillinen runoilija. Tätä arvostelua kuuluu Stenbäck yksityisesti keskustellessaan puhujan kanssa sanoneen 'erehdykseksi', mutta tuonnempaan saamme nähdä, että se ei kadonnut hänen muististaan.] Täällä kotona on kuitenkin se ikävä järjestys, että syömme ja juomme tuota siunattua teetä hyvin myöhään, niin että vasta noin klo 11 pääsen vuoteeseen ja töin tuskin silloinkaan saan unta. Sitävastoin nousevat kaikki ihmiset ja minäkin hyvin myöhään, 7:n ja 8:n välillä. En pidä tästä järjestyksestä, mutta en voi muuttaa sitä, ennenkuin saan oman asunnon. Topeliukselle maksan, hänen määräyksensä mukaisesti, 25 hopearuplaa kaikesta. Kenties se ei ole paljon näinä tavattoman kalliina aikoina. — — Kuuloni parantuu, ja juuri äsken sanoi Willebrand, käydessään täällä Topeliuksen luona, joka on sairastanut lievää vilutautia, että olen alkanut näyttää terveemmältä kuin ennen." —

"Äsken oli täällä Forsnäsin kanssa kolme ylioppilasta, joilla on kristillisyyden murhe, muutamat aivan ymmärtäväisiä ja vakavia. Luultavasti täällä on useampia kuin ne, ja kenties luku karttuu. Ah, jos Jumalan henki puhaltaisi eloa kuolleihin luihin! On kaikissa tapauksissa hauskaa nähdä edes joitakuita

ja havaita, ettei kuitenkaan ole niin aivan kuollutta. Täällä olisi paljon tehtävää; antakoon Jumala tuulahduksen hengestään, ettei hänen työnsä estyisi, vaan edistyisi."

— "Olin tänään iltajumalanpalveluksessa kirkossa, missä Schauman saarnasi täydelle huoneelle. Hiukan teeskenneltyä mielestäni, puhdasoppista, mutta abstraktista ja oppinutta, nuhteetonta, mutta ilman elävää sovelluttamista; lyhyesti, en pitänyt siitä. Täällä on niin paljon kristillisiä mielipiteitä, ja siinä kyllin. Harjoitusta ja sen ohella elämää ja henkeä tahtoo enimmäkseen puuttua. — Kirkosta menin Wegeliuksen luo, missä vihdoin tapasin neiti Claessonin, josta ennen olin kuullut paljon puhuttavan. Hän näyttää olevan vilkas ja innostunut ihminen, lukenut ja vapaamielinen, puhuu kuin professori. Se on oleva hauska tuttavuus sinulle. [Nti Claesson (= rva Constance Hodgkin) kuoli Vinonassa Yhdysvalloissa 14 p. syysk. 1877. Morgonbladetissa 2 p. marrask. s.v. on valaisevia muistosoanoja tästä etevästä suomalaisesta naisesta.] — Täällä Topeliuksen luona on nykyään hänen serkkunsa, rouva Lagermarck Uudestakaarleppyyttä, joka tuli pahimmalla kelirikolla tänne ruvetakseen laupeudensisareksi. On naurettavaa nähdä, kuinka hän koettaa kaunistella epäilemättä jotenkin vaivaavaa asemaansa muiden joukossa, jotka elävät hyvin ankarasti — miltei kuin nunnat, ja joilla on ankarat säännöt pienimmällekkin askelelle." [Tässä esitettäköön täytteeksi, mitä Z. Topelius lausuu muistiinpanoissaan Stenbäckistä tältä ajalta. Mainittuaan, että perhe oli jäänyt Kudnäsiin Maria-tyttären syntymisen johdosta, jonka "isokummi" Stenbäck oli, jatkaa hän: "Suuresta, tyhjästä asunnostamme vuokrasi Lauri Stenbäck sänkykamarin, serkkuni Josefina Lagermarck asui toisessa huoneessa, ja molemmat aterioivat kanssamme. Stenbäck oli sairaalloinen, arka ja epätasainen luonteeltaan, mutta muutoin sieluna niissä kirjallisissa ja tieteellisissä iltapiireissä, joita nyt nähtiin talossa useammin kuin ennen. Me opimme nyt vasta lähemmin tuntemaan, mutta emme kuitenkaan täysin ymmärtämään toisiamme. Hänessä yhtyi lapsen hurskauteen sairaalloisen miehen ärtyisyys, hän oli milloin itsepäinen, milloin myötämielinen, taipumaton uudessa elämäkäsityksessään ja suvaitsematon muiden omistamaa kohtaan. Kun joskus olimme joutuneet erimielisyyteen, vältin mieluummin riitaa, ja kenties me juuri sen tähden kuitenkin pysyimme vilpittöminä ystävinä. Mutta etevämpänä sekä opissa että uskossa ei hän 14 vuotta myöhemmin voinut ymmärtää, kuinka oli mahdollista, että minä saatoin tarkastaa hänen virsikirjaansa, vielä vähemmin hän ymmärsi käsitystäni virrestä." —

[Kuten viime lauseesta näkyy, ovat nämä muistelmat kirjoitetut paljoa myöhemmin, joko Topeliuksen oleskellessa Cannes'issa Etelä-Ranskassa talvella 1875-76, sillä silloin hän aloitti nämä muistiinpanonsa, tai Koivuniemellä, missä hän niitä jatkoi.]

Marraskuun 24 p. — "Silmäni sattui ensin viime sivulle kirjettäsi, ja minä aivan säikähdyn, kun siinä näytti kerrottavan, että Jakkus oli hukkunut. Onnellista, ettei kuitenkaan sen pahemmin käynyt. Mutta säikähdyksesi olisi voinut tehdä sinulle pahaa; toivon, ettei niin ole tapahtunut, koska et siitä kirjoita mitään. — Nyt tänään on ollut tärkeä päivä; kysymys Isostakyröstä on ollut senaatin käsiteltävänä. Olen jo kaksi kertaa käynyt Waenerbergin luona kuullakseni päätöksestä, mutta kovaksi onneksi tapaamatta häntä kotona. — Sillä välin olen jännitettyssä odotuksessa ja uteliaisuudessa. Näinä päivinä olen käynyt niiden senaattorien luona, joilla on tekemistä asiassa. Se oli sangen ikävä ja vastenmielinen tehtävä. Kaikki olivat kuitenkin erittäin kohteliaita ja suosiollisia. Paroni Kothen antaa suosituksensa varmasti, kenties muutkin. Paroni Haartmanin luona olin hyvän aikaa, miltei tuntikauden. Hän oli sairaalloinen ukko, mutta täydessä sielun vireydessä, ja hyvin hauska oli häntä kuulla ja puhutella. Hän vastusti jyrkästi minun suosittamistani ja katsoi senaatin tekevän aivan väärin, jos se antaisi minulle puoltosanansa. Ei kuitenkaan epäsuosiosta minua kohtaan, vaan koska hän katsoi minut tätä nykyä korvaamattomaksi professorina. Muutoin eräs toinenkin surkutteli yliopistoa, jos se menettäisi minut. Voisi tapahtua, että hyvä luulo minusta tulee onnettomuudekseni. Paroni Haartman huomautti, että olisi järjetöntä ja korkeimmassa paikassa puolustamatonta, jos senaatti, juuri lähettäessään ehdotuksen perinpohjaisiksi muutoksiksi koululaitoksessa, puoltaisi eroani, kun ei ketään muuta ollut pantavana minun sijaani. Minä väitin, että olisi suuri vääryys tehdä minut yleisen asian marttyyriksi ja estää minun menestykseni sellaisella perusteella. Me väittelimme innokkaasti, mutta hän pysyi siinä, että kun kerran olin käynyt koukkuun, niin piti minut siinä pitääkin. Vihdoin hän ilmoitti, että oli onni minulle, että hän ei voinut olla siinä senaatin kokouksessa, missä kysymys oli ratkaistava. Se virkistyi toivoani. Jollei olisi tämä onneton professorinvirka tiellä, olisi Haartman epäilemättä suosittanut minua, sillä Heikeliä hän ei suinkaan puolustanut. Enimmin minä luotan paroni Kotheniin, hän on valpas, vilkas mies, joka vilpittömästi tahtoo parasta ja joka sitä paitsi on osoittanut minulle suurta hyväntahtoisuutta. Luulen useimpain muidenkin olevan puolellani, mutta kaikki näkyvät pitävän yliopiston n.s. tappiota tärkeänä esteenä." — —

"Pari päivää sitten olin filosofi-professori Tengströmin luona, joka vietti häittänsä vuosipäivää. Siellä oli läsnä ainoastaan perhe ja muutamia lähimpiä, niiden joukossa Snellman, joka edelleen on hyvin ystävällinen ja koettaa saada entiset peittoon. Hän pakotti minut pitämään puheen isännälle ja emännälle, huolimatta vastenmielisyydestäni ja kaikesta valmistamattomuudestani. Se olikin sitä myöten. Ikävää sellaisissa tilaisuuksissa on, että täytyy viipyä niin kauan ja myöhään. Mennään vasta

klo 7-8, sydänyöllä syödään, jonka jälkeen onneksi saa heti lähteä pois."

"Kas nyt — nyt tulen Waenerbergin luota. Senaatin päätös tietysti ei ole tarkistettu — — Mutta ystävyyden vuoksi Waenerberg ilmoitti minulle tuloksen sillä ehdolla, etten hiiskuisi siitä kenellekään, paitsi sinulle. Senaatti on yksimielisesti puoltanut — minua. Siis vielä hyvä toivo, Jumalan kiitos! — Jos pääsemme Isoonkyröön, niin voimme ottaa sen Jumalan kädestä ja nähdä, että hän tekee mitä emme tohdi ajatella emmekä toivoa. — — Mitä enemmän täällä tutustun asemaani, sitä raskaammaksi käy minulle tämä virka, ja sitä enemmän ikävöin täältä pois. Syventyä ennen tuntemattomaan aineeseen, vielä vanhoilla päivillä ikäänkuin alkaa alusta, voidakseen täyttää kaikki mitä näissä muutoksissa on tehtävänä, oleskella täällä näissä vaikeissa oloissa, se olisi enemmän kuin mitä voin kestää. Ajattelin jo, ellen pääse Isoonkyröön, hakea mitä hyvänsä, kappalaisen paikkaa jollei muuta. Kuitenkaan emme voi vielä pitää asiaa ratkaistuna tai tehdä mitään tulevaisuutta varten. Meidän täytyy odottaa kuten tähänkin asti. Keisari ratkaisee kysymyksen vasta 6-8 viikon kuluttua, s.o. luultavasti vasta joulun jälkeen. — Älä nyt kerro kenellekään senaatin päätöksestä, ennenkuin ensi kerran kirjoitan; lupaukseni Waenerbergille on tietysti pidettävä pyhänä. Täällä on hyvin kylmä, 15 astetta, täysi talvi, vaikka vähän lunta. Yskäni on ilmanmuutoksen tähden taas ollut pahempi."

Joulukuun 3 p. — "Koska senaatin jäsenet itse jo ovat kertoneet, että minua yksimielisesti on puollettu, niin ei sitä enää tarvitse pitää salassa. — Hyvin mielelläni matkustaisin Pohjanmaalle, niin pian kuin suinkin pääsen. — Hirveän kylmää; tänään päälle 20 asteen." —

Joulukuun 9 p. — "Täällä ovat ikävät ja raskauttavat poikamaisuudet ylioppilaiden piirissä herättäneet paljon pelkoa ja levottomuutta. Muutamat, jotka Töölössä viettivät Antinpäivää, olivat siellä fanfaarein ja torventoitotuksin juoneet maljoja liittoutuneille ja useille vihollisillemme, tosin kyllä pilalla ja ajattelemattomassa vallattomuudessa, mutta asia on kuitenkin ilmoitettu korkeampaan paikkaan. Kurinpitotoimikunta on tuominnut 9 erotettavaksi, osan kahdeksi, osan yhdeksi vuodeksi, ja 7-8 karsseriin, mutta ei tiedetä vielä, voiko asia Pietarissa saada paremman päätöksen. Järjettömien poikien vallattomuus voi panna maan tai yliopiston menestyksen alttiiksi — näin arveluttavina aikoina. Varakansleri on parhaillaan Pietarissa, jonne kenraalikuvernöörinkin on matkustanut näinä päivinä. Odotamme levottomuudella, mitä sieltä kuuluu. Ilahduttavaa on kuitenkin se, että asia on herättänyt suurta ja yleistä paheksumista ylioppilaskunnassa, joka kirjallisesti selittää olevansa sitä vastaan. — Saattaisi tapahtua, että tämä vaikuttaisi Isonkyrön kysymykseenkin, jos keisari lukee sen yliopiston syyksi — — kaikkein vähimmin pitäisi opettajilla voida olla mitään haittaa, he kun poikkeuksetta ovat kovin harmissaan ja pahoillaan moisista mielettömistä päähänpätkähdyksistä."

Joulukuun 10 p. — "Ei ole vielä päätetty, loppuuko lukukausi 15 p. joulukuuta kuten tavallisesti vaiko vasta 22 p., niinkuin konsistori on ehdottanut, mutta mihin ei vielä mitään vastausta, yleiseksi kummastukseksi, ole saapunut Pietarista. Jos sitä ei tule tämän päivän postissa, niin lienee sitä pidettävä kieltona, ja silloin lukukausi loppuu sittenkin 15 p. Jos matkustan, niin matkustan noin 18-19 p:n paikoilla ja tulen Härmään lauantaina tai ehkä sunnuntaina. Voisittehan järjestää niin, että jo silloin olisitte siellä. Olisi ikävä tulla sinne, ennenkuin olette saapuneet. Siis ainakin 23 p. joulukuuta." — —

"Kuulen pelättävän, että yliopistoa ei laisinkaan avattaisi ensi lukukautena niiden poikamaisten vallattomuuksien vuoksi, joista mainitsin. Se ei kuitenkaan ole luultavaa. Mutta taas yksi epä tietoisuus lisää. Juuri nyt emme tiedä tulevaisuudestamme sinne emmekä tänne. Sen täytyy kuitenkin pian kyllä selvitä; jospa pääsisin ja olisin jo päässyt täältä, olisin iloinen kuin häkistä laskettu lintu. Suokoon Jumala sen! Hän tietää mikä on parasta. Välisti tavatessani heränneitä ylioppilaita (eilisiltana oli useita luonani) ja nähdessäni heidän kiintymyksensä en tiedä, minkä mieluummin valitsisin. Valitkoon siis Herra. Voitavani olen tehnyt päästäkseni pois. Viime viikolla kirjoitin, paroni Kothenin neuvosta, varakanslerille Pietariin ja esitin hänelle haluni päästä täältä. Nyt en tee enää mitään. Kenties saan Pohjanmaalla tiedon päätöksestä."

Joulukuun 26 p. Stenbäck nimitettiin Isonkyrön kirkkoherraksi, ja hän oli siis saman vuoden aikana suorittanut opinnäytteen professorinvirkaa varten, nimitetty professoriksi ja ollut professorina yhden lukukauden sekä lopuksi taas saanut eron tästä virasta.

Edellisestä käy selvästi näkyviin, minkä tähden Stenbäck ei viihtynyt yliopistossa. Niin vakavasti kuin hän olikin antautunut tehtävänsä Vaasan koulun rehtorina, oli kuitenkin kasvatustieteenä hänelle vieras. Lisäksi tuli, kuten Essen mainitsee, että hän oli kuvitellut tehtävänsä pääasiassa käytännölliseksi, mutta nyt hän havaitsi, että luennot edellyttivät lakkaamattomia tutkimuksia, sanalla sanoen työtä, joka ylen määrin rasitti hänen jo heikontuneita voimiaan. Edelleen hän oli jo Helsingistä poissaolonsa aikana vieraantunut sikäläisistä oloista sekä kärsi ylipäänsä pääkaupunkielämän rauhattomuudesta. Vähemmin hermostunut luonne olisi voinut jälleen tottua siihen, mutta Stenbäckiltä se ei käynyt. Hän ikävöi maalaiselämän lepoa, ei viettäkseen päiviään laiskuudessa — ei mikään ollut hänelle vastenmielisempää — vaan vaikuttaakseen yksinkertaisemmassa ja rauhallisemmassa ympäristössä ja kutsumuksessa, jota hän oli ajatellut itselleen jo herätyksestään asti. Lyhyesti sanoen:

yliopisto antoi hänelle oppi-istuimen kymmenen vuotta liian myöhään.

Mutta harvat tiesivät kaiken tämän. Kun uutinen Stenbäckin poismuutosta levisi, kysyivät ihmiset: Miksi hän haki professorinvirkaa, kun hän heti pyrki pois? Eikä pysähtytty kysymykseen, vaan ruvettiin tavallisuuden mukaan edellyttämään itsekkäitä syitä tekoon, jota ei ymmärretty. Ankaria tuomioita langetettiin siis poislähtijän selän takana. Saapuivatko ne hänen korviinsa ja häiritsivätkö ne hänen rauhaansa, emme tiedä tältä ajalta, mutta varmaa on, että se tapahtui kerran kokonaista kuusi vuotta myöhemmin. Silloin paheksuminen lausuttiin julki muodossa, joka on varsin vähän kunniaksi sille, joka otti sananvuoron asiassa, vaikkakin se oli itse Fredr. Cygnaeus, ja joka paheksuminen luultavasti enimmäkseen liioittelunsa vuoksi herätti yleistä moitetta.

Se kutsumuskirjoitus, jolla Cygnaeus, historiallisfilologisen osaston dekanuksena, kutsui yleisöä uuden pedagogiikanprofessorin, Z. J. Cleven, virkaanasettajaisia 12 p. huhtikuuta 1862, alkoi näet mitä loukkaavimmalla hyökkäyksellä Stenbäckii vastaan. Tekijä johdattaa mieleen professori Schaumanin kutsumuskirjoituksen Stenbäckin virkaanasettajaisia ja "ne kaikkien yhteiset toiveet", jotka kirjoituksessa oli lausuttu siitä, "että uuden professorin toiminta oli tuleva siunaukselliseksi tieteelle, yliopistolle j.n.e." — "Tämä yhtä lämmin kuin oikeutettu toive", jatkaa hän sitten, "kuului kovaksi onneksi niihin moniin, jotka ovat pettäneet. Erehdyttiin, kun luultiin professori Stenbäckin tarkoituksen olleen saada pysyväinen asema sillä yliopistollisella oppisijalla, joka oli odottanut häntä tullakseen ensi kerran täytetyksi. Se oli hänelle ainoastaan portaana, jolta hän sitä varmemmin saattoi siirtyä siihen viinamäkeen, minkä kirkko on istuttanut keskelle Isonkyrön vainioita, joiden pituus ja leveys jo ammoisista ajoista on käynyt sananlaskuksi tässä maassa." Sitten viitataan Isonkyrön pappien antamaan hylkäävään lausuntoon Uno Cygnaeuksen tekemästä ehdotuksesta maan kansakoululaitoksen järjestämiseksi, ja puhuja antaa tietää, että Stenbäck sen kautta samoin kuin luopumalla professorinvirasta enemmän kuin kukaan muu on vaikuttanut ajan suuntaan vapauttaa koulu kirkosta(!).

Stenbäckin kaunis vastaus tähän on eräässä professori Lillelle kirjoitetussa kirjeessä, jonka otamme tähän professoriepisodin loppulauseeksi:

"Veli Lille! Sydämellinen kiitos, rakas uskollinen veli, ystävällisestä kirjeestäsi. Sinun lämmin hyväntahtoisuutesi ja veljellinen rakkautesi teki minulle todella sydämen pohjaan asti niin hyvää, että varsin vähän tunsin tuon odottamattoman hyökkäyksen katkeruutta. Sydämellinen osanotto on toki tiellämme päivänpilkahdus, jota monen varjon on väistyminen. Etkä nyt ensi kertaa sillä minua rohkaissut."

"Kenties oli 'lausuntomme' kansakoulukysymyksestä liian ankara; minulla ei sitä enää ole käsillä. Mutta syynä oli, että, siihen aikaan kuin se kirjoitettiin, sanomalehtien aiheeton ihastus näytti uhkaavan vetää harhaan yleisen mielipiteen Cygnaeuksen ehdotuksesta, joka minun ja monien muiden vilpittömän vakaumuksen mukaan olisi antanut meidän kaikkien hartaasti haluamalle kansakoululle väärän ja turmiollisen — maallemme vahingollisen suunnan. Katsoimme siis velvollisuudeksemme panna, ei epämääräisesti ja kuiskaavasti, vaan äänekkäästi vastalauseemme, ei suinkaan kansakoulua, vaan mainittua ehdotusta vastaan — vaikka yksi ja toinen on koettanut ilmeisellä väärinselityksellä kääntää sen siksi, kuin olisi vastalauseemme halpamielisestä 'hierarkkisesta' obskurantismista oikeastaan tarkoittanut juuri edellistä. Kummastuksella näen, että Fredr. Cygnaeuskin tahtoo tehdä sentapaisia viittauksia. Se loukkasi minua paljon enemmän kuin nuo murhaavat tähtäilyt likaiseen ahneuteeni ja voitonhimooni — vikaan, johon jo luonto on kieltänyt minulta kaikki taipumukset. Sille, joka on haudan partaalla niinkuin minä, ovat moiset ihmisten tuomiot, samoin kuin heidän hyväksymisensä tai moitteensa ylipäänsä, jotenkin samantekeviä ja haihtuvat tyhjiin sen suuren, kaikki ratkaisevan tuomion rinnalla, joka on edessä; ne ovat ainoastaan uutena syynä tunkeutua lähemmä Kristuksen sydäntä, missä armon iankaikkinen rauha on avoinna. Kuitenkin on ikävää, että tämä tarpeeton ylimääräinen hyökkäys — vieläpä akateemisessa kirjoituksessa — rumentaa Cygnaeuksen ohjelmaa, joka muutoin sisältää niin paljon totta ja nerokasta, kuten tavallisesti Cygnaeuksen työn laita on, niin pian kuin hän vain voi unohtaa oman itsensä ja persoonalliset sympatiansa ja antipatiensa. Luulen, että monelle muulle on siitä koitua enemmän mielipahaa kuin minulle, joka kaikissa tapauksissa olen vakuutettu siitä, ettei tarkoitus ollut niin perin paha. Katson myöskin tätä hyökkäystä luonnolliseksi seuraukseksi elämäni suuresta erehdyksestä, että nimittäin hain yliopistovirkaa muiden kehoituksen ja oman väärinkäsitetyin velvollisuudentunteeni kannustamana. Epäröimiseni ja haluttomuuteni siihen saattoi minut miltei samaan aikaan hakemaan nykyistä virkaani; kuka saattoi silloin kuvitella, että saisin kumpaisenkin? Tervehdi tavatessasi C:ta sydämellisesti ja vakuuta hänelle puolestani, ettei hänen ainakaan tarvitse olla huolissaan siitä, että hän olisi loukannut tai solvaissut minua, sillä luulen, kuten sanottu, varmaan, että hän ei ole tarkoittanut pahaa, ja että kenties asia tuottaa hänelle itselleen enemmän mielipahaa kuin minulle." — —

YHDESTOISTA LUKU. 1856-1869.

Isokyrö ja uusi koti siellä. — Virsikirjatyö Turussa. — Kivulloisuutta ja parannuksillakäynti-matkoja. — Virsikirjatyö kotona: virsikirjaehdotus. — Stenbäckin virsikirjaehdotuksen vaiheet.

Niin oli Stenbäck vihdoin saavuttanut sen kutsumuksen ja sen paikan, jossa hän oli pysyvä päiviensä loppuun. "Palavalla, vaikka nyt tyyntyneellä ja tasaantuneella innolla, joka häntä elähdytti, ja runsaalla, monesti koetellulla kokemuksellaan, jonka hän oli elämän koulussa saanut", oli hän kirkkoherrana varsin vähän niiden tavallisten pedagogien kaltainen, joiden siihen aikaan, jolloin koulu vielä oli kirkollisten auktoriteettien alainen, oli tapana hakea itselleen kirkkoherranvirka levätäkseen penäämisestään vallattomain poikapolvien kanssa. "Hänellä oli", sanoo Essen, "heti suuret suunnitelmat, ja hän kävi työhön käsiksi sellaisella innolla, kuin olisi tahtonut yhdellä kertaa luoda uudeksi koko seurakuntansa", mutta sen pahempi näyttäytyikin pian, että voimat eivät vastanneet hyvää tahtoa.

Kaikkein ensimmäisistä kuukausista kirjoittaa Stenbäck veljelleen Johannekselle (22 p. huhtikuuta 1856): "Tulimme tänne jo alussa helmikuuta, jolloin heti sain useita viikkoja kiertää lukusilla, josta jo ennestään heikko terveyteni huononi. Sen koommin en ole ollut oikein terve, ja kaikki saattaa minut aavistamaan, että aikani ei ole oleva pitkällinen. Nyt voin kuitenkin vähän paremmin. Muutoin minulla on ollut lakkaamattomia moninaisia puuhia, jotka ovat olleet minulle aivan outhoja, osaksi yksityisiä, osaksi virkaan kuuluvia. Niistä eivät saarnat ole helpoimpia, kun olen aivan tottumaton suomenkieleen, samoin kuin saarnastuoliin yleensä. Kun minulla ei ole, enkä toistaiseksi halua pitääkään, apulaista, olen saanut saarnata hyvin usein ja ajan puutteessa ollut pakotettu saarnaamaan valmistamatta, joka olisi kaikissa tapauksissa parempi, jos vain kieli ei tekisi niin paljon vastusta. Muutoin on kansa kohdellut minua hyvin hyväntahtoisesti ja muun muassa suurella halulla pannut toimeen lastenkouluehdotukseni. Meillä on sunnuntai kouluja käynnissä miltei joka kylässä. Kuitenkin on kansa ylipäänsä vaipunut tämän maailman hyvyteen, jota heillä on kylliksi. Vaikka tulimme tänne tyhjin käsin, olemme kuitenkin saaneet kodin jotenkin järjestykseen. Kaikki on täällä suuressa mittakaavassa, ja se on suuri muutos entiseen vähäiseen, rajoitettuun talouteeni." —

Tähän kirjeeseen liittyen koetamme laatia kuvauksen sikäläisistä olosuhteista.

Isonkyrön pitäjä, Pohjanmaan suurimpia, käsitti tähän aikaan, paitsi emäseurakuntaa, Orismalan tehdasseurakunnan ja Ylistaron kappelin. Väkiluku oli noin 14,000 henkeä, josta suurin osa eli lähemmä 8,000 kuului kappeliin. Papillinen työvoima oli niin epätasaisesti jaettu, että emäkirkolla oli kolme pappia (paitsi kirkkoherraa pitäjänapulainen ja kappalainen), mutta Orismalassa yksi ja samoin Ylistarossa yksi. Tämän johdosta täytyi tehdä apuvuoroja jälkimmäisiin seurakuntiin (Ylistaroon kokonaista 15). Stenbäckin tullessa Isonkyröön oli ennenmainittu etevä saarnaaja F. O. Durchman pitäjänapulaisena, kun taas kappalaisen virkaa emäseurakunnassa hoiti teologian tohtori Johan August Lindelöf; pastori Birger Wegelius oli saarnamiehenä Orismalassa ja pastori B. H. R. Aspelin kappalaisena Ylistarossa.

Pitäjän sisällisistä oloista esitettäköön muutamia piirteitä sikäläisen opetuksen ja siveyden tilaa koskevasta Stenbäckin kertomuksesta vuodelta 1856. Lukukinkereillä oli lukutaito havaittu välttäväksi, mutta käsitys ja luetun ymmärtäminen sitävastoin jättänyt paljon toivomisen varaa. Tämän johdosta oli uusi kirkkoherra kehoittanut rahvasta perustamaan kyläkouluja, ja oli asiaan ryhtynyt sellaisella halulla, että jo talven kuluessa oli laitettu kouluja useimpiin kyliin. [Edellä kirjeessä mainitut sunnuntai koulut oli jo ennemmin Durchmanin alkuunpanosta saatu aikaan.] Opetus tarkoitti ajattelevaa sisälukua ja kristinopin tietoa katkismuksen ja piipianhistorian lukemisen sekä virrenveisuun perustuksella. Vaikka siis koulut, joiden opettajat tilallinen väestö kustansi, oikeastaan vain valmistivat oppilaita rippikouluun, olivat ne kuitenkin edistysaskelena aikaisemmasta kiertokouluopetuksesta. Hyvät vaikutukset tulivatkin pian näkyviin, ja niiden johdosta perustettiin paikkakunnan ensimmäinen lainakirjasto. "Selvä syy kirjanluvun puutteellisuuteen", kirjoittaa tästä Stenbäck, "ja sekä kristillisen että yleisinhimillisen sivistyksen alhaiseen kantaan on epäilemättä soveliaan, ajatusta kehittävän ja mieluisan lukemisen puute kansassa; sillä vaatia nuorisolta halua kirjanlukemiseen, valmistamatta sille helppoa tilaisuutta kirjain saamiseen, muunkinlaisten kuin varsinaisesti uskonnollisten, on luonnoton ja turha vaatimus". Sen vuoksi hän pani alkuun lainakirjaston perustamisen, jota pian hänen mielihyväkseen ahkerasti käytettiin. [Kun Stenbäck lopulla vuotta 1856 sai rovestin arvonimen, perustettiin tätä kunnianosoitusta sillä, että "hän oli viipymättä ryhtynyt valistunutta papillista intoa todistaviin toimiin kansansivistyksen kohottamiseksi ja hyvin järjestetyn kristillisen lastenkasvatuksen edistämiseksi" kirkkoherrakunnassaan.] Puutteellisen kirjanlukemisen hän katsoo myös olevan syynä siihen, että siveellisyyden tila ei ollut tyydyttävä — "laiminlyöty lukeminen ja rikos seuraavat helposti toisiaan". Juoppouden pahe oli tänä kotitarvepolton aikana yleisin. Myöskin oli jo yleinen toivomus

herännyt, että viinanpoltto oli joko tyyten kiellettävä tai entistään enemmän rajoitettava. Siveellisyysuhteihin katsoen oli muutoin mielipide se, että venäläisen sotaväen majoittaminen (sotavuosina) oli vaikuttanut turmiollisesti. — Suurta huolta herätti edelleen tilattoman väestön karttuminen. "Tämä luokka", lausuu Stenbäck kaukonäköisesti, "uhkaa maatamme köyhäläisyyden kaikilla onnettomuuksilla, mikäli lainsäädäntö ei keksi tehokasta keinoa sen kiinnittämiseksi pysyväisesti maanviljelykseen tai muulla tavoin avaa sille mahdollisuutta välttämättömään toimeentuloon ja oman huolenpidon valmistamaan tulevaisuuteen. Tästä luokasta saa alati lisäjoukkoja avuntarvitsijain ja avunpyytäjain suuri lauma joka on käyvä köyhäinhoidolle yli voimain." Mainitusta seikasta oli luonnollisena seurauksena, että köyhäinhoito, josta pappien tähän aikaan oli pakko pitää huolta, antoi hänellekin paljon ajattelemista.

Jo sanotusta ilmenee niiden toimien moninaisuus, joita siihen aikaan kertyi lavean pitäjän kirkkoherralle. Lisäksi tuli paljon muuta.

Lähinnä kääntyy ajatus saarnatoimeen. Ei voi kieltää, että Stenbäckiltä puuttui välttämättömiä edellytyksiä siinä erinäisemmin onnistuakseen. Hänen äänensä oli liian heikko voidakseen kuulua suuressa, täpötäydessä kirkossa. Sitä paitsi ei hänen esityksensä suomenkielellä ollut sujuvaa eikä virheetöntä. Muutamat täydellisesti kirjoitetut saarnat ensi ajalta osoittavat, että hänen korvansa oli tylsynyt tälle kielelle, jota hän niin vähän oli käyttänyt. Esitystä häiritsevät useat ruotsalaisuudet (ylösetsiä, napiset sen ylitse j.n.e.), joita kansa tosin oli tottunut saarnastuolista kuulemaan, mutta jotka nyt häiritsivät entistä enemmän, sittenkuin pietistisen suunnan papeilta oli saatu kuulla helkkyvän puhdasta kieltä kirkossakin. Kuitenkaan ei ole epäilemistä, että Stenbäck aikaa myöten olisi voinut voittaa kielen puutteellisuudet, mutta kovaksi onneksi sairaalloisuus pakotti hänet kokonaan lakkaamaan saarnaamasta.

Muutamat papilliset tehtävät, joista esim. kansliatyöt kuuluivat yksinomaan kirkkoherralle, jätettäköön sikseen. Kuitenkin on tässä yhteydessä muistaminen, että Stenbäckille kirkkoherrana tulivat myöskin ne huolet, joita suuri virkatalo toi mukanaan. Hänen taipumuksensa ja kykynsä sentapaisiin tehtäviin olivat kuitenkin liian pienet, että hän olisi edes yrittänytään saada mitään mainittavaa toimeen maanviljelijänä ja maatalouden pitäjänä. Hänen uskollisella vaimollaan oli siinä pääosuus, jotavastoin isäntä itse antoi enimmäkseen asioiden mennä menojaan, ryhtyen ainoastaan siihen, mistä hän ei mitenkään voinut päästä.

Mutta kodin järjestämistä ja koristamista hän ei heittänyt. Sitä ajatusta, jonka hän kerran Helsingistä kirjoitti vaimolleen tästä epävakaisesta elämästä: "Kuitenkin tulee matkan varrella laittaa olonsa niin hauskaksi kuin voi, jotta ei masentaisi itseään" — sitä ajatusta hän koetti toteuttaa ympäristössään. — Vanha, rappeutunut pääarakennus, joka muinoin oli ollut Elias Brennerin lapsuudenkoti [Ks. tekijän Elias Brennerin elämäkertaa.] ja jonka seinillä oli vielä viimeiseen asti nähty kangasverhoja outoine maalauksineen, oli revitty kymmenkunta vuotta sitten, ja sen sijalla kohosi uusi, komea rakennus, joka on suurimpia rovastiloita Pohjanmaalla. Suuret, muhkeat huoneet olivat hyvin tarpeen Stenbäckille, jonka, kuten saamme nähdä, kohta täytyi oleskella enin aikansa seinien sisällä. Omalla osallaan hänellä oli kaksi huonetta: etumainen, kansliahuone, jonka ikkuna oli rakennusten ympäröimälle pihalle päin ja jossa, paitsi tarpeellisia huonekaluja, oli kaunis kukkapöytä, sekä sisähuone, jossa oli kaksi ikkunaa pihalle sekä yksi ikkuna ikivanhaan kirkkoon päin, joka vielä oli käytännössä koko Stenbäckin ajan. Tässä huoneessa oli Vaasan palosta pelastettu kirjoituspöytä hopeisine kirjoitusneuvoineen asetettuna sohvan eteen lämpöistä sisäseinää vasten, kaksi lasiovellista kirjakaappia täytti taas kirkonpuolisen seinän, ja niiden välisellä ikkunapöydällä oli kanarialintuhäkki, jonka asukkaita isäntä hoiti mitä hellimmällä huolella. Pihanpuolisten ikkunain välissä taas oli piironki peili päällä ja toisen edessä pöytä ja keinutuoli, jossa Stenbäck tavallisesti istui ja luki. Siitä hänellä oli näköala pihalle ja puutarhaan, jonka yksi nurkka tapasi pihaan, samoin kuin avoimesta ovesta kansliahuoneeseen, jossa aamupäivin kävi pitäjäläisiä lukuisasti. Ainoastaan se, joka on nähnyt tai koettanut sitä, tietää, kuinka monenlaisia ja kuinka monenlaisissa asioissa tulevia vieraita väkirikkaan pitäjän kirkkoherra saa ottaa vastaan. Neljännellä seinällä oli sänky. Tässä iloisessa huoneessa, jossa oli suurikukkaiset karttuuniverhot ikkunoissa, vaaleaksi petsatut huonekalut, valkeaksi peity lattia valkeine käytävämattoineen ja monivärinen ryjy pöydän alla, Euroopan kartta sekä Martti Lutherin, Melanchtonin y.m. muotokuvia ja suurehko Napoleonin pakoa Moskovasta esittävä piirros seinillä, vallitsi aina mitä suurin järjestys ja siisteys. Kaiken tuli olla määrättyllä paikallaan, niin että Stenbäck viattomasti kerskaton saattoi sanoa pimeässäkin löytävänsä kaikki, mitä tarvitsi. Huoneen valoisaa vaikutusta melkoisesti lisäsivät visertävät kanarialintuset, jotka toisinaan lentelivät vapaasti huoneessa ja välisti koettivat istahtaa kirjoittajan sulkakynälle. Muutoin oli asunto läpeensä sisustettu samaan yksinkertaiseen, mutta kodikkaaseen tyyliin. Kaikkiolla oli valkoiset lattiat varustettu ainoastaan käytävämatoilla, joka antoi suuremman puhtauden näön, kuin jos lattiat olisivat olleet maalatut tai kokonaan matoilla peitetyt, kaikkiolla oli piirroksia Rafaelin ja muiden mestarien teoksista, enimmäkseen uskonnollisaiheisia, sekä läpikuultavia ikkunaverhoja ja myöskin ruukkukasveja ikkunain edessä. Salissa oli myös piano, eikä pelkkänä koristeena. Kokonaisvaikutus oli miellyttävämpi ja viihtyisämpi kuin useimmissa pappiloissa,

joissa, varsinkin Pohjanmaalla, pietismin ansiosta, sisustus nykyaikaisten käsitysten mukaan oli kovin vaatimaton, jottemme sanoisi puutteellinen. Salista vasemmalle oli vierasten makuuhuone eli "vieraskamari", oikealle ruokasali, jota myöskin käytettiin arkihuoneena. Edelleen kasvattitytär Iidan huone sekä sänkykamari, josta oli parhain näköala joelle ja kosken saartamalle saarelle, ja jossa Raamattu alati oli ikkunan viereisellä pöydällä, missä Stenbäckin oli tapana nauttia aamukahvinsa. Jos lisäksi mainitsemme kaksi suurta ullaikkokamaria sekä muistutamme, että kahteen rakennukseen toisella puolen pihaa, kuten muinoinkin, oli kalustettu asuinhuoneita, niin lienee lukija saanut kuvan Isonkyrön pappilasta Stenbäckin aikaan.

Kuinka mieluisa koti olikin, olisivat kuitenkin rovasti ja ruustinna kahden kasvattinsa keralla helposti voineet tuntea olonsa yksinäiseksi, jos he yhä olisivat jääneet sinne itsekseen. Nähdäkseen enemmän elämää ja liikettä ympärillään kutsui Stenbäck heti sisarensa lapsineen asumaan Isonkyrön pappilaan, ja kesän tullessa muutti Marie Ottelin sinne mukanaan kolme täysikasvuista lastansa, poika Konrad Fredrik, ylioppilas, sekä tyttäret Marie ja Laura, joista viimeksimainittu 17-vuotias oli enon suosikki, ei varmaankaan vähimmin tavattoman kauneutensa vuoksi. Kun sisar oli estellyt tulemasta, oli Stenbäck vakuuttanut, että hän ei sillä saattanut sisartaan kiitollisuuden velkaan, vaan päinvastoin tämä hänet. Ottelinit asuivat vanhassa "pikku rakennuksessa" pihan toisella puolella, mutta kaikki aterioivat yhdessä pöydässä. Siten vallitsi ensi aikoina iloinen ja vilkas elämä Isonkyrön pappilassa. Sitä lisäsi suuressa määrin myös tohtori Lindelöf. Hän oli näet tavattoman musikaalinen ja kokosi pitäjän herrasväestä kaikki, joilla oli lauluääni (paikkakunnan musikaalisimpia henkilöitä oli pitäjänapulainen Durchman ja hänen perheensä), lauluseuraksi, jota hän johti innolla ja halulla. Sitä paitsi hän soitti viulua samoin kuin hänen veljensä, tohtori ja dosentti, sittemmin professori ja valtioneuvos L. L. Lindelöf. Kun sitten tämäkin sattui olemaan vieraana Isossakyrössä, kuultiin pappilassa enemmän ja parempaa musiikkia kuin suurin osa kuulijoista oli koskaan saanut nauttia. Vaikka itse vailla soitannollista harjoitusta oli Stenbäckillä, kuten hänen soinnukas runoutensa todistaa, taipumusta musiikkiin, ja se tuotti hänelle suurta iloa, mutta ennen kaikkea hänellä oli huvina nuorekas elämä.

Ensimmäinen juhlallisuus pappilassa uuden rovastin aikana oli Stenbäckin virkaanasettajaisjuhla. Se tietysti oli vakavaa laatua. Mutta sitä iloisemmin vietettiin tammikuussa 1857 ne häät, joissa Stenbäck itse vihki sisarentyttärensä Marie Ottelinin ja pastorin apulaisen, sittemmin rovasti K. E. Sandelinin. Silloin olivat molemmat Lindelöf-veljekset läsnä, ja musiikkia saatiin kuulla paljon. Myöskin huvitteli nuoriso tansseilla tai ainakin tanssileikeillä, esim. sarankudonnalla y.m., ja häitä kesti niinkuin vanhoina hyvinä aikoina useita päiviä. Stenbäck oli koko ajan iloinen ja leikillinen, mutta heränneiden piirissä häät aiheuttivat paljon puhetta ja kiivaita muistutuksia, koska niissä oli pidetty niin maallista menoa. Kerrottiin m.m. sellaisesta sopimattomuudesta, että eräällä papin tyttärellä oli ollut kultaiset vitjat kaulassa, j.n.e. Tiedämme jo, että Stenbäck ei katsonut kristillisyyden olevan ulkonaisissa muodoissa. Mutta jos hän olikin kerran tässä suhteessa ollut ankarampi, niin oli nyt hänen kantansa lieventynyt, ja hän antoi jälleen yksinkertaiselle, luonnolliselle ilolle oikeutensa.

Kolme vuotta myöhemmin vietettiin taas häitä Isossakyrössä. Laura Ottelin meni silloin avioliittoon kasvientutkijana tunnetun maisteri Otto Alceniuksen kanssa, joka oli Stenbäckin entisiä oppilaita ja oli ollut Jakkuksen kotiopettajana, kunnes tämä 1859 pääsi Vaasan kouluun. Häät olivat lopulla maaliskuuta 1860, ja silloin Stenbäck oli niin sairas, että C. G. von Essen toimitti vihkimisen. Ensimmäinen, iloisin kausi Stenbäckin olinajasta Isossakyrössä oli ohi.

Vaikka Stenbäck jo 1853 oli kutsuttu jäseneksi "nykyisen Suomalaisen ja Ruotsalaisen virsikirjan tarkastuskomiteaan", on kuitenkin asian puheeksiottaminen lykätty tähän lukuun, koska siitä johtunut työ pääasiallisesti kuuluu Isonkyrön aikaan. [Sen jälkeen kuin ensimmäinen painos tätä teosta ilmestyi, on V. T. *Rosenqvist* julkaissut erikoistutkimuksen "Lars Stenbäcks Psalmboksarbete", jota varten hänellä on ollut käytettävänään joitakuita minulle tuntemattomia lähteitä. Sen mukaan olen tehnyt muutamia oikaisuja ja lisäyksiä esitykseen.]

Senaatti antoi kutsumuksen 25 p. huhtikuuta mainittuna vuonna. Elokuun 15 p. samana vuonna Stenbäck pyysi yksityisessä kirjeessä arkkipiispalta tarkempia tietoja komitean varsinaisesta tarkoituksesta. "Jos, kuten arvelen", hän kirjoittaa, "tarkoituksena on uuden virsikirjan aikaansaaminen tai valmistaminen, niin on minulla, kuten kohtuullista, arka pelko niin tärkeästä, vastuunalaisesta ja syvälleikävästä yrityksestä. Mutta kuitenkin on minulle aivan sietämätöntä pysyä vallan toimeettomana jäsenenä komiteassa, jonka tärkeyttä ja tarpeellisuutta en suinkaan voi olla tuntematta, ja tahdon mielelläni kykyä mukaan täyttää sen velvollisuuden, mikä minulle tämän kutsumuksen kautta on pantu. Pidän mahdottomana, että tämä hajaantunut ja henkisesti voimaton aika voisi tuottaa mitään arvokasta ja pysyvää kirkolle virsikirjan alalla, jos se tahtois siinä esiintyä alkuperäisyyden ja oman luovan kyvyn vaatimuksilla; sillä siihen olisi tarpeen elävä kristillinen ja kirkollinen tietoisuus, ei ainoastaan yksityisessä, vaan myös kirkossa, joka voisi kannattaa ja tunkea läpi edellisen. Ainoa, minkä mielestäni

voi tehdä, olisi sen rikkaan ja ihanan aarteen käyttäminen, joka meidän kirkollamme, ennen kaikkia muita, on elävämältä ja voimakkaammalta ajalta, ja joka on jokseenkin tuntematon meillä. Mieleeni on sen vuoksi tullut koettaa tehdä valikoima näistä vanhoista virsistä ja kirkkolauluista sekä tulkita ne niin hyvin kuin mahdollista, säilyttäen alkuperäisen hengen ja voiman. Siten olisi luullakseni mahdollista saada aikaan jotakin ei aivan arvotonta, tietysti mikäli valinta vanhemmilta ja myöhemmiltä ajoilta samoin kuin käännös voitaisiin pitää onnistuneena. On selvää, ettei myöskään ruotsalaisia virsiä tulisi jättää näkyvistä." Jos arkkipiispa katsoisi tämän edistävän tarkoitusta, sanoo Stenbäck olevansa halukas ryhtymään työhön, joskin "suurella ahdistuksella". Kuitenkin hän pyytää, ettei aikeesta mainittaisi kellekään, etteivät muut kenties pelästyisi yrittämästä ja hän tulisi sidotuksi siihen. — "Minulla oli useitakin hymnologisia kirjoja ja teoksia Vaasassa ja iloitsin usein kirkkomme kauniista ja tyhjentyttömästä laulurikkaudesta, mikä epäilemättä on yksi sen jaloimmista, lämpimimmistä ja kalleimmista aarteista. Tätä nykyä ei minulla ole mitään sellaisia aineksia, ennenkuin ehdin saada ulkoa." — —

Tästä näkyy, kuinka varhain Stenbäckissä heräsi se ajatus, joka hänellä oli yhtenä perusjohtenaan laatiessaan oman ehdotuksensa, nimittäin olla tarjoamatta seurakunnalle mitään omaa sepittämää, mutta sen sijaan valita parhaimmat kirkon vanhoista varoista. Toistaiseksi asia sai kuitenkin toisen käänteeseen. Arkkipiispa kehoitti näet virkakirjeellä 17 p:ltä syyskuuta itsekutakin komitean jäsentä antamaan lausunnon siitä, kuinka vanhojen virsikirjain uudestimuodostelemisen tulisi tapahtua. Stenbäckin lausunnon sisällys oli pääasiassa se, että (koska uusien kirjojen ainoastaan vapaan vakaumuksen tietä tulisi päästä voimaan ja saada alaa seurakunnassa) vanha aine- ja numerojärjestys olisi säilytettävä edelleen, että ruotsalaisessa virsikirjassa Spegelin, Svedbergin y.m. vanhoihin hyviin virsiin tehtäisiin mahdollisimman vähän muutoksia, mutta sitävastoin saksalaisista tehdyt käännökset keveällä kädellä korjattaisiin ja tehtäisiin tarkemmiksi, sekä lopuksi, että joukko arvottomia, harvoin tai ei koskaan käytettyjä virsiä vaihdettaisiin uusiin. Suomalaisen virsikirjan suhteen olisi samoja periaatteita noudatettava, mutta erityisiä päteviä henkilöitä käytettävä. [Soveliaina henkilöinä suomalaisen virsikirjan laatimiseen Stenbäck mainitsee tähän aikaan A. W. Ingmanin ja (apulaisena) F. O. Durchmanin. — Sitä ennen hän oli tiedustellut Essenin mielipidettä asiasta. Tämä käyttää tilaisuutta kirjoittaakseen ystävälleen, Stenbäckille, hänen omasta työstään seuraavat vakavat sanat: "Tehtäväsi on suuri ja korkea. Epäilemättä on Jumala itse kutsunut sinut siihen. Käy asiaan käsiksi vakavasti ja voimalla! Jonkun ajan virkavapaus lienee kai tarpeen. Mutta ennen kaikkea, rakas veli, tarkasta sisällistä elämääsi, ennenkuin alat tarkastaa virsikirjaa, ja etsi Jumalalta valoa, elämää ja henkeä siihen. Uskallanko lausua julki pelkoni, että olet joutunut pois elämästä Jumalassa ja että sielusi on maailman hengen tartuttama? Psalmistan tulee ennen kaikkea olla palava hengessä. Se on *hänen* innostuksensa, ja Jumalan hengen tulee olla *hänen* runottarensa. Muuten voi teos tulla vallan oivalliseksi: kristilliseksi sisällykseltään ja runolliseksi muodoltaan, mutta suuri pääasia — elämä — puuttuu."] Komitea, jonka jäsenenä, kuten tunnetaan, olivat, paitsi Stenbäckkiä, J. L. Runeberg ja professori B. O. Lille sekä arkkipiispa Bergenheim, puheenjohtajana, piti sitten 11-17 p. helmikuuta 1854 kokouksen Turussa tullen siinä yksimielisyyteen työn periaatteista, mitä lähimmin edelläesitettyjen Stenbäckin mielipiteiden mukaisesti.

Itse työn suorittamiseen katsoen oli sovittu, että kukin kolmesta runoilijasta valmistaisi "täydelliset ainekset" uudistukseen, mutta tositeossa kävi niin, että Runeberg ensiksi laati uuden ehdotuksen vanhan virsikirjan kaikista 413 virrestä. Että Stenbäckin työ tällä kertaa supistui vähään, on ymmärrettävää, kun muistamme mitä ennen on kerrottu hänen sairaudestaan ja professorinvirastaan sekä muutostaan ensin Helsinkiin ja sitten Isoonkyröön. Hänen mielenkiintoansa tehtävään todistaa kumminkin eräs pitkä kirje Runebergille, kirjoitettu ainoastaan kuukausi komitean kokouksen jälkeen, jossa hän muun muassa tekee selkoa tutkimuksistaan ruotsalaisten virsien alkuteoksista. Siinä hän myöskin lausuu seuraavat mielipiteet tehtävän yleisestä laadusta:

"Yleensä ei tarvitse laajoja hymnologisia tutkimuksia huomatakseen, kuinka taito sepittää hyviä virsiä on häviämistään hävinnyt ja melkein kuollut pois. Jopa vanhojen virsien mukailukin on subjektiivisen mielivallan ja yleisen häviön leimaama. Vanhat virren tekijät eivät — mielikuvituksen tai kirjojen avulla — arvailleet synnin tuskan ja surun, armon lohdutuksen, elämän ja autuuden laatua, vaan tuntee selvästi, että he todella olivat kokeneet mitä ovat siitä laulaneet — ja laulaneet vakavuudella, totuudella ja miehekkäällä objektiivisuudella ja kurilla, joka on yhtä kaukana luonnollisen haavemielisyyden hengellisistä virnistelyistä kuin ahdasmielisen yltiöpäisyyden lahkohenkisestä yksipuolisuudesta. Uudemmat hengelliset laulut kärsivät yleiseen edellisestä taikka jälkimmäisestä virheestä, suuremmassa tai vähemmässä määrässä — ja niin ikään ne mukailut, joita on katsottu tarpeelliseksi tehdä kirkkomme vanhempiin virsiin. Tietoisuus kaikesta tästä synnyttää minussa ainakin suurta miettiväisyyttä ja arkuutta. Psalmistan täytyy laulaa kirkon nimessä, ja kirkon tulee hänen kauttansa purkaa sydämensä Jumalalle. Kuinka onnetonta ja mikä edesvastuu, jos valhe lasketaan sen huulille ja siten sydän nukutetaan näennäiseen valoon, sumuun ja teeskentelyyn! Epäilemättä on paras pysyä

vanhoissa henkirikkeissa ja koetelluissa virsissä, jotka ovat kestäneet kokemuksen tulikokeen elämässä ja kuolemassa, ja koettaa uudistaa ne semmoisella uskollisuudella ja tarkkuudella, ettei henki karkoitu eikä haihdu, niinkuin enimmäen on tapahtunut esim. Ruotsin uudessa virsikirjassa, jossa imelän haavemielisyyden on korvaaminen mitä hävinnyt on."

Vähän ennen ensimmäistä joulua Isossakyrössä (1856) Stenbäck sai arkkipiispalta tiedon, että Runeberg oli lähettänyt laitoksensa komitean tarkastettavaksi. Se oli "laadittu neljään vihkoon" ja kirjettä seurasi yksi näitä vihkoja valmistavaa tarkastusta varten. Menettelystään oli Runeberg ilmoittanut seuraavaa: "Työssä olen koettanut uskollisesti noudattaa komitean asettamia yleisiä ohjeita. Joskus ei kuitenkaan ole noudatettu poisjätettäväksi päätetyn virren runomittaa sijaan otettavaksi ehdotetuissa, vaan se on vaihdettu johonkin toiseen tunnettuun ja rakkaaseen sävelmään. Tämä menettely ei toivoakseni ole synnyttävä mitään häiriöitä, vaan pikemmin päinvastoin tuleva eduksi, mikäli sillä tavoin käsitellyt numerot siten ovat saaneet tutumman ja kauniimman sävelen kuin ennen. Tätä vapautta on kuitenkin käytetty hyvin harvoin ja ainoastaan virsissä, jotka komitea on päättänyt poistettaviksi ja joita ei kenties koskaan ole laulettu missään kirkossa — — eikä paheksuttane, että hyvin moni niistä kuitenkin, ainakin paremmilta aiheiltaan, on tunnettavana sijaan otetuissa virsissä." —

Loppupuolella helmikuuta 1857 kokoontuivat komitean jäsenet taas Turkuun, yhdessä, virsi virreltä, käydäkseen läpi ja tarkastaakseen Runebergin ehdotuksen. Työn suureen tärkeyteen ja henkilöiden huomattavuuteen nähden katsomme asiaksemme Stenbäckin vaimolleen kirjoittamista kirjeistä esittää kaiken, mikä on omansa valaisemaan tätä laatuaan harvinaista yhteistyötä.

Turku, 23 p. helmikuuta:

"Rakas Ebba! Siirrän monet kirjani ja paperini syrjään kiireessä ilmoittaakseni, että elän ja olen täällä. — — Tulin tänne ilman seikkailuja perjantai-iltana, niinkuin tarkoitus oli, ja tapasin täällä jo saapuneina Runebergin ja Lillen. Kovaksi onneksi olivat kaikki huoneet täynnä siinä hyvässä paikassa, missä he asuvat, ja minun oli pakko majoittua seurahuoneeseen. Täällä minulla on varsin hyvä ja lämmin yksinäinen huone, mutta haluan kuitenkin kaikin mokomin päästä pois; täällä on kaikissa tapauksissa ravintola. Olen keskustellut erään englantilaisen kanssa, joka asuu missä toisetkin, saadakseni vaihtaa huonetta hänen kanssaan. Hän ei näytä oikein halukkaalta siihen, mutta antaa tänä päivänä varman vastauksen. Myös tulee meidän usein olla yhdessä — meidän komitealaisten — ja alituiset kävelymatkat ovat minulle kovin rasittavia ja sitä paitsi vahingollisia. Jos saisin englantilaisen huoneen, olisi hyvä. Syön Runebergin asuntopaikassa ja oleskelen siellä enimmäkseen, mutta siten hukkaan myöskin aikaa. Viipynemme vähintään kolme viikkoa; ja jos vain olisi enemmän aikaa, niin luulen, että saisimme kokoon jotakin, joka ei olisi hullumpaa. Kuitenkin täytyy meidän olla niin ahkeria kuin mahdollista. Vastoin luuloani ovat myös piispat kaikki kolme [s.o. paitsi arkkipiispaa Porvoon piispa C. G. Ottelin ja Kuopion piispa R. V. Frosterus] täällä samassa tarkoituksessa kuin me. Arkkipiispa halusi, että meillä olisi kokouksia sekä aamu- että iltapäivin ja että niissä yhdessä kävisimme ehdotuksen läpi pannen päämme yhteen. Minä vastustin sitä innokkaasti, koska siitä siten olisi tullut vain hutiloimista, ja sain molemmat muut puolelleni. Nyt on meillä piispaalisia kokouksia ainoastaan joka aamupäivä, mutta työskentelemme itseksemme iltapäivät. Työ kävisi ehkä varsin hyvin, jos vain saisin tuon mainitun huoneen, että asuisimme kaikki samassa paikassa — ja jos terveyteni miten kuten pysyisi. Se on taas vähän huonompi kuin siellä kotona, osaksi matkan tähden, osaksi pitkistä kävelyistä täällä Runebergin pitkien koipien rinnalla. Hyvin hauska meidän on olla yksissä; Lille on, jos mahdollista, vielä herttaisempi kuin ennen. Meillä — tai oikeammin heillä — on vain harvoja tuttavuuksia, taiteilijoita ja runoilijoita, jotka käyvät heidän luonaan, muutoin olemme rauhassa. Renvallin olen pari kertaa tavannut, mutta en ole vielä käynyt tervehtimässä. Eilen oli arkkipiispalla suuret n.s. aamiaispäivälliset, klo 2 päivällä, komitealle — missä vilisi väkeä ja syötiin seisoalta — kuitenkin oli hauska vilinässä tavata monta tuttavua, m.m. Hedberg, kilttinä ja laihana kuten ennenkin. — — Tuomiorovasti Edman on viimeisillään, lääkärin hylkäämänä, ja syö myskiä." — —

Maaliskuun 5 p.

"Kiitos ensimmäisestä kirjeestäsi, jonka olen saanut. Minua ilahduttaa, että voitte hyvin ja että kaikki näyttää menevän rauhallista menoaan. — — Terveyteni on ollut jotenkin hyvä, ainakaan ei erinäisesti huonompi kuin kotona. Ihmettelen itsekin sitä. Yskä on tosin toisinaan vähän pahempi, mutta olen kuitenkin sen kestänyt tuntematta liiallista raukeutta. Ainoastaan elantojärjestys — voimakas ruoka ja alituinen oluenjuonti — ei ole tehnyt minulle hyvää. Seurahuoneella asuin ainoastaan muutamia päiviä ja sain sitten täällä hyvän ja vedottoman huoneen — ennenmainitulla englantilaisella olleen — samassa paikassa, missä toiset komitealaiset asuvat. Meillä on kaikissa suhteissa hyvä kortteeri, hyvä ravinto, hyvä palvelus, kohtelias isäntäväki, niin että siinä kohden meiltä ei puutu mitään. Kuitenkin ikävöin täältä

kovin pois, ja se on oleva ilonpäivä, kun saamme jättää Turun selän taakse. Työmme edistyy, mutta maksaakin uskomatonta vaivaa; varsinkin minulle, joka käyn kaikella mahdollisella tarkkuudella kaikki läpi, ensiksi omin päin ja saaden siinä suurella vaivalla ja huolella miettiä jotakin sen sijaan, mitä haluan saada korjatuksi. Voidakseni tehdä sitä edes jollakin huolella olen usein ollut kotona piispallisista kokouksista. Sittenkuin itsekseni olen miettinyt, käymme Runeberg, Lille ja minä kaikella tarkkaavaisuudella sen läpi, jolloin muuttelemme ja kirjoitamme uudestaan käsikirjoitusta ja joudumme toisinaan aika kiivaisiin kiistoihin. Kuitenkin on minulla ollut ainakin se mielihyvä, että korjaukseni miltei poikkeuksetta tulevat hyväksytyiksi. Siihen menee koko iltapäivä, tavallisesti myöhään yöhön. Mikä siten on läpikäyty ja korjattu, luetaan sitten seuraavana aamupäivänä klo 10-2 piispoille konsistorinhuoneessa. Viimeksimainitut eivät tavallisesti tee mitään tai kovin vähäpätöisiä huomautuksia — ja siten on tarkastus lopussa. Se tuottaa, kuten näet, melkoista vaivaa. Kaikesta tästä huolimatta on terveyteni pysynyt välttävänä — sinun rukouksesi ovat varmaankin apuna. Istua aamusta iltaan on kyllä arveluttavaa; mutta mitä tähän saakka on käyty läpi, tai ainakin enin osa, ei minusta suinkaan näytä huonolta tai syystä hylättävältä ja loukkaavalta. Kuitenkin kun ehdotuksessa tulini katumusvirsiin ja muihin, missä sisällinen kristillinen elämä purkaikse ja vuodattaike ilmoille, jouduin epätoivoon, niin että kokonaiseen päivään tuskin saatoin tehdä mitään. Sellaiseen ei Runebergin runous riitä; sydämen vuodatusten sijaan, jossa jumalanpelko ja rakkaus elää, hänellä on enimmäkseen ulkonaista mietiskelyä, runollisesti erinomaisen kaunista, epäilemättä, mutta ei mitään virttä. Onneksi ovat useimmat vanhat säilytetyt tai otetaan ne sijaan, vaikka Runeberg toisinaan kovasti panee vastaan. [Todellisuudessa tuli Runebergin ehdotukseen 9 Lillen (niiden joukossa muutamia alkuperäisiä) ja 5 Stenbäckin virttä, jotka kaikki olivat vanhojen mukaelmia. Nämä jälkimmäiset olivat n:ot 7, 59, 227, 240 ja 377.] Summa se, että minulla vielä on toivoa, että voimme saada virsikirjan, jota ei toki kohtuudella voi sanoa huonoksi tai arvottomaksi kenen hyvänsä käyttää. Se ilahduttaa minua: eikähän olekaan kysymyksenä vanhan poistaminen, jota kernaasti voivat ja saavat käyttää kaikki, jotka tahtovat, — tämä on vain ehdotus ja saa käydä semmoisesta.

"Vähän ikävää ja hankalaa on, että molemmat piispat ovat hakeneet hauskuuttansa siten, että ovat asettuneet ruokakumppaneiksemme. Syömme päivällistä yhdessä minun huoneessani. Kuitenkin kursailemme heitä niin vähän kuin mahdollista, ja heidän kanssaan tuleekin hyvin toimeen. Emme tahtoneet emmekä voineet heiltä kieltää seuramme tuottamaa huvia, kun he näyttivät sitä haluavan, ja meidän täytyi uhrautua hieman heidän tähtensä. — Luultavasti valmistuu työmme viimeistään 2 viikon kuluttua tai ehkä pikemminkin, niin että kaiketi en pääse kotiin ennen kuin noin 3 viikon kuluttua. —

"Toissa päivänä pidettiin tuomiorovasti Edmanin hautajaiset suurella komeudella tuomiokirkossa. Schauman Helsingistä oli vartavasten matkustanut tänne, toimitti hautauksen ja piti (pitkän) ruumissaarnan. Yksi piispa, Lille ja Runeberg kantoivat ritarimerkkejä, ja minä astuin juhlallisesti saaton etunenässä surusauva kädessä. Oikeaa ilveilyä kaikki tyynni. — Ihmiset ovat erittäin kohteliaita, ne harvat, joita tapaamme tai ehdimme tavata.

"Kurjalla musteella olen raaputtanut tämän kokoon, sillä aikaa kuin muut istuvat arvokkaina konsistorissa piispojen kanssa; mutta aika kuluu ja lopetan tähän. — — Voi hyvin — suokoon Herra meidän tavata toisemme terveinä taas! Laurisi. Kirjoita pian."

Maaliskuun 12 p.

"Ainoastaan muutama sana kiireessä. Työmme on niin edistynyt, että saamme sen valmiiksi ensi viikolla. Keskiiviikkona tai viimeistään torstaina matkustan täältä ja voin siis olla kotona sunnuntaina, jos kaikki käy hyvin. Tänäkin kirjoitan siis viimeisen kerran. Terveyteni on yhä edelleen ollut ihmeteltävän hyvä; yskä sekä helpompi että vähempi kuin siellä kotona. Kuitenkin on tämä erityinen touhu kylläkin raskasta ja voimillekäypää. Eilen, keskiiviikkona, olin Bromsin konsertissa, missä kappaleita sekä laulettiin että esitettiin näyttämöpuvuissa. Luultavasti sanomalehdet puhuvat siitä laveasti. — Arkkipiispan kehoituksesta on Ekman aikonut ottaa valokuvat meistä kolmesta ja sitten valmistaa ne kivipainossa. Se olisi naurettavaa; en vielä tiedä, suostunko siihen. — — Käsittelemme paraikaa loppumattomia aamuvirsiiä, jotka märehtivät yhtä ja samaa. Kuitenkin ne tulevat vähän paremmiksi. Sitten on jäljellä vain kuolinvirret, joita en vielä ole käynyt läpi. — — Nyt juuri sain kutsut suurille päivällisille, jotka hovioikeuden jäsenet ja porvaristo pitävät — kaikki siunatuille komitealaisille. Samoin kuuluu lehtoreilla vielä olevan joku juhlallisuus. Miekkonen, joka täältä pääsisi!"

Jos yhdistää nämä Stenbäckin kirjeet niihin kahteen ennen julkaistuun, jotka Runeberg samaan

aikaan kirjoitti vaimolleen, [*J. h. Runeberg, Efterl. Skrifter, II, s. 323 seurr.*] käy kuva näiden kolmen runoilijan yhdyselämästä sängen selväksi. Kuinka olikaan se omansa herättämään nuoruuden muistoja, muistoja ylioppilasvuosien toverielämästä, vilkkaita ajatuksenvaihtoja ja kilpailua laulun taiteessa, joskin toiselta puolen heidän tehtävänsä vakavuus ja tärkeys korotti yhteistyön korkeammalle kaikkea, missä he ennen olivat olleet ja mitä he ennen olivat kokeneet samanlaatuista. — Kirjeissään Stenbäck ei puhu paljon Runebergista, mutta kotiin tultuaan hän kuuluu kertoneen sitä enemmän. Varsinkin kuuluu hän saaneen syvän vaikutuksen eräästä kahdenkeskisestä keskustelusta, joka oli kestänyt myöhään yöhön ja saanut alkunsa Runebergin lauseesta, ettei kellään voinut olla oikeaa käsitystä Jumalan rakkaudesta ihmisiin, joka ei ollut kokenut puhdasta, hehkuvaa maallista rakkautta. Kertomus oli päättynyt ihailun huudahduksella ystävän nerokkaista sanoista ja persoonallisuudesta.

Heti Helsinkiin tultuaan Lille järjesti virsikirjaehdotuksen painattamisen. Hänellä oli oleva pääjohto, paikalla asuvana, mutta Runeberg, joka oli saanut kustannusoikeuden työhön, johon hän oli pannut enimmän aikaa ja vaivaa, luki yhden oikaisuvedoksen. Jo 2 p. huhtikuuta hän palautti ensimmäisen arkin ja sen ohella kirjeen, jossa hän lausuu vastakuluneesta ajasta:

"Mitä enemmän ennättää levähtää Turussa-olomme jälkeen, sitä iloisemmaksi ja ylentävämmäksi se käy sielulle ja sydämelle. Sitä emme koskaan tule unohtamaan, se on varmaa. Me elimme siellä suurta elämää pikku huoneissamme, taiteellista, jalolle asialle alttiisti omistettua ja ystävyiden parhaiden aarteiden, luottamuksen ja keskinäisen avun, täyttämää. Voi kyllä sanoa, että se työ ja vaiva oli, kun se paras oli, mutta että se oli parhaassa merkityksessä hyvää ja elämisen arvoista, on yhtä varmaa.

"Jos kirjoitat joskus Stenbäckille, niin sano hänelle lämpimät terveiset minulta. Kunpahan hän olisi tullut miten kuten terveenä kotiin ja kesällä voisi saada uusia voimia ja terveyttä, ukkoparka." —

Jonkunmoisena ulkonaisena muistona Runebergin ja Stenbäckin yhteistyöstä voi pitää sitä kunnianosoitusta, joka samana vuonna yliopiston puolelta tuli molempien osaksi, heidät kun siinä teologisessa promotsionissa, joka pidettiin 28 p. toukokuuta, kristinuskon maahantulemisen 700-vuotismuiston johdosta vietetyn riemujuhlan jälkeisenä päivänä, vihittiin kunniatohtoreiksi. Vihkijänä oli kolmas virsikirjatoimikunnan runoilija, Lille, ja hän painoi todella tohtorinhatun Runebergin päähän, jotavastoin Stenbäck kaikeksi ikäväksi ei voinut persoonallisesti ottaa sitä vastaan.

* * * * *

Se lause, jota Runeberg äsken siteeratusta kirjeessä käyttää Stenbäckistä, oli kovaksi onneksi kirjaimellisesti totta hänen ruumiilliseen terveyteensä katsoen. Tästä ajasta pitäen, eli tarkemmin sanoen talvesta 1857-58, hän oli sairauden murtama mies, mutta hänen sielunsa ei silti ollut heikontunut voimiltaan, vaan säilytti vilkkautensa ja joustavuutensa yhä edelleen. Jopa voi, jollei ota lukuun, että se tulisuus ja ärtyisyys, joka kuului hänen luonteeseensa, kivulloisuuden johdosta tuli useammin näkyviin kuin ennen, sanoa, että hänen mielialansa yleensä oli iloinen ja että hän tyyneydellä kantoi kärsimyksensä. Mainittuna talvena hän vielä ajatteli vastustaa enenevää kylmänarkuuttaan eli toisin sanoen "karaista itseään" eikä sen vuoksi lakannut käymästä kirkossa, joka tietysti ei ollut lämmitettävä, vaan istui siellä tuntikausia ja meni sitten saunaan. Vaikutus oli kuitenkin päinvastainen kuin mitä hän oli tarkoittanut; rinta huononi, ja hänen täytyi lakkaamatta pysyä sisällä. Siten alkoi Stenbäckille hänen 12-vuotinen "vankeutensa", joka oli siinä, että hänen säännöllisesti 8-9 kuukautta vuodessa täytyi asua seinäin sisällä.

Keväällä 1858 huomattiin, että niin suuri ontelo oli syntynyt toiseen keuhkoon, että se oli miltei kokonaan toimeton. Vanhan lääkäriensä, Uudessakaarlepyyssä asuvan tohtori Blankin, kehoituksesta Stenbäck päätti silloin vaimonsa seurassa tehdä matkan tunnettuun Sodenin parannuspaikkaan lähelle Frankfurt am Mainia, vaikka tohtori Ghurberg Vaasassa antoi sen lausunnon, että hän hyvin saattoi jäädä kotia kuolemaan, sillä ulkomailta hän ei kuitenkaan ollut hengissä palaava. Kumminkin kävi paremmin. Sodenissa häntä hoiti osaaottavasti eräs tohtori Kolb sillä seurauksella, että heikontuneet voimat osaksi palautuivat ja että hän sitten noudattaen mainittua varovaisuutta vielä eli päälle vuosikymmenen. [Kuinka Stenbäckin tavallisuudesta poikkeava persoonallisuus kaikkialla teki vaikutuksensa, huomaamme m.m. siitä, että hän Sodenissa sai hartaan ystävän eräästä papista nimeltä Albert Schenck Ehringshausenista Hessenissä, jonka kanssa hän sitten monta vuotta oli kirjeenvaihdossa; Eräs Schenckin kirje (28 p:ltä elokuuta 1858) on tallessa ja osoittaa, kuinka lämmin hänen ystävyytensä kaukaista muukalaista kohtaan oli. Käännämme siitä tähän seuraavat rivit: "Jos tulisitte tänne luokseni, en tiedä kuinka iloinen olisin. — Minä olen Teille suuressa kiittollisuuden velassa siitä henkisestä virikkeestä, jonka Teiltä sain. Kuinka oikeassa olitte kysyessänne minulta niin usein, oliko saksalaisilla papeilla myös totista kristillisyyttä eikä ainoastaan kristillisiä ajatuksia! Tämä Teidän sananne on tullut minulle siemeneksi, joka vielä elää ja vaikuttaa minussa. Rukoilkaa kanssani Herraa, että se kantaisi minussa iankaikkisen elämän hedelmän! Vielä en voi Teille muuta tunnustaa kuin: Ei niin, että olisin sen jo käsittänyt, mutta minä tavoitan sitä, että sen käsittäisin, sittenkuin Kristus on minut käsittänyt! — Jälkimmäistä toivon ainakin. Pyydän Teitä tuomitsemaan. Tänä aamuna,

tultuani kirjeestänne niin hyvälle mielelle, olen sydämen halulla kirjoittanut huomispäiväisen saarnani. Rouvalleni on ollut huvi kirjoittaa se puhtaaksi Teitä varten, ja minä rohkenen lähettää sen Teille, koska olette tullut ystäväkseni. Niin minä saarnaan, *niin minä kirjoitan* saarnani, niin minä pidän ne sydämestäni." — .]

Tässä yhteydessä on soveliainta mainita muutamia muita matkoja, joita Stenbäck teki, saaden niistä ainakin lievennystä ja virkistystä, joskaan ei täyttä parannusta. Kaikki nämä matkat tapahtuivat Turun Kupittaaan terveysvesi- ja kylpylaitokseen, jota silloin johti professori Evert Julius Bonsdorff. Ensimmäisen matkan hän teki 1860, toisen 1861 ja kolmannen 1863, jolla viimeisellä oli toinenkin tarkoitus; kesällä 1863 oli nimittäin virsikirjakomitealla taas kokous. — Matkalla ollessaan Stenbäck kirjoitti, kuten tavallisesti, kirjeitä vaimolleen, joten meillä siis olisi tilaisuus seikkaperäisestikin kertoa näiden matkain kulusta. Kuitenkin lienee kylliksi, kun esitämme ainoastaan muutamia piirteitä. — Sekä 1860 että 1861 Stenbäck asui erään rouva Westerlundin luona, jonka hän sanoo hämmästyksellä tunteneensa vanhaksi tuttavaksi, entiseksi Cecilia Fonténiksi. Muina vuokralaisina oli muutamia vanhanpuoleisia naisia, jotka vaivasivat häntä lähentelevällä tuttavallisuudellaan, vaikka hän sanoo voivansa helposti pitää heidät loitolla (!). Ensimmäisellä matkalla olivat kasvattilapset Iida ja Jakkus mukana, ja heistä Stenbäckillä oli suurta hauskuutta, samoinkuin Otto ja Laura Alceniuksesta, jotka silloin oleskelivat Turussa. "Vesihomma", joksi hän sanoo kylpemistä, ei häntä yleensä miellyttänyt. Ensiksi häntä vaivasi myöskin "alastomain olentojen näkeminen" kylpylaitoksessa; ne "näyttivät hänen tottumattomissa silmissään rumilta ja pelästyttäviltä". Hän ikävöi kotia ja kyselee usein, kuinka kasvit menestyvät: "kuinka peltojen laita on kotona; kirjoita myös kuinka puutarhassa on kasvanut, kukat, puut, marjapensaat y.m." Kesällä 1860 oli opettajakokous Turussa, ja Stenbäck otti siihen osaa, vaikka pitkäallinen istuminen vaivasi häntä niin, että hän oli iloissaan, kun se loppui. Kesällä 1861 taas hän m.m. kuuli kiitettyä laulajatarta Michaeli'a. "En ymmärtänyt", kirjoittaa hän sen johdosta, "luonnollisesti sitä laisinkaan; hän huusi ja liritteli ilman mitään pontta ja perää — pelkkää turhuutta ja koreilua". Heinäkuun 17 p. samana vuonna pidettiin "kokous, jossa valtiollisia asioita harrastavat henkilöt kaikista luokista neuvottelivat tulevasta valtiopäivävaliokunnasta. M.m. laadittiin vaalilistoja tulevista edusmiesehdokkaista jo Helsingissä ehdotetun listan perustuksella. Jälkimmäisessä ehdotettiin Turun hiippakunnan papiston edusmiehiksi: Schauman, Kenvall, [C. K.] Forsman Ilmajoelta ja minut. Olin kahden vaiheella, pitääkö minun koettaa saada nimeni poistetuksi, ja puhuin siitä Bonsdorffille, joka hartaasti kehoitti moiseen matkaan katsoen sen olevan enemmän hyödyksi kuin vahingoksi terveydelleni. Annan heidän siis ehdottaa itseni, jos tahtovat. Aatteles, jos vielä kerran elämässämme tulemme Helsinkiin politikoitsemaan." (Tunnettua on, että Stenbäck ei tullut valituksi.) Ensimmäiseltä matkalta Stenbäck palasi kenties vähän parantuneena, toiselta, jonka ajalla hän yleensä oli tuntenut itsensä reippaammaksi kuin edellisenä kesänä, "ei suinkaan huonompana kuin ennen"; sitävastoin ei kolmas matka, jonka pääaiheena otaksuttavasti oli virsikirjakomitean kokous, näytä tuottaneen hänelle edes ohimenevää helpotusta. Tänä viimeisenä kertana hän ei myöskään kuten edellisinä kesinä tavannut kylpyvieraiden joukossa miellyttäviä henkilöitä, joiden seurassa hän olisi viihtynyt. Hän ikävöi siis kovin kotia ja lakkautti ennen aikojaan kylpykautensa. "Ainoana toivonani on pian päästä pois, ja kun kerran olen kotona, pidän vastedes varani — jos elän — siitä hulluudesta, että mennä löyhähtäisin johonkin kylpylaitokseen. Rukoilen ja toivon, että Herra suo minun ummistaa silmäni rauhassa kotona." — Stenbäck pysyi tässä päätöksessään. Alistuvasti hän jätti toivon terveytensä palaamisesta.

* * * * *

Stenbäckin viimeinen matka Turkuun on tuonut meidät jälleen virsikirjatyöhön, josta nyt tulee kerrottavaksi yhdessä jaksossa. N.s. Runebergin ehdotus, jossa myös Stenbäckillä ja Lillellä oli ollut jonkun verran osaa, [Eräässä kappaleessa Runebergin virsikirjaa, jonka on omistanut turkulainen kirjanpainaja J. F. Granlund, joka kuuluu mitä suurimmalla mielenkiinnolla seuranneen työtä, on seuraavat viimeksimainitun tekemät muistiinpanot: "Omarbetade af Lars Stenbäck n:ris 7, 227, 240, 377, af Lille n:ris 130, 218, 222, 250, 280, 320, 339, 402. Resten af Runeberg."] ilmestyi painosta 1857. Se sai osakseen monipuolista arvostelua asiantuntijoilta, jotka osaksi persoonallisesta harrastuksesta, osaksi hallituksen kehoituksesta ryhtyivät siihen. Painetuista lausunnoista osoitti varsinkin C. G. von Essenin ja Alfred Kihlmanin yhteisesti tekemä tarkastus "harvinaista hymnologista käsitystä ja kristillistä arvostelukykyä", vaikka sen "toisinaan ajattomasti ilkkuva esitystapa" vaikutti loukkaavasti osaan lukijoita. Ei yksikään tarkastaja ollut katsonut voivansa pitää työtä kokonaan hylättävänä, mutta silti oli suuri joukko perusteltuja muistutuksia tehty ja muutamien virsien perinpohjaisen tarkastuksen ja uuden toimituksen tarpeellisuus tuotu esiin. "Kaivattiin", sanoo Stenbäck, "useita virsiä ja virrenvärssyjä, jotka olisi kannattanut ottaa vanhasta virsikirjasta, pidettiin eräitä muutoksia onnistumattomina ja levottomuutta ja tyytymättömyyttä herättävinä, paljoksuttiin uusien alkuperäisten virsien lukua, jotka muutoin liian räikeästi pistivät silmiin monien tarpeettomasti ja jonkunmoisella keikailevaisuudella vanhoissa virsissä säilytettyjen vanhentuneiden sanamuotojen ja lauseparsien rinnalla, sekä huomautettiin yleensä oikean raamatullisen tarkkuuden, puhtauden ja yksinkertaisuuden puutetta". Tämän johdosta kokoontui virsikirjakomitea jälleen Turkuun alussa heinäkuuta 1863, josta kuitenkin Runeberg jäi pois. Arkkipiispa vaati, että tarkastus heti oli pantava toimeen, jotavastoin

Stenbäck ja Lille olivat sitä mieltä, että työ, voidakseen tulla suoritetuksi "sillä huolellisella tarkkuudella ja tyynellä maltilla, jota asian tärkeys vaati", oli tehtävä kotona, niin että he kukin erikseen toimittaisivat tarkastuksen. Tämä käsitys pääsikin voimaan, jota paitsi päätettiin, että uuden ehdotuksen tuli olla valmis v:n 1865 ajalla. Toimituksen periaatteihin katsoen määrättiin m.m., että vanhan virsikirjan aine- ja numerojärjestys oli edelleen säilytettävä, proosanumerot sovittava runomuotoon laulettaviksi, jotta eivät virsikirjassa olisi tarpeettomana eriskummaisuuksina, muutamia poisjätettyjä virsiä ja virren värssyjä vanhasta virsikirjasta tarpeellisilla muutoksilla otettava, alarvoiset Runebergin alkuperäisistä virsistä poistettava ja korvattava toisilla, kaikki lauseparret, jotka saattavat herättää levottomuutta ja väärinkäsitystä, karsittava pois sekä ylipäänsä, pannen asianmukaista huomiota muotoon ja nykyajan yleisesti tunnustettuihin vaatimuksiin, säilytettävä vanhan virsikirjan kristillinen henki niin puhtaana ja heikentymättömänä kuin mahdollista. Samalla katsottiin muutamain tarkastajain toivomuksesta tarpeelliseksi, että, mikäli mahdollista, virsiä erinäisiä sieluntiloja, tilaisuuksia ja olosuhteita varten olisi lisättävä liitteenä, jonka kuitenkin ei välttämättömästi tarvitsisi olla valmis yllämainittuna aikana.

Lille näyttää viipymättä käyneen käsiksi tehtävään, jotavastoin Stenbäck lykkäsi sen kokonaista vuotta tuonemmaksi. Tämä näkyy eräästä kirjeestä Lilille 23 p:ltä marraskuuta 1864, jossa Stenbäck kirjoittaa: "Osaksi vaivan pelosta ja ajan puutteesta, osaksi suuresta epäluottamuksesta kykyyni ja voimiini en tullut ryhtyneeksi toimeksi saamaani virsikirjamme tarkastamiseen, ennenkuin velvollisuuteni tänä syksynä pakotti minut siihen, kun ei ole enää pitkä aika jäljellä, ennenkuin työn tulee olla valmis. Nyt olen askaroinut sen ääressä niin ahkerasti kuin mahdollista on ollut kovin heikoille voimilleni, ja kuin kansatulvan alituisesti keskeyttämä aikani on sallinut. Mutta kuitenkin olen sielulla ja sydämellä kiintynyt yritykseen, niin vaivalloinen kuin se onkin. Ponnistuksissani olen monta kertaa tuntenut Herran mahtavaa apua ja tullut erinomaisesti rohkaistuksi hänen läsnäolostaan ja armostaan. Toivon ja uskon, että hän ei vastakaan ole ottava pois kättään, niin kauan kuin hän antaa elämän kipunankaan säilyä, ja ettei hän salli rakkauden tähän työhön sammua. Vielä en ole ehtinyt pitkälle — vain kappaleen toiselle sadalle — mutta arvelen voivani päästä loppuun ensi keväänä tai kesänä, jos terveys on sellainenkaan kuin nyt. Mitä pitemmälle ehdin, sitä enemmän tulen siihen vakaumukseen, että uusi toimitus on todella tarpeen; mutta pelkään suuresti, että muutokseni havaitaan moniksi ja suuriksi. Mutta sen ohessa huomaan myös yhä enemmän, kuinka suuressa kiitollisuuden velassa kirkkomme on Runebergille, ja kuinka suuri hänen ansionsa on virsikirjamme parantamisessa. Kuten sanottu, työ on tullut minulle hyvin rakkaaksi. — — Monien erilaisten muistutuksien tuottama puuha lisää työtä melkoisesti ja johtaa helposti tarpeettomiin aprikoimisiin, mutta niitä ei tietysti suinkaan voi jättää huomioonottamatta."

Kirje päättyy sanoilla: "Jos joskus tahtoisit ilahduttaa minua muutamilla riveillä, niin ole hyvä ja ilmoita minulle lähemmin, kuinka Runeberg jaksaa; olen kauan ollut vailla tietoja hänen tilastaan enkä ole koskaan oikein kuullut, kuinka hänen laitansa oikeastaan on. Jospa hän olisi täysissä sielun voimissa, vaikka ruumis on heikko! — Elän tavallista kamarielämäni ja odotan Herran kutsua." — 14 p. joulukuuta Lille vastaa ja kirjoittaa ensiksi suuresta ilostaan, kun Stenbäck on ryhtynyt tarkastukseen, kertoo sitten mitä hän itse on tehnyt asian hyväksi ja lupaa lopuksi seuraavana kesänä tulla Isoonkyröön suullisesti neuvottelemaan. Muistellen heidän entistä yhteistyötään hän jatkaa: "Ja tässä rakkaasti muistelllessani tuota hyvää aikaa, jolloin se tapahtui, on juuri oikea hetki lausua sinulle Runebergilta mitä lämpimin tervehdys, jota vartavasten olen ollut Porvoossa hakemassa! Tervehdi Stenbäckkiä ja sano hänelle, etten suinkaan ollessamme yhdessä Turussa uskonut vielä 8 vuotta sen jälkeen voivani lähettää tervehdystä hänelle, ja että olen sydämestäni iloinen siitä, että hän tuntee itsellään olevan voimia ja halua virsikirjatyöhömmä — niin kuuluivat hänen sanansa — ilolla huomaat siitä, että hänen muistinsa ja ajatuskykynsä on säilynyt — ja että hän voi puhuakin, vaikka se kyllä käy vähän kankeasti. Mitä edelleen virsien tarkastukseen tulee, antoi hän meille täyden vapauden nyt menetellä virsiensä kanssa niin kuin hän itse menetteli vanhoja virrentekijöitä kohtaan, katsoen että ne eivät enää olleet hänen, vaan kirkon omia. Itsensä hän katsoi voimattomaksi tekemään niille enää mitään ja yleensä kirjallisen toimintansa loppuneeksi. Ja kovaksi onneksi niin lieneekin. Tosin hänen sielunvoimansa ovat tallella; täysi selvyys, muisti tavattomassa määrin, mielenkiinto kaikkeen; mutta hän ei siedä mitään ajatuksenponnistusta, ei voi kuulla mitään luettavan itselleen (itse hän ei voi lukea mitään tuntematta pyörrytystä), väsy pian keskusteluun ja puhuu jäykästi. Suuri heikkous tuntuu yhä vielä hänen sielussaan, huomaa että se kärsii ruumiin keralla, joka on niin murtunut. Sillä oikea puoli on edelleen halvautuneena, käsi kokonaan ja jalka myös kovin, niin että hän talutettaessa laahaa sitä jäljessään. Mieliala on kuitenkin muuttumaton — lukuunottamatta vähäistä kärsimättömyyttä — ja sielunvoimalla ja alistuvasti hän kantaa onnettomuutensa; mutta on kuitenkin surullista nähdä tämä! suuri henki niin heikontuneena, voimattomana" — — (loppu puuttuu) — — Seuraavassa kirjeessä 5 p:ltä helmikuuta 1865 Stenbäck kirjoittaa tämän johdosta: "Tiedonantosi Runebergista liikutti sydäntäni; kaikki on turhaa ja katoovaista maan päällä — kuitenkin se, joka kuulee Poikaa ja uskoo häneen, on elävä iankaikkisesti. Suotakoon se armo meille!"

Viimeksimainitussa kirjeessä Stenbäck ilmoitti tarkastaneensa puolet virsikirjasta. — "Mitä

pitimmälle tullen, sitä enemmän minusta on tarpeen muutoksia ja muodostuksia. — — Mutta aiottua liitettä varten on — pelkään minä — minun mahdoton tehdä mitään; koko talvi ja kevät menee tyystin vanhojen tarkastamiseen." Hän ehdottaa siis, että Lille erityisesti ottaisi huolekseen lisien keräämisen liitettä varten eikä "kaivelisi" itse virsikirjaa. — "Samoin kuin sinä en minäkään tahtoisi tuoda mitään omaa sepittämääni, kun meillä on niin runsaat aarteet kirkkomme parhailta ajoilta niin monessa kokoelmassa, joita minulla on useampia: Raumerin, v. Stipin, Pasigin y.m. Siten me — luullakseni — helpommin saamme sanotun liitteen aikaan, joka minusta tuntuu sangen vaikealta osalta työstä, yli kykyni ja haluni käyvältä."

Menettelytavastaan Stenbäck itse mainitsee samassa kirjoituksessa (vuodelta 1869), josta jo yhtä ja toista on siteerattu: "Lakkaamaton pyrintöni oli noudattamalla komitean muistutuksia säilyttää vanhan virsikirjan sisällitys niin hämmäntymättömänä, että sen ja kristillisyyden todelliset ystävät niin vähän kuin mahdollista tapaisivat mitään uutta ja vierasta, vielä vähemmän mitään asiaankuulumatonta. Kuitenkaan ei mielestäni siihen suinkaan ollut pyrittävä siten, että vanhentuneita sanamuotoja, lauseparsia ja sanajärjestyksiä ajalla ja ajattomasti käytettäisiin, ollen siitä varma, että nykyään ei enää voinut olla monta, jotka luulivat, että n.s. henki on näissä arkaismeissa. Päinvastoin luulin ehdottomaksi velvollisuudekseni koettaa teeskentelemättömästi ja arvokkaasti tulkita jalon sisällyksen niin huolellisessa muodossa kuin kykenin saamaan aikaan, kielellä, joka ei ainoastaan eroa nykymuotisen salongin ja teatterin, vaan myös harmaan muinaisajan kielestä. Ei ollut asiana säilyttää vanhain virrentekijäin ja kääntäjäin sanoja ja lauseparsia, vaan heidän ajatuksensa, aiheensa, koko heidän katsantotapansa, ja ne kunkin yksilöllisessä omituisuudessa. Lyhyesti sanoen, pääasia näytti minusta olevan vain se, että Jumalan totuus, joka vanhoissa virsissä elävästi ja voimakkaasti lausutaan julki, uudessa laitoksessa esiintyisi väärentymättömässä ja vähentymättömässä puhtaudessa ja voimassa. Onko se tapahtunut, sen päättäkööt ja ratkaiskoot ne, jotka ovat saaneet Jumalalta valistetut silmät; tiedän vain, että se on ollut vakava aikomukseni ja alituinen rukoukseni. Sen vuoksi koetin myöskin, mikäli hymnologiset tutkimukseni myönsivät, jokaisen virren alle asettaa alkuperäisen tekijän nimen, siten edistääkseni ja helpottaakseni vertailua heihin; sillä varsinaisten alkuvirsien neuvoksi- ja harkittavaksi-ottaminen näytti luonnolliselta ja itsestään selvältä. Ainoastaan Runebergin ja muiden vielä elävien runoilijain alkuperäiset virret ovat ilman tekijännimiä, koska olin epävarma, hyväksyivätkö he ne muutokset, jotka komitean nimenomaisella luvalla mielestäni voi ja tuli tehdä niihin, samoin kuin myös Ruotsin uudesta virsikirjasta otettuihin virsiin."

Kesällä Lille todella tulikin Stenbäckin luo, ja silloin tarkastettiin loppuunsaoritettu työ, vaikka ei täydellisesti, sillä käsikirjoitus näyttää olleen hänen hallussaan syksyn alkuun asti. Saatuaan sen takaisin päätti Stenbäck arkkipiispan nimenomaisesta kehoituksesta painattaa ehdotuksen omalla kustannuksellaan. [Oikeastaan olisi Stenbäckin ehdotus samoin kuin Runeberginkin ollut komitean tarkastettava, mutta kun sekä Stenbäck että Runeberg sairauden takia olivat estetyt matkustamasta Turkuun, ja Lille oli ilmoittanut arkkipiispalle Stenbäckin mielellään painattavan ehdotuksensa sekä että hän (Lille), jota asia läheltä koski, ei sitä vastustanut, on ymmärrettävää, että arkkipiispa suostui Stenbäckin aikeeseen, jopa kehoitti häntä siihen.] Hän toivoi sen siten joutuvan kaikenpuolisen arvostelun alaiseksi ja mahdollisesti myös tuottavan jotakin taloudellista voittoa. "Minulla on ollut", kirjoittaa hän Lillelle, "rakkaana ajatuksena hiljaisuudessa saada käyttää se, mitä tämä teos mahdollisesti tuottaa, tulevan vakinaisen ja täydellisemmän kansakoulun hyväksi tässä seurakunnassani — ja siksi olisi suotavaa, että se tuottaisi jotakin, jos mahdollista." Lokakuun 15 p:n vaiheilla käsikirjoitus meni Turkuun saamaan painoluvan, ja sieltä se oli lähetettävä Helsinkiin. — Sillä välin Stenbäck oli kirjeenvaihdossa Lillen kanssa painatuksesta ja siihen kuuluvista asioista. Kysymys ei ollut samantekevä runoilijalle, sillä hän tunnustaa kuten oikea kirjojen ystävä ainakin: "Pidän kovin paljon *hyvin* painetuista kirjoista ja toivoisin hartaasti, että tästä tulisi ulkoasultaan (mitä paperiin ja painoon tulee) miellyttävä, yksinkertainen, mutta aistikas." Kun Lille koettaa tässä noudattaa hänen toivomustaan, vastaa Stenbäck rakastettavalla naiivisuudella: "Minua suuresti ilahduttaa, ettet pilkkaa ja paheksu heikkouuttani tahtoa kirja siististi, aistikkaasti ja virheettömästi painetuksi. Panen todella suuren ja kenties liian suuren painon siihen." Lille, aina alttiina palvelemaan, ottaa korrehtuurinluvun huolekseen; ainoastaan viimeinen korrehtuuri oli lähetettävä Isoonkyröön. Hän myös keskustelee kirjanpainajan ja jakajan y.m. kanssa, sillä, sanoo Stenbäck, "ekonomiset asiat ovat minulle kovin vastenmieliset, ja minä olen kokonaan kelpaamaton niihin". Lopullisena tuloksena oli, että virsikirjaa piti painettaman 2,000 kappaletta, jotka G. W. Edlund otti jakaakseen.

Painatuksen ja korrehtuurinluvun kestäessä oli alituinen kirjeenvaihto Stenbäckin ja Lillen välillä. Kirjeet osoittavat, kuinka väsymätön Stenbäck oli huolenpidossaan työstä, ja monta mieltäkiinnittävää muistutusta esiintyy niissä. Alati hän teki vähäisiä muutoksia varsinkin alussa, josta hän sanoo: "Huomaan, että tarkkaavaisuuteni on ollut tylsin alussa virsikirjaa." Näytteeksi otettakoon seuraavat: 29 p. marraskuuta: "Olen epäröinyt hyvin paljon, mitä minun olisi tekeminen virrelle n:o 37 [Himlars rymd sin Konung ärar]. [Tässä samoin kuin tuonnempana on tekijä virren numeron jälkeen pannut alkusanat.] Tässä Runebergin kauniissa ja muhkeassa — mutta myös jääkylmässä — virressä ei minusta 3:s värssi ole paikallaan, varsinkaan kun kuningas Davidin teksti ei siinä ole aivan oikein käsitetty."

Olen kuitenkin koettanut vähän muuttaa sitä, ja kenties se siten voi jäädä siihen, niin ettei latojille tule vaivaa ja työtä sen poisjättämisestä. Mitä arvellet?" Värssyä ei jätetty pois. — 27 p. joulukuuta hän kirjoittaa m.m.: "Ahmivalla ilolla olen käynyt läpi myötäseuraavat arkit; ne sisältävät mielestäni miltei koko kirjan parhaimmat virret, pääsiäisvirret — mitä kristillisiä voittolauluja!" — Sekä edelleen: "Minua todella ilahduttaa, että epäilet aiotun liitteen tarpeellisuutta. Olen kauan ajatellut samaa. 400-500 virttä on mielestäni riittävä luku. Est modus in rebus, sunt certi deniqve fines; hymnologinen aisti ja valikoimiskyky näyttää minusta kieltävän laatimasta yleisesti käytettäväksi aiottua virsikirjaa laveaksi, niin laveaksi, että kansa siitä hämmentyy eikä voi oikein oppia sitä rakastamaan. Lyhyt, mutta voimakas, se olisi kai parhain. Sanotaan, että papeilla ei ole soveliaita graduuavirsia. Se on hyvin typerää puhetta: siltä papilta, joka ensiksikin tahtoo valita liian erikoisia saarna-aiheita ja toiseksi ei vanhasta kirjasta — Davidin psalmit siihen luettuina — voi keksiä sopivia graduualeja kaikkiin tavallisiin saarnoihin, puuttuu arveluttavassa määrin arvostelu- ja valitsemiskykyä, sanon minä." — 24 p. tammikuuta 1866: "Muistaen, että Runeberg ei tahtonut sallia mitään muutoksia Elsa Andersdotterin kauniiseen virteen n:o 411 [Eja, mitt hjärta, hur innerlig], koetin mahdollisimman mukaan olla siihen koskematta. Siinä on kuitenkin yksi kovin keho stroofi, 9:s, missä en voinut olla ensimmäisissä säkeissä koettamatta korjata virheellistä runomittaa. Mutta samassa strooofissa on vielä viimeisissä säkeissä muuttamatta olennainen virhe, jota muutoin ei esiinny koko kirjassa. Niillä säkeillä on näet yksitavuinen loppusointu, kun sen pitäisi olla kaksitavuinen. Pelkään suuresti, että syntyy sietämätön vaikeus laulamislle, joka sen vuoksi käynee miltei mahdottomaksi. Eikö voisi muuttaa noita kolmea säettä esimerkiksi seuraavasti: '*Vid harpoklangen och englasången Ej lång blir dagen, som är uppgången Oändlig*'. Siten lieventyisi myöskin niiden liian suuri ja, mielestäni, sopimaton naiivisuus, sekä värssi paremmin liittyisi seuraavaan: 'En evig ro' j.n.e. Jos olet samaa mieltä, niin muuta se, veli rakas, ennenkuin latoja ehtii siihen saakka, säästääksesi häneltä vaivaa ja harmia! Myöskin pitäisi samassa virressä 7:nnen värssyn alkaa: '*En gång skall klarare där än gull*' j.n.e. — sen dogmaattisen virheellisyyden varjon poistamiseksi, että myöskin ruumis tulee päätähäköä taivaaseen." — — "Mitähän kansa mahtanee pitää Kolmodinin 'kaidasta tiestä' [n:o 260, Gå varsamt, min kristen, gif akt på din gång!], joka on sangen mehevä? Minulle oli todellinen ilo, kun huomasi, että tämä vakavain kristittyjen rakastama ja paljon käyttämä laulu soveltuu samaan nuottiin, mikä oikeastaan on virrellä n:o 260 koraalikirjoissa. Sen pitäisi kaiketi korvata tuo vanha laulu konstikkaine mietelmiseen. Niin, se on rehellinen näyte vanhasta arvokkaasta kunnollisuudesta. Uudemmat hengelliset laulut häipyvät niin usein abstraktisiin, utuisiin ilmapiireihin, missä on tilaisuutta kaikenmoisiin enemmän tai vähemmän hengellisiin haaveiluihin; mutta tämä ja monet vanhat virret on reippaasti temmattu itse elämästä, joka valaistaa kristillisyyden kirkkaalla valolla, ja sen vuoksi ne osuvat omaantuntoon. Siksi olikin minusta paljoa vaikeampi muutella esim. Runebergin virsiä kuin vanhoja; edellisissä oli ajatus toisinaan tyhjä ja toisinaan niin epämääräinen, että siitä tuskin voi pitää kiinni, jälkimmäisissä tarvittiin enimmäkseen pätevä, mutta huonosti lausuttu ajatus vain tehdä selvemmäksi." — 7 p. helmikuuta: "Vaikeudella olen käynyt tässä palaavat virret läpi, koska olen ollut pahoinvoipa, siitä saakka kuin äskettäin pidin pitkän ja mieslukuisen pitäjänkokouksen, joka itsessään oli sangen mieltäkiinnittävä, mutta tuotti minulle, kuten tavallista, verenyskimisen, voimattomuuden ja heikkouden, josta en ole vielä toipunut." — Kirje päättyy huudahduksella: "Ensi kerralla se lienee jo lähimmittäin lopussa. Hurraa!" Kuitenkin päättyi painatus vasta maaliskuun alussa, ja 14 p. Stenbäck kirjoittaa: "Kiitos ja kunnia siitä, mitä lähetit, ja kaikesta paljosta, mitä olet tehnyt! Suurella ilolla otin vastaan loput, ja varmaan se ilahduttaa sinuakin, että onnellisesti olemme päässeet puuhamme päähän. Erityisesti olen sitä paitsi sinulle kiittollisuuden velassa, että olet ollut kärsivällinen minun suurelle saivartelevaisuudelleni, jota toisinaan olen salaisesti hävennyt. Mutta sitten olemmekin saaneet kirjan, joka tietääkseni on vapaa kaikista painovirheistä — paitsi mitä välimerkkienpanoon tulee, joka on ollut minun asianani ja jonka puutteihin ja epäjohtomukaisuuksiin siis itse olen syypää. Kysymysmerkistä [ensimmäisen säkeen lopussa] y.m. virressä 282 [Hvi käns mig tungt det kors jag bär?], joka todella on väärin siinä vedoksessa, joka tuli tänne, mainitsin ainoastaan pilanpäiten, sillä välttämätön kohtalo näyttää säätävän sen virheen kaikin mokomin jäämään: se ei ole ainoastaan Runebergin virsikirjassa, vaan myös hänen kootuissa teoksissaan. Se on kyllä pikkuasia. Olisin suorastaan mieletön ja aivan kiittämätön, jollen olisi täydellisesti tyytyväinen kirjaan semmoisena kuin se on — selvä, siisti ja virheetön toivon mukaan. Ulkoasu on kylläkin hyvä, olisipa vain pääasia — itse sisällys sitä myöten! Lasken sen Herran jalkain juureen, antakoon hän sille, kaikkine vikoineen ja virheineen, joita olen huomannut hyvän joukon, siunauksensa."

Stenbäckin virsikirjaehdotus, [Erästä tekijävainajan muistiinpanosta käy ilmi, että hän on aikonut kirjoittaa tämän kohdan uudestaan, mutta kun kuolema ehti väliin, on esitys jäänyt entiselleen. *Kustantajan muist.*] jonka esipuhe päättyy sydämellisellä toivomuksella, "että rakkaasta vanhasta virsikirjastamme, joka sisältää niin paljon puhtainta kultaa, ei muuta kuin ajan kuonaa ja tomua huomattaisi jonkun verran hellävaroen poistetun", käsittää ainoastaan viisi hänen omaa tekemäänsä virttä, nimittäin n:ot 113 (Jag brister ut i glädjeljud), 114 (Välsignad Gud, som Israel förlossat), 176 (Uppfaren Herren Jesus är), 224 (O Gud, ditt folk församlar sig) ja 296. Ei yhtään niistä ole otettu hänen runokokoelmaansa, mutta ne ovat tavattavina kaikki, joskaan ei muuttumattomina, nykyisessä hyväksytyssä ruotsalaisessa virsikirjassa (n:ot 287, 288, 56, 74 ja 274). Kolme virsikirjaehdotuksesta

runokokoelmaan otettua virttä, n:ot 328 ("Brudsång"), 338 ("Lofsång") ja 368 ("Aftonbön"), ovat kaikki mukaelmia saksalaisista alkuperäisvirsistä. Edellisistä pantakoon tähän rukousvirsi n:o 296:

Välsigna, Herre Gud, vår Furste och vårt land
Och sträck din milda allmaktshand
Utöfver hvarje hydda.
Gif enighet och frid, oss upprätthåll oss stärk,
Befrämjja våra händers verk
Och våra hem heskydda.
Gif tålmod, gif mannamod
I motgång och i fara,
Gif alla kraft att lif och blod
För allmänt väl ej spara.
O Gud, var de betryckta god,
De lidande försvara!

Gif att ditt dyra ord predikas bland oss rätt
Med Andans ljus och kraft, att det
Må lifvets frukter bära;
De säkras stora hop ur syndens sömn väck opp,
De väckte låt i tro och hopp
Förkofras till din ära.
O Gud, om detta kära land
Dig ville rätt tillhöra,
Och vi, i trons och fridens band,
Din helga vilja göra:
Så skulle ingen oväns hand
Förmå att oss förstöra!

[Siunaa, Herra Jumala, Ruhtinastamme ja maatamme ja ojenna kaikkivaltasi laupias käsi jokaisen majan ylitse. Suo sopu ja rauha, tue ja vahvista meitä, suo menestys kättemme työlle ja turvaa kotimme. Suo kärsivällisyyttä ja miehuutta vastuksissa ja vaaroissa, suo kaikille voimaa panna henkensä ja verensä alttiiksi yhteisen hyvän edestä. Oi Jumala, ole sorretuille hyvä, puolusta kärsiviä!]

Suo että kallis sanasi saarnataan keskuudessamme oikein, Hengen valolla ja voimalla, jotta se kantaa elämän hedelmät; suruttomien suuri lauma herätä synnin unesta, suo heränneiden uskossa ja toivossa menestyä sinun kunniaksesi. Oi Jumala, jos tämä rakas maa tahtois i oikein olla sinun omasi, ja me, uskon ja rauhan liitossa, tehdä sinun pyhän tahtosi: niin ei kenenkään vihamiehen käsi voisi meitä tuhota!]

Tavasta, millä Stenbäck käsitteli Runebergin alkuperäisiä virsiä, sanottakoon vain, että se todistaa suurta varovaisuutta. Kaksitoista kuudestakymmenestäkahdesta on komitean päätöksen mukaan vaihdettu toisiin. Muutokset, jotka harvoin ovat suuria tai syvällekyäpiä, eivät suinkaan osoita suvaitsemattomuutta runollisuutta kohtaan, vaan tarkempaa sanain ja lauseparsien valitsemista kristilliseen ja kirkolliseen (siis ei erikoisesti pietistiseen) suuntaan samoin kuin vanhanaikaisten muotojen (glader, dinom j.n.e.) poistamista. Tarkasti verratessa tuskin voi keksiä muutoksia, joiden paheksumiseen voisi otaksua Runebergiltä olleen syytä.

Mutta on aika siirtyä Stenbäckin virsikirjaehdotuksen vaiheisiin.

Kokonaisuudessaan oli "ehdotus" suuri pettymys tekijälleen, hänen viimeisten vuosiansa kova koettelemus. Hän ei ainoastaan ollut laskenut saavansa takaisin kustannuskulut, 2,087 markkaa, vaan myös jonkun säästön kansakoulun perustamiseksi Isoonkyröön; hän oli toivonut työnsä, samoin kuin Runebergin tekemän, tulevan julkisen, asiantuntevan arvostelun alaiseksi, ja vihdoin hän oli ajatellut mielessään mahdolliseksi, että hänen virsikirjansa, joskaan ei aivan muutoksitta, kuitenkin pääasiassa saavuttaisi seurakunnan hyväksymisen ja otettaisiin käytäntöön. Mutta kaikki tämä jäi tapahtumatta, ja hän eli parhaiksi niin kauan kuin oli tarpeen, jotta hän itse saisi kokea, kuinka kokonaan hänen toiveensa olivat olleet tuulentupia. — Nyt jäljestäpäin katsellessa tapahtumia ei voi kieltää, että Stenbäckkiä vainosi kova onni. Runebergin ehdotuksen johdosta tuli useita arvosteluja, mutta Stenbäckin tekemästä ei ainoatakaan. Kuinka se on selitettävissä? Ansaitsiko se vähemmän huomiota? Varmaankaan ei, mutta komitean kiireellinen kokoonkutsuminen ei antanut siihen aikaa. Jo ennen painatuskustannuksien maksamista Stenbäck kirjoitti Lillelle: "Uhkaava on myös arkipiispan tuuma heti panna toimeen uusi laitos, kenties minun tekemäni perustuksella, ja siten saattaa koko minun painokseni virumaan, joka kuitenkin julkaistiin hänen kehoituksestaan." Tiedettiin siis jo samana vuonna kuin ehdotus ilmestyi, että komitea oli kokoontuva, ja se tapahtuikin alussa vuotta 1868. Siis ei

jäänyt mitään aikaa syventyneemmille arvosteluille — Runebergin arvostelijat olivat tarvinneet 4-5 vuotta siihen. [J. H. Roosin muistutukset ilmestyivät 1861, A. Mobergin samoinkuin C. G. von Essenin ja Alfr. Kihlmanin molemmat 1862. — Stenbäck itse lausuu eräissä kirjeessään sen arvelun, että myös katovuosien huolet estivät asiantuntijoita ryhtymästä hänen työnsä arvosteluun.] Muilta tahoilta tulevan arvostelun puute teki taas, että komitealla oli mahdollisimmassa määrin vapaat kädet. Lopuksi on huomattava sen uusi kokoonpano. Kun sekä Runeberg että Stenbäck sairauden tähden olivat estetyt saapumasta, tuli siihen edellisistä runoilijoista ainoastaan Lille, ja poissaolevien sijaan oli kutsuttu Z. Topelius. [Paitsi mainituita otti tarkastustyöhön ahkerasti osaa Porvoon hiippakunnan piispa F. L. Schauman, ja hän lienee siihen hyvin määräävästi vaikuttanut. Kuitenkin Stenbäck tuonnempana mainittavassa kritiikissään pitää vain runoilijoita silmällä.] Sen käsityksen mukaan, mikä meillä nyt on viimeksimainitusta, ei näyttäisi syytä olleen muistuttaa komitean pätevyyttä vastaan, mutta itse asiassa hänen runoutensa ei vielä silloin esiintynyt niin ylevänä kuin 30 vuotta myöhemmin, ja varsinkin arvosteli häntä hyvin ankarasti, kuten saamme nähdä, Stenbäck. Heti kuultuaan, että Topelius oli otettu kysymykseen soveliaana komiteaan kutsuttavaksi, lausuu hän Lillelle pelkonsa, että virsikirjatyö hänen vaikutuksestaan olisi käyvä toiseen suuntaan. Ja tavallaan hän oli oikeassa. Topelius sai näet uusia mielipiteitä voimaan niiden periaatteiden rinnalle, joita komitea aikaisemmin oli kannattanut, tai niitä vastaan, ja siten syntyi uusi laitos — tosin Stenbäckin ehdotuksen perustalla — mutta niin erilainen, varsinkin kielelliseen muotoon katsoen, että se auttamattomasti oli sysätty syrjään.

Niin kauan kuin mahdollista koetti Stenbäck kuitenkin pysyä kiinni toiveissaan — työ oli näet käynyt hänelle niin rakkaaksi, että hän alati kiitti Jumalaa siitä, että hän oli sallinut hänen saada sen valmiiksi. Mutta ei siinä kyllin, hän koetti yhä edelleen parantaa sitä. Erityisesti ansaitsee mainita, että hän oli aloittanut kirjeenvaihdon R. T. Lagi'n kanssa, joka paraikaa tarkasti koraalikirjaa, ja esittäen hänelle moninaisia huomioitaan virsien suhteesta sävelmiinsä teki hän musiikkimiehen neuvojen nojalla useita muutoksia ehdotukseensa. Stenbäck vastustaa innokkaasti sitä yksitoikkoisuutta, joka yleisesti vallitsee kirkkolaulussamme, ja haluaa sävelten vanhaa kansanlaulun-tapaisuutta palautettavaksi. Edelleen nähdään, että hänellä, vaikka häneltä puuttui musikaalista kasvatusta, jo ehdotusta tehdessään oli ollut sävelmät mielessään ja ohjeena. Moneen Lagi'n muistutukseen hän teki oikeutetulta tuntuvia vastaväitteitä. Kun Lagi esimerkiksi virressä n:o 32 (Hjälp, Herre, de heliga äro nu få) vaati, että daktylien piti sattuman samaan runojalkaan, on se hänestä "liian koneellinen pakko jokaiselle kirjoittajalle, joka ei tahdo tehdä työtä lestin mukaan", ja hän osoittaa, että sellaista ei aina noudateta maallisessa eikä hengellisessä laulussa. Samoin hän pyytää Essenia (kirjeessä 27 p:ltä tammikuuta 1868) sanomaan Lagille, että hän älköön enää vaatiko "muodostelua Svedbergin mestariteoksesta, hänen parhaasta virrestään: 'O Jesu Krist, du nådenes brunn', joka sen ehdottomasti pilaisi ja turmelisi. Sitähän on hyvin voitu laulaa 300 vuotta — miks'ei siis vastakin? Niin pitkälle älköön kuitenkaan mentäkö, että tämä ihana virsi, joka on ilahduttanut niin monta hurskasta sydäntä, auttamattomasti tarvellaan, niinkuin Ruotsin uudessa virsikirjassa, ainoastaan sävelmän vuoksi." — Ne muutokset ja oikaisut, jotka Stenbäck osaksi Lagi'n kehoituksesta, osaksi muista syistä teki, julkaisi hän, samaan aikaan kuin komitea työskenteli Turussa, Kyrkligt Veckobladissa (1868, n:o 2).

Asia päättyi kuitenkin kuten on mainittu. Kun Stenbäckille alkoi selvitä mitä oli tekeillä, kirjoitti hän Lillelle (se tapahtui jo 27 p. marraskuuta 1867): "Sanottakoon siitä [ehdotuksesta] mitä hyvänsä; minä kiitan Jumalaa, että hän saattoi minut siihen, ja totuudenmukaisesti voin sanoa, että jokainen tärkeämpi korjaus on tehty hänen silmiensä alla ja tuotu rukouksessa hänen eteensä: *minulla* ainakin on ollut hyvää ja hyötyä siitä, jos ei keliäkään muulla. Mutta, rakas veli, mitä ihmettä teen 2,000 kappaleellani? Häpeän kuin koira kuvittelujani, että voitolla perustaisin kansakoulun — eikä kukaan ihminen osta kirjaa." [C. G. von Essenin tiedon mukaan levisi kirjaa kaikkiaan 200 kappaletta. Menekin vähyys johtui osaksi siitä, että maata kohdannut katovuosi vähensi ostohalua, osaksi siitä, että jakaja ei viitsinyt ilmoittaa eikä edes lähettää kirjaa kaukaisempiin kaupunkeihin. — Myöhemmin Stenbäck esitti eräissä kirjeessä 18 p:ltä helmikuuta 1868 laveasti epäilynsä siitä työstä, joka parhaillaan tapahtui Turussa. Siinä esiintyy m.m. seuraava lause: "Liitteestä en tahdo sen enempää sanoa, kun pidän varmana, että te jo ennakolta olette laatineet sen ettekä suinkaan pidä mahdollisena nyt siellä — kemujen y.m. kesken — yhdessä vilauksessa sepittää virsiä pyhälle Jumalalle kunniaksi ja ihmisten kuolemattomille sieluille hyödyksi, minkä välttämättömästi täytyy tapahtua yksinäisyydessä, monissa rukouksissa, sisällisissä taisteluissa ja kiusauksissa." Lille näytti Topeliukselle kirjeen, ja kuinka nämä sanat kaivautuivat tämän mieleen, näemme siitä, että hän eräissä kirjeessä tekijälle (26 p:ltä marraskuuta 1897) kirjoittaa: "Samoinkuin hän [Stenbäck] säälimättömästi, mutta parhaassa tarkoituksessa, ruhjoi maahan ensimmäiset runoyritykseni 1835-36, samoin hän luki meille totuuden virsikirjakomiteassa 1868, missä me, kuten hän sanoi, kirjoitimme virsiä yhdessä vilauksessa kemujen kesken. — Hän oli palava sielu, täynnä rakkautta, silmitön sotiessaan sen puolesta, mitä hän piti oikeana."] Huolimatta tästä ja muista samanlaisista purkauksista hän olisi kuitenkin tynesti tyytynyt kohtaloonsa, jos hän olisi voinut tunnustaa komitean uuden ehdotuksen olevan paremman tai edes havainnut hyväksyttäviä syitä muutoksiin. Mutta niin ei ollut laita, kun hän sai 1868 tarkastetun ja 1869 painosta tulleen ehdotuksen käsiinsä. Vielä kerran nousi hänen taisteluun valmis luontonsa ja saattoi hänet vastustamattomasti lausumaan julki mielipiteensä pitkässä kirjoituksessa: "Uusin ruotsalainen virsikirjaehdotus"

(Helsingfors Dagblad, 1869, n:ot 145-147, 28, 29 ja 30 p. kesäkuuta). Alkuperäinen käsikirjoitus osoittaa, että hänen käsialansa ei ollut enää tasainen, niinkuin ennen, mutta sisällyksellä on silti selvyuden ja vakaumuksen, koristelemattoman suoruuden leima. Emme voi olla tekemättä selkoa kirjoituksen pääkohdista.

Historiallisessa katsauksessa virsikirjatyöhön vuodesta 1854 alkaen on Runebergin ehdotuksen johdosta seuraava lausunto: "Omasta puolestani on minusta toisinaan tuntunut, että Runebergin erinomainen runoilijalahja tuskin milloinkaan on esiintynyt niin korkeana ja ihmeteltävänä kuin tässä ehdotuksessa; ei siksi, että ehdotus itsessään olisi niin ylenmäärin oivallinen, vaan siksi, että se niin selvästi osoittaa oikean runoilijan varman vaiston ja hienon tunteen pysyvä objektiivisena, hänen kykynsä käsittää mikä kussakin asiassa on olennaista ja jättää se vaikuttamaan minkä voi, hänen sielunsa heimous kaiken kanssa, mitä ihmisyydellä on korkeinta ja parasta. Vanhat virret ovat siinä yleensä edukseen muutetut odottamattomalla uskollisuudella, hellävaraisuudella ja tunnollisuudella sekä osaksi saatetut lähempään yhtäpitäväisyyteen alkuperäisten virsien ja itse raamatuntekstin kanssa. Hänen omista virsissään on taas muutamia, jotka koristaisivat mitä virsikirjaa hyvänsä, esimerkiksi n:o 37 (Himlars rymd sin Konung ärar), 225 (En dyr klenod, en klar och ren), 282 (Hvi käns mig tungt det kors jag bär?), 344 (Qväll eller morgon, hvarje stund) y.m. Varmaa on, että virsikirjareformi tämän ehdotuksen kautta oli mennyt suunnattoman askelen eteenpäin ja että ura oli aukaistu mitä ansiokkaimmalla tavalla." — — Sitten Stenbäck siirtyy omaan työhönsä. Siitä, mitä hän tästä lausuu, on jo aikaisemmin ollut yksi ote, mutta vielä siteerattakoon seuraavat rivit: "Minun oli pakko yrittää, ja vaikka se tapahtui pelolla ja vavistuksella heikkouden ja sairauden alaisena, tunsin kuitenkin sitä tehdessäni Herran armollista läsnäoloa ja apua, niin että työ vähitellen tuli minulle äärettömän rakkaaksi ja oli mielessäni yötä ja päivää. Olin selvemmin kuin koskaan näkevinäni, mikä kallis aarre meillä on vanhassa virsikirjassamme, jolla raikkaan evankelisluterilaisen henkensä ohella on se raamatullinen puhtaus, mielenraittius ja uskollisuus, että sen sisältö, samoin kuin itse Raamattu, pysyy iäti nuorena kaikissa vaiheissa, ja jossa ainoastaan muoto tarvitsi muokkailua, jotta tämä sisältö tulisi lähemmäksi meidän aikaamme." — — Johdantona kolmannen virsikirjaehdotuksen käsittelyyn, itse kirjoituksen aineeseen, Stenbäck lausuu mielipiteensä Topeliuksen soveliaisuudesta työhön.

"Mutta silloin kohtasi koko maata", sanoo hän, "suru Runebergin äkillisestä sairastumisesta, joka teki hänet kykenemättömäksi enää ottamaan osaa komiteaan. Luultavasti tämän johdosta kutsuttiin hänen sijaansa professori Z. Topelius, jonka suuren harjaantuneen runollisen muodon mestaruuden luultiin kenties voivan korvata Runebergin runoilijalahja. [Tässä kohden on hyvin ankara arvostelu Topeliuksen runoudesta jätetty pois. Otamme sen tähän käsikirjoituksesta. Se näet ei enää voi loukata eikä vahingoittaa Topeliusta ja ansaitsee tulla säilytetyksi, koska se niin hyvin kuvaa Stenbäckkiä itseään. On kuitenkin muistaminen, että hän puhuu runoilijaveljestään 'Kanervankukkien' runoilijana. Topeliuksen suuruus selveni ja sai muodon hänen kansansa käsityksessä vasta hänen elämänsä viimeisinä 30 vuotena. Arvostelu kuuluu: 'Tuskin voineekaan todella osoittaa mitään runoutta, joka olisi musikaalisempaa, sointuvampaa ja laulettavampaa kuin Topeliuksen. Mitä helkkyviä säkeitä, mitä kauniita sanoja, mitä leikkiviä, hyvin harkittuja varjoja ja valonpilkahduksia! Arvattavasti tämä muodon täydellisyys sekä mystillinen puolihämärä on tehnyt tämän runouden niin monelle rakkaaksi, vaikka minä puolestani en ole voinut koskaan asettaa sen arvoa kovin korkealle. Sillä siinä on vähän tai ei laisinkaan sellaista, mikä herättäisi, kehoittaisi, nostaisi ja elähdyttäisi, voimistaisi ja karkaisisi; se on vain keinumista epämääräisten tunteiden aalloilla, 'dolce far niente' lazzaronien tapaan, jotka loikoilevat Napolin kauniin auringon alla, kuohuvaa vaahtoa, vähän viiniä seassa. Se ei ole puhtaan intuitsionin eikä näkemyksen innostunutta esineen tai aineen jälleen-esittämistä, ilman edeltälaskemista ja pitämättä silmällä rakasta 'minää', joka sekin aina tahtoo päästä mukaan; se ei ole mikään elämän asia, mikään sydämen asia, vaan niin toinen kuin toinenkin näyttää ikäänkuin tilauksesta kirjoitetulta. Siinä ei ole mitään ajatuksen keskittämistä, toisinaan ei mitään ajatusta lainkaan, ei tunteen syvyyttä, vaan ainoastaan leikkimistä sovinnaisilla, salonkikelpoisilla tunteilla.' — Lisäksi mainittakoon vielä, että Topeliuksessa ilmenevä fantastinen, romanttinen piirre näyttää erittäin loukanneen Stenbäckkiä. Kaksi vuotta aikaisemmin hän kirjoittaa kerran Lillelle: 'Tosiaan, Topelius on taas aloittanut taikauskaisen tarinan Åbo Underrättelserissä. Uskookohan hän todella noituuteen ja kummituksiin? Miksi sitä aina pitää olla mukana?'] Todella näyttääkin Topelius sekä erinomaisen muodollisen kykynsä että pitkän publisistisen toimintansa kautta, jolla hän ansiokkaasti kohotti sanomakirjallisuutta meillä ja saattoi sanomalehtimiehen jalon tehtävän puhua koko kansalleen meilläkin kunnioitetuksi ja rakastetuksi, vaikka tämä sanomalehdistö vielä silloin ennen 'Saiman' esiintymistä oli poikavuosissaan, vailla miehekästä kypsyyttä ja kansallista merkitystä, mutta kuitenkin avoin ja lämmin kaikelle jalolle ja kauniille — — hän ennen monta muuta kykenevältä tehtävään, missä pääasiallisesti muoto oli kysymyksessä; vaikka minä tosin väitän, että siihenkin, kun asia koskee virsikirjaa, välttämättä tarvitaan jotakin muuta ja paljon tärkeämpää ja korkeampaa. Vanhat klassilliset virrentekijät olivat hyvin harvoin etevä runollisesti katsoen, he olivat tavallisesti sangen kehoja runoilijoita; mutta he olivat sitävastoin ilmieläviä kristityitä, joilla oli vakaantunut usko, saavutettu ja puhdistettu Pyhän Hengen koulussa, jumalallinen valo ja elämä, joka perehdytti heidät kristillisyyden maailmaan, joka olennaisesti on toinen kuin se, minkä täällä näemme silmillämme. Se usko ja se elämä

heille opetti nuo kuolemattomat laulut, jotka meidän kirkkomme tunki ja otti omikseen, ja jotka tuottivat katolisille heidän oman arvostelunsa mukaan enemmän huolta ja vahinkoa kuin monet saarnat. Ainoastaan se, mikä on lähtenyt samasta uskosta ja mitä elähdyttää sama elämä, voi vielä kirkossa saada pysyvän olinoikeuden, ja ainoastaan kirkolla on oikeus tuomita ja päättää, kenen se tahtoo tunnustaa sen iäisen totuuden totiseksi tulkiksi, jonka se on saanut Herralta lahjaksi ja hoidettavaksi. Niin myös Suomen kirkko kieltämättä ei ainoastaan ole oikeutettu tutkimaan mitä sille iäiseksi mielenlennykseksi tarjotaan, ja millaiset ne ovat, jotka ottavat tämän kalliin tehtävän suoritettavakseen, vaan se on siihen ehdottomasti velvoitettu, jos se tahtoo totella sanan nimenomaista käskyä: 'Älkää jokaisista henkeä uskoko, vaan koetelkaat henget, ovatko he Jumalasta: Kun kukaan ei ole minua valtuuttanut, sallittakoon minun lausua vain yksityinen iloni siitä, että Topelius ei koskaan ole kuulunut niihin sanomalehtimiehiin, jotka ovat nopeat ja valmiit erityisiksi valon ystäviksi ja eteviksi edistyksen miehiksi toitottamaan kaikkia vähäpätöisiä kynäniekkoja, jotka häpeämättömästi rohkenevat nousta Kristusta ja hänen taivaallista valtakuntaansa vastaan. Hän on päinvastoin aina puhunut lämpimällä kunnioituksella ja arvonannolla sekä suoranaisesti kristillisyydestä että välillisesti kirkosta ja sen palvelijoista; johon nähden voi ainoastaan muistuttaa, että kaikki suosio ja kaikki kunnianosoitukset eivät läheskään riitä, ja että ainoastaan niiden kautta ei luonnollisesti kukaan tule osalliseksi armon uudesta elämästä, uskon jumalallisesta lahjasta, Jeesuksen Kristuksen armosta, Isän Jumalan rakkaudesta ja Pyhän Hengen osallisuudesta — ne ovat kaikki asioita, jotka olennaisesti vaaditaan ja jotka eivät kenellekään tule ikäänkuin unessa, ilman hänen täyttä, selvää ja syvää tietoisuuttaan; se on jotain, joka ei tungettele kenellekään vastoin hänen tahtoaan, jota ei myöskään voi saavuttaa eikä löytää etsimättä sitä jakamattomalla, vilpittömällä, rajoittamattomalla hartaudella ja kestäväällä utteruudella. Ja missä se on löydetty ja missä se uskollisesti säilytetään, siinä se painaa ihmiseen oman leimansa, joka erottaa hänet kaikista tämän maailman ihmisistä, niin että 'hänen olemuksensa ei sovellu, heidän ja hänen elämänsä on kerrassaan erilainen'. — Tämä olkoon ohimennen sanottuna vain huomautukseksi persoonallisuuden arvosta yrityksessä sellaisessa kuin puheenaoleva; ja olemme erityisesti viipyneet Topeliuksessa, koska luulemme, että ne toimenpiteet, jotka ovat tarkastettavinamme, etupäässä johtuvat hänestä, ja että Lillen vaikutus ja osallisuus on ollut suhteellisesti vähempi, joka viimeksimainittu ainakin ennen on kannattanut aivan toisia mielipiteitä." [Tässä on taas jätetty pois arvostelu Lillestä. Otamme tähän senkin lyhyen luonteenkuvauksen sitä mielummin, kun se lienee täysin sattuva. Lausuttuaan sen arvelun, että Lillen myötävaikutus on ollut vähäpätöinen, Stenbäck jatkaa: "Sillä vaikka hänellä onkin varsin kaunis runollinen taito, on hänellä luonteensa epäitsenäisyyden johdosta tavallisesti ollut kohtalona olla toisten työtoverina; hänen rakastettava, sydämellinen hyvänsävyisyytensä ja lämmin mielenkiintonsa taiteeseen ja kirjallisuuteen ovat aina tehneet sen, että hän hartaasti on liittynyt jokaiseen etevämpään tai ainakin rohkeampaan kykyyn, samalla kuin hänen suuri epäluottamuksensa omaan itseensä on estänyt häntä seisomasta omalla pohjallaan ja kulkemasta omin neuvoin."]

Ennenkuin menemme edemmäksi selostukseemme, on mainittava, että komitealla, niinkuin esipuheessa lausutaan, oli ollut pääsilmämääränä työssään tehdä virret "kansantajuisiksi" sekä koettaa saavuttaa tätä tarkoitusta "lausekeinolla, jolla on esikuvana Raamatun samalla kertaa niin yksinkertainen ja juhlallinen kieli, kuvilla, jotka ovat kansan kokemuspöydässä, lempeydellä, sydämellisyydellä ja jonkunmoisella naiivisuudella, mietiskelyä karttamalla sekä lopuksi lauseparsilla ja sanajärjestyksellä, jonka yhteinen kansa helposti ymmärtää". Näitä periaatteita vastaan ei Stenbäckillä ollut syytä esiintyä, sillä ei hänkään ollut tavoitellut mitään muuta, mutta hän huomaa komitean tavan noudattaa niitä käytännössä ehdottomasti vastakkaiseksi omalle käsitykselleen. Hän sanoo ensiksi pintapuolisimmankin vertailun osoittavan, että hänen ehdotuksensa oli pantu työn pohjaksi, eikä hän kielläkään komitealta oikeutta niin menetellä, mutta panee kumminkin kysymyksenalaiseksi, onko ollut oikein ilman julkaisijan tietoa ja suostumusta käyttää hänen yksityisellä kustannuksellaan äskettäin julkaistua kirjaa, joka siten muuttuu arvottomaksi makulatuuriksi. Kuitenkin hän jättää tämän sikseen vielä viimeiseensä saakka pannakseen mitä jyrkimmän ja kiivaimman vastalauseen tehtyjä muutoksia vastaan. — "Enenevällä hämmästyksellä ja surulla", jatkaa hän, "olen nähnyt, kuinka kevyesti ja löyhästi siinä on menetelty. Osaan näitä muutoksia on hyvin vaikea keksiä mitään järjellistä syytä: ne on tehty niinkuin äkäinen koulumestari väliin korjaa kirjoituksen vain korjaamisen halusta. — — Mitä Runeberg ja kirjoittaja parhaan kykynsä mukaan ovat koettaneet, komitean yhteisen mielipiteen ja päätöksen johdosta, saada yhdenmukaisuuteen nykyajan käsityksen kanssa runollisesta muodosta, se nyt ikäänkuin oikusta julistetaan epäkelpoiseksi ja palataan aivan yksinkertaisesti vanhaan. — — Luulla, että rahvas niin erityisesti pitäisi kiinni puutteellisesta muodosta virsikirjassaan sekä sen kautta tulisi enemmän sitä rakastamaan tai käsittämään, se on täydellinen erehdys ja tuulesta temmattu luulo; on aivan varmaa, että tässä kansanluokassa on monta, joilla on aivan yhtä elävä kauneudentunto kuin hienoimmallakin neidillä ja kenties paljoa elävämpi. Mutta jollei sitä rahvaalla olisikaan, niin onhan meidän velvollisuutemme koettaa kehittää ja viljellä sen makua tällä alalla ja opettaa sille jotakin parempaa. On toisinaan todella liikuttavaa nähdä, kuinka moni yksinkertainen, hyvää, tarkoittava sielu, joka myös halulla tahtoi korottaa äänensä laulamaan Herran ylistystä, siinä takertuu muotoon ja voimattomana jankkaa sitä, kun ei edes virsikirjakaan tarjoa hänelle mitään esikuvaa. Mutta että sellaisetkin, jotka voisivat tehdä sen paremmin, tahallaan valitsevat rosoisen, kömpelön, huolimattoman

ja ruokkoamattoman muodon ja hengellisessä runoudessa noudattavat huolimattomuutta, jota tarkoin välttäisivät lemmen- ja juomalauluissa, ikäänkuin kaikki olisi kyllin hyvää Herralle — se on mieltäkuohuttavaa julkeutta ja anteeksiantamatonta kunnioituksen puutetta Jumalaa kohtaan." — Jos "moinen teeskennelty vanhanaikuisuus ja taikauskoinen kunnioitus tuota puutteellista vanhaa kohtaan" tässä olisi paikallaan, niin olisi koko virsikirjatyö tarpeeton, sillä vähän enemmän tai vähemmän on varsin samantekevää. Vieläpä tarkastajan mielestä rehellinen vanha virsikirja on vähemmin vieroittava kuin komitean "kirjava sekoitus". Siinäkin komitean äärimmäisyyksiin menevä pieteetti vanhaa kohtaan näyttäytyy, että proosanumerot vastoin aikaisempaa päätöstä on otettu takaisin. Edelleen huomautetaan, että komitea ei ole katsonut tarpeelliseksi hakea neuvoa alkuperäisistä virsistä, josta toisinaan on seurannut, että värssyihin, jotka Stenbäck on niistä kääntänyt ja lisännyt aikaisempiin käännöksiin, on tehty erinäisiä muutoksia, arvatenkin koska komitea on luullut hänen sepittäneen ne omasta päästään. (Niin on virressä n:o 206 kolme hyvin tarkoin alkuperäisestä käännettyä värssyä "kovin taitamattomasti muuteltu ja tyvistelty"). Lopuksi mainitaan sisällystä koskevat muutokset, mutta ne ovat enimmäkseen makuasioita laadultaan, ainoastaan harvoin kohtaa parannuksia, niinkuin osassa Davidin psalmeja.

Antautumatta läpikotaiseen yksityiskohtain tarkastukseen Stenbäck tekee kirjoituksensa lopussa joukon erikoismuistutuksia, joista muutamilla yksityisiä virsiä ja virrentekijöitä koskevilla on kyllin suuri yleinen mielenkiintonsa ottaaksemme ne tähän: N:o 11 (Himmelske Fader fromme) lauletaan hyvin usein yhteisen kansan kokouksissa, jonka tähden vaihtelun vuoksi olin lisännyt vielä yhden värssyn tunnetulla sävelellä, mutta komitea on sen sijaan ottanut yhden Runebergin kaikkein heikoimpia virsiä, aaveen ratsionalistiselta ajalta, jolloin juljettiin sopertaa tyhjiä, teeskenneltyjä kohteliaisuuksia Jumalalle, ikäänkuin kunniatervehdyksillä käydessä jonkun maallisen mahtimiehen luona ja sulkeutuessa hänen suosionsa parhaimman mukaan. — N:o 120 (Bereden väg för Herran). Komitea on hylännyt Franzénin adventtivrren, yhden Ruotsin uuden virsikirjan parhaita kaunistuksia, ja ottanut sijaan, tietysti arkaismeineen, vanhan, jotenkin heikon jäljittelyn Lutherin ihanasta virrestä n:o 219 (Hvar man må nu väl glädja sig). On kummasteltavaa, että kaksi runollista miestä on voinut niin ylen suuresti aristella sitä, mikä runollisesti katsoen on vaikuttavaa ja kaunista, että he tässä niinkuin muuallakin säälimättä jättävät pois kaiken sellaisen ja sijaan valitsevat jokapäiväisiä saman asian toisteluja — kaikki luultavasti lujassa luulossaan rahvaan typeryydestä ja kauneudentunnon puutteesta. Jos kerran kristillistä henkeä on, niin totta kai se ansaitsee tulla lausutuksi ilmi mitä kauneimmin; siinähan ei voi olla mitään pahaa. — N:o 146 (O Jesu Krist, att se på dig). Epäilemättä täytyy jokaisen antaa etusija Runebergin sydämelliselle virrelle komitean tuntematonta alkuperää olevan rinnalla. — N:o 161 (Ditt lidande har nått sitt slut). Vaihtaa Wallinin oivallinen virsi, yksi hengellisen runouden kauneimpia helmiä, tähän kömpelöön, proosalliseen muodosteluun Runebergin runollisesta, mutta soveltumattomasta laulusta osoittaa merkillistä runollista ja vielä merkillisempää hengellistä makua. Ohimennen huomautettakoon, että meillä näyttää olevan liian suuri ennakkoluulo Wallinia vastaan, joka kuitenkin kieltämättä oli rikaslahjaisimpia hengellisiä laulajia. Tosin on useimmissa hänen virsissään jälkiä siitä hengellisestä unenpöpperöisestä ajasta, jonka lapsi hän oli, ja siitä akateemisen pyntätystä mausta, joka silloisessa runoudessa vallitsi; mutta usein nämä jäljet ovat ainoastaan tomupilkkuja, jotka helposti voi puhaltaa pois, jolloin puhdas kulta jää. Wallin oli itse, niinkuin hänen kuuluisat puheensa piplaseurassa osoittavat, paremman ajan voimakkaimpia esitaistelijoita, vaikka se murros, joka parhailaan tapahtui silloin, kun hän julkaisi virsikirjansa, ei voinut olla tulematta siinä näkyviin ja monta kertaa tuomatta kristillisen hengen sijaan sentimentaalista äitelyyttä. — Kuinka kauan luullaan voitavan kääntää onneton juoppo uhkaamalla häntä helvetin tulella ja iankaikkisella kadotuksella? Se raukka tietää sen kyllä ennakoita ja on kuullut sen satoja kertoja. Parempi on epäilemättä Runebergin tapa vedota hänen ihmisarvontuntoonsa ja koettaa herättää se hänessä eloon. — N:o 277 (Ho är den för Herren träder). On käsittämätöntä, kuinka Wallinin oivallisen ja rohkaisevan, yleistarkoituksellisen virren sijaan voidaan valita se, mikä tähän on otettu, antiteeseineen ja komitean vielä enemmän erikoisiksi tekemine erikoisuuksineen, varsinkin kun rumaa pahetta jo edellisessä on kylliksi tuotu esiin. — N:o 282 (Hvi käns mig tungt det kors jag bär?). Ei monella olisi sydäntä hylätä Runebergin niin runollisen kaunista, hengellisesti lohdullista virttä tämän vanhan virren tyvistellyn mukailun vuoksi. — N:o 343. Säilyttääkseen tämän heikon virren, joka muodostelusta ei ole mitään voittanut, on komitea hylännyt Runebergin n:o 344:n (Qväll och morgon hvarje stund), joka on oivallisimpia hänen kirjoittamistaan, tuore laakerilehvä hänen runokruunussaan. — N:o 374 (Jag i tysta skuggors timmar Herrans lof förkunna skall), vanha joutava virsi sen sijaan, joka jo esiintyy Svedbergin virsikirjan ensimmäisessä painoksessa, jota tuo hirveä odium theologicum niin kovasti ahdisti. Tuo kunnianarvoisa Svedberg, jota tosin ei voi syyttää liian runollisesta mielestä, valitti tämän kauniin virren hylkäämistä ja sanoi sitä "loistavaksi timantiksi kultakehyksessä". — N:o 394 (Hvar är den vän, hvars anlete jag söker?). Taas Wallinin kaunis virsi hylätty ja pantu sijaan vanha huono käännös eikä sanottavasti parempi muodostelu juuri samasta virrestä, joka jo esiintyy lähinnä edellisessä numerossa. Mitä harvinaisempi virsikirjassamme kristillinen luonnonmietiskely on, sitä suuremman arvon näyttää ansaitsevan tämä Wallinin korkeanrunollinen, mutta silti ei suinkaan arvoton virsi, josta esim. seuraavat äiset sanat ainoastaan kerran tarvitsee lukea muistaakseen ne aina:

"O när så mycket skönt i hvarje åder
Af skapelsen och lifvet sig förråder,
Hur skön då måste själfva källan vara,
Den evigt klara!"

— N:o 397 (Jag går mot döden hvar jag går). Kuinka erilainen maku saattaa olla! Poisjätetystä virrestä olen näkevinäni tuikkivan äärettömän suloisen, viattoman enkelinkatseen, joka tunkeutuu sielun syvyyteen, mutta etusijan saaneesta olen kuulevinani äreän koulumestarinäänen, joka kaikella päätöksellään tekee vähän vaikutusta. Mutta komitea on toista mieltä; siitä ei siis ole sen enempää sanomista. [Kuten näkyy, koskee Stenbäckin lämmin puolustus sitä virttä, jota nykyjään yleisesti lauletaan hautajaisissa. — Esiinpannut alkusanat ovat niistä virsistä, joita Stenbäck puolusti.]

Komitea oli myös laatinut sen virsikirjan-liitteen, josta ennen on ollut puhe. Käymättä sitä lähemmin tarkastamaan lausuu Stenbäck sen arvosta samat mielipiteet, jotka jo edellä on esitetty (ks. siv. 541), Siinä hän vertaa liian laveaa virsikirjaa lyyrilliseen runouteen yleensä ja lausuu: "En luule olevani ainoa, joka aivan pelkään noita paksuja kokoelmia lyyrillistä runoutta, joissa tekijä isänrakkaudesta tai hänen jälkeensä jääneet ystävänsä syvästä kunnioituksesta ilman asianmukaista arvostelua kokoavat ja heittävät yleisön keskeen kaiken, mitä ikinä on sattunut valumaan hänen kynästään, jolla he todennäköisesti eivät suurena lukijan osanottoa eikä tekijän arvoa. Lukija hukkuu niin paljoo lyriikkaan, hämmentyy siitä eikä saa oikeaa hengähdysaikaa erottaakseen paremman huonommasta — sillä ei missään ole kaikki oivallista — niin että kaikki tyynni vihdoin sulaa epäselväksi sumuksi, joka monelle pian käy väsyttäväksi, yksitoikkoiseksi ja yhdentekeväksi." —

Lopuksi Stenbäck sanoo, että hänestä on ollut kovin vastenmielistä nousta hämärästä sopestaan moittimaan miehiä, joita hän aina on pitänyt hyvinä ystävinään ja joita hän edelleen kunnioittaa ja rakastaa. "Mutta totuus on kalliimpi. Jos ystävyiden täytyy olla toistensa imartelusta ja hyväilemistä, niin ei minulla ole siitä rahtuakaan käsitystä; mutta olen vakuutettu siitä, että rakkaat ystäväni ajattelevat samoin kuin minä, että ennen kaikkea tulee osoittaa toisilleen totuutta ja vilpittömyyttä."

Muistokuvauksessaan C. G. von Essen tarkoittaa tätä kirjoitusta lauseella, että Stenbäck teki itsensä syyppääksi "kylläkin aiheettomaan hyökkäykseen" Z. Topeliusta vastaan. Meidänkin on tunnustaminen, että osa siitä, mitä hän sanoo viimeksimainitusta, ei ainoastaan ole aiheetonta, vaan myös vääryyttä sisältävää. Kuitenkin olisi väärin luulla, että Stenbäck kirjoitti kirjoittamansa jonkunmoisesta kostonhalusta tai vihassa. Sillä moittiessaan Topeliuksen runoutta hän ei lähde mistään satunnaisesta näkökohdasta, vaan pitää kiinni niistä korkeista vaatimuksista, jotka hän, jo kauan ennen kuin "Kanervankukat" olivat ilmestyneet, oli asettanut kaikelle runoudelle. Jos hän arvostelussaan menetteli negatiivisesti, näkemättä mitä Topeliuksessa oli positiivisesti hyvää, hänelle ominaista, niin hän teki sen virheen, minkä usein kohtaa runoilijoissa ja taiteilijoissa, heidän arvostellessaan toisia. Leivonen virittää iloisen liverryksensä leijailien päivänpaisteessa yli vainion, laulurastas syvemmat sävelensä salon hämärässä — jos ne joskus kuulevatkin toinen toisensa äänen, niin voi kuitenkin epäillä, ymmärtävätkö ne täydellisesti toisiaan. Mutta vaikka myönnetäänkin, että Stenbäck oli liian ankara Topeliusta kohtaan, ei kuitenkaan hänen arvostelunsa siitä ehdotuksesta, jonka tieltä hänen omansa oli syrjäytetty, varmaankaan ollut oikeudeton. Täydellä syyllä Stenbäck oli kuohuksissaan siitä, että se täydellinen muoto, jota hän oli tavoittanut, ehdoin tahdoin hylättiin kansantajuisuuden saavuttamiseksi, jota hänkin oli kyllin pitänyt silmämääränään. Oli todella omituinen sallimus, että hänen, joka kerran uskonnollisen vakaumuksensa tähden oli luopunut taiteesta ja runoudesta, viimeisinä päivinään täytyi esiintyä kauniin muodon, taiteen, puolustajana. Ja kuinka lämpimästi hän sen teki! Hän ei puolusta teoreettisia käsityksiä, vaan sydämen asiaa, runoilijauskoaan, että korkein on lausuttava ilmi mitä täydellisimmässä muodossa.

Mutta oliko se kohtalo, joka tuli Stenbäckin virsikirjan osaksi, yleensä ansaittu ja pääasialle eduksi? Tähän tahdomme omasta puolestamme ainoastaan sanoa, että lopputulos epäilemättä olisi ollut toinen, jos joko hän itse tai Runeberg edelleen olisi voinut olla myötävaikuttamassa. Silloin olisi varmaan paljoo enemmän hänen ehdotuksestaan otettu talteen, vaikka nytkin voi sanoa, että Stenbäck on antanut ylen tärkeän osan siihen työhön, jonka lopullisena tuloksena nyt on seurakunnan vihdoin hyväksymä ruotsalainen virsikirja. Muutoin tahdomme viitata seuraaviin asiantuntevalta taholta annettuihin lausuntoihin.

Jo muutamia kuukausia työnsä valmistumisen jälkeen Stenbäck sai P. Wieselgreniltä, kuuluisalta kirjailijalta ja yhdeltä Ruotsin etevimpiä asiantuntijoita, seuraavan kirjeen (päivätty Warbergissa 25 p. elok. 1866), joka tuotti hänelle paljon iloa:

"Suurella kiitollisuudella tunnustan, että rakas lahja, 'Förslag till Psalmbok, Helsingfors 1866', on saapunut, ja että se on tuottanut minulle ja perheelleni erinomaista mielihyvää — se on yksi niitä harvoja kirjoja, jotka otettiin mukaan Warbergin kylpypaikkaan ja jota siis olen voinut paremmin lukea ja tarkastaa, kuin jos olisin ollut Gööteporissa — 40,691 sielun kirkkoherrana. Varsinkin olin iloissani,

että lahja saapui ennenkuin viimeinen täysiarkki Sv. Kyrkans Sköna Litteratur-teoksen kolmatta painosta oli valmiiksi painettu. Saatoinkin siis sivulle 587 tehdä lisäyksen sivuun 444, missä uusin virsikirjahistoriamme sai synninpäästönsä, ja kehoittaa suomalaisia, etteivät antaisi tämän työn jäädä ainoastaan ehdotukseksi, huudahtaan: Olisipa sellainen koevirsikirja annettu meille 1819! Ansaitsee myöskin miettimistä, kun ottaa vaarin ajan merkeistä, että ensi sukupolvi ei kenties tyydy siihen, että *kieli* muutetaan ajanmukaiseksi, vaan tahtonee silloin vallitseva polvi tehdä opitkin 'ajanmukaisiksi'. Silloin olisi hyvä, että Suomen kirkolla olisi virsikirja, jonka kieli ja runollisuus on ajan sivistyksen tasalla, niin että enemmistö, joka parhaiten ymmärtää *tämän* asian, ei ole uudistuksen vaatijain joukossa, vaan tyytyy siihen, mitä sillä on. Mutta niin ei ajan pitkään voi käydä mitä 1695 vuoden virsikirjaan tulee. Olen kehottanutkin tapaamiani suomalaisia pyytämään tätä 1866 vuoden ehdotusta *hyväksytyksi virsikirjaksi*. Varsinkin tulee Suomen seurakunnan iloita siitä, että sillä on niin monta Kristuksen vertausta tyydyttävästi virsiksi sovitettuna!

"Maanmiehenne ovat kertoneet, että hra rovastin terveys on heikko, minkä myös esipuhe mainitsee. Palautukoon terveys, jos niin on Herran hyvä tahto! Minäkin olen heikko ja tulen yhä heikommaksi. Saakaamme pian kohdata toisemme siellä, missä lauletaan 'Nova Cantica Regis in curia!' Veljellisessä rakkaudessa."

Toinen Ruotsin miehen antama lausunto ansaitsee sitä enemmän huomiota, kun sen pohjana on vertailu Stenbäckin ja 1868 vuoden ehdotuksen välillä. [Sitaatti on eräässä Ebba Stenbäckin tekemässä kopiassa. Valitettavasti en ole voinut saada selville, missä arvostelu on julkaistu. Sen vuoksi ei tekijän nimi myöskään ole tiedossa, mutta kenties on tämänkin lausunnon kirjoittaja P. Wieselgren, joka kuoli 1877.] Se seuraa tässä:

"Lauri Stenbäckin julkaisemassa virsikirjaehdotuksessa ei ollut merkkiä sellaisesta virheellisyydestä. Runomitta on kepeästi juoksevaa, loppusoinnut olivat aina oikeat ja soinnukkaat, kieli oli mitä kauneinta ja lämpimintä, muoto aina ihana ja sopusuhtainen. Täytyy todella ihmetellä, että Suomi ei ojennetuin käsin vastaanottanut Stenbäckin virsikirjaa. Harvat maat ja harvat vuosisadat voinevat osoittaa miehiä, joilla siinä määrin on kaikki ne ominaisuudet, mitkä virsirunoilijalla tulee olla ja mitkä, ominaisuudet niin suuressa määrässä olivat Lauri Stenbäckillä. Vakavimpaan uskonnollisuuteen yhtyi hänessä mitä lämpimin sydän ja suuri runoilijalahja, joka erikoisesti juuri oli omansa virsirunouteen. Kenen kädestä olisi Suomen ruotsalainen väestö suuremmalla luottamuksella voinut ottaa virsikirjansa kuin Lauri Stenbäckin! Ruotsilla on Wallininsa, Pohjolan Davidin-harppu, mutta kauniimmin ja paljoa kauniimmin helisivät sävelet Stenbäckin Davidin-harpusta, mutta niitä ei ole kuunneltu. Maa, jolla oli onni lukea omakseen Lauri Stenbäck, ei olisi laisinkaan hänen elämänsä aikana tarvinnut mitään virsikirjakomiteaa, mutta se oli olemassa, ja Stenbäckin Davidin-harppu kaikui turhaan."

Näihin sitaatteihin lisättäköön vielä kolmas arvostelu. Se on Julius Berghin, joka, huolimatta ystävyydestä, ei sellaisessa asiassa koskaan olisi puhunut vakaumustaan vastaan. Eräässä kirjeessä (päiväty Limingassa 27 p. elok. 1869), jossa johdatteeksi m.m. sanotaan: "Sinun tulee kuitenkin, vanha, kaivattu ystävä, uskoa, ettei enää ole ketään ihmistä maan päällä, jota niin hartaan hartaasti ja sydämen koko halulla toivoisin vielä saavani nähdä, tavata ja puhutella [kuin Sinua]", lausuu hän: "Näiden rivien päätarkoituksena oli kuitenkin mitä veljellisimmin ja sydämellisimmin kiittää Sinua — — *varsinkin* ja ennen kaikkea kalliista ja siunatusta virsikirjalaitoksesta ja työstä, jonka Sinä Herran erityisestä armosta ja suomasta olet lahjoittanut maallemme. Toivon, ettet turhaan ole tehnyt työtä ja siihen pannut Herran Sinulle suomia lahjoja. — Ainakin olisin minä puolestani nyt valmis allekirjoittamaan sen hyväksymisen maamme ruotsalaiseksi virsikirjaksi. — Mitä suurimmalla mielenkiinnolla luin äskettäin Dagbladista rohkeamielisen todistuksesi ja tarkastuksesi Lillen-Topeliuksen toimittamasta, ja vaikka en vielä ole sitä nähnyt, olen kuitenkin kirjoituksesi luettuani täysin vakuutettu koko työn oikeudettomuudesta ja samoin sen taantumuksellisesta — teennäisyydestä." —

Virsikirjakomitean puolesta esiintyi ainoastaan Lille, koska, kuten hän viittaa, Topelius sen tavan johdosta, millä Stenbäck oli lausunut ajatuksensa hänen "persoonallisuudestaan ja ominaisuuksistaan", ei katsonut voivansa ryhtyä vastaamaan. Lille myöntää, että hän oli osaksi luopunut ennen kannattamistaan mielipiteistä. Vastauksen (H. D., 1869, n:ot 226 ja 228, 30 p. syysk. ja 2 p. lokak.) päämuistutuksena Stenbäckin virsikirjaa vastaan on "puuttuva kansanomaisuus ja subjektiivinen mietiskely". Kun Stenbäck, hämmästyneenä siitä, pyysi todistuksia väitteelle, kirjoitti Lille vielä toisen kirjoituksen (H. D., 1869, n:o 272, 23 p. marrask.). Epäilemättä oli Topelius auttanut Lilleä kirjoitusten sepittämisessä, sillä kun hän vihdoin, monta vuotta Stenbäckin kuoleman jälkeen, erityisessä kirjoituksessa [Z. *Topelius*, 1868 års förslag till Svensk Psalmbok för de evangeliskt-lutherska församlingarne i Finland. Anmärkningarna och Rättelser. Porvoossa, 1876.] julkisesti esitti käsityksensä virsirunoudesta ja Stenbäckin ehdotuksesta, niin tapaamme siinä samoja ajatuksia. "1868 vuoden komitea oli", sanoo Topelius, "vanhaan virsikirjaan katsoen konservatiivisempi kuin Runeberg, siis vielä paljoa konservatiivisempi kuin Stenbäck. Katsottakoon se komitealle moitteeksi tai kiitokseksi, johtui tämä konservatismi siitä, että komitea enemmän kuin sen edeltäjä pani painoa virsien kansanomaiseen

luonteeseen ja tarkoitukseen". Erityisesti lausutaan Stenbäckin ehdotuksesta, että se "sen ohella kuin se sisälsi erinomaisen kauniita hengellisiä helmiä, merkitsi *kirkollisen* tietoisuuden reaktSIONIA edeltäjän runollista maailmankäsitystä vastaan".

Lopuksi on tässä yhteydessä sanottava, että Stenbäck vähän ennen kuolemaansa kirjoitti kirjeen Lillelle ja sai "palmusunnuntaina 1870" päivätyyn vastauksen vanhalta ystävältään, joka vastaus osoittaa, että polemiikki ei ollut vieroittanut heidän sydämiään toisistaan. "Suo minun", lausuu Lille, "kiittää sinua lämpimästä, ystävällisestä loppusanastasi riitaamme — kuinka hyvää ja suloista tietää sen siten päättyneen sovintoon". Mitä taas Topeliukseen tulee, ei hän Stenbäckin kuoleman jälkeen kieltäytynyt kirjoittamasta muistosanoja Helsingfors Dagbladiin ja siinä antamasta vainajalle kaunista todistusta: "Kuinka kirkko vihdoin päättäneekin hänen ehdotuksestaan, varmaa on, ettei koskaan ole virrenlaulaja laulanut vilpittömämmästä sydäimestä, ei myöskään kauniimmassa muodossa, Jumalansa kunniaa."

KAHDESTOISTA LUKU. 1869-1870.

Vaihtelevia harrastuksia. — "Yhteisen kansan naissivistyksestä." — Kolmas painos runoelmia: "Epilogi ystävilleni". — Kotielämää. — Katovuodet. — Viimeinen aika ja kuolema.

Edellisestä näkyy, että virsikirjatyö ikäänkuin punaisena lankana käy läpi viimeisen neljänneksen Stenbäckin elämää. Sillä ei ole sanottu, että hänen harrastuksensa muutoin olisivat olleet harvat tai vähäpätöiset. Hänelle antoivat päinvastoin milloin vapaaehtoista, milloin pakollista työtä monet muut kysymykset, joita kuitenkin, vastakohtana virsikirjalle, vaihdellen ahtautui hänelle askareeksi. Paljon olisi tästä kertomista, mutta karttaaksemme liiallista laveutta mainittakoon ainoastaan pääasiallisimmat seikat tässä loppuluvussa, jonka sisällys sekä tässä että monessa muussa suhteessa koskee koko Isonkyrön aikaa. Suomalaisenkin virsikirjan toimittamisessa Stenbäckillä oli tekemistä, vaikka hän puutteellisen kielentaitonsa vuoksi ei voinut vaikuttavammalla tavalla ottaa osaa sen tarkastamiseen. On jo mainittu, että hänen neuvoansa kysyttiin henkilöistä, joille työ voitaisiin uskoa. Niin tapahtui useampia kertoja, sillä suomalaiseenkin virsikirjakomiteaan täytyi vähitellen ottaa lisävoimia, ja kun Essen oli tullut siihen yhdeksi jäseneksi, pyytää Stenbäck häneltä usein tietoja komitean toiminnasta. Edelleen voi mainita, että Lönnrotin kirjeessä 4 p:ltä elok. 1869 pyysi Stenbäckkiä käymään silloin ilmestyneen ehdotuksen läpi ja häntä varten huomauttamaan, mitkä virret oli muodosteltava uudestaan, ja samalla tarkastamaan sen virsivihon, jonka hän itse oli julkaissut. Edellistä Stenbäck ei ottanut tehdäkseen, vaan kehoitti Lönnrotia kääntymään lehtori J. V. Johnssonin puoleen, jolle hän itse kirjoitti asiasta Kuopioon; jälkimmäisen hän oli jo tehnyt aikaisemmin, vaikka ei erityisellä tyytyväisyydellä. Eräässä kirjeessä Essenille hän sanoo nimittäin huomanneensa Lönnrotin virret jotenkin "vetisiksi". [Vielä ankarammin Stenbäck eräässä kirjeessä Lillelle on arvostellut Ahlqvistin virsiä: "Muutamat Lönnrotin virret ovat minusta jotenkin hyviä, niinkuin saattoi odottaa kunnioitettavalta kunnonmieheltä. Mutta mitä on sanottava Ahlqvistin kokeista Suomettaressa? Hän ei näytä edes tuntevan raamatullista ja hengellistä lausetapaa, saati sitten kristillistä henkeä ja todistusvoimaa. Ainakin minusta ne kaikessa fennomanismissaan ovat todella vastenmielisiä."] Lopuksi vaadittiin Stenbäckiltä virsirunoilijana lausuntoa Nordlundin koraalikirjasta. — Mainittujen ja muiden samanlaisten satunnaisten asiain ohella vedottiin Stenbäckin tietoihin ja kokemuksiin yhä siten, että häneltä pyydettiin lausuntoja osaksi omista virka-asioista, osaksi hänelle heti Isonkyröön tultuaan määrätyn Vaasan koulujen tarkastajan toimen johdosta. Monia lausuntoja hän laati erityisesti kontrahti- ja muita pappeinkokouksia samoinkuin Vaasan opettajakokouksia varten. Ollessaan näet itse läsnä sellaisissa kokouksissa hänellä oli tapana esittää joku tärkeämpi, usein oma nostamansa kysymys; kun taas voimat eivät sallineet muuta, ilmaisi hän osanottoaan lähettämällä kirjallisen lausunnon jostakin asiasta.

Suurella huomiolla Stenbäck seurasi valtiopäivien työtä ja niillä käsiteltäviä suuria kysymyksiä. Kuten tunnettua kuului 60-luvun tärkeimpiin reformikysymyksiin kysymys uudesta kirkkolaista. Schaumanin ehdotuksen ensimmäisestä pykälästä oli suuri riita. Siihen yritti Stenbäckkin ottamaan osaa, hän kun näet, kuten erään (mahdollisesti Schaumanille osoitetun) kirjeen konsepti näyttää, lähetti oman muodostelunsa tästä pykälästä. Itse riitakysymyksestä hän lausuu kirjeessä Lillelle (16 p. toukok. 1866): "On käsittämätöntä, kuinka ihmiset voivat olla niin jäykkiä tahtomatta *rauhan* vuoksi uhrata mitään. Minusta nähden on jotenkin yhdentekevää, kuinka kirkkolain ensimmäinen pykälä muodostetaan; ei puhtaasti opin pysyminen ole lakipykälässä vastedes enemmän kuin tähänkään asti. Kaiken, jolla on elämää, täytyy kuitenkin kehittyä, säädettäköön lakeja kuinka hyvänsä. Teologinen viha ja kiihko kummittelee yhä edelleen. Se näyttää vallitsevan molemmin puolin; kuitenkin olisi Schaumanin, jollei muuta niin heikkojen vuoksi, pitänyt olla myöntäväinen ja suvaitseva, varsinkin kun

hänen toimituksensa ei sekään ole suinkaan virheetön ja viisas. Epäilen olisiko edes Esseninkään tekemä tyydyttänyt kaikkia fanaattisia kirjaimenmiehiä, mutta yritys oli kuitenkin tehty. Me olemme somia, me suomalaiset: jos kerran vihdoinkin joudumme ajattelemaan jotakin uudistusta, niin asetamme vaatimukset niin korkealle, ettei mikään inhimillinen kyky voi täyttää niitä ja tehdä meille mieliksi. Paras on, vanhastaan, paremman tiellä, niin yhdessä kuin toisessakin."

Stenbäck oli sanomalehdistön lämmin ystävä, samalla kuin hän ankarasti tuomitsi sen hairahduksia ja usein esiintyvää pintapuolisuutta. Hän pani suurta arvoa yleisten kysymysten julkiseen käsittelyyn sekä lausui itsekin mielipiteensä tuon tuostakin kirjoituksissa, jotka hän lähetti joko Vasabladetiin tai johonkin Helsingin tai Turun sanomalehteen. Milloin ne koskivat kirkollisia kysymyksiä (pappissivistystä, apulaisten palkkausta j.n.e.), milloin jotakin koulukysymystä, milloin kuntien köyhäinhoitoa (katovuosina), milloin niinkin kaukaisia asioita kuin Kilpisen "venykkeitä". Näytteenä Stenbäckin toiminnasta julkisen sanan alalla tältä ajalta esitettäköön tässä kirjoitus "yhteisen kansan naissivistyksestä", koskeva kysymystä, jonka ensimmäisenä oli saattanut puheeksi nimimerkki S. H. A(ntell). Jättäen tekemättä selkoa kirjoituksen ensimmäisestä osasta, jossa kyläkoulujen ja lainakirjastojen perustamista suositellaan, otamme tähän loppupuolen, jolla vielä tänäkin päivänä lienee enemmän kuin historiallinen mielenkiintonsa.

"Mutta paitsi sitä ylen tärkeää sivistyskeinoa, jona hyvin järjestetyt kyläkoulut ja pitäjänkirjastot ovat tytöillekin kansan lasten joukossa, tarvitsivat nämä työt tietysti vielä erityistä tilaisuutta oppiakseen jotakin sellaista, mikä heidän asemalleen on hyödyllistä ja välttämätöntä. Mutta miten? Emme aluksi tiedä mitään muuta keinoa kuin siinäkin turvautua sivistyneiden luokkaan. Useimmissa seurakunnissa on suurempi tai pienempi määrä leskiä tai naimattomia naisia säätyluokasta, joita eivät taloustoimet eivätkä muut asiat estä käyttämästä vähäistä osaa ajastaan jaloon tarkoitukseen. Olisiko liian uskallettua ja rohkeaa vedota heidän oikeudentuntoonsa, ihmisrakkautensa, isänmaallisuuteensa ja mielenjalouteensa? Minkä kauniimman osan he voisivat toivoa itselleen maan päällä kuin puolestaan edistää köyhän kansamme kohottamista ja jalostamista? Ja onko se heille mahdotonta, tai kuvittelevatko he kenties itse itselleen mahdottomuuksia, jotka estävät heitä hiljaisesti, siunauksellisesti vaikuttamasta omaksi ja muiden hyväksi? Ah, elämä tarjoaa niin vähän todellista iloa ja sisäistä tyydytystä, että meillä ei todellakaan ole varaa hylätä tai laiminlyödä niitä harvoja tilaisuuksia, jotka meille ovat avoinna. Naimattomiksi jääneet naiset ovat erittäinkin aina herättäneet sydämellistä osanottoamme, ja heidän nykyinen osansa on näyttänyt meistä surkuteltavalta. Sillä mikä voi ajattelevalle jalolle mielelle, joka ei vielä ole jäänyt itsekkyyteen, olla masentavampaa kuin se, ettei koko avarassa maailmassa ole ketään muuta kuin oma itsensä huolenpidon esineenä, kuin viettää autiota elämää maan päällä ilman tehtävää, joka voisi antaa todellista tyydytystä ja iloa, ajatella itsensä tarpeettomaksi olennoksi, joka ei ole hyödyksi eikä iloksi kenellekään, vaan usein taakaksi omalle itselleen? Mutta täytyykö niin olla? Miksi tuomita itsensä tyhjään ja alhaiseen elämään? Mikä estää heitä arvokkaasti täyttämästä sijansa ihmiskunnassa ja antamasta elämälle paremman sisällyksen ja korkeamman merkityksen? Suuren ja avonaisen työvainion tarjoaa heille juuri kysymys naissivistyksen edistämisestä kansan keskuudessa. Aina heillä on kuitenkin korkeampi sivistys, suuremmat tiedot ja taidot, laajemmat näköalat ja kokemukset, avonaisempi mieli järjestykseen ja hyvään tapaan, siisteyteen ja käytökseen kuin rahvaan suurella joukolla, ja kaiken tämän avulla he voisivat olla sille arvaamattomaksi hyödyksi ja palvelukseksi. Jos he uhraisivat yhden tai puolenkaan päivää viikosta kootakseen ympärilleen muutamia rahvaan tyttöjä, ottaen heidät ohjattavikseen ja koettaen persoonallisella seurustelulla vaikuttaa heihin, niin asia olisi heti pantu käyntiin suuremmitta mutkitta, ilman arkailevia epäilyjä ja kuviteltuja vastuksia. Kaiken voisi helposti järjestää niin, että se kummaltakin puolelta olisi niin vähän rasittavaa kuin mahdollista; kaikki pakkoja kaikki jäykkä koulumaisuus voitaisiin välttää, kaikki erityisten taitojen opettaminen jättää pois. Mutta lyhyt aika ei kaikeksi turhaan käytetty, jos se käytettäisiin esim. soveliaaseen käsityöhön, tavallisten taloustoimien harjoittamiseen, lauluun ja etupäässä yhteiseen opettavaisten kirjojen lukemiseen ja keskusteluun niiden sisällyksestä, jonka kautta lasten oikea käsitys, ajatus- ja arvostelukyky kehittyisi ja teroittuisi ja olisi avoin tilaisuus kaikenlaisten hyvien neuvojen ja ohjeiden antamiseen. Meillä on suomenkielellä, paitsi uskonnollisia, varsin sopivia teoksia historian ja maantieteen, maanviljelyksen ja talouden aloilta — jopa ei luultavasti ruotsalaista huonompi 'Kokkikirja' — kertomuksia, kansantajuisia lentokirjasia y.m. Jos lisäksi voitaisiin saada yksinkertaisen laskutaidon ja rahvaan niin suuressa arvossa pitämän kirjoitustaidon opetusta, olisi sitä parempi. Näiden oppituntien varsinaisena tarkoituksena ei kuitenkaan pitäisi olla koneellisen sisäluvun harjoitus ja vielä vähemmän määrättyjen läksyjen lukeminen, sillä juuri sen tulee olla kyläkoulujen asiana, vaan sillä tulisi ennemmin olla pääasiallisena tarkoituksena laajentaa tyttöjen näköpiiriä, kehittää heidän ymmärrystään ja ajatuskykyään, kasvattaa heidän tunnettaan ja mielikuvitustaan, totuttaa heitä järjestykseen ja siisteyteen, antaa heille, mikäli mahdollista, siveellistä

herätystä ja ravintoa, lyhyesti, herättää heidän haluaan ja mieltään johonkin parempaan ja korkeampaan, kuin mitä heidän jokapäiväinen elämänsä kykenee tarjoamaan. On luonnollista, että tämän saavuttamiseksi myös positiivisten tietojen ja taitojen opettaminen on välttämätöntä. Jos hyväntahtoiselta opettajattarelta ei kokonaan puutu kasvattavaa kykyä — ja me väitämme, että tämä kyky on vähemmän harvinainen kuin luullaan, varsinkin kun hyvä tahto ja naisellinen vaisto runsaasti korvaa monet puutteet — niin emme epäile, että ne, jotka jonkun aikaa olisivat saaneet nauttia tätä sivistyskoulua, ennen pitkää edullisesti esiintyisivät ikäistensä joukossa sekä vuorostaan voisivat vaikuttaa heihin hyvää, sillä sivistyskin on tarttuvaa. Siten saisimme yksinkertaisia kasvatustaitoksia kansan tyttäriä varten ikäänkuin itsestään kasvaneina ihmisrakkauden lämpimästä sydäimestä — pieni siemen, hentojen, ystävällisten käsien kylvämä, kastelema ja vaalima, mutta siemen, joka voisi kehittyä mitä runsaimpia hedelmiä kantavaksi. On epäilemätöntä, että kansa ilolla vastaanottaisi nämä vaatimattomat laitokset ja hyväntahtoisuudella suosisi niitä, sillä niin vastahakoiselta kuin se joskus onkin näyttänyt mukautumaan alentuvan ymmärryksen neuvoihin ja kehoituksiin tai holhoovan viisauden mahtisanaan, niin vähän se voisi vastustaa hyväntahtoisien osanoton voimaa tai sen omaksi hyväksi tapahtuvaa persoonallista uhrausta, joka kaikkina aikoina on tehnyt suurtöitä. Täten voisivat maamme naiset ikuisesti kunniaukseen ja isänmaan kiitollisuudeksi samalla huomaamattomasti, mutta tehokkaasti vaikuttaa sen onnettoman juovan tasoittamiseksi, joka nyt erottaa herrasluokan talonpoikaisesta ja joka kaikelle kansalliselle kehitykselle ja edistykselle on niin ylen haitallinen. Jätämme ehdotuksen, jota tässä olemme ainoastaan viittauksittain voineet esittää, kaikkien isänmaallisten sivistyneiden naisien punnittavaksi, siinä vakaumuksessa, että heidän oma sydämensä ja omatuntonsa parhaiten voi sille antaa tärkeyttä, täydennystä ja painoa."

Tästä kirjoituksesta, samoin kuin monesta muusta ennen esitetystä, huomaamme, mikä lämmin isänmaan ystävä Stenbäck oli ja kuinka hartaasti hän kannatti kaikkea, mikä saattoi olla sille hyödyksi. Sen vuoksi hän ei myöskään pysynyt vieraana valtiollisille kysymyksille, vaikka hän ei tiettävästi koskaan lausunut julkisesti mielipidettään niistä. "Valtiolliselta ajatustavaltaan", sanoo Essen, "hän oli vapaamielinen, mutta laillisuutta noudattava. Selvästi käsittäen ne monet puutteet, jotka valtiolaitostamme vielä haittaavat, hän oli kiitollinen siitä paljosta hyvästä, jonka keisari Aleksanteri II:n ylevämielinen hyväntahtoisuus oli tuottanut maallemme ja kansallemme; ja samalla kuin hän ei voinut keksiä kyllin ankaria sanoja moittiakseen yhden ja toisen korkeamman ja alemman virkamiehen alamaista liehakoimista, oli hän hallitsijalleen sydämen pohjasta uskollinen. Pari kuukautta ennen kuolemaansa hän kirjoitti: 'Täällä käy hirveitä huhuja uusista murhayrityksistä kallista keisariamme kohtaan. Jos hän tulisi meidän luoksemme, niin suojelisimme häntä ruumiillamme ja kutsuisimme legioonien enkelejä avuksemme ja hänen turvakseen.'" — Mitä erityisesti kotimaisiin kielipuoluetaisteluihin tulee, tuotti niiden kiivaus hänelle surua; hän pelkäsi, niinkuin Essen kertoo, niistä olevan seurauksena, "että koko rakennus hajoaa". Mikään taistelija hän ei siis ollut tällä alalla, mutta hän käsitti hyvin, kuten hän esittää edelläollessaan kirjoituksessaan, kuinka tärkeää oli, että herrasluokka ja kansa lähestyivät toisiaan. Yhtenä ja kenties välttämättömimpänä ehtona siihen on se, että ne ymmärtävät toistensa puhetta, ja tämän nojalla voidaan myös päättää, että syvempi ajatus kuin pelkkä käytännöllinen hyöty oli pohjana Stenbäckin yritykselle saattaa suomi puhemieheksi omassa kodissaan. Yrityksen onnistumatta jääminen ei riippunut hänestä itsestään. Ehdotus kohtasi nimittäin vastarintaa naisväen puolelta hänen lähimmässä ympäristössään.

Muusta kirjallisesta toiminnasta kuin virsikirjatyöstä ja mainituista sanomalehtikirjoituksista on tuskin puhumista. "Axet" nimisen runokokoelman toimitukselta tulleesta kehoituksesta, joka kokoelma julkaistiin ja myytiin hätääkärsivien hyväksi, kirjoitti Stenbäck 1867 pikku runon "Suomi hädässä". Samoin pyynnöstä — tällä kertaa "Joukahaisen" kuudennen vihon toimituksen tekemästä — hän sepitti 1869 runon "Kysymyksiä". Näiden molempain runojen syntymisen väliajalle sattui runoelmain kolmannen painoksen julkaiseminen. Syksyllä 1868 Stenbäck sai näet konsistorinnotaari Mauritz von Esseniltä Turusta kustannustarjouksen uudelle painokselle runokokoelmaa. Hänellä ei ollut mitään sitä vastaan, ja hän määräsi nimenomaiseen kysymykseen, mitä hän tahtoi palkkioksi, että kustantaja maksaisi 50 tai 100 markkaa eräälle hänen vanhalle, Turussa asuvalle naispuoliselle sukulaiselleen. Mitä uuden painoksen toimittamiseen tulee, lähetti runoilija joukon muutoksia ja oikaisuja vanhempiin runoelmiin sekä viisi uutta; ne olivat ennenmainitut kolme virsikirjaehdotusta varten saksalaisista alkuperäis-virsistä tehtyä vapaata mukaelmaa, lisäksi "Lähetyslaulu", kirjoitettu 1866 virsikirjatyön loputtua, [Essenille osoitetun kirjeen mukaan (12 p. syyskuuta 1866) Stenbäck lähetti tämän "Lähetyslaulun" Turkuun Lagi'lle jätettäväksi siltä varalta, että se voitaisiin ottaa ruotsalaisen virsikirjan n:o 93:n sijaan.] sekä lopuksi "*Epilogi ystävilleni*". Tätä viimeistä runoa ei voi lukea tulematta liikutetuksi, kun ajattelee, mitä kaikkea on sen takana. Kaksi ensimmäistä stroofia ilmaisee mistä hän on kieltäytynyt, kuinka syvästi hän on tuntenut mitä merkitsee rientää pois

Från sångens vår, dess fröjd och prakt,

För att bland skuggor hvila
Förstummad, utan glans och makt.

[Laulun kevästä, sen riemusta ja ihanuudesta,
lepäämään varjojen keskellä vaienneena,
vailla loistoa ja valtaa.]

Sitten seuraa kolmannessa stroofissa se hyvitys, jonka hän todella oli runoudelle velkaa — hyvitys, joka on koetellun, kaikista ulkovaikutelmista vapautuneen vakaumuksen kypsä hedelmä:

Nej, aldrig vara kan ett brott,
När skön och sann den är, hans dikt!
Den gåfva, som af Gud han fått,
Han bruka må med tillförsikt;
Att sjunga fritt ur hjärtat
Är skaldens rätt liksom hans plikt.

[Ei, ei koskaan voi olla rikos, kun hänen runonsa on kaunis ja tosi! Sitä lahjaa, jonka hän Jumalalta on saanut, hän käyttäköön luottamuksella; laulaa vapaasti sydämen pohjasta on runoilijan oikeus niinkuin velvollisuuskin.]

Sitten seuraava tahtoo selittää, miksi hän lakkasi runoilemasta. Enemmän kuin runoilijan laulu, sanoo hän, on Jumalan totuuden majesteetti, joka tempaa ja lunastaa ihmissydämet kuolon vallasta. Se, jolle tämä totuus on ilmestynyt, ei jouda enää haaveilemaan, ja jos hän on voittanut tämän elämän, joka ei kuolemassa kuole, ja hän koettaa laulaa ilmi, mitä hän tuntee, niin puuttuu sanoja, ja hän vaipuu maahan sanattomassa rukouksessa, sillä

Härnere har ej klingat än
I ord det nya lifvets sång;
Men Herrans vän i himlen
Skall sjunga den med fröjd en gång.

[Täällä maan mataloissa ei ole vielä
ihmissanoin kaikunut uuden elämän laulu;
mutta Herran ystävä on sitä taivaassa
kerran riemulla laulava.]

Epäilemättä voisi tehdä muistutuksen ajatuksenjuoksua vastaan, kun asettaa kolmannen stroofin viimeisten rinnalle, mutta me alistumme runoilijan antamaan selitykseen. Hänelle itselleen se oli vapautus entisyydestä ja sovinto sen kanssa, samalla kuin vielä näissä viimeisissä sanoissa hänen laulunsa ystäville nämä saavat luoda silmäyksen hänen uskonväkevään, korkeuteen tähtäävään sieluunsa.

* * * * *

Viimeksi esitetyllä olemme likipitäen tyhjentäneet kaiken käytettävämme olleen aineksen, jolla on yleisempää merkitystä. Mutta vielä on kuitenkin puhuttava Stenbäckin kotielämästä ja esitettävä joukko hänen persoonallisuuttaan valaisevia yksityispiirteitä. Sillä huolimatta elämäkuvauksen laveudesta on hänen omituinen luonteensa tuskin täysin selvä lukijalle. "Hänen olentonsa oli näet", sanoo Essen, "harvinainen vastakohtien yhtymä. Samoin kuin hänen heikko ruumiinsa oli räikeänä vastakohtana hänen vilkkaalle, tarmokkaalle sielulle, niin oli sielu itse monessa suhteessa oma vastakohtansa, osoittaen rinnatusten ja sekaisin hentoutta ja voimaa, lempeyttä ja ankaruutta, kärsivällisyyttä ja ärtyisyyttä, nöyryyttä ja ylpeyttä, lapsellista oikullisuutta ja miehekästä ymmärtäväisyyttä. Saattaisi sanoa, että hänessä asui lapsen sielu, kaikin lapsen oikuin, mutta samalla miehen vakavin ajatuksin; hänellä oli *sydän* sanan täydessä merkityksessä, ja vaihteleva kuin sydämen liikkeet oli myös hänen ulkonainen esiintymisensä. Hänellä oli lisäksi *runoilijansydän*, ja helposti vaihtuvat kuin runoilijan vaikutelmat olivat vivahdukset hänen esiintymistavassaan."

Kaskas "risti" Stenbäckille oli se, että sairaalloisuus pakotti hänet lakkaamaan saarnaamista samoin kuin kaikesta muusta sellaisesta toiminnasta seurakunnassa, joka saattoi tapahtua ainoastaan ulkopuolella kotia. Hän valitteli usein sitä ja mietti keinoa miten päästä kansan yhteyteen. Moisessa tarkoituksessa hän ilmoitti eräänä syksynä, että hän määrättyinä viikon iltana oli halukas vastaanottamaan seurakuntalaisia keskustellakseen heidän kanssaan kaikenlaisista asioista. Niin kauan kuin asia oli uutuuksena, oli kävijöitä kyllin, mutta vähitellen ne harvenivat harvenemistaan, kunnes vihdoinkin tuli vain yksi ainoa. Silloin ei ollut muuta keinoa kuin lopettaa. "Ja niin kävi monelle hänen tuumalleen. Hänen vilkas mielikuvituksensa kuvaili kaikki asiat niin helpoiksi toteuttaa, mutta ne murtuivat usein jokapäiväisyyden kovia kallioita vasten." Kuitenkaan ei hänen rohkeutensa lannistunut,

vaan hän koki kylvää siemenen sinne, toisen tänne, missä tilaisuutta oli. Harvoin hän päästi ketään menemään tekemättä kysymystä, joka oli omansa tunkeutumaan omaantuntoon. Etteivät kaikki siemenet langenneet kalliolle, havaittiin hänen kuoltuaan, sillä silloin kuultiin monen kiitollisuudella muistelevan sellaisia kysymyksiä ja keskusteluja. Kun hänellä oli jotakin erinäistä laskettavana seurakuntansa sydämelle, oli hänellä keinonaan kirjoittaa kuulutus, s.o. pitempi tai lyhyempi lausunto, jonka hän luetti saarnastuolista. Aiheena oli useimmiten joku seurakunnassa sattunut tapaus, joka oli tuonut ilmi enemmän tai vähemmän peitettyjä pahoja tapoja tai väärinkäytöksiä.

Näihin hänen lähimmiltään saatuihin tietoihin voi lisätä yhtä ja toista kansan suusta — kertojalta, joka silloin kuului pitäjän kasvavaan nuorisoon. Tämä kertojamme oli itse alati saanut osakseen mitä ystävällisintä kohtelua rovastin eli professorin puolelta, mutta kuitenkin hän on säilyttänyt sen vaikutuksen oloista, ettei mitään oikeaa keskinäistä ymmärrystä syntynyt Stenbäckin ja kansan välillä. Pääsyynä siihen oli epäilemättä Stenbäckin sairaalloisuus, joka esti häntä yhtämittäisellä seurustelulla täysin oppimasta tuntemaan ja ymmärtämään kansaa. Toiselta puolen kuuluu kansaa vieroittaneen se, että hän lukusilla ja joskus muulloinkin otti tehtävänsä liian koulumaisesti, ja toiselta puolen muistutettiin, että hän puheessaan useinkin kävi liian "korkeaoppiseksi", s.o. meni yli kuulijainsa ymmärryksen. Niinpä hän oli puhunut paljon "sivistyksestä", joka käsite oli siihen aikaan sangen outo kansalle. Lopuksi oli hänen omituinen vilkkautensa, tulisuutensa ja myös ärtyisyytensä tehnyt sen, että moni mieluummin pysyi loitompana. Tällä ei ole kuitenkaan sanottu, että seurakunnalta olisi jäänyt tietämättä, kuinka hyvää hän tahtoi kuulijoilleen. Hänen toimenpiteensä opetuksen ja siveellisen elämän kohottamiseksi tunnustettiin kyllä, ja yksityisissä tapauksissa hän esiintyi niin, että hän ehdottomasti voitti sydämet puolelleen. — Kerrankin hän oli ilmoittanut juhannuspäivänä tulevansa tarkastamaan Napuen kylän sunnuntaikoulua ja samalla tahtovansa, että lapset saisivat leikkiä. Joen äyräällä olevalle nurmikentälle oli tehty suuri lehtimaja koivuista, ja sinne mentiin koulun päätyttyä. Siellä oli rovastin herrasväki, jonka kaikki jäsenet olivat läsnä, järjestänyt teetä vapaasti tarjottavaksi lapsille, ja rovasti itse johti leikkimistä ja opetti lapsille uusia leikkejä. Sellaista ei oltu ikinä ennen nähty, ja kiitollinen kylänväki kuuluu kauan puhuneen tästä "juhlasta". — Toisen kerran Stenbäck antoi kasvattityttärensä Iidan ryhtyä harjoittamaan Voglerin Hosiannaa kirkossa laulettavaksi ensimmäisenä adventtina. Laulajina oli kansan nuorisoa, poikia ja tyttöjä, ja kanttori Sarelius Ylistarosta kutsuttiin johtamaan laulua. Harjoitukset pidettiin pappilassa, ja professori itse oli niissä läsnä, nähtävästi hyvin tyytyväisenä. Tämäkin oli uutta siihen aikaan, sillä tuskinpa oli ennen kuultu neliäänistä laulua maalaiskirkossa. Jos osa seurakuntalaisia moitti kirkkoherraansa, että hän salli sellaista laulettavan kirkossa, mitä ei ollut virsikirjassa, niin se ei estänyt valistuneempia olemasta hänelle siitä kiitollisia. [Stenbäckin puuhista kansakoulun aikaansaamiseksi mainittakoon hänen ehdotuksensa, että aluksi käytettäisiin pitäjäntupaa sitä varten, ja sitten että neljä tynnyrinalaa lohkaistaisiin pappilan peltomaasta rakennustontiksi. Jälkimmäisen ehdotuksen käsittely venyi hänen elämänikänsä pitemmälle, mutta kuitenkin aloitti pitäjän ensimmäinen kansakoulu toimensa ennen Stenbäckin kuolemaa talollisen Juho Lakarin talossa, jonka poika, käytyään seminaarin, tuli ensimmäiseksi opettajaksi. Koulu avattiin tammikuussa 1869. Stenbäckin toivo oli ollut saada koulu niin lähelle pappilaa kuin mahdollista, että hän olisi voinut seurata sen toimintaa.]

Vaikka Stenbäck alussa oli tullut toimeen apulaisetta, täytyi hänen pian pyytää sitä. Niistä eri henkilöistä, jotka siten olivat hänen apunaan, antoi hän suurimman arvon yhdelle aikaisimmista, Jaakko Cederbergille (kuollut Mustasaaren kirkkoherrana), ja viimeiselle, G. F. Pohjolalle (kuollut Vesilahden kirkkoherrana), sekä teologian ylioppilaalle, nykyiselle rovasti Albin Mikanderille, joka oleskeli Isossakyrössä vuoden 1867 ajalla. Kaikki nämä apulaiset asuivat pappilassa ja kuuluivat siten tavallaan perheeseen. Tämä koskee etupäässä kahta viimeksimainittua, jotka olivat naimattomia ja joista Pohjola meni naimisiin Iida Stenbäckin kanssa. Stenbäckin ympäristön muutoin tunnemme. Mitä sisariin tulee, jäi Marie Ottelin edelleen Isoonkyröön, sen jälkeenkin kuin hänen tyttärensä joutuivat naimisiin, jotavastoin Charlotte Achrén ei suostunut veljen kutsumukseen asua siellä yhtä mittaa, vaikka hän usein oleskeli pappilassa pitempiä tai lyhyempiä aikoja. Syynä siihen ei ollut se, että hän olisi ollut veljeensä vähemmin kiintynyt, vaan pelko, että alituinen yhdessäolo voisi häiritä heidän hyvää suhdettaan. Stenbäckin sairaalloisuudesta enentynyt ärtyisyys ja kiivaus saattoi näet joskus tuntua väsyttävältä, ja kun Charlotte luonteeltaan oli jotenkin hänen kaltaisensa, ei hän ollut aivan taipuvainen pitämään kaikkea hyvänä. Sitä, että hän yleensä oli ankarampi veljeensä kohtaan kuin Marie, oli Stenbäckin tapana joskus leikillään päivitellä jälkimmäiselle, joka oli luonnostaan lempeämpi ja hellempi, sekä pyytää häneltä suojelusta ja lohdutusta. Jo nimistä, oli hän sanonut, voi huomata erotuksen: Lotta Achrén tuntuu kovalta ja karaltavalta, mutta Marie Ottelin lauhkealta ja suloiselta! [Tähän oli tekijä aikonut lisätä Stenbäckin avioliittoa koskevan kuvauksen, joka olisi sisältänyt pääkohdat hänen v. 1912 kirjoittamastaan Ebba Stenbäckin elämäkerrasta. (Ks. *Eliel Aspelin-Haapkylä, Muoto- ja Muistikuvia*, III, ss. 109-149.) *Kustantajän muist.*]

Mitä Stenbäckin ärtyisyyteen eli "kärsimättömyyteen" tulee, josta katsottiin olevan syytä puhua eräässä nekrologissakin, ei se kuitenkaan ollut, niin todistaa se, joka oli häntä kaikkein lähinnä, "liian suuri hänen kärsimyksiinsä verraten. Koettakaa itse 12 vuotta joka talvi 8-9 kuukautta olla suljettuna

neljän seinän sisään voimatta hoitaa virkaanne tai saamatta muuta seuraa kuin joitakuita naisia [!].” Että vieraatkin saattoivat huomata tuon ”kärsimättömyyden”, johtui enimmäkseen hänen heikontuneesta kuulostaan. Kun luona-kävijä ei puhunut kyllin kovasti, saattoi hän pyytää niin tekemään äänellä, jonka kiivaus oudoista henkilöistä tuntui loukkaavalta. Jos joku siitä pahastui, tapahtui se kokonaan vastoin hänen tahtoaan, sillä itse asiassa hän oli hyvin vieraanvarainen ja hyvin kiitollinen henkilöille, jotka käynnillään tuottivat vaihtelua hänen elämäänsä. Erittäinkin mainittakoon, että hän mielellään näki entisiä oppilaitaan, joiden ystävyyttä hän piti suuressa arvossa ja jotka muistuttivat häntä onnellisemmasta toimintakaudesta. — Vieraista puhuttaessa mainittakoon tässä ohimennen, että vierasten piiri Stenbäckin ympärillä, kuten luonnollista, harveni. Kuolema korjasi heistä osan, ja toiset taas muuttivat pois kuuluvilta. Varsinkin oli tuntuva menetys Stenbäckille, että Essen 1867 professorina asetui Helsinkiin. Ajatellen muinaisia aikoja täytyi tätä tapausta tosin, samoin kuin A. W. Ingmanin professoriksi kutsumista (1864), pitää myöhäisenä hyvityksenä pietismille; mutta Stenbäckille persoonallisesti oli raskasta erota uskollisesta ystävästä, joka hänellä niin kauan oli ollut naapurina.

Jos kysytään, millä hän täytti pitkät päivänsä on vastauksena: lukemisella. Lukeminen oli hänen rakkain askareensa. Hyvä kirja on paras seura, sanoi hän, ja alinomaan hän tilasi itselleen uusia kirjoja. Mitä kaikkea hän vuosien kuluessa luki, on mahdotonta luetella, mutta niin paljon voi kuitenkin sanoa, että hän rakasti vaihtelua. Kirjeissään Lillille hän joskus koskettelee lukemistaan. Tammikuun 20 p. 1866 hän kirjoittaa esim.: ”Luthardtın kirja [*Chr. E. Luthardt, Apologetiska föredrag öfver Christen domens Grundsanningar (öfversättning från tyskan). Örebro, 1865.*] näyttää minusta olevan miellyttävintä ja vakavinta mitä olen nähnyt. Oikein ikävöin sitä lukeakseni. Tähän saakka en ole ehtinyt, kun on vielä vähän jäljellä Thiers'in 'Napoleonin' viimeistä osaa. Mikä erinomainen mies, tuo Napoleon! Harvoin on kaiketi rikaslahjaisempaa ihmisolentoa ollut. — Tischendorffin olen lukenut — sekalaisin tuntein. Oli yhtä odottamatonta kuin hauskaa hänessä tavata kristinopin ystävä. Minun silmissäni hän on, tämän teoksen mukaan, hyväätarkoittava mies, joka vuoren juurella koettaa vaivalloisesti raivata pois muutamia pieniä ensimmäisiä loukkauskiviä laiskan ja ynseän joukon tieltä, jolla ei kuitenkaan ole vähääkään halua kiivetä vuorelle ihailemaan iäisiä näköaloja. Minusta näyttää tuskin vaivaa maksavalta esittää todistuksia, että evankeliumimme todella ovat olleet olemassa ensimmäisellä vuosisadalla tai toisen alussa, ihmisille, jotka kuitenkin eivät *tahdo* tietää niistä tai joilla ei ole rahtuakaan niiden tarvetta. Jos he tulevatkin siitä vakuutetuiksi, niin entä sitten? Eivät he sillä ole sen lähempänä kristillisyyttä, niin kauan kuin kaikissa tapauksissa itsekkyyden ja maailman läpätunkematon kalvo peittää omantunnon ja tukahduttaa kaiken pelastusentarpeen. Omasta puolestani soisin noille uljaille kriitikoille tehtäväksi vastata tyydyttävästi kysymyksen: Jos esim. Johanneksen evankeliumi ei ole Johanneksen kirjoittama, niin kenenkä sitten? Kuka, paitsi se apostoli, joka lepäsi Herran, elävän Jumalan pojan rinnalla — kuka inhimillinen olento olisi voinut kirjoittaa *siten* ja *sellaisia*? Mutta on turhaa odottaa minkäänlaista käsitystä sisällisestä todistuksesta sokeilta ja sokeitten johtajilta. Jos he tahtovat pitää itsensä arvottomina iankaikkiseen elämään ja sen sijaan pysyvät omassa sokeudessaan, niin jää kuitenkin Herran sana eläväksi ja väkeväksi ja teräväksi 'ja on heidät kaikki musertava'.” — Sellaisen lukemisen lomassa Stenbäck luki keveämpääkin, esim. Fredrika Bremerin teoksia, jotka hänestä olivat huvittavia, samalla kuin hän sanoo niiden tekijää ”nerokkaaksi hupsuksi” luottaen varsin vähän hänen kristilliseen suuntaansa.

Tietysti hän luki runouttakin, mutta kun tiedetään, kuinka ankarasti hän arvosteli Topeliuksen runoilua, jopa oli sitä mieltä, että se oli vaikuttanut vahingollisesti nuorempaan polveen, niin on helppo arvata, että hän harvoin oli tyytyväinen. Muutaman kerran näyttävät ”runoniekat” kysyneen häneltä neuvoa, ja silloin hän ei epäröinyt puhua suutaan puhtaaksi tapansa mukaan. Tässä suhteessa on seuraava kirje tuntemattomalle henkilölle varsin mieltäkiinnittävä (konsepti on päivätty 15 p. toukok. 1867):

”Rakas veli! Sinä olet pannut minut vaikeaan ja kiusalliseen asemaan. Mitä minun on sanominen? Tietysti totuus ennen kaikkea, vähäisen käsitykseni mukaan. Käsikirjoitusta olen lukenut ja lukenut, mutta — suo anteeksi — yhä yltyvällä vastenmielisyydellä. Kansanrunouden naiivisuudesta, puhtaasta luonnollisuudesta ja fantastisista aineksista siinä tuskin tuntuu jälkeäkään — kenties myöskin kovin rosoisen ja onnettoman muodon vuoksi. Mitä lähtisikään kansanlaulujen 'sananmukaisesta' — kaiketi proosallisesta — käännöksestä, joissa vielä enemmän kuin muussa runoudessa sisällys ja muoto mitä lähimmin yhtyvät, niin että sulous usein on kielessä, lauseparressa, värissä? Kuinka paljon ovat esimerkiksi muutoin varsin hyvät Kalevalan käännökset jäljellä alkuperäisestä! — Jos aiot painattaa tämän, niin voi kohtuudella kysyä: miksi hyväksi? Ei unkarilainen kansanluonne eikä yleisinhimillinen sävy näytä minusta ilmenevän minkäänmoisella alkuperäisyydellä, selvyydellä ja totuudella; ei edes romanssintapaisissa kappaleissa ole laisinkaan sitä hehkuvaa isänmaallisuutta ja reipasta ritarillisuutta, jota olen ollut huomaavinani muissa kokoelmissa magyarialaisia lauluja. — Vilpitön ja hyvää tarkoittava, vaikka luultavasti ei tervetullut neuvoni on siis, että liität käsikirjoituksen muihin 'jälkeenjääneihin teoksiin' — neuvo, jonka hyväksyminen tai

hylkääminen tietysti riippuu sinun omasta eikä kenenkään muun harkinnasta ja päätöksestä.
Veljellisesti Lauri Stenbäck."

Lopetettuaan päiväkseen lukemisensa oli hänellä säännöllisenä tapana klo 6:n ja 7:n välillä mennä ruokasaliin, missä hän mielellään istui sohvaan, jonka hän oli laitattanut mukavaksi ja sopivaksi sairaalle rinnalleen. "Jolleivät kaikki silloin olleet saapuvilla, saattoi hän tulla oikein huonolle tuulelle, ja koetettiin varoa, ettei ketään puuttunut." Jos lapsia oli läsnä (usein sattui, että sukulaiset toivat pienokaisensa mukanaan), saattoi hän pitkät hetket askarrella niiden kanssa tarinoiden ja leikellen paperinukkaa y.m. Muutoin hän otti puheeksi vakavampia aineita, sekä hengellisiä että maallisia; ajatuksetonta joutavaa pakinaa hän ei kärsinyt. Näistä keskusteluista on vielä moni sana pysynyt muistossa, sillä niiden suola ja terävyys teki, että ne eivät niin pian unohtuneet. — Joskus hän puheli omasta runoilustaankin, ja huomattiin, että hän, kuten myöskin näkyy "Epilogista ystävilleni", ei laisinkaan halveksinut laulun lahjaa. Niin paljon kuin hän yhteen aikaan oli siitä saanutkin kärsiä, lausui hän nyt: "Jos on saanut lahjan Jumalalta, miksi ei voi sitä kiittolisuudella tunnustaa ja käyttää? — Tiedätekö miksi runoni ovat tulleet niin kuuluisiksi? Siksi, että niissä on rahtunen totuutta." Hän tahtoi totuutta ja selvyyttä kaikessa. Sen vuoksi hän ei pitänyt tuosta "sumuhämärästä" ja "ruikuttavasta kurjailevaisuudesta", jota esiintyi monessa nuoremmassa runoilijassa. "Tulee olla tosi", toisti hän monta kertaa, "täytyy antaa itsensä sellaisenaan — turhuutta paljon, tohtori, uskotahan". Mikanderin mukaan kuuluu hän joskus suorastaan lausuneen tehneensä väärin lakatessaan runoilemasta, sillä sen, jolla on lahja, tulee viljellä ja käyttää sitä. Samalla oli hänellä toisinaan tapana levätessään väsyneenä ja heikkona sohvalla sepittää runoja, vaikka vain pikku palasia. Tuon tuostakin tapahtui, että hän itse — samoin kuin Runebergistakin on kerrottu — luki jonkun runoelmansa ja kysyi, eikö se ollut kaunista. Sellaisina hetkinä kuultiin sanoja, jotka osoittivat, että runoilijan ylpeä itsetunto ei ollut sammunut; hän saattoi muistuttaa kerran lausutusta arvostelusta, että hän oli Suomen suurin lyyrikko, sekä hänen virsikirjaansa koskevasta Wieselgrenin lausunnosta, eikä hän myöskään näyttänyt unohtaneen muinoin kirjoittamaansa ajatelmia, että ainoastaan runoilija saattaa arvostella runoilijaa — tietysti se ajatus pohjalla, että monet eivät oikein ymmärtäneet, minkä arvoiset hänen runoelmansa olivat. — Tähän voidaan vielä lisätä seuraava Essenin kertoma kasku. "Muudan nerokas ruotsalainen nainen, joka minun kauttani oli tutustunut Stenbäckin runokokoelmaan, lausui eräässä kirjeessä siitä arvostelunsa, joka päättyi selityksellä, että hän ei voinut asettaa tekijää korkealle runoilijana. Annoin Stenbäckin lukea kirjeen, ja hän laski sen kädestään sanoen: 'Tervehdi ruotsalaista rouvaasi ja sano hänelle, että hän ymmärtää yhtä vähän runoutta kuin sinäkin.'"

Kaikki, jotka muistavat Stenbäckin virsikirjatyön ajalta, puhuvat yhteen ääneen, kuinka se oli hänelle rakas. Oli kuin hänen ruumiinvoimiansakin olisivat karttuneet, samalla kuin hänen henkinen tarmonsakin kohosi. Joka aamu hänellä oli virtensä kahvipöydässä, ja hän luki toisinaan ääneensä niitä, joista hän enimmänsä piti — esim. muutamia pääsiäisvirsiä, joita hän sanoi todellisiksi voittolauluiksi, kuolemaanvalmistumisvirsiä, esim. n:o 383, ja muita. Työssään hän ei kieltäytynyt kuuntelemasta muiden arvostelua. Jopa hän kuuluu kerran lukeneen muutaman virren erälle ruotsiapuhuvalla palvelustyölle, joka oli laittamassa valkeaa hänen huoneeseensa, ja kysyneen, mitä hän piti siitä. Yksinkertainen kansannainen oli silloin lausunut, että Jeesuksen nimi hänen mielestään oli mainittu liian usein. Stenbäck huomasi muistutuksen sattuvaksi ja muutti virren sen mukaan.

Tämä viimeinen pikku tarina osoittaa, että runoilijassa joskus esiintyvää naiivin turhamaisuuden tai runolahjastaan ylpeilemisen piirrettä ei ole liian ankarasti arvosteltava. Puolet siitä oli ihmisen luonnollista ja oikeutettua itsetuntoa, toinen puoli taas jotakin varsin satunnaista, hän kun yhtä usein oli sanoissaan vaatimaton ja nöyrä. Niinpä mainitsee Essen myöskin, että hän siinä kirjeessä, jossa hän suostui runoelman uuden painoksen julkaisemisesta tehtyyn ehdotukseen, muun muassa sanoo: "Suurin silmin luin sen ylettömän hyvän ajatuksen noista runoelmista ja kyvystäni yleensä, jonka niin kohteliaasti suvaitsette lausua, ja mieleeni johtui silloin kuningas Fredrikin huudahdus: 'Tuhat tulimmaista, olemmeko tehneet kaiken tämän!'" —

Kuinka valpas Stenbäck oli omasta itsestään ja kuinka hän tukahdutti luonnollisen "minänsä" taipumukset, osoittaa selvimmin se kertomus hänen tohtorinhatustaan, jonka Essen myöskin mainitsee, ja joka erään sukulaisen samanaikaisen kirjeen mukaan on syksyiltä 1864, s.o. virsikirjatyön ajalta. Kertomus kuuluu: "Hän pani suuren arvon tohtoruuteensa, erittäinkin siksi — lausui hän kerran — että teologian tohtorina ei tarvitse 'orjaila prelaatteja'. Hattukaan, tämän arvon ulkonainen merkki, ei ollut hänelle yhdentekevä, ja hän piti sitä, varsinkin ensi aikoina, mielellään. Saksaan kylpymatkalleenkin hän muisti ottaa sen mukaansa 'herättääkseen saksalaisissa respektiä', ja hän kertoi kotiin tultuaan suurella hauskuudella, kuinka se oli herättänyt kunnan saksalaisten ihailua hyvin tarkoituksenmukaisena — sadehattuna. — — Tekisi mieli hymyillä sellaiselle lapselliselle turhamaisuudelle kypsyneessä miehessä, jollei tietäisi, että se maksoi sisäisen taistelun, joka päättyi voittoon, mikä kyllä monesta saattaa näyttää vähäpätöiseltä, mutta joka hänelle itselleen epäilemättä merkitsi paljon. Sen voi päättää eräästä unesta, joka ilmeisesti oli yhteydessä niiden ajatusten kanssa, joita hänellä valveilla oli ollut mielessä. Hän uneksi näet, että hän oli menevinään kirkkoon, ja joku

muistutti hänelle, ettei hän unohtaisi ottaa tohtorinhattuaan. Hän vastasi silloin:

"Min doktorshatt jag lägger ner,
Jag vill den aldrig bära mer;
Den krona, som min Herre bar,
Af hvassa törnen flätad var."

[Tohtorinhattuni minä lasken pois,
en tahdo sitä enää koskaan kantaa;
se kruunu, jota Herrani kantoi,
oli punottu piikkisistä orjantappuroista. —]

[Mainitussa kirjeessä sanotaan Stenbäckin aikaisemmin lausuneen että tohtorinhattu ja elämän kruunu ovat vaikeat yhdistää — lause, joka ilmaisee sitä sisäistä taistelua, mistä Essen puhuu.]

Paitsi kotoisessa iltapiirissä tahtoi Stenbäck välttämättömästi saada keskustelun käyntiin aterioilla. Hänestä oli ihmisen arvolle alentavaista — "elämellistä", sanoi hän — äänettömänä täyttää itsensä ruoalla. Jos kukaan ei puhunut, saattoi hän antaa nuhtelevia sanoja seuralle, ja tavallisesti lienee lempeä sisar Marie varannut jotakin puheen ainetta. Jollei se aina ollutkaan niin sukkelaa ja merkillistä, oli kuitenkin alku annettu. Toisinaan tuli hyvin vakaviakin kysymyksiä pohdittavaksi. Eräs Stenbäckin muinaisen Laihian-serkun tytär mainitsee tästä muun muassa: "Kuinka monta viehättävää keskustelua oppineista saksalaisista teologeista ja heidän teoksistaan kuultiin Lauri-enon ja Ebba-tädin pitävän, mutta nuoruudessa sellainen menee korvasta sisään ja toisesta ulos, kuten sanotaan. — Suurta arvoa nähtiin enon aina panevan Ebban lausuntoihin syvemmistä kysymyksistä, ja välisti täti vastusti häntä sukkelasti ja leikkillisesti."

Koulujen lupa-ajoilla oli aina enemmän päivänpaistetta kodissa. Jakkus oli silloin kotona, ja huolettomana ja iloisena hän oli päivänsäde siellä, ja vanhempain rakkaus ympäröi häntä niin lämpimänä kuin konsanaan. Kun hän vihdoinkin tuli ylioppilaaksi ja antautui luonnontieteellisiin opintoihin aikoen ruveta lääkäriksi, oli se tuskin Stenbäckin sisimmän toivon mukaista, mutta hän ei pannut kasvatillean tässä enemmän kuin muissakaan suhteissa mitään pakkoa. Muutoin ei ole mahdotonta, että kasvatuisen kanarialinnut aiheuttivat sen, että hän ennen kaikkea kiinnitti huomionsa lintumaailmaan ja aikaa myöten tuli yhdeksi Pohjanmaan lintujen parhaita tuntijoita. [Jakob Stenbäck tuli ylioppilaaksi 1867, filosofian maisteriksi 1873, lääketieteen kandidaatiksi 1880 ja lisensiaatiksi 1884, oli sitten erinäisissä lääkärintoimissa ja kuoli 1900 Pudasjärven piirilääkärinä. Aikakauskirjoissa ja sanomalehdissä hän on julkaissut vähäisiä havaintoja eläinten elämästä ja varsinkin Pohjanmaan linnuista.] Toinen kasvattilapsi, tytär Iida, oli kotona umpimielisempi; täysikasvaneena ystävät kiittivät häntä tavattoman vaatimattomaksi, tunnolliseksi ja ystävydessä lujaksi henkilöksi. Hän soitti ja lauloi miellyttävästi ja tuotti sillä isälleen suurta iloa, ja niin kaino ja syrjäänvetäytynyt kuin hän olikin, ei hän koskaan kieltäytynyt, kun tämä pyysi häntä esittämään jotakin, ei silloinkaan kun vierasten läsnäolo teki sen hänelle epämieluisemmaksi. Sitä paitsi hänen osallaan oli muutamia muita toimia, esim. ottaa posti vastaan ja *huolellisesti* taittaa lehdet, ennenkuin ne luettiin, sillä Stenbäck ei suvainnut *hutiloiden* taitettuja sanomalehtiä, hoitaa huonekasveja, lukea ääneen j.n.e. Joululahjavärssyistä, joilla Stenbäckin oli tapana varustaa omaisilleen antamansa lahjat, olkoot näytteenä seuraavat säkeet, jotka tulivat Iidalle peilin keralla:

Sin bild man endast skådar här,
Ej hurdan man i själen är —
Men dåren i sig själf är kär. —

[Tästä näkee ainoastaan kuvansa,
ei millainen on sydämessään —
mutta houkka se, joka on itseensä ihastunut. —]

Kuten aikaisemmin on mainittu, otti Stenbäck myöhempinä aikoina muitakin kasvatyslapsia luokseen. Niitä oli Fausta Nygren, Lapuan nimismiehen tytär, jonka isoäiti oli ollut Stenbäckin äidin sisar, Hanna Gyllenberg, kauppi aantytär Uudestakaarlepystä, otettu hoitoon vanhempainsa kodin hävittyä kaupungin palossa, sekä Karl Schwartzberg, jo v. 1851 leskeksi joutuneen Laura-sisaren nuorin poika.

Stenbäckin vieraanvaraisuus on jo tullut mainituksi, mutta kuvaus kotielämästä ja hänestä itsestään ei olisi täydellinen, jollemme kuvaisi isäntää sellaisena kuin hän oli ystäviensä ja vierastensa silmissä ja kertoisi, kuinka hän kohteli heitä ja varsinkin nuorisoa. Ensiksi tahdomme kuitenkin siteerata, mitä Essen sanoo hänen luonteestaan ja suhteestaan muihin: #/ "Ominaisin piirre Stenbäckin luonteessa oli lapsellinen naiivisuus ja suoruus, jommoista en ole nähnyt kenessäkään muussa. Hänen sielunsa oli — voimme sanoa — läpikuultava niinkuin entisen roomalaisen talo, joka oli niin rakennettu, että sen läpi voi nähdä kaikilta puolin. Hänellä ei kenties ollut enemmän eikä suurempia heikkouksia kuin useimmilla muilla, mutta ne olivat kaikki selvästi jokaisen nähtävinä. Ei tullut koskaan kysymykseen,

että hän olisi koettanut peittää ainoatakaan niistä. Hän käänsi, niin sanoaksemme, sydämensä nurin. Kaikki salamyhkäisyys oli hänelle sen vuoksi kauhistus, ja usein hän meni niin pitkälle, että hän julisti teeskentelyksi ja ulkokultaisuudeksi, mitä muut sanovat itsensähillinnäksi. Hän oli mitä uskollisin, lämminsydämisin ystävä. Mutta hänen ystävänsä eivät saaneet olla arkoja. Hän säästi heitä yhtä vähän kuin muitakin. Missä hyvänsä hän näki jotakin, toisessa tai toisessa, joka hänestä oli epämieluisia, kävi hän sen kimppuun ankarasti ja säälimättä, milloin vakavan nuhteen sanalla, milloin purevan satiirin ruoskalla. Hän tuntui siten useinkin loukkaavalta ja katkeralta; mutta häneen ei voinut kauan olla vihoissaan, joskaan ei aina voinut havaita ojennusta oikeaksi. Usein ei hänellä itsellään ollut aavistustakaan sanainsa ankaruudesta. Se oli hänelle niin luonnollista, että hän ihmetteli, kuinka kukaan voi niistä loukkaantua, ja jälkeensä samoin kuin ennenkin hän kohteli niitä, joita ne olivat kohdanneet, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Mutta jos hän huomasi jonkun pahastuneen sanoistaan, riensi hän viipymättä sovittamaan mitä niissä oli loukkaavaa, jotavastoin itse asiassa ei mikään myönnytys tullut kysymykseen."

Sen verran Essen, jota täytyy pitää todistuskelpoisempana kuin ketään muuta tässä asiassa. — Stenbäckin suhteesta nuorisoon, joka niin paljon kiinnitti hänen mieltään, tiedämme, että hänen suorasukaisuutensa aina pisti esiin, ja se, joka tahtoi kestää tässä epätasaisessa taistelussa, ei — kuten Essen sanoo — saanut olla arka, mutta ei myöskään — tyhmä; helpoimmin näet hänet voitti avomielinen, sukkela vastaus. Tämä halu hyökätä nuorten kimppuun, joka niin helposti käsitettiin väärin, tämä taipumus "pitää kurissa" ihmisiä ja mitä viattomimmalla naamalla viskellä teräviä sanoja, oli kieltämättä virhe, sillä sitä ei aina voinut sovittaa se, että hän naiivisuudessaan tuli hyvin kummiinsa siitä ikävästä, jonka hän oli saanut aikaan, ja että hän jälleen koetti hyvittää kaikki vastustamattomalla herttaisuudella. Mutta merkittävää on, että kaikilla kuitenkin on hänestä lopuksi rakas muisto. Niistä, jotka ovat oppineet tuntemaan Stenbäckin luonteen eri puolia, on eräs supistanut huomionsa seuraaviin sanoihin: Kun ensi kerran olin Isossakyrössä, jäi mieleeni kuva marisevasta, ikävästä ukosta; kun palasin sinne täysikasvuisena useita vuosia myöhemmin, tuli hän herttaisena ja ystävällisenä vastaani, katsoen minuun syvällä, kauniilla silmillään, ja minusta näytti, kuin olisi hänen olennossaan ollut jotakin hengen kuninkaallisuutta. Toinen taas on lausunut: Kaikkineen päivineen, kaikkine puutteineen ja heikkouksineen, elää mielessäni Stenbäckin koti unohtumattomassa muistossa ihannekotina. Asia on se, että nuoret vaistomaisesti tuntevat kuka heitä rakastaa, ja että Stenbäck, kun hän ei ollut satiirisella ja sotaisella tuulellaan, saattoi yksityisiin lauseihin panna sielunsisällyksen, joka teki ne unohtumattomiksi vastaanottaville sydämille. "Muistan erään syksyllän", kirjoittaa jo mainittu serkuntytär, "kun hän katseli lainehtivia viljavainioita eikä virkkanut muuta kuin sanat: 'Peltö kypsy leikattavaksi!' Moni muu olisi voinut puhua tuntikauden, vaikutuksen tulematta niin syväksi. Toisella kertaa hänen sanansa koskivat kahden nuoren salaista, mutta arvattua ystävyttä. Stenbäck kysyi nuorelta neidolta: eikö *hän* ole täällä? (mainiten nuoren miehen nimen). Joku toinen vastasi: ei, mutta se, jolle kysymys oli tehty, painoi punastuen katseen työhönsä. Silloin kysyjä silmäili häntä pitkän tuokion ja virkkoi vihdoin: 'Minäkin olen ollut nuori kerran.'" — Kenties ajatteli Stenbäck silloin sen ajatuksen, jonka hän viimeisten vuosiansa käsialalla on kirjoittanut paperilapulle: "On muistoja, jotka ikäänkuin päivänpaisteinen pilkku sydämessämme säilyvät himmentymättömässä huomenhohteessa, vaikka" — ja sitten seuraa eri rivillä: "Sellaiset muistot pitää mieluummin itsellään."

Kun nuorisoa kokoontui pappilaan, teki Stenbäck parhaansa sen huviksi ja ratoksi ja otti itse monesti osaa leikkeihin, useinkin alkuunpanijana. Mielellään hän ehdotti sellaisia leikkejä - esim. "kysymyksiä ja vastauksia", riimileikkiä y.m. — jotka vaativat ajattelemista. Jos seura oli lukuisa niinkuin uudenvuodenpäivinä, jolloin pitäjäläiset vanhan tavan mukaan kokoontuivat pappilaan, leikkittiin muitakin leikkejä ja tanssittiin, jota Stenbäck pitkät hetket saattoi istua katsomassa. Sellaisessa tilaisuudessa oli Mikander nuorten puolesta kysynyt Stenbäckiltä, antaisiko hän luvan fransesin tanssimiseen. Lupa saatiin, ja kun tanssi oli lopussa, kysyi hän itse, osasivatko jotkut läsnäolijoista tanssia polkkaa. Ja niin tanssittiin sekin tanssi. — Joitakuista aikoja ennen oli puhe kääntynyt tanssiin, ja sitä oli puolustettu sekä vastustettu. Stenbäck omasta puolestaan oli sanonut, ettei hän nähnyt mitään pahaa siinä, että nuoret ovat iloisia ja myöskin tanssivat; mutta, oli hän lisännyt, täällä ei osata tanssia. Ulkomailla hän oli kerran nähnyt tanssia, joka oli kaunista, todellista tanssia — mutta meillä ei osata tanssia niin! Kuinka vakavat ajatukset Stenbäckissä olivat lähellä keskellä leikkiä ja pilaakin, näky seuraavista säkeistä, jotka ovat kirjoitetut riimileikkiä leikittäessä:

Till lifvets ljusa himla land_ går tåget genom dödens dal, och bortom grafvens dunkla rand som skyar flykta jordens qval. O du, som mörk och nedtryckt står och sörjer dina dagars tal, höj ögat upp! din gyllne vår du återfår i lifvets sal, och vid cherubers seger_sång_ du glömmer jordens mörka dal, där rädd du vandrade en gång och brann af oro, nöd och qval. Till himla_borgen_ igenom sorgen går vägen för hvar trogen själ. Som örnen kan han svinga från jordens grus, det ringa, på fria vingar modigt opp. Att tröstlös längta, att fången trängta kan ej den kristnes tro och hopp, ty fri han kan från fara vid Jesu hjärta vara, så snart han vill, och där är väl.

[Elämän valoisiin taivasmaihin käy kulku kautta kuolon laakson, ja tuolla puolen haudan tumman partaan pakenevat pilvinä pois maiset tuskat. Oi, nosta silmäsi sinä, joka seisot synkkänä ja masentuneena päiviesi lukua surren! kultaisen kevääsi sinä saat jälleen elämän salissa, ja kerubien voittolaulun kaikuessa sinä unohdat maan pimeän laakson, missä pelokkaana vaelsit kerran povessasi polttava levottomuus, hätä ja tuska. Taivaan taloon käy kautta surun jokaisen uskollisen sielun tie. Kotkana se kohoaa maan tomusta matalasta vapain siivin uljaasti korkeuteen. Lohdutonna ikävöidä, vankina vaikeroida ei saata kristityn usko ja toivo, sillä vapaana vaarasta hän voi olla Jeesuksen sydämellä, niin pian kuin hän tahtoo, ja siinä on hyvä olla.]

Kesillä Stenbäck aina virkistyi, sillä silloin hän voi liikkua ulkoilmassakin. Puutarhaviljely ja ennen kaikkea kukkain hoito oli hänen mielitöitään, eikä tilaisuutta siihen puuttunut. Pihan ja maantien välillä leviää suuri puutarha tarjoten runsaasti tilaa kaikenlaisille puutarhakasveille ja kukille, jota paitsi Stenbäck raivautti rakennuksen alapuolella olevan karun joenrannan istuttaakseen syreenipensaita ja laittaakseen kukkapenkkejä siihen, missä ennen oli ollut vain kiviä ja rikkaruohoa. Mikään taituri hän ei kuitenkaan liene ollut puutarhanhoidossa. Kukkain sanotaan olleen "mitä yksinkertaisinta laatua, mutta hän rakasti niitä kuitenkin, ja silloinhan oli samantekevää, jolleivät ne olleetkaan niin kauniit muiden silmissä. Sittenkin niitä täytyi huolella hoitaa." — Kuinka nämä rakkaat kukkasetkin välillisesti saattoivat tuottaa hänelle harmia, nähtiin eräänä aamuna, jolloin huomattiin, että porsaat yöllä tai ensi aamunkoitteessa olivat päässeet puutarhaan ja tonkineet kokonaisen kukkapenkin. Ensi kiivaudessaan Stenbäck tuomitsi kaikki nämä nelijalkaiset pahantekijät armotta — teurastettaviksi!

Luonnollista on, että Stenbäckin harrastus puutarhaan ja siihen kuuluviin seikkoihin tarttui ympäristöönkin, ja siihen hän pani arvoa. Kun hän näki muutoksia tarpeelliseksi puutarhalaitoksissa, oli hänellä tapana kehoittaa nuoria ja vanhoja tekemään ehdotuksensa sitä varten. Silloin piirustettiin utterasti, jonka jälkeen piirustukset tarkastettiin ja vertailtiin, kunnes tultiin yksimielisyyteen siitä, kenelle ensimmäinen palkinto oli tuleva, s.o. kenen ehdotus oli parhaiten toteutettavissa. Erityisen huolen alaisena oli kahdeksankulmaisen paviljongin rakentaminen suureen puutarhaan ja samoin huvihuone pappilan-aliselle kauniille, tuuhealle saarelle. Seudussa, missä laveat viljavainiot ovat tunkeneet metsän loitolle, oli tämä saari rakkaana kosteikkona Stenbäckille, joka oli viettänyt lapsuutensa ja nuoruutensa vaihtelevammassa luonnossa kuin Isonkyrön tarjoamassa. — Mutta hän ei rakastanut ainoastaan viljeltyjä kukkia; myös viljelemätön kasvullisuus ilahdutti häntä. Mielellään hän antoi kukkien raikasten, valoisain värien hyväillä silmänsä, mutta poimia hän ei tahtonut niitä. Jopa hän saattoi vihastua, jos kävelyllä hänen toverinsa otti kukkasen ja alkoi "tutkia" sitä. Se oli hänelle yhtä vastenmielistä nähdä kuin kuulla kasvien latinaisia nimiä. "Anna niiden kasvaa rauhassa", sanoi hän, "mihin Herra on ne kylvänyt, ja katso niitä, missä ne seisovat, tai aseta ne nenäsi alle; mutta älä, hupsu, revä niitä rikki!"

Kun päivänpaahde tai sade esti Stenbäckkiä kävelemästä ulkona tai kun viimeisinä kesinä voimat pettivät, oli hänellä hupina istua perheensä tai jonkun vieraan seurassa katetuilla, "ihmeen hauskoilla" portailla, jotka olivat rakennetut puoliympyrän muotoon ja sen vuoksi "ikäänkuin avosylin ottivat tulijan vastaan".

* * * * *

Stenbäckin viimeisiä vuosia synkisti se kato, joka silloin kohtasi maata. Mitä hän tunsu ja ajatteli sen johdosta, näemme hänen Lillelle kirjoittamistaan kirjeistä.

Helmi- ja maaliskuussa 1866 hän koskettelee ensi kerran kysymystä valittaen, että kerjäävät pohjalaiset täyttävät tulvallaan koko Etelä-Suomen. "Mitä on tehtävä tämän kansallisonnettomuuden estämiseksi? Ainakaan eivät papit voi heitä pidättää." — "On raskasta ja nöyryyttävää Pohjanmaalle, kun on pakko ottaa almujakin; mutta arveluttavinta ja onnettominta on hirveä kansanvaellus, joka varmaan kantaa pitkällisiä, katkeria hedelmiä. Täällä on myös yökunta-kerjäläisiä tusinoittain, paitsi niitä, jotka tulevat ja menevät. Eikö mitään pidäkettä ja apua voi keksiä?" Itse Isossakyrössä oli hätä vielä silloin pienempi kuin sisämaassa; mutta hädän seuralainen, lavantauti, tuli sinne kuljeksivain kerjäläisten mukana. Päiväämättömässä kirjeessä (todennäköisesti saman vuoden huhtikuulta) Stenbäck kirjoittaa siitä:

"Neljä reingeistäni ja useita piikoja sairastaa paraikaa lavantautia. Sairauden toi tänne kerjäläispoika, joka makasi täällä useita viikkoja, mutta kuitenkin vihdoinkin parani; nyt se on tarttunut talonväkeen yhä enemmän. Tähän asti ei kuitenkaan ole ketään muita kuollut kuin eräs hurskas 'koturi', vaimo, joka on elänyt ja asunut täällä monta vuotta. Muuallakin pitäjässä on kaikki talonväki samassa taudissa, niin ikään kerjäläisten kuljettamassa."

Seuraavana vuonna oli laita kahta pahempi. Huhtikuussa 1867 Stenbäck mainitsee ohimennen, että hänen vuositulonsa tekivät tuskin kolmannen osan tavallisestaan, "ja kaiken, mitä taloudenpidossa voin säästää, tarvitsen enemmän kuin hyvin hädän auttamiseksi".

Marraskuun 27 p.: "Elän todella, kuten kirjoitat, keskellä pahinta hätää; kaikkialla vallitseva puute ja suuri kulkutie Vaasaan, jonne niin monet ovat menossa, muistuttaa siitä alati ja pitää mielen usein kyllä kuumeisessa jännityksessä. Mutta kuitenkin en tahtoisi olla täältä kaukana, sillä paljon on oppimista. Tässä kovin hädänalaisessa pitäjässä on kummallista kyllä paljon vähemmän kirkuvia ja valittavia köyhiä ja avunpyytäjiäkuin ennen. He tietävät, että kaikki yhteiset ja kaikki köyhäinhuitoivarat ovat tyhjennetyt, ja heidän on täytynyt itse ryhtyä hankkimaan elatustansa. En käsitä, millä he kaikki elävät. Sammalia, akanoita, olkia y.m. hätäleipäaineita käyttävät tilallisetkin, joilla ei ole suurta vastusta irtolaisväestä. Saatavani tuottavat kenties viidennen osan tavallisestaan. Mutta kuitenkin on kansa alistunut; he taipuvat merkkillisellä kärsivällisyydellä kovaan välttämättömyyteen, ovat masentuneita ja ikäänkuin kuritettuja lapsia toistaiseksi. Mikä Herran armo, jos se tästä suuresta, katkerasta koettelemuksesta voisi nousta parantuneena ja jalostuneena. Toisinaan rohkenen sitä toivoa, ja se ilahduttaa minua luihin ja ytimiin asti. Mahdotonta on, että tämä aika menisi ohitse jättämättä syviä vaikutuksia — ja taattohan Jumala elämää eikä kuolemaa. Jota hän rakastaa, sitä hän kurittaa. Hänen kurinsa opettaa meitä tietämään huutia, mutta myös niin paljon, paljon muuta." — Saman kirjeen lopussa on seuraava jälkikirjoitus: "Sain juuri tämän päivän postissa kunnioitettavalta isänmaanystävältä E. Julinilta kirjeen Turusta sekä kakun _heinä_leipää, varsin hyvää, ja se kuuluu olevan ravitsevaa ja terveellistä. Ihmeellistä! Piankin saamme leipää paljaasta kivistä. Kiittäkäämme Jumalaa syntisillä polvillamme. Ja mitä uusia toiveita! Vihdoin on kaiketi karjanhoito meilläkin pääsevä voimaan, niityt antavat ravintoa meille ja lehmillemme, niin että ne tulevat kauniiksi ja lihaviksi niinkuin sinun ja antavat meille maitoa ja hunajaa — voita piti sanoani. Sitten alkaa teollisuus ja käsityö kukoistaa, saamme köyhästä Suomestamme toisen Sveitsin — jolleivät vain tuhoisat rautatietuumat sitä ennen ehdi saattaa meitä perin pohjin vararikoon [!]. Surkuttelen Snellmania, jonka täytyy olla vaiti ja suostua. Leveäraiteisia strategisia rautateitä, ja koko tämä nälistynyt, ryysyinen kansa liikkeelle rakentamaan — hautaansa."

Tammikuun 4 p. 1868 (C. G. von Essenille): "Olemme nyt viettäneet joulupyhämme vierainemme jotenkin entiseen tapaan, vastoin tahtoani — kun ajat ovat niin huonot, Hätä kasvaa, mutta kansan alistuminen on ihmeteltävä."

Tammikuun 27 p. (samalle): "Emme ole sairaampia kuin ennen, mutta yltympäri tässäkin pitäjässä on kuolevaisuus paljoa suurempi kuin tavallisesti."

Helmikuun 28 p.: "Hätä yltyy, kansa on kuin ruoskitut lapset, mutta luulen, että se on tästä katkerasta koettelemuksesta nouseva parantuneena. Suokoon Jumala sen!"

Kovaonnisesta kevättalvesta 1868, jolloin kuolo korjasi kamalan satonsa nälistyneestä väestöstä, ei ole muita kirjeitä. Sitävastoin on yksi 25 p:ltä marraskuuta, ja siitä näkyy, etteivät olot Isossakyrössä tänäkään vuonna yhtään valjenneet. Kirjeessä sanotaan näet: "Täällä on rahanpuute ja suuri köyhyys kaikkialla; ei mikään vuosi ole Isollekyrölle ollut niin huono kuin viimeksikulunut. Onneksi on kuitenkin muilla seuduin tällä kertaa hyvä vuosi."

Tähän tarvitsee tuskin lisätä, että Stenbäck teki mitä tehtävissä oli moisissa oloissa. Anteliaisuus Isonkyrön pappilassa oli yhtä muuttumaton kuin missä muussa näiden seutujen pappilassa hyvänsä. Useat Stenbäckin jälkeensä jääneiden paperien joukossa tavatut lehdet todistavat lisäksi, kuinka hän koetti tehdä erilaisia hätäleipäaineita tunnetuksi seurakunnassa ja kuinka hän koetti opettaa hädänalaisia kristityn tavoin ottamaan koettelemuksen vastaan. Kuinka hänen sydämensä kärsi, kuinka hän rukoili kansan puolesta ja toivoi, että hätä oli oleva sille hyväksi, ilmenee kylliksi edellä siteeratuista sanoista sekä runoelmasta "Suomi hädässä", jonka loppu kuuluu:

O land, o land, du dyra land,
Hör Herrans ord!
Nu hvilar öfver dig hans hand,
O fosterjord:
Den vill ej ditt fördärf, till stöd
Den räcket dig uti din nöd,
Den vill dig väcka ur din död.

[Oi maani, kallis maani,
kuule Herran sanaa!
Nyt lepää hänen kätensä päälläsi,
oi synnyinmaa:
se ei tahdo sinun turmiotasi,
tueksi se ojentuu, sinulle hädässäsi,
kuolostasi se tahtoo sinut herättää.]

Kesällä 1869, joka oli Stenbäckin viimeinen, hän oli miltei yhtä reipas kuin sen edellisinä. Hän nautti

lämpimästä vuodenajasta, ja hänellä oli voimia omistaa mielenkiintonsa sille perhejuhalle, joka oli tänä suvena, nimittäin Iidan häille. Häät vietettiin asianmukaisella komeudella sydänkesällä. "Suuri sali pikku puolella" järjestettiin ruokasaliksi, pöytä katettiin hevosenkengän muotoon ja koristettiin kasveilla ja kukkasilla samoin kuin koko huone. Stenbäck kulki tarkastaen ympäri ja nyökkäsi mielihyväänsä nuorten puuhille. Sulhanen, pastori Pohjola, oli talollisen poika Nakkilasta, ja vierasten joukossa oli hänen vanha isänsä ja muita sukulaisia, paitsi Isonkyrön talonpoikaisväkeä, paikkakunnan herrasväkeä sekä Stenbäckin perheen sukulaisia. Päivällisillä Stenbäck esitti pitkässä suomenkielisessä puheessa maljan Suomen talonpoikaissäädylle. Hän huomautti ensiksi, kuinka kuningasvalta muinaisaikoina oli ollut suuri ja yksinään määräävä, kuinka valta sittemmin oli siirtynyt aateliston käsiin ja kuinka nyt oli koittamassa aika, jolloin talonpoikaissäätö oli saava tähän saakka aavistamattoman merkityksen ja valta-aseman. Sitten hän teroitti mieliin tietämisen ja sivistyksen arvoa vallan oikeinkäyttämisen ehtona samoin kuin kansakoulujen tavatonta tärkeyttä kansan kohottamiseksi ja valmistamiseksi vastaamaan uuden ajan vaatimuksia; puolisivistys ei kelpaa, oli hän sanonut, paljon enemmän kuin puoliherraa hän pitää kunniaa yksinkertaista talonpoikaa, joka voi olla sivistynyt, vaikk'ei hänellä olekaan muodinmukaista takkia. Sensuuntainen oli ajatuksenjuoksu, ja puhe lausuttiin tavattomalla voimalla, niin että se teki suuren vaikutuksen. Vaikka ollen alun pitäen syvästi kansanmielinen, ei Stenbäckillä ollut ennen ollut aihetta pitää mitään sellaista puolivaltioista puhetta, ja sen vuoksi enensi asian uutuus hänen sanainsa vaikutusta. Läsnaolijain joukossa oli myöskin eräs tehtaanisäntä, jolla oli aatelinimi, ja sanotaan hänen pitäneen puhetta kovin demokraattisena. Kun sitten eräs talonpoika katsellessaan franseesia osui pitelemään sikariaan niin varomattomasti, että poltti reiän tehtaanpatruunan hienoon hännystakkiin, oli tämä vielä lisäksi huomauttanut, että professorin ylevä puhe oli antanut toisen kuvan oloista kuin todellisuus!

Vielä syksykin kului, kuten näytti, tavallista menoaan. Mutta väärin tehtäisiin, jos luultaisiin, että Stenbäck edes helpoimpinakaan päivinänsä olisi lykännyt mielestään ajatuksen tulossaolevasta lopustaan. Monet aikaisemmin esitetyt sitaatit hänen kirjeistään osoittavat, kuinka valmistunut hän oli ja kuinka hän ikävöi haudantakaiseen kotiin, ja vielä mainittakoon, että hän jo syksyllä 1865 oli kirjoittanut Lillille tuntiessaan vointinsa tavallista paremmaksi: "Olen niin tottunut pitämään kuolemaa silmissäni, etten mielelläni jättäisi toivoa pian päästä kotiin." Nämä sanat ilmaisevat varmaan hänen sydämensä perustunnelmaa siitä saakka.

Joulun jälkeen tai alussa uutta vuotta 1870 Stenbäckin voimat alkoivat huomattavasti vähetä samalla kuin vaivat enenivät. 25 p. helmikuuta hän kirjoittaa epätasaisella käsialalla Essenille: "Nyt kun on tullut selkeä ja kylmä sää ja raikas talvi-ilma, on terveytenäkin tullut vähän paremmaksi. Se on riippuvainen joka säämuutoksesta, vaikka istunkin sisällä. Kuolema leikittelee kanssani niinkuin kissa kiinnisaamallaan hiirellä; juuri kun luulee, että se musertaa leukojensa väliin, päästääkin se vielä juoksentelemaan hetkeksi — ei kuitenkaan liian kauas. Suotakoon minun pian autuaana hetkenä vaipua sen syliin — ei, rakkaan Herrani ja Vapahtajani Jeesuksen Kristuksen syliin!" Omaistensa kanssa hän puhui usein kuolemastaan, mutta uskoi kuitenkin elävänsä ainakin toukokuuhun asti, vaikka hän viimeisinä aikoina viikkomäärin oli niin voimaton, ettei hän auttamatta jaksanut nousta, kun oli ruvennut istumaan. Paikalle kutsutun lääkärin vakuutus, että hän vielä voisi elää muutaman vuoden oikealla keuhkollaan, jollei muuta sattunut, ei vahvistanut sairaan uskoa elämään. Hän tunsu itse parhaiten, kuinka runneltu hänen poloinen ruumismajansa oli. Miltei joka aamu värisytti häntä ankara vilutauti, jota paitsi häntä vaivasi hengenahdistus ja unettomuus, joka ajoi hänet vuoteeltaan keskellä yötä, puhumattakaan muusta.

Voi syystä ihmetellä, että kuolema niin kauan viipyi, mutta enemmän kuitenkin sitä, että sielun virkeys säilyi aivan viimeiseen asti. "Kun hänen ruumiinvoimansa jo olivat miltei kokonaan tyhjentyneet, välähteli hänen elävästä hengestänsä vielä salamoita, joita hänen ympäristönsä oli ihmettelemisen." Useita kertoja hän lausui ilonsa siitä, että oli löytänyt Kristuksen ja omisti elämän hänessä, ja kummasteli ihmisten hulluutta, kun he eivät etsineet Jumalaansa ja vapahtajaansa eläessään — "jos he sen tekisivät, niin heillä olisi lohdutus elämässä ja kuolemassa". Hänen omasta kehityksestään kirjoitti hänen vaimonsa muutamia kuukausia hänen kuolemansa jälkeen, että hän sairautensa aikana ikäänkuin "pian poimittava hedelmä kypsyi iäisyttä varten" ja että hän kuoleman lähestyessä iloitsi kuin lapsi, joka pääsee kauan ikävöityyn isäntöotiin. — Jos mikään hänen elämänharrastuksistaan oli hänen sydämellään, oli se varmaankin virsikirjatyö. "Vielä viimeisinä kuukausina", sanoo Essen, "tarkasti hän ehdotuksensa ja merkitsi ne muutokset, joita hän katsoi sen kaipaavan. Nämä muistutukset hän jätti kuollessaan minulle toimitettavaksi ynnä ohjeen niiden käyttämisestä aikanaan." Vieläpä viimeisessä kirjeessä tälle ystäväälle (26 p. maalisk.) hän kirjoitti samasta asiasta. "Avatessani tämän kirjeen", kertoo Essen, "pelästytti minua muuttunut käsiala samoin kuin sanojen ja rivien epätasaisuus. Näin että nyt oli loppu tulossa. Hän käsitti sen itsekin, ja kirje päättyi sanoilla: 'En jaksa enää. On alkanut hämärtää silmissäni, niin että kirjaimet tanssivat kuin hassut. Se on kaikei kuoleman hämärä. Hyvästi, hyvästi!'"

Lähimmät päivät tämän kirjeen kirjoittamisen jälkeen Stenbäck enimmäkseen vietti nukkuen.

Käydessään levolle 30 päivänä maaliskuuta hän valitti tavatonta väsymystä, ja kun hän yöllä heräsi, pelästyivät läsnäolijat siitä, etteivät voineet ymmärtää hänen puhettaan. Aamulla hän nousi, mutta vasen puoli oli ikäänkuin rampautunut, suu ja vasen silmä olivat hervottomat. Hän oli saanut halvauksen, mutta siitä huolimatta hän pysytteli ylhäällä seuraavina päivinä. Sunnuntaina 3 p. huhtikuuta kohtaus uudistui ja tällä kertaa ankarampana. Kun posti saapui seuraavana tiistaina, tahtoi hän vielä istuallaan lukea sanomalehtiä, mutta hän piti lehden ylösalaisin itse sitä huomaamatta. Seuraavana päivänä havaittiin, että hän oli kadottanut näkövoimansa, ja se oli katkerimpia hetkiä hänelle itselleen ja hänen rakkailleen. Hänen vaimonsa oli kysynyt, eikö hän tahtonut aamiaista. — "Enhän toki syö keskellä yötä", oli sairas vastannut. — "Johan nyt on päivä pitkällä", vastattiin. Sen kuullessaan hän pyysi sytyttämään kynttilöitä. Hänen vaimonsa asetti kaksi palavaa kynttilää pöydälle sängyn ääreen, ja hän koetti kädellään hapuilla valoa kohti, kunnes pisti sormensa liekkiin. — Silloin hän painoi suruisesti päänsä alas ja sanoi: "Niin, en näe mitään." Itkien koetti hänen vaimonsa lohduttaa häntä sanoen: "Kyllä Jumala sinua rakastaa, vaikka hän paneekin raskaita kuormia päällesi." — "Niin, sen uskon varmaan Kristuksen tähden", vastasi sairas siihen. — Samana päivänä hän tahtoi nauttia ehtoollisen. Hänen vävynsä Pohjola ripitti hänet kaikkien läheisimpien läsnäollessa. Itse hän luki synnintunnustuksen hairahtamatta, hartaasti ja nöyrästi. Sen jälkeen laulettiin pari virttä.

Stenbäckin lähimmät hoitajat olivat hänen vaimonsa ja hänen sisarensa Marie, molemmat yhtä uhrautuvaiset, Uskolliselle puolisolleen hän sanoi kerran: "Ei kukaan toki osaa paremmin asettaa tyynyä minulle." Mutta kiitollinen hän oli myöskin lempeälle, väsymättömälle sisarelleen. 3 p. huhtikuuta oli lähetetty hakemaan Charlotte-sisarta ja 11 p. sähkötettiin Jakkukselle Helsinkiin; hän saapui jo 14 p. Sairas ilahtui kovin hänen tulostaan, vaikka ei enää voinut tulijaa nähdä. Isän muuttuneen ulkonäön valtaamana Jakkus pysähtyi muutaman askelen päähän hänestä. Silloin sairas pyysi häntä tulemaan luokseen lausuen: "En kyss pä panna, pä mun en annan!" (suutelo otsalle, suulle toinen), ja läsnäolijat eivät voineet olla hymyilemättä tervehdyksen runolliselle muodolle. "Niin hän pysyi samana viimeiseen saakka."

Näiltä viimeisiltä päiviltä muistetaan useita lauseita, jotka avasivat hänen sisimpänsä ja ilmaisivat hänen lapsenmieltänsä. Liikkuttavan nöyrästi hän pyysi halvimiltakin ympärillään olevilta anteeksi, jos hän kärsimättömyydellään oli loukannut heitä, ja sydämellisellä hartaudella hän puhutteli heitä kaikkia. Usein hän vähän houraili; silloin kun hän oli täydessä tajussaan ja silloinkin kun hän ei ollut, nähtiin että hän taisteli Jumalan kanssa, sillä epäuskokin tahtoi kuiskuttaa epäilyksensä: kuka tietää? — Mutta ne lauseet, jotka ovat jääneet hänen lähimpänsä tietoon, todistavat kuitenkin kaikki, kuinka hän pysyi uskollisena itselleen. "Tahdon langeta Kristuksen jalkojen juureen ja kiittää häntä kaikesta — kaikesta", sanoi hän esim. kerran; ja kun hänen vaimonsa kysyi häneltä, oliko hänellä voimia rukoilla, vastasi hän: "Miksi en jaksaisi ojentaa tyhjää kättäni ja tyhjää sydäntäni ja rukoilla, että hän täyttäisi ne armollaan ja lahjoillaan." — Edelleen hän sanoi kerran: "En ole saanut helmasyntejäni anteeksi ennen kuin nyt kuolinvuoteellani." Vielä mainittakoon, että hän Charlotte-sisarelleen toisti vanhan virrenvärssyn: "Ho nu en syndare är af drafven mätter, ej bjuder till sig själf att göra bätter, men ligger såsom död för Jesu fötter, en sådan blir af honom ej utstötter." (Kuka syntinen siis on rapaan kyllästynyt, eikä koeta tekeytyä paremmaksi, vaan makaa niinkuin kuollut Jeesuksen jalkain juuressa, sellaista hän ei heitä pois luotaan.) — "Runollisen kaunista se ei ole", oli hän jaksanut lisätä, "mutta se kuvaa kuitenkin lyhykäisyydessään kristityn koko elämän". — Samalla tavoin hän luki koko virren n:o 383 ("O Jesu Krist, sann Gud och man, som dödens välde öfvervann") vielä kuuluvalla äänellä.

Huhtikuun 17 p. oli pääsiäispäivä, ja silloin sairas istui vielä hetkisen keinutuolissa, joka siirrettiin ikkunan luo, että hän olisi voinut katsella joelle, missä jäänlähtö tapahtui. Sattui näet joskus, että hän saattoi nähdä, vaikka hän toisina hetkinä oli aivan sokea. Nytkin hän näki kevään voittokulun ulkona.

Samana päivän iltana hän sanoi olevansa niin väsynyt, että saattoi kuolla milloin hyvänsä. Hänen puheestaan erotettiin sen jälkeen ainoastaan katkonaisia sanoja, niinkuin: vapahtaja, anteeksianto, lunastus j.n.e. Tiistaina ja keskiviikkona oli sairaalla ankaria tukahduspuuskia, ja yöllä torstaita vasten (21 p. huhtik.) oli hänen unensa hyvin levoton. Aamulla hän oli jonkunmoisessa horrostilassa, kunnes hän äkisti kohottautui vuoteestaan lyhyessä kuolonkampauksessa. Sitten hän lepäsi muutamia tunteja hiljaa raskaasti hengittäen, kunnes hengitys vähitellen heikkeni — hiljeni hiljenemistään, ja huulet vihdoin ummistuivat ihmeelliseen vakavuuden ja rauhan ilmeeseen.

* * * * *

Hautajaiset olivat ihanana kevätaamuna 5 p. toukokuuta. Jo edellisenä päivänä olivat sukulaiset saapuneet ja niiden joukossa vaasalaisia, jotka olivat tuoneet mukanaan kukkia omista ja ystäväinsä kodeista. Nuoret neitokset olivat tulleet ajatelleeksi kukkasia, ja kun hauta oli tehty valmiiksi aivan vanhan kirkon viereen, alkoivat he omin päin koristaa runoilijan viimeistä lepopaikkaa seppeleillä, joita olivat sitoneet puolanvarsista, ruusuista ja muista sellaisista auringon ja kevään kasvateista, joita hän oli rakastanut niin suuresti. Äkisti häiritsevät koristajia heidän toimessaan ankarat sanat: "Tähän saakka on ainakin hauta ollut rauhassa turhuudelta; koristetaanko nyt synnin palkka ruusuilla ja otetaan

kuoleman kauhu pois kurjalta ihmiseltä?" Tytöt seisoivat hämmästyneinä, mutta päättivät kysyä vainajan puolisolta, mitä hän ajatteli. — "Mielellänne saatte koristaa haudan", sanoi hän, "ystävyydestä ja rakkaudesta te sen teette!" — Ja hauta oli pian keväisessä puvussa valmiina sulkemaan syliinsä vainajan tomun. Sitten alkoi hautajaisvieraita tulvia pappilaan, ja osa tulijoista kulki hautausmaan poikki. Vanha, harmaaseen körttiröijyyn puettu talonpoika pysähtyi haudan ääreen ja katsoi kauan sitä hiljaa. Vihdoin hän pyyhkäisi hihallaan pois muutamia kyyneliä, jotka valuivat hänen poskilleen, ja sanoi: "Kaunis ja tavaton on hauta, mutta kyllä saa ollakin, sillä eihän vainajakaan ollut niinkuin muut tavalliset ihmiset."

Talonpojat kantoivat arkkua olallaan sen muutaman sadan askelen matkan, joka erotti kodin kirkosta. Siihen aikaan ei ollut tapana koristaa arkkua kukkasilla, ja sen vuoksi kiintyivät saattajain silmät vain Lauri Stenbäckin nimeen, joka kauniisti loisti päivänpaisteessa. Kirkossa pidettiin ruumissaarna ja toimitettiin siunaus, jonka jälkeen arkku kannettiin ulos ja laskettiin kukkivaan hautaan. Kun surupukuiset joukot vihdoin olivat hajonneet, sekaantui umpeenluodun haudan yläpuolella lintujen liverrys auringon kultaiseen valoon ja kahleensa luoneen virran keväiseen solinaan. Se oli ikäänkuin kaikua runoilijan pääsiäislaulusta:

Mut taivaan perin mä; ja voiton kruunuun,
Min Herra mulle tallentaa, oon noussut.

"Oi noussut, noussut", laulaa kevään tuulet
Ja päiväyt valaistessaan maan, oi noussut.

End of Project Gutenberg's Lauri Stenbäck, by Eliel Aspelin-Haapkylä

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAURI STENBÄCK ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way

with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties

under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.